

@KLASSIK AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

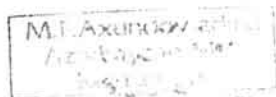
اگرچه
دوینچی

4612
239

ƏKİNCİ

1875-1877

(Tam mətni)

"AVRASIYA PRESS"

BAKI-2005

235a.31

*Bu kitab "Əkinçi. 1875-1877. (Tam mətni)" (Bakı, Azərneşr, 1979)
nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Transliterasiya
və tərtib edən:

Turan Həsənzadə

Ön sözün müəllifi
və redaktoru:

Əziz Mirəhmədov

079.4754 - dc 21

AZE

Əkinçi. 1875-1877. Tam mətni.

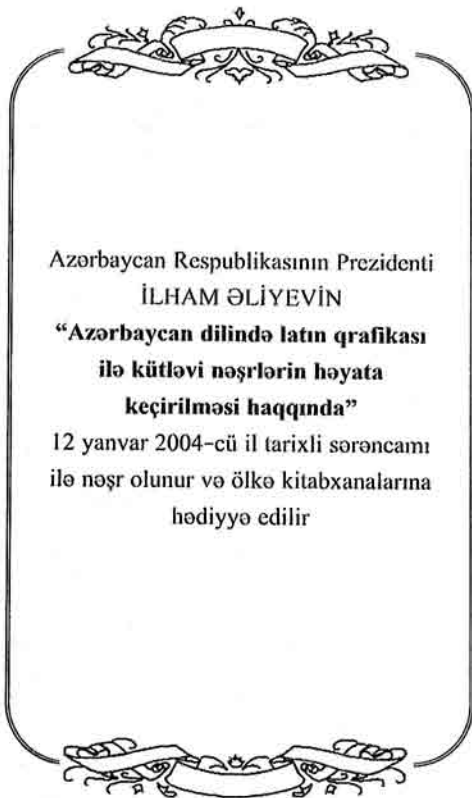
Bakı, "Avrasiya Press", 2005, 496 səh.

Azərbaycan dövrü mətbuatının bünövrəsi sayılan "Əkinçi" qəzeti Azərbaycan xalqının mənəvi mədəniyyəti tarixinə şərəfli səhifələr yazmışdır. Bu kitabda milli mətbuatımızın ilk qaranquşu, XIX əsr Azərbaycan ictimai-siyasi həyatının aynası olan və cəmi 56 nömrəsi çıxan qəzetin tam mətni təqdim olunur.

"Əkinçi" qəzetinin komplekti çox nadir nüsxə halı aldığına görə kitab jurnalist, ədəbiyyatşünas, tarixçi, dilçi, filosof, iqtisadçı, sənətşünas, pedaqogika alimləri və başqa mütəxəssislər üçün qiymətli mənbə olacaqdır.

ISBN 9952-421-29-8

© "AVRASİYA PRESS", 2005

BİRİNCİ AZƏRBAYCAN QƏZETİ

Böyüklüyü və kiçikliyindən asılı olmayaraq, dünyanın bütün xalqları gec-tez öz tarixinə iftixarla yazır: filan vaxtda bizdə ilk məktəb açılmışdır... İlk zavod, ilk fabriq, ilk teatr, ilk mətbəə, ilk artef, ilk universitet yarandıdır... Birinci çap kitabı, birinci qəzet, birinci jurnal nəşr edilmişdir...

Cəməsi üç-dörd sözlə ifadə olunan bu tarixi həqiqətlərdən hər birinin həmin xalqın həyatında necə mühüm yenilik yaratdığını, onun tərəqqi və yüksəlişi üçün necə əhəmiyyətli olduğunu yalnız o xalqı yaxşı tanıyanlar yaxşı başa düşə bilərlər.

Hər hansı bir xalqın öz ana dilində ilk qəzeti oxumasına gəldikdə, şübhəsiz, bu da həmişə və hər yerdə əlamətdar hadisə olur. Öz dövrü mətbuatını Avropa XVI əsrdə, Rusiya isə XVIII əsrin ilk illərində yaratdığı halda, Azərbaycan buna ancaq 1875-ci ildə nail olmuşdur: yə'ni, feodal mütləqiyyəti və orta əsr geriliyinin ucbatından "Əkinçi"-nin mənsub olduğu xalqın intizarı çox uzun çəkmişdir.

Bir çox başqa xalqlar kimi, azərbaycanlılar da ta XIX əsrin son rübünə qədər dünya işləri haqqında məlumatı və yeni xəbərləri əsasən əlyazma səyahətnamələrdən, uzaq ellərdən gələn qasidlərdən, xarici səfirlərdən, tacirlərdən, şahların, hakimlərin fərmanlarından, şəhər və kəndlərdəki xüsusi carçılardan almışlar.

XIX əsrdə Azərbaycanda bu ibtidai rabitə və kommunikasiya vasitələri aşkar anaxronizmə çevrilsə də, çarizm Azərbaycan maarifçilərinin başqa müərəqqi təşəbbüsləri kimi, milli mətbuat yaratmaq cəhdini də boğurdu. Bəla onda idi ki, hətta əsrin ikinci yarısında da "Mərkəzi Rusiya quberniyalarına nisbətən ucqarlarda məhsuldar qüvvələrin inkişafı qeyri-bərabər və daha yavaş gedirdi. Ucqarların bir çoxunda, o cümlədən Azərbaycanda hələ feodal münasibətləri və patriarxal qalıqlar güclü olaraq qalmaqda idi. Çarizmin müstəmləkə siyasəti ucqarların iqtisadi-siyasi və mədəni inkişafı yolunda ciddi maneə törədirdi..."²

Azərbaycan xalqı bu illərdə böyük Mirzə Fətəli Axundzadənin bir sıra ləyaqətli, mübariz xələfini yetişirib orsoya gətirdi ki, onların sırasında birinci Azərbaycan qəzetinin banisi və redaktoru Həsənbəy Məlikov Zərdabının (1842-1907) surəti əzəmətlə ucalır.

Qədim Şirvanın Zərdab kəndində ziyalı bəy ailəsində dünyaya gələn H.Zərdabi orta təhsilini Şamaxı və Tiflisdə almışdır. Dünyagörüşü Moskva universitetində oxuduğu zaman bilavasitə qabaqcıl rus ictimai-fəlsəfi fikrinin, inqilabi demokratizmin, K.A.Timiryazev, İ.İ.Meçnikov və D.İ.Pisarevin təsiri altında təşəkkül tapmışdı. Ç.Darvinin cəhanşüml təkamül nəzəriyyəsinə də o, universitetdə öyrənib mənimsəmiş və sonralar həmin nəzəriyyənin qızğın təbliğatçılarından biri olmuşdur².

60-cı illərdə Moskva universiteti əsasən təhsil sistemindəki dözülməz qanunlara, mühafizəkar professor və müəllimlərə qarşı yönəlmiş tələbə hərəkatının mərkəzi idi. Bu hərəkat obyektiv olaraq çarizmə qarşı çevrilmişdi. 1861-ci ildə Çernişevskidən ruhlanan tələbələr təşkil etdikləri gizli dərnəkdə alman materialistləri Feyerbax və Büxnerin əsərləri, A.Gertsenin "Sovremennik" və "Russkoye slovo"dakı publisistikası öyrənilir, müzakirə olunur və coşğun intiba oyadırdı. Dərnək üzvləri qadağan olunmuş ədəbiyyat nəşrinə də başlamışdılar.

Bu hərəkat çar hökuməti tərəfindən qəddarlıqla yatırılsa da, bir neçə il sonra Moskva, Peterburq və digər şəhərlərin ali məktəblərində döyüş-kən tələbələr yenidən baş qaldırdılar. 70-ci illərin əvvəlində Moskvada Petrovski-Razumovski akademiyasında başlanmış inqilabi çıxışlarda başqa milliyətdən olan tələbələrlə birlikdə vaxtilə Bakıda Zərdabının şagirdi olmuş azərbaycanlı gənclər də fəallıq göstərirdilər: Nəcəf bəy Vəzirov, Əsgər ağa Adıgözəlov (Gorani), Əbülfət Şahtaxtinski, Məhəmmədağa Əlizadə və başqaları...

Azərbaycanlı "petrovistlər" in elm və maarifi yaymaq məqsədilə məhz "Əkinçi"-nin çıxdığı dövrdə təşkil etdikləri gizli "İmdadiyyə" dərnəyinin³ H.Zərdabini özünə mə'nəvi rəhbər seçməsi gəncliyin ona böyük ehtiramından irəli gəlmişdi. Bu ehtiram onun xalq işi uğrunda çoxşaxəli, fədakar fəaliyyətinə görə idi.

O dövrün, demək olar, bütün görkəmli xadimlərində ictimai və mədəni tərəqqi nəminə müxtəlif vasitələrə, yeni-yeni tədbirlərə müraciət etmək xasiyyəti vardı. M.F.Axundzadə bunu belə izah edirdi ki, mən xalq işi yolunda mübarizəyə girişmiş bir adamam. Bu mübarizədə qarşıya olmanın çətinliklər çıxır; lakin mən məsləkimdən əl çəkən deyiləm. Odur ki, bir təşəbbüs baş tutmayanda, başqa bir işə, başqa bir mübarizə üsulu-na müraciət etməli oluram.

² М. А. Павлов. Воспоминания металлурга, М., 1945, с.95

³ З.Гезюшев. "Имдадие". "Бакинский рабочий", 1963, №193

H.Zərdabi də belə etmiş, xalqa fayda verə biləcək hər bir işə böyük ümidlə girişmişdi: Azərbaycan peşəkar teatrını bünövrəsini qoyan ilk təməli... Xeyriyyə cəmiyyəti açmaq təşəbbüsü... Bakı real məktəbində müəllimlik... Rus mətbuatında əməkdaşlıq... Camaat arasında könüllü vəkillik...

Söz yox, bunların hanısı özünə görə əhəmiyyətli olan işlər idi. Lakin Azərbaycanın o zamankı tarixi inkişaf səviyyəsində ən təsirli, ən münasib vasitələrdən biri mətbu söz idi. Zərdabının "Rusiyada əvvəlinci Azərbaycan qəzeti" məqaləsində oxuyuruq: "Hər kəsi çağırırım – gəlmir, göstərirəm – görmür, deyirəm – qanmır. Axırda gördüm ki, onları haraylayıb çağırmaqdan, onlara deməkdən başqa bir qeyri-ələc yoxdur. Olmaz ki, mənim sözümü eşidənlərdən heç bir qanan olmasın. Necə ki, bir bulğun suyunun altına nə qədər bərk çəqsən, bir neçə ildən sonra su tökülməkdən o bərk daş mürur ilə əriyib dəşilir, habelə söz də. Ələlxüsus doğru söz [...] Belədə qəzet çıxarmaqdan savayı bir qeyri-ələc yoxdur". Bir az aşağıda: "Heç olmaz ki, doğru söz yerdə qalsın. Hər ildə on qəzet oxuyandan birisi oxuduğunu qansa, onların qədəri ilbəil artar. [...] Sonra düşmənin düşmənliliyi, dostun doğruluğu və dost göstərən doğru yolun doğru olması aşkar olar"⁴.

Bu sözlərdə bir neçə mühüm mətləb var: maarifçilik məsləki, mübarizə əzmi, xalqa məhəbbət, bir də "doğru söz", "doğruluq" eşqi...

Dünyaagörüşünün əsas xüsusiyyətləri ilə Qərb və rus maarifçilərinə yaxın olan Zərdabi də feodalizm və onun iqtisadi, ictimai və mədəni səhələrdəki təzahürləri əleyhinə mübarizə aparır, 70-ci illərdə Azərbaycan mütəfəkkirində eyni zamanda rus inqilabi xalqçılığına, xüsusilə onun çar mütləqiyyəti əleyhinə mübarizəsinə rəğbət və yaxınlıq çox qüvvətlənmişdi.

H.Zərdabının jurnalistikaya dair görüşləri də bu iki ideya istiqamətində formalaşmış inkişaf etmişdi. O, hər cür mətbuatın yox, məhz əməkçi xalqa, onun tarixi mənafeyinə, tərəqqisinə, mübarizəsinə xidmət edən, ictimai zülmə, haqsızlıq və rəzalətə qarşı çevrilən mətbuatın tərəfdarı və xadimi idi.

H.Zərdabi, S.Ə.Şirvani, N.Vəzirov və "Əkinçi"nin digər aparcı qüvvələri, bir çox başqa məsələlər kimi, demokratik mətbuatın seçiyəsi, azərbaycanca qəzetin vəzifələri, mövzu dairəsi və s. haqqında görüşləri ilə də Axundzadə ilə tam həmrəy, həmfikir idilər. Qəzetdə "xarici siyasət işləri" haqqında, "ölkənin intizamı, millət və məmləkətin faydaları" haq-

qında, "daxili xəbərlər və hadisələr" haqqında, öz xeyrini güdən "ümərə və mənsəb sahibləri" haqqında, eyni zamanda "xətərdən qətiyyəv qorxmayıb, igidlik göstərən", "millət və ölkə qarşısında vəzifəsinə əməl edən" dövlət xadimləri, alimlər, şairlər, filosoflar, ordu sərkərdələri haqqında yazdığı vacib bilən Axundzadənin⁵ şagirdləri kimi onlar, məsələn, bu fikirdə idilər ki, çəzət və jurnal oxumaq nəinki "insanı dünyadan xəbərdar edir, öz dilini öyrədir"⁶, "hər vilayət qəzeti" nəinki gərək "o vilayətin aynası olsun"⁷ qəzet nəinki "dərviş kimi nağıl deyə bilməz", "onun borcudur işlərin yaxşı və yamanlığını ayna kimi xalqa göstərsin, ta xalq nükü bədidən xəbərdar olub, onun əlacının dalınca olsun"⁸.

İdeya-nəzəri cəhətdən əsaslandırılan bu prinsiplə təcrübədə ən əvvəl "Əkinçi" özü əməl etmişdi. O, əsl mənada xalqa "işlərin yaxşı və yamanlığını" göstərən, ictimai həyatın aynası olan, daha artıq desək, təkcə cəmiyyətdəki nöqsan və belaları təsvir etməklə kifayətlənməyib, eyni zamanda onların əlacı haqqında da düşünən, yazan, məsləhət verən bir qəzet idi. O da tamamilə təbii ki, M.F.Axundzadə kimi, Zərdabi də xalq həyatından uzaq olan səhifələri mənasız xəbərlərlə doldurulan "Ruznameyi-İran"i kəskin tənqid edərək, onu "heç kimsəyə nəfi olmayan" mətbuat orqanı sayır və yazırdı ki, hətta ona "qəzet demək olmaz"⁹.

Əlbəttə, "doğru söz"ə düşmənlərin ictimai quruluşda belə bir proqramla meydana çıxıb qəzet nəşr etmək asan iş deyildi. Ona görə heç təəccüblü deyil ki, Zərdabi "Əkinçi" üçün hökumətdən icazəni yalnız üçillik ağır, gərgin işdən sonra ala bilməmişdi. Sonralar o, "Əkinçi"nin nəşri əzəfəsindəki qayğılarından söz açaraq yanıqlı-yanıqlı xatırlayırdı: "Bəs qəzet nəce çıxardım? Pul yox, yazıçı yoldaş yox, çapxana yox, hürufat yox, əmələ yox, bir-iki yüzdən artıq oxuyan da olmayacaq. Dövlət tərəfindən izin almaq da ki, bir böyük belədir"¹⁰.

İş onda idi ki, o zaman bütün Qafqazda ərəb əlifbası ilə hürufat yox dərəcəsinə idi. Vaxtilə "Tiflisskiye vedomosti" və "Zakavkazski vestnik" redaksiyalarının, Arzanov qardaşlarının Tiflisdəki mətbəələrinə olan ərəb hürufatına bel bağlamaq olmazdı. Azərbaycanca qəzet buraxılması işinə milli mətbəə təşkilindən, hürufat tədarükündən başlamaq lazımdı idi ki, Zərdabi məhz belə etdi.

⁵ M.F.A. x u n d o v. Əsərləri, Üç cildde, II cild, Bakı, 1951, səh.178-180

⁶ "Əkinçi", 9 avqust 1876, №15

⁷ "Əkinçi", 20 sentyabr 1875, №5

⁸ "Əkinçi", 14 aprel 1876, №7

⁹ "Əkinçi", 25 iyul 1876, №14

¹⁰ "Hoyat", 28 dekabr 1905, №129

⁴ "Hoyat" qəz., 28 dekabr 1905, №129

İstər o illərdə, istərsə də bu yaxınlara qədər Türkiyədə, xüsusilə İstanbul "Babi-ali caddəsi"ndə mətbuat və kitab ticarəti sahəsində çoxlu azərbaycanlı ziyalı işləyirdi. Xatiratında Zərdabi onların "Əkinçi" üçün hürufat tədarükünə böyük kömək göstərdiklərini ayrıca qeyd edir.

Aydın məsələdir ki, cəmiyyəti bir neçə il əvvəl, 1854-cü ildə yaranmış yeni qubemiyə mərkəzində – Bakıda milli poliqrafiyasının inkişafı yolunda atılan bu ilk addım şəhərin mədəni simasının formalaşması üçün də çox əhəmiyyətli idi.

Yeni və müstəqil mətbəə açmaq mümkün olmadığından Bakı quberniyası mətbəəsindən istifadə etmək yəni hürufatı da oraya satmaq lazım gəlmişdi. Zərdabi özü bu işdə ona Qafqaz xalqlarına rəğbət bəsləyən Bakı qubernatoru Staroselskinin məlumiyyəti köməyi dəydiyini, hətta onun "Əkinçi"ni senzura-dan keçirmək məsuliyyətini öz öhdəsinə götürdüyünü yazır.

Soruşula bilər ki, hələ 1828-1832-ci illərdə A.Bakıxanov "Tiflisskiye vedomosti"nin farsca buraxılışının redaktoru və müəlliflərindən biri olduğu¹¹, 1838-1845-ci illərdə isə "Zakavkazski vestnik" in azərbaycanca da bir neçə nömrəsi çıxdığı halda, bizdə dövrü mətbuatın tarixini "Əkinçi" ilə başlamaq ənənəsi nəyə əsaslanır?

Bu suala cavab verməzdən əvvəl qeyd etməliyik ki, şübhəsiz, məşhur Azərbaycan yazıçısı və alimi A.Bakıxanovun göstərilən qəzetdəki fəaliyyəti haqqında ehtimal elmi-tarixi cəhətdən böyük əhəmiyyətə malik olub, xüsusi tədqiqatə möhtacdır, layiqdir. Bu qəzetin hətta, A.Bakıxanov tərəfindən çıxarılmış bir-iki nömrəsi də əldə edilərsə, ondan Azərbaycan milli mətbuatının ilk bünövrə daşı kimi danışmaq mümkün olardı. Hələlik isə bu mətbuat orqanı haqqında yalnız arxiv sənədləri və bəzi başqa məxəzlər məlumdur. O ki qaldı "Zakavkazski vestnik" in azərbaycanca buraxılışı ("Qafqazın bu tərəfinin xəbəri") o da əsasən rəsmi sənədlərin tərcüməsindən ibarətdir; bu qəzet çox az tirajla çap olunmuş və uzun ömür sürməmişdir. Daha ciddi məsələ budur ki, "Qafqazın bu tərəfinin xəbəri"nin nə məzmunu, nə poliqrafik bazası, nə onun materiallarını tərcümə və çap edən şəxs – heç biri Azərbaycan varlığı ilə bağlı olmadığından onu milli mətbuatımızın sələfi hesab etməyə əsas yoxdur.

Təkcə banisi, redaktoru, müəllifləri deyil, məzmunu, ideya istiqaməti, dili, poliqrafik bazası, oxucuları da nəşr olunduğu torpaqla bağlı olan, onun mədəni və maddi həyatına əsaslanan, ilk növbədə dogma həmvə-

tənlərə xidmət edən birinci qəzet "Əkinçi"dir ki, Azərbaycan milli mətbuatının tarixi də, çox təbii, bu qəzetlə başlanır.

"Əkinçi"nin tarixi əhəmiyyətini layiqincə qiymətləndirmək üçün belə bir həqiqəti də nəzərə almaq lazımdır ki, o zaman Azərbaycan dilində kitab çap etmək "dağ çapmaq kimi" (M.F.Axundzadə) bir iş idi: əsər yazmış müəllif onu kitab halında buraxdırmaq üçün pul tapanda mətbəə tapmırdı, mətbəə tapanda senzura-dan icazə ala bilmirdi; icazə alıb çap etməyə müvəffəq olanda isə oxucu tapmaqda çətinlik çəkirdi... Axundzadənin dahiyənə "Kəmalüddövlə məktubları" – nə az, nə çox – 60 il dünya işığına həsrət qalmışdı; ədib böyük əziyyətdən sonra çap etdirdiyi məşhur "Təmsilat"ı böyük əziyyətlə də satdırdı. Seyid Əzim Şirvani bir neçə cildlik əsərlərini kitab halında görmədən vəfat etməmişdi. Kitab həsrəti o dövrün başqa sənətkar və alimlərinə də yaxşı tanış idi...

Belə bir "mətbuat açlığı" dövründə nəşrə başlayan "Əkinçi"nin təkcə Qafqaz, təkcə Rusiya miqyasında deyil, Avropada da böyük mədəni hədisə kimi qiymətləndirilməsi bir də bununla izah olunmalıdır.

* * *

Rus klassiki, məşhur "Kolokol" jurnalının redaktoru A.İ.Gertsen yaxşı deyirdi ki, ictimai həyatı zəif inkişaf etmiş xalqlar üçün dövrü mətbuat ən gözəl tribunadır. Düzdür, çar senzurası hələ "Əkinçi"nin programını nəzərdən keçirdiyi zaman bildirmişdi ki, görək bu qəzetin "məqalələri yalnız əhəlinin məişətinin iqtisadi və ən yaxın mülki məsələlərinə aid olsun və dəbdə olan siyasi görüşlərlə yaxud bütün müasir həyat quruluşunu müzakirə etmək cəhdləri ilə doldurulmasın"¹². Lakin qəzet nəşrinə belə bir ağır, məhdudlaşdırıcı şərtlə icazə alınmasınə baxmayaraq, mü-tərəqqi jurnalistika təcrübəsinə yaxşı bələd olan və jurnalistlik ustadlığına yiyələnmiş bir mətbuat xadimi kimi Zərdabi öz əməli işində senzuranın təsdiq etdiyi programdan məharətlə kənara çıxıb, "Əkinçi"ni əsl mənada demokratiyanın tribunasına, Azərbaycan ictimai-siyasi, fəlsəfi, bədii, elmi, iqtisadi, pedaqoji və etik fikrinin aynasına çevirə bilmişdi.

Əhəlinin əksəriyyəti savadsız olan bir ölkədə belə mühüm, mü-rəkkəb işin öhdəsindən gəlmək çox çətin idi. Zərdabi özü yazırdı ki, "...bir tayfa ziyadə avam olduqan onun üçün qəzet çıxarmaq ziyadətər çətin olur. Ol səbəbə ki, belədə qəzet oxuyanın çoxu xalqın avamlığından

¹¹ Л.В.Зеленский. Русская общественная мысль и печать на Кавказе. М., 1973, с. 275-309

¹² Azərbaycan EA RƏF, H.Zərdabinin arxivı, inv. №3 (103)

nəf görün"¹³ adamlardan ibarət olur. Odur ki, "xalqın qəzet oxumağa adət etməsi" nə¹⁴ nail olmaq, jurnalistika vərdişlərinə az-çox yiyələnən köməkçilər yetişdirmək lap "Əkinçi"nin ilk nömrələrindən əsas qayğılardan biri idi. Bu məqsədlə Zərdabi "işin binasından oxuyanları basma xəttinə öyrətmişdi", "Əkinçi"nin tirajının bir hissəsini Bakının küçə və bazarlarında paylatmaqdan savayı, başqa şəhərlərə də müftə göndərirdi ki, xalq "qəzet oxumağa adət eləsin"; ona redaksiya işində, mətbəədə, qəzetin yayılmasında kömək edən gənclərin "hamısı qəzet oxumaqla yazıb öyrənmişdilər və öz vətən dilində qəzet görəndə çox şad olurdular"¹⁵. Bütün bunlardan əlavə oxucuları mütaliyəyə həvəsləndirmək məqsədilə "Əkinçi" səhifələrində dünyanın məşhur kitabxanaları haqqında yazılar dərc edilir, "qəzet" və "jurnal" terminləri haqqında məlumat verilir. Avropada qəzetə böyük maraq olduğu, bəzi ölkələrdə yüzlərcə qəzet çıxdığı statistik rəqəmlərlə göstərilirdi.

Əsgər Gorani məktublarından birində bu məsələnin aydınlaşdırılmasına kömək edən iki mühüm misal gətirir: "... bizim kənd əhlinə təxsir yoxdur. Mən keçən yayda onların çoxu ilə danışmışam, onlar hazırdır əli qabara-qabara, üzü tərləyə-tərləyə 3 manat cəm edib, "Əkinçi"ni gətirsin. Amma çifayda kənd əhli poşt adını eşitməyib və qəzet gətirməyin qaydasını bilmir"¹⁶.

Deməli, "əli qabarlı" kənd əhli "Əkinçi"nin faydasını başa düşməyə başladığı halda, çox adi bir şeyi – abunə yazılıb qəzet gətirməyin qaydasını bilmir, o hətta C.Məmmədquluzadənin məşhur "Poçt qutusu" hekayəsindəki Novruzəli kimi "poştun adını da eşitməmişdir"... Deməli, "Əkinçi" öz böyük ictimai, elmi, mədəni işini sırf əməli, maarifləndirici işlə paralel aparmalı olmuşdu.

Öz yüksək amalını həyata keçirmək yolunda mübarizədə Zərdabi Axundzadədən əlavə, dövrünün görkəmli ziyalıları – şair və yazıçıları Seyid Əzim Şirvani, N.Vəzirov, Əhsənül-Qəvaid, Ə.Gorani, Ələkbər Heydəri və başqalarının qüvvəsinə, köməyinə arxalanırdı. Yalnız belə bir tərəqqipərvər müəlliflər heyətinin sayəsində "Əkinçi" zəmanəsinin mühüm elmi, texniki, kənd təsərrüfatı, mədəni yenilikləri, nailiyyətləri haqqında müntəzəm məlumat verə bilmiş, öz səhifələrində Azərbaycan ictimai fik-

rinin inkişafı baxımından faydalı polemika açmış, yeni elmi dünyagörüşünün parlaq nümunələrini vermişdi.

Qəzetdə siyasət və iqtisadiyyat, mədəniyyət və sosiologiya, fəlsəfə və ədəbi tənqid, biologiya və nəbatat haqqında irəli sürülmüş müddəa, fikir və tövsiyələrin böyük bir qismi bu gün də öz tərəvət və əhəmiyyətini saxlamışdır. "Əkinçi" XIX əsr Azərbaycan ictimai fikri, mətbuatı, ədəbiyyatı və dilinin, habelə təbiətşünaslıq elminin tarixini öyrənmək üçün çox qiymətli məxəzdir.

"Əkinçi" iqtisadiyyatda da, ictimai münasibətlərdə, maarif, mədəniyyət, ədəbiyyatda da, məişət, əxlaq, geyimdə də – hər şeydə, hər işdə yenilik, tərəqqi, gözəlləşmə və təzələnmə tərəfdarı idi. Bu xəttin, bu meylin əleyhinə olan hər şey istehza və nifrətlə, təəssüf və pərişanlıqla yad edilir, pislənirdi. Qəzetin birinci nömrəsində proqram məqaləsində deyilirdi: "Bizim zəmanə dəyişilməyi tələb edir. [...] O kəslər ki, həmişə etibar edib bizim sözlərimizə əməl ediblər, zəmanə dəyişilməyinə görə kökündən tərəqqi edib, irəli gedirlər"¹⁷. Başqa bir yerdə: "...zəmanə dəyişilib. İndi güc və igidlik əyyamı deyil elm əyyamıdır"¹⁸. Köhnə həyat tərzini, patriarxal adət-ənənələri pisləyib yeniliyə, mütərəqqi həyat tərzinə, "avropalaşmağa" çağıran belə sözlərə "Əkinçi"nin bütün qabaqcıl publisistlərinə rast gəlmək mümkündür. Qəzet yeniliyin xalq şüuru və məişətində özünə necə çətinliklə yol açdığını göstərərək yazırdı: "...bir şəxs bizim namərbut başmaq yerinə çəkmə geyəndə şüuralar onu həcv edir, mollalar ona min-bərdən lənət oxuyur, əvamünnas ona salam vermir. Xülasə, hamımız birləşib, onu kafir hesab edib, o qədər incidirik ki, biçərə nəalac qalıb, öz millətini atıb, gedib xaricilərə üns tutur ki, onun övladı onların içində böyüyüb, onların təriqəsinə daxil olur"¹⁹.

Yoxsul kəndlilin təsərrüfat dərəcələri – torpaq, su, becərmə, məhsuldarlıq, istehsal aləti, heyvandarlıq, ipəkçilik kimi məsələlərlə əlaqədar dərəcələri "Əkinçi"nin başlıca mövzusu idi. Feodal-patriarxal münasibətlərdən irəli gələn çıxılmaz vəziyyətə çarə etmək, aztorpaqlılıq əzabı çəkmə, üstəlik çarizm və bəylər-mülkədarlar tərəfindən amansız istismara məruz qalan dövlət və sahibkar kəndlilərinin suya olan böyük ehtiyacının, qismən də olsa, ödənilməsi üçün yollar axtarmaq, şum, əkin, becərmə, biçin, döyüm kimi istehsal proseslərinin təkmilləşməsinə kömək etmək,

¹³ "Əkinçi", 3 mart 1877, №5

¹⁴ "Əkinçi", 1 yanvar 1876, №12

¹⁵ "Həyat", 3 yanvar 1906, №2

¹⁶ "Əkinçi", 22 dekabr 1876, №24

¹⁷ "Əkinçi", 22 iyul 1875, №1

¹⁸ "Əkinçi", 17 fevral 1877, №4

¹⁹ "Əkinçi", 22 iyul 1875, №1

bütün maneələrə baxmayaraq məhsuldarlığın yüksəlməsi üçün zəruri vəsülə və üsulları öyrətib təbliğ etmək – qəzetin ilk nömrədən son nömrəyədək ardıcıl izlədiyi xeyirxah məslək belə idi...

Kəndli üçün həmişə və hər yerdə müstəsna əhəmiyyəti olan suvarma işini götürək. Bu, “Əkinçi” dövründə Azərbaycan kəndlisinin ən böyük dərdlərindən biri idi. Ölkənin əksər kənd yerlərində, təxminən əkin sahələrinin altmış faizi yalnız suvarma yolu ilə məhsul verdiyi halda, hökumətin suvarma işlərinə vəsait buraxmaması nəticəsində əhali susuzluqdan çox korluq çəkirdi. Aşağı axarlarda öz məcrasını tez-tez dəyişən Kür və Araz çaylarının daşması fəlakətlər törədirdi: əkin sahələri suyun altında qalır. kəndlər məhv olur. münbit torpaqlar bataqlığa çevrilirdi. Bu mövzuda məqalələrdən birində “Əkinçi” xalqa məsləhət verərək yazırdı: “Avam [...] deyir ki, su azalıb və keçən günü yada salıb ah çəkir. Doğrudur. su azalıb və buna səbəb odur ki, zikr olan çayın başında sakin olan kəslər odun bahalandığına orada olan meşələri qırıb azaldıblar. Amma oturub ah çəkməkdən fayda yoxdur, tazədən meşə salmaq görək ki, su artsın. Lakin təzə meşə gəlib meşə olunca bir qeyri tövr ilə bunun çarəsinin dalınca olmaq görək, ya arx qazmaq ilə, ya maşın, ya çarx qurmaq ilə, ya dağların etəyində bəndlər bağlayıb, oralarda qışda əmələ gələn suyu saxlayıb [...] əkini sulamaq lazımdır”²⁰.

Azərbaycanın Rusiya və Qərblə iqtisadi əlaqələrindən bəhs edən bəzi məqalələrində “Əkinçi” dövrünə görə çox böyük əhəmiyyəti olan bir məsələ də irəli sürmüşdü: yerli sənayeni inkişaf etdirmək lüzumu. Bu zərurəti qəzet belə bir səciyyəvi faktla əsaslandırır ki, bizim camaatımız əldə etdiyi xammal xaricilərə dəyər-dəyməzində satıb, onların istehsal etdiyi malı çox baha qiymətə alır. Halbuki, bizim öz fabrik-zavodlarımız olsa, bu hala son qoyular.

“Əkinçi”də o dövrün iqtisadi həyatındakı çox mühüm yenilik – Bakıda neft sənayesinin kapitalizm inkişafı yoluna düşməsi də öz əksini tapmışdır. “Daxiliyyə”lərdən birində oxuyuruq: “... yer alan, yer saxlayan həddən çıxıb. Küşə və bazarlarda məhz neft və cövhər (benzin – Ə.M.) sözü danışılır. Nataryusxanalarda neft yeri aldı-satdı kağızlarını yazmağa növbət çatmır. Badkubədə sakin olanlar [...] olan-olmazlarını yığıb, Sabunçu bəylərinin yanına yer almağa və ya Qara şəhərdə [...] zavod tikdirməyə gədir ki, bir ya iki ilə sahibi-milyon olsun”²¹.

Amerika nefti ilə Bakı nefti arasındakı rəqabət, neftin satış qiymətinin qeyri-sabitliyi, neft mədəni yerlərinin almb satılması, Bakıda neft emal edən zavodların tikilməsi, yerli əhalinin bu sahəyə axışması haqqında yazılarda “Əkinçi” redaktorunun siyasi iqtisad elminə yaxşı bələd olduğu²² bir daha görünməkdədir.

“Daxiliyyə”lərdən birində 70-ci illərdəki Azərbaycan bəyləri haqqında yürütdüyü tənqidi mühakimədə Zərdabi təkəbə bu zümrə üçün deyil, bütün o zamankı hakim istismarçı təbəqələr üçün səciyyəvi olan sifətləri ümumiləşdirmişdi. O yazırdı ki, bütün varlığı etibarilə antidemokratik qüvvə, “basıb-kəsən”, “tüfeyli olan bu ağalar heç bir vaxt “xalqın xoşbəxtlik fikrinə çəkməzlər”, böyə yalnız “pul görəkdir ki, kef-damağa məşğul ola və millət əvəzinə heyvan görəkdir ki, ona hakimlik edə”²³.

İctimai və milli zülmə, istismar və iqtisadi bərabərsizliyə dair yazılarda “Əkinçi” çıxış yolu göstərməyə də çalışırdı. Belə “xatalı” təşəbbüsləri, qəzetin öz dililə desək “dövlətə dəyən sözləri” senzuranın nəzərindən yayındırmaq üçün ya mütərəqqi mətbuatda, Puşkin, Şedrin, Axundzadə və başqa klassiklərin yaradıcılığında təsadüf olunan obyektiv informasiya, üstüörtülü, dolay ifadə, ya da zaman və məkanı bilərəkdən dəyişmək üsullarına müraciət edilirdi. Məsələn, Zərdabi Moskva, Peterburq, Tiflis və s. şəhərlərin mətbuatından xalq azadlıq hərəkatına aid belə xəbərlər seçib verirdi: Peterburqda doxsan min fəhlə işsiz qalmışdır, orada “xalqa dövlət qadağan edən kitablar paylanır”, qızıl bayraq üstə “torpaq və əsudəlik” yazmış inqilabçılardan 21 adam (kişi və qadın) Sibirə sürgün olunmuşdur, belə hadisələr Moskva, Tula, Oryol kimi şəhərlərdə də baş verir; Amerika Birləşmiş Ştatlarının zavodları və dəmir yollarında tətillər “gün-gündən artır”; Çində Duncan vilayətində əhli milli zülmə qarşı çıxışlara başlamışdır və i.a. və h.b...

Demokratik oxucunu siyasi cəhətdən maarifləndirmək məqsədilə “Əkinçi” müəllifləri bir çox hallarda İrani təhlil və mühakimə obyektinə edib eyni zamanda aşkar yerli, milli əhəmiyyəti olan mübariz ideyalarını onun təmsalında yaymağa nail olurdular. Belə yazıların birindən oxucu öyrəndirdi ki, “İran dövlətinin əmələcatı [...] xalqı elə incidib ki, şəhərlərdə xalq bu barədə qapılara kağız yapışdırır”²⁴. Təkəbə İngiltərə, Fransa, Rusiya kimi böyük dövlətlərdə deyil, Yaponiya, Türkiyə və s. ölkələrdə

²² Ətraflı bax: M. Мустафаев. Развитие азербайджанской экономической мысли в XIX веке. Автореф. докт. дисс., Баку, 1967.

²³ “Əkinçi”, 17 mart 1877, №6

²⁴ “Əkinçi”, 18 yanvar 1877, №2

²⁰ “Əkinçi”, 6 noyabr 1876, №21

²¹ “Əkinçi”, 7 iyul 1877, №14

də məsrutəli monarxiya, konstitusiyə, respublika, parlamentarizm problemlərinin fikirləri məşğul etdiyi, M.F.Axundzadə, Mirzə Yusif xan, Mirzə Mülküm xan, Əli Süavi əfəndi arasında bu məsələlər ətrafında qızğın mübahisə getdiyi dövrdə “Əkinçi” tədqiqat obyektinə olaraq İrəm alib yazırdı: “İranda qanun olmadığına binaən işlər bu tövrə başlanıb ki, doğru və yalanı qanmaq olmur. [...] Xalqa deyəndə ki, qanun olmasa asudəlik və tərəqqi olmayacaq, deyir: hansı qanundur ki, şəriətdən artıq ola?

Əzizim, qanuni-şəriət hansı öz qaydası ilə dolandır? [...] vəchi siyasəti öz qərar və qaydasında əməl olmur, mövqifdən hər kəsin rəyinə. Hakimler qanun üzilə hökm etmir. Qərəz, [...] İrən xalqı sərgördəndir. Günbəgün müftəxor çoxalır, kasib payımal olur”²⁵.

Bu məzmununda yazıları qərəzkarlıq kimi başa düşüb yanlış yozanlar, müsəlmanları tənqid etdiyinə görə Zərdabini “düşmən” adlandıranlar və nüfuzdan salmağa çalışanlar yox deyildi. Belələrinə biri “Əkinçi”nin İrən və Türkiyədəki ictimai-iqtisadi vəziyyət haqqında tənqidi qeydlərini hiddətlə qarşılamışdı. Bu münasibətlə yazdığı məqalədə Zərdabi dərindən bir təəssüf və həyəcanla deyirdi ki, “... müsəlmanların düşməni mən deyiləm. məzkur hacı kimi adamlardır ki, bizi millətlər arasında gülüş yeri edib, elmdən və dünyadan bixəbər qoyub, sərgərdan və payımal ediblər”²⁶. Başqa bir yerdə: “Bilirəm bu sözləri oxuyub həzərət bizdən rəncidə-xatir olacaq. Amma, dostlar, insaf deyil ki, qeyrilərin eybindən danışib öz eybimizi xalqdan gizlədək”²⁷. İş o yerə çatıb ki, biz “Əkinçi”yə ədəbsiz həcv yazan bir “nadan”ı tənqid edəndə onun həmyerliləri dərhal təəssübkeşliyə başlayırlar; guya yekə bir vilayətdə bir nadanın olmağı gözlənilməz, qeyri-adi bir iş imiş. Halbuki “vilayət nadansız olmaz, dünya belə gəlib, belə də gedəcək. Təfavüt nadanların çox-azlığındadır və bizim xahişimiz onları azaltmaqdır. [...] Filankəsə dəymə – bizim həmsəhrimizdir, ya filan sözü danışma – bizim filan adətimize toxunur olanda iş yeriməz”²⁸.

“İş yeritmək” üçün “Əkinçi” tənqid və məzəmmətlə kifayətlənməyib, ictimai-siyasi problemlərin müzakirə və həllində pozitiv fikirlərini də yazıb bildirirdi. Bu mövqeyin əsası yenə “azadlığı”, “Avropa həyat formalarını və ümumiyyətlə Rusiyanın hər cəhətdən avropalaşması”

ideyası idi. Bir çox maarifçilər kimi, “Əkinçi”nin qabaqcıl müəlliflərinin Qərbi Şərqdən üstün tutmasının sirri də burada idi. Qəzetin yazdığına görə, həmin üstünlüyün səbəblərindən “ümdəsi onlar bizdən artıq elm təhsil etməkdir və ondan masəva bunun bir səbəbi də azadlıqdır. Nə qədər Avropa əhli bizim tək azadlıqdan bixəbər olub, ol vaxtadan bizdən bətdər avam olub. Amma bu halda azadlıq cəhətdən Avropa əhli çox tərəqqi edib və hər bir işdə bizdən irəli düşüb. Əgərçi bizim şəriətimizə görə qul azad etmək çox böyük savabdır, amma biz bu bərədə həm işi gec qanmışıq. Satınalma qulu azad etməyi savab hesab edə-ədə, biz öz xahişimiz ilə bir-birimizə qul olmuşuq. Rəiyyət padşaha, övrət kişiyyə, uşaq ataya, nöker ağaya, şagird ustada və qeyrə məgər qul deyil? Bəli, biz hamımız quluq və buna səbəb ata-baba adətləridir. Xülasə, Məşriq-zəmində azadlıq olmadığına, biz Avropa əhlindən geri qalmış və nə qədər belə olsa, biz tərəqqi etməyəcəyik və edə bilmərik”²⁹.

“Əkinçi” müsəlman Şərqdəki nöqsanları, bəla və fəlakətləri böyük ürək ağrısı ilə göstərsə də, öz təsvir və tənqidində heç bir zaman ifrata varmır, birtərəfliyyə yol vermirdi. Bu cəhətdən Zərdabinin Vamberiyə tənqidi münasibəti çox seçiyəvidir. Məşhur macar şərqşünasının “İslam” adlı kitabındakı “Məşriq-zəmin qoca və xəstədir [...] beş yüz ildən ziyadadır ki, islam zülmətə qərq olub [...] mürur ilə tələf olur” – hökmünü Zərdabi məhz birtərəfli mahiyyətinə görə, şərq xalqlarına avropasentrist münasibətin ifadəsi olduğuna görə “düşmən” sözü adlandırmışdı. Maraqlı cəhət bir də budur ki, təxminən otuz il sonra Vamberi özü vaxtilə Şərq haqqında nahaq ümitsiz olduğunu, müsəlman həyatındakı inkişaf və tərəqqi əlamətlərini görə bilmədiyini etiraf etmişdi.

Bununla bərabər, yadda saxlamaq lazımdır ki, cəmiyyət məsələlərində idealizm mövqeyində dayanmaq Zərdabi və onun məsləkdəşlərinin həqiqi azadlıq haqqında düzgün, elmi təsəvvür almalarına imkan vermədiyi kimi, azadlıq əldə etmək yollarını düzgün müəyyənləşdirmələrinə də mane olmuşdu. Eyni sözü bu müəlliflərin ictimai və mədəni tərəqqiyə nail olmaq üçün “tavana” (dövlətli – Ə.M.) və kasıbların arasında [...] ittifaq³⁰ yaratmaq şəkildə ortaya çıxmış liberalizmində də görmək mümkündür.

²⁵ “Əkinçi”, 7 iyul 1877, №14

²⁶ “Əkinçi”, 18 dekabr 1875, №11

²⁷ “Əkinçi”, 17 mart 1877, №6

²⁸ “Əkinçi”, 14 aprel 1877, №8

²⁹ “Əkinçi”, 9 iyun 1877, №12

³⁰ “Əkinçi”, 28 iyul 1877, №15

"Ökinci" səhiyyəsinin böyük bir qismi bilavasitə yeni tipli mədəniyyət yaradılması məsələlərinə - bədii ədəbiyyat, incəsənət, dil, pedaqogika, dərslər, tərcümə, kitab nəşri, kitabxana və s. haqqında müxtəlif jurnalistika janrlarında yazılara həsr edilmişdir.

Tarixi inkişafda xalqın ideya tərbiyəsini həlledici amil sayan maarifçi müəllimlər Azərbaycan ədəbiyyatının müqəddəratı, habelə klassik irsə münasibət haqqında xüsusi düşüncələrə sahibdirlər. Bu məsələlərin müzakirə və həllində daha artıq fəallıq göstərənlər Axundzadənin davamçıları - Seyid Əzim Şirvani, Nəcəf bəy Vəzirov, bir də Zərdabi özü idi.

Realizmi, humanist və demokratik ideyaları, tənqidi pafosu, ictimai satiranı, xalq dilinin zənginliklərini ədəbiyyatda ardıcıl müdafiə və təbliğ etmək "Ökinci"-nin programında mərkəzi vəzifələrdən biri idi. Bədii sözü həyatın, dövrün qabaqcıl meyillərinin xidmətinə vermək, Nizami, Xaqani, Nəsimi, Füzuli, Vəqif onların inkişaf etdirmək əvəzinə epixonçuluq, formalizm yolunu tutanlar qəzetdə kəskin tənqid olunurdu.

Şe'rədə "pərpuc", "batil və bihudo sözlər", süni, tərifi, modh, hocv, "Ökinci"yə görə, şeytan işinə bərabər olub, "xalqı gümrah edir", yeni yoldan azdırır. Belə "şairlər" "yaxşı olurdu bu əşar əvəzinə bez toxuyub, bir növ əhli-elm və kamal [...] oleydilər, ya pınoduzluq öyrənib, bir qaradaşın başmağı yırtılana pinə edydilər"³¹.

Cəmiyyət həyatının bütün sahələrində fəal, realist, mübariz olmağa çağırış, qəzavü qədər, "Allahdan buyruq, ağzıma quyruq" etiqadının pislənməsi, başqa xalqlarla qarşıqlıq mədəni əlaqələri gətirdikcə möhkəmləndirmək, dünya klassikasının ən yaxşı nümunələrini azərbaycancaya çevirib nəşr etmək "Ökinci"-nin ədəbi-publisist materiallarının əsas ideya məzmununu təşkil edirdi.

Klassik irsdən ağıllı, yaradıcı, yerli-yerində istifadə olunması qayğısına ayrıca qalmaq lazım gəlmişdi. Balaca məktəb uşaqlarına dərslər əvəzinə "Leyli və Məcnun" dastanının oxudulması, xalqın mütaliə dairəsinin yalnız "Min bir gecə", "Pişik və siçan" kimi əsərlərlə məhdudlaşdırılması, dini-sxolastik rəsulələrə rəvac verilməsi "Ökinci"də məzəmmət və tənqidlə qarşılanırdı.

Müasir görüşlərin, demokratik ideyaların, yeni pedaqoji meyillərin təbliği qəzetin səhifələrində məktəb, maarif, təlim-təhsil məsələləri ətrafında açılmış müzakirə və mübahisədə də əsas xətt idi. Bizə "elmi-

obdan" (dünyəvi, təbiət elmləri) ya "elmi-odyan" (dini-sxolastik elmlər) lazımdır? - sualına cavabında bunlardan ikincisinə üstünlük verən köhnə-pərəstlərdən, müsəlman ruhaniləri və üləmasından fərqli olaraq, toroqqi-porvor ziyalılar cəmiyyətin maddi və mənəvi inkişafını XIX əsrdə böyük nailiyyətlər əldə etməsi dünyəvi-texniki elmlərlə, təbiişünaslıqla, qabaqcıl ictimai biliklərlə bağlayır, yeni üsulda tədris ocaqları, sonot məktəbləri açılmasını zəruri sayırdılar.

Xalqın mədəni səviyyəsini yüksəltmək, onu maarifləndirmək, əsəd vaxtlarını məzmunlu etmək məqsədilə "Ökinci" konkret, real təklif və tövsiyələr verirdi. Qəzet yazırdı ki, məsələn, Bakıda klub açmaq üçün üçün kitab və qəzetlər gətirmək, maraqlananlar üçün şotron və nörd alıb qoymaq lazımdır: "millət qeyriətini çökən qardaşlar" Azərbaycan dilində elmi kitablar hazırlayıb çap etmək məqsədilə xüsusi bir cəmiyyət təşkil etməlidirlər, özü də gərək bu kitabları onlar "xalqa müftə ya bir az qiymətə paylaşsınlar ki, bizim məktəbxanalarda şair kitablarının əvəzində ol kitablar oxunsun"³².

Qəzetin müvəffəqiyyətlə tərtib olunan "Elm xəbərləri" şöbəsində Azərbaycan və başqa ölkələrin etnoqrafiyasına böyük fikir verirdi. Dünyanın müxtəlif yerlərindəki milli adət-ənənələr, ailə və nikah, məişət mədəniyyəti, kondə təsərrüfatı alətləri, xalq meteorologiyası, mərasim və ayinlər, öyləncələr və s. mövzularda dərc olunmuş yazılar "Ökinci" oxucuları üçün ciddi maarifləndirici əhəmiyyətə malik idi. Bütün fəaliyyətinə olduğu kimi, bu məsələdə də qəzet xalqın etnoqrafik cəhətdən daim toroqqi etməsinə, yeni ailə münasibətlərinin, tarixin sınağından çıxmış nəcib adət-ənənələrin, məişət tərzinin, geyim və öyləncələrin bərqərar olmasına çalışır, kömək edirdi.

Zəngin faktik material əsasında yazılan belə məqalələrdən birində, məsələn, yer üzündəki tayfaların ən qədim zamanlarda XIX əsrdə qədər adət-ənənə cəhətdən uzun inkişaf yolu keçib gəldiyi təsvir olunur, müsəlman Şərqişində nikah, kobin, ailə, qadına münasibət və s. məsələlərdən danışılır. Peru xalqının və tunguz tayfasının dəfn mərasimi, Dağıstan, Çin və Yaponiyada qan intiqamı haqqında məlumat verilir. Ən mühüm cəhət məqalənin çox qiymətli, ibrotamiz bir sonluqla qurtarmasıdır: "Əl-botto, düşməndən intiqamı almaq ol yerdə olur ki, orada ədalət qanunu bina olmamış ola. Elə ki, bir yerdə belə qanun bina olundu, intiqam almaq gərək bərhəm olsun. Pəs bu halda hər tayfada intiqam almaq adətə var isə, molum

³¹ "Ökinci", 15 mart 1876, №5

³² "Ökinci", 1876, №6

ki, o tayfanın belə qanunu yoxdur və əgər var isə də, ona əməl olunmur"³³. Bu sözlər N. Vəzirovun təxminən iyirmi il sonra yazacağı klassik "Müsibət-i Fəxrəddin" faciəsinin bir növ prelüdü hesab oluna bilər.

Çarizmin yerli istismarçıların, islam dini xadimlərinin mənəfeyinə xidmət edən mərasimlərdən məhrəməlik, təziyəsini inşasına böyük yer verməklə "Əkinçi" dini dünyagörüşünə, faciə ilə nəticələnən eybəcər bir adətə amansız zərbə vurmuş, onu müdafiyyə cəhd edən Həsən Qara Hadi, kapitan Sultanov kimi fitnəkarların iç üzünü açmışdır.

"Əkinçi"nin ideya istiqamətində qiymətli cəhətlərdən biri onun tarixi nikbinliyi idi. "Zəhərdən acı bir həyat keçirdiyi" anlarda belə "pərişan və baddin olmayın! Öz işinizdə mərd-mərdənə olun!" – deyəən Axundzadə kimi, olmazın əzab, məhrumiyyət və məncələrlə qarşılaşan "Əkinçi" fə-dailəri da tarixi inkişaf haqqında, vətən və xalqın gələcəyi haqqında ümidsizliyə qapılmaz, haqq və ədalətin, xeyir və işığın qələbəsinə inan-dıqlarını bildirirdilər. Zərdabi cəmiyyətdə "doğruluğun", azadlığın, aqlın, mədəniyyətin zəfər çalacağını yazır, Seyid Əzim tezliklə N. Vəzirov, Ə. Adıgözəlov və başqaları kimi universitet təhsilli tərəqqipərvər gənclər-in heç bir çətinliyə baxmadan xalqın imdadına çatacaqlarına, "xoşbəxtlik toxumu" əkəcəklərinə möhkəm etiqad bəsləyirdi. Qəzet üçün ən ağır çağlardan birində – 1877-ci ilin yazında bu ruhda müraciətin çap olunması, əlbəttə, çox əlamətdar bir hadisədir: "Ey zikr olan əşxaslar (əməkçi xalqın qanını soran tüfeylilər – Ə.M.), bunu fəhm edin ki, sizin dolanacağı-mız xalq iledir və diriliyiniz onun diriliyinə mövqufdur. [...] Siz xalqın qan-nını sorub, [...] özünüz həm puç olacaqsınız"³⁴.

H. Zərdabi çox vaxt bir neçə adamın – müəllif, redaktor, mürəttib, çapçı, korrektor və başqa mütəxəssislərin işini də təkbaşına görürdü. O, Avropa mətbuatı, xüsusilə London qəzeti "Tayms"la öz qəzetinin kökündən fərqli olan vəziyyətini müqayisə edərək yazırdı: "Dünyada hər qəzeti beş ya on adam inşa edir. Onu çap edən, hərəflərini düzən, qələtlərini düzəldən başqa kəslər olur. Amma bu işlərin hamısını gərək mən özüm görüm... Ey biza diqqət edənlər, bu qəzetin kəsirini görəndə gülməyin. Gülmək yeri deyil. Siz ağlayın ki, bizim müsəlmanların birçə qəzeti də basdırmağa (yəni: nəşr etməyə – Ə.M.) adanı yoxdur"³⁵.

³³ "Əkinçi", 18 avqust 1877, №17

³⁴ "Əkinçi", 31 mart 1877, №7

³⁵ "Əkinçi", 21 avqust 1875, №3

Üstəlik hakim dairələrin, mürtoce ziyalıların, mühafizəkar din xadimlərinin təqibləri, çuğulcu məktublara onu cana gətirirdi. Hələ maddi-texniki çətinliklər, qəzetin ildə təxminən min manat (o zaman üçün bu çox böyük bir məbləğ idi) zərər etməsin!..

Bütün bunlara Zərdabi mətanətlə dözürdü. Vətəninə, xalqına bəslədiyi məhəbbətin alovu onun iradəsini ən çətin anlarda da polad kimi qaynadıb bərkidirdi.

Bu ümumiyyətlə, dünya mətbuatı tarixində fəvqələdə hallardan biri idi. O zaman Bakıya gəlmiş bir fransız jurnalisti Zərdabiyyə yaxşı demişdi ki, "doğrusu Siz əsl qəhrəmansınız! Bizim Fransada belə bir yoxsul qəzet üçün işləmək istəyən adam tapmaq olmazdı. Sizin qüvvənizə heyrot eləyirəm. Belə məlum olur ki, Siz öz xalqınızı çox istəyirsiniz!".

"Əkinçi"nin üçüncü ilində düşmənlər, qayğılar, məncələr daha da artdı. Rusiya-Türkiyə müharibəsi və "Dağıstanda şuluqluq" başlanandan sonra "Əkinçi"nin günü dəxi artıq qara oldu"³⁶. Qəzeti çap etməkdə, xüsusilə müharibə xəbərlərinin verilməsində, "Əkinçi"ni senzurdan keçirməkdə, abunəçilərə çatdırmaqda və bir sıra başqa məsələlərdə yenə çətinliklər ortaya çıxdı. Zərdabi o "qara günlər"i xatırlayaraq yazırdı: "Müsəlmanların düşmənləri ki, Staroselskinin vaxtında bir iş görə bilmirdilər, hər tərəfdən "Əkinçi"nin üstə tökülüb onun bağlanmağına səy etdilər. Jandarma polkovnikinə hər gün mənəndən adsız danoslar göndərirdilər. Jandarma tərəfindən mənim üstümə qarovulçular qoyuldu. Onların birisi mənim rus qulluğunun qardaşı adına gecələr mənzilimin içində yatırdı. Birisi də küçə qapısında durub mən hər tərəfə gedəndə mənə aparıb gətirirdi"³⁷. Başqa bir yerdə Zərdabi ona həcv yazan nədanlardan acı-acı şikayətlənirdi: "Fikrim budur ki, bizim Zərdab kəndində Qarabağın sərhədində bir daş qoydurub onun üstündə zikr olan həcvə tamam qazdırım ki, gələcəkdə bizim övladlar o yadığara baxıb bilsinlər ki, mən bu zəhmət ilə milləti-islama qəflətdən ayılmağa istəyən vaxtda necə nədanlara rast gəlmişəm!"³⁸

H. Zərdabinin yazdığı kimi, vaxtilə ona kömək etmiş qubernator Staroselskinin³⁹ Bakıdan köçüb getməsi, onun yerinə gələnin "Əkinçi" və redaktoruna aşkar qərəzli münasibət bəsləyib, fitnəkar adamların təhriki

³⁶ "Həyat", 3 yanvar, 1906, №2

³⁷ "Həyat", 3 yanvar 1906, №2

³⁸ H. Zərdabi. Seçilmiş əsərləri, Bakı, 1960, səh. 19

³⁹ "Əkinçi", 15 iyun 1876, №12

ilə hökumət təqibini şiddətləndirməsi vəziyyəti daha da ağırlaşdırdı. Hələ 1876-cı ilin avqustunda qəzetdə deyilirdi ki, "ol cənab qəzetimiz çap olmağa razı olmağını bilmirik. [...] Onu təzə qubernator gələndə az qalmışdı ki, bağlasınlar, amma bir tövr təzə iləcən saxlayıblar. Sonra nə olacaq məlum deyil"⁴⁰. "Əkinçi" bu qeyddən sonra bir il daha çap olundu. Amma hökumətin ona münasibəti getdikcə pisləşdi. M.F.Axundzadənin, çox güman ki, kəskin, siyasi-İfşaçı məzmununda olan bir məqaləsinin, "qonşu getdi, biz qaldıq, haray ellər, ay ellər!" – misraları ilə başlanan anonim şeirin və başqa bu kimi "zərərli" yazıların nəşri məhz bu zaman qadağan olunmuşdu.

İş o yerə çatdı ki, qubernator mürəttib Minasovun fitnəsinə uyaraq "Əkinçi"nin çap olunmuş bir nömrəsini ləğv edib, redaktorsuz öz istədiyi məzmununda yeni bir nömrə buraxdırdı. Dramın növbəti pərdəsi Zərdabının real məktəbdən çıxarılması və Bakıdan uzaqlaşdırılması oldu.

"Əkinçi" qəzeti çox tez bağlandı da, mədəniyyət salnaməsində böyük bir ad qoydu. Onun milli mətbuat tarixində açdığı yol, yaratdığı ənənələr çox uğurlu, uzunömürlü oldu. Azərbaycan ədəbiyyatı və mətbuatının bütün qabaqcıl xadimləri hətta "Əkinçi" bağlandıqdan 20-30 il sonra da onun aktual əhəmiyyətini itirməyən demokratik-maarifçi ideyalarına yiyələnməyi və həmin ideyaları yaşadıb inkişaf etdirməyi özlərinə borc bildirdilər. "Əkinçi" onlar üçün xəlqiliyin, əməkçilərə təmənnaş və sədaqətə xidmətin, ideyalılığın, ictimai və milli zülmə qarşı mübarizənin, doğma mədəniyyət və ana dilinin tərəqqisi yolunda çalışmanın, dünya elminin nailiyyətlərini yaymanın, prinsipial, doğrucu, demokratik mətbuatı inkişaf etdirməyin ilhamverici, gözəl bir nümunəsi olmuşdu. Bunun ən parlaq sübutu məşhur "Molla Nəsrəddin" jurnalının və onun əsas müəlliflərinin "Əkinçi" və əkinçilərlə möhkəm ideya-varislik əlaqəsidir.

Təkcə ideya-mövzu cəhətindən deyil, satirik üslub, kinayə və istehza ilə yazmaq, xalq gülüş vasitələrindən və bu sahədəki klassik irsdən istifadə cəhətindən də "Əkinçi" molla-nəsrəddinçilərin ən yaxın, ən doğma sələfi olmuşdur. Bu hökm çoxlu misallarla əyanlaşdırıla bilər. Amma müqəddimənin məhdud imkanlarını nəzərə alaraq, ancaq "Əkinçi"nin çar hökumət idarələrinə seçkiləri, məhərrəmlik təziyəsini, Azərbaycan mülkədar və bəylərini, məişətdəki geriliyi tənqid edən yazılarını, ictimai şüurun qüvvətlənməsi, təbiətşünaslıq və texnikaya dair yeni biliklərin təbliği ("elmi-əbdan və elmi-

əbdan" məsələləri ətrafında mübahisə) sahəsində fəaliyyətini xatırlatmaqla kifayətlənmək lazım gəlir. Konkret sitata gəldikdə, məsələn, şəhər idarəsinə seçkilər haqqında bu sözlər "Molla Nəsrəddin" jurnalında eyni mövzuda yazılanlarla tam həmahəngdir:

"Siz Allah [...] intixab elədiyiniz adamların uzun saqqalına, böyük qurşağına, dəmir sandığına doluluğuna baxmayın"⁴¹. Yaxud: "...dükan-bazarlarda oturanların çoxu bir cüzi yanına qoyub, gündə 4-5 müştəri gözləməkdən ötrü axşamacan ağzını ayırıb gəlib-gedənə tamaşa edir ki, guya bu zaman bir qeyri iş görmək günah imiş. Küçələrdə cavanlarımız ya papağını ayri qoyub "ay balam, ay balam" çağırır, ya bir-birinə yaman deyir, meydanlarda kimi dərviş nağılına qulaq asır, kimi xoruz, kimi qoç döyüşdür"⁴².

H.Zərdabi "Əkinçi"ni nəşr etdiyi zaman Mirzə Cəlil də daxil olmaqla Azərbaycan yazıçılarının yeni nəslinin nümayəndələri 10, 12, 15 yaşlı uşaqlar və yeniyetmələr idilər. Lakin istər səksən-doxsanıncı illərdə, istərsə də sonra bu yazıçıların çoxu "Əkinçi"nin ölməz ideyalarını müxtəlif yollarla öyrənilər faydalanırdılar. Bir də XX əsrin əvvəlində "Əkinçi", Sabir demişkən, "vəfat etmişdisə", Azərbaycan ziyalılarının çoxunu özünə "mənevə ata"⁴³ saydığı Zərdabi sağ idi; o yenə yazır, mübarizədən qalmır, "Əkinçi"də gördüyü işi davam etdirirdi. N.Vəzirov yeni komediyaları və "Dərviş" imzalı publisist əsərləri ilə molla-nəsrəddinçilərlə həmrəy olduğunu göstərirdi.

"Molla Nəsrəddin"in redaktoru Mirzə Cəlil uzun illər "Əkinçi" ilə maraqlanıb məşğul olan, onun biblioqrafik nadirəyə çevrilməsi komplektini şəhifəbəşəhfə, bir məktəbli kimi oxuyub öyrənən və ədəbi-jurnalistik fəaliyyətində nəzərə alan şəxsiyyətlər arasında yaşayıb işləmiş və böyük yazıçının mətbuata dair görüşlərinin formalaşdırılmasında əhəmiyyətli amillərin ciddi əhəmiyyəti olmuşdur.

Dünyagörüşü "Əkinçi" ilə sıx təmasda təşəkkül tapan, Zərdabi ilə məktublaşan, "Əkinçi"nin başladığı yeni ictimai-ədəbi hərəkatla bağlı olan şəxsiyyətlər sırasına habelə M.Ə.Talıbov, M.Tahir, Z.Mərağeyi, Mirzə Mehdi xan kimi cənublu yazıçı və mütəfəkkirlərimiz də daxildir. Akademik M.Cəfərov çox doğru olaraq, məsələn, Z.Mərağeyinin "Səya-

⁴¹ "Əkinçi", 4 avqust 1877, №16

⁴² "Əkinçi", 26 may 1877, №11

⁴³ M.Ə.S a b i r. Hophopnamo, III cild, səh.152

⁴⁴ "Əkinçi", 23 avqust 1876, №16

hətnəmey-i İbrahim bəy" və M.Ə.Talıbovun "Əhmədın kitabı" əsərlərində təbliğ olunan qabaqcıl fikirlərlə M.F.Axundzadə və "Əkinçi" arasında möhkəm əlaqə görünür⁴⁴.

"Əkinçi" ənənələrini yaşatmaq və inkişaf etdirmək yolunda F.Köçərli daha ardıcıl çalışmışdır. Əsərlərində Zərdabi və onun qəzetini dönə-dönə yad edən alim 1906-cı ildə belə bir doğru fikir irəli sürürdü ki, "Əkinçi"ni gözəl sözləri və nəfli məlumatı indi də öz əhəmiyyətini itirməmişdir", onlar "müəyyən bir sistem halına salınıb Azərbaycan dilində nəşr edilən dövrü jurnallarda çap olunarsa, çox faydalı olar"⁴⁵.

Azərbaycanın ən yaxşı oğullarının nisgİL və həsrətinə səbəb olan bu arzu həqiqətə çevrilir.

Əziz Mirəhmədov

Əvvəlinci sənə

İki haftəlik qəzetdir

Əvvəlinci nömrə

*Fi 1 rəcəbülmürəccab,
sənə 1292*

*Fi 22 iyul Rusiya,
sənə 1875*

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
Altı ayliğı –
1 manat 50 qapik*

*Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir*

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lamnamələr basdırma bilər. Belə e'lamnamələr basdırılan kəslər lazımdır ki, e'lamnamənin hər kəlməsinə iki qapik versinlər.

Hər kəs bu qəzetdə hər bir qism əhvalat barəsində məktublar basdırma bilər və əgər bir şəxs bu günə məktubunu həmişə göndərməyə xahiş etsə ol kəs üçün qəzet müftə göndərilir. Əgər bu məktublardan məzmunu qəzetin əvvəlinci nömrəsinin daxiliyyəsinə adlanan əhvalatlardan savayı əhvalat ola ya bu məktublarda dövləti-əliyyə və ya qeyri dövlətlərə ya məzhəbə ya bir ismənlə adlanan şəxsə dəyən sözlər ola ol vaxtda qəzetin münşisində ixtiyar var o məktubu çap etməsin, ya o nalayiq sözləri bərkənar edib sonra çap etsin.

Qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lamnamələr və məktubat göndərmək xahiş etsə qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Bu qəzeti almaq xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdıranın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYYƏ

Əkinçi qəzetinin bina olmağının səbəblərindən o qəzeti çap etməkdə barəsində göndərdiyimiz e'lamnamədə danışdıq. Əlbəttə o səbəblərdən savayı buna qeyri səbəblər də çoxdur. Amma onları burada ismənlə adlamaq məqdur deyil. Ona görə o səbəblərdən danışmağı lazım bilməyib xahiş edirik bu "Əkinçi" qəzetinin əvvəlinci nömrəsində o qəzetin məzmunundan güftüğü edək. Əkinçi qəzetində bu aşağıda adlanan fəsilələr olacaqdır. Əvvəlinci fəsilə daxiliyyə olacaqdır, yə'ni qəzetin münşisinin öz tərəfindən yazılan şeylər olacaqdır. İkinci fəsilədə əkin və ziraət xəbərləri olacaqdır, yə'ni bizim ya qeyri vilayətlərdə olan əkin-

⁴⁴ M.C. Əfəro v. Azərbaycan-rus ədəbi əlaqələri tarixindən, Bakı, 1963, səh.103, 105

⁴⁵ Y.V.Çəmənzəminliyə məktub. RƏF, arx.26, Q-13 (269), səh.140

lərdən, onları ökib becərməkdən, onları ökib becərən vaxtda işləndən əsbablardan, ökin yerin şuxm etməkdən, ökin yerin qüvvətli etməkdən ötrü o yerə qeyri şeylər qarışdırmaqdan, xülasə, ökindən və ökini biçib, götürüb qarudub döyüb saxlamaqdan danışq olacaqdır. Həmçinin bu ikinci fəsildə maldarlıqdan və mallardan ömolo gələn şeylərdən danışq olacaqdır, yo'ni bizim və ya qeyri vilayətlərdə nə qism mallar saxlamaqdan və ya nə tövr saxlamaqdan və onlardan ömolo gələn şeyləri nə tövr yaxşırağ ömolo götürməkdən danışq olacaqdır. Üçüncü fəsildə elm xəbərləri olacaqdır, yo'ni elm və imtahan yolu ilə aşkar olan, məsələn insanın bədəninə və malına nəf'i olan xəbərlərdən danışq olacaqdır. Dördüncü fəsildə təzo xəbərlər olacaqdır və bu təzo xəbərlər bir neçə qisim olacaqdır. Əvvəla, ticarət xəbərləri olacaqdır, yo'ni bizim vilayətimizdə və ya qeyri vilayətlərdə bir şey, məsələn, buğda filan şəhərdə və ya filan kənddə nə qiymətə və nə tövr satılmaqdan xəbər verəcəkdir. Sani, bizim Rusiya dövlətinin və qeyri dövlətlərin politika xəbərlərindən danışq olacaqdır, yo'ni padşahların və onların vüzarələrin aralarında olan danışqlardan dövlətlər arasında olan cənglərdən xəbər verəcəkdir. Salis, Rusiya dövləti tərəfindən öz tabelinə sadır olan hökmlərdən xəbər verəcəkdir. Rəbe', bizim kənd sudaqlarında ya miravoy suda və ya okrujnoy suda qət olan işlərin ümdəsinin qətnaməsi olacaqdır. Xamis, yuxarıda zikr olan xəbərlərdən savayı hər bir vilayətdə aşkar olan məşhur naxoşluq ya yanqu, ya oğurluq və ya qeyri qisim xəbərlərdən danışq olacaqdır.

Bu məzmununda qəzeti müsəlmanlar üçün vacib bilib onun zəhmətini və zərərini qəbul edib başlayırıq və müsəlmanların anlıyan və pişrov kəslərindən iltimas edirik ki, xalqa bu qəzeti oxumağa mane olmasınlar, bəlkə sə'y etsinlər ki, onu oxuyan çox olsun. Bu tövəqqəci anlıyan kəslərdən elədiyimizə səbəb odur ki, bizə mə'lumdur bizim müsəlmanlar həmişə öz anlıyan kəslərini əziz tutub onların sözlərinə əməl ediblər. Əlbəttə, anlıyan və pişrov kəslərə lazımdır ki, xalqın bu e'tibarına xəyanət etməyib onun gözləri açılmağa sə'y və kuşəş etsinlər. Dünya bir şeydir ki, həmişə dövrən edir və insan bu tövr dünyanın gördüyünə görə görək habelə öz rəftarını da dəyişdirsin, necə ki, məsələdir deyirlər. Zəmanə sənə saz olmasa, sən zəmanəyə saz olgilən. Pəs olmaq ki, dünyada həmişə bir qayda ilə rəftar olsun. Bizim zəmanənən dəyişilməyi, əlbəttə, hər anlıyan kəsə mə'lumdur və bu tövr zəmanənən dəyişilməyi bizim ilə deyil, həmçinin biz qadir deyilik ki,

zəmanəni dəyişilməkdən saxlayaq. Ol kəslər ki, həmişə bizə e'tibar edib bizim sözlərimizə əməl ediblər, zəmanə dəyişildiyinə görə gündəndən toroqqi edib irəli gedirlər. Onların belə irəli gətməyinə mane olmaq, yo'ni onların keçən zəmanənən qaydası üzrə saxlamaq məsləhət deyil, ona görə ki, yolu onlar bizsiz də gedəcəkdirlər. Pəs bizim anlıyan və pişrov kəslərə eyni məsləhətdir bu yolu onlar ilə bir yerdə getsinlər, ta ki onların tez toroqqi etməyinə səbəb olsunlar və buna görə gələcəkdə həmçinin onlara pişrov olsunlar.

İKİNCİ DAXİLİYYƏ

Gələn təzo ildən alış-veriş və qeyri dadistədlər xərcinin qərarı bizim Qafqaz vilayətində qoyulacaqdır. Bu hökmü polisə xalqa məlum edibdi. Bu barədə bizim xalqın arasında hər bir qisim xəbərlər vardır. Kimi deyir ki, bu xərci qoymaqdan murad budur ki, bizlər öz vilayətimizi qoyub baş götürüb başqa vilayətlərə gedək. Kimi deyir ki, Badkubəyə gələn domiryolu təmir etməyə on minə qədər fəhlə lazımdır. Çünki o qədər fəhlə tapmaq çətindir, ona görə bu qərarı qoyurlar ki, xalq öz dadistədini qoyub o yolda fəhləlik cəslən. Xülasə, xəbər çoxdur, onun bə'zini heç qələmə salmaq məqdur deyil. Əlbəttə, bu xəbərlərə səbəb oldu ki, bizim adamın bu qərarıdan xəbəri yoxdur. Hər kəs öz təsəvvürünü oqolıyyən danışır və bu danışq ağızdan-ağıza düşüb Koroğlu nağılı kimi nağıl olubdur ki, bu nağılı öz əslinə heç şəbəhoti yoxdur. Bu səbəblərə görə bizim borcumuzdur ki, bu barədə xalq ilə danışq edək. Əvvəla, bunu oxuyan, sizdən bir sual edim: əgər bir kəsin bir külfət ola və bu külfət də bir atadan doğulmuş iki oğul ola, o vaxt'a heç insafdırmı ki, oğlun birisi zəhmət çəkib pul qazanıb öz ata və anasına, öz qardaşına saxlasın. Əlbəttə, bu qardaş tiff olsa, ya naxoş olsa, onu saxlamaq bizim borcumuzdur. Amma o cavan olub əlini işə vurmayan zaman hər kəs belə qardaşı ya görək başdan cəslən, ya onu işlətsin. Bir neçə ildir ki, Rusiya dövlətinə tabe olmuşuq və bucağadək bizim ticarətimiz qədim sayaq olan kimi olubdur, amma Rusiya dövlətinin öz əhli zikr olan xərci çox zamandır ki, verir. Məzkur qərarı qoyulan on ildir və bu on ildə biz o xərci verməmişik. Əgər biz özümüzü Rusiya dövlətinə tabe hesab edirik belə olan surətdə Rusiya dövləti öz əhli ilə elədiyi rəftarı bizim ilə də cəslə o vaxtda bizim üçün məqami-şikvaya narazılıq

yoxdur. Sani, heç bir qorardadda moqdur deyil ki, hor bir şeyi ismon adhyasan. Mosolon, zikr olan qorardadda moqdur deyil ki, adi ilo deyilsin ki, filan işi göron adam ya filan maya ilo ticarot edon adam bu qoder xore versin. Bu sobəbə zikr olan qorardadı qoyan kos hor bir dadistodlon bir neçə qism edib hor bir qismo bir xore qoyub. Mosolon, hor bir mali arşin ilo ya çəki ilo satmağa bir xore qoyulub. Əgər bir kos əlli ya altmış min manat ilə və bir qeyri kos min manat ilə arşin mali satır isə qorardadı qoyan kosda təqisir yoxdur ki, bu min manat mayası olan kos də altmış manat xore verəcəkdir. Doğrudur bezi arşin ilo satıb altmış manat xore verməyin nəf'i azdır, amma əlli min manat mayası olan kosə bu tövr ticarot artıq nəf' edir, onun üçün altmış manat artıq xore deyil. Pəs, min manat mayası olan kos, sonin dad etməyin nə lazım. Bezi arşin ilə satmağının xərci çoxdur, bez satma, min manat ilə elə alış-veriş et ki, onun xərci az olsun və ya heç olmasın.

Bu məsələ fikirlə oxuyan kos görür ki, hor bir tərəfdən gələn xore artıb, cəbr artıb sədəsə doğru deyil. Əlbəttə, xore var. Onun varlığına söz yoxdur. Amma elə artıq deyildir ki, xalqa çox cəbr olsun. Məgər insafdan deyildir ki, bizim Badkubonin on ildə yüz min manat qazanan kəslər ildə altmış manat xore versinlər. Bu xore ki, genə bizim özümüza məsrəf olacaqdır, o xorelərlə məktəbxanalar açılır və qeyri xalqa lazım olan işlər görünür, pəs bu səbəbə bu xore qoyulmaqdan fəqir-fuqərayə nə ki cəbr yoxdur, bəlkə artıcaq mənfəət var.

Şimdi qorardadın özündən danışaq. Bu qorardadda yüz otuz doqquz fəsil var. Əlbəttə, onu tamam qəzətdə çap etmək moqdur deyil. Məzkur qorardadı biz öz türk dilimizə tərcümə etmişik və əgər moqdur olsa, bu yəniq zamanda onu əlahiddə çap edəcəyik. Ona görə burada onun məzmunundan müfəssəl güftüğü edək. Məzkur qorardada görə dadistəd edən kəslər üç yerə təqsim olunur: əvvəlinci qism dadistədləri edənlərdə, yo'ni pervoy gildilərdə ixtiyar var, əvvəla, Rusiya və qeyri dövlətlərin mallarını Rusiyanın hor bir yerində yük ilə, tay ya top ilə satсын və bu malları satmaqdan ötrü lazım olduq qoder də kontorlar və anbarlar bina etsin. Sani o şahadətname verilən uyezdzin şəhərində və kəndlərində istədiyin dükənlər və mağazinlər açıb Rusiya və qeyri dövlətlərin tamənən keçmiş malını arşini ilə və çəki ilə satсын. Həmçinin onun ixtiyarı var zikr olan uyezddə hor bir qism dadüstəd üçün bizim olan yer saxlasın və karxanalar və zavodlar açсын. Amma lazımdır ki, hər dadüstəd olan yerə bir əlahiddə bilet alsın. Salis hər podrata

giro bilir və nə qoder mal istəso özü üçün ya özgo üçün ala bilir və hor icaroyə giro bilir. İkinci qism dadistədləri edən kos şahadətname aldığı uyezdzin şəhərində ya kəndlərdə istədikeo dükən və mağazin saxlayıb Rusiya və qeyri dövlətin gömrükklonmuş mallarını arşin ilə ya çəki ilə sata bilər, həmçinin o uyezddə lazım olduqca karxana və zavod və qeyri dadistəd olan yer açə bilər. Mal alıb aparıb götiro bilir və hor icaroyə giro bilir. Amma bu şort ilə ki, hor podratı ya icaronin qiymoti on beş min manatdan artıq olmasın. Hor karxana ya zavod saxlayan kos əgər bu karxanada ya zavodda maşın ya qeyri osəblər par ilə, yo'ni su buğu ilə ya su ilə işləyir isə, ya o karxanada və zavodda on altı fəhədən artıq fəhlə işləyir isə lazımdır ikinci qism ticarot, yo'ni vtoroy gildi şahadətname alın və belə karxanalar və zavodlar saxlayan kəslər öz karxanalarından və zavodlarından omələ gələn şeyləri yük ilə ya boçka ilə öz karxanası və zavodundan ya birjada sata bilirlər. Amma o şeyləri yük ilə satmağ üçün karxanadan ya zavoddan kənarında kantör ya ambar açsa, o vaxtda əvvəlinci qism ticarot şahadətname alın. Əgər əvvəlinci və ikinci qism ticarot şahadətname ya xırda ticarot şahadətname alan kos xahiş edo ki, o şahadətname verilən uyezddən qeyri uyezddə də dükən açсын ya karxana, ya zavod bina closin, o vaxtda lazımdır bu qeyri uyezddə üçün müəyyon olan qiymoti verib əlahiddə şahadətname alsın. Üçüncü qism ticarot, yo'ni tretı gildi bir neçə yerə təqsim olunur: onlının əvvəlincisi xırda ticarətdir ki, bu xırda ticarot şahadətname alın alan kosdə ixtiyar var, əvvəla, o şahadətname verilən uyezddə dörd dükən açсын və bu dükənlərdə əlahiddə siyahıda adlanan şeyləri satсын. Bu siyahıları müəyyon etmək vəgüzər olunub conab veliki knyaz sordari-Qafqaziyyə ya bu dörd dükənin əvəzində dörd karxana ya dörd zavod saxlasın ki, bu karxanalarda ya zavodlarda olan osəblər par ilə ya su ilə işləməsin və onlarda on altıdan artıq fəhlə olmasın. Hor dadistəd olan yerə bir əlahiddə bilet almaq gorək. Saniyon, podrata və icaroyə giro bilir, amma bu şort ilə ki, podratın ya icaronin qiymoti min iki yüz manatdan artıq olmasın. İkincisi yük ilə arşin malın və ya qeyri malları şəhərdən kənarada gözdərib satmaqdır. Üçüncüsü, o malları oralarda əli ilə gezdərib satmaqdır. Dördüncüsü, meşəanlıq, yo'ni sınıqkarlıqdır. Beşincisi, amillikdir. Hor kos öz yerindən omələ gələn şeyləri qeyri dövlətlərə satmağa apara bilər, amma özgələrin yerlərindən omələ gələn şeyləri alıb ambara yığıb sonra qeyri dövlətlərin yerinə satmağa göndərmək üçün gorək əvvəlinci qism ticarot şahadətname olsun.

Hər kəs qeyri dövzlərlərin yerində mal ala bilər, amma o malı Rusiyada yük ilə, tay ilə ya top ilə ancaq övvəlinci qism ticarət edən sata bilər. Belə mal ikinci qism tüccar özü arşın ilə ya çəki ilə satmaq üçün ala bilər. Gələn səfər xərclərdən və xərsiz olunan dadıstədlərdən danısaçağı.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Mal südümdən yağ qayırmaqdan danısaçaq

Əgərçi bizim Qafqazda qara mal çox saxlanır, amma onlardan qeyri vilayətlərdəki kimi mənfəət olmur. Ona binaən ki, biz malları saxlamağı, yə'ni onlar üçün töylərlər təmir etməyi və bu töylələrdə onlara ələf verməyi bilmirik. Bu səbəblərə bizim mallarımız korluq çəkib zəif olurlar. Ona binaən mala naxoşluq düşən zaman yaxşı saxlanmış maldan yüzü tələf olur isə, bizim zəif maldan artıcaq tələf olur və bir də bizim maldan az mənfəətimiz olmaqlığına səbəb oldur ki, bizlər yaxşı mal, yə'ni çox südlü mal saxlamağa sə'y etmirik, az südlü malın zəhmətini çəkib, az da mənfəət tapırıq. Məzkur səbəblərdən savayı bizim maldan az mənfəət olmaqlığına qeyri səbəblər də var. Onların ümdəsinin birisi biz süddən yağ qayırmağı bilməməyimizdir. Çünki mal saxlamaqdan ümdə mətləb o malın yağdır və yağ çox və yaxşı olduqca mənfəət də artıq olur, ona binaən qeyri vilayətlərdə süddən yağ qayırmaqdan burada güftüğü edəcəyik.

Süddən üç qism ilə yağ qayırmaq olur: bə'zi kəslər südü sorub, ondan qaymaq yığıb, bu qaymaqdan yağ çalxalayrlar. Bə'zi kəslər bişməmiş, yə'ni çiy süddən yağ çalxalayrlar, amma bə'zi kəslər süddən qatıq qayırıb, qatıqdan yağ qayırırlar.

* * *

Övvəlinci, qaymaqdan yağ qayırmaq. Süddən qaymaq yığmaq üçün görək südü sərəsən. Belə süd sorilən qablar və süd saxlanan yerlər, hətta o yerin havası görək çox təmiz olsun. Əgər süd sorilən qablar təmiz də olsa, amma onlar sorilən yer, yə'ni otaq çox isti, soyuq, ya yaman iyli olsa, ol vaxtda ya süddən qaymaq tamam yığılıb hasil olmaz, yə'ni süd turşuyub tələf olar. Xülasə, süd tez iy çökən şeydir. Ona binaən süd sorilən qabları və onlar saxlanan yerləri təmiz saxlamaqdan

savayı görək sə'y edəsən ki, o yerlərin yanında töylə və ya qeyri yaman iy gələn şeylər olmasın, yoxsa süd iy çəkib tələf olar, yə'ni turşuyub bilməzə xarab olmasa da, ondan omələ gələn yağın rəngi dəyişilib iyi və dadı yaman olar. Qaymaq yığmaqdan ötrü sorilən süd görək bilməzə torponməsin, əgər torponso, qaymaq az çıxar. Hər şey torponməyi görmək məqdur deyil. Məsələn, təmiz suyu qazan içində qaynadanda, su qaynayanacan onun torponməyin görmək olmaz, amma o suyun içində xırda şeylər, məsələn, ləl qarışdıranda görmək olur ki, bu lilli su ocağın üstə qoyulandan sonra su qaynayanandan irəli torponir, yə'ni bir su qismi şeyin, məsələn, südün bir tərəfi isti və bir tərəfi soyuq olsa, ol vaxtda bu şey torponir. Ona binaən görək süd sorilən yerin havası bir istilikdə olsun, yə'ni bir tərəfi isə və bir tərəfi soyuq olmasın. Məsələn, çöldə soyuq olan zaman görək süd sorilən otağın qapı-bacası açıq olmasın, yoxsa südün soyuq gələn tərəfi ilə isti tərəfinin arasında süd torpondiyini qaymaq az hasil olar.

İmtahan ilə biliblər ki, ağac isti saxlayan, yə'ni gec qızan və gec soyuyan olur. Ona binaən ağac qabda ağacdən isti, ya soyuq süd soriləndə qabın ağzında süd soyuyur, ya qızır, amma qabın dibində isti ya soyuq qalır. Ona binaən övvəl zaman süd torponir və sakit oluncan qaymaq omələ gəlir. Bu səbəbə ağac qabda qaymaq gec omələ gəlir. Ağac qabın bir yaman xasiyyəti də var: onu təmiz etmək müşküldür. Ağacın kiçik deşikləri olur, belə deşiklərə süd dolub orada turşuyub qalır. Bu səbəbə əgər bir kəs qeyri qab tapmayıb ağac qabında süd sərso, görək o qabı hər səfər isti su ilə və kül ilə təmiz etsin.

Süd sərsoyə hər qabdan qalaylanmış mis qabı yaxşıdır, amma mis qabı qalaysız olsa, onun paxırına süd dəyso, paxır ilə süddən zəhər omələ gələr və bu zəhər insanı fəvət edir. Mis qabı baha olduğuna, bu qabı saxlamağa hər kəsin tavanası olmaz, oləlxüsüs mal-qara çox olan zaman. Ona binaən qeyri qab işlətmək lazım gəlir və bu qeyri qabların hamısından ağ dəmir qabı yaxşıdır. Amma bizim kəndlərdə dəmir qabını tapmaq çətin olduğuna məsləhətdir ki, mis qabı az olsa, saxsı qabı işlətsinlər. Amma görək saxsı qabın içi şirli ola, ona görə ki, şirsiz saxsı qabını da ağac qabı kimi təmiz etmək çətindir, saxsının da ağacın deşiyi kimi deşikləri olur, o deşikləri şir tutmasa, onlara süd dolub, turşuyub, təzə tökülən südü xarab edir.

Süd sorilən qablar görək yastı və enni olsunlar. Məsələn, bizim təblə və taxta kimi olsunlar. Nə qədər bu qablar dərin olsa və onların

ağzı dar olsa, ol qədər belə qabda sərilon süddən az qaymaq hasil olar. Xülasə, süd sərilon qab görə dəyöz və ağzı gen olsun və bu qabları hər dəfə isti su ilə və kül ilə görə təmiz edəsən, yoxsa onun içində qalan süd turşuyub, təzə sərilon südə dəyib, onu da turşudar.

İmtahan ilə biliblər ki, otaqda on dərəcə, yəni on qradus isti olsa, yə'ni qışda bizlər sakin olduğumuz otaqların istiliyi olsa, ol vaxtda iyirmi, ya iyirmi dörd saat süd zikr olan qablarda saxlansa, o südün tamam qaymağı üzünə yığılır. Əgərçi südü belə otaqda qırx səkkiz saat da saxlamaq olur və südü artıq saxladıqca qaymağın da qədəri artır, amma süd çox zaman sərilməmiş qalsa, çürüyüb bilmərrə tələf ola bilər. Yaxşıdır ki, onu iyirmi dörd saatdan ziyadə saxlamayasan və bir də imtahan ilə biliblər ki, əvvəl zaman südün üzünə çıxan qaymaq çox dadlı və xoş iyli olur, amma axırda yığılan qaymaq elə dadlı olmaz. Bu səbəb böyük şəhərlərin yavıqlığında sərilmis südün üzünə çıxan qaymağı on iki saatdan sonra yığıb, bu əvvəl yığılmış qaymaqdan çox ə'la yağ çalxayıb, ziyadə qiymətə satırlar, sonra on iki saat keçəndə genə təzədən qaymağı yığıb, bu sonra yığılmış qaymaqdan alçaq yağ qayırlar. Bə'zi kəslər qaymağı südün üzündə ol qədər saxlayırlar ki, qaymaq turşuyur. Sonra bu turş qaymaqdan yağ çalxalayırlar. Amma belə turş qaymağın yağı elə ləzzətli olmaz və az olar. Belə qaymağı turşuyanacan südün üzündə saxlayan kəs elə bilir ki, qaymağı çox saxladıqca onun qədəri də çox olur, amma heç fikir eləmir ki, bu səbəbə onun yağı az və ləzzətsiz olduğuna ondan mənfəət də az olur. Bu səbəblərə binaən qaymağı südün üzündən bir gün bir gecədən, yə'ni iyirmi dörd saatdan ziyadə saxlamaq məsləhət deyil. Əgərçi bir gün bir gecədən sonra qaymağı yığanda onun bir hissəsi südün içində qalır, amma bu üzsüz süd turşumamış olduğuna ondan pendir qayıрмаq olur. Bundan savayı onu danaya, buzova və fəhlələrə vermək olur. Amma qaymaq turşuyuncan südün üzündə qalsa, belə üzsüz süd turş olduğuna ondan şordan savayı qeyri şey qayıрмаq olmaz və şor tez xarab olan şeydir ki, onu yavıqlıqda böyük şəhər olmasa görə çölə atasan. Bu səbəblərdən savayı qaymaq südün üzündə çox qalanda süd sərilon qablar və otağın havası turşuduğuna o qablara təzə süd tökən kimi qaymaq əmələ gəlməmişdən o təzə süd turş yerdə olduğuna çürüyər və onun qaymağı az olar. Xülasə, qaymağı tez yığmaq məsləhətdir.

Əgər süd sərilon otağın istisi on dərəcədən ziyadə ola, ol vaxtda görə qaymağı çox tez yığasan, yə'ni bir gün bir gecə saxlamayasan.

Amma otağın istisi on dərəcədən az olsa, qaymağı bir gün bir gecədən artıq südün üzündə görə saxlayasan. Xülasə, süd və qaymaq turşumamış qaymaq görə yığılım. Nə qədər qaymağın qədəri az oldu ol qədər onun yağı ə'la olur.

Bağisi gələn nömrədə olacaq.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Evləri sel basmağının zərəri

Bə'zi vaxtda insan sakin olduğu evləri çay, ya qar, ya yağış suyu basıb qorq edir. Belə sel basmağın iki qism zərəri olur. Onların birisini görmək olur. Məsələn, sel basan evlərin çoxu uçub tələb olmağı, ya o evlərdə olan mayəhtacların çürüyüb zay olmağı. Amma onların bə'zi-sini görmək müşkuldür. Ona binaən bu zərər sel basmaqdan əmələ gəlməyi hər kəsə mə'lum deyil. Əvvəlinci qism zərər insanın canına olur. Çünki çox kəslər üçün mal candan şirindir, bu səbəbə mala olan zərəri tez görür, amma cana olanı heç görmür.

İkinci qism zərərdən burada danışmaq olacaq. Əvvələn sel basan evlər nəm olduğuna, bu evlərdə sakin olanlara bə'zi naxoşluqlar arız olur. Məsələn, yatacaq, titrədib-qızdırmaq, isal və yel naxoşluqları bu səbəbdən əmələ gələ bilirlər. Ona binaən belə sel basan nəm evlərin divarları və yeri bilmərrə quruyuncan bu evlərdə sakin olmaq məsləhət deyil. Saniyən, sel ilə belə gələn lil ki, qarı və bacanı basır, onun içində çox kiçik heyvanat və nəbatat olurlar. Su çəkilib gedəndən sonra bu heyvanat və nəbatat fəvt olub, çürüyüb havanı xarab edirlər və belə xarab olmuş havanın içində zindəganlıq edən kəslərə hava xarab olmaq səbəbi ilə məzkur naxoşluqlar arız olurlar. Pəs su çəkildəndən sonra məsləhətdir ki, sel ilə gələn lili yığıb kənar edəsən. Çünki bu lil əkin yerin çox qüvvətli edən şeydir, ona binaən çox yaxşı olar ki, o lili aparıb, əkin yerinə qarışdırasan, yə'ni həmi evləri bəd havadan xilas edəsən, həmi əkin yerin qüvvətli edəsən.

Salison, heyət-bacanı su basıb sonra çəkilən zaman kiçik göllər qalır. Bu göllərin suyu bir yerdə dayanıb qalmağına binaən çox tez iyiyib xarab olur. Əlbəttə, belə iyimiş suyu içmək olmaz, çünki bu göllərin içində su iyiyən kimi su quyusunun içində qalan sel suyu həmçin-

nin iyidir. Ona binaən belə su quyusunun suyunu içən kəsə də məzkur naxoşluqlar arız olur. Bu səbəbə məsləhətdir sel suyu çəkiləndən sonra suyu içilən quyunun suyunu çəkib onu təmiz edəsən ki, bu quyuda ancaq quyudan pəvvarə verən su qalsın ki, bu suyu içmək olsun.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İtaliyadan və Firəngistandan xəbər var ki, bu il dağ və sərın olan yerlərdə barama çox olub, amma onların çoxu xarab olduğuna, onlardan ipək az çıxıb. Bu səbəb bu il ipək keçən ildən az olacaq.

Bu il Avropada və Amerikada buğda az olmaq səbəbi ilə gərək bizim buğda artıq qiymətə getsin.

Peterburqda iyul ayının səkkizində şam piyinin boçkası 26 manat, neftin cövhəri 2 manat, ə'la inək yağı 8 manat, alçaq yağ 6 manat. Arpa və buğda bahalanıbdır, buğdanın çetveri 11 manat 70 qəpik, arpanınki 4 manat 20 qəpik.

Bu il Misirin xədifı Darfor mülkünü alıb, onun sultanı Həsəbalını əsir edib. Keçən ayda sultan Həsəbalını onun üç yüz uryan həbəşi övrətləri ilə gətirib, İskəndəriyyədə xədifı-Misirə təəllük olan Darüləhmər imarətində sakin ediblər.

Xədifı-Misir Darfor mülkünü təsərrüf etdiyinə binaən Osmanlı dövləti Misirdən artıq xərc istəyir. Bu barədə xədifin əvvəlinci vəziri Nubar paşa İstanbula danışığa gedib.

Qəztlərdə belə bəyan olunur ki, xədifı-Misir Darfor məmləkətinə təsərrüf edib, o məmləkətin sərhəddində vəqə olan Vaday mülkünü də zəbt etmək istəyir.

Zakona müvafiq natarius təsdiq edən vəkalətnamə iki qism olur. Birisi gerbovoy və birisi sadə, yə'ni ağ kağız üstə yazılır. Əvvəlinci qism vəkalətnaməni natarius gərək öz dəftərinə səbt etsin. Ona binaən bu vəkalətnaməni təsdiq etmək üçün o vəkalətnaməni təsdiq elədən kəs gərək natariusə bir manat pul versin, amma sadə kağız üstə yazılan vəkalətnaməni natarius iki qism təsdiq edə bilir. Əgər vəkalətnaməni təsdiq edən kəs xahiş edə ki, vəkalətnamənin məzmunu dəftərə saltınsın, ol vaxtda gərək natariusə genə bir manat versin. Elə ki, ol kəs xahiş elədi ki, natarius ancaq onun dəst-xəttini təsdiq etsin, ol vaxtda belə dəst-xətti təsdiq etməkdən ötrü natariusə iki şahı, yə'ni on qəpik gərək versin.

Keçən may ayının beşində Peterburqun okrujnoy sudunda prokurorun sekretarı Maslyankovun ərizəsinə mülahizə olunub. Bu ərizədə Maslyankov bəyan edib ki, natarius Yankin ağ kağız üstə vəkalətnamənin dəst-xəttini təsdiq etməkdən ötrü ondan bir manat pul alıb və vəkalətnaməni dəftərə səbt edib. Amma Maslyankov təvəqqə eləmiş olub ki, ancaq onun dəst-xətti təsdiq olunsun. Bu səbəbə ərizəçi təvəqqə edib okrujnoy sud Yankindən doxsan qəpiyi alıb ona versin və ondan savayı natarius artıq pul almağa binaən zakona müvafiq ona tənbeh olunsun. Bu ərizənin cavabında Yankin cavab verib ki, zakon natariusə izin verib hər bir kağızı təsdiq elədən kəs ilə şərt bağlasın və bu şərtə görə pul alsın, çünki ərizəçi vəkalətnamə təsdiq olunandan sonra bir manat verib, dəftərə qol çəkib, vəkalətnaməni alıb, bundan belə mə'lum olur ki, Maslyankov o bir manatı verməyə razı olub. Ona binaən təvəqqə edib ki, Maslyankova atkaz olunsun. Okrujnoy sud qət edib: natarius Yankinə hökm olunsun ki, Maslyankovdan artıq alınan doxsan qəpiyi qaytarıb Maslyankova versin.

Bu iyul ayının əvvəlindən Rusiyada keçən zaman işləyən iyirmi və yetmiş qəpiklik və bir manatlıq gerbovoy kağızlarının əvəzində əlahiddə kağızlar və markalar işləyir. Ona binaən hökm-ali olub ki, hər kəs keçən zamanın gerbovoy kağızını saxlamış isə, kağızları kazonnı palatda təzə kağız və markaya bir illik müddətinəcən dəyişdirə bilər.

“Moskovski vedomosti” adlı qəzet bəyan edir ki, padşahlıq mülk-lərinin vəzirinin dəftərxanasında balıq tutmaq barəsində təzə qanun bina olunacaq. Bu qanun Rusiyanın qiblə tərəfində və Qafqazda iş-ləyəcək.

Səmərqəndin yavıqlığında vəqə olan Əfrasiyab düzündə general Abramovun hökmünə binaən yerin altında qədim şeylər axtarırlar. “Birjavoy vedomost” adlı qəzet bəyan edir ki, bucağadək 10 qızıl, 200 gümüş, 500 mis sikkə tapılıb. Ondan savayı bir neçə qədim möhürlər, üzdiklər və sığalar tapılıb. Bunlardan masəva Abramov otuz qədim yazma kitab satın alıb.

Keçən iyun ayının 13-də FİRƏNGİSTANIN qiblə tərəfindən vəqə olan Qurunna adlı çay daşıb, bir neçə depertament, yə’ni quberniya, onların şəhərlərilə belə ki, Tuluz adlı şəhər də o cümlədən olsun, qərç edib. Bu seldən 3000 adam fəvt olub və 300000000 franka qədr ki, hər frank otuz qəpik olsun, zərər olub.

Osmanlı dövlətilə İran dövlətinin sərhəd barəsində mübahisələri bu günə olub: 1840-cı sənədə Ərzrum şəhərində yazılan sülhnaməyə görə məzkur dövlətlərin sərhəddi Şat nəhri, yə’ni Şat çayı olub. Ol sülhə görə Şat nəhrinin içində olan Məxməri cəzirəsi və o cəzirədə vəqə olan Məxməri şəhəri İran dövlətinin əlində qalıbdır. Çünki Şat nəhri cari olan yer qumustandır, ona binaən sülhdən sonra Şat çayı zikr olan Məxməri cəzirəsini yuyub, bilmərrə aparıbdır. Şimdi Şat nəhri cari olduğu yer irəliki yer deyil, o nəhr bir qeyri yerdən cari olur. Bu təzə Şat axaq yer ilə qədim axdığı yerlərin arasında əmələ gələn yer üstə mübahisədir. Bu yerin təxmilə tulu 35 və ərzi 2 ağacdır. Bu mübahisəni qət etməkdən ötrü məzkur dövlətlər tərəfindən müəyyən olan komissiya o mübahisəyə baxıb. Şimdi qəzetlərdə söylənir ki, komissiyanın təsəvvürünə görə mübahisənin qət olmağı Avropa padşah-larının birisinə rücu olunacaq ki, onun qətnaməsinə hər iki tərəf razı olsun. Xəbər gəlir ki, Osmanlı bu əmrə razı olub, amma İran razı ol-mağı mə’lum deyil.

“Novosti” adlı qəzet yazır ki, Rusiyada bir icma bina olacaq. Məzkur icmanın qərarı dövlət təsdiq etməyə pişnəhad olub. İcmanın ismi müsəlman icmasıdır. Onun calisləri müsəlmanlardan olacaq, 1200 adam calis olmağa razı olublar. Onların 180-ı mədyun olub ki, ildə yüz manatdan tutmuş iki yüz manata qədər versinlər. Məzkur icmanın muradı budur ki, Osmanlıya gedən müsəlmanlar geri qayıdıb, Rusiyaya gəlmək xahiş etsələr, onlara kömək etsin, yə’ni yol kirayəsi versin və onları Rusiyaya daxil olandan sonra özlərinə iş tapıncan onlara kömək etsin.

Zəngibar hökumətinin sultanı Berqəş bin Səid bu halda Avropada səfər edib, FİRƏNGİSTANIN paytaxtı Pariş şəhərindədir. İstanbuldan xəbər var ki, sultan Berqəş öz vilayətinə qayıdan vaxtda Məkkə və Mədinə-ni ziyarət edəcəkdir. Soltani-Osmani öz imarəti Dolmabağçanı hazır edib, sultan Berqəş özünə, yə’ni İstanbula qonaq çağırıb. Çünki sultan Berqəş Məkkəyə İstanbuldan gedəcək və özü vəhabi olduğuna müsəl-manlar onun ziyarətindən narazı olacaqlar. Bu səbəbə çox intizarlıq ilə gözümlüyürlər görək ki, sultan-Osmani həmişə Məkkədə əsgər sax-layub ziyarət edənlərə kömək edir öz qonağı sultan Berqəş nə tövr ilə Məkkəyə yola salacaq. Qəzetlərdə belə söylənir ki, sultan Berqəş və-habi də olsa, onu ümid var sultan Əbdüləziz əsgər və top-topxana ilə yola salsın.

Bu il Bonna şəhərində xaçpərəstlərdən əmələ gələn icma məclis edəcək, o məclisdə xaçpərəstlərin məzhəbini bir etmək barəsində danış-q olacaq. Şimdi hər xaçpərəst dövləti öz vəkili o məclisə göndərir. Osmanlı təsərrüfündə olan Belqrad şəhərindən xəbər var ki, o şəhərin knyazı məzkur məclisə öz tərəfindən Sadə adlı keşişi göndərəcək.

Badkubədə neftin xalvarı, yə’ni iyirmi pudu 1 manat 50 qəpikdən tutmuş 2 manat 50 qəpik, neft cövherinin pudu boçkasız 65 qəpik, boçka ilə 1 manat.

Buğdanın xalvarı, yə'ni iyirmi beş pudu 15-dən 16 manat 50 qəpik, arxanın 8 manat, düyünün pudu 18 şahı, mal otinin o'lasının girvənkəsi 6 qəpik, alçağının 5 qəpik, fındığın girvənkəsi 12 qəpik, qozun 4 qəpik, noxud 3 qəpik, qara kişmiş 6 qəpik, sarı kişmiş 8 qəpik, qaysı 2 şahı, stuarin şamı 5 şahı, qəndin pudu 8 manat 2 abbası, yunun pudu 3 manat, pambığın 5 manat 50 qəpik.

E'LAN

Badkubə şəhərinin "Qafqaz" adlı müsəfirxanasında sakin olan Tatosov adlı şəxs hər bir işə vəkil olur və hər bir iş barəsində müftə məsləhət verir.

Badkubənin çöl şəhərində Şirvan yolunun kənarında tozə tə'mir olunmuş birmərtəbə ev firsuş olur. Xahiş edən kəslərdən iltimas olunur ki, ol evin sahibimin ismini "Əkinçi"nin münşisindən soruşsunlar.

Krasilnikov öz müştərilərinə mə'lum edir ki, sabah onun maqazi-ni Birun şəhərə sobraniyanın müqabilində olan Lalayevin karvansarasına köçəcəkdir.

Birun şəhərdə bulağın müqabilində Krasilnikovun karvansarasında İtaliyadan gələn Bastiyan adlı kəs mərmər daşından və qeyri daşlardan tə'mir olunmuş şeylər və həmçinin balıqçulağı və onlardan qayrılmış şeylər firsuş edir.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Əvvəlinci sənə

İki həftəlik qəzetdir

İkinci nömrə

Fi 15 rəcəbülmürəccəb,
sənə 1292

Fi 5 avqust Rusiya,
sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi - 3 manat
Altı aylığı -
1 manat 50 qəpik

Poşt xərci
qəzet başduran ilədir

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lannamələr basdırma bilər. Bəli e'lannamələr basdırdan kəslər lazımdır ki, e'lannamənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Hər kəs bu qəzetdə hər bir qism əhvalat barəsində məktublar basdırma bilər və əgər bir şəxs bu günə məktubətini həmişə göndərməyə xahiş etsə, ol kəs üçün qəzet müftə göndərilir. Əgər bu məktubların məzmunu qəzetin əvvəlinci nömrəsinin dəxiliyyəsinə adlanan əhvalatlardan savayı əhvalat ola ya bu məktublarda dövlətə-əliyyə və ya qeyri dövlətəyə məz-həbə, ya bir isman adlanan şəxsə dayın sözlər ola ol vaxtda qəzetin münsisində ixtiyar var o məktuba çap etməsin ya o mələyiq sözləri bərkənar edib sonra çap etsin.

Qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lannamələr və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap edənin adına göndərsin. Bu qəzeti almaq xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olan qiymətini lazımdır qəzeti basdıranın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

"Əkinçi" qəzetinin əvvəlinci nömrəsi gec göndərilməyə səbəb oldu ki, çapxananın hürufatı kəsirdir, bir təbəqəni birdən düzüb çap etməyə çatmır. Ona binaən nəolac qalib şol vərəqi bir neçə dəfə çap etdirdik. Bu səbəbə əvvəlinci nömrə gec çıxdı.

DAXİLİYYƏ

Əvvəlinci nömrədə dədistəd edən kəslərin ixtiyarlarından danış-dıq. Şimdi onların xərcindən danışaq. Əvvəlinci qism tacir Rusiyanın hər bir yerində bir qədər şahadətnamə xərci verir, amma ikinci və üçüncü qism tacir verdiyi xərcin qədərini deyil. Rusiya beş yero hissə

olur və hər bir hissə öz tovanasına görə ikinci və üçüncü qism tacirlik xərcini verir. Bizim Qafqaz vilayətinin conab sordar xozano vaziri ilə məşvərət edib belə hissə edib: Tiflis ikinci hissə, Badkubo və Poti şöhrətləri üçün üçüncü hissə, Aleksandropol, yo'ni Gömrü, Axalsix, Qori, Yelezavetpol, yo'ni Gonco, Kutais, Quba, Naxçıvan, Suxum və İrəvan şöhrətləri dördüncü hissə və məzkur olanlardan savayı yerlər beşinci hissə hesab olunsun. Əvvəlinci qism ticarət şahadotnamasının qiyməti 265 manatdır. İkinci qism ticarət şahadotnamasının qiymət Rusiyanın əvvəlinci hissəsində 65, ikincisində 55, üçüncüsündə 45, dördüncüsündə 35, beşincisində 25 manatdır, yo'ni bizim Qafqazın Tiflis şöhrətində 55, Badkubo və Poti şöhrətində 45, Gömrü, Axalsix, Qori, Gonco, Kutais, Quba, Naxçıvan, Suxum və İrəvan şöhrətində 45. Məzkur yerlərdən savayı yerlərdə 25 manatdır. Xırda alış-veriş şahadotnamasının qiyməti əvvəlinci hissədə 20, ikinci hissədə, yo'ni bizim Tiflisdə 18, üçüncü hissədə, yo'ni bizim Badkuboda və Potidə 15, dördüncü hissədə, yo'ni bizim Gömrüdə, Axalsixdə, Qoridə, Goncodə, Kutaisidə, Qubada, Naxçıvanda, Suxumda və İrəvanda 10 və beşinci hissədə, yo'ni bizim yuxarıda zikr olmayan yerlərdə 8 manatdır. Şəhərdən konar malı yük ilə gözdürüb satmağın şahadotnamasının qiyməti 15, o yerlərdə malı çiyində gözdürüb satmağın şahadotnamasının qiyməti 6 manatdır. Sonotkarlıq şahadotnamasının qiyməti 2 manat 50 qəpikdir. Amillik şahadotnamasının qiyməti əvvəlinci qism amil üçün 20, ikinci qism amil üçün 5 manatdır. Məzkur şahadotnamə xərcindən savayı dadistəd edən koslor hər bir dasitəd olunan yer üçün əlahiddə bilet xərci versinlər. Bilet xərci həmçinin Rusiyanın hər bir hissəsində başqa olur.

Biletlərin qiyməti

Əvvəlinci qism tacirlik üçün	İkinci qism tacirlik üçün	Xırda alış-veriş üçün
Rusiyanın əvvəlinci hissəsində	20	10
İkinci hissəsində	17	8
Üçüncü hissəsində	15	6
Dördüncü hissəsində	10	4
Beşinci hissəsində	5	2

Yo'ni bizim Tiflisdə əvvəlinci qism tacir üçün 25, ikinci qism üçün 17, üçüncü qism üçün 8 manatdır. Badkubo və Poti şöhrətində əvvəlinci qism tacir üçün 20, ikinci qism üçün 15, üçüncü qism üçün 6 manatdır. Gonco, Quba və sair məzkur olan şöhrətlərdə əvvəlinci qism tacir üçün 15, ikinci qism üçün 10, üçüncü qism üçün 4 manatdır və Qafqazın savayı yerlərində əvvəlinci qism üçün 10, ikinci qism üçün 5, üçüncü qism üçün 2 manatdır. Xərcsiz olunan dadistədlərdən gələn səfər danışıq olmaq.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Mal südündən yağ qayırmaqdan danışacaq

(İbtidasi əvvəlinci nömrədə bəstəli)

Qolştinya adlı vilayətdə qaymaq sormək üçün bir ev to'mir edirlər ki, onun yayda süd sorulan otağı evin şimal tərəfində olur. Bu otağı tağ edib onun için bişmiş kəpik ilə döşüyüb divarlarını suvaqlayırlar. Bu otağın havasının istiliyi görək on ya on iki dərəcədən ziyadə olmasın. Elo ki çox isti oldu otağın akoşkalarnı açırlar ki, şimal tərəfin soyuq havası otağa daxil olub oranı soyutsun. Akoşkalarnı olokdən pərdəsi var ki, akoşka açılanda otağa mirçək ya qeyri cücelər girməsin. Yayda çox isti olsa, otaqda buz saxlayırlar ki, oranın havasını soyuq etsin. Məzkur evin qışda süd sormək üçün bir otağı var ki, onun akoşkalarnı qiblə tərəfədir. Akoşkalardan gün düşmək ilə otaq qızır. Əgər çox soyuq olsa, otağın peçlərini qalayıb onu qızdırırlar. Süd sağılandan sonra onu olokdən süzüb tomizloyib palıd ağacından qayrılmış qablar-da sərirlər. Bu qablar bizim təknoyo oxşar, onların ağızının genliyi bir arşın və dərinliyi bir çörək olur. Belə qablara yayda südü bir korodən az, yo'ni iki barmaq dərinliyində payızda və yazda bir korə yarım və qışda iki korə dərinlikdə sərirlər. Qışda payızda qabları otağın içində yan-yanə düzürlər, amma yayda onları divarlarda mörto-bo-mörtobo qayrılmış roflor üstə düzürlər ki, akoşkalar açılan zaman külək onların hamısına döysin.

Zikr olan qayda ilə südü sorib 24 saatdan tutmuş 36 saatəcan saxlayıb sonra onun qaymağını yığırlar. Çünki süd çox zaman sərilməmiş qalanda qaymaq turşuyur, amma tez yığılanda onun qədori az olur, ona binaən Qolştinyada qaymağı pıçaq ilə qalxızıb südə baxırlar. Əgər süd

Meşə olan yerə ziyadə yağış yağmaqdan danışıq

Çünki meşə olan yer homişə kölgə və sorin olur, ona binaon belo bir yer açıq, yo'ni meşəsiz yerdən nəm olur. Yoxsa çox adam elo fikir edir ki, meşə yerinin nəm olmağına səbəb o yer homişə kölgə və sorin olmağıdır. Amma imtahan ilə bilmək olur ki, o, yerin artıcaq nəm olmağına bir səbəb də o yerə artıcaq yağış yağmaqdır. Bir yerə yağışın çox ya az yağmağını bir səbəb ilə imtahan edirlər ki, şol səbəbin adına yağış ölçən deyirlər. Yağış ölçən bir ağzi gen və dibi dar qabdır ki, onun ağzının genliyi mə'lumdur. Məsələn: tuli və ərzi bir arşındır. Bu qabı bir yerə möhkəm edib onun ağzını açırlar və hər yağış yağan vaxtda o qabın içinə tökülən suyun qədərini bilib demək olar ki, o qabın ağzi boyda bir yerə nə qədər yağış düşübüdür. Bu imtahani bir il sorasor edib bilmək olur ki, filan şəhərdə, məsələn, bir arşın ərzi və tuli olan yerə nə qədər yağış suyu düşüb. Ol vaxtda deyirlər ki, ol yerə ildə bir arşın ya on arşın yağış düşür, yo'ni şol yerə düşən yağışın suyunu yığıb bir il saxlayıb o yerə birdən tökəndə o suyun dorinliyi bir arşın ya on arşın olur. Belə imtahani edən kəs görək o yerin havasının nəm ya quru olmağını və hündürlüyünü bilsin. Havanın nəmliyini bilmək üçün qeyri səbəb istənin. Keçən 1874 sənənin fevral ayından iyul ayınacan Fırəngistanın Qalat adlı meşəsində məzkur imtahani ediblər. İki yerdə yağış ölçən möhkəm ediblər ki, hər iki yerin hündürlüyü bir olsun. O yerin birisi meşənin içində və biri meşəsiz yerdə olub. Fevralın əvvəlindən iyulacan o yerlərdə düşən yağışın qədərini biliblər. Meşədə olan yerə 192 millimetr, yo'ni bir arşının yüzdən iyirmi yeddi hissəsi qədər də yağış düşüb. Bu imtahandan belo mə'lum olur ki, meşə olan yerin nəm olmağına səbəb o yer kölgə və sorin olmaqlığından savayı o yerə artıcaq yağış yağmağı bais olur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Vəbə naxoşluğunun səbəbi şol naxoşluq düşən yerin havası xarab olmaq ilədir və havanın xarab olmağını bir neçə yol ilə bilmək olur, o cümlədən onu o yerlərdə olan quşların uçub getməyi ilə bilmək olur. Quşların bədəni çox zorif olduğına onlar vəbə naxoşluğu bir yerə

çox duru oldu, onun rəngi göy oldu qaymağı tez yığırlar. Çünki yağış yağan və ildırım şaxıyan vaxtda süd tez turşuyub, ona binaon bu vaxtda sərhesab olmaq gərək ki, süd turşuyub xarab olmasın. Qaymağı ağac qaşığı ilə yığırlar, qaşığın ağzi gen və dayaz olur. Yığılmış qaymağı bir az saxlayıb, yetişdirib sonra ondan yağ çalxayırlar. Ona binaon ki, yetişmiş qaymaqdan yağ tez hasil olur. Onu yetişdirən zaman sərhesab olmaq gərək ki, turşumasın, turşusa, yağ az olur. Qaymağın yetişməyin belə bilmək olur: bir kiçik taxtani onun içinə salıb çıxarırlar, əgər yetişmiş işə taxtadan az damcılayır ona binaon ki, o yetişəndə qolizləşir və bir də onun yetişməyin dadmaq ilə bilmək olur. O yetişəndə təmi bir az turşlanır.

Belə yetişmiş qaymağı nehrəyə töküb çalxayırlar. Qolştinyada nehrə əvəzinə çöllək istədirlər. Onun böyüklüyü qaymağın qədərindədir. Qaymaq çox olsa, çöllək gərək böyük olsun. Çölləyin içinə bir ər-rabə oxu kimi ox keçirdirlər. Oxun ortasında ki, çölləyin içində olsun ər-rabə topu kimi top var. Bu topa taxtadan çarxlar möhkəm ediblər. Ox fırtananda çarxlar da fırtanır, çölləyin böyründən ağzını açıb onun içinə qaymağı töküb, genə bərkidirlər. Çölləyin oxuna dəstə möhkəm edib o dəstəni əl ilə ya at ilə fırtandıran zaman oxun çarxları qaymağın içində dolanıb onu çalxayır. Qaymağı çölləyə tökəndən irəli onu bir qaba töküb su içinə salırlar ki, onun istisi dəyişilsin. Qışda isti və yayda soyuq suya salırlar. Əgər yayda soyuq su olmasa, qaymağın içinə buz salırlar. Xülasə, bu qayda ilə qaymağı su içində ol qədər saxlamaq gərək ki, qışda onun istiliyi 15 dərəcə və yayda 10 dərəcə olsun, amma çölləyin içinə isti ya soyuq su tökmək olmaz, ona binaon ki, qaymaq dövrələndikcən gec çalxalanır. Çölləkdən yaği çıxarıb sıxıb bilmərrə süddən aralayırlar, sonra onu duzlayırlar. Görək duz narın, quru və təmiz olsun və hər bir gırənkə yağa bir miskal yarım duz səpib zirzəmidə saxlayırlar. Yağ yaxşı sıxıldıqca gec xarab olur. Belə yaği bizim şit kərə kimi istədirlər. Belə yağ ziyadə ləzzətli olur, amma yuyulmadığına üç-dörd günə xarab olur. Satmaq üçün yaği su ilə yuyub bərk duzlayıb palıd ağacından qayrılmış çanaqlara doldurub qeyri yerlərə satılmağa göndərilir. Belə saxlanan yağ çox qalır. Qolştinyada süd sərilmək üçün təmir olan evin yanında gərək mətbəx olsun su qızdırıb qabları yumaya, zirzəmi olsun yağ, pendir saxlamağa və buzxana olsun buz ilə qaymağı soyutmağa.

Bağisi gəlon nömrədə

düşəndə bir neçə gün irəli o yerdən uçub gedirlər. Peterburqda, Prussiya dövlətinin bir neçə yerlərində və qeyri yerlərdə imtahan olunub ki, vəba aşkar olandan bir neçə gün irəli o yerlərdə olan sərçələr, qarğalar və qeyri quşlar uçub özgə yerə gediblər.

Ərəbistan ilə Misrin arasında Süveyş kanalını təmir edən mühəndis ki, onun adı Lespesdir bu halda fikir edir ki, Səhrayı-Kəbiri dərya etsin. Şol səhranın tulu 4124 və ərzi 1100 verstdir. Bu səhra Afrika qit'əsinin şimal tərəfindədir. Onun şərqisi Misir vilayətidir, şimalı Bərbərstandır. qərbi Dəryayi-mühitdir və cənubu Sudandır. Bu səhra çox böyük olduğuna onun ətrafında olan məmləkətlər bir-birilə ticarət etməyi çətinidir. Ələlxüsus belə ticarətə susuzluq və sam yeli Mane olurlar. Ona binaən Lespes qəsd edib ki, bir ticarət icması bina etsin və şol icmanın xərci ilə Ağ dəryardan ya Dəryayi-mühitdən arx aparıb səhranı qərq etsin, çünki səhra dəryardan alçaqdır, onu su basacaq. Amma arx uzun olduğuna onu qazmağın xərci çoxdur. Şimdi İtaliya mühəndisləri səhrada plan çəkirlər ki, mə'lum etsinlər hansı tərəfdən gələn arxın xərci az olur.

Osmanlı dövlətinin borcu çox olduğuna görə xərci gəlirindən ziyadadır. Bu artıcaq xərci görməkdən öləri təsəvvür var. Övvəla qeyri dövlətlərin yerlərindən gələn malın gömrük xərcin artırsınlar. Bu çağadək belə malın 100 manat qiyməti olanda 7 manat xərc alınır. Şimdi istəyirlər 100 manata 20 manat alsınlar. Saniyən Misir xərcin artırsınlar. Bu çağadək Misir 1500000 manat xərc verir idi. İndi istəyirlər 3000000 manat xərc alsınlar. Salisən qulluq edən kəslərin məvacibini azaltmaq istəyirlər. Bu məvacibi azaltmaq bu qayda ilə olacaq: vəzirlərə və vali, yo'ni qubernatorlara irəliki məvacibin üçdən bir hissəsin vermək xahiş edirlər və savayı qulluq edən əgər ayda 3000 quruşdan ziyadə məvacib alırsa, onlara şol məvacibin nisfin verəcəkdirlər.

Osmanlı dövləti Firəngistanın paytaxtı Parij şəhərində öz xərci ilə çox adama tə'lim verir. Qəzetlərdən belə mə'lum olur ki, elmi-təbiiyyədən savayı elmləri təhsil edənləri qaytarıb geri gətirəcəkdirlər və onlara xərc olunan pul ilə İstanbulda bir böyük məktəbxana, yo'ni universitet bina edəcəkdirlər.

Kəçən cəmədiəlxir ayının 25-də Moskva şəhərindən yazırlar: hər bir qism rəngin qiyməti dəyişilməyib. Mok qəhvəsinin yumrusunun putu və'də ilə 18 manat, Moskva zavodlarının baş qəndinin putu 7 manat 80 qəpikdən 8 manat 50 qəpiyəcən, Malorus zavodlarının qəndinin putu 7 manat 50 qəpikdən 8 manat 15 qəpiyəcən, qənd qumunun putu 6 manat 40 qəpikdən 6 manat 65 qəpiyəcən. Daşkənd pambığı satılıb 6 manat 60 qəpiyə, Xivə pambığı 7 manata, ipəyin qiyməti dəyişilməyib. Yunun qiyməti qalxıb, yuyulmuş merinos ə'la 34-37 manat, yo'ni 34 manatdan 38 manatacan, miyanə 30-32 manat, alçağı 27-29 manat, yuyulmamış alçağı 10-11 manat, Rusiya yunu, yuyulmuş, ağ 8-9 manat, qara 6 manat 50 qəpikdən 7 manatacan, dəvə yunu 5-5 manat 50 qəpiyəcən.

Osmanlı dövlətinin Qerdseqovinya adlı vilayətində sakin olan xaç-pərəstlər təhminat artıq olduğuna görə şol təhminatı vermirlər. Ona binaən ol vilayətin valisi dərviş Paşa bu halda təhminatı əsgər gücü ilə cəm edir. Qəzetlərdə yazırlar ki, məzkur əsgər ilə təhminatları verməyən kəslərin arasında bir neçə dəfə cəng olubdur və hər dəfə çox adam fəvt olub.

Qubernski pravleniyanın mötbəsinde təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Fi 1 şaban, sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lamnamələr basdırmaqla bəhsizdir. E'lamnamələrə bəhsizdir. E'lamnamələrə bəhsizdir. E'lamnamələrə bəhsizdir. E'lamnamələrə bəhsizdir. E'lamnamələrə bəhsizdir.

Fi 21 avqust Rusiya, sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi 3 manat

Altı aylığı

1 manat 50 qəpik

Poşt xərci

başdırmaqladır

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Bədəkubə şəhərində. Hər kəs e'lamnamələr və məktubları göndərmək xahiş etsə qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Bu qəzeti almaq xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdıranına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum elosinlər. Bu qəzet çap elədik Bədəkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

“Üçüncü” qəzetinin münşisi mə'lum edir ki, qəzetin əvvəlinci nömrəsi satılıb qurtarıbdır. Ona binaən təzədən qəzet istəyənlər o nömrəni göndəriləməyəcəkdir.

DAXİLİYYƏ

Bir aydır bizim qəzet çap olunur, amma onu oxuyanların bu çağacan biz çəkdiyimiz zəhmətlərdən xəbəri yoxdur. Əlbəttə, bu işə girəndə o zəhmətləri biz qəbul etmişik. Ona binaən indi onları izhar etməyi lazım bilirik. Amma bizə mə'lumdur ki, bə'zi kəslər bizim işə artıq diqqət edirlər. Bu diqqət edən kəslərə o zəhmətlərdən bir az danışmağı vacib bilirik. Dörd ildir ki, qəzeti çap etməyə izn istəmişik və bu zamanda dünyanı gözib bu hürufatı tapmışıq. Bu zəhmətlərə heç bir qəzet öz nəf'indən ötrü çap elədən razı olmaz və əgər qəzet basdırmaqdan bizim muradımız ondan mənfəətbərdər olmaqlığımsız olseydi, onun qiymətini görək iyirmi, bəlkə otuz manat qoyaydıq. Keçən zamanın zəhmətini və xərcini kənarında qoyub şimdiki olunan zəhmətlərdən və xərcərdən söyləyək. Bizim müştərilərdən cəm olan məbləği müdri qəzetə olunan xərcə çatışdır və bizim zəhmətimizin əvəzində bu

haldə nə ki bizə bir həddə, bir quruş qalmır, bəlkə artıq zoror də olur.

Bizim zəhmətimiz həddən çıxıb. Bir mətləbi özümüz yazıb ağardıb çapxanaya vermək ilə zəhmətdən xilas olseydik, çox xoşbəxt olurduq. Amma iş belə düşübdür ki, biz görək çapxanada da işləyək. Dünyada hər qəzet beş ya on adam inşa edib onu çap elədən, hərəflərin düzən, qələmlərin düzəldən başqa kəslər olmur. Amma bu işlərin hamısını görək mən tək özüm görüm, hətta bizim müsəlman şəhərində bir savadlı olan müsəlman yoxdur ki, qəzetə baxıb onun qələmini düzəlsin ya hüruflarını düzsün. Hər gəh bu zəhmətlərdən artıq zəhmət olmasaydı, gənə bir tövr yola gedərdik. Amma dörd budur bizim də zəhmətimiz var ki, qeyri qəzet basdıranların onlardan heç xəbəri yoxdur. Əvvələn bu hürufat İstanbulda alınıb. Çünki bizim dildə bə'zi hərəflər, məsələn, q, k, r və l artıq işlənilir, ona binaən ol hürufat qəzətə çatışdır. Bu sərbəst bir mətləbi yazan vaxtında nə ki ol mətləbin məzmununu və qeyri əhvalatları yoxlayırıq, amma məzkur hürufat az işlənməkdən ötrü bə'zi sözləri götürüb onun əvəzində başqa sözlər yazırıq ki, bu sözlərdə məzkur hərəflər olmasın. Əlbəttə, belə olan surətdə mətləb biz istədiyimiz kimi vəzəh olmur və bunu diqqət edənələr bizə təqsir hesab edirlər. Saniyə bizim məxsusi çapxanamız yoxdur. Qəzetimiz qubernski pravleniyanın çapxanasında basdır. Əlbəttə, öz-gələnlər bizim işə özümüz kimi cənab yandırır və bu bərdə olan kəsirlər bizim təqsirimiz deyil. Pəs, bizə diqqət edənələr, bu qəzetin kəsirini görəndə gülməyin. Gülmək yeri deyil, siz ağlayın ki, bizim müsəlmanların birə qəzeti də basdırmağa adamı yoxdur.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Mal südündən yağ qayırmaqdan danışacaq

(İbtidai keçən nömrələrdə bəhsiz)

Moşur Qolştinya qaydası ilə süd sormək üçün tə'mir olunan imarətin xərci çox olduğuna Qossandr adlı kəs südü bir otaqda sorir ki, çox quru və təmizdir, içi taxta ilə döşənilibdir və aqoşkaları şimal tərəfidir. Bu otaqda qışda buxarı qalır və yayda onun aqoşkalının açılı sorir edir.

Əgər ki, belə akoşkaları açmaq ilə otağı soyutmaq olmaz, amma otaq təmiz saxlandığına süd qabları dayaz və enni olduğuna və südü az vaxt sorili saxlamağa binaən orada süd turşumur. Oranın havasını təmiz saxlamaqdan ötrü sərilmiş süddən savayı orada bir şey, məsələn, şor və pənir saxlamır. Hətta bir damcı süd yerə düşəndə o yeri isti su ilə təmiz edib. Xülasə, otağın havasını təmiz saxlayır ki, bu təmiz hava sərilmiş südə dəyəndə onu turşutmasın. Süd sorilən qablar ağ dəmirdən qayrılıb. Onların içinə südü bir barmaq dərinlikdə töküüb iyirmi ya iyirmi iki saat sərilə saxlayan sonra qabların altından puclarını açıb südü süzüb qaymağı yığıb yetişdirib ondan zikr olan Qolştinya qaydası ilə yağ çalxayır. Məzkur qaydalardan savayı soyuq tərəflərdə Şvars qaydası işlənilir. Böyük çəlləkləri soyuq su ilə doldurub onların içinə arşın yarım dərinlikdə süd qabını süd ilə doldurub salırlar ki, onun ağzı sudan çölə olsun. Çəlləyin suyuna peydərpey buz salmaqla soyuq saxlayıb, on iki ya otuz altı saatdan sonra qaymağı yığıb, yetişdirib ondan zikr olan qayda ilə yağ çalxayırlar. Çünki məzkur qaydalar ilə südü sərib ondan qaymaq yığıb yağ çalxamağın xərci və zəhməti çoxdur və ondan masəva ildırım şaxıyanda ya qablar təmiz yuyulmayanda süd turşuyub bilmərrə xarab olur, ona binaən Avropa əhli bu halda qaymaq yığmaqdan ötrü maşın işlədir. Ol maşının qiyməti altmış manatdır. Bu maşın araba çarxı kimi girdədir və şol çarx kimi öz oxunun çevrəsinə fırtanır. Onun içinə südü töküüb çarxı bərk fırtandırılırlar ki, bir dəqiqədə dörd yüz dəfə fırtansın. Bu zaman yarım saat müddətində südün qaymağı tamam yığılır. Gələn səfər çiy süddən və qatıqdan yağ çalxamaqdan danışacaq.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Meşə salmaqdan danışır

Meşənin xeyrini hər kəs bilir. Meşədən özümüz odun qırıyıq. Onun ağaclarından özümüza evlər və qeyri şeylər təmir edirik. Xülasə, meşədən odun və hər bir qism hacət əmələ gəlməyin hər kəs bilir. Onlardan masəva imtahan ilə bilinib ki, meşə olan yerə ziyadə yağış yağır. Ol səbəbə bu yer artıq nəm olur, yəni oranın havasında su buğu

çox olur və belo havada su buğu ziyadə olmağa binaən o yerin yayı çox isti və quraqlıq və qışı çox soyuq olur və bir də meşə soyuq külək gələn tərəfdə olanda o yeri küləkdən mühafizət edir. Çünki qədim zaman meşə çox olduğuna insan onların xeyrini bilməyib dövlətli adamın pul qədri bilməyən vəliohdi o pulu tələf edən kimi onları tələf edibdir, ona binaən şimdiki meşənin xeyrini bilib hər vilayətdə ol ilə meşə salmağa sə'y edirlər. Çünki bizim Qafqazda biçəq sümüyə dayanıbdır, yəni biz də meşələrimizi qırıb tələf etmişik və hər tərəfdən yayda müsəlman sədasi və qışda tazok tüstüsü gəlir, ona binaən lazım bilirik ki, burada meşə salmağın qaydasın bəyan edək. Əlbəttə, bir qüvvətli yeri hasarlayanda orada özbaşına meşə əmələ gəlir. Amma belə meşədə əmələ gələn ağaclar əyri və alçaq olduğuna görə onlardan yaxşı hacət olmaz. Bu səbəbə onun xeyri də az olur. Ona binaən meşəni ol ilə belo salırlar.

Hər ağacın ömrü bir olmaz, məsələn, söyüd ağacı 10 ilə yetişir isə, çinar 60 ilə yetişir. Ona binaən bir kəs, məsələn, palıd ağacından meşə salmaq istəyir isə və imtahan ilə bilir isə ki, palıd 30 ilə yetişir, ol vaxtda meşə salınan yeri 30 yerə hissə edib sonra bir qoruğu, yəni bağçanı 3 yerə hissə edir, bağçanın bir hissəsini şuxm edib orada palıd toxumu əkir. Gələn il bağçanın ikinci hissəsini də əkir və üçüncü il üçüncü hissəsini də əkir, sonra meşə yeri ki, 30 yerə hissə olunubdur, onun əvvəlinci hissəsini şuxm edib payızda bağçanın əvvəlinci hissəsində əkilən palıd ağacların çıxarıb o üçillik ağacları meşə yerinin məzkur əvvəlinci hissəsində şitil edir, gənə yazda bağçanın əvvəlinci hissəsində palıd toxumu əkir. Payızda meşə yerinin ikinci hissəsini şuxm edib bağçanın ikinci hissəsində olan üçillik palıd ağacların orada şitil edir. Bu minval ilə tamam meşə yerində cərgə ilə və bir-birindən beş və ya altı arşın aralı ağaclar əkir. Belə meşənin bir tərəfində təzə əkilmiş və bir tərəfində otuz illik yetişmiş ağaclar olur. Otuz illik ağacları qırıb, onların yerini şuxm edib bir il taxıl əkib gələn il gənə üçillik palıd ağacları ilə şitil edir. Gələn il meşənin ikinci hissəsini qırır. Xülasə, hər ildə onun bir yetişmiş hissəsini qırıb, satın onun yerini bir il taxıl əkib, sonra şitil edir. Ona binaən daim hər ildə yetişmiş palıd ağacı satır. Belə meşəni yaxşıdır ki, dağların başında ya soyuq külək gələn tərəfdə salasan. Onlar dağlar başında salınmağının xeyri olur ki, bizim bulaqlar və çaylar dağlarda yağın yağış və qar suyundan əmələ

gölirlər. Dağların başı meşə olduğuna, oraya artıq yağış yağdığına, çayların və bulaqların suyu da ziyadə olur. Onu soyuq külək gələndə tərifdə salmağın xeyri odur ki, soyuq küləkdən o yeri mühafizət edir. Belə meşəni yağından və mallardan saxlamaqdan ötrü yaxşıdır ki, onun çahar ətrafın xəndək edosən.

PYATIQRORSKİDƏN MƏKTUB

Rostov və Vladıqafqaz dəmiryolu avqust ayının əvvəlindən Vladıqafqaz şəhərindən Rostov və Rusiya tərəfinə bimanə müsafir və yək götürür. Bu il dəmir yol açılmaq səbəbinə ki, kirayə ucuz və müsafir tez və rahat yol gedir. Rusiya şəhərlərindən və qeyri məmləkətlərdən Pyatiqorskda olan mədən sularından mənfəət götürmək üçün ol qədar müsafir və naxoş gəlib ki, müsafirxanalardan yer olmayıb və şəhər içində boş evlər küllən kirayə verilib. Məsələn, bir ev ki, beş arşın tül və dörd arşın əzi var imiş, 3 manatdan 5 manata qədər kirayə götürüb. Məzkur müsafirlər ki, 2000-dən artıq hesab olunur, bilcümlə hər biri təxminən 300 manat şəhərdə xərc eləsə 600000 manatdan artıq şəhərdə dadışad olub və əhli-mənfəətə yetişiblər. Heç bir il bu qədər müsafir və naxoş müalicə etmək üçün Pyatiqorsk gəlməmişdir. Bu kəsət və xalqın bu mərtəbədə cəm olmağına [bais] dəmir yol açılmağıdır. Dəmir yol hər vilayətdən ki, keçib o yerin əhlinin xoşbəxt və sahibi-dövlət olmağına bais olubdur. Ümid etmək olur ki, Badkubənin dəmiryolu qayıtlıdan sonra Badkubə əhlinin baisi-vüs'əti-ticarət olub Pyatiqorsk sakinlərindən artıq mənfəət versin.

Heydər

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İngilis dövlətinin yeri cəzirdir ki, bu cəzirə Avropa qit'əsinin şimal tərəfində vəqədir. Bu cəzirə ilə Firəngistanın arasında bir Lamanş adlı dəniz var ki, onun əzi 73 verstdir. Firəngistanın və ingilisin dövlətli kəsləri iki icma bina ediblər ki, o dənizin altından quyunun içi ilə bir dəmir yol saldırıb məzkur məmləkətləri qovuşdursunlar.

Ol dəmiryolunun tül 75 verstdən ziyadə olacaqdır. Onun xərci 85000000 manatdan artıq olacaq. Məzkur icmalar o yolu bu şört ilə təmir edəcəkdirlər, o yol qurtarandan sonra 30 il onların ixtiyarlarında qalsın, yəni 30 illik nəf'i onların olsun və sonra o yol ingilis və firəng dövlətlərinə yetişsin.

Keçən nömrədə Qerdseqovində olan cənglərdən xəbər verdik. Ol vilayət Bosna vilayətinin bir hissəsidir, onun 300000 qədar sakini var. Onların çoxu slavyan millətidir. Çünki o yerin ətrafında vəqə olan Serb və Qaradağ əyalətləri həmçinin slavyandırlar və qədim zaman Osmanlıya tabe olublar, ona binaən məzkur əyalətlərin əhli gizdin sərhəddi keçib Qerdseqovinə sakinlərinə kömək edirlər. Bu səbəblərə məzkur cəng şiddət edib və Osmanlı hər tərəfdən oraya əsgər göndərib.

İstanbuldan ingilis qəzetlərinə tel var ki, vəzirlərin məclisində sultanın xətti-şərif oxunub. Ol xətti-şərif hökm edir ki, Osmanlı dövlətinin hər vilayətində karxanalar və zavodlar təmir etməyə binəgüzarlıq olunsun. Həmçinin hər vilayətdə təzə yollar salınsın. Ondən savay məzkur xətti-şərif ilə hökm olunub ki, sultanın öz məxsus xərcinə İstanbuldan Bağdada dəmir yol aparılsın.

Qışda soyuq torpağa daxil olmaqdan xəbər verir

Bu 1875-ci sənənin yanvar ayında Firəngistanın Parij şəhərinin millət bağında Bekkeril adlı kəs imtahan ilə aşkar edib ki, göy ot, yəni çəmən bitən yerə soyuq az daxil olur, amma açıq, yəni ot olmayan yerə artıq daxil olur. Məsələn, havada 12 dərəcə soyuq olan zaman açıq və çəmənli yerləri yarım arşın dərinlikdə qazıb onların soyuqluğuna baxanda görmək olur ki, çəmənli yerə yarım arşın dərinliyində 6 dərəcə soyuq var. Bu səbəblərə binaən məzkur Bekkeril bağbanlara məsləhət edir ki, əgər qumustan yerə soyuq olduğuna orada əkilən meyvə ağacları soyuqdan xarab olur isə o ağacları bəlimə ya qeyri şeylərə bükməkdən o ağacların dibində çəmən ökmək yaxşıdır. Bu çəmən onların köklərini soyuqdan mühafizət edib, qoruyub, tələf olmaqdan saxlar.

Parij şəhərində 1867-ci sənənin sentyabr ayından dekabr ayının axırınacan, yə'ni dörd ayın müddətində 535, amma 1869-cu sənənin zikr olunan aylarında 626 və 1872-ci sənənin məzkur aylarında 1144 və keçən 1874-cü sənənin zikr olan aylarında 1000 nəfər at, eşşək və qatır öti yeyib. Bu siyahıdan belə mə'lum olur ki, at, eşşək və qatır öti Parij şəhərində gün-gündən ziyadə yeyilir. Həmçinin Firəngistanın qeyri şəhərlərində şimdiki məzkur ot artıcaq yeyilir. Əvvəl zaman şikəst olmuş heyvanları kəsirlər imiş, amma indi qəssablər sağ və işə gedən atın birisinə əlli manata qədər pul verib onu kəsib ötinə satırlar.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Əvvəlinci sənə

İki həftəlik qəzetdir

Dördüncü nömrə

Fi 15 şaban, sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lammənlər basdırma bilər. Belə e'lammənləri basdırdan kəslər lazımdır ki, e'lammənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Fi 5 sentyabr Rusiya, sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

*Poşt xərci
qəzet basdıran ildir*

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lammənlər və məktubat göndərmək xahiş etsə qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdırmanın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

Məktubat göndərənlərdən iltimas edirik ki, onları müxtəsər və aydın yazsınlar.

DAXİLİYYƏ

Tiflisdən Badkubəyə dəmiryolu tə'mir olunmağı xalqa mə'lumdur. İndi Peterburq qəzetləri bəyan edirlər ki, onun tulu 520 verst olacaqdır. Onu Tiflisdən Poti şəhərinə dəmiryolu tə'mir edən icma tə'mir edəcək. Onun xərci 221 58000 manat, yə'ni hər verstə 42537 manat olacaqdır. Onun stansiyalarının yeri Tiflisdə və Badkubədə mə'lum deyil, amma mə'lumdur ki, Badkubədən dərya kənarı ilə gedəcək Hacıqabula, Hacıqabuldan o yana hansı tərəfdən getməyi genə yəqinə mə'lum deyil. Ya Kür çayının kənarı ilə ya da dağ ətəyi ilə gedəcək. Əgər Kür kənarı ilə get getso, Cavaddan yuxarı gedib Molla kəndindən, Zərdəbdən keçib Pirəzəyə gedəcək oradan Kürü keçib Çinlidən, Gorandan Gəncəyə gedəcək və əgər dağ ətəyi ilə getməli olsa, Hacıqabuldan gedəcək Paşalıya, Qaraqaşlıya, Qarasaqqallıya, Qarabucağa, Məlik kəndinə, Çiyniyə, Mixaya, Qarautana, oradan Kürü keçib, əgər işləyədən, Təhqayadan, Dəli titlidən Gəncəyə gedəcək.

Bu iki tərəfdən ümid çoxdur ki, Kür kənarılı getsin, Gəncədə stansiya şəhərin şimal tərəfində olacaq, oradan gedəcək Tovuz, Ağstafaya, Salahlıya, oradan gənə Kürü keçib Dəmirçi Həsənliyə, Hacılıdan, Axtaldan, Tiflisə gedəcək.

dəmiryolunun xalqa nəfi olmağı mə'lumdur. Hər kəs beş gün post ilə gedilən yolu bir günə rahat gedir. Ondan masəva bizim yerlərimizdən və mallarımızdan hasil olan şeyləri bir az kirayə ilə Tiflis və Badkubə şəhərlərinə və qeyri yerlərə aparıb artıq qiymətə satmaq olur. Ona binaən bizim indi az mədaxil götürən yerlərimiz birə-beş artıq mədaxil götürəcək. Əlbəttə, bu xeyirləri hər kəs vaxtında görüb biləcəkdir. İndi onlardan danışmağımıza səbəb oldu ki, bizə mə'lumdur bir neçə dövlətli kəslər xahiş edirlər dəmiryolu gedən yerlərdə bəyzadələrin məxsusi yerlərin alıb onları dövlət tərəfindən olan mərhəmətdən məhrum etsinlər. Ona binaən vacib bilib bəyzadələrimizi sərhesab edirik ki, məzkur yerlərdə ya onların yavıqlığında olan yerlərini satmayıb dəmiryolu təmir oluncan saxlasınlar ki, ol vaxtda onlar birə-beş artıq qiymətə gedəcək.

Keçən nömrədə bizə diqqət edənlərə öz zəhmətlərimizdən danışdıq. İndi aşağıda zikr olan Tabasarandan göndərilən qəzəli basdırmaqlıq ilə onlara göstərmək istəyirik ki, bizim oxuyanlar hamısı bizə diqqət etməzlər. "Əkinçi" qəzetinin şükranı:

Qəzəl

Xoşa kim qıldı Bakıda qəzet bünyadını mə'mur
Zəbani-türk ilə nabad ikon bir fəzili-məşhur,
Cənabı-xəcəyi-darülfünun ollamo Zordabi
Məlikzadə Həsən bəyin xotri hər dom ola məsrur,
Həmişyətkeş olub əhli-vətəndən ötrü bişübhə
Qazandı o bu nıknamı olsun daima məzkur.
Səvadir şükrə ona cümle müsəlmananı-Qafqazdan
Ki onlara qaraibdən verir o növhəni mə'tur,
Xüsusən əhli-Dağıstanə on'ami-özimidir bu
Ki qəflətdən oyanmaq oldu hala onlara meysur,
Lihoza bu cəhətdən cəylərom orzi-təşəkkür mon
O əhiyə rəbbim etsin ani xeyr ilə mə'cur,
Görüb Məmmun ki, olmuş ol qəzet tarixi ya qəffar (1292),
Rica etdi qüsuri ol xüsusda hom ola möğfur.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Süddən yağ qayırmaqdan danışır

(İbtidasi keçən nömrələrdə basılıb)

Saniyon çiy, yə'ni bişməmiş süddən yağ qayırmaq. Yağı çiy süddən belə çalxalayrlar: toza sağılmış südü 10 ya 12 saat saxlayıb soyudub sonra nehrəyə töküb çalxalayrlar. Doğrudur belə çiy südün qədəri ziyadə olduğuna ondan yağ çalxamağın zəhməti də artıqdır. Ona binaən sağmal mal 30-dan ziyadə olsa, ya gorək ol qəddər süddən maşın ilə yağ çalxayasan, ya onu sərrib onun qaymağından yağ çalxayasan. Amma mal 30-dan az olsa, çiy süddən yağ çalxamaq məsləhətdir, ol səbəbə ki, əvvələn çiy süddən yağ çox olur. Məsələn, bir qat çiy süddən 11 girvənkə yağ çıxsa, o südün qaymağından ancaq 10 girvənkə yarım yağ çıxar. Saniyon süd otağını isti ya soyuq etmək lazım deyil, ona binaən ki, süd orada az saxladığına südün turşumaqdan bəki yoxdur. Səlisən ildırım şaxımaqdan süd xarab olmaz, amma qaymaq üçün sorilon süd xarab olur. Rabion pişozvoqt qaymaq hasil olduğu vaxtı bilmək olmaz, amma süddən neçə saatdan sonra yağ çalxamağın pişozvoqt bilmək olur. Xəmisən az mal saxlayan kəs üçün qaymağın qədəri az olduğuna hər gündə yağ çalxalamaq müşküldür. Amma süddən hər gündə toza yağ çalxamaq olur. Səlisən çiy süddən yağ çalxayanda yağı yığılmış süd ayrıncı kimi turş olmadığına ondan pendir və qeyri şeylər qayırmaq olur.

Səlisən qatıqdan yağ qayırmaq: bizim Qafqazda hər kəs qatıqdan yağ çalxamağı bilir. Ona binaən onun qaydasını burada bəyan etməyi lazım bilməyib onun zərərini bəyan edirik. Əvvələn bizim nehrələri təmiz etmək müşküldür. Saniyon südü süzmədiyimizə onun qab və qarışığı təmiz saxlamadığımızda onun yağı da təmiz olur. Bu səbəblərə bizim yağın rəngi və dadı yaman olduğuna o tez xarab olur. Səlisən bizim yağ az olur. Məsələn, bir qab süddən Qolştinya qaydası ilə dörd girvənkə yağ çıxsa, bizim qayda ilə ondan ancaq üç girvənkə yağ çıxır, yə'ni bizim yağın dördüncü bir hissəsi süd qatığa dönmək səbəbi ilə tələf olur. Rabion ayrıncı turş olduğuna ondan şordan savayı bir şey qayırmaq olmur və şorun heç bir maliyyəti yoxdur.

Zikr olan yağ qayırmaq qaydalarına baxıb bəyan elədik ki, bizim Qafqazda işlənen qayda nə səbəblər ilə onların hamısından yamandır.

İndi görək o qaydaların hansını Qafqazda işlətmək yaxşıdır. Dağlar başında soyuq bulaqlar kənarında sakin olan kəslərə məsləhətdir ki, sağmal malı çox olsa, Şvars qaydasını işlətsinlər və əgər buz tapılmasa, çəlləyin içinə soyuq bulaq suyu töksünlər. Çünki bulağın suyu çəlləyin içində dayanıb duranda istilənib südü turşudur, ol səbəbə yaxşıdır ki, çəlləyin altında bir dəşik qayırısan ki, bulağın suyu yuxarıdan girib aşağıdan çıxmaq ilə çəlləyin içində dayanmayıb axımağa binaən qızmasın. Aran yerlərində mal-qarası çox və tavanası artıq olan kəslərə Qolştinya qaydasını işlətmək məsləhətdir. Bu qaydanın ümdə xərci imarətə olur. Onu görək ki, iki mərtəbə kərpicdən ya daşdan təmir edəsən, onun aşağı mərtəbəsi bizim qazmalar kimi yer altında akoşkaları şimal tərəfə və otaqları tac olur. Üst mərtəbə yerin üzündə və akoşkaları qiblə tərəfə olur. Onun alt mərtəbəsində yayda və üst mərtəbəsində qışda məzkur qayda ilə süd sərtilir ya aranda mal-qarası çox olan kəsə məsləhətdir ki, yağlı çiy süddən maşın ilə çalxasın. Aranda ya dağda sağmal malı az olan kəslərə məsləhətdir yağlı çiy süddən ya Qossandr qaydası ilə çalxasınlar. Qossandr qaydasının ümdə xərci süd sərtilən qablara olur. Ol qablar bizim məcməyi kimi yastı və ennidirlər. Xülasə, bizlərə vacibdir zikr olan qaydaların birisi ilə yağ çalxayaq, yoxsa südümüzü qatığa döndərməyə binaən yağımızın dördədən bir hissəsini tələf edib özümüzə artıq zərər edirik.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Keçən nömrələrdə meşə olan yerə yağış ziyadə yağmaqdan danışdıq. Əlbəttə, yağış artıq yağdıqca o yerin ab-havası təgyir tapıb insanın bədəninə artıq nəf' edir. Pəs yağışın ziyadə yağmasının həmi əkin və ziraətə, həmi insanın bədəninə nəf'i var imiş, ona binaən hər yerdə meşə salmaq vacib imiş. Çünki məzkur qayda ilə hər yerdə meşə salmaq məqdur deyil, ol səbəb ki, hər yer bir qüvvədə olmaz, bə'zi yer özbaşına meşə bitirsə, bə'zisi bitirməz, ona binaən indi özbaşına meşə bitirməyən yerlərdə meşə salmaqdan danışaq.

Bizim Badkubə uyezdinin qumunu və küləyini görün kəs fikir edir ki, hər yerdə meşə salmaq olsa, burada olmaz. Əlbəttə, bizim xəzri küləyimiz və susuzluq təzə əkilmiş ağacları qurudub tələf edir. Amma insan elm səbəbilə sahibi-dünya olduğuna nə ki xəzriyə və susuzluğa,

bəlkə hər bir şeyə əlac tapar. Badkubə uyezdində adətdir bostanın və bir neçə qeyri əkini xəndək içində əkmək. Belə əkini xəndək içində əkməyin xəyri odur ki, xəzri əkinə artıq zərər etmir. Bu xəndəyi qazmağın zəhməti ziyadə olmaqdan savayı bir az vaxtdan sonra xəndək qum ilə dolmağa binaən genə təzədən xəndək qazmaq lazımdır. Onlardan məsəva belə xəndək qazmaq ilə nə ki xəzrinin əsməyinə mane olmuruq, bəlkə onun qabağında olan təpələri qazıb götürmək ilə onun dəxi bərk əsməyinə səbəb olur. Pəs nə etmək gerek? Bizim uyezdin qumstanında təkdə bir ələfiyyatlar var. Onlar özbaşına hər il əmələ gəlirlər. Bu otlar bizim xəzriyə və susuzluğa vərdisi ediblər. Ona binaən xəndək qazmaqdan o otlardan əkinə hasar çəkmək yaxşıdır. Onların toxumlarını yığıb əkinin xəzri gələn tərəfində cərgə ilə əkib onların daldasında əkin. Əkəndə onlar əkini xəzridən mühafizət edərlər və əgər bu otlar alçaq olmaqlığa binaən əkini küləkdən mühafizət etməsə, ol vaxtda böyük daşları ya üzüm səbətərin qum ilə doldurub əkin yerinin külək gələn tərəfində cərgə ilə düzüb, hər cərgənin daldasında bir cərgə məzkur otları əkib sonra əkin əkmək gerek. Bu daşlar və səbətlər külək gətirən qumları saxlamağa binaən orada təpələr əmələ gəlir ki, o təpələr xəndək kimi əkini xəzridən mühafizət edir. Şol təpələrin daldasında məzkur otlar bina tutandan sonra onların yayında bizim qumstanda pərvəriş tapan əncir, nar, tut, söyüd və qeyri ağaclar əkəndə otların yanında ol ağaclar həmçinin bina tutar. Doğrudur belə ağacları bitirməyin zəhməti çoxdur, onları quyu suyu ilə vaxtında sulamaq lazımdır. Amma bu zəhməti qəbul edib onları bitirdəndən sonra onların kölgəsində təzə ağaclar əkmək ilə tamam Badkubə uyezdini bağat etmək olur. Ol vaxtda xəzrinin qumundan və susuzluğundan xilas olur; yerlərimiz abad və bədənimiz sağ olur.

MƏKTUB

Cənubi Tabasaran mahalının naibi kağız ilə bəyan edir ki, keçən rəcəb ayının 10-da Mustafa bəy Karçakskiye təəllüq olan Kər kənd adlı qəryədə yanğı olubdu. Xərmən payalınların çubuğundan xərmənə atəş düşüb. Oradan tayalara, samanlıqlara və kəndin evlərinə od düşüb. Ona binaən ki, bir-birinə yapışıb və qarışıq olublar. Çünki kəndin evləri köhnə, bir-birinə müttəsil və küçələri dar olub və ol zaman

ruzgar, yə'ni külək bərk olub, ona binaən əgər ki, okruqun naçalniki knyaz Orbelyanov öz çinovnikləri ilə kəndin əhlinə köməyə gəlmiş isə də, ol kənddən altmış bir ev və bir məhəllə məscidi lap yanb və on doqquz evin bə'zi ətrafı, samanlıqları və taxılı yanb. Xülasə, o yangından 24439 manata qədər zərər olub və üç nəfər zükür qisminə ağac dəyib yaralayıb.

Bizim şəhərlərin birisindən bir şəxs kağız ilə bəyan edir ki, ol yerdə bikar və bimaşğələ kəslər hədyanat və cəfəngiyat söyləməyə verdiş edib zarafatkarlığa və həcvguluğa adət ediblər. Belə həcvguluq, yə'ni hədyan danışmaq nüçəba arasında artıb. Ona binaən belə hədyan danışmaqlıq bizim şəriətə namünasib olmağından və bizim zəmanədə zarafatkarlıq və həcvguluq adamı bihörmət edib rütbələrini alçaqlandırmaqdan danışib iltimas edir ki, ol kağızı bizim qəzetdə basdırıq ki, bəlkə nüçəbalar onu oxuyub zarafat etmək və həcvguluq ətrafına dolanmasınlar. Heyf ki, ol kağız uzun olduquna onu basdırmağa yer olmadı.

Səmərqənd ilə Qaşğarın arasında vəqə olan Kokan xanlığının xanı bizim Rusiya dövlətinin dostudur. Daşkəndin general-qubernatoru Kaufman tel ilə mə'lum edir ki, qıpçaq və Qaraqırğız tayfaları həmişə məzkur xanın yerinə çapğına gedirlər. Bu il onlar Bulat və Nəzər bəylərin sərkərdəliyi ilə genə çapğına gələndə xan öz əsgərini Əbdürrəhman atabaşının sərkərdəliyi ilə onların qabağına göndərib. Amma Əbdürrəhman əsgəri ilə belə dönüb xanın düşmənlərinə qarışib. Ona binaən xan rəcəb ayının 3-də Rusiya sərhəddinə qaçıb. Ol vaxt onun düşmənləri onun dalınca Rusiya yerinə daxil olub qəzavət başlayıb, Daşkəndin ətrafını qərq ediblər, sonra məzkur general onların rus sərhəddindən çıxarıb indi əsgər ilə Kokan şəhərinə gedir.

Qerdseqovində olan cəng dəxi şiddət edib tamam Osmanlı ixtiyarında olan slavyanlar onlara kömək göndərməyə binaən onların 15000-dən ziyadə əsgəri olub. Rus, Prus, Avstriya, İngilis, Fırəng və İtaliya dövlətlərinin konsulları öz aralarında məşvərət edib Qerdseqovində gediblər onların xalqına mə'lum etsinlər ki, məzkur dövlətlər onların bu

rəftarından razı deyillər. Ol səbəbə onlar ümid olmasınlar ki, onlara kömək edəcəklər və öz ərizələrini Osmanlı tərəfindən göndərilən şəxsə etsinlər və Osmanlı dövləti o ərizələrə mülahizə etməkdən ötrü Sərvər paşanı göndərib. Amma bununla belə hər iki tərəf cəng üçün bərk tədarük edir.

Cəmədiəlvəvvəlin 9-da Kutais quberniyasının Ləmçox uyezində dağlarda sakin olan svanet tayfası ki onların qədəri 15000-dir, öz naçalniklərinin sərəncamlarından narazı olmaqlıq binaən əsbab-əsləhə götürüb dövlət üzünə ağ olmuşlar imiş və Kutais qubernatoru əsgər ilə oraya göndərilmiş imiş. İndi qəzetlər bəyan edirlər ki, cənab qubernator gedib xalq dövlət tərəfindən olan hökmləri aşkar edəndən sonra xalq onları qəbul edib yaraqlarını atıb evlərinə dağılıblar və cənab qubernator əsgərlər ilə geri qayıdıb.

Peterburqda bir neçə dükanlarda belə dadıstəd edirlər. Dükənçi bir dəftər saxlayıb ki, hər müştəri verdiyi məbləğin qədərini oraya yazır, sonra dükənçi hər 20 manata ol müştəriyə 1 manat verir.

Krımın Qarasubazar şəhərində rəcəbin 27-də qaz yumurtasından böyük dolu yağıb hər dənəsi bir girvənkədən ziyadə olub. Evlərin üstə olan kələnkələri tamam kırıb, ağacların yarpaqlarını və budaqlarını töküüb. Dolu ol qədər olub ki, bir gün bir gecə eriməyib qalıb.

Peterburqda rəcəbin 29-da piyin boçkası 50 manat, ə'la inək yağı 8 manat, Amerikadan gələn neft cövheri 2 manat 10 qəpik, Amerika pambığı 8 manat 50 qəpik, buğdanın çetveri 11 manat, ə'la arpanı 8 manat. Çuval ilə belə rus dövlətinin latara biletləri 231 manat.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

*Fİ 1 rəmzəzanülmübarək,
sənə 1292*

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lamnamələr basdırma bilər. Belə e'lamnamələri basdırandan kəsələr lazımdır ki, e'lamnamənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Şənbə günü

*Fİ 20 sentyabr Rusiya,
sənə 1875*

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik*

*Poşt xərçisi
qəzet basdıran ilədir*

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lamnamələr və məktubat göndərmək xahiş etsə qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəsələr qəzetin yuxarıda zikr olan qiymətini lazımdır qəzeti basdıranına adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap edədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

Bizim vilayətimizdə hər kəs dad edir ki, zəmanəmizdə xeyir və bərəkət qalmayıb və keçən zamanı yada salıb bayatı çağırır: Keçən günə gün çatmaq calasan günü-günü... Belə bayatı çağırıb şikayət edən kəs heç fikr etməz ki, nə səbəbə zəmanəmiz xeyir və bərəkətsiz olub və ona heç əlac varmı? Belə zəmanəmiz xeyir və bərəkətsiz olmasının səbəblərindən və onların əlacından indi danışaq. Bir tağar yerdən hasil olan taxıl, məsələn, bir adama çatır isə, ol kəsdən sonra onun iki oğlu qalmış olsa, bu iki şəxsə o bir tağar yerin taxılı çatmaz, ya onlar özləri üçün görək bir tağar da yer alsınlar, ya o bir tağar yerlərini elə qüvvətli etsinlər ki, o yer birə bir ziyadə taxıl bitirsin, yə'ni bir kəsin yerində iki kəs qalanda onlar ya görək zəhmət çəkib pul qazanıb özlərinə təzə yer alsınlar, ya zəhmət çəkib, atadan qalan yerlərin qüvvətli etsinlər. Xülasə, dünyada insanın qədəri artdıqca zəhmət artır və zəhmət çəkənlər yaxşı zindəganlıq edib ləzzət edirlər. Amma az zəhmət çəkənin zindəganı yaman və ləzzəti az olur. Və bir də xoş güzəranlıq və ləzzət çölə tökülməyib ki, hər kəs axtarıb tapsın. Onları tapmaq üçün görək dövlət qazanasan. Dövlət qazanmaq istəyən kəs görək zəhmət çəkib sə'y və kuşış etsin ki, dövlət qeyri kəsərlərin əlindən onun əlinə gəlsin,

çünki belə sə'y və kuşışı bir kəs edir ki, ona zindəganlıq etmək və ləzzət çəkmək müyəssər olsun, ona binaən belə sə'y və kuşış özü bir cəngdir ki, onun adına zindəganlıq cəngi deyirlər. Hər kəs daima belə cəngə məşğuldur. Onda qalib olanlar ləzzət sahibi və məğlub olanlar ləzzətdən məhrum olurlar. Əlbəttə, belə cəng edənlərin, yə'ni insanın qədəri artdıqca zikr olan cəng ziyadə şiddət edir. Çünki dünyada insanın qədəri həmişə artır, ona binaən zikr olan cəng gələcəkdə dəxi ziyadə şiddət edəcək, yə'ni xoşgüzeranlıq və ləzzət tapmaq gələcəkdə dəxi çətinləşəcək. Bu səbəblərə zəmanəmiz xeyir və bərəkətsizdir. İndi görək ona heç əlac varmı? Zikr olan zindəganlıq cəngində tufəng və xəncər işləməz, güc və rəşidlik iş görməz. Onun səbəbi ancaq ağıldır və ağıl bir şeydir işləndikcən tərəqqi edər, yə'ni elm təhsil etdikcən ağıl da artır. Doğrudur bizim zəmanədə bə'zi vaxtda elmdən və ağıldan bixəbər kəsələr sahibi-dövlət olduqlarına xoş güzəranlıq edirlər. Ona binaən şair deyib; Dövlət bəxəran dadənü ne'mət basəgan. Pəs ma bəməşayi-cəhan amədeim?¹ Amma onların sahibidövlət olmaqlığına səbəb çoxdur. Məsələn, keçən zamanda onların atası babasından birisi özündən axmağa rast gəlib, özünə qurtarmaz dövlət qazanıb və əgər bizim zəmanədə də elmdən bixəbər kəsə dövlət qazanmaq məqdur isə, ona səbəb olur ki, ol kəs ilə zindəganlıq cəngi edənlər ondan da dünyada bixəbərdir. Bizim zəmanəmiz dəyişilib, biz elm sahiblərinə rast gəlmişik. Bizim ilə zindəganlıq cəngi edən millətlər elm təhsil edirlər. Ona binaən görək biz də elm təhsil edək ki, onlara zindəganlıq cəngində qalib olmasaq da, onların bərabərində dayanıb duraq, yoxsa dövlət və xoşgüzeranlıq onların əlinə gedəcəkdir və bizlər mürur ilə zindəganlıq cəngində məğlub olub tələf olacayıq. Pəs bayatı çağırıb zəmanədə şikayət edən, sənin bayatından nə hasil? Sə'y et, zəhmət çək, elm təhsil elə ki, dövlət qazanıb xoşgüzeran olasan. Görürəm bu sözləri oxuyan Güllüstani-Sə'dini əljinə alıb oxuyur: Kəs nətvənəd girift daməni-dövlət bəzur?²

Əzizim, o söz bəəslən Şirvan Fitdağı sözüdür. Əgər Sə'di bizim zəmanədə olseydi deyərdi:

Hər kəs təvənəd girift daməni-dövlət bəzur³.

¹ Dövləti eşşəklərə vermədən, ne'məti itlərə. Bəs biz dünyaya tamaşa eləməyə gəlmişik?

² Heç kəs var-dövlətə zor ilə sahib ola bilməz.

³ Hər kəs var-dövlətə zor ilə sahib ola bilər.

Əkin yerindən danışır

Əkin yeri iki qism şeydən əmələ gəlib, birisi cansız şeydən, yə'ni cəmədatdan və birisi canlı şeydən, yə'ni heyvanat və nəbatatdan məxlutə olan şeylərdən əmələ gəlib. Cəmədatdan əmələ gələn şeylər belə əmələ gəlib: daşlar su və külək döyməyə binaən azalıb xırdalanırlar, bu xarda və narın şeyləri yağış suyu ya qeyri su axan zaman aparıb alçaq və düz yerlərdə onlardan torpaq əmələ gəlir. Pəs biz torpaq dediyimiz şey əkin yerinin cəmədatdan əmələ gələn hissəsidir. Əkin yerinin heyvanat və nəbatatdan əmələ gələn hissəsi otların xəzəlləri və heyvanların təzəyi və bədənləri çürüyüb məxlut olmaqlığı ilə əmələ gəlib. Əkin yerində olan cəmədat bir neçə qismdir. Onların üçü ki birisi qum, birisi kül və birisi əhəngdir, hər bir əkin yerində var. Bu üç şeyə əkin yerinin binası demək olur. Onlardan hansının qədəri ziyadə olsa, onun adı ilə əkin yeri adlanır. Məsələn, qumu ziyadə olan yerə qumlu yer deyilir və bir də əkin yerinin xasiyyəti ol şeylər ilədir. Qumu ziyadə olan yer isti olur. yə'ni belə yerə basdırılan toxum tez göyərir, yağışdan sonra tez quruyur. Belə yerə şəh, yə'ni şəbnəm az düşür. Küllü yer soyuq olur, yə'ni belə yerə basdırılan toxum gec göyərir. Yağışın suyunu belə yer canına çox çəkir və gec qurur. Belə yerə şəbnəm ziyadə düşür. Əhəngli yer qumlu yer kimi isti olur, amma küllü yer kimi su saxlayan olur. Zikr olan şeylərdən savayı hər bir əkin yerində görək qeyri daşlardan əmələ gələn şeylər olsun. Məsələn, qarğaduzu, xörəkdə işləddiyimiz duz, kükürd, soda, dəmir pası. Bu duzlar otlara xörəkdirlər. O duzlar suda əriyəndən sonra onları sorub zindəganlıq edirlər və əgər onlar əkin yerində olmasa, orada otlar üçün zindəganlıq olmaz.

Əkin yerinin canlı şeylərdən əmələ gələn hissəsi iki qismdir. Birisi hava qismi şey və birisi bərk şeydir. Məsələn, bir otu yandıran zaman onun bir hissəsi kül və bir hissəsi tüstü olur və bu şeylərin hər bir qismi otlara xörəkdirlər. Ondən masəva bu şeylər zikr olan duzların bə'zinə dəyəndə onları əridir, yoxsa onlar özləri su döyməkdən arınmazlar. Xülasə. cəmədatdan əmələ gələn duzlar və canlı şeylərdən əmələ gələn şeylər görək hər bir əkin yerində olsunlar ki, otlar orada zindəganlıq edə bilsinlər və əgər duzlar və canlı şeylərdən əmələ

gələn şeylər az ya çox olsa, genə olmaz. Görək onların hər birisinin qədəri lazım olduqan olsun.

Bir yerdə bir neçə il dalbadal əkin əkiləndə zikr olan otlara xörək olan şeylərin qədəri azaldığına əkin də ilboil az bəhrə verir. Ona binaən belə yerə genə məzkur şeyləri qarışdırmaq görək ki, əkin irəliliyi kimi bəhrə versin. Və bir də hər heyvan bir qism xörək yeməyən kimi, hər əkinin də öz xörəyi var. Məsələn, bir yerdə küncüd bir neçə il dalbadal əkilə, o yerin küncündə lazım olan xörəyi azaldığına orada küncüd az bəhrə götürür. Ona binaən o yerdə ya görək qeyri əkin əkəsən, ya küncüdə lazım olan şeyləri o yerə qarışdırıb sonra küncüd əkəsən ki, küncüd genə yaxşı bəhrə versin.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Bir heyvan öləndən sonra onun əti iyiyən zaman o ətin suyu ki, heyvanın qanıdır zəhər olur. Əgər o qan sağ heyvanın ya insanın qanına dəysə, ol vaxtda onlar zəhərlənib vəfat edirlər. Onun zəhər olmağın belə imtahan etmək olur. Əgər iyirmi dovşanı bir-birinə bağlayıb on gündən ölmüş atın qanından iki damcı onların birisinin ətinə yaralayb ol yaraya tökəsən və iki dəqiqədən sonra övvəlinci dovşanın yarısından iki damcı qan götürüb ikinci dovşanın qanına qarışdırasan, bu minval ilə onların hamısını yaralayb birisinin qanını o birisinininkinə qarışdırasan, ol vaxtda onlar hamısı ölürlər. Əgər hər dovşanın qanını bir girvənkə və hər girvənkə qanı min damcı hesab etsək, ol vaxtda övvəlinci dovşanın beş yüz damcı qanına bir damcı atın qanını töküüb ol dovşanın qanından iki damcı ikinci dovşanın qanına qarışdıranda atın qanından ikinci dovşanın qanına bir damcının mində bir hissəsi, iyirminci dovşanın qanına atın qanının bir damcısının min milyondan bir hissə qarışb, amma onilə belə iyirminci dovşan da ölüb. Pəs ölən heyvanın qanı çox bərk zəhər imiş. Ona binaən iyimmiş cəmədəyi əl ilə tərpedəndə sər-hesab olmaq görək ki, əldə yara olsa, cəmədəyin suyu yaraya döyməsin və əgər qəfilcən yaraya o su döymüş ola, ol vaxtda yara qızarmağa başlayanda mə'lum olur ki, ona zəhər dəyib. Belə olan surətdə məsləhətdir ki, yara olan yeri, məsələn, barmağı kəsib atasan.

Hər malın südü bir xasiyyətdə olmaz, yə'ni bə'zi süd duru və bə'zi qəliz olur. Duru südün suyu və qəliz südün qaymağı çox olur. Ona binaən sağmal mal alan kəslərə məsləhətdir onu alandan irəli onun südünü imtahan eləsinlər. Belə imtahanı yaxşıdır bir şüşə düdük ilə edəsən ki, o düdük dərəcəyə bölünmüş ola. Onun içinə on dərəcə süd töküb onun qaymağı tamam yığılıncan saxlananda əgər on dərəcə süddən bir dərəcə ya on qaşlıq süddən bir qaşlıq qaymaq əmələ gəlsə, süd yaxşı süddür. Elə ki, onun qədəri az oldu süd yamandır.

Yayda isti olduğuna heyvanların tükü az və dərisi nazik olur, amma qışda onların tükü çox və dərisi qalın olur. Həmçinin təzə doğulan heyvan əgər yayda doğulmuş isə onun dərisi nazik və tükü az olur. Amma qışda doğulanların tükü çox və dərisi qalın olur. Bu səbəblərə qış dərisi yay dərisindən artıq qiymətə gedir. Ona binaən ki, qışda dərisinin tükü çox olduğuna isti olur və onlar yumşaq və qalın olduğuna onlardan qayıran şeylər ə'la olur.

Meyvələrin çürüməyinə səbəb onlara hava dəymək ilədir. Əgər hava dəyməsə, meyvə çürüməz. Ona binaən meyvələri çox saxlamaqdan ötrü yaxşıdır onları havadan mühafizət edəsən. Onları bir neçə tövr ilə, o cümlədən ərimiş muma batırmaqla havadan mühafizət etmək olur. Bir qabda mumu əridib meyvənin saplağından tutub onun içinə salıb çıxarsan. Görək mum çox isti olmasın. Onu çıxarıandan sonra mum soyuyuncan yerə qoymayasan. Onları muma batıranda onların üzündə mumdan nazik pərdə qalır. O pərdə onları havadan mühafizət edir.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Volqa vaporu, yə'ni paraxodu Hacıtərxandan Badkubəyə bu sentyabr ayının 24-də gərək gələydi, amma 17-də gəlib. Belə deyirlər ona səbəb **oldur ki**, sentyabrın 12-də Petrovski şəhərində axşam saat 10-da vapurun **kapitanı** Buxt öz fəhlələri ilə qovğa edib. O halda ol fəhlələr kapitanı **döyübdür**lər. Ona binaən kapitanın sərəncamına görə ol fəhlələri ki cümləsi 10 nəfər olubdur, dustaq ediblər və vapor fəhləsiz olduğuna gecikib.

Quba boyaqçıları cənab sərdara alizarin barəsində verdiyi ərizəyə xəzanə vəzirindən belə cavab gəlib. Alizarini Rusiyaya götürmək qadağan etmək olmaz. Ona binaən ki, Rusiya karxanaçıları onu işlətməyə öyrənibdirlər. Ondən masəva əgər onu götürmək qadağan olunsə, onu Rusiyada qayıtrallar və Rusiyanın öz xalqına onu qayırb satmağı qadağan etmək olmaz. Həmçinin alizarinin xərcin də artırmaq olmaz. Ona binaən ki, onu artırmaqdan boyaqçılara xeyir də olsa tamam Rusiya əhlinə zərər olur. Ol səbəbə ki, alizarin boyaqdan ucuz olduğuna onun xərcini artıranda Rusiya karxanalarından qayıran şeylər bahalanır. Əgərçi cənab sərdara vəzir belə cavab edib, amma deyirlər ki, cənab sərdar boyaqçılara bir neçə il kömək etməkdən ötrü bu halda hökm edib ki, yazıb mə'lum etsinlər görək nə qədər qazılmamış boyaq var. Onun keçən illəri və bu il qiyməti, həmçinin fəhlələrin qiyməti nə qədər olub.

25 ildir Tiflisdə dövlət tərəfindən əkin və ziraət icması bina olub. Onun calisləri məktəbxanalar açıb qeyri yerlərdə işlənən əsbabları imtahan edib öz şagirdlərinə göstəriirlər. Bu sentyabr ayının 25-dən oktyabrın əvvəlinəcən məzkur icma öz bina olmağını yad-bud etməkdən ötrü öz calislərini və hər əkinçini qonaq çağırır ki, onlara zikr olan əsbabları və onların işini göstərəcəkdir.

İstanbuldan "Birjevoy vedomosti" qəzetinə yazırlar ki, Qerdseqovinə buntu aşkar olan zaman Osmanlı dövləti ona məhəl qoymurdu. Elə ki, xəbər gəldi ki, ətrafda olan xaçpərəstlər kömək edirlər və bu işdə slavyan millətinin birləşməyə qəsdı var və slavyanların başçısı Rus dövləti onların tərəfini saxlayacaqdır, ol vaxtda Asiya və Afrika qit'ələrinədən əsgərləri İstanbula götürüb gəmi ilə Qerdseqovinəyə göndərdilər. İndi Sərvər paşa İstanbula tel vurub ki, Avropa dövlətlərinin konsulları Qerdseqovinə əhlinə məsləhət edinçən ki dava etməsinlər, Osmanlı əsgəri ol yeri tamam zəbt edib.

Kokanın əhli öz xanları Xudayar rus sərhəddinə qaçandan sonra özlərinə təzə Xanzadə adlı xan zübdə etnişlər imiş. İndi general Kaufman tel vurub ki, bir neçə dəfə düşmənlərin əsgərlərinə faiq gələndən sonra məzkur Xanzadə onun qabağına çıxıb Kokan şəhərini ona təslim edib və ətrafında olan köçörilər tamam itaətə gəlirlər.

Tehrandan "İndipendans Belği" qəzetinə yazırlar ki, bu il şah Sırazə getmək istəyir idi, amma getmədi. Ona binaən ki, orada achiq var. Bu sözləri yazan deyir, xülasə, İran dövlətinin xozanəsi boş və xalqının ovqatı təlx olubdur və əgər şah tezlik ilə dövlət işlərinə binağuzarlıq etməsə, işlər xərəb olacaqdır.

Ural kazaklarının yerlərində təzə əsgər qaydasını qoyandan sonra bə'zi şəxslər ol əmrə razı olmadığına binaən hökm olunub ki, onları öz külfətləri ilə tutub Türküstana göndərsinlər və orada onlardan rus kəndləri bina etsinlər. "Nedelya" qəzeti yazır ki, bucağadək bir neçə yüz adam bu səbəbə Türküstana göndərlənib.

Krımın "Birja" qəzetinə oranın müsəlmanları Osmanlıya köçməklilik səbəblərindən kağız yazan deyir ki, onun ümdə səbəbi oldur ki, onlara Osmanlıya getməyə pasport vermək qadağan olub. Ona binaən müsəlmanlar gizdin dəstə-dəstə qaçıb gedirlər.

1873-cü ildə Rusiya dövlətinin beş yüz on iki milyon manat mədaxili və beş yüz otuz doqquz milyon manat xərci olub. İndi mədaxili və xərci bərabərdir. Bu halda Rusiyanın iki min milyon manat borcu var, o borcdan iki yüz milyon manat dəmir yollarına xərc olunub.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

*Fi 15 rəməzanülmübarək,
sənə 1292*

Hər kəs öz işləri bərasində bu qəzetdə e'lamnamələr basdırma bilər. Belə e'lamnamələri basdıran kəslər lazımdır ki, e'lamnamənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Yekənbə günü

*Fi 5 oktyabr Rusiya,
sənə 1875*

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı ayığı –

1 manat 50 qəpik

Poşt xərci

qəzet basdıran ilədir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lamnamələr və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəs qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdıranın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

İnsanın hər bir hərəkəti və fikir dərəcəti beyin ilədir və beyin başda və bəldə olur və oradan bədənin hər tərəfinə damarları gedir. Necə ki bir məşinin hər bir puçı və digircəyi ol məşin üçün lazımdır və onsuz məşin işləməz, habelə bədənin hər bir əzması ona lazımdır, onsuz bədən iş görməz, yo'ni tələf olur. Bu səbəblərə beynin tələf olmağından bədə'n vofat edir.

Dünyada olan zəhərlərin hər birisi bədənə bir qeyri cürə kar edir. Məsələn, ilan zəhəri qana qarışmaqlığı ilə və tüstü ağza dolmaqlığı ilə insanı fəvət edirlər. Amma tiryak, şorab, bir neçə qeyri şeylər beynə dəyməkliliyə onu tələf edib insanı fəvət edirlər.

Belə beynə kar edən şeyləri az yeyən vaxtda onlardan bir nəş'ə, yo'ni kef hasil olur. Məsələn, iki ya üç stəkan çay, bir ya iki fincan qəhvə və bir kiçik stəkan dilgüşə və süxəngü, yo'ni kefli edir. Ol şeylərin bə'zində məzkur zəhər az olmağa binaən onlar bədənə zərər etmirlər. Məsələn, çay, qəhvə, tənəkə. Lakin lazımdır onların zəhər olmaqlığını yaddan çıxarmayıb onları israf etməyəsən. Amma tiryakda, bəngdə və şorabda zikr olunan zəhərin qədəri ziyadə olduğuna onlının nəş'əsi də ziyadə olur və onlar bədənə də ziyadə zərər edirlər.

Əlbəttə, bir neçə kərrə ol zəhərləri qədərinə yeməkdən bədənə zərəri olmaz. Anma ol zəhərlərin bir xasiyyəti budur ki, onlara beyin adət eləyəndən sonra onlar beyinə əsər etməz və nəş'ə gətirməz. Ona binaən tiryak atan, bəng yeyən və şərab içən kəslər özlərinə kef gətirməkdən ötrü gərək gün-gündən onları artıq yesinlər ki, onlardan əv-velki kimi kef gəlsin və belə mürur ilə beyinə güc etmək onu gücdən salıb zəifləndirir. Bu səbəblərə ol kasin sifəti saralıb, mə'dəsi gücdən düşüb əli, ayağı və başı titrəyib, xülasə, tamam bədəni mürur ilə zəifləyib tələf olur.

Bu səbəblərə xaçpərəstlərin elm sahibləri xalqa bəyan etməklik ilə sə'y edirlər ki, şərabad onları rəğbətə kəssinlər. Pəs bizim müsəlmanların tiryak atan, bəng yeyən, şərab içən kəsləri, siz adət edədiyiniz şeylər zəhər imişlər, onlar sizin beyninizi və bədəninizi tələf edib sizi fəvtə verir imişlər. Belə olan surətdə nəfүүл-xəmr vəl meysər min əməlüş-şeytan¹ yaddan çıxarmayıb, istiğfar etmək vacib imiş.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Hər əkinçiyə vacibdir ki, öz yerinin xasiyyətin bilsin. Onu aşağıda zikr olan imtahan ilə bilmək olur.

Əkin yerinin şuxm olunan yerlərinin bir neçə tərəfindən 5 ya 6 ovuc torpaq götürüb onu qəlbirdən keçirib, təmizləyib ev içində bir az sərib sonra ondan 200 misqal çəkib onun 100 misqalını bir qabda saxlayıb, o biri 100 misqalın bir qaba sərib günə qoyub ol qədər tərəpətsin ki, bilmərrə qurusun. Ol vaxtda o qurumuş torpağı çəkib bilmək olur ki, torpaqda nə qədər su var imiş. Turalım o quruyandan sonra onun 88 misqal ağırlığı var. Pəs onun 100 misqalında 12 misqal su var imiş.

Sonra qurumuş torpağı bir saxsı qaba töküb ocaq üstə ol qədər qovursun ki, onda olan yanar şeylər tamam yanib tələf olsun. Ol vaxtda turalım 88 misqaldan 80 misqal qalıb. Pəs torpağın 100 misqalında 8 misqal yanar şeylər, yə'ni çürümüş ot var imiş. Pəs mə'lum olur ki, ol yerin 100-dən 12 hissəsi su və 8 hissəsi çürümüş ot imiş.

İndi o biri qabda saxlanan 100 misqal torpağın üstə su töküb onu qarışdıranda su bulanıq olacaqdır, onu bir-iki dəqiqə tərəpməyib sonra

bulanıq suyu süzüb genə təzə su töküb qarışdırıb saxlayıb süzmək gərək. Xülasə, ol qədər onun üstə su töküb qarışdırıb süzmək lazımdır ki, təzə su qarışdırmaqdan bulanıq olmasın. Ol vaxtda torpağın gili lile dönüb su ilə süzülür və qabda ancaq qum qalır. O qumu qurudub çəkib ağırlığını bilmək olur. Turalım onun 30 misqal ağırlığı var. Pəs əkin yerinin 100-də 12 su, 8 çürümüş ot, 30 qum və 50 misqal gil var imiş.

İndi qum dediyimiz 30 misqalın üstə tünd sirkə ya kükürd cövhəri töküb qarışdıranda onun içində olan əhəng qaynayıb turşuya qarışır, sonra onu bir neçə dəfə təmiz su ilə yaxalayıb qurudub çəkib əhəngin qədərini bilmək olur. Turalım indi torpağın ağırlığı 25 misqaldır. Pəs onda 5 misqal əhəngi var imiş ki, turşuya qarışıb, yaxalamaqdan rədd olub.

Bu imtahanı bildik ki, zikr olan yerin 100 misqalında 12 su, 8 çürümüş ot, 50 gil, 5 əhəng və 25 misqal qum var imiş və həmçinin bu minval ilə hər bir əkin yerinin hissələrin bilmək olur və əkin yerinin xasiyyəti onun hissələri ilədir.

MƏKTUBAT

Hər kühənsal və çox ömr eləmiş adamdan soruşursan ki, əmi, keçən zəmanə ilə bu zəmanənin güzəranı necədir? Deyir, oğlum, keçən zəmanənin bərəkəti var idi və çox ucuzluq idi. Məsələn, otin batmanı bir köhnə riyal, buğdanın xarvarı on riyal, yumurtanın 100-ü iki şahıya satılır idi. Amma bu zəmanədə hər bir şey ol qədər bahalalanıb ki, demək olur hər şey öz ağırlığında pula gedər və keçən zaman 100 tımən pulu və bir mahud çuxası olan kəsi şəhər içində barmaq ilə nişan verirdilər. Amma indi 100000 manatı olan adama dövlətli demək olmaz.

Bu avam sözdən qiyas eləmək olur ki, indi zəmanə tərəqqi eləyibdir və intizami-ələm həddi-istehkame yetişibdir və xalqın fəhmi və səliqəsi artmağa binaən meylləri həm ziynətə və təcəllatə artıbdır. Qədim bir mahud çuxası olan şəxsə indi on çuxa kifayət eləməz. Xonçasında doşab halvası olmayan şəxər halvasın bəyənəmz.

Əgər yaxşı fikir eləsən, insan öz xilqətinə münasib ki, mədəniyyət-təb yaranmış, əgər müxalifət və ictimai' edib, bir-birilə qarışib dostluq

¹ Şərabin və qumarın faydası şeytan əməllərindəndir.

eloməso, moişot əsbabın cəm edib dünyada zindəganlıq eloməyi qarətə müşköl olacaqdır. Pəs şüuru olan insana lazımdır ki, məzkur əsbabi-moişot cəm olan cəbboxananın bağlı qapısını açmaqçün övvəl bir kilid təhsil eləsin ki, zəhmətsiz o bağlı qapını açıb hər əsbabi ki, bu şərifi-hədisə müvafiq əhris liddünyakə kəonnəkə toişu obodon və əhris liaxirotikə kəonnəkə təmutu gödənl¹ özünə lazım görür, təhsil eləyib ondan sonra dünya və axirət evin abad eloməyə moşğul olsun və belə kilidi ki, məzkur evin qapısını açsın, Allahın ne'motlərinin qədrin bilib və Qur'ani-mübarəkədə nazil olan bu aye-yi-şərifə misqal etməkliyilə və min ayatili ixtilafü əlsinotiküm və əlvaniküm² və imkan qədəri xarici dillərə vaqif olmağı ilə və lazım olan horf və səneyci tə'lim tapmaq ilə ələ götürmək olur.

Aşkar görürük ki, xarici vilayətlərin adamları bizim vilayotimizə gəlib vilayət əhli müttələ³ olmayan şeylərin mübaliği-xatir dövlət cəm edib və mənfəət aparırlar. Bir firəngi tacirindən soruşsan ki, Qafqazın filan şəhərində nə şey əmələ gəlir, elm üzəri ilə onu ələ bəyan elər ki, sən özün mat və mütoəyyəyir qalusan. Amma o şəhərin əhlindən sual edosən ki, kişi, sənin bağında nəçə qism yemiş ağacı və nə qədər üzüm, meyvə var, qət'ən deyəcəkdir hesab eloməmişəm.

Firəngistan əhli zükur və ünəsən üç-dörd müxtəlifə dillər ilə danışırlar. Amma müsəlmanlar içində savadı olan adamlardan çox az tapılır ki, öz dilində bir dürüst məktub yazsın.

Əgər bir şəxs desə ki, əmi, keçən zəmandan bu zəmanə yaxşıdır və bu zəmanəyə Allah keçən zəmanədən artıq bərəkət veribdir, ağraq danışmayaqədir. Ondan ötrü ki, hər məmləkətdə müəllimxanalar və mədrəsələr açılıb və əsbabi-mə'rifət ətraf ələmə dağılıb. Badkubə kimi şəhərdə sənin öz milli dilinlə qəzet basılır, uzaq məmləkətlərdə olan əxbəri-qəribə və müfid söhbətləri öz evindən çıxmayıb oxuyub bilirsən. Gör ki, Avropa məmləkətləri və Yeni dünya, dəmir yollar, buxar gəmiləri olmaq səbəbilə səninlə yaxın qonşu olub. Məkkeyi-müəzzəm ziyarəti ki, nəçə il bundan sabıq çox müşköl idi və bir ilə yaxın səfərin tulu var idi, iki ay ya iki ay yarımda kəmal-i-istirahət ilə gedib-gəlmək olur.

¹ Dünya işlərini ələ gör ki, guya sən dünyada obodi yaşayacaqsan. Axirət işlərini isə ələ fikir ver ki, guya sabah öləcəksən.

² Sizin rənglərinizin və dillərinizin müxtəlifliyi Allahın məsləhətidir.

Nuri-mə'rifət dünyanı tutub, heç insaf deyil ki, adam vaxtın keçirib bu aye-yi-şərifin məzmunundan göz örtün: həl yəstəvi əlləzinə yo'ləmun vəlləzinə la yo'ləmun¹. Firsət əldən verib öz qom və oqra-basın hərfət və və sən'ət elmlərinin feyzindən qoyan şəxs onların bədbəxtliyinə bais olub və zülm-i-fahiş onların haqqında edəcəkdir.

Heydər

İrəvandan Məhəmməd Rəhimbəy yazır ki, İran dövlətinin Xoy şəhərinə ticarətə getmişdim. Rəcəbin 25-də bir neçə min Osmanlı əhli İran sərhəddini keçib Daş məku mahalını qarət edib, 5000 qədər at, mal apardılar. Sonra Osmanlı dövlətinin Van şəhərinə gedib orada dadistəd edirdim. Şabanın 15-də İran tərəfindən Ziyaüddövlə Məhəmməd Rəhim Mirzə 500 atlı ilə gəlib Van şəhərinin ətrafını qarət etdi.

İrəvandan, şabanın 22-də Məhəmmədəli bəy Vəliyev yazır ki, bir neçə həftədir İrəvan uyezdidin Dəvə qaryəsində adamxor heyvan peyda olubdur. Gecələr gəlib evlərdən uşaqları aparıb yeyir. İndiyəcən 13 nəfər uşaq yeyib və həmçinin Çəgin mahalının bir para kəndlərindən bir neçə uşaq dəxi aparıbdır. Ol heyvanı görənlər deyirlər ki, onun rəngi qırmızıya maildir və özü itə oxşayır. Amma bə'ziləri deyir rəngi qaradır və qurda şobahəti çoxdur. Ol kəndlərin xalqı əlində tufəng qarovul çəkirlər, amma onu görmək müyəsər olmur. Bu halda cənab uyezdni naçalnik Şağubatov bu barədə silist edir.

Dünyada heç bir heyvan yoxdur ki, insanın şücaətindən və gözələrinin nurundan qorxmasın. Ona binaən olmaz ki, heyvan adamxor olsun. Doğrudur ağ pələng, qurd və kaftar düşəndə bir uşaq aparırlar. Amma onlar aclıqdan bu qələti bir edib, bir də dəxi etməzlər. Xülasə, bu xəbərin həqiqətini bilməkdən ötrü çox intizar varıq və ümidvarıq ki, Məhəmmədəli bəy onun keyfiyyətini yazıb bizə mə'lum eləsin.

Qubadan bizə yazırlar: boyaq qiymətdən düşməyə binaən qeyri yerlərdən Qubaya gəlib müamələçilik edənlərin işi xarəbdir. Tamam Quba əhli, ələlxüsus yəhudilər öz mülk və mallarını nataryus əlilə oğ-

¹ Bilən ilə bilməyən bərabər olumu?

lanlarına ya övratlarına verib sahibtəblərə bir qəpik vermirlər və şöhərimizin belə şuluq olmağına səbəb vəkililik edən kəslərdirlər. Onlar hər iki tərəfdən pul alıb ikisin də bədbəxt edirlər və ümidvarıq ki, bizim şöhərə yaxşı təlim almış və insafli vəkil gəlib bizləri ədalət divanının səmərəsindən məhrum edən kəslərin əlindən xilas etsin.

Bu kağızı yazan elə fikir edir ki, qeyri yerlərdə halva yeyirlər. Əzizim, siz istədiyiniz vəkil Rusiyanın paytaxtında tapmaq olmur.

Q o z a l :

Hozaran şükr kim, bir şəxsi-aliqədr hümmətdən
Qəzet bünyadına Rusiyədə izn aldı dövlətdən.
Məlikzadə Həsən boy arifi-dünya Zərdabi
Götürdü əhli-islami bu gün xaki-mozəllətdən.
Zəbani-türk ilə ağah eylər əhli-Qafqazı
Gəhi təzə xəbərlərdən, gəhi asarı-hökumətdən.
Olub sövdəgəri-xeyr ol mükorrom əhli-islami
Xəbərdar eylədi hər nəf'ü hər köşbü ticarətdən.
Nəsimi-sübhtək feyzi olub bu aləmə sarı
Oyatdı lütf əliylə qəflət əhlin xəbi-qəflətdən.
Bu iznə razılıq vacibdir əlhaq əhli-islamo
Ki, verdi imperatori-cəhanpərvər ədalətdən.
Dəxi ol izn alan şəxsin bizə vacibdir ikrami
Ki, oldu xeyrxahi əhli-Qafqazın nəcabətdən.
Görüb ol kari-xeyri bu duanı eylədi Seyyid
Dedi əhli Şəmaxi cümiləsi amin sədaqətdən.
İlahi padşahi-Rusun eylə dövlətin öfzün
Məlikzadə Həsən bəyin ömrünü hifz eylə əfətdən.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Əgərçi bu halda Qərdsəqovinə Osmanlı əsgəri tamam zəbt edibdir və ol vilayətin dövlətdən narazı olan sakinləri dağlarda və meşələrdə məskən ediblər, amma gənə təkdə bir cəng olur. İndi onların baş sərkərdələri Sarko adlı keşişdir. Onun 5000 qədr əsgəri var. Onlar konsullara verdiyi ərizəsinin mətləbi budur ki, Osmanlı dövləti onların haqqında çox cəbr edir. Ona binaən onlar Osmanlıya təbə olmaq istəmirlər.

Çin vilayətindən rəcəbin 11-də yazırlar ki, bu il çox yağınlıq olduğuna çay az hasil olub.

Krımın Feodosi şəhərindən yazırlar ki, bu il ol şəhərə gedən dəmiryolu qutardığına oraya ol qədr üzüm, yemək və dərya suyuna çimmək ilə özünə müalicə edən gəlib ki, evlərdə yer olmadığına şəhərin bağlarında məskən ediblər.

Misirdən yazırlar ki, pambığın ökini çox yaxşıdır və əgər onun bir zavalı olmasa, keçən ildən birə-bir artıq pambıq olacaqdır.

Bu il Avropada taxıl az olduğuna bahalanmış idi. Amma indi yazırlar ki, hava xoş olduğuna çox kartofel və qarğıdalı hasil olub. Ona binaən taxıl indi ucuzlaşır.

Rusiyanın "Qolos" qəzetinin münşisi Qərdsəqovinə cəngində vəfat edən slavyanların külfətləri üçün pul yığıb. İndiyəcən bir-iki min manata qədr yığıb onlara göndərib.

1873 sənədə Rusiyanın universitetlərində 8000-əcən, gimnaziyalarda 20000-əcən, üç klas məktəbxanalarda 30000-əcən və bir klas məktəbxanalarda 1000000-əcən oxuyan olub.

Peterburq şəhərinin camaat məclisi sərəncam edib ki, şəhərin küçələrində atlar ilə işləyən dəmir yol təmir olunsun. Bu il 50 verst tamam olub və gələn il 35 verst təmir olunacaqdır. Həmçinin Moskva şəhərinin camaatı öz şəhərlərində 80 verstə qədr dəmiryolu tikdirmək istəyir.

İngilisin Vulic şəhərində bir top to'mir olunub ki, onun 82000 girvönkə ağırlığı, 60000 manat xorci, 12 arşın tulu var. Gülüləsinin ağırlığı 1650 girvönkədir və hər səfər onu doldurmağa 300 girvönkə bant gedir.

“Triest” qəzeti yazır ki, Qafqazdan Osmanlıya gedən çərköslərini böyüyü İbrahim paşa sədr-i-ö'zəmdən izn istəyib ki, 20000 çərkös əs-gəri cəm edib Qerdseqovinə getsin, amma ona izn verməyiblər.

Biz eşidirik ki, Badkubə uyezdidin Sabunçu köndinin camaatı istəyir öz köndlərində rus məktəbxanası bina etsin. Allah eləsin ol xeyir iş başa gəlsin və bir yaxşı müsəlman müəllimi ol məktəbxana üçün tapılsın.

Qubernski pravleniyamın mətbəəsində təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Üçvəlincə sənə

İki həftəlik sənə

Yeddiinci nömrə

*Fİ 1 Şövvəlilmükərrəm,
sənə 1292*

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzədə e'tammamələr basdırma bilər. Bələ e'tammamələri basdırdan kəslər lazımdır ki, e'tammamənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Düştənba günü

*Fİ 20 oktyabr Rusiya,
sənə 1875*

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik*

*Post xərci
qəzet basdıran tədirdir*

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'tammamələr və məktubət göndərmək xahiş etsə qəzeti çap edənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olan qiymətini lazımdır qəzeti basdırmanın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məhəzadə Zardabi.

E' L A N

Gələcək 1293-cü sənədə “Əkinçi” qəzeti gələcək hər iki həftədə bir dəfə, yə'nə hər ayın 1-də və 15-də çap olunacaqdır. Bir illik qiyməti 3 manatdır. “Əkinçi”ni gələcək il əldə etmək istəyənlərdən iltimas edirik ki, bu 1292-ci sənə qurtarmamış qəzetin zikr olan qiymətini bizə göndərsinlər ki, pişəzvoqt onu gələcək il basdırmağın sərəncamına məşğul olaq.

Romozan eydi kim olsun mübarək xasü hom amə.
Gətirdilər ibadətə ocaq bu ayı itmamə.
Hərə bir noi bu ayda edib bəndəliyən zahir.
Xuda, qismon elo bir də çataq kim beylə bayramə.

DAXİLİYYƏ

Balıq suya qərç olan kimi insan havaya qərç olub onun içində zindəğanlıq edir. Hava insanın nəfəs almağına lazımdır. Əgərçi hava yüngül olduğuna onu görmək məqdur deyil, amma insan bir gün bir gecədə ol qədr nəfəsin alır ki, onun ağızına bir putacan hava daxil

olur. Belə olan surətdə havanın yaxşı və yaman olmağını yoxlamaq hər kəs üçün lazımdır. Nəcə ki şofa axtaran xəstə ya salamatlıq istəyən kəs həmişə öz xörəyini yoxlayır, həmçinin gürək havanı da yoxlasın. Ona binaən ki, biz udduğumuz havanın qədori yediyimiz xörəyin qədrindən ziyadə olduğuna xörək yaxşı da olsa, yaman hava insanı fəvta verir.

Biz havanı görmədiyimizə onun bizə xörək olmağında qafil olub onun yaxşı və yamanlığına məhəl qoymuruq. Amma elmi-təbiiyyə aşkar edib ki, insana düçar olan naxoşluqların çoxu hava yaman olmağındandır. Pəs insan özünü yağından və qeyri bələlardan saxlayan kimi havadan da saxlamaq vacibdir.

Hava bir neçə tövr ilə nətəmiz və yaman olur. Məsələn, insan və heyvanat nəfəsin almaqdan ya yer üzündə olan şeylər iyiyib, çürüyüb havaya qarışmaqdan xarab olur.

İndi iyimiş su havanı xarab etməkdən danışaq

Bizim Qafqaz vilayətinin əkin və ziraəti min il bundan oqdom olan kimi olur. Keçən zəmanədə insan köçəri olduğuna, yə'ni onun yeri çox olmağa binaən o yerləri yaxşılandırmağa sə'y etməyib bir yeri ökmək məqdur olanda onu əkib, əkini biçib, götürüb qeyri yerə gedibdir. Həmçinin indi bizim əkinçilər bir yeri ökmək məqdur olanda əkirlər, amma olmayanda oturub zəmanədən dad edirlər. Məsələn, çaylar daşmayanda onların kənarlarında sakin olanlar susuzluq çəkirlər. Amma onlar daşanda tamam yerlərin suya qorq edib sonra quruyan yerləri əkirlər ya axar suyu olanlar onlə əkini suluyub, yə'ni əkini suya qorq edib suyu əkinin, məsələn, çöltiyin içində ol qədər saxlayırlar ki, özü qurusun. Belə olan surətdə su bir yerdə dayanıb durduğuna iyiyir və onun iyi havaya qarışib onu xarab edir və bu xarab olmuş hava bizim ağzımıza daxil olub zəhər kimi bədənimizi zəhərləyir.

Bu səbəblərə binaən yayda, yə'ni çox isti olan zaman hər tərəfdən gələn titrədir qızdıranların və yatalaq, ishal, yel və qeyri naxoşluqlardan xəstə olanların ahü naləsi tamam vilayətimizi basır.

Ey məzkur naxoşluqlardan xəstə olan kəs, sənin nalə çəkməyindən nə hasil? Sən öz haqqında cəbr edib özünü naxoş etməkdən məsəva tamam vilayətin havasını xarab edib xalqı xəstə etmison. Nalə

çəkmək övəzində naxoşluğun səbəblərini fikir elə və əkin yerini ya əkini suluyanda tənəbbüllü etməyib ol yerin ayağından bir arx qazıb ol suyu genə aparıb çaya tök ki, axar su ol suyu axıdıb, onu iyiməkdən mühafizət edib, homi səni, homi xalqı zikr olan naxoşluqlardan xilas etsin.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Bizim vilayətimizdə çox ələfiyyat var ki, onları atlarımıza və eşşəklərimizə yedirtməkdən savayı onların bir qeyri nəf'i olmağın bilmirik. Amma ol ələfiyyatlardan qeyri yerlərdə artıq mənfəətbordar olurlar. Məsələn, bizim Qafqazın isti tərəflərində özbaşına omələ gələn kəvər otunun qönçələrin və yemişlərin turşuya qoymaqlıq ilə Firəngistanda və İtaliyada artın dövlət qazanırlar. Onların turşuya qoyulmuş kəvərinin girvənkəsi bizim Badkubə şəhərində altı abbasıya satılır. Əlbəttə, biz də onlar kimi kəvəri turşuya qoymağı bilseydik, nə ki bizim şəhərlərdə qeyri yerlərin kəvəri satılmaz idi, hətta onu aparıb qeyri yerlərdə satıb artıq mənfəətbordar ola bilərdik.

Kəvəri iki cürə ökmək olur: ya onun toxumlarını bir şuxm olunmuş yerə səpib gəyərəndən sonra çıxarıb şitil etməklilik ilə ya onun budaqlarını ökməklilik ilə. Amma toxumdan omələ gələn kəvər otu iki ildən sonra gül açdığına Firəngistanda onun budaqlarını əkirlər. Ona binaən ki, budaqlar gələn il gül açır.

Kəvərin budaqları qarğız tağının budaqları kimi yer üzünə yatır. Onu biçəq ilə yarıb ol yarıq yerə torpaqlayandan sonra oradan tozu köklər omələ gəlir. Ol vaxtda ol budaqları öz köklərilə belə kəsib, bir qabda otaqda saxlanan güllər kimi əkib sonra şitil edirlər.

Budaqlardan ya toxumlardan omələ gələn kəvər otlarını belə şitil edirlər: bir daşlıq ya quru yeri ki, orada qeyri əkin omələ gəlmir, şuxm edib cızıqlar çəkirlər ki, onların bir-birindən arası iki arşınacan olsun və hər cızıqda otları elə şitil edirlər ki, onların bir-birindən arası iki arşın olsun. Belə şitil edəndən sonra onların artıq zəhməti yoxdur. Hətta onları sulamaq da lazım deyil. Amma kəvər əkilən yer qışda çox soyuq olan yer işə payızın axırında kəvərin budaqlarının ucunu kəsib bir çərəq tulində köklərin üstə saxlayıb onun üstün torpaq ya peyin ilə basdırmaqla onları soyuqdan mühafizət etmək olur. Sonra yazda onla-

rın üstün açıb geno budaqların başını bir az kosondo onlar tozodon qol atıb gül açrlar.

Kövər yayın övvöndön payızın axırınacan gül açır. Firəngistanda onun qönçələrini belo dərüb turşuya qoyurlar. Hər sabah ya üç-dörd və ya on gündə bir otların arasını gozib onların qönçələrini ki, noxuddan iri olmasın, dərüb bir çəllöyö doldurub üstö sirkö tökürlər və sirköni artıq tünd etməkdön ötrü və kövər lezzətli olmaqdan ötrü onun içinə duz, istiot və qeyri şeylər tökürlər. Çəllöyün ağzına taxta qoyub üstö daş qoyurlar ki, qönçələr sirkönin üzünö çıxıb yanıb toləf olmasın. Onlar yetişəndön sonra onları sirkö ilə belo şüşələrö doldurub ağzlarını lək ilə peçatlayıb satırlar. Həmçinin kövərin yemişlərini bu qayda ilə turşuya qoyurlar. Belo saxlanan kövər bir neçə il xarab olmaz.

Bizim Qafqazda omölo gölən kövəri zikr olan qayda ilə turşuya qoyanda onun təm'i acı olur. Ona binaən onu turşuya qoyandan iröli onun acılığını almaq görök. Bizlər onun üstö soyuq sü töküüb günö qoymaqlıq ilə onun acılığını alırıq və belo-belo suda çox saxlanmaqdan kövər xarab olur. Ona binaən lazımdır imtahan olunsun ki, onu isti suya salmaqqlıq ilə və ya qaynatmaqqlıq ilə acılığını almaq olurmu ki, az vaxtda onun acılığını alıb zikr olan qayda ilə turşuya qoymaq olsun və əgər bu tövr ilə onun acılığını almaq möqdur olmasa yaxşıdır ki, Firəngistan kövərinin toxumlarını götürüb ökəsən.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Firəngistanın Sen Didyö adlı bir yerinin altmış arşınlığında bir sü quyusu var ki, ol yerin ətrafında sakin olanlar o quyunun suyunu içirlər. Çünki o suyu həmişə içən kəslər zəif və xəstə olurlar, ona binaən Lefort adlı kəs ol suyu imtahan edib deyir ki, ol suyun belo bədənə zərər etməyinə səbəb oldur ki, ol sü quyusu qəbristanlığın yanında və onun suyu qəbristanlıqda çürüyən meyidlərin iyini çəkib cismi-bədəniyyətə qarışib xarab olur.

Bu səbəblərə Lefort məsləhət edir ki, hər yerdə qəbristanlığı içilən sudan uzaqda bina etsinlər və əgər qəbristanlıq qədim zəmanədə sahlındığına binaən onu qeyri yerə aparmaq möqdur olmasa, ol vaxtda qəbristanlığın ətrafında xəndək çəksinlər ki, oranın yağış suyu gedib içilən suya tökülmösün.

Bir suya cismi-bədəniyyət qarışmış olduğunu belo bilmək olur: ol sudan iki qaşığı bir stökana töküüb içinə bir az narın əzilmiş şəkər salıb bir isti yerdə bir neçə vaxt saxlayanda əgər ol sü bulansa, mö'lumdur ki, ona cismi-bədəniyyət qarışib, belo suyu içmək bədənə zərərdir.

Almaniya dövlətinin sakini Stal adlı elm sahibi meyvəni tez yetişdirməkdön ötrü belo imtahan edib: armudun yetişməyinə iki ay qalmış bir armud ağacının dibini 3 və ya 4 arşın qazıb ki, ağacın köklərinin üstö yarım korho qədər torpaq qalıb. Ol vaxt günün istisi ol köklərə artıq doydüyünö ol ağacın meyvöləri qeyri ağacların meyvösindən bir ay yarım iröli yetişmişdir. Çünki belo ağacın dibini qazanda onun köklərinə gün artıq doyməkdön ağac quruyur, bilmərrö toləf olur, ona binaən belo ağacı lazımdır ki, tez-tez sulayasan.

Bu imtahandan sonra mözkür Stal bir kobalu ağacı ilə belo imtahan edib: onun dibini ancaq şimal tərəfdön zikr olan qayda ilə qazıb. Həmçinin kobalu ağacının da meyvöləri ay yarım iröli yetişibdir. Amma bu ağacın bir şimal tərəfi qazıldığına, onun ancaq şimal tərəfinin budaqlarının meyvəsi tez yetişibdir.

Belo ağacların dibini qazmaqdan onların meyvöləri tez yetişdiyünö səbəb oldur ki, hər bir nobatın zindəganına gün səbəb olur və onlara gün artıq doyməkdön onlar tez omölo gəlir.

Bizim vilayotimizdə barama qurduna həmişə çökil yarpağı verirler. Amma Firəngistanda və qeyri yerlərdə imtahan üçün onlara qeyri yarpaqlar verib görüblər ki, qeyri yarpaqları yeyən qurdların baraması qeyri rəngdə olur. Məsələn, üzüm ağacının, yo'ni tonəyin yarpağını yeyən qurdun baraması qırmızı rəngdə, kahı yarpağını yeyəninki yaşıl rəngdə və gicirtdən yarpağını yeyəninki bənövşə rəngdə olur.

Mözkür yarpaqlar ilə qurdları çökil yarpağı ilə saxlayan kimi saxlamaq olur, yo'ni övvəldön axıracan onlara zikr olan yarpaqları vermək olur. Amma bə'zi kəslər qurdlara övvəl zaman çökil yarpağı verib barama sarımağa 20 gün qalmış zikr olan yarpaqları verib görüblər ki, geno onların baramasının rəngi qeyri cürə olubdur.

Bu elm xəbərlərini yazıb Əsgər Mirzə Adıgözəlzadə Gorani.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

General Kaufman Kokan şəhərinə daxil olandan sonra ətraf sakinlərinə bu məzmununda e'lammə göndərib: hər kəs Rus dövlətinə tabe olar isə, ona xoşgüzaranlıq müyössər olur.

Rus dövlətinin müsəlman tabeləri öz şəriətlərini işlətməyə dövlət mane olmur.

Xudayar xan Peterburqa göndərlənib. Onu Rus dövləti Kokana xan etməyəcəkdir.

Səmərqənddən "Türküstan" qəzetinə yazırlar ki, Kokan ilə Rusiya cəng edən zaman Buxaranın xanı məsləhət ilə kokanlıların tərəfin saxlayıb və bu halda sə'y edir ki, genə onları tutuşdursun. Ona binaən Rusiya tərəfindən Buxaranın sərhəddinə bir neçə yüz kazak qarovulu qoyulubdur.

Türküstandan sentyabrın 22-dən yazırlar ki, Kokan sərkərdəsi odabaşı Əbdürəhman öz əsgəri məğlub olandan sonra genə təzədən 10000 əsgər cəm edib Rusiya ilə cəng başlamaq istəyib. Amma rus əsgərini görəndə onun əsgəri qaçıb dağıldığına özü beş adam ilə qaçıb Buxara sərhəddinə gedib.

Qerdseqovinə tamam Osmanlı əsgəri ilə zəbt olunubdur. Əgərçi Qerdseqovinənin əhli genə hordən bir cəng edib, amma ol cənglərdə həmişə məğlub olur.

Qeyri slavyan yerlərindən onlara köməyə gedənlər geri qayıdırlar. Sülh barəsində danışıq var. Bu danışıqdan ötrü Rus və Almaniya dövlətləri Avstriya dövlətinin konsulunu vəkil edibdirlər.

Əgərçi Qerdseqovinə əhlinin muradı oldur ki, onlara artıq ixtiyar versinlər, amma dövlət ona razı olmur.

Osmanlı dövləti hökm edibdir ki, 1873-cü sənəyəcən kəsir olan təhmiilatı xalqdan almasınlar və dəh yekı yüzdən on iki alınrdı, yüzdən on alsınlar.

Osmanlı teleqrafxanalarında Qerdseqovinə buntu aşkar olandan sonra gizdin, yə'ni məxfi dildə tel vurmaq qadağan olmuş idi. İndi genə heylo tel vurmağa izn var.

Hindistanda 300000000 can məğluq var: o cümlədən 60000000 can müsəlman, 150000000 can bütperəst və 20000000 can atəşperəst-dirlər. 150 sənə bundan əqdəm ingilis vilayətində bir ticarət icmalı əmələ gəlib. Ol icma Hindistanın derya kənarında öz dadistədləri üçün bir az yer alıb sonra mürur ilə tamam Hindistanı zəbt edib. Bir neçə il bundan əqdəm məzkur icma tamam Hindistanı İngilis dövlətinə veribdir. İndi İngilisin kralının oğlu Hindistana gəzməyə gedir. Qəzetlərdə yazırlar ki, bu oktyabr ayının 11-də İngilisdən çıxıb Misirdən Süveys kanalı ilə Hindistana gedəcəkdir.

İrandan yazırlar ki, şah Avropa səyahətindən geri qayıdandan sonra xalqa izn veribdir ki, hər bir cəbr barəsində onun özünə ərəz etsinlər. Ondən masəva indı təhmiilatı cəm etməkdən ötrü təzə qayda qoyub, onu icarəyə verməyi qadağan edib.

Həmədanda bir yəhudi müsəlmanların məzhəbinə yaman demək-dən ötrü onu müsəlmanlar oda salıb yandırblarmış. İndi Tehrandan yazırlar ki, ol yəhudini yandıran kəslərə tənbeh olunubdur və yəhudilərə söz verilib ki, bir də onların haqqında belə zülm olunmayacaqdır.

Misirdən yazırlar ki, Misir ilə Həbəş hökumətinin arasında danışıq düşdüyünə xodifi-Misir Həbəşin sərhəddinə əsgər göndəribdir.

Rusiyanın 82000000 xalqı var. O cümlədən 9000000 müsəlman, 649000 erməni, 2785000 yəhudi, 277000 bütperəstdir.

Rusiyanın 780000 əsgəri var, əsgərdə qulluq edən 460000 əfsəri var.

Rusiyanın deryalarda 29 üzü dəmirli, yə'ni branonos, 198 üzü dəmirsiz cəng gəməsi var. Onlardan 527 top, 24500 əsgər var, o cümlədən 3817 əfəsrdir.

Peterburq şəhərində 768 təbib var ki, onların hər birisinin yanına hər kəs hər gündə gedib öz naxoşluğu barəsində məsləhət edə bilər.

Badkubə şəhərinin Malakan bağının yanında cənab Vixman sakin olduğu evin qiblə tərəfi satılır.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Əvvəlinci sənə

İki həftəlik qəzetdir

Səkkizinci nömrə

Fi 15 şövvalülmükərrəm,
sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzətdə e'lammə basdırma bilər. Belə e'lammələri basdırma kəsə lazımdır ki, e'lammənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Səşənbə günü

Fi 4 noyabr Rusiya,
sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

Poşt xərci
qəzet basdırma ilədir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lammələr və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəs qəzetin yuxarıda zikr olan qiymətini lazımdır qəzeti basdırma adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzet çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələn 1293-cü sənədə "Əkinçi" qəzeti genə hər iki həftədə bir dəfə, yə'ni hər ayın 1-də və 15-də çap olunacaqdır. Bir illik qiyməti 3 manatdır.

"Əkinçi"ni gələn il almaq istəyənlərdən iltimas edirik ki, bu 1292-ci sənə qurtarmamış qəzetin zikr olan qiymətini bizə göndərsinlər ki, pişəzvoqt onu gələn il basdırmağın sərəncamına məşğul olaq.

Məktub göndərən gərək ismini böyan etsin, amma istəməsə adını qəzetə salmaıq.

DAXİLİYYƏ

Kəçən nömrələrdə Rusiya dövlətinin, xalqının və məktəbxanalar da oxuyan şagirdlərinin hesabından xəbər verdik ki, həştad milyona cən xalqdan bir milyon oxuyan var. Əlbəttə ol qədər oxuyana çox demək olmaz. Ona binaən ki, hər həştad adamdan bir adam oxuyur.

Amma qeyri vilayətlərdə, məsələn, Yeni Dünya, yə'ni Amerika qitə'sində cəməhəri-müttəfiqə yerlərində hər 15 adamdan birisi oxuyur. Pəs Rusiya elm təhsil etməkdə qeyri millətlərdən geri qalib.

Bu axır zaman on illik müddətdə Rusiya oxumaqda çox tərəqqi edib. On il bundan əqdəm zikr olan oxuyanların nisfi qədər oxuyan olmayıb, amma indi Rusiyada ol qədər oxumaq istəyən var ki, tamam məktəbxanalar dolubdurlar və hər il də hər bir məktəbxanaya oxumaqdan ötrü ol qədər ərizə verən olur ki, onlardan yer olmadığına bəşdən bir adam götürmək olur. Ona binaən həmişə təzə məktəbxanalar bina olunur.

Çünki ol qədər məktəbxanaları dövlət saxlaya bilməz, ona binaən hər bir şəhərin icması sə'y edir ki, öz xərci ilə şəhərlərində məktəbxana açsınlar. Rus qəzetlərini oxuyanlara mə'lumdur ki, onların hər bir nömründə belə məktəbxanalar açılmaqdan xəbər verilir.

Bizim Qafqazda, məsələn Badkubə gimnaziyasında ol qədər oxumaq istəyən var ki, keçən il 100 adamdan yer olmadığına ancaq 50 adam qəbul olub. Pəs nə ki, ruslar, hətta bizim Qafqazda olan millətlər oxumağın xeyrini bilib tamam məktəbxanalarımızı doldurubdurlar.

İndi görək bizim məktəbxanalarda oxuyanlar kimdir?

Badkubə qubemiyasının sakinləri təxminən yüz min olsa, o cümlədən on mindən ziyadə erməni olmaz. Rus ki, onlardan da azdır. Bizim qubemiyada birçə Badkubə gimnaziyası var ki, onda 500 oxuyan, o cümlədən 250 rus, 150 erməni və 100 müsəlmandır.

33 zikr olan müsəlmanlardan padşahlıq xərci ilə pansionda oxuyur, baqisi öz xərcləri ilə oxuyurlar. O cümlədən 30-cən Badkubə əhlidir ki, əvvəlinci klasa giribdirlər, rus dili öyrənib sonra öz dadistədlərinə məşğul olsunlar. Əlbəttə, onları elm təhsil edən hesab etmək olmaz.

Pəs bizim məktəbxanalarımızda oxuyanlar rus, erməni və qeyri millətlərdirlər. Biz müsəlmanlar elmdən vəba naxoşluğundan qaçan kimi qaçırıq, hətta padşahlıq xərci ilə də oxumaq istəmirik. Məsələn, Dağıstan müsəlmanlarından Badkubə gimnaziyasında görək 15 padşahlıq xərcilə oxuyan olsun, amma müsəlmanlar oxumaq istəmədiyinə onlardan ancaq 13 müsəlman oxuyur, ikisinin əvəzində rus uşaqları oxuyurlar.

Belə olan surətdə biz müsəlmanlar elm təhsil etməkdən, yə'ni zindəganlıq cənginin əsasını olə götürməkdən qaçmaqlığa görə ol cəngdə məğlub olub mürur ilə tələf olacaq.

Necə tələf olmaq ki, bizim qonşular bizlərdən birə ölli artıq elm təhsil etməyə sə'y edirlər, yə'ni zindəganlıq cəngində onların birisi ölli müsəlmana bərabərdir. Onların birisi qazandığı dövləti ölli müsəlman qazanır. Əlbəttə bu səbəblərə bizim ac qanımızda ağır, ürəyən bədenimizə soyuq deyib bizləri tələf edəcəkdir.

Ey müsəlmanlar, heç müriyyətdirmi ki, tamam dünya bizim qonşularımız ilə belə elm təhsil etməyə sə'y etsinlər ki, zindəganlıq cəngində düşməne faiq gəlsinlər, amma bizlər Allahdan buyuruq, ağzımıza quyruq deyib duraq? Ey müsəlmanların millət təəssübü çəkən kəsləri, bir açın gözünüzü, dünyaya tamaşa edin... Xoşa ol kəslərə ki, kim bilir, kim qazana kim yeyə, əbləh odur dünya üçün qəm yeyə – deyib gələcəkdən bixəbər olub onun qəmini çəkmirlər!

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Əkin yeri bir neçə qism olur. Qumlu yerin qumu çox və qeyri hissələri az olsa, ona ya nar, ya quru qumstan deyirlər. Belə yer isti tərəfdə olsa, ya onun gili və çürümüş otu çox az olsa, orada əkin olmaz. Amma onun 100 hissəsində 10 hissə qeyri şeylər olsa, ol vaxtda əkin əmələ gəlir.

Qumstanda yumru çay daşları olmağı yaxşıdır. Ona binaən ki, ol daşlar mürur ilə əzildikdən onlardan gil əmələ gəlir və gil ol yeri bərkdib yaxşı edir və bir də ol daşlar qumstanın torpağını yağış suyu və külək aparmaqdan saxlar.

Gilli yerin 100-dən həştad hissəsi gil olsa, ona soyuq yer deyirlər. Orada əkin olmaz, amma gilin qədəri az olduqca gilli yer yaxşırağ olur. Belə yerin 20 hissəsi gil, 40 hissəsi qum və sair hissələri qeyri şeylər olsa, ol yer çox ə'lə yerdird.

Gilli yerdə xırda daşlar olmağı yaxşıdır, ol daşların səbəbi ilə gilli yer çox soyuq olmaz. Əgər ol daşlar əhəng daşı olsa, çox yaxşıdır. Ona binaən ki, onlar mürur ilə əzildikdən onlardan əhəng əmələ gəlir və əhəng artıqca ol yer artıq yaxşı olur.

Əkin yerinin qumu və gili bərabər və çox olsa, ol yerə suqlinik deyirlər. Amma ol yerin qırx hissədən artıq gili olsa, soyuq olur.

Ol yerdə beş ya on hissə əhəng ya çürümüş ot olsa yaxşıdır.

Əkin yerini qumu, gili və əhəngi bərabər olsa ona mergel deyirlər, bu çox ə'lə yerdird.

Əhəng ol torpağa deyirlər ki, əhəng daşı əzilməkdən əmələ gəlir. Əlbəttə əkin yerində bişmiş əhəng olmaz. Əhəngli yerin əhəngi 50 hissədən ziyadə olmasa, ya bir az artıq da olmasa, amma onun gili də çox olsa, orada əkin etmək olur. Lakin belə yerin qumu çox olduqan ol yer isti və xarab olur.

Əhəngli yerdə xırda əhəng daşı olmağı zərərdir. Onlar əzilməkdən əhəng əmələ gəldiyinə ol yer mürrur ilə xarab olur.

Amma əhəng yerində yumru çay daşları olmağı yaxşıdır. Onlar əzilməkdən gil əmələ gəldiyinə ol yer mürrur ilə yaxşılır.

Əgərçi əkin yerinin qumu, gili və əhəngi əkinə xörək olan şeylər deyillər, amma yerin xasiyyəti ol şeylər ilədir. Gildən əkin yeri soyuq, bərk, yağış suyunu və şəbnəmi çox soran və gec quruyan olur. Əhəngdən isti və yumşaq, yağış suyunu və şəbnəmi çox soran və tez quruyan olur. Qumdan həmçinin isti və yumşaq, amma yağış suyu və şəbnəmi az soran və tez quruyan olur. Bu səbəblərə yaxşıdır ki, onların hamısı əkin yerində ola və əgər onların qədəri bərabər olsa dəxi yaxşıraqdır.

Çürük ot əkinə xörək olmaqdan savayı yerin xasiyyətini dəyişdirir. Qumluğu bərkidib şəbnəm soran və gilli yeri qazdırıb isti edir.

Çürük otun qədəri bə'zi yerlərdən, məsələn, böyük çaylar kənarında və meşə yerində on hissədən ziyadə olduğuna, ol yerlərə çürük otlu, yə'ni qara yer deyirlər ki, çox ə'la olur.

Əkin yeri çox zaman su altında qalsa turşuyub xarab olur. Əgərçi belə turş yerdə bə'zi vaxtda çürük ot çox olur, amma onun turşumağına səbəb oldur ki, orada daşlardan əmələ gələn, əkinə xörək olan şeylər az olubdur və turşu əmələ gəlir. Ol yeri əkindən irəli bir neçə dəfə şuxm etmək gerek ki, onun turşusu havaya qarışib tələf olsun və ondan masəva belə yerə kül qarışdırmaq gerek ki, onu əkmək məqdur olsun.

MƏKTUBAT

Peterburqdan Əsgər Adıgözəlzadə Gorani yazır ki:

1) Bu günlərdə vəzirlərin məclisində Badkubə dəmiryolu təsdiq olunub. Ol yol Tiflisdən, Qarayazdan, Gəncədən, Gorandan, Zərdəbdən, Hacıqabuldan Badkubəyə gedəcək.

Gömrü dəmiryolu Tiflisdən, Ağstafadan, Bambak dərəsindən İrevan ilə Əçmiadzin şəhərlərinin arasından Gömrüyə gedəcək.

Hər iki yolu Tiflisdən Poti şəhərinə dəmiryolu tə'mir edən icma tikdirəcək.

Badkubə yolu keçən sentyabr ayının əvvəlində iyirmi səkkiz ayın müddətində, yə'ni 1878-ci sənədə yanvar ayının əvvəlindəgək görək tamam olsun.

2) Əkin və ziraət vəzirinin əsbabxanasına ki, muzey deyirlər, padşahlıqdan ildə 10000 manat xərc olunur. Muzeyi hər kəs müftə gəzib orada saxlanan əsbablara baxa bilər. Ol əsbabları saxlayan kəslərin bərcudur əsbablara baxan kəslər xahiş etsə, onlar əsbabları göstərib bəyan etsin ki, onlar necə tə'mir olunub və onları nə tövr işlətmək gerek və onları haradan neçəyə almaq olur.

Muzey iki hissədir: əvvəlinci hissədə əkin və ziraət maşınları və əsbabları saxlanır. Amma ikinci hissədə əkin və ziraətdən hasil olan şeylər saxlanır.

Əvvəlinci hissə 15 yerə bölünüb: 1. 80 qism təzə Amerika, ingilis, firəng, nemes, yə'ni Almaniya və rus kotanları. 2. Əkin yerinə toxum səpən maşınlar. 3. Əkini at ilə biçməyə maşınlar. 4. Taxılı döyməyə və su buğu ilə işlənən maşınlar. 5. Əkinçiyə lazım olan ərəddələr. 6. Qoruğu əkməyə, sulamağa və biçməyə maşınlar. 7. At ilə su buğu ilə işlənən dəyirmanlar və qeyri maşınlar. 8. Arxılardan, çaylardan, göllərdən su çıxardan maşınlar. 9. Əkini biçəndən sonra daşımağa maşınlar. 10. At, mal və qoyun saxlamağa tövlələr. 11. Pəniir və yağ qayımağa maşınlar. 12. Arı saxlamağa səbötələr və qeyri əsbablar. 13. Paltar yumağa əsbablar və ağır şeylər çəkməyə tərəzilər. 14. Maldarlığa və baytarlığa lazım olan əsbablar. 15. Bağbanlığa lazım olan hacətlər saxlanır.

İkinci hissədə heyvanlardan və əkindən əmələ gələn şeylər, əkin yerini qüvvətli etməyə şeylər, hər qism əkin yerinin nümunəsi və onların, həmçinin südün və yağın yaxşı və yamanlığını bilməyə maşınlar və əkin, ziraət barəsində yazılan kitablar saxlanır.

Tabasaranül-cənubiyədən Mirzə Həsən Əlqədari yazır ki:

1) Bu məmləkətlərin əhalisi rus dilini bilmirlər. Ona binaən rus əhalisi ilə söhbət və ticarət eləmək kimi mühəssənatdan məhrum olmaqdan savayı öz şikayətlərini öz dilləri ilə naçalniklərinə ərz və ifadə eləmək fəvailindən bəhbərdirlər.

Bu söboblərə bu il biz bir neçə kürəli və tabasaranlılar ittifaq olmuşuq ki, hər birimiz öz qüdrətinə görə pul qoyub Qasım kəndində bir mədrəsə bina edək ki, ondan uşaqlarımıza rus dili və xətti və həm özgə hərfət və sənəət tə'lim oluna və həm müsəlmanca da tə'lim oluna və bu xüsusda dövləti-Rusiyadan izn tələb etmişik. Ümidvarıq ki, tezliklə izn gölsin.

Ş e' r:

Toqlidi valideyno zamanə izn verməso
Etmək zamanəyo toqlid forzi-eyndir.

2) Aprel ayında bir Cuməli adlı məşhur oğru Qasım kənd dustaqa-xanasından qaçıb bir Zəhra adlı gəlini qaçırtdı. Onun başının saçlarını gödək etdirib mərdanə çərəkə libası geydirib özünə yoldaş edib hər ikisi tufəng və yaraq ilə yolda rast gələnləri söyə gəzirdilər. Keçən ayın 22-ci gecəsi okrujnoy naçalnik knyaz Orbelyanov öz nöqroləri ilə onları dəstgir edibdir.

Ş e' r:

3) Başlar qələm səhifəyi-oxbarı yazmağa
Əhli-sodaqətin bu da bir özgə dindir.

1862-ci iləcən bizim məmləkətlər öz xanlarının və bəylərinin ixtiyarında olub, uzaq yerlərə kəsb və ticarətdən ötrü səfər etməyib ata-baba qaydası üzərində güzəran ediblər. Ona binaən əlqənaətü kənzun layəfnə vəlyö'sü əhdərrahəteyin¹ dairəsindən çıxmayıb dünyadan bixəbər dolanıblar.

Zikr olan tarixdən sonra bizim məmləkətlərə rus naçalnikləri tə'yin olunub, təzə imarətlər tə'mir olundu. Buralar əhalisi ruslar ilə ixtilati-təbii edib onların təmiz mənzillərini, təm və libaslarını görüb özləri başladılar yaxşı imarətlər təmir etməyə, təmiz libaslar geyib və təamlar yeyib zövqü səfaya məşğul olmağa, amma mədaxil cəhətindən tərəqqiyi-təhsilə artıq ehtimam etməyib və tə'limi-hərfət və sənəət qeydinə düşməyib hamı o cəhətdən boyağa ümidvar olub borcla boyaq əkdilər və müntəzər oldular ki, boyanın nəf'indən borclarını rədd edib mədaxillərinin açığı dolduralar və onlar ilə məsarifləri arasında müvazinə edələr.

Heyf ki, bu tərəqqi tərəqqiyi-mə'kus qəbilədən olub cəməsi vədiyi-hirmanda sərgərdan qaldılar və bu illərdə ki, boyaq vəfat etdi, bular ərsət iflasında fəhol ləna min şifəai fəyoşfəu ləna¹ münacəti ilə nalan oldular.

Ş e' r:

Tapdı rənas inkisarından nəçə dil inkisar
Qaldı onun əhli ələmdə səfəllə qəssədar,
Yə iləhi, cəyo sən onları zillətdən xilas
Tə tələbkəran əlində olmasınlar əhli-nar.

Pəş bu qədər vilayət əhli hamısı boyağa məşğul olmayıb bə'zisi özgə hərfət və sənəət ilə məişət ələməyi öyrənmiş olsa idilər, əlbəttə, bu gün bunların bə'zisi məflis olseydi, bə'zisi dövlətdəndə olur idi və bunlar bir-birinə kömək edərdilər. Pəş gərəkdir bu məcəradən ibrət alıb, qeyri cürə binagüzərləq edək ki, bir də belə rüsvəliq bizim üçün və övladımız üçün olmaya.

Gələcək il avqustun axırında Peterburq şəhərində müsəlmanların dillərin və əmlərin bilon əlm sahibləri cəmə olacaqdılar. Ona binaən vəziri-ələmə təvəqqə edir ki, hər kəsin köhnə sikkəsi və qeyri qədimi şeyləri varsa, ol vaxtəcan Peterburq şəhərinə cənab general Vasili Vasilyevič Qriqoryevin adına gəndərsin. Sonra ol şeyləri qaytarıb öz sahiblərinə gəndərocəkdirlər və əgər onlardan bir şey tarix səbəbilə lazım ola, onun əvəzində bəlkə çox pul versinlər.

Qerdseqovinə əhlindən 100000 can övrət və uşaq sərhəddi keçib qeyri yerlərdə məskən ediblər. İndi acliqdan və soyuqdan onlar tələf olduğuna Avropa əhli onlara pul, paltar və çörək gəndərir. Rusiya əhli onlara artıq kömək edir. Məsələn, Moskva camaatı şəhər pulundan onlara 20000 manat verib. İndi Peterburqda olan "Russki bazar" adlı ticarət icmaı bəyan edir ki, oktyabrın 20-dən 27-cən onların maqazinlərində satılan şeylərdən cəmə olan məbləğin nisfini onlara bağışlayır.

¹ Qənaət tükənməz xəzinədir, nəuəmədlük isə iki rəhətliqdən biridir.

¹ Bir səfəhəti vərdirimi ki, bizo də səfəhət etsin?

* * *

Tehranda yazırlar ki, 2000 süvari əsgəri onlara 4 ay məvacib verilmədiyinə bunt ediblər.

* * *

Daşkənddən tel var ki, Kokan əhli təzədən bunt edib. Onların təzə xanı Nəsrəddin Rusiyaya qaçıb.

* * *

Türküstandan yazırlar ki, rusun kağız pulu çox rəvacdır. 100 manatlıq kağız 110 manata gedir.

* * *

Odesdə bir 13 sinnində yəhudi elə və'z edir ki, onun hər və'zindən ötrü xalq ona 60 manat verir.

* * *

Qerdseqovinədə 100000 Osmanlı əsgəri var. İndi sərəsgər Rza paşa hökm edib ki, artıq əsgər göndərməsinlər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Əvvəlinci sənə

İki həftəlik qəzetdir

Doqquzuncu nömrə

Fi 1 ziq'ədə,
sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lammələr basdırma bilər. Belə e'lammələri basdırdan kəslər lazımdır ki, e'lammənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Səşənbə günü

Fi 18 noyabr Rusiya, sənə
1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubə şəhərində. Hər kəs e'lammələr və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap edənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olan qiymətini lazımdır qəzeti basdıran adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələn 1293-cü sənədə "Əkinçi" qəzeti genə hər iki həftədə bir dəfə, yə'ni hər ayın 1-də və 15-də çap olunacaqdır. Bir illik qiyməti 3 manatdır. "Əkinçi"ni gələn il almaq istəyənlərdən iltimas edirik ki, bu 1292-ci sənə qurtarmamış qəzetin zikr olan qiymətini bizə göndərsinlər ki, pişəzvoqt onu gələn il basdırmağın sərəncamına məşğul olaq.

DAXİLİYYƏ

Rusiyanın şəhərlərində və kəndlərində aşkar olan yanğınların qəderini və onlardan olan zərərlərin hesabını həmişə qəzetlərdə yazıb bəyan edirlər. Ol xəbərlərdən mə'lumdur ki, hər ildə Rusiya əhlinə yanğından bir neçə milyon manat zərər olur. Yanğından xalqı mühafizət etməkdən ötrü Rusiyada zəmanət icmaları bina olunub ki, onların bizim Qafqazda da adamları var. Hər kəs öz evini qiymət edib ol qiymətə görə zikr olan icma ildə bir qəder də pul verir. Bu şərtlə ki, onun evi yansa, məzkur icma onun qiymətini ona versin. Və bir də hər kəndin və şəhərin icması yanğı keçirməkdən ötrü lazım olan əşyalar,

atlar və fəhlələr saxlayırlar ki, yanğı aşkar olan kimi onlar dərhal gedib onu keçirsinlər.

Böyük şəhərlərin hər bir məhləsində bir hündür minarə tə'mir olunub və ol minarənin başında həmişə qarovulcu durub ki, yanğını gören kimi zəng vurub ol minarədə həmişə sakin olan yanğı keçirdənləri hali etsin. Ol vaxtda yanğı keçirdənlər 5 dəqiqənin müddətində öz ərradələrinə lazım olan əsbabları və suyu götürüb çaparaq gedib yanğını keçirdirlər. Ondən masəva hər məhlənin bir tövr fanusu var, elə ki, bir məhlədə yanğı oldu, qarovulcu öz məhləsinin fanusunu yandırır minarənin başından asır. Onu görüb qeyri məhlələrin qarovulcuları yanğı olan məhlənin fanusu tərdə fanus yandırır tamam xalqa yanğı olan yeri mə'lum edirlər. Ol vaxtda hamı məhlələrin yanğı keçirdənləri yanğı olan yerə cəm olub yanğını keçirdirlər. Onlardan savayı hamı məhlələrin arasında teleqraf var ki, yanğı çox ya az olmağını bir-birlərinə tel vurub mə'lum etsinlər. Və bir də Rusiyada ev tə'mir edənlər qanuni-tə'mirata binaən görək evlərini bir-birindən aralı tə'mir etsinlər ki, yanğı olanda bir evdən o biri evə keçməsin və küçə görək 9 arşından ensiz olmasın. Amma bununla belə Rusiyada yanğıdan hər ildə bir neçə milyon zərər olur. Bizim ki xalqı yanğıdan mühafizət etməyə heç bir tədarükümüz yoxdur və evlərimizin çoxu ağacdən ya qarğıdan və qamışdandır, evlərimizin bir-birindən aralı tikməkdən, enli küçələr qayırtmaqdan bixəbərək – hər ildə yanğıdan nə qədər zərərimiz olur! Biz korluq çəkməyə elə adət etmişik ki, bir kəndimiz tamam yananda da yazıb yerinə mə'lum etmirik. Hətta zərər dəyən kəslərimiz də yandırmı sədəsı vermir. Əlhaq bizim diriliyimizə tamaşa edən görək təəccüb etsin ki, bu qədər korluq çəkməkdən nə yovuz buçağacan tələf olmamışıq!

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Keçən nömrələrdə əkin yerini necə imtahan etməkdən və onun xasiyyətlərindən danışdıq. Ümidvarıq ki, bu çağacan bizim qəzeti oxuyan əkinçilər öz yerlərini imtahan edib onların xasiyyətlərini biliblər. İndi nə tövr ilə əkin yerinin xasiyyətini dəyişdirməkdən danışaq. Əgər bir kəs istəyə ki, bir yerdə əkin etsin, amma ol yerin xasiyyəti, yə'ni qumu, gili ya əhəngi ziyadə olmağı ona mane ola, ol vaxtda ol yerlərin xasiyyətini dəyişdirmək lazımdır.

Əlbəttə qumu ya əhəngi ziyadə olan yerə gil və gili ziyadə olan yerə qum və əhəng ya gili, qumu və əhəngi ziyadə olan yerə çürümiş ot qarışdırmaqlıq ilə onları yaxşılaşdırmaq olur və belə əkin yerinə torpaq çəkəndə sə'y etmək gerek ki, ol yerdə qumun, gilin və əhəngin qədarını bərabər edəson. Əgərçi zikr olan qayda ilə əkin yerinə torpaq çəkməyin xərci və zəhməti çoxdur, məsələn, bir yerin qumu əs oldu-ğuna əkinçi istəyə ki onun qumunu artırsın, məsələn, onun 100-də 10 girvənkə qumu olsa, istəyə ki 10-də 15 girvənkə qumu olsun, ol vaxtda hər desyatınə (bir desyatının tuli 180, ərzi 120 rus arşınıdır). 8000 putacan gerek qum çəksin, amma eyni məsləhətdir ki, əkinçi qışda bıkar olan zaman mürur ilə öz yerlərinə lazım olduqcan torpaq çəksin ki, ol yerin xasiyyəti yaxşılanmağa binaən artıq mənfəətəbərdar olsun.

Bə'zi vaxtda əkin yerinə lazım olan torpaq qarışdırmaq çox asan olur. Məsələn, əkin yerinin binası, yə'ni şuxm olan yerin altı ol yerə lazım olan torpaq olsa, məsələn, qumstanın binası gil ya gilin binası qum olsa, ol vaxtda belə yeri dərin şuxm etməkləklə yaxşılandırmaq olur, ya lazım olan torpaq olsa, ol vaxtda su arxının ağzını bağlayıb ol torpağı suya qarışdırıb sonra suyu ol yerə buraxıb orada 20 ya 30 saat saxlayanda sudan torpaq yerə düşür. Onu şuxm edib yerə qarışdırmaq olur. Bısmış gil qum xasiyyətində olduğuna gilli yeri yandırmaq və ona qum çəkmək kimidir, amma gerek kotan ilə ya bel ilə ol yerin üzünü bir qat soyuq, onu kərpic kimi kəsib onları ömür yandıran kimi yandırır, sonra əzib ol yerə çəkəson. Belə gilli yeri yandıranda orada olan əlaq otlarının toxumları və heyvanat yumurtaları yanıb tələf olurlar. Şoran yerin şor olmağına səbəb ol yerdə duz çox olmaqdır. Belə yeri yaxşılandırmaqdan ötrü ol yerı suya basdırmaq gerek ki, su duzu əridib axıdıb aparsın. Əkin yerin yaxşılandırın vaxtda sə'y etmək gerek ki, ol yer düz və bir az eniş olsun ki, onu sulayan zaman ya yağış yağın zaman su bir də dayanmayıb mürur ilə axsın. Amma onun enişini artıq olsa, onu su yuyub xarab edər.

Çünki yerin xasiyyətini imtahan etmək və ol yerə lazım olan torpağın qədarını bilmək çətinidir, ona binaən məsləhətdir ki, hər əkinçi zikr olan qaydaların birisi ilə öz yerini yaxşılandırdıran irəli ol yerin bir hissəsini imtahan üçün yaxşılandırın və əgər ol hissə torpaq çəkməkdən yaxşılansa, sonra tamam yerə ol qayda ilə torpaq çəksin.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Almaniya qəzetlərində belə yazırlar ki, bir toyuq ömründə 600 yumurta yumurtdaya bilir. Əvvəlinci ili 20, ikinci ili 120, üçüncü ili 130, dördüncü ili 214 yumurtdadır. Amma dörd yaşından sonra hər il 20 əskik yumurtdadır, ta ki doqquz yaşınacan. Ondan sonra ildə ancaq 10 yumurta yumurtdadır. Belə olan surətdə yumurtdan ötrü toyuq saxlayan görək 3 ya 4 ya 5 yaşında toyuq saxlasın, ondan cahil ya qoca saxlamasın.

Qəzetlərdən belə mə'lum olur ki, ingilis məmləkətində inək sağmaqdan ötrü bir quttaperçi düdük bina ediblər ki, o düdüyün 4 ucu var. Hər bir ucunun içinə inəyin bir əmcəyini salanda inəyin sütü özbaşına qurtarınca axır, sonra düdük özü düşür.

İldırım, yağış çox yağan vilayətlərdə çox vaxtda yerə düşüb, ziyadə zərər edir və imtahan ilə mə'lum olubdur ki, ildırım hündür şeylərin, məsələn, hündür ağacın ya hündür evin üstə artıq düşür. Ondan savayı mə'lumdur ki, bə'zi ağaclar, məsələn, palıd və qoz ağacları ildırımın çəkdiyinə onların üstə çox düşür, amma qovaq və daranqu ağacları onu çəkmədiyinə onların üstə ildırım düşmür. Bu səbəblərə indi Avropa şəhərlərində hər bir evin ətrafında qovaq əkirlər ki, evləri ildırımdan mühafizət etsin.

Gümüş şeyləri belə təmizləmək olur: bir qazanda kartofeli bişirib çıxardandan sonra onun suyunu iki saat saxlayıb o su ilə gümüş şeyləri yuyanda onlar çox təmiz olurlar. Guya onları torpaq ilə sürtmüşən. (Gümüş şeyi torpaq ilə və ya qeyri şey ilə sürtmək yaxşı deyil, onda gümüşün qədəri azalır). Zik olan kartofel suyu ilə mis və dəmir şeyləri də təmizləmək olur, bəşərtə ki, məzkur şeyləri yuyandan sonra təmiz əski ilə qurudasın.

Yolunmamış quşları saxlamaq çox müşküldür. Ona binaən ki, onlar tez iyiyib xarab olurlar. İndi ingilis qəzetlərində yazırlar ki, başı kəsil-

miş quşu saxlamaqdan ötrü onun boğazına bir yumru kömür soxub sap ilə bərk bağlayıb bir quru və külək döyən yerdə asanda onları bir neçə gün saxlamaq olur.

Qerman adlı şəxs yazır ki, zəli ilə havanı dəyişməyin belə bilmək olur: bir şüşəni yarısınıncan su ilə doldurub onun içinə bir zəli salıb ağzını bez ilə bağlayıb evdə saxlayanda hava dəyişməyin bilmək olur: əgər sübhədən görəsən ki, zəli şüşənin dibində yatıb, yəqin ki, hava yaxşı olacaq. Əgər zəli şüşənin suyunun üzünə çıxırsa, yəqin yağış ya qar yağacaq və ya bərk külək əsəcək.

Qəzetlərdə yazırlar ki, burundan gələn qanı belə kəsmək olur: əgər qan burnun sağ deşiyindən gəliрсə, ol vaxtda sağ əlin kiçik barmağının ucunu dirnaqdan yuxarı və axırncı bənddən aşağı sap ilə bərk bağlayanda, ya burnun sol deşiyindən qan gəliрсə sol əlin zikr olan barmağını məzkur qayda ilə bağlayanda qan kəsilir.

Gürcüstanda ud adlı bir tayfa var ki, onun dilində Misir əhlinin dilinin sözlərindən çox sözlər var. Qədim tarixlərə binaən Misir əhli bir neçə min il bundan əvvəl Gürcüstanı zəbt etmişlər imiş. Belə görünür ki, onların bir güruhu bizim Gürcüstanda qalmış imiş. Çünki zikr olan ud tayfası mürur ilə azalıb tələf olur və yavuş zamanda bilmərə yox olacaqdır, ona binaən indi elm sahibləri ol tayfanın dilini öyrənib onun Misir əhli olmağını sübut edirlər.

Bu çağadək yangını su ilə keçirdirlər idi, amma indi mə'lumdur ki, yangı çox şiddət edən zaman onun üstə su tökən zaman su özü yanır. Bu səbəblərə indi Amerikada su buğu ilə yangını keçirdirlər.

Bu elm xəbərlərin yazıb *Əsgər Mirzə Adigözəlzadə Gorani*.

İRƏVANDAN MƏKTUBDUR

20 ya 30 il bundan əqdəm İran dövlətinin Qarapapaq tayfasından 1500 xanə Osmanlı dövlətinə tabe olan Şurəgil adlı yerə köçmüş imişlər. İndi İran dövlətinin tərəfindən məzkur tayfayı zor ilə İrana köçürməyə hökm olunub. Bu əmrindən ötrü cənab Mirzə Həşim xan Şoragilə varid olub, ol tayfadan 500 ev İrana göndərüb və qalan 1000 evin iltimasına binaən onlara möhlət verib ki, torpaq məhsulların götürüb sonra köçsünlər. Bu halda xəbər var ki, onlar da bu günlərdə köçə-cəkdirlər.

Bu qərardadlardan belə mə'lum olur ki, ə'ləhzrət şahı-İran Avropa səyahətindən sonra bu xəyalə düşüb ki, hakimlərinin zülmündən xaric məmləkətlərə pərakəndə olan İran rəiyyətlərini cəm edib onların xüsusunda lazımı qanun və nizam qoysun ki, hər bir rəiyyət asudə öz işinə məşğul olsun, heç kəsin haqqında bundan sonra hakimiyyət tərəfindən cəbr və zülm olmasın.

Ümidvarıq ki, şahın bu binagüzarlığından sonra İran dövlətinin rəiyyətləri hakimlərinin zülmündən xilas olub sair dövlətlərin rəiyyətləri kimi öz vətənlərində kəsbkarlığa məşğul olsunlar.

Fi 2 şovval Məhəmmədəli bəy Vəliyev

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Sentyabrın 25-də "Türküstan" qəzetində general Kaufmanın bu məzmununda hökmü çap olunub: nəhri-Sirdəryanın, yə'ni Seyhun çayının sağ tərəfi ki, Kokan xanının itaətində imiş, imperaturi-Rusdan ola-hiddə hökm oluncan Rusiyaya tabe hesab olunsun. Ol yerlərdən ki, 5 bəylik hesab olunur imiş, bir Naməncan adlı okruq bina olunub və oraya Sobolev adlı polkovnik naçalnik tə'yin olub.

Osmanlı dövləti öz qorzdalarına mə'lum edib ki, onlara borcların sələminin nisfini nə qədər verəcəkdir, amma nisfinin əvəzində onlara təzə kağız verib borclu olacaq. Bu barədə qorzdaların və onlar tabe olan dövlətlərin, yə'ni İngilis və frəng vüzəralarının arasında danışıq

var. Bə'zi məsləhət edir ki, Osmanlı dövləti vəqf olunan mülk və mallara maliklənib onu xalqın xoşgüzeranını artırmağa xərc edib onların təhminatını artırınsın ki, borcların sələmini vermək olsun. Bə'zi deyir ki, Osmanlı dövlətinin tamam təhminatını qorzdarlara versinlər ki, onlar pullarının sələmini götürüb artıq qalanını dövlət işlərinə məsrəf etsinlər. Amma bəzi deyir ki, yaxşıdır Osmanlı dövlətinin paytaxtı İstanbul şəhərini satıb ondan cəm olan məbləği qorzdarlara versinlər ki, Osmanlı dövləti birdən bərcədan xilas olub Asiya qit'əsində özünə təzə paytaxt bina etsin.

Misirdən yazırlar ki, xədivin əsgəri Həbəş hökumətinin sərhəddini keçib Həbəş yerinə daxil olubdur. Bucağacan həbəş əsgərlərilə cəng düşməyib.

İngilis padşahının oğlu Hindistana daxil olub. Bombey şəhərindən oktyabrın 26-da yazırlar ki, şahzadənin qabağına Hindistan knyazlarından 70 adam çıxıb. 200000 tamaşaçı küçələrdə olub.

Peterburq qəzetində yazırlar ki, ə'ləhzrət Nəsrəddin şah Moskva şəhərində olanda onun xidmətində olan xanların birisi ki, onun ismi Mirzə Mahmud Hacı Hüseyn xan imiş, xaçpərost olub Moskvada qalmış imiş, indi Sergey adlı monastra gedir.

İngilis vilayətində hər bir sənətkarların və hər bir cürə fəhlələrin cəmənlərin icması var ki, hər kəs ol icmaya öz güzeranına görə xərc verir. O pul ilə icma şikəstə ya nəxəstə olan və qulluğu olmayan kəsləri saxlayır və bir neçə dəfə ol icmalar sözü bir edib fəhləliyə artıq pul istəyib alıblar. Bir neçə il bundan əqdəm konizlər icma bina ediblər. İndi yazırlar ki, nökrələr də icma edib istəyirlər ki, onlara həftədə 3 gün oxumağa rüxsət versinlər.

Oktyabrın 17-də Peterburqda polisə öz elədiyinə Mirovoy sudya Kiselyov adlı qəssab iyimş ot satmaqdan ötrü bağlanan işə mülahizə edib. Əgərçi Kiselyov sübut edib ki, ondan ot alanlar iyimş olmağını bilib alıblar, amma mirovoy qot edib; çünki iyimş otin bədənə zərərli var. ona binaən Kiselyovdan 50 manat cərimə alınsın.

Qubemski pravleniyanın mətbəəsində toh' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографіи Бакінскаго Губернскаго Правленія

Devələnci sənə

İki həftəlik nəşrdür

Onuncu nömrə

Fi 15 ziq'ada,
sənə 1292

Hər kəs öz işləri bərəsində bu qəzetdə e'lammalər basdırma bilar. Belə e'lammaləri basdırdan kəsler lazımdır ki, e'lammamənin hər kəlxəsinə iki qəpik versinlər.

Səyənə günü

Fi 2 dekabr Rusiya,
sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi - 3 manat

Altı aylığı

1 manat 50 qəpik

Post xərci

qəzet basdıran ildir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Bədkubə şəhərində. Hər kəs e'lammamələri və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap edənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəsler qəzetin yuxarıda zikr olən qiymətini lazımdır qəzeti basdıranın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum elosinlər. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələc 1293-cü sənədə "Əkinçi" qəzeti gənə hər iki həftədə bir dəfə, yo'ni hər ayın 1-də və 15-də çap olunacaqdır. Bir illik qiymət 3 manatdır. "Əkinçi"ni gələc il almaq istəyənlərdən iltimas edirik ki, bu 1292-ci sənə qurtarmamış qəzetin zikr olən qiymətini bizə göndərsinlər ki, pişəvəqt onu gələc il basdırmağın sərəncamına məşğul olaq.

Bizim qəzetdə çap olunmaq üçün hekayət göndərən kəsələrə mə'lum edirik ki, qəzetdə yer olmadığına onları basdırma bilmirik.

DAXİLİYYƏ

Səkkiz ildir ki, bizim vilayətimizdə təzə mirovoy və okrujnoj sudlar qoyulubdur. Əlbəttə bu çağacan ol qaydada baxan kəsler onun yaxşı və yamanlığını və keçən qaydadan çox o'lator olmağını biliblər. Amma bunilo belə bə'zi kəsler təzə qaydada şikvə və narazılıq edirlər və onların şikvəsinə səbəb ol qayda özü deyil, amma bə'zi əmələcat,

o cümlədən advokatlar, yə'ni vəkillik edən kəslərdirlər. Bu səbəblərə təzə qaydaya yaman demək olmaz. Keçən zaman müğrovlarımız öləndən dad edirdik, indi zakon onlardan bizləri xilas edib, ixtiyar verib ki, işlərimizi özümüz bəyan edək və əgər xahiş edək, advokat tutaq, hərəgah bunilə belə biz öz ölmiz ilə onlara bica yərə pulumuzu veririk-sə, zakonda təqsir yoxdur, təqsir bizim avamlığımızdadır ki, öz işimizdən baş çıxarmayıb advokata pul veririk ki, bizim yerinə danışsın. Əgərçi bu halda Rusiyada vəkillər barəsində təzə qanun bina etmək istəyirlər və bizim Tiflis şəhərində kamil advokatlar istəyirlər bir icma bina etsinlər ki, hər kəs gedib onlar ilə müftə məsləhət edə bilsin və fəqir-füqəraya müftə vəkil olsunlar. Amma ümidimiz yoxdur ki, xalq ol qaydalardan xoşgüzəran olsunlar.

Dünyada heç vaxtda bilmərrə əminlik olmaz, həmişə oğru və dələduz, yə'ni müftə çörək istəyən olacaqdır. Amma xalq qanacaqlı olduqca əminlik artıq olacaqdır. Bir hambala əlvan libas geydirib hamballıq eləyəndə iki gündə ol libas zay olmağının təqsiri libas xarab olmağı deyil, hamballıq sənətidir. Həmçinin xalq avam olanda hər bir qayda qoyulsa, ondan şikvə edən olacaqdır. Ona binaən ki, xalq avam olduqca qulluq əmələcatı nadürüst ola bilir və əgər əmələcat kamil və insafli da olsa, avamı aldadan çox olur.

Pəs bizim əmələcatdan və advokatdan şikvə edənlər bizi əvvəl müğrovlar və indi bə'zi advokatlar soymağına səbəb biz özümüzük. Nə qədər biz avamıq, bizi aldadan olacaqdır. Əmələcatdan və advokatlardan bizləri xilas etməklilik ilə biz xoşgüzəran olmayacağıq. Onlar olmayanda bir qeyri müftəxor bizim malımıza şerik olacaqdır. Pəs şikvə etməyin, əvəzində sə'y edin, qanacağınızı artırın, yə'ni elm təhsil edin ki, müftəxorların sizin tər töküb qazandığınız mülk və malınıza şərə-kətliyi olmasın.

Çəyirtgə

Yek müəmma özü pürsəm, ey hokimi-pürhünor
Mən dörin səhra bodidəm yek ocaib canovor.
Ətrəpayoş, mardüm, kərkossifot, əqrəbşikom,
Mahəndam, fildəndan, gəvsinə, oşbsor.¹

¹ Ey hünərli hokim, səndən bir tapmaca soruşuram: mən bu səhrada bir ocaıyb heyvan gördüm; mısrayaqlı, ilanquyruqlu, kərkossifotlu, əqrəbqanlı, balıqbodanlı, fildəşli, öküzsinəli, atbaşlı.

Bu sözləri ilə şair keçən zamanədə çəyirtgəni bəyan edib. Amma çəyirtgə bizim gözümüzün yaşını ol qədər töküb ki, onu uşaqdan böyüycən hamı tanıyırdıq. Ona binaən onun sifətini bəyan etməyi lazım bilməyib onun ömründən və bizlərə etdiyi zərərdən xilas etməkdən göftü edəcəyik.

Baharın ortasında ki, payız və yazda əkilən əkin göyərək çəyirtgə yumurtadan çıxıb zühura gəlir, ol zamanda çəyirtgə muçək boyda və qanadsız olur, ona piyadə çəyirtgə deyirlər. Piyada olan zaman çəyirtgə 5 dəfə tülüyür, yə'ni ilan kimi dərisini dəyişdirir və hər tülüyəndən sonra bir az böyüklənir. Üç tülüyənəçən çəyirtgə zoif olduğuna elə zərər etməz. Amma ondan sonra onun kiçik qanadları əmələ gəldiyinə qüvvətlənib ziyadə zərər edir. 5 tülüyəndən sonra qanadları böyüyüb uçduğuna ona uçan çəyirtgə deyirlər.

Çəyirtgə yumurtadan çıxıb qanad açıb uçan vaxtəcan vaxtəcan quraqlıq olanda 40 və yağınlıq olanda 50 gün keçir.

Çəyirtgə qanad açandan sonra qalxıb şimal tərəfə uçar. Bu uçan zaman onun ömrü 40 gün çəkir. Çəyirtgə səfər edən zaman yolda göyərtyə rast gələndə düşüb onu yeyir, gecə yatıb sübhədən uçar. Uçan çəyirtgə ömrünün axırında yərə toxum salıb tələf olur. Onun toxumu dər dənəsi boyda, irəngi əvvəldən sarı və sonra qara olur. Onları çəyirtgə çay kənarında və qeyri qüvvətli yerlərdə bir yay iki barmaq yerin altına qoyar. Hər çəyirtgənin 70-əçən yumurtası olur. Çəyirtgə onun hamısını bir yərə ya bir neçə yərə salıb sonra tələf olur. Xüsusən çəyirtgə ömrünün əvvəlində yumurta, sonra piyada və uçan çəyirtgə olur. Onun yumurta vaxtı zərəri olmaz. Piyada çəyirtgə əmələ gəldiyi yərə zərər edər və uçan çəyirtgə öz səfərinin vaxtında bir yərə zərər edib qalxıb gedib qeyri yərə zərər edir. Yə'ni onun zərəri çox da olsa, bir yərə olmaz.

Çəyirtgəni yumurta vaxtında tələf etmək məsləhətdir. Uçan çəyirtgə bir yərə düşüb gedəndən sonra ol yerin bir neçə tərəfindən torpaq alıb baxanda çəyirtgənin toxumu oraya salınmağın bilmək olur. Hərəgah ol yərə toxum salınmışsa, oranı şuxm etmək görək ki, çəyirtgənin toxumları yerin üzünə çıxsın. Ondən sonra əgər o yerin qışı bərk olursa, artıq zəhmət çəkmək lazım deyil, qışda soyuqdan toxumlar özləri tələf olacaqdırlar. Amma ol yerin qışı bərk olmursa, toyuq və qeyri quşları ol yərə çıxarmaq görək ki, onlar toxumları yeyib tələf etsinlər. Amma toxumun qədəri çox olanda onu zikr olan qayda ilə tələf etmək

müsküldür. Ol vaxtla sorhesab olmaq görək ki, yazda onlardan çöyirtgö omolo golon kimi onları qırıb tolof edoson.

Piyada çöyirtgöni bir neçə qism ilə qırırlar. Ya onları çalğı ilə, ya quyular və xondoklor qazıb çöyirtgöləri onlara salıb üstün torpaqlamaq ilə və ya quru oləflərə neft vurub onu yero səpib çöyirtgö onun üstə çıxanda onu odlamaqla onu tolof edirlər. Xülasə, çöyirtgö piyada olan vaxtda onu qırıb tolof etmək görək, yoxsa qanad açanda olə golmoz. Bə'zi kəslər uçan çöyirtgödən öz ökinini tüfəng atmaqla ya mis qabı çalmaqla və ya dua oxumaqla xilas etməyə so'y edib çöyirtgö qonşunun taxılım yeyib onunkun yeməyöndə fikir edirlər ki, ona tüfəng atmaq ya mis qabı çalmaqla bəis oldu. Amma uçan çöyirtgönin tüfəngdən bəki yoxdur. Bir yero düşüb doyunca yeyib tüfəng atılmasa da, sübhədən qalxıb gedəcəkdir.

Çöyirtgö ilə sığırçınların davasını görən fikir etmosin ki, sığırçınlar bizim üçün ol divanı edirlər. Əlbəttə, bizim sorçələr koponoklori və cücüləri buyuruğumuza binaən tuturlar. Həmçinin sığırçınlar da onları yeməkdən ötrü qırırlar. Əgər onlar homişə çöyirtgönin dalınca getməyinə baxırsız, ona səbəb oldur ki, sığırçın köçəri quşdur, bir yero qalmaz və əgər onların çöyirtgöləri qırıb yero tökməyinə baxırsız, onlar davanı havada edirlər, onlar fövt eladiyi çöyirtgələrdən ondan biri onların ağzına düşüb qeyrilər yero düşür. Amma sığırçın düşüb onları yemədiyinə səbəb oldur ki, havada çöyirtgö çoxdur, yero düşmədən havada bir qeyrisin tutur.

MƏKTUBAT

Petrovskidən cənab Heydəri yazır:

1) Bir şəxsi-fəzil Rusiya əhlindən ki, ərəb dilinə kəmalı-vüqufu var, bir neçə gün bundan əqdəm məndən sual elədi ki, sizin peyğəmbər Məhəmmədəül Mustafa buyurmuş: Əl elmi-elmani elmül-əbdan və elmül-ədyan oqlı-əqlan, əqlül-moaş və oqlül-moaş¹ – din və moad elmi mə'lum, hədən elmindən və moaş oqlından mənə bəyan elə görüm ki, o həzrətin mənzuru bu kəlamdan nə imiş. Mən öz qüvvəm qədər oqlı və

¹ Elmlər iki növdür: hədənlərə aid olan elm və dinlərə aid olan elm. Ağıl da iki növdür: moaşətə aid olan ağıl və axirətə aid olan ağıl.

noqlı sözlərdən o qədər ki, bilirdim o şəxsin cavabında dedim. O şəxsi mə'təbor dolillər ilə mənim sözlərimi rədd edib dedi ki, müsəlmanlar din və moad elmi bəhş və huri qılınan ümidə ilə yaxşı bilirlər, amma moaş-i-oqlı və hədən elmi ki, onlardan lofzon və mə'nən sərbəti var, bilmərrə ollorindən verib və həç bir şeyi bu iki lazım olan zəddən bilmirlər. Çün mən məleyso ləko bihi elmün¹ bəbətindən məottol qalib və müzləm oldum buna binaən "Ökinci" qəzetinin inşa edəndən iliməs edirəm ki, öz qəzetində istə'ənət üçün bizim milləti qardaşlarımızdan xəhişi-cavab eləsin ki, elmi-əbdan və oqlı-moaş şərhində bir müəyyən cavab yazsınlar ki, mən o şəxsi sakit edib cavabın verim.

2) Bir neçə ay bundan əvvəl Petrovski poştəxanasının poştmeysterin ki, öz elmində kəmil və artıq diqqəti var idi, Dərbənd poştəxanasına mə'yin edib və Şəki poştəxanasının poştmeysterin onun yerinə Petrovsko göndirildi.

Tozo poştmeyster Petrovsko gələndən sonra nə ki xalq onun öz rəftarından incidilər, bəlkə omələtindən növ-növ xilaf qaydalar görünlüb. Məsələn, mə'ruf və böyük adamların kağızların onların mənzillərindən yanında olan çəroqçilərə və araq satanlara verdilər ki, filan adam buradan keçəndə bu kağızları ona verin. Bunun bir səbəbi o idi ki, keçən illərdə poştalyonlar kağız götürmək üçün pul alırlar idi. Amma indi zəkon xalq ol puldan mə'af etməyinə binaən bə'zi poştalyon öz təklifindən ki, kağızı öz özəilə sahibinə yetiştirməkdir, ağaz edib və soruşan vaxtda nəhomvar və çirkin cavab verillər.

Bu səbəblər ilə tozo poştmeyster xalqı özündən rəncidəoxatir edib öz omələsi ilə küduret binası qoyub, poştəxananın işi nəhayətdə qarışıq oldu. Bu əsnada bir tacir min manat Hacıtorxana göndərmək üçün poştəxanaya verib qəbz alır. Amma sonra mə'lum olur ki, o pul Hacıtorxan poştəxanasına yetişməyib. Bu səbəbə Balbubədən çinovnik gəlib ki, ol işi təhqiq eləsin və belə deyirlər ki, ol pulu bir poştalyonda tapıblar. Əgərçi tacirin zikr olan pulu batmayacaqdır, amma ticarət mənfəətindən qalacaqdır.

3) 4 ay bundan qabaq Petrovski qospitalının roisinin köməkçisi yuxudan durandan sonra fəryad elər ki, gəcə mənim okeşkamı açıb 600 manat pədsahlıq pulun aparıblar. Amma polisə gəlib təhqiq edəndə mə'lum

¹ Sonin ondan xəborin yoxdur.

olmuş ki, nə okeşka açılıb və nə məbləğ oğurlanıb. Ondan sonra iqrar edir ki, ol məbləği Petrovskidə olan sahibmənsəb və çinovniklər kağız oynayıb aparıblar. Şəhərin hakimi haman saat onu dustaq edib. İndi qospitalın rəisi özü odun podratçısı ilə saxta kağız qayıрмаqdan ötrü dustaq olub.

Qars şəhərindən Xaçatur Qorxmazov yazır:

Dünyada xəlq olunan millətlər öz lisanlarına ana lisanı deyib ol lisan ilə xudavəndi-ələmə ibadət edib insanlıq edirlər. Bunun üçün bir lisan bir millətin olanda və lisanın dəxi əsası millət olduğundan (hər) bir kişiyə vacibdir ki, daima onun irəli getməsinə canını fəda etsin və millətin xidmətində bulunmayan kişiyə bir kəs yaxşı deməyəcəkdir.

Əgər xalq içində eşidilə ki, filan kişi öz anasını yaxşı saxlamayıb, ona çörək və libas vermir, ol vaxtda hər kəs ol kişiyə yaman sözlər deyib yoldan keçərkən rastına gəlsə, bu, anasını xoşnud ələməyən kişidir – deyibən Allahın salamını dəxi ona verməkliyi çox görəcəkdir.

Bir millət ki, bu qədər övladlar dünyaya gətirmişdir neçə-neçə cəhətlərə onlardan bərelər istəyəcəkdir və hər kəs münkər olmayıb mədyundur öz xidmətini ədələməyə.

Qədim tarixlərdən mə'lumdur ki, çox millətlər həmişə irəli getməkdə idilər. Amma şimdi hamıdan geridə qalıblar. Və ol millətlər ki, geridə idilər, şimdi qabaqda gedən və getməkdə olanıdır. Əcəba bunun səbəbi nədir? Özgə bir səbəb yoxdur, ancaq qədim zamanlar əfkar sahibi kişilər həmişə millətin irəli getməyi üçün ağır tökürdülər. Kəndi əhzanına dəxi öz əfkarından bəxş edirdilər, amma şimdi zikr olunan inkarı yaddan çıxarıb ancaq pul qazanmağa, zəngin olmağa yaxşı geyməyə və yeməyə çalışırlar. Və özləri elm və ədəb kəsb etmədiklərindən başqa övladlarını dəxi bu lütfi-rəbbanidən geri buraxırlar. Və bir kişi ona yaxşılıq olmaq inkarı ilə söyləsə ki, övladınızı nə üçün məktəbxanaya göndərmirsiniz, cavab verir ki, oğlum çox oxuyub məllamı olacaqdır? Öz çulunu sudan çıxarmağı bilir, şimdi varşın pul qazansın.

Şimdi bir sual: əgər bir kişi elm, ədəbi, tərbiyə ilə mədəniyyəti birtərəf edib pul qazanmaqlığı ondan yaxşı tutursa, ol kişidən millətlə pərvərlik mə'lum olurmu? Haşa.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Rus əsgəri Kokandan qayıdandan sonra Rusiya zəbt edən Nəmanqan okruğu ki, onun tulu 200 və ərzi 50 ağacdır, bunt edib, amma ruslar gənə təzədən zəbt ediblər. Misrin 35 min əsgəri Həboş hökumətinin paytaxtına daxil olub.

Xətə dövlətinə tabe olan Dunqan əhli general Kaufmana ərizə verib tovoqqe edibdir ki, onları Rusiya özünə tabe etsin, yoxsa Xətə onlara zülm edir.

Hind-Çində olan Malay sultanının vəliəhdi Abdulla ingilislərə artıq ticarət ixtiyarı verdiyinə onun qarşısı İsmayılın adamları ingilis konsulunu öldürüblər. İndi oraya ingilis əsgəri gedib.

Peterburqda xəstələrə baxan icma Qerdseqovinəyə 200 xəstəyə lazım olan mayəhtac və 5 təbib göndərib.

Gələnlə Qazan şəhərində müsəlmanları oxutmaq üçün müəllimxana açılacaqdır. Yə'nə ol müəllimxanada oxuyanları müsəlman məktəbxanalarına müəllim tə'yin edəcəkdirlər.

Rusiyada çap olunan kitabların birisi görək padşahlıq kitabxanasına göndərilsin. Ol kitabxananın siyahısı binaən keçən il Rusiyada 9776 kitab təzədən inşa olunmuş çap olunub.

Cənubi Rusiyada çəyirtgə bu il 35000 desyatin yerə toxum salıb.

İngilisdə dəryaya qərğ olan gəmilər özlərinə kömək çağırmaqdan ötrü bir maşın bina ediblər ki, onun sədəsi külək şiddət edən zaman altı ağac yol gedər.

Moskvadan noyabrın 1-dən yazırlar:

Ö'la merinos yunu 38, miyanosi 33 və alçağı 28 manat, Rusiya yununun ağı 8-10, qarası 6-8 manat. Dovo yunu 5-6 manat, at yalının pudu 5-8 manat, Mazandarın pambığı 6 manat 25 qəpik, İtaliya ipoyı 380-460, Şokı ipoyı 120-130, Buxara ipoyı 115-125, Xota ipoyı 160-170 manat, lıl 100-120 manat, qırmız 33-40 manat, Dərbənd boyağı 3 manat 50 qəpik, qürab 6 manat 25 qəpik, o'la qəhvə 19 manat 50 qəpik, Moskva qəndi 8 manat, günəbaxan yağı 6 manat, inok yağı 8 manat 50 qəpik, qurumuş gönün pudu 12 manat, qurumamışmıki 5 manat, imperial 6 manat 25 qəpik, gümüş manat 1 manat 20 qəpik.

Qubernski pravleniyanın matbaasında təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографин Бакинского
Губернского Правления

Pl 1 zilhicca,
sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzetdə e'lammalar basdırma bilər, Rəfə e'lammalarını basdırmaq kəsə lazımdır ki, e'lammalarının hər kəməsinə iki qəpik versinlər.

P-nəçəubə günü

Pl 18 dekabr Rusiya,
sənə 1875

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyə - 3 manat
Altı ayığı -
1 manat 50 qəpik

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Bəkdərbənd şəhərində. Hər kəs e'lammaları və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap etdirənin adını göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəsə qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdırmanın adını göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Bəkdərbənd gimnaziyasının müfəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələcək 1293-cü sənədə "Əkinçi" qəzeti gənə iki həftədə bir dəfə, yə'ni hər ayın 1-də və 15-də çap olunacaqdır. Bir illik qiyməti 3 manatdır. "Əkinçi"ni gələcək il almaq istəyənlərdən iltimas edirik ki, 1292-ci sənədə qurtarmamış qəzetin zikr olunan qiymətini bizi göndərsinlər ki, pişəz-vəqt onu gələcək il basdırmağın sərəncamına məşğul olaq.

DAXİLİYYƏ

Hər bir vilayətin qəzeti görək ol vilayətin aynası olsun, yə'ni ol vilayətin sakinləri elədiyi işlər, onlara lazım olan şeylər, xülasə, onların hər bir dərəcə və xahişi ol qəzetdə çap olunsun ki, ol qəzetdə baxan xalq aynada görün kimi görsün. Əlbəttə, qəzetin belə ayna kimi olmağı xalq ilədir, yə'ni hər kəs görək öz dərəcəni və xahişini qəzetlərində boyan etsin ki, onların barəsində işdən xəbərdar olanlar mübahisə etməklə onların yaxşı yamanlığını aşkar etsinlər, ta ki, ol işi görən onun yaxşı ya yamanlığından agah olub sonra peşmanlıq çəkməsin.

Pəş hər bir qəzetin ümud mətləbi mübahisədir və ögər bizim dünyadan və elmdən xəbərdar olanlarımız "Əkinçi" qəzetində yazılan mət-

ləblər barəsində mübahisə başlasalar, çox şad oluruq. Amma çifayda qəbristanlıqdan səs gəlməyən kimi bizim xalqdan bir səda gəlmir. Qəzeti oxuyanlar ol mətəblərə bir cavab yazırlar.

Belə olan surətdə biz mübahisəyə həsrət olmaqdan savayı, hətta qəzetimizi oxuyanlar ondan narazı olduğunu da bu çağacan bilmirdik. Amma "Əkinçi" qəzetinin 9 nömrəsi xalq arasında bir səs salıb ki, o səsi eşitməyən yoxdur.

Təzə xəbərlər cümləsində Osmanlı dövlətinin bəreundan və bir iranlı Moskvada xaçpərəst olmağından danışdıq, bu iki xəbər bizim xalqa xoş gəlməyib. Əvvələn, təzə xəbərləri biz özümüzə yazmırıq. Onları xaricilərin qəzetlərindən yazırıq. Ona binaən ol xəbərlər dürtüst də olmasa, onları eşitmək bizim xeyrimizdir. Ol səbəbə ki, onları oxuyub xaricilər bizlərə necə baxmağından xəbərdar oluruq. Saniyən, təzə xəbərləri yazanda biz so'y edirik ki, müsəlman vilayətlərindən çox xəbər yazaq. Ona binaən ki, bizim xalqa ol xəbərlər görək xoş gəlsin. Amma bizim müsəlmanlar elm və ədəbdən qaçmağına xaricilərə gülüş olublar. Ona binaən bizə xoş gələn xəbərlər onların qəzetlərində çox az olur. Bu səbəblərə yaxşı-yaman hər bir xəbəri yazdıq. Salıson, ol xəbərləri yazandan irəli təhqiq etmək müşküldür. Əgər onları təhqiq edib sonra yazsaq, görək heç təzə xəbər yazmayaq.

Pəs bizim zikr olan xəbərlərdən narazı olanlar bir şirvanlı hacı kimi fikir etməsələr ki, onları biz qəsdlə düşmənlərdən yazmışıq. Əgər qəzetdə məqdur olsaydı, mən dəlillərlə sübut edərdim ki, Osmanlı və İran əhli bizim ilə bir qanda, bir canda və bir məzhəbdə olmağına binaən mən bizim müsəlmanların çoxundan və bışəkk zikr olan şirvanlı hacıdan artıq onları dost tuturam. Pəs müsəlmanların düşməni mən deyiləm, məzkur hacı kimi adamlardır ki, bizi millətlər arasında gülüş yeri edib elmdən və dünyadan bixəbər qoyub sərgərdan və payımal ediblər.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Bizim Petrovski akademiya bir böyük məktəbxanadır ki, əkin və ziraət, maldarlıq və meşə saxlayıb becərmək elmlərin təlimidir. Akademiyanın öz yerində meşələri, əkin yerləri və malları var ki, oxuyanlar elmləri oxumaqdan savayı özləri əkin əkib, meşə saxlayıb, maldarlıq etsinlər.

Bu səfər bizim mallar saxlanmaqdan danışaq: Akademiyanın 200 baş malı var ki, bu halda qış olduğuna onları tövlədə saxlayıblar. Tövlə bir mərtəbə daş evdir, onun ortasında uzunlamasına iki cərgə axurlar qayrılıb və axurların arasında demiryolu qayrılıb ki, bir fəhlə öləndə ərəddə, o yol ilə gedib-gələ bilsin. Tövlənin axur olan yerləri, yo'ni ortası hündür, amma divarların yanı bir az alçaqdır ki, malların nəcisi və sidiyi axıb oraya getsin.

Hər bir malın öz yeri və axuru var, onları zəncir ilə üz-üzə bağlayıb, 8 ay ki bizim qışdır, saxlayırlar. Bir fəhlə öləndə ərəddə axurların arası ilə gedib hər gündə 5 dəfə mallara yem verir: sübh saoti-rusi həştə, onda və on birdə, günortadan sonra saat dördədə və altının yarısında. Əvvəl dəfə quru ot ya saman, ikinci dəfə su buğunda saxlanmış yem.

Bu yemi belə qayırırlar: kələm və zələx yarpaqlarını bir böyük qazana qat-qat yığıb üstə maşın ilə doğranmış zələx, yerlək kökük onun üstə köpək töküüb qazanı doldurub üstə bir az duz səpib ağzını bərkidirlər. Sonra bir qeyri qazanda su qaynadıb onun buğunu novça ilə əvvəlinci qazana aparıb, o buğun içində yemi bir gecə saxlayıb sübh saat onda mallara verirlər. Üçüncü dəfə genə ot ya saman, dördüncü dəfə genə su buğunda saxlanmış yem, beşinci dəfə genə ot ya saman.

Bə'zi vaxtda saat on ikidə mallara turş yem verirlər. Turş yemi belə qayırırlar: kələm və zələx yarpaqların hər birin bir əlahiddə quyuda turşudurlar, quyunun uzununu iki sajn, eni və dərinliyi bir sajnıdır. Onun dibini və yanlarını taxta ilə tutublar ki, yağış suyu ona dolmasın və yarpaqların suyu oradan çıxmasın. Hər bir ərəddə yarpağa bir girvönko duz səpib quyunu doldurub üstün torpaqlayırlar. Belə saxlanmış yarpaqları iyirmi gündən sonra mallara vermək olur.

Malları iki dəfə suluyurlar: bir sübh saat səkkizdə və bir də günortada saat üçdə. Hər səfər qaynanmış və köpəyə qarışmış su verirlər. Malları hər gündə iki dəfə çotka və qaşov ilə təmiz edib, iki dəfə də onların altının otlarını dəyişdirirlər.

Bir gündəlik yemək qədəri	quru ot	kopok	saman	zələx və kələm	arpa
bir inəyə girvönko	25	4	8	30	-
bir öküzə girvönko	23	2,5	6	10	-
bir danaya girvönko	18	2	2	-	4

“Əkinçi” qəzetində cənab Heydəri sual edib ki, həzrət Məhəmmədül-Mustafa elmi-əbdanı elmi-adyandan, əqli-məaş-əqli-məaddan ayırmaqda o həzrətin mənzuru nə idi? Bir möhtərəm şəxs buyurduğuna binaən katib ərz edir: bu mükəllimənin iki surəti var, birisi ki, həqiqətül-əmrdə bu mükəllimə vüqu olub və cənab Heydəri cavab istəyib və birisi ki, cənab Heydəri müsəlman camaatını müteəbbəh və huşyar qılmaqdan ötrü hikmət tərqiğindən bu lisan ilə yetirir ki, ey yaran, nə yatıbsız, oyanın, kərvən rəftə ma mandə, əcəb bixəbərims!

Elmi-əbdan və əqli-məaşın mə'nasında çox kuşəş lazım deyil, elmi-əbdan bədənləri cəmi əqsami-əvarizati-məkrühədən hifz və asudə eləməkdir və əqli-məaş həm əbdan üçündür. Elmi-əbdanı ayırmağın hikməti budur və əqli-məaşın mə'nası farsidə güzəran və türkidə dolanacaqdır.

Və sailin məramı bu sualdan o həzrətin mənzurunu və bu fərma-yışın hikmətini axtarıb istəməkdir. Lihaza ona başqa cavablar lazım olmaz. Məgər ki, qüsuru öhdəyə tutub demək: çün o həzrət alim idi ki, yövmon-fəyövmon gün tərəqqi tapacaq və zəmanənin təqazası ilə işlər dəyişəcək və ənva, əqsam hünərlər və sənətlər və əcibə işlər vəz olunacaq və bunların hamısı əbdan və məaş üçündür. Fəlihaza elmi-əbdan və əqli-məaş ki, cəmi ümuri-kəmalıyö bu iki sözlün təhtündədir, biz camaata əmr elədik ki, ol vaxtda biz camaat da elmi-əbdan əqli-məaş təhsil ələyək, ta ki sair millətlər miyanında dolanaq, bisaman qalib payımal olmaıyq. Vəli biz camaat bə'zi məvaneə görə qafil olub, bisaman qalmışıq.

Çünki e'tiraf bəqüsürüqələ nəzərində mühəssəndir, şayəd bu cavab o suala mütabiq olsun və amma ikinci surətdə ki, cənab Heydəri hikmət tərqiğətindən sual eləmiş olsa, katib dəxi ona şərikmə və onun sözlünün qüvvətində hikmətamiz sözlərim var. Ehtimal var ki, bundan sonra elmi-əbdan və əqli-məaş hədisinin şərhində kəm və biş zikr oluna.

Əhmül-Qəvaid

Cənab Heydəri elmül-əbdan və əqlül-məaş hədisinin bərsində fəzil rus dilindən elədiyi suala cavabdır: əvvələn, əhli-islama əqli məaş və elmül-əbdanı əllərindən verməklilik böhtandır. Əgər belə olsa əhli-islama lazım gəlir ki, təxmi-bəvücludları ədəmə mübəddəl olsun, bəlkə hər tayfa özünə münasib səliqə ilə məaş və hifzi-əbdanların hifz ediblər. Küllü hizbin bima lədeyhim!

Saniyən elmül-əbdan ibarətdir o elmdən ki, ondən bəyan ola insanın bədinə nəf' və zərər edən əşya və əqlül-məaş ibarətdir o mə'rifətdən ki, insan güzəranlıq babında lazım olan ümuru riayət və tədərük etsin, müəssir olduqan.

Salisən, nəf' və zərər edən şeylər və lazım olan əmrlər ya insanın öz təcrübəsilə olur ya həkimi-haziqi ki, öz müalicəsində təxəllüf tapılmaz və əqli-küll və sahibrə'yi-kamildir, o bəyan buyura. Əvvəlinci fəqərə lazım tutar ki, bu şəxs görək min-min insanı tələf etsin, ta ki təcrübəyə çatsın. İkinci fəqərə ne'mətdir üzma, xoşa o şəxsin halına ki, o ne'məti-üzmayə vasil və tabe ola.

Rabiən,ərbəbi-mə'rifət külli-millətlər Məhəmmədül-Mustafa peyğəmbərin sahibrə'yi-kamil olmaqlığına bahis deyillər. O cənabi-müzar və mənafeyi-dünyəvi və üxrəvi biltaman az olan zamanda Qurani-məciddə xəbər verib və əhkami-xümsə vücut və hörmət və istehbab və kərahət və mübah əqsam ilə xəvasi-əşyai bəyan edib və şəriəti-əhli-islam mücərrəd ibadəti-behişt təməinə və ya cəhənnəm xofuna müxtəs deyil, bəlkə şəriətdəki Qurani-məciddin şərhində müdəvəndir əhkami-ticarət və adabi-qəzavət və siyasət və riyasət və ülumi-səməvi və ərzi və keyfiyyəti əklü şürbi müfəssələn mübindir.

Xamisən, dünya və dünyəvi ibarətdir bu ələmdə əmr etməklilik zamanında vəqə olan ümurdan və axirət və üxrəvi ibarətdir o ələmdən ki, zamanı çox tulani və ne'məti və xəsrəti daima ola.

Sadisən, çünki dünya və axirət əmreyni mütəfaviteyidirlər², pəs hər ikisində mərtəbeyi-kəmalı-təhsil etmək bir şəxs üçün əmri-məhal məhsul olur və əhli-islam axirət ümidinə o qədərlə dünyada bəhrə-mənd olurlar ki, kəsb-i-axirət onlara müyəssər ola və qayət kəmal və mə'rifətə tamamilə bu ələmdə onlara lazım olmur. Amma sair millətlər bu

¹ Hər bir xalq öz əlində olanla fəxr edir.

² İki müxtəlif işdir.

dünyam nəqd bilib öz ovqatların bu az olan ömrün zindəganlığına sərf edirlər. Guya ki, axirətə və¹ də edən olur xilaf və² də edə. Haşa ki, xudavəndi-ələm sadiqül-qövl və qadirdir və o əşxası ki, əhli islam məhsub olallar, lakin nə axirət təhsilində və nə dünyə zindəganlığında həzz-bərdar və bəhrəmənd deyillər, dərəcəyi-e³ tibardan saqitdirlər və bu günə əşxasın hər millətdə vüfuru vardır və əhli-islam sair millətlər ilə əmr etməkdə və yeyib içməkdə və mərizlərə şəfa verməkdə müsavı güzəran edirlər və əhli-islam pəs hərgah öz mətləblərinə vasil olalar xoşbəxt olacaqlar və illa bu az ömrədə şoxs özün sabunla yuva və ya su ilə yuva və gündə bir dəfə öz libaslarına təzavət verə və ya ayda bir dəfə heç bir təfəvüt yoxdur. Göyçək və çirkin – hər ikisi torpaq altında qalacaqdır. Pəs necə olur o vaxtda ki, əhli-islam bu dünyədə zəhmətinin müqabilində mütənnə⁴ m daimi ola və bu dünyədə ömrün xoşgüzəranlığa sərf edən mə⁵ yus ola zalikə hünəl-xosranül-mübin¹ və əfradı-əhli-islam bu dünyədən az tutmaqda və qədri-zərurətə iktifa etməkdə vəklü vəşrəbu vələ təsri² ayəsindən elmül-əbdanı istixrac etməyində yalqız deyillər, bəlkə Məhəmmədül-Mustafa peyğəmbər və tabeləri və sair ənbıyayi-mürsəllər, hətta İsa bəni havıyi-rəhnüma dünya zindəganlığın bəqədri-zərurət mə³ mul ediblər. Xoşa o şəxsə ki, atasının sözüne baxa və əcaba o şəxsə ki, öz bildiyin çağıra, necə ki, uşaqlar küçələrdə oynallar və böyük kişilər onlara guşeyi-çəşm ilə təəccüb edib güləllər, əhli-islamın nəzərində sair millətlər də bu timsal ilə görünüllər.

Badkubəli molla

Bizim müsəlmanlar bədbəxt olub sünni və şiəliyi və bir neçə məzhəb adablarını yoxlamağa binaən həmişə bir-birilə düşmənlik ediblər. Çünki indi elmül-əbdan və əqlül-məaş hədisinin barəsində mübahisə düşüb və hər iki tərəf oxuduğunu qeyri cürə başa düşür, ona binaən bizim üləmalardan iltimas edirik ki, ol hədislərin hikmətini xalqa bəyan etsinlər, ta ki bizim aramızda təzədən ayrılıq və düşmənçilik düşməsin. Münşiyi-¹ “Əkinçi”yi-Qafqaz qəzeti Peterburq qəzetindən rəvayət edir ki, ə² lahəzrət İran padşahının əqvamından əvvəlinci

¹ O m böyük ziyandır.

² Yeyin, için, amma israf etməyin.

vəzirin oğlu Hacı Mahmud Hüseyn xan iki il bundan sabiq şah Moskvada olanda xaçpərəst olub və indi monastra giribdir və soruşublar ki, vətənvə getmək istəmirsən? Cavab verib ki, getsəm başımı qoparırlar. Yəqin bu xəbəri yazan “Russki mir” qəzeti olub. Ona binaən ki, şah hənuz Rusiya məmləkətlərinə daxil olmamış məzkur qəzet itilalı olmağa şahın rikabi-hümayununda olan ə¹ yani-dövlətin və mülazimlərin əlqabın təfsilən boyan ələmişdi, amma sonra mə² lum oldu ki, ol xəbər saxtadır.

Zikr olan qəzet belə xəbər çıxarmağına səbəb oldu ki, onlar xəyal edirlər ki, bu babda hər nə yazılsa, heç kim həqiqətə yetişməz. Əvvələn, şahın rikabında heç zikr olan adlı adam olmayıbdır. Saniyən, Hacı Mirzə Məhəmməd Hüseyn xan şahın əvvəlinci vəzirinin məxsusi adıdır. Salisən, o ad heç müsəlman adlarının rədifilə müvafiq deyildir. Rabiən, şahın məzkur əvvəlinci ministirinin zükurən və ünəsən heç bir övladı yoxdur. Əgərçi müsəlmanlar zikr olan qəzeti oxumurlar və onları həcv elədiklərin eşitmirlər, amma ol xəbəri çıxaranın bu günə rəftarı insaniyyət rəsminin xilafıdır.

Heydləri

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Osmanlı dövləti öz xaçpərəst tabelorilə cəngləri qurtarmaqdan ötrü Rus, Nemes və Avstriya dövlətlərinin məsləhətinə binaən onlara müsəlman tabelərində olan ixtiyarları veribdir.

Süveyş kanalını tə¹ mir edən icmam bir calisi də Misrin xədivi olub indi xədiv öz məxsusi 1760 hissəsini İngilis dövlətinə 25000000 manata satıbdır. Bu barədə qeyri dövlətlər çox heyifslənirlər ki, onu almayıblar.

Malay nımçəzirəsində ingilis konsulunu Piran hökumətində öldürüblər. İndi ingilis əsgərləri ol hökuməti zəbt edib deyirlər özünə tabe edəcəklər.

İngilis tüccarları vəzirlərinə orz ediblər ki, İranda rus malı ingilis malından ziyadə satılır və təvəqqə ediblər ki, İran deryalarında ticarət gəmilərin artırsın.

Gələn yanvarın 1-dən Dərbənd, Petrovski və Şura şəhərlərində miravoy sud qoyulacaq.

Dörd gün əqdem dustaqxanamızdan qaçan 9 dustağın hamısını tutublar.

Dekabrın 2-də bir rus vaporu 15 adam və mal ilə Qara deryada qərç olub. Moskvada bir şəxs ilxısı üçün bir ayğır at 10000 manata [altb].

Gələn il yayda Amerikanın Filadelfi şəhərində hər bir vilayətdə qəribo təmir olan şeylər göstərəcəklər. Rusiya şeylərin indi Peterburqa cəm ediblər.

Qubernski pravleniyanın mothoosında tob' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго Губернскаго Правления.

İki həftəlik qəzetdir Dəvələnci sənə On ikinci, yə'ni axırıncı nömrə

Fi 15 zillhicca,
sənə 1292

Hər kəs öz işləri barəsində bu qəzətdə e'tamnamələr basdırma bilər. Belə e'tamnamələri basdırdan kəslər lazımdır ki, e'tamnamənin hər kəlməsinə iki qəpik versinlər.

Pəncşənbə günü

Fi 1 yanvar Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

Poşt xərci
qəzet basdıran ildir

Bu qəzet çap olunur Qafqaz vilayətinin Badkubo şəhərində. Hər kəs e'tamnamələr və məktubat göndərmək xahiş etsə, qəzeti çap etdirənin adına göndərsin. Qəzet almağı xahiş edən kəslər qəzetin yuxarıda zikr olunan qiymətini lazımdır qəzeti basdırmanın adına göndərsinlər və öz adlarını və sakin olduğu yerlərini yazıb mə'lum eləsinlər. Bu qəzeti çap elədir Badkubo gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Elmi-əbdan hədisinin barəsində göndərilən məktublardan hamısını basdırmağa yer yoxdur.

DAXİLİYYƏ

Altı ay yoxdur ki, bizim "Əkinçi" qəzeti çap olunur, amma İngilisin paytaxtı London şəhərində onun çap olunmağı mə'lumdur. Oradan bir kitabın bir fəslinin türk dilində olan tərcüməsini bizə göndəriblər ki, onun qələtinə düzəldək. Əlhəq bu çox ziyadə gözüaçıqlın istər. London şəhərində bir neçə yüz qəzet çap olunur. Onunla belə kişilər dünyanın ucunda bizim qəzet kimi bir kiçik qəzet çap olunmağını eşidib istəyirlər ondan da nəf'ərdar olsunlar, amma bizim adamın çoxu nə ki bucağadək bizim qəzeti oxumayıblar, bəlkə bə'zi kəslər onun bina olunmağının xəbərini də eşitməyiblər. Hətta elə adam var ki, qəzet pulu verib onu almaq istəmir.

Bizim xalq dünya işlərini belə soyuq tutmağı bilir ikon biz "Əkinçi" qəzetini çap etdirməyi başlamışıq və bizim təkdə bir yuxudan oyananlarımıza ümid olmuşuq ki, xalq qəzet oxuyub ondan mənfəətərdar

olmağa və dünya işlərindən xəbərdar olmağa sə'y edəcəklər. Əlbəttə, onlar sə'y elədiklərinə keçən il bizim altı yüzəcəm müştərimiz var idi. Amma indi belə mə'lum olur ki, onlar xalq qəzeti oxumağa sə'y etməzlər və yaqin fikir ediblər ki, xalq qəzet oxumağa adət edib və özü onu alıb oxuyacaqdır. Lakin iki aydır bizim qəzet gələn il çap olunmaqdan ötrü qəzetimizdə e'lan basdırırıq, amma bucağadək ancaq qırx adam onu gələn il almağa xahiş edib.

Biz müsəlmanlar dünya işini soyuq tutmağa bizim məzhəbimiz səbəb deyil ki, onu xaricilər bizlərə böhtan deyirlər. Cənab şeyxülislamin bu nömrədə çap olunan məktubunu oxuyana mə'lum olur ki, bizim peyğəmbərimiz öz ümmətini irəli salmaqdan ötrü onlara hökm edibdi ki, hər bir elmi təhsil etsinlər. Pəs biz müsəlmanlar millətlər arasında rüsva və zəlil olub dünya işlərinə məhəl qoymadığımızıza səbəb... Ol səbəblərdən sonra danışırdıq. İndi bizim alimlərdən iltimas edirik ki, bizim bu suallarımıza cavab versinlər. Çünki bizim peyğəmbərimiz müsəlmanlara elmül-əbdanı təhsil etməyə hökm edib və ona binaən bizlərə vacibdir ki, ol elmləri təhsil edək, onları kimdən öyrənək? Və əgər bir xaricə elmül-əbdandan xəbərdar ola, ondan ol elmləri öyrənmək olarmı ya elmül-əbdan oxudan görək bizlərə elmül-əbdanı da oxutsun?

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Keçən nömrələrdə əkin yerindən danışırdıq. İndi görək onu şuxm etməkdən və qüvvətləndirməkdən danışıq. Amma şuxm edən səbəbləri görməmiş və onların şəklinə baxmamış bir yazı ilə ondan baş çıxarmaq olmaz. Ona binaən onlardan görək müxtəsər danışıq.

Əkin yerin şuxm etməkdən murad əvvələn ol yeri narın etməkdir ki, hava və günün istisi ol yerə daxil olub yerin altında otlara xörək olan şeylərə dəyib onları otlar üçün amadə etsin ki, toxum səpmək məqdur olsun ki, onların kökləri dərinə getsin, ta ki, onlara quraqlıq kar etməsin və yaqinlıq olsa ol narın yerdən su tez buğa dönüb rədd olsun. Saniyə, ol yerin hissələrin bir-birinə və ya yer qüvvətli edən şeylər ol yerə çəkilmiş isə ol şeyləri yerin hissələrilə yaxşı qarışdırmaqdır. Salisən, yerin nəmişliyini almaq və ya ol yeri quru isə onu şəbnəm çəkməkliyi ilə nəm etməkdir. Rabion, əkin yerin alaqdan,

yə'ni ələfiyyatdan təmizləməkdir. Xamisən, əkin yerin düzəltməkdir. Sadisən, toxumun üstün örtməkdir.

Əkinçilik səbəbləri bir neçə qism olur. Əvvələn, yeri şuxm, yə'ni narın edən səbəblər. Saniyə, toxum səpmə səbəblər. Salisən, əkini biçib döymək səbəbləri. Rabion, əkin daşımaq səbəbləri.

Əkin yerin şuxm edən səbəblər: əvvələn, kotan. Kotan yaxşı olduqan yeri yaxşı, narın edər, onu işlətməyin zəhməti az və yerin bəhrəsi çox olur. Yaxşı kotan görək şuxmu bir qalınlıqda kəşib qalxızıb, çökürüb əzsın.

Kotanın hissələri:

1) **Gəvasin.** Gəvasin bir yastı dəmirdir ki, onun ucu və qıraqları iti olur, onu kotanın künəsinə, yə'ni binasına möhkəm edirlər. Onun ucunun eni dörd kərəhdən altı kərəhəcəndir, amma əkin yeri daşlı olsa, onun ucunu bir az ensiz, 3 kərəh yarım edirlər və elə ki, yer çox daşlıq oldu, onu çox ensiz dil kimi qayırlar. Gəvasin şuxmu altından kəsir.

2) **Qılınc.** Kotanın qılıncı bıçaq kimi düz dəmirdir. Onun dəstəsi kotanın qırına möhkəmlənib ağzı gəvasinin qabağında onun bir böyründədir ki, şuxmu böyürdən kəssin. Qılınc görək bir az əyri, yə'ni meyli irəli möhkəm olsun ki, sınmasın. Bə'zi vaxtda gəvasinin bir tərəfin bıçaq kimi iti edirlər ki, qılınc əvəzinə şuxmu böyürdən kəssin. Amma onilə ancaq dolama əkmək olur. Əgər əkin yeri qumlu, yə'ni yumşaq olsa, ol vaxtda kotanın qılıncını çıxarırlar.

Baqisi gələn səfər

MƏKTUBAT

Alişanlı Həsən bəy! Cənab Heydərinin cavabında icmalən yazarsan ki, bizim peyğəmbərimizin buyurduqları ələmlü elman elmül-əbdan, elmül-əbdan qövlündə vəqə olan elmi-əbdan külli-ülumi-dünyəviyyədə ibarətdir. Bu illotə ki, ülumi-dünyəviyyə səbəb olur təksiri-əbdanı-insan və heyvana əfradı-insanın və onvay-heyyanın kəsrəti kimi və təksiri-əcsadi-nəbatat və cəmadata məzərə' və bağ və bostanın kəsrəti kimi və dəri-büyüt və dükən və rübatın kəsrəti kimi, vəsi' olur onların əbdan və əcsadının lifz və tərbiyətinə. Bu səbəbə görə elmi-dünyəviyyə elmi-əbdan ismilə təsmiyə olunubdur və elmi-

ədyan külli-ülumi-üxröviyyodir, ibarətdir ki, elmi-din təsmiyə olunubdur və elmin iki qismi olmasının vəchi budur ki, bəni-noibəşərin hali-həyatında iki qism ehtiyacı vardır. Əvvəlinci ehtiyac cismani və ikinci ehtiyac ruhanidir. Pəs hər elmi ki, rəf'i-ehiyacı-cismani edər, ona elmi-əbdan deyilir və hər elmi ki, rəf'i-ehiyacı-ruhani edər, ona elmi-ədyan deyilir.

Amma bəni-noibəşərin ehtiyacı-cismanisi mə'lum və aşkardır ki, insan hali-həyatında möhtaci-təhsili-məaşə və təksibi-mə'kulat və məlbusata və tədbiri-mənzil və məskən və təhzibi-əxlaqə və təmüddüni-icəməə və cəlb-i-nəf' və dəf'i-zərəərə və möhtae-ileyhlərin hər biri mövqufdur ülumi-mütəəvvivə və kəsirovə. Məsələn, təhsili-məaş və mə'gulat mövqufdur elmi-fələhətü ziraətə və elmi-ğörsəə peyvəndə, elmi-məcəriyl-iyun və ə-nharə və həfri-qonaətü ubarə və elmi-hifzai-heyvanatü tūyurə və elmi-istiyadü huşü səmukə və təhsili-məlbusat mövqufdur elmi-nəscü hekayətə və elmi-səbəğətü xəyətətə və elmi-kəsbü ticarətə və tədbiri-mənzil mövqufdur elmi-tə'mirü ticarətə və elmi-həddədīvü cəri-əqsələ və bu elmlərin hər birinin təhsili-əsbab və alət mövqufdur fəunü-kəsirovə misli-elmi-məadin və elmi-şimya və elmi-fizika və elmi-ximya və elmi-matematika və elmi-məşahət və elmi-xəvassi-əşya və elmi-həndəsə və elmi-hesab və elmi-e'dada və bunların təhsili mövqufdur elmi-kitabət və qiraətə. Bir ləqmə çö-rəyin təhsilində fəunü-mütəəvvivəni cəm görərsən. Və amma bəni-noibəşərin ehtiyacı-ruhanisi o da genə vəzəh və aşkardır.

İnsan kətmü-ədəmdən ərsəyi-vücuda gəlmiş, bu ələmə bəxib təsəvvür edər ki, aya bu mövcudatı ki, ənən-fəanən təcəddüdi-təğyirdədir, kim mövcud edibdir ki, bizim bu vücudumuz mövt olandan sonra ədəmi-məhz olacaq ya bir əlahiddə ələmdə genə mövcud olacaqdır? Pəs insan bu təsəvvüratda cövr edər və bu genə təsəvvürat onu iş-gəncəyə çökər ki, aya bizi bu ələmə kim gətiribdir və aya onlə bizim əramızda bir vəsətə var ya yox və biz mövt olandan sonra ələmi-digərdə nə təvri olacaqdır. Pəs insan möhtac olur bu günə ruhani təsəvvüratı fəhm-dərk etməyə və bu ehtiyacın rəf'i mövqufdur təhsili-elmi-fəəqəhətə və elmi-kələmə və elmi-təfsirə və elmi-hədīsə və bu elmləri təhsili mövqufdur elmi-nəhv və elmi-sərf və elmi-məən və bəyana və bunların təhsili mövqufdur elmi-kitabətə və inşaya və sair ülumi-müxtəlifəyə. Hər tərəfə bəxsan özünü bu elmlərə möhtac görərsən. Buna binaən bizim peyğəmbərimiz ümmətini təhsili-ülümə təhris etmək

hərdə buyurublar: ey mənəm ümmətüm, bəlin və əgah olun ki, ələlmü elman elmül-əbdan və elmül-ədyan və məqami-təhrisde elmi-əbdanı elmi-ədyandan müqəddəm zikr buyurublar və ülumi-dünyəviyyə və axiriyyəni bu qövlündə cəm ediblər və çün bu iki elmin təhsili əğl ilə mümkün olur, ona binaən buyurublar ki, ələqlü əqlan əqlül-məaş və əqlül-moad. Yə'ni xudavəndi-ələm bu iki əql bəni-noibəşərə kərməət edibdir ki, əqlü-məaş ilə elmi-əbdanı təhsil edə və əqlü-moad ilə elmi-ədyanı. Bu mətləbin təfsilatı var, lakin bu təhrirə küncayyəşi yoxdur, icmələn zikr olundu. Hər kəs bu icməli mülahizə etsə, təfsilini fəhm edər, vəssəlam.

Şeyxülislami-Zaqəfəz axund Əhməd Hüseynzadə.

Elmi-əbdan və əqlü-məaş hədisini sual ədənin cavabında 2-ci fə-sildir. Qəzetin 11-ci nömrəsində ərz oldu ki, elmi-əbdan ibarətdir ümürati-hifzi-bədoniyyə, əvarizati-mokruhədən və əqlü-məaş-əbdanın dolanacaq əsbab və məyəhtəclərin fərahəm gətirməkdən. İndi görək onun lüzumətü nədir?

Əlbəttə, təqazayi-zəmanəyə görə ki, əl-ümür və mərhunət-əhu biövqatiha¹ cəmi-ülumi-mütəədavilə və fəunü-müxtəriələrdən hər qədər əkməl və otəmm ola yaxşıdır, əgər olmaya təəyyüş ələmək və məmləkət və millət saxlamaq müşkül olur. F'məl lidünyakə kiənnək təişi əbədən² hədisinin mə'nası əmələ gəlməz. Ona binaən ki, qonşular, ləysə ləl insani illa məsə'a³ əyasinin tərcüməsinə görə sə'y və kuşişi-təfəkkür və tədəbbür ilə üləmi-rəyasət və sənəət və ticarət və ziraət və məadin və sair fəunü-müxtəriələr ilə məmləkətlərin mə'mur və xəzanələrin məmlüvv ediblər.

Pəs fəunü-elmiyyə ki, dünyanı məmlüvv və mə'mur edib və yov-mən-fəyövmon təraqqidədir, elmi-əbdan məhsul olur, əqlü-məaş iş-tədməkdən hasil olur və o həzretin elmi-əbdan və əqlü-məaş hədisini buyurmaqdan mənzuru və onun hikməti budur. Belə ki, əvvəlinci fəsilə ərz oldu ki, cəmi ümuri-kəmalyyəyi-dünyəviyyə bu iki formayişin təhtindədir. Aqıl və həkim əxşaslar bu rüumuzati-lətifələrin mə'nasından öz dünyə işlərinə rəvnəq verib, möhkəm və müntəzəm

¹ Sərf olunan əmək girov kimidir.

² Dünya üçün çalış, etə bil ki, orada həmişəlik yaşayacaqsan.

³ İnsan üçün öz əməyindən başqa heç nə yoxdur.

edirler. Bu səbəb biz qüsuru öhdəmizə alıb övvəlinci fəsildə dedik ki, bə'zi mövəno görə bürdrək olmuşuq. Amma bu ki sail deyib müsəlmanlar behiş və huri və qılman ümidlə din və məad elmin yaxşı bilirlər, əgər o şəxs də bizim kimi insaf ortahğa qoya və inadı özündən kənar edə, bilir ki, bu aləmin vücudu və belə müntəzəm olmağı və icramı-kəvakibin gərđişi bisane olmaz. Saat ki, bir kiçik sənətdir məxluq işlərindən aqıl və cahil onun çarxlarının müntəzəm olub işləməyinə baxsa yəqin edər ki, onun bir sanet var. İnsaf deyil insan elmi-əbdan və əqli-məaddan bixəbər və bu aləmin sanetindən qafil olub ya sinfi-bəşərdən bir şəxsi bu aləmə sanet bilib, qiyamət mövqufunda Jesin ya leyteni küntü türabən¹. Hükəmə deyiblər: vücud naqisi-ədam tərəfdən yaxşıdır. Əgər bir kəs elmi-əbdan, əqli-məaşda vücudi-naqisi ola, ondan yaxşıdır ki, elmi-ədyan və əqli-məadda ədəm sərf olsun. İnşallah gələn fəsildə əqlin mə'nasında göz açan və əql artırən sözlər ərz olunacaq.

Əhsənül-Qövaid

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Cənab sərdar hökm edib ki, təzə ticarət qanunu bu yanvarın birindən iki ayın müddətində Qafqazın hər bir tərəfində bina olunsun və ol müddətdə hər kəs şahadətnamə və bilet alsın.

İrəli Misir Osmanlıya tabe idi, ancaq ona xərc verir və İngilise çox yəvuqləşib Süveyş kanalının hissələrin alandan sonra Misrə bir neçə İngilis gəlib ki, Misrin xəzanə işlərin ələ alıb dövlətin gəlirini artırırsınlar. İndi deyirlər ki, İngilisin vasitəliyinə binaən Misir Həbəş ilə ki, xaçpərəstdirlər, cəngi mövquf edəcəkdir.

Kokan xanlığında abtavəbaşı və poladbəyin gənə təzədən qəzavət başlayıb. Kokan və Adjid şəhərlərini zəbt edib ruslar ilə cəng başlayıblar. Amma ruslar gənə onları pörəkəndə edib Adjid və Məhərrəm qalalarının alıblar.

¹ Nə olaydı ki, mən torpaq olaydım.

Noyabrın 28-də Parij şəhərində bir neçə elm sahibi aerostat, yə'ni şar ilə havaya qalxıblar ki, elm imtahanı etsinlər, amma aerostat cırıldığına 230 metr, yə'ni arşın hündürlükdən yerə yıxılıblar və 8 adamdan 5-i bərk yaralanıb.

London şəhərində bir icma var ki, hər kəs öz qiyməti şeylərin ol icma tə'mir elədiyi imarətdə əlahiddə sandıqda saxlaya bilir. İmarətin içindən gecələr havanı maşın ilə çəkirlər ki, oraya oğru girsə, fəvri olsun və yangı olmasın və ətrafda yangı olan zamanı imarəti suya basdırırlar. Amma imarət möhkəm olduğuna onun içənə su girmir.

Rusiyada övrətlərə izn var idi ki, teleqrafxanalarda və dəmiryollarda qulluq etsinlər. İndi onlara ixtiyar verilib ki, vəkillik, yə'ni advokatlıq etsinlər.

Amerikadan yazırlar ki, Cəmahiri-Müttəfiqə dövlətin sakinlərinin qədəri qırx milyondur. Amma orada 7643 qəzet çap olunur, lakin tamam Avropa, Asiya və Afrika qit'ələrində ki, bir neçə yüz milyon sakin var, ol qədr qəzet çap olunmur. Buna səbəb oldur ki, zikr olan dövlətin xalqı tamam oxuyubdurlar və hər kəs gündə qəzet alıb oxuyur.

Noyabrın 11-də Moskva şəhərində elə bərk soyuq olub ki, sərçələr və qarğalar soyuqdan donub ölüblər. Həmçinin küçələrdə bir neçə adam soyuqdan fəvri olub.

Rusiyadan Amerikanın Filadelfi şəhərinə gedən şeylər fevral ayında göndəriləcəkdir. Deyirlər ol qədr şey göndərən var ki, onların aparmağının 100000 manat kirayəsidir.

Rusiya, Almaniya və Avstriya dövlətlərinin vəzirlərinin arasında Osmanlı və xaçpərəst tabelərilə cəng etmək barəsində danışıq var. Avstriya vəziri Andraşi sülh şərtlərini yazıb zikr olan vəzirlərə göstərmiş. İndi İngilis, Firəng və İtaliya vəzirlərinə göndərmiş. Ol şərtlərin məzmunu mə'lum deyil.

* * *

Badkubə şəhərinin Mixaylovski azarlıxanasında bu yanvarın ibtidasında müalicəgah bina olunub. Hər gündə saat on birdən on ikiyəcən hər kəs öz naxoşluğu barəsində gedib orada müftə həkimlər ilə məsləhət edə bilər. Hər şənbə günü zikr olan vaxtda orada 3 həkim olacaq ki, bərk naxoşlara məsləhət etsinlər. Məzkur həkimlərdən savayı orada bir müsəlman dili bilən mama olacaq. Övrətlər üçün hər kəs bitavana olduğuna həkimlərin məsləhətinə binaən özünə dərman ala bilməsə, ona zikr olan müalicəgahdan müftə dərman verəcəkdirlər.

Qubernski pravleniyanın matboosində təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления

Fi 1 məhərrəm,
sənə 1293

* * *

Poşt xərci
qəzet başdıran ilədir.

* * *

Cümə günü

Fi 16 yanvar Rusiya,
sənə 1876

* * *

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

* * *

Əvvəlinci nömrə

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənün adına göndərsin.

Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYYƏ

Cənab sərdarın hökmünə binaən mart ayının əvvəlindən Qafqazda dadistəd edənələr görək özlərinə şəhadətnamə və bilet alsınlar. Ona binaən bu halda bizim dadistəd edənlərimiz tamam fikrə gediblər ki, aya hansı qism tüccarlar silkinə özlərini yazdırsınlar və ol silkdə onların nə ixtiyarları olacaq. Bu səbəblərə biz özümüzə vacib bilirlik bəqədriməqdür onların ixtiyarlarını mə'lum edək.

Dadistəd edənələr üç qismdir: əvvəlinci və ikinci qism gildi hesab olunur, amma üçüncü qism gildi deyil və özü də beş fıraqədir: birisi xırda alış-veriş etmək, birisi malları yük ilə gözdirmək, birisi malları əldə gözdirmək, birisi sənətkarlıq və birisi amillik.

Bu səfər xırda alış-veriş edənələrin ixtiyarından danışacağıq.

Hər xırda alış-veriş şəhadətnaməsi alan kəs iki qism dükə n açə bilər: ya örtülü yerdə, məsələn, karvansarada, ya açıq yerdə. Örtülü yerdə açılan dükəndə sata bilər: 1) Hər bir qism taxıl və un. 2) Ət, balıq, quş, süd və süddən omələ gələn şeylər. 3) Səbzizat, hühubat və meyvə. 4) Hər bir qism ot kökləri və toxumları, amma dərman üçün işlənən şey olsa, görək onu satmağa həkimbaşından əlahiddə izn olsun. 5) Aşa qoyulmuş ya qoyulmamış gönələr. Ondən qayrılmış təkəndlər, qoyun, keçi və dovşan dəriləri. 6) Duz, şadır, zəy, zağ, kükürd, çaxmaq daşı, kül və lak. 7) Qətran, yapışqan, piy və piy şamı, oləfiyyatdan hasil olan yağlar və sabun. 8) Kəndir, çuval, həsir. 9) Əldə toxunan pambıq və

kotan şeylər. 10) Əldə toxunan mahut və keçələr. 11) Mitqal, lənkə, pambıq, ipək, kotan və onlardan toxunan dəsmallar və qırşaq. Hər bir qism qaytan, sap, eşmə. 12) Rus papaqları, ələk, corab. 13) Fəqir-füqərə öyminə və ayağına geyən şeylər. 14) Qızıldan savayı hər bir mə'dəndən qayrılmış kiçik şeylər: kibrit, papiros və pul qabları: çətilər ki, ipək parçadan olmaya: ayna ki, onun uzununu səkkiz və eni altı kərəhdən ziyadə olmaya. 15) Hər bir Rusiyada qayrılmış ağac, saxsı və şüşə qablar, akəşka və lampa şüşələri. 16) Hər ziraət əsbabları və ərradə hacətləri: iynə, sancaq və dəmirçilər əl ilə qayırdığı şeylər. 17) At qayıtı, plan və hər ərradəyə və kirşəyə lazım olan şeylər. 18) Kağız, qələm, mürəkkəb, qələm-divar. 19) İşlənmiş stullar, paltar və qab-qazan. 20) Köhnə kitab. 21) Hər bir şey ki, onu xərcsiz satmaq olur.

Açıq yerdə açılan dükanda sata bilər: 1) Çay, qənd və bal. 2) Un, düyü, nişasta, çörək, suxarı. 3) Səbzizat, meyvə, mürəbbə. 4) Yağları işlənən toxumlar. 5) Hər bir qism yağ. 6) Xörəyə dad verməkdən ötrü işlənən şeylər, məsələn, istiöt, duz və dərman otları ki, onu satmağa izn ola. 7) Sirkə və qeyri su qismi şeylər ki, xörəyə tökələr. 8) Hər bir qism ət, balıq və onlardan qayrılmış şey. 9) Yumurta, süd və ondan əmələ gələn şeylər. 10) Kükürd, zəy, zağ, nişadır, çaxmaq daşı. 11) Qətran, yapışqan. 12) Hər bir qism şam və sabun. 13) Kağız, qələm və qeyri yazı üçün lazım olan şeylər. 14) Tikiş üçün lazım olan şeylər. 15) Rusiyada qayrılmış qablar. Onlardan savayı ucuz mə'dənlərdən qayrılmış kiçik şeylər: hər bir qism süpürgə, çuval, ələk, qəlbir və siçan tələləri. Hər bir qism pamad ki, başa sürtülər və vaxs ki, çəkməyə sürtülər. Uşaqlar üçün oyun şeyləri ki, onlara iqruşka deyirlər və kibritlər.

Əvvəlinci siyahının şeylərin ancaq örtülü yerdə olan dükanda, ikinci siyahının şeylərin açıq yerdə olan dükanda satmaq olar, amma ol şeylər ki, hər iki siyahıda adlanıb, hər iki zikr olan dükanlarda satıla bilər.

Şəhər camaatının iltimasına binaən cənab sordar zikr olan siyahılarda adlanan şeyləri dəyişdirə bilər.

Əvvəlinci siyahıda zikr olan şeyləri şahadətnamə almamış bir bilet almaqlıqla satmaq olar, bəşərtə ki, ol şeylər satılan yer tərponən yer olsun, yə'ni taxta, ya stul üstə, ya taxtadan bina olunmuş kiçik ev içində ki, ol evi də çadır kimi tərpoətmək olsun. Həmçinin dükən çox kiçik olsa ki, onu bir otaq hesab etmək olmaya, belə dükanda əvvəlinci siyahıda adlanan şeyləri ancaq bir bilet almaqla satmaq olar, bəşərtə ki, bir şəxsin bir şəhərdə bir ədəd belə dükani ola.

3) Kotanın taxtası. Taxta gövasin və qılinc kəşdiyi şuxmu qalxızıb, çökürüb əzməkdən ötrüdür. Taxtayı kotanın binasının böyrünə – gövasin başlanan yerə bərkidirlər. Taxta düz olsa, şuxmu yaxşı çökülməz, görək onun ortası çökək ola və belə taxtayı ağacdan ayırmaq çətin olduğuna onu demirdən qayırmaq yaxşıdır. Taxta gödək və ortası çökək olduqca şuxmu yaxşı çökürüb əzir, amma uzun olduqca onun çökəyi az olur və şuxmu yaxşı əzmir, lakin gödək və çökək taxtayı kotan çox, uzun taxtayı kotan az güc istər. Dəmirdən qayrılmış yaxşı gödək taxtanın uzununu bir arşın bir kərəhdən, bir arşın bir çərəyəcən olur, amma uzun taxtanın uzununu bir arşın üç çərəkdən iki arşın iki kərəhdəkdir. Taxtayı kotanın sağ tərəfinə möhkəm edirlər, amma belə bir tərəfə bərkimmiş taxtayı kotanla ancaq dolama şuxm etmək olur, yə'ni onu elə sürmək olmaz ki, iki cızıq yana-yana düşsün. Ona binaən dağ yerlərində ki, dolama əkmək məqdur deyil, taxtayı elə möhkəm edirlər ki, bir tərəfə gedəndə sağ tərəfə isə, geri qayıdanda onu sol tərəfə bərkidirlər və cızıqları yana-yana çökürlər. Amma belə taxtası dəyişlənən kotan şuxmu yaxşı əzməz.

4) Kənə, yə'ni kotanın binası. Kənə kotanı düz saxlamaqdan və onun hissələrini bir-birinə bərkitməkdən ötrüdür. Kotan düz duranda cızıqları da düz çəkər, kənə uzun və enni, yə'ni ağır olduqca kotanı düz saxlamaq asandır, amma yüngül olduqca heylə saxlamaq çətin-dir. Ona binaən kənəni demirdən qayırmaq yaxşıdır ki, o kiçik və ağır və möhkəm olsun. Kənənin uzununu üç çərəkdən bir arşınacan və eni iki kərəhdən iki kərəh yarımacan olur.

5) Qır. Kotanın qırı ona mal qoşmaqdan ötrüdür. Onu ağacdan ya tamam dəmir olan kotan üçün demirdən tə'mir edirlər. Əgərçi qırı düzdə qayırırlar, amma onun qılinc taxılan yeri bir az qalxaq olsa yaxşıdır. Ona binaən ki, bə'zi vaxtda gövasin şuxmu altından kəsir, taxta onu qalxızır, amma qılinc onu böyürdən kəsib qurtarmayıbdır. Ol vaxtda şuxm qırın qalxaq yerinə dirənib kotanı ləngidəndə, qılinc şuxmu kəsib tamam edir.

Diyrəkətsiz kotanın qırının uzunluğu bir arşın üç kərəhdən bir arşın dörd kərəh yarımacan və ucu ya qalxaq, ya aşağı olur, amma diyrəkəlininkinin ucu həmişə qalxaq olur, onun ucu qalxaq olmağına binaən qırı bir az qısa etmək və yeri dərin ya dayaz etmək olur.

6) Dəstə. Dəstə kotanı düz saxlamaqdan ötrüdür. Dəstə iki olur, onlar əyri və uzun olduqca yaxşıdır. Doğrudur, diyircəkli kotana bə'zi vaxtda bir dəstə qayırırlar, amma onu bir dəstə ilə düz saxlamaq müşküldür.

MƏKTUB

Keçən fəslə binaən görək əqlin vəsfində ərz edək. Əvvələn, əql nədir və necədir? Qəzetdə küncəyiş olmaz, amma əql, mə'rifət, beynülnas ki, deyirlər filankəs aqildir, görək bu əql maddidir ya kəsbi? Bəli, bu əql həm maddidir, həm kəsbi. Məsələn, yerin kəmunində olan su kimi. Necə ki, onun üstündən torpağı götürüb işdətmək və qüvvət-ləndirmək və nəhr edib quru yerlərə aparmaq səbəbilə o yer zində olur və minəl-ma¹küllü şeyin həyyi¹ əvarazi-əmvatda bağ və bəsatın, gül və riyahin, əşcari-əsmar əmələ gəlir ki, xalq bəhrəmənd və ləzzətəbdar olurlar, həmçinin əql də işlədib cəhalət torpağın üstündən götürüb təh-sili-kəmal səbəbilə bağatı-hirfat və əşcari-sənəat əmələ gətirir ki, xalq bəhrəmənd və məşğuli-nəf²bərdarlıq olurlar, mütəfərriq və pərişan ol-mazlar. Pəs lazımdır əqli-məaşi işlədib ülumi-əbdan əxz etmək. Əvvəl-ən, əkl və şürb möhtacdır ülumi-ziraətə. Hifzi-səhhət, dəf'i-mərz möhtacdır ülumi-təbabətə. Məlbusat və sair mayəhtaclar möhtacdır ülumi-sənəat və ticarətə və qis əla hazə² hər əməl üçün onun elmi la-zımdır əl elm sümməl-əməl³. Əl əməl və biləlm və vəbalün⁴. İnsan ömrünün ibtidasından intəhasına qədər möhtacdır təhsili-üluma. Ütlübül-elmə min əl məhdi-iləlləhdi⁵. Amma nəinki görək bir adam cəmi ülumi öyrənib bilsin, bu məhaldır və heç birin itmama yetirmək olmaz. Lazımdır hər kəs bir elmə ki şüru' elədi, onu müntəhaya yetirsin, yə'ni onun cəmi üsul və fiqhin bilib məqami-ictihadə yetişsin ki, sonra özü o elmdən bir elmi-digər ixtira edib ya o elmə rövnaqi-təmam versin ki, cəmi ülum bir-birindən iqtibas olub artar və bunların hamısı möhtac-dir əmniyyəyə.

¹ Sudan hər şey dirilir.

² Son bunu qalanlarına uyğunlaşdır.

³ Əvvəl elm, sonra əməl.

⁴ Əməl elmsiz vəbalıdır.

⁵ Elmi tələb elə beşikdən qəbrə kimi.

Pəs təhsili-ülum insana vacibdir necə ki, bizim peyğəmbərin bu fərmayışından mə'lumdur: Ənnasü alimün əf mütəəllimün vəl-baқи хүнəсүн, yə'ni eşşək arısı ki, nişi olur, amma balı olmaz. Pəs görək qəlbın aynasın pak etmək ta nuri-əql ona tabidə olub zülməti-cəhli götürsün. Necə ki, günün işığı kor gözə kar etməz, həmçinin əql də bədən aləminin günüdür. Görək qəlb gözü açıq olsun, ta nuri-əql ona tabidə olub, işıqlanıb ülümu dərk etsin.

Gələn fəsil cəhl məzəmmətində və tərbiyətin vəsfində əl-əql ma əbdəhu bihir-rəhman¹ hədisinin şərhində zikr olunacaq.

Əhsənül-Qəvaid

"Əkinçi" qəzetinin 11-ci nömrəsində 2 fəsil elmi-əbdan bəhsində yazılmış idi. Fəsl-i-əvvəl Əhsənüd-Qəvaid ki, öz xəyalın təzri-münə-sibətilə ki, əsbabi-bədəniyyəyə münkər olmayıb bir daş ilə min bir budağı vurubdur. Fəsl-i-sani Badkubəli molla ki, bişi-mətləbi ilə rədd cavabə ictimaiyyəyə ərəb övratı üçün örtmək istəyib, övrat əynin açan kimi özgə millətlərə sataşmışdır. Mollayı-məzkur cənabından ilti-mas edirəm ki, mətləbi-xəmsəninin bəhslərin bir növ ilə ki, mücəddəd-ən bəhsi-varid kəlməsin əda buyursunlar.

Əvvəlinci mətləb ki, molla buyurmuş müsəlmanların əqli-məaş əllərindən verməyi böhtandır. Əgər belə olsa onların təxmi-vücutları mə'lum olurdu. Əvvələn, əgər desə ki, məaşdan əhli-islamın muradı, məhz xəlq və dəlqü cəlqdir, bunlar bilcümlə bəhaimdə də tapılır. Bəlkə heyvanatın məqamı bu ehtiyacı özündən rəf' eləməkdə insan-dan artıqdır. Ona binaən ki, heyvanat dünyaya gələndən heç bir kö-məqyyə və onu mühafizət edənlə möhtac olmayıbdır. Hətta bir naxəş-luq onlara üz versə, bə'zi ələfiyyəti yeməklə özlərinə müalicə və müdava edirlər. Amma bexiləfi-insan ki, hər halətdə özündən qeyrisi-nə möhtacdır, pəs insanın şərəfəti heyvandan nə ilə olacaqdır?

Saniyən, müddəi ki, əhli-islamın nə Quranına, nə peyğəmbərinə və nə hədisinə qail deyildir və bu sualı müsəlmanların payeyi-fəzl və kə-malın bilməkdən ötrü edibdir, əgər desə ki, mən elmi-əbdan və əqli-məaş məqsudun soruşdum ki, bilim həzrətin muradı ol kəlamından nə

¹ Ağıl o şeydir ki, ona Allahın özü də itaət edir.

miş, zahiri mə'nasın məktəb uşaqları həm bilirlər. Təəssüb və cədəl yolu ilə meydana gələn bu əyeyi-şərifənin ki, küllü hizbin bima lədey-him fərihun¹ yazıblar, mə'nasının mənim sualıma nə münasibəti var?

Salıson, əgər desə ki, müsəlmanların təxmi-vüudları ədəmə mübəddəl olmamaq elmi-əbdan və əqli-məaş müsəlmanların arasında olduğun sübut edir, üləmayi-islam və qəyeyi-məmaliki-xariciyyə mütvəccəh olsalar, əlbəttə şəkə eləməzlər ki, müsəlmanların ənən-fəənən təxmi-vüudları ədəmə mübəddəl olur. Ol vaxtda, əlbəttə, onun ələcəmin dəlməə olurdu.

Rəbion, tutaq ki, hər tayfa özünə münasib səliqə ilə məaş və hifzi-əbdanların hifz ediblər. Məsələn, əkinçilik elmlərin təkmil etməyə məşin gətirib, əqəllən 50 fəhlənin işin bir adam etməklə məhsulətini artırıb, xərci az etməklə buxar gəmiləri və dəmiryolları qayırmaqla və gənə yüz belə sənətlərə tətəbbü' edib, əsbabi-istirahət və əsayişi xələqə dürrüst gətirməklə və əqsami-ülumda tərəqqi etməklə və bunlara münasib əməlləri ilə nə ki əzləri bənəfseyi-hifzi-əbdan və məaş edirlər, bəlkə müsəlmanların da ehtiyaclarının rəf' edib bu tərzlə dövrlərinə və millətlərinə qüvvət verirlər və bu məratibin heç birisinin nəh-yində nə bir əyeyi-Quran və nə bir nəssi-nəqli və əqli varımızdır.

Bizim xələqin cümlə libasları və bəlkü əsbabi-istirahətimiz əydan tutub suzənə kimi ki, libaslarımızı tikirik, xərəcə sənətkarlarımızın əməlidir. İslam əhlinin, cənab ağa, hansı sənətin bunlara müqəbil tutaq? Rusiya vilayətindən gələn undan bayramlarımızda həlviyyə qayırırıq, gərək danəsi ki, müsəlman vilayətlərinin cümləsində əkilib əmələ gəlir və bə'zi vilayətlərdə onun yağını neft əvəzinə yandırılar, əmma bizlər nəxəşə verməyə ləbüd qalıb onun yağını xərəcə dərman-xanalarından alırıq.

Xamison, həzrəti-rəsulillah cəmi ulumu-elmi-əbdan və elmi-ədyana münhəsir buyurdular. Elmi-əbdana və əqli-məaşə həkəmə-hikmət-əməli ad qoydular ki, təksiri-əbdani-insan və heyvan və nəbatat və hifzi-əcsad, cəmədiyyeyi-binə və tə'mir və hifzi-imarət və əxzi-filizzat və onlara təsərrüf etməkdən ibarətdir. Ayə: ələm tərə ənnəl-lahə səxxərə ləküm məfil-ərzi və l fələk ilə əxirə².

¹ Hər bir insan yıgnağı özünün əldə etdiyi şey ilə fəhlənlər.

² Görmürsünüz mü Allah yer və gəyde olan şeyləri sizin ixtiyarınıza verib?

Badkubədə yüz il bundan əqdəm üləmə və füzəlayi-islamın vüudü-mübarəkələri ilə Badkubə nəfəindən üç yüz tımən İran pulu yüz min zəhmət ilə vüsul olurdu. Əmma keçən ildə 16959 put İran məm-ləkətinə, 1319766 put Rusiya məmləkətlərinə neft cəvhəri aparıldı. Putu 50 qəpikdən hesab ələsək 667362 manat 50 qəpik qə't-i-nəzər neftin qalan xıldından cəvhər qiyməti olur. Bu tərəqqi əya hansı müsəlmanın tədbiri ilə zahir olubdur ki, elmi-əbdanı əllərindən vermək onlara bəhtan ola?

Bağış yazılacaq.

Heydər

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Peterburqda bir padşahlıq kitabxanası var ki, onun hər ildə 800000 manat xərci olur. Ol kitabxanada 900000 basma, 30000 yazma kitab və 75000 kitab surəti var. Qiymətli kitabları şüşə altında saxlayırlar ki, onlara dəyməsinlər. O cümlədən bir qızıl cildli Quran var ki, qiyməti 33000 manat.

Kitabxana hər gündə səbh saat ondan axşam saat doqquzuncu açıqdır və hər kəs ol zaman gedib orada müftə kitablar və qəzetlər oxuya bilər. Hər bir dildə çap olunan kitabları və qəzetləri orada tapmaq olur və əgər bir kəs bilsə ki, filan kitab yoxdur, ol vaxtda deyə bilər ki, onu tapıb iki həftənin müddətində ona oxumağa versinlər. Hər yek şənbə günü kitabxanayı hər bir kəs gedib tamaşa edə bilər. Orada bir dəfər var ki, hər kitabxanayı gəzən mütəşəxxis adam ona öz dəsti-xətilə qol çəkib, o cümlədən həzrəti Nəsrəddin şah ona qol çəkib.

Əsgər Gorani

* * *

Avstriya vəziri Andraşi yazdığı şərtnaməni Osmanlı dövlətinə mə'lum ediblər. Cənab sədri-ə'zam cavab verib ki, dövlət özü xaçpə-rəst tabelinə lazım olan ixtiyarları verəcək, əmma İngilisdən savayı tamam Avropa dövlətlərinin vəzirləri tə'kid edirlər ki, Osmanlı ol şərtləri qəbul etsin.

* * *

Firəng Mişo bir maşın qayırb ki, günün istisi ilə işləyir. Qazanın üstə büllurdan bir ayna qayırb ki, günün istisini yığıb qazandakı suyu qaynadıb buğa döndərir və o buğ maşını işlədir.

* * *

15 gündür ki, Rusiyadan gələn yollar qar şiddət elədiyinə bağlanıb və poşt gəlməyib.

* * *

Qəzetlərdə yazırlar ki, bizim Rusiya dövləti kağız pulun saxta qayıran çox olduğuna çox olduğuna təzə kağız pulu kəsdirəcək.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правления

İkinci sənə

İki həftəlik qəzet

Fi 15 məhərrəm,
sənə 1293

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Cümə günü

Fi 30 yanvar Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

İkinci nömrə

E'lannamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

Təzə dadistəd qərardadıni istəyirik türk dilində olahiddə elədək.

DAXİLİYYƏ

Su bir yerdə dayanıb qalanda, məsələn, yağışdan sonra əmələ gələn göllərdə onun rəngi sarı ya göy olur. Onun səbəbi ol suda kiçik heyvanat və ələfiyyat məskən edib zindəganlıq etməyidir. Onları kiçik olduğuna baxmaq ilə görmək olmaz, amma ol suyun bir damcısına altı yüz böyüdən ayna ilə baxanda o bir damcıda bir neçə min heyvanat və ələfiyyat görmək olur. Belə su quruyanda zikr olan heyvanatın və ələfiyyatın toxumları toz kimi havaya qalxıb gedirlər. Sonra iyimış və nə-təmiz yerdə düşəndə təzədən zindəganlıq edirlər. Bu toxumlar havada ol qədərdir ki, insan hər nəfəsin alanda onların bir neçəsi onun ağzına gedir.

Çünki zikr olan heyvanatın bə'zinin rəngi qırmızıdır, ona binaən bə'zi yerlərdə yağış yağanda havada olan toxumlar ona qarışib onu qan kimi qırmızı elədiyinə belə qırmızı yağışa avam adam qan deyib qəzəbi ilahi hesab edir.

Zikr olan ələfiyyatın bə'zinin toxumları insanın bədəninə daxil olanda onlardan titrədirib-qızdırma, çiçək, vəba, yatalaq və bir neçə qeyri naxoşluqlar əmələ gəlirlər. Çünki bədən təmiz olanda ol toxum-

lar bədənə daxil də olsalar, orada pərvəriş tapıb zindəganlıq edə bil-məzlər, ona binaən hər kəs zikr olan naxoşluqlardan özünü mühafizət etməkdən ötrü görək bədənini və paltarını təmiz və qarnını iyimiş, çürümüş və artıq xörəkdən saxlasın.

Bu halda bizim Badkubə şəhərində çiçək naxoşluğu olduğuna indi ancaq çiçəkdən danışıcağıq.

Çiçək iki qism naxoşluğa deyirlər ki, birisi əsl çiçəkdir və birisi səpgidir ki, çiçəyə oxşadığına ona da çiçək deyirlər. Amma onların təfəvütü çoxdur. Məsələn, əsl çiçək yovuxmadır, yə'ni bir xəstənin yanına sağ adam gəlsə o da naxoşluyar. Amma səpgi yovuxma deyil. Əsl çiçəkdən çox adam tələf olur, amma səpgidən yüzdə biri vəfat edir. İndi Badkubədə hər iki naxoşluq var. Həkimbaşı mə'lum edib ki, əsl çiçəkdən 5 adam xəstə imiş. Onların birisi ki, südəmin uşaq imiş, vəfat edib və qeyrilişi şəfa tapıllar. Amma səpgidən xəstə çoxdur.

Kəçən zaman ki, çiçək döymək mə'lum deyilmiş, çiçək qara yara kimi hər bir vilayətə düşsə, onu tamam edir imiş. Amma indi onun səbəbi və əlacı mə'lum olduğuna ol qədər şiddət etmir.

Çiçəyi döyülən kəs çiçəkdən xəstə olmaz və əgər olsa da az olur. Bə'zi vaxtda çiçəyi döyülən kəs genə sonra çiçəkdən naxoşlayır. Ona binaən təbiblər məsləhət edirlər ki, hər kəs on ildə bir dəfə çiçəyini döydürsün və belə deyirlər ki, ol vaxtda ona heç çiçək döyməz.

Əgər çiçək düşən yerdə təbib olsa, onu xəstənin üstə gətirdib onun məsləhətinə görə əməl etmək görək, amma təbib olmasa lazımdır xəstəni soyuqdan və istidən mühafizət edib ona isti və təmiz xörəyi az-az verib, paltarını və bədənini pak saxlamaq və əgər işləmə lazım olsa, gərçək yaği vermək. Belə saxlanan xəstənin çoxu təbibsiz də şəfa tapır.

Çiçək azarı bir yerə düşəndə sə'y etmək görək ki, o naxoşluq sağ olan adamlara da döyməsin. Ona binaən xəstəni elə saxlamaq görək ki, onun yanına lazım olmayan sağ adam, ələlxusus, çiçəyi döyülməmiş kəs gəlməsin və əgər məqdur olsa, xəstəyə bir əlahiddə otaq vermək ki, orada qeyri kəs sakin olmaya. Xəstəni elə saxlamaq görək ki, onun yaralarının üstə milçək düşməsin, yoxsa onun ayaqlarına və qanadlarına ol yarada olan ələfiyyatın toxumları yapışar və sonra ol milçək sağ adamın üstünə oturanda ona da çiçək salar.

Kotan üç qism olur: diyircəkli, dayaqlı və diyircəkli. Diyircəksiz kotan yüngül olduğuna ona daş ya kəsək rast gələndə onu düzəltmək asandır. Ona binaən onilə daşlı yeri şuxm etmək yaxşıdır və bir də onu əkin yerin dərin şuxm etməkdən ötrü işlədirlər ki, yüngül olduğuna az mal ilə də işləmək olur. Ona bir ya iki cüt öküz qoşurlar. Onun cızıqları düz olmadığına şuxmu təmiz olmaz.

Dayaqlı kotanın qırının altında bir ucu yastıq dayaq ya bir diyircək olur. Ona binaən onu düz saxlamaq çətin deyil, onun cızıqları düz və şuxmu təmiz olur və əgər lazım olsa, onun dayağını çıxarıb diyircəksiz kotan yerinə işləmək olur. Ona 2 ya 3 cift öküz bədsir.

Diyircəkli kotanın iki diyircəyi olur ki, kotanın üstə qırın başı dayanıb onların üstün basıb kotanı ağır edir. Ona 3 ya 4 cift öküz qoşurlar, amma o ağır olduğuna onu düz saxlamaq asandır, hətta əkinçi əldən qoyanda da çökdürülməz. Ona binaən onun cızıqları düz və şuxmu təmiz olur. Çünki dərin şuxm etmək ötrü görək qırın başını aşağı salasan və onu aşağı çəkdikdən diyircəklərin üstün bərk basıb kotanı ağır edir, ona binaən diyircəkli kotanla dərin şuxm etmək çətin-dir. Bu kotanın şuxm tərəfdə olan diyircəyi şuxmun içilə getdiyinə görək o biri diyircəkdən böyük olsun, amma bə'zi vaxtda onların hər birinə qeyri ox qayırbılar ki, onların hərəsini əlahiddə qalxızmaq və aşağı salmaq olsun.

Bə'zi yerlərdə onun kiçik diyircəyinin yerinə bir ucu yastı dayaq ya yarım diyircək qayırlılar. Bizim kotanın qırının ucu qalxaq olduğuna onu diyircəklərin üstə irəli və geri çəkmək ilə dərin ya dayaz şuxm edirlər. Amma qeyri yerlərdə qırın ucuna bir dik dəmir möhkəm ediblər ki, onun üstəki halqasına malları qoşanda dərin və aşağıdakı halqasına qoşanda dayaz şuxm edir. Məzkur kotanları hər vilayətdə bir qeyri cürə qayırlılar. Xülasə, dünyada kotan çoxdur, amma bizimkindən yamanı heç olmaz. Onun hər bir hissəsi yaman olduğuna 8 cift öküz ilə işlədirik və onilə belə yeri narın edib çökdürə bilmirik. Ona binaən bizim tavanası olan əkinçilər yaxşı elədidilər ki, Moskva karxanalarından ə'la kotanlardan gətirdib işlədəyidilər. Onların qiyməti 30-100 manat olur. Ol vaxtda bəlkə onları görüb özlərlə də onlardan alsınlar.

İndi elm sahibləri sə'y edirlər ki, kotanı su buğu ilə işləyən maşın ilə işlədsinlər və belə maşınlar qayırbılar ki, bir tağar yeri bir saatda suxm edir. Amma onların qiyməti çoxdur və onları ancaq düzlənmış yerdə işlətmək olur.

MƏKTUBAT

Çün əql müdəbbiri-əf'al və mürəbbiyi-kəmalıdır, genə əqlə gələk. Çün tū darəm həmə darəm, əgərəm hiç nə başəd¹. Əgər əql olsa hamı zad olar, əql olmasa heç bir zad olmaz. Əsli-əf'al xeyrin amilidir, vəli asand deyil, çox zəhmət və riyazətlər çəkib işləri bu məqama yetiriblər və genə zəhmət çəkib artırmaqdadırlar.

İki qism şəxsə aqıl deyirlər: biri ki, riyazət çəkib bir elm ixtira edə və bir ki, onu görəndən sonra təhsil edib öyrənə. Bunlara alim və mütəəllim deyirlər və illa həməc məhsul olunur, amma əqlin cəvahiratı zülmatı-cəhələtdə itib və hər kəsin bir rizə daş ölinə gəlib ki, onu cəvahir xəyal edər. Belə ki, şair deyib:

Gər öz bositə-zəmin əql mün'ədom gördəd
Kəsi bexud nəbərəd in güman ki, nadanost².

Bu xəyal ilə o kəslər ki, əllərində cəvahir var, onlarla bi'e'tinalıq edib, sözlərini guşi-istimao almazlar, təfəvüt odur ki, aqıl-cahili tanıyıb aqilana sözləri ona deyir və cahil qüruri-cəhələt səbəbilə eşitməyəndə aqilin ona ürəyi yanar, amma aqilana sözlər cahilin iste'dadı o məraitibə olmaq səbəbilə onun təbiətinə çətin və idrakına uzaq gəlir və o sözlərdən onun təbiəti incidib ürəyi büğz bağlayıb qət'i-nəzər bi'e'tinalıqdan savayı biehtiramlıq və bəlkə qəsd-i-həlak edər. Pəs lazımdır təfəkkür, təəqqül çirəğini ələ alıb insaf gözü ilə baxmaq ki, aya ülumi-mütəkəssirənin cəvahirləri ki, əqlin nişanələrindəndirlər, əldə bir zad var ki, əql hesab etmək olsun, ya cəhələtin susuzluğu həvayi-nəfsin şurəzarını saf su göstərir? Nəcə ki, əql bir şəcərəyi-teyyibədir ki, yaxşı əməllər onun nişanəsidir, həmçinin cəhl də bir şəcəri-xəbisədir ki, yaman əməllər onun

¹ Mənim heç nəyim olmasa da, sən varmınsa, hər şeyim var.

² Əgər yer üzündən ağıllı yox olarsa,

Heç kəs özünün ağılsız olmasını güman etməz.

nişanəsidir. Görək təhsili-elm ilə nuri-əqli tapıb yaxşı-yamana təfəvüt qoymaq. Və illa yaxşı yaman yerinə və yaman yaxşı yerinə iste'mal olur. Cəhələt bir atəşi-suzandır ki, şəxs öz cəhələtinin oduna yanar və onu da anlamaz ya öyyuhəl-ləzinə amənu-qu ənfusəkum və əhlikum narən¹. Nəcə ki, insana lazımdır özün və əhlin elmi-din və məad ilə atəşi-duzəxdən saxlasın, həmçinin görək tərbiyəti-ülum ilə özün və əhlin cəhələt odundan hifz etsin. Tərbiyət mövqufdur zəhmət və riyazətə və xidməti-ərbabi-üluma və əfaqi-ənfəsə baxıb nik və bəd əf'alda təfəkkür və təəqqül etməyə. Əz hər çe tələb küni səbū ruz piş əzhəmə nıkbuyi beyamuz². Çün yaxşı olmağın əvvəldə zəhməti və çətinliyi var, amma yamanlıq hər bir vaxtda mövcuddur. Hamı kəs yaxşı olmaq istəyir, amma onun çətinliyi səbəbindən qaçıb yamanlıq çölündə sərgərdan qalır və hər şey üçün bir vaxt var, görək o vaxta onu əmələ gətirmək, ta fayda versin, insanı da tūfuliyyətdə görək atası və böyüyü hirfətə və tərbiyəyə qoysun ki, dəmir soyuyandan sonra çəkilə ona kar edib əsbab qayırılmaz. Vəsf-i-tərbiyətin baqisi və əl-əql ma əbədəhu bihürəhman³ gələn fəslə qaldı.

Əhsənül-Qəvaid

Quba şəhərinin əhllərinin boyağının tənəzzülü cəhətindən işi mə'lumdur ki, nə qədər cvlər xarab olub. Hansı ki, bu zərərin Şamaxının zəlzələsinə və ya İrənin keçmiş qəhətliyinə nisbətli var. Quba əhlləri hər kəs öz qüvvəsinə görə 100000 ya 50000 manat xərc edib boyaq əkmışdi, indi nə haman külli məbləğdən əl çəkib buraxmağa təqətləri olmuyub və nə mülahizə edib saxlamağa istitələri qalmayıb, mütəhəyyir və sərgərdan qaldıqları halda cənab bari-təalanın mərhəmətindən onlara cənab Kazlyakovski kimi adil hakim Quba şəhərinə uyezdnə naçalnik tə'yin olunub. Ol cənabın ədalətindən bir-iki fəqərə ərz edim. 1) Quba əhlinin vəz'i-övrəni mülahizə edib və çox şəxslərin yövmiyyə xərcinə məəttəl qalmağın mənzur tutub öz məvacibindən və qeyri mütəməvvil şəxslərdən bir qədər məbləğ cəm edib

¹ Ey mə'minlər, özünüzlə və ailənizi oddan qoruyun.

² Gecə-gündüz hər nöyə nail olmaq istəsən, hər şeydən əvvəl yaxşı ad qazanmağı öyrən

³ Allah hər şeyi ağılla görür.

bisaman olan füyqəralara təqsim buyurub. 2) Zikr olan məbləğdən baş pulunu verməyə qadir olmayanların yerinə padşahlıq xərcini verir. 3) Qurban bayramının günü məhbۇsların haləti-təzəllimində olmağın mənzur tutub onlara bir neçə köllə qənd ən'am edib.

Sultanov

* * *

Bizim Quba şəhərində erməni camaatı güzəranlıq bəbində lazım olan ümuru müyyəssər olduqca tədarük edib öz ovqatlarını bu az olan ömrünün zindəganlığına sərf edib öz füyqərə və məsakinlərinə kömək edib, elm və ədəb təhsil etməyə sə'y edirlər ki, sair millətlərə gültüş olmasınlar. Quba uyezdnin Gilvar qəryəsində bir uşqola, yə'ni məktəbxana bina edib bir nəfər müəllim məvacib ilə tutublar ki, öz əhlinin uşaqlarına erməni və rus dillərilə tərbiyə təvilsin ki, onlar müsəlmanlar içində olduqlarına öz dilini dəxi yaxşı bilmirlər. Bu qeyrət onlara üz verib qaytanlı dəftər hazıf edib məbləğ cəm edirlər, əvvələn, zikr olan məktəbxana üçün güzəran olsun, saniyən, həmin qəryədə kəlisə tə'mir olunsun və əlavə bərin artıq pul fərahəm etmək üçün dekabr ayının 26-cı gecəsində və yanvar ayının əvvəlində erməni teatri bina edib məbaliğ pulu cəm etdilər. Amma bizim müsəlmanlar nə ki, elm və ədəb dalınca olurlar, hətta onların miyanında məhəbbət, qarlaşlıq rəsmi olmadığına öz fəqir-füyqəralarına da kömək etmirlər ki, cənab uyezdnı naçalnik Kazlyakovski yövmiyə xərcinə məəttəl olan müsəlmanları acından həlak olmaqdan mühafizət etməkdən ötrü pul cəm edib onlara təqsim edir.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İran dövlətinin Tiflis general-konsulunun dəftərxanasından yazırlar: keçən ziq'ədə ayının onuncu yövminə Culfa sərhəddində İran dövlətinin tərəfindən nəviştəcat, pul və əmanət göndərmək üçün poşt-xana bina olunub. Bundan sonra ümumi-nas bacara bilirlər ki, öz nəviştəcat, pul və əmanətlərini haman poşt-xananın təvəssütilə lazım olan yerlərə göndərsinlər və göndərən surətdə gərək paketin üstündə vəzəf yazılsın ki, bu kağız ya pul, ya əmanət Culfa sərhəddində İran

poşt-xanasına yetişib onun təvəssütilə filan şəhərdə, filankəs filan oğluna çatsın. Hər şəxsin zakaznoy kağızı və ya əmanəti müyyəyən olan məhlədə özünə çatmıya, o vaxt o kağız və o əmanəti iki ay saxlayıb ondan sonra sahibinə geri qaytaracaqdır. Məzbur poşt-xana mütəəhhid olur ki, əgər bir şəxsin pulu, kağız və ya əmanəti yolda tələf olub lazım olan yerinə yetişməyə cəmi xəsarətinin öhdəsindən gəlsin.

* * *

İngilis padşahının oğlu bu çağacan Hindistanda səyahət edir. İndi Hindistanın şimal tərəfindən pələng və fil şikarına məşğuldur.

* * *

Bir ildir ki, Badkubənin sudebni pristavı erməni Sukyasov min səkkiz yüz manat padşahlıq pulun özünə məsrəf ələməkdən ötrü məhbۇs olmuş idi. Bu yanvarın 13-də onun işi qət olan zaman Badkubə erməniləri siyahı üzilə ol məbləği cəm edib suda veriblər. Ona binaən sud onu qulluqdan əzl edib əldən qoyubdur. Bizim müsəlmanlardan belə işə 5 qəpik də verən olmaz.

* * *

Peterburqda təzədən Rusiyada ixtira olunmuş tufəng ilə əsgərlər məşq edirlər. Onu hava ilə doldururlar, gülləsi 70 arşın gedir və tufəngü olmur.

* * *

Andraşinin sülhnaməsini hələ Osmanlı qəbul etməyib. Deyirlər İngilis də təkid edəcək ki, qəbul etsin.

* * *

Daşkənddən yazırlar ki, abtavaçıbaşı təzədən Acid şəhərində qəzavət üçün 10000 əsgər cəm etmiş imiş, amma Namanğanda olan rus əsgərləri onları pərakəndə ediblər.

Peterburqda Ştiğlis adlı bir kəs bir milyon manat verib ki, ol məbləğ ilə bir şəkil çəkmək məktəbxanası açılısın.

Tiflisdə dövlət tərəfindən bir məclis bina olunub ki, Qafqazda olan əkin sulamaq adətlərin cəm edib bir qərardad qoysun ki, su xalq arasında doğruluq ilə paylansın.

Tiflisdə ermənilər və gürcülər öz dillərində həmişə teatr çıxarıdılar. amma bu çağacan onların həmişəlik imarəti yox idi. İndi istəyirlər dəftər ilə pul yığıb teatr üçün imarət təmir etsinlər.

Dünyada 1034434000 insan var, o cümlədən 17300000 müsəlman, 300000000 xaçpərəst, 47000 yəhudi, 740000000 bütperəst və artığı qeyri məzhəblərdir. Dünyada min məzhəb var.

İmtahan ilə məlum olub ki, dərya suyunun 62 putunda bir qran qızıl olur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub

С дозволения Цензуры печатано в Типографини Бакинскаго
Губернскаго Правленія

İkinci sənə

İki həftəlik qəzet

Fi 1 səfər,
sənə 1293

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Yekşənbə günü

Fi 15 fevral Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik

Üçüncü nömrə

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Cənab sərdarın dəftərxanasının rəisi knyaz Muxranski fevralın birində Badkubə qubernatoruna yazıb ki, təzə dadistəd qərardadı görə yanvarın əvvəlində Qafqazın hər bir tərəfində qoyulaydı. Amma işin əvvəli olduğuna cənab sərdar dadistəd edənlərə iki ay möhlət verib ki, martın əvvəlincədən hər kəs fikir edib zikr olan qərardada müvafiq özünü dadistəd edənlərin silkinə yazdırıb şəhadətnamə və bilet alsın. Lakin belə məlum olur ki, Qafazın dadistəd edənlərinin çoxu bu çağacan öz-lərinə şəhadətnamə və bilet almayıblar. Ona binaən cənab sərdar buyurur ki, onlara mə'lum olunsun zikr olan qərardad martın əvvəlində bışəkk qoyulacaq və əgər ol vaxtadan hər kəs özünə şəhadətnamə və bilet almamış ola, onun dükanı ya qeyri dadistəd olunan mənzili bağlanmaqdan savayı onlardan zakona müvafiq cərimə alınacaq.

DAXİLİYYƏ

Elmi-əbdan hədisinin barəsində olan külu vəsrəbu və la tisirifu¹ bizim mollalar verən mənənin birisini görüb istəyirəm ol ayənin hikməti mə'nasından danışam. Hər bir millətin məzhəbində insan özünə və ya bir qeyri kəsi öldürmək qadağan olunub. Ona binaən ki, insan bir-birini həlak etsə, camaat olmaz və camaatsız insan dolanmaz. Çünki

¹ Ye, iç, amma israfçılıq eləmə.

insan özünü bir neçə tövr ilə, o cümlədən az ya çox yemək və içmək ilə həlak edə bilər, ol səbəbə zikr olan ayə müsəlmanlara nazil olub ki, onları belə ölümdən mühafizə etsin.

Necə ki, şamın piyi çox olanda piltəni boğduğuna və az olanda piltəyə çatmadığına onun işığı kəm olur, habelə insanın da yemək-içməyi ziyadə və ya kəm olanda onun bədəni zəiflədiyinə ona naxoşluq arız olub onu həlak edir. Az yemək və içmək insanın bədəninə zəif eləməyi mə'lum və aşkar olduğuna, indi ancaq çox yemək və içmək bədəne zərər eləməyindən danışacağıq.

Biz yediyimiz xörəklər görək mə'dədə əriyib qana qatışib bədəni saxlasınlar və əgər mə'dədə bir girvənkə xörəyi bişirib əritməyə qüvvət varsa, ona iki girvənkə xörəyi bişirdirəndən mə'də gücdən düşüb zəiflədiyinə tamam bədəni də zəif edir. Habelə biz içdiyimiz su lazımdır ki, mə'dədə bişən xörəyi əridib qan kimi etsin ki, damarların içində axsın. Elə ki, qan bədənin əczalarına daxil oldu, görək su özü təv və ya qeyri surətdə bədəndən rədd olsun. Çünki suyu rədd edən əczalar su çox olanda onu rədd eləməkdən ötrü ziyadə kuşəş edib, gücdən düşüb tamam bədəni zəif edirlər, ona binaən çox içmək, çox yemək kimi bədəni fəvtə verir.

Pəs üləmayi-islam yaxşı elərdilər ki, zikr olan ayeyi-şərifəyə verilən mə'naların cümləsindən zikr olan hikmət mə'nasını da verəydilər və bir müsəlman israf edəndə, məsələn, qovunu batman ilə yeyəndə, ya lilli suyu bir neçə kasa içəndə ona deyəydilər: külu vəşrəbu və la tüşrifü.

ELM XƏBƏRLƏRİ

İmtahan ilə bəyan olub ki, bə'zi naxoşluq insandan heyvana və ya heyvandan insana düşür. Məsələn, sinə naxoşluğu ki, ona sill deyirlər, heyvanda da olur və onların südünü işlədən insana da düşür. Ona binaən sağlam malın sill naxoşluğu olsa onun südünü yemək məsləhət deyil. Ondən məsəva onu sürüdə də saxlamaq yaxşı deyil. Ona binaən ki, sürüdə olan dana və buzoqlar onu əmib sill naxoşluğuna düşər. Həmçinin onun ətinə də yemək yaxşı deyil. Ol səbəbə yəhudilərin adətə ki, malı kəsəndən sonra onun ciyərinə baxıb və gər yara olsa onun ətinə yemirlər, yaxşı adətdir. Pəs sill naxoşluğu olan heyvanı məsləhətdir tələf edəson ki, onun ətinə ya südünü insan və heyvanlar yeməsinlər.

* * *

İmtahan ilə mə'lum olub ki, insanın xasiyyəti və bə'zi naxoşluqları, məsələn, sill və babasil naxoşluqları onun övladında tapılır və habelə zikr olan naxoşluqların ananın südü ilə övlada yetişir. Ona binaən dəyə saxlayanlara məsləhətdir ki, sağ dəyə tutsunlar ki, onun sill, ya babasil və ya kəffət naxoşluğu olmasın. Həmçinin zikr olan naxoşluqları olan övrətlərə məsləhətdir ki, öz uşaqların əməzirməyib onun üçün dəyə tutsunlar ki, uşaq əgər anasına oxşamış isə naxoş ananın südündən azara düşməsin.

* * *

Çünki bizlərdə oğrunu bə'zi vaxtdə ləpir ilə cüstücu edirlər və kəndlərdə olunan oğurluğun çoxunu atlı adam edir, ona binaən atının yeriməyindən və onun ləpirindən danışacağıq.

At yorğalıyanda hər tərəfinin iki ayağını birdən qalxızıb, birdən yerə qoyar. Addım ilə gedəndə hər bir ayağını tək yerə qoyar. Məsələn, sağ tərəfin qabaq ayağından sonra, sol tərəfin dal ayağını, sonra sağ tərəfin dal ayağını və axırda sol tərəfin qabaq ayağını. Yerləşmə ilə gedəndə iki ayağını birdən, yə'ni sağ tərəfin qabaq ayağı ilə sol tərəfin dal ayağını birdən və sol tərəfin qabaq ayağı ilə sağ tərəfin dal ayağını birdən yerə qoyar. Ona binaən at yorğalıyanda gah sağ tərəfə, gah sol tərəfə basıb yırğalanar, amma yerləşmə ilə gedəndə hər iki tərəfə birdən [ayaq] basdığına yırğalanmaz.

At yerləşmə ilə və addım ilə gedəndə onu hər tərəfinin iki ayağından bir ləpir düşür, yə'ni qabaq ayağının ləpirinin üstə dal ayağının ləpiri düşür. Lakin bir tərəfin ayaqları elədi ki, ləpirlərin bir-birindən irəli olmağına baxıb bilmək olur ki, o ləpirlər yerləşmə ilə və ya addım ilə gedən atdan düşüb. Addım ilə gedən atın ləpirlərinin arası az, amma yerləşmə ilə gedənkə çox olur. Amma at yerləşmə və addım ilə yoxuşa çıxanda onun dal ayağı qabaq ayağının ləpirinin üstə düşməz, bir az dala düşər və enişdən düşəndə dal ayağının ləpiri qabaq ayağından irəli düşər. Həmçinin yorğa at düz yerdə gedəndə dal ayağının ləpiri qabaq ayağının ləpirindən irəli düşür.

* * *

Hörümçək öz torunun içində bir dəşik qayıb oturub gözləyir ki, bir heyvan ona düşəndə onu şikar etsin. Çünki hava yaman olanda hey-

vanat gəzmədiyinə onun toruna da düşməz, ona binaən ol zaman hürümçək özü də tordən çıxıb bir yavıq yerdə, məsələn, ağacın bu-dağının altında gizlənin. Belə hürümçək yerini dəyişməyə binaən hava dəyişilməyin bir neçə gün qabaq bilmək olur. Əgər hava yaxşı olan zaman hürümçək tordən çıxıb gedir isə ya getmiş isə, mə'lum ki, hava dəyişilib yaman olacaq və əgər hava yaman olan zaman hürümçək öz toruna gəlmiş isə ya gəlmək istəyir isə, yəqin yaxşı hava olacaq.

MƏKTUBAT

5-ci fəsil. Keçən fəsildə yazıldı ki, hər ataya lazımdır, övladınə tərbiyət etsin ki, elm və ədəb sahibi olsunlar. Həməc olub xəyanət və şərərət nişlərilə xalqa niş vurmasınlar. Çün ənə və Əli əbu hazihil-ummət¹ fərmayışının mə'nasına binaən mə'lumdur ki, padşah rəyyətə atadır. Əlbəttə, övladın tərbiyəsində sə'y və onları təhris edər və övlad gərək ülü-əmr atanın itaətin özünə vacib bilib tərbiyətli və qabil olmağa sə'y etsin, ta cəhalet və fūqəralıq odu onu yandırməsın. Fəqisəsül-qissə lə əlləhum yətəfəkkərun² ayəsinə binaən bir misal deyək. Xalq içində məşhurdur ki, it və qurd ildə on doğar, əti yeyilməz, onilə belə artmaz. Amma qoyun ildə bir ya iki doğar və əti yeyilmək ilə genə azalmaz. Bu Allahın bərəkətidir. Bəli. Amma onun bir səbəbi-hikməti həm var ki, it-qurda mütəvvəccəh və mürəbbi olan olmadığına tələf olur, amma qoyunun müstəhfiş və mürəbbi və sahibi olduğuna məsrəf olursa da, genə artar, habelə vəqta ki, xalq hirfət və sənət elmlərilə tərbiyət oldular, hüquqi-soltan vermək ilə nöqsan etməzlər, genə artarlar. Qəraz, elm və tərbiyət insanın səbəbi-tərəqqi və nəf'idir, amma bə'zi adamlar nadanlıqdan deyir:

Be ciddi cəhd çu kari nəmirəvəd əz piş.
Bekirdigar rəha kərdə beh məsalehi-xiş.³

Əlbəttə, nadanlıq ilə ciddi-cəhd edən məqsudə çatmaz, gərək yol ilə gətmək ta mənzilə çatmaq. Pəs insana vacibdir ki, elm ilə işləə

¹ Mən və Əli bu ümmətin atasıyıq.

² Qissədən hissə ola bilsin ki, onun bir fikrə gotirsın.

³ İşin ki, sə'y və çalışmaqla irəli gətmədi, onun düzəlməsini Allaha tapırsın yaxşıdır.

iqdam və ciddi-cəhd etsin, ta əməl fayda versin və hər bir tayfaya olan yaxşı elmləri öyrənsin. Bə'd əz on ki, mə'lum oldu ki, təqzayi-zəmə-nəyə binaən ülumi-əbdandarlıq vacibdir. Pəs ülum və əf'ali-mütəkəssirə qanuni-səltənət və sənət və ticarət və ziraət və məadin və qeyri və bunlardan ötrü fabrika və məşınlar bina etməkdən tutub ta kəşfduz, bəlkə ədna mərtəbeyi-pinəduzluğa qədər. Elə ki, hər biri öz qayda və qanununda tərəqeyi-həqq və niyyəti-xalis və rəhmani ilə məhz mil-lətin ümuri-əbdan və məəşaları rəvnəqlənib, özgələə möhtac olma-dığından ötrü oldu və əqrəzi-şeytani daxil olmadı. Çün əsl ibadət Allahın bəndələrinə yaxşılıq etmək və onların hacəti-xeyirlərinə ənəcam vermək olduğuna binaən ülum sahiblərinin alim və mütəəlliminin əf'alı ibadət olur, dünyavü axirət nə'məti və cinanın kəsb edirlər. Əgər nəzərdə əhli-dünya da olalar əl məcaz qəntərətül-həqiqəti¹ qapısından daxil olur əl əqlü ma übidə bihirrəhman² hədisinin cinanı-na. Bu neçə fəsil mücməli əqli-elm və tərbiyətin qəvaidində danışıl-dı, çün qəzet münşisi 2-ci nömrədə müsəlmanlarda qardaşlıq rəsmi və məhəbbəti olmadığın yazdığına binaən gələn fəsil qardaşlıq qəvaidində ərz olacaq.

Əhsənül-Qəvaid

İ r ə v a n d a n. Əxbari-cədiəyi-İrandan birisi də onu söyləyirlər ki, bu ənqərib zamanda Təbriz vilayətində sud divanxanası qoyublar ki, İran istilahi ilə məclis adlanır və o məclisdə əcca' tə'yin olublar Mirzə Yusifxan Müstəşarüddövlə, Hacı Şeyx hacı Məhəmməd İbrahim Qəzvini oğlu hacı Məhəmməd Hüseyin Nizamüttücar və onlara rəis tə'yin olunub Ağa Mirzə Rəfi xan Nizamülüləmaülhəqq. Bu xəbəri eşitməkdən dilşad olduq ki, əlhəmdülillah İranda nizam başlandı və şahın Avropa səfəri binəticə olmadı.

Ələkbər Elçizadə

Q u b a d a n. Quba uyezdidin Xaltan isti suyunun üstə tə'mirat ol-madığına bu çağdək isti suya gələnələr açıq yerə düşüb ziyadə korluq

¹ Məcaz həqiqətə keçmək üçün körpüdür.

² Ağıl ona deyilir ki, Allaha ibadət eləsin.

çəkirdilər və oradan köndlər uzaq olmağına binaən tamam mayəhtac-
ları görək özlərilə götürəydilər. Ondən masəva istisuda bircə hovuz var
idi, amma keçən il cənab uyezdnı naçalnikin sərəncamına binaən
dəftər üzü ilə pul cəm olunub, o cümlədən cənab Hacı Xəlil bəy
300 manat verib. Zikr olan məbləğ ilə istisuda bir ev tə'mir olunub ki,
olsun səkkiz bab otaq və təzədən iki hovuz tə'mir olub. Bu il genə bir
neçə otaq və hovuz tə'mir olunacaqdır. Ondən savayı orada dükənlar
açılacaqdır ki, hər bir mayəhtacı oraya gələnlərə satsınlar. İstisuya gə-
lənlər zikr olan evə kirayə verməyəcəklər.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Bu fevralın 9-da bizim padşahın həmsiresi Mariya Nikolayevna
mərhum olub.

Badkubə müsəlmanlarının arasında danışıq var ki, şəbnışindən ötrü
bir mənzil kirayə edib oraya axşamlar söhbət etməyə və vaxtı xoş ke-
çirmək üçün cəm olsunlar və bu camaat mənzilinin adını beistilahi-rus
müsəlman klubu qoysunlar ki, haman mənzildə olan məşğulət cümləsi
müsəlmanlar adət etdiyi məşğələlərdən olsun. Məsələn, şətrənc, nörd-
taxta oynamaq və hər cürə özləri xahiş etdiyi müsəlman kitabları
oxumaq. Bu mənzilin kirayəsin verməkdən ötrü, lazım olan müxəlləfa-
tı və kitabları almaq üçün camaat məbləğ cəm edəcəkdir ol kəslərdən
hansıları ki, ol mənzilə həmişə gəlməyə xahişmənd olacaqlar.

Aşura axşamı Səlyan qəsəbəsində yanğından 30-dan ziyadə dükən
tamam malları ilə ki, 40 min manata qədər qiyməti olsun, yanb tələf
olub. Yanğının şiddət etməyinə səbəb 2 neft dükanı olub ki, zikr olan
30 dükən 2 saatın müddətində yanb qurtarıb.

Osmanlı dövləti öz xaçpərəst tabelərilə cəng elədiyinə binaən
tamam Avropa dövlətləri əsgər cəm edib ol cəngin aqibətini gözləyir
idilər və Osmanlı çox əsgər yığıb, o cümlədən Qafqazdan gedən çər-

kəzlərdən əlahiddə polk düzəldib cəng gəmilərini və top-tüfəngi arasto
etmiş idi. Keçən həftə ki, Avropa dövlətlərinin konsulları Andraşi
yazdığı sülhnaməni sədri-ə'zəmə verəndə onu qəbul etməmişdi, hamı
fikir elədilər ki, cəng başlanacaq. Amma indi teleqraf ilə xəbər gəlib ki,
Osmanlı dövləti ol sülhnaməni qəbul edib.

Andraşi yazdığı sülhnamənin məzmunu: 1) Bosniyə və Qerdseqo-
vinədə sakin olan xaçpərəstlərə izn olsun ki, asudəlik ilə, yə'ni bima-
ne öz məzhəblərinin adablarını, məsələn, kəlisə tikmək və zəng
vurmağı əmələ gətirsinlər. 2) Çünki zikr olan vilayətlərdə torpaq pad-
şahlıqdır və ya müsəlman bəyzadələrinindir, ona binaən xaçpərəst rə-
iyyətlərə izn olsun ki, ol yerləri ki, onlar əkib-biçirlər, onları özləri
üçün satın ala bilsinlər. Dövlət hökm eləsin ki, yer sahibləri ol yerləri
onlara satsınlar. 3) Məzkur vilayətlərdən vəsül olan təhminatın bir his-
səsi ol vilayətlərin özlərinə məsrəf olsun. 4) Hər bir icarə ki, ol vila-
yətlərin sakinlərinə zərər edir, məsələn, təhminatı icarəyə vermək
bərhem olsun.

Hindistanda olan məmləkətləri ingilis bir-bir zəbt edib. İndi Hindis-
tanın şimal tərəfində bir neçə məmləkət qalıb ki, alsınlar: Kabul, Herat,
Gilat və Bilucistan. Onlardan Gilat və Bilucistan dərya tərəfində oldu-
una, indi onları da zəbt etməyə sə'y edir.

1874-cü sənədə Qafqaz vilayətindən 7 milyon 3 yüz min manat
təhminat vəsül olub. O məbləğdən 6 milyon 5 yüz min manat əskəriyə-
yədən savayı divanxanalara məsrəf olub.

Qazan şəhərindən Sibir vilayətinə gedən dəmiryol təsdiq olub.
Onun Tulu 1600 verst olacaq.

Bu halda dövlət tərəfindən müəyyən olan adamlar Türkünstanın
Daşkənd şəhərinə gedən yolların planını çəkirlər. Danışıq var ki, oraya
da dəmiryolu aparsınlar.

* * *

Rusiyanın elm sahibləri bir kitab çap ediblər ki, ismi “Qardaş köməyi”dir. Onu satmaqdan cəm olan məbləği Qerdseqovinə əhlinə göndərəcəklər.

* * *

Kokan xanlığının əhli Rusiya ilə cəng etməkdən yorulub Nəsrəddin xanı Rusiyadan gətirib genə özlərinə xan ediblər.

* * *

Keçən yanvarın 19-da Şuşa şəhərində, yə'ni Qarabağın Şuşa qalasında teleqrafxana açılıb.

* * *

Peretburqdan yanvarın 27-də yazırlar: gөрçək yağı 7 manat 25, neft cövhəri Amerikadan gөлən 2 manat 30 qəpik, Badkubədən gөлən 2 manat 2 şahı, Misir pambığı 8 manat 50 qəpik, inək yağı 8 mant 25 qəpik, buğdanın çetverti 11 manat 30 qəpik.

* * *

Avropa dövlətlərinin hər bir vilayətində icmalar bina olunub ki, heyvanatları onları incidənlərdən mühafizət etsin. Hər kəs ol icmaya calıs ola bilər və hər bir calisdə ixtiyar var ki, bir kəs öz heyvanını, məsələn, atını ağır yük yükləmək ilə ya döymək ilə incidəndə onu suda apardıb cərimə etdirlsin.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

İkinci sənə

İki həftəlik qəzet

Fi 15 səfər?
sənə 1293

* * *

Post xərci
qəzet basdıran ilədir

* * *

Yekşənbə günü

Fi 29 fevral Rusiya,
sənə 1876

* * *

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

* * *

Dördüncü nömrə

E'lanınamə və məktub göndərən qəzeti çap eladənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardabi.

Elmi-əbdan bərəsində göndərilən məktublara hamısını əvvəl zaman çap etməyə yer olmadı, indi ol hədis aşkar olduğuna onları çap etmək lazım gəlmişdir.

DAXİLİYYƏ

Bu çağacan təzə dadistəd qəraradından bir neçə dəfə danışırsız, amma onilə belə ki, sabah mart ayının əvvəli olduğuna tamam Qafqaz vilayətində təzə qayda işlənəcək, bizim xalqın çoxu ol qaydanın adablarından bixəbərdir və onların belə bixəbər olmağına ümdə səbəb ehtimalıdır ki, ata və babadan qalan adətlərə öyrənib onu dəyişdirməyi özlərinə böyük tənbeh hesab edirlər. Çörəkçi fəğan edir ki, belə zülm olmaz, 28 manat 80 qəpik gөрək xərc versin, kəlləpəz ona yoldaş olub deyir canım, 10-ca manat mayam var, amma mən də zikr olan xərci verəcəyəm. Bu sözləri dülgər eşidib ah çəkib deyir dülgərlik əsbablarından savayı heç bir zadım yoxdu, məndən də o xərci istəyirlər. Xülasə, çörəkçi, kəlləpəz, dülgər, baqqal, əttar, bəzzaz və qeyriləri bir-birinə dəyib elə dad edirlər ki, onların sədasi ərşə çıxıb. Əgər kənardan bir kəs ol sədaya qulaq asa, elə fikir edər ki, onlara həddən ziyadə cəbr edirlər. Amma həqiqətdə onlara bir heylə cəbr yoxdu, taxsır ancaq ata və baba adətidir ki, ondan əl çəkə bilmirlər.

Çörəkçi, kəlləpəz, kababçı və qeyri yeməli şeyləri satan kəslər əgər ol şeyləri evdə bişirib çıxarıb əldə satılar onlara heç xərc yoxdu, amma bizim adam ol şeyləri həmişə dükanda satıblar, ona binaən indi dükandan çıxmağı istəməyib və dükana xərcini çox görüb dad edirlər.

Hər bir sənətkar, o cümlədən dülgər ki, dükana olmaya və qeyri kəslərə fəhlə olub işləyə xərc verməyəcək, amma bizim dülgər bir dükana özünə mənzil edib oradan gedib fəhləlik edir və ondan dükana xərci istəyəndə ah çəkib fəhləlikdən şikayət edir.

Bağqal, əttar və qeyri xırda alış-veriş edənlərdə ixtiyar var ki, 4 dükana saxlasınlar, yə'ni 4 dükana 28 manat 80 qəpik xərc var, amma bizim bağqalın və əttarın ki, bir neçə tabaq alma ya fındıq və ya bir neçə torba dərman almağa tavanası var, bir dükana açılıb və ondan 4 dükana xərcini istəyəndə fəğan edir ki, ona cəbr olur.

Bizim bəzzazların çoxunun mayası min manatdan ziyadə deyil, amma hər bir malı arşın ilə ya çəki ilə satan gərək 80 manat 90 qəpik xərc versin və 10 ədəd belə dükana açılıb bilər. Çünki min manat ilə birçə də yaxşı dükana açmaq olmaz, ona binaən bizim adlarını bəzzaz qoyan kəslər əgər qaz yerini yeriməyib öz tavanalarına görə dadıstəd etsəydilər, heç fəryad etməz idilər.

Xülasə, bizim dadıstəd edənlərimiz təzə qaydaya mütəvəccəh olub on ilə rəftar etsələr, belə fəğan olmaz. Çünki zikr olan qayda bizim ata və baba qaydası deyil, ona binaən bizim adətlerimiz ilə düz gəlmir. Məsələn, malı gəzdirib satmaq bizlərdə heç olmuyub. Ol səbəbə ki, bizim vilayətlər heç əminlik olmuyub. Amma indi vilayətimiz əminlik olduğuna malı gəzdirib də satı bilərik. Pəs ata və baba adətləri dəyişmək bizə lazımdır. Əlbəttə, adət dəyişmək çətindir, amma dövlət bir qayda qoyanda hər bir kəsin adətini mülahizə edə bilməz və əgər onlar mülahizə olunsaydı, bizim əyri və mütəəffin küçələrimiz gərək baqqı qalaydılar. Amma indi düz plan ilə qayrılmış küçələrə elə adət etməmiş ki, hərəgah qədim şəhərlərimiz geri qayıda, bir gün də onda davam edib qala bilmərik.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Necə ki, bir heyvan, məsələn, sərçə yumurtadan çıxıb zindəganlıq edib bir neçə dəfə yumurtduyub sonra tələf olur, habelə hər bir ələfiyyat toxumdan məmələ gəlib zindəganlıq edib, toxumluqub sonra tələf olur. Ondən masəva, heyvanatın bə'zi çox, bə'zi az ömür edən kimi

ələfiyyatın da hər birinin ömrü başqa olur və hər bir qism heyvana bir qeyri cürə xörək lazım olan kimi hər bir ələfiyyata da başqa xörək lazımdır. Xülasə, elmi-ələfiyyatdan mə'lumdur ki, hər bir ələfiyyat heyvan kimi canlı şeydir və onun kimi zindəganlıq edir.

İndi görək ələfiyyat zindəganlıq etməyə, yə'ni onların nəşfü nü-masına nə lazımdır?

Hər bir ələfiyyata lazımdır: əvvələn, hava ki, onsuz heç bir cism dolana bilməz. Havanın ələfiyyata lazım olmağın belə bəyan etmək olur: bir göyərən otu stəkani çökürüb onun altında saxlayanda ot quruyub tələf olur.

Saniyə, isti. Əgər bir otu göyərən vaxtda soyuğa versək, tələf olur, ona binaən qışda tamam ələfiyyat ya tələf olur, ya yuxuya gedir.

Salisən, günün işığı. Əgər bir göyərən otu qaranlıq yerdə saxlıyanda onun rəngi sarılıb tələf olur.

Xamısən, xörək, yə'ni bə'zi duzlar ki, onlar suda əriyəndən sonra otların kökü onları sorub nəşvü nüma edirlər.

Su ələfiyyata lazım olmağı mə'lumdur və duzların həm lazım olmağın belə bəyan etmək olur: əgər bir əlcə pambığın içinə toxumları qoyub onları soyuq olmayan yerdə suluyasan, onlar əvvəl zaman göyərər, yə'ni xırda otlar çolpa yumurtanın sarısını və ağını yeməkdən böyüyüb dünyaya gələn kimi toxumların içində olan xörəkləri yeməkdən əvvəl zaman göyərüb dünyaya gəlirlər. Amma sonra xörək olmadığına tələf olurlar. Lakin onlara lazım olan duzları pambığın üstə səpəndə onları sorub nəşvü nüma edirlər.

Pəs ələfiyyat heyvan kimi yemək-icməyə möhtacdır. Necə ki, bir heyvanı saxlayan onun ələfini yığıb ona yedirtməyəndə ondan nəf tapmaz, həmçinin əkinçiyə də lazımdır ki, öz əkininin xörəyə möhtac olmağın bilib əkin yeri qüvvətdən düşəndə, yə'ni onun əkinə xörək olan şeyləri azalanda ol şeyləri yerə qarışdırmaqla onu qüvvətə gətirsin ki, mənfəəti ziyadə olsun. İmtahan olunub ki, qüvvətlənmiş yerin birə on ya iyirmi məhsulata artıq olur.

MƏKTUBAT

2-c i f ə s i l. Elmi-əbdan bəhsdə Badkubəli molla 2-ci mətləbi belə yazıb. Elmi-əbdan ibarətdir o mərifətdən ki, insan güzəranlıq babında lazım olan ümuru riayət və tədərük etsin müyəssər olduqan.

Əvvələn, bəhsi ki, ortaya düşüb, həmin bu mərifətin şərhindədir ki, əhli-islam içində onun məratibinin riayəti nə həddədir?

Saniyə, güzəranlıq bəbində lazım olan ümür müyəssər olucaq riayət etmək vəzəhdır. necə ki, qeyri tayfalar həm məişətlərin bu qərar ilə keçirirlər və aye-yi-leysə ləilinsani illa məsəə' məzmununa binaən görürük ki, müsəlman başmaqçısı əgər yaxşı olsa, gündə 1 manat qazanır, amma xarici başmaqçısı 10 manata razı olmur. Əgər müsəlman başmaqçısı həm sə'y edib öz əməlində mahir olsa, onun məzhəbi-islama nə zərəri?

Salisən, heç bir millətin kitabında yoxdur ki, şəxs öz qüvvəsindən ziyadə iş görə bilsin. Amma əfradi-bəşərə sə'y ilə məratibi-elmə tə-rəqqi eləmək müyəssər olur. Müsəlman losmanları ki, dəryada gəzirlər, elmləri olmadığına ildə iki ya üç (2-3) yüz manat məvacib alırlar, amma xarici losmanları ki, elmləri var, neçə bu qədər məvacib alırlar. Amma, zahirən payeyi-zəhmətləri birdir. Əgər belə mənfəətə müsəlman losmanı yetişsə və öz milləti qardaşlarına kömək edib ə'mali-xeyir əmələ gətirsə, onun eybi nədir və nə yol ilə onu məzəmmət eləmək olur?

Rabiən, tüccari-islam öz məmləkətlərinin ipək, pambıq və yunun aparıb Moskva və Firəng karxana sahiblərinə ucuz qiymətə satıb haman şeyləri ki, bir il ondan sabiq onlara verməşdilər və onlar bu il müxtəlif surətlərlə ilə parça qayırıblar, artıq qiymətə alıb dalə gətirirlər və əgər güzəranlıq bəbində riayəti-ümür etsələr, heç vaxt belə bihünərliyi qəbul etməyib onun çarəsinin xəyalına düşərlər ki, öz məmləkətlərində fabrika açıb öz məhsulatlardan müxtəlifə parça qayırıb, qeyri-millətlərə satsınlar. Əgər biz müsəlmanlar bu qəbil zadları idrak və müləhizə eləsək, sə'y edərək ki, "Əkinçi" qəzeti gündə bir vəraq çıxıb bizləri öz bədbəxtliyimizdən müttələ etsin.

Xamışən, kitabı-islamda siddəti-fəqri mövün əkbərən² yazdıqlarına heç alimin və cahilin məhəlli-iradi deyil vücudi-insan dünyəvi və üxrəvi ə'mali-xeyri zühura gətirməyə qabil və müstəiddir. O zaman özün qabil və kamil hesab edə bilir ki, özündən ədna payadə olan məvcudatdan elm və əməl həsəbilə artıq ola. Mən la məaşə ləhu la məadə ləhu³ hədisi bu sözün qüvvətinə bir dəlil və izahdır. Ə'mali-dini

¹ İnsan üçün öz əməyindən başqa heç nə yoxdur.

² İnsan üçün şiddətli yoxsulluq böyük ölümdür.

³ Bir adamın bu dünyadakı məişəti yaxşı deyilsə, onun axiroti də yoxdur.

əmələ gətirmək əğniyə üçün hər halda əshəli-vəch ilə fūqəradan ziyadə mümkündür. Fūqəra rəddi-məzalim xümsü zəkət və ənva' həsənət və ə'mali xeyir⁴ feyzindən binəsibdir. Güzəranlıq bəbində lazım olan ümuru riayət etsək, müayinə görmək olur ki, elm və sənət sahibi olan kəs nıkbəti-fəqrədən məhfuz qalır.

Bağışı yazılacaq

Heydəri

2-c i f ə s i l. Neçə qism qardaşlıq var. Onun iki qismindən danışaq. Əvvəl bəni-adəm və noi-bəşərlik qardaşlıqdır ki, hamı kəs bir-birilə qardaşdılar. Amma itilafı-əqaidə binaən firqə-firqə olub hər biri bir millət adlanıb, onların böyük icmama dövlət deyilir və kiçik icmalar bir dövlətə tabe olmaq səbəbilə asudə olublar məgər Dəşt-i-Çıpaq əhalisi və əgər onlar həm öz məsləhətlərinə binaən təfəkkür, təəqqül etsələr, onlara mə'lum olur ki, bir dövlətə tabe olalar, həm özləri asudə olurdular, həm başqa xalq onların azarından xilas olurdur və özləri özgəyə baxıb elmi-ədəb öyrənib təəqqi tapardılar. Amma dövletlər üçün iki məqam var: biri məqami-cəng ki, onun təklifi özgədir və biri məqami-sülh ki, ol vaxtda gərəkdir hamı bir-birilə məhəbbət və doğruluq ilə rəftar etsinlər, ona binaən ki, insan məişət üçün bir-birinə möhtacdır, adamın işi adam ilə keçər və əgər doğruluq olmasa bir-birindən nəf'bərdar ola bilməz. İkinci, milləti qardaşlıqdır. Bunlar gərəkdir ziyadə qardaşlıq mərasimin müraat edib məhəbbət, insaf və doğruluq ilə bir-birilə rəftar etsinlər, hansı ki, aciz və miskindir gərəkdir əl-ələ vermək ilə dolandırmaq. Amma bizim camaatda pul qazanmaq elmləri az olduquna varlımız az və bibəzaətimiz çoxdur və hamısının varlıdan bir növ çəşm-dəşdi var. Lihaza az qardaşlar çox qardaşları dolandıra bilməz, ona binaən gərəkdir varlılar insafı və varsızlar doğruluğu və insafı ortalığa qoyub, bir-birilə əl-ələ verib köməkləşib, dövlət qazanmaq təriqəsin tapmağa sə'y etsinlər, la millət dövlətləri tərəqqi tapsın. Amma çifayda bizim varlı, varsız, hər kəs öz haqqına razı olmağına binaən bir-birinə inanmır. Belədə işlər yerdə qalır.

Bunun illəti odur ki, bizim müəllimlər tūfuliyyətdə elmi-ədəb, elmi-süluk, elmi-xəvas, əşyayi-pəndiyyat və hikməti-qəvaid ilə tərbiyət etməyib, kitabı-Hafiz, Sə'di, Leyli-Məcnun, Yusif-Züleyxa və

⁴ Növbədən yaxşılıqlar və xeyirli işlər.

həttə Qaani oxudub elmi-kəmal əvəzinə eşqbazlıq, cür'əkəşlik, həz-
liyyat elmləri örgədirlər. İnsafən bizim xalq ziyadə bahuşdur ki, elmi-
tərbiyət görməmək ilə genə belə dolandır. Yaxşı olurdu ki, ol kitablar
ki, həqiqətdə kütübi-zəlaldir, mövqaf olub özgə qism kitab, elmi-
ədəblər bina edib, ətfala tə'lim edə idilər. Bu məratibdə ziyadə danı-
şiq var. bu məktubda küncəyiş olmaz. Amma, milləti qardaşlar, bilin
ki, körpü sudan uzaq qalıb. Necə ki, sabiq ərz oldu. oql itib hər kəs bir
təriq ilə özünə çıxıb: həmçinin kəmal da itib hər kəs özünə çıxır.
Fihəza gələn fəsil kəmal və əhli-kəmalın vəsfində ərz olacaq.

Əhsənül-Qovaid

Petrovski dən. Petrovskidə və tamam Dağıstanda bu il qarın
və soyuğun şiddəti bir qayətə yetişdi ki, çox yaşamış və müəmmər
adamlar onun mislin görməkdən haşa elədilər. Petrovski şəhərinin kə-
narında 2 saat külək olduğu səbəbilə 12 adam tələf oldu. Neçə gün
meşə yolu bağlandı. Bə'zi əşxas ki, odun tədarük eləməmişdilər, ev-
lərinin taxtaların pozub yandırdılar. Unun pudu bir həftə içində 75 qə-
pikdən 1 manat 20 qəpiyə tərəqqi elədi. Bu soyuqda bir gecə Petrovski
bazarında yəhudilərin balaqanları və dükənləri ki, taxtadan qayırmış-
dılar ki, od tutub bir neçə dükən yandı. Bə'zi adamlar odun közü baqi
olduğu qədər öz evlərinə qayıtmazdılar.

Həydəri

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Cənab sərdarın övrəti bina elədiyi latara bu fevral ayının 13-də
Tiflis şəhərində oynayıb və udan biletlərin nömrələri qubernatorların
dəftərxanalarına göndərilib. Hər kəsin bileti var isə, gedib oradan
xəbər bilsin ki, onun bileti udubdurmu?

Fevralın 8-dən Daşkənddən tel var ki, rus əsgərləri Kokan şəhəri-
nə daxil olub, Nəsrəddin xanı və Abtavabaşını tutub Rusiyaya gön-
dərib və qeyri sərkərdələri dustaq ediblər. General-qubernator özü
Kokana gedir ki, oranın işlərinə sərəncam versin.

Daşkənd şəhərində türk dilində çap olunan "Türküstan vilayətinin
qəzeti"ndə elmi-əbdan hədisinin bərasində mübahisə başlanıb.

Kənd əhli üçün qorx pul tapmaq çətin olduğuna Avropa vilayətlə-
rində hər kənd ya bir neçə kənd birləşib hər bir xahiş edən evdən qə-
rarlanmış möbləğ cəm edib kənd bankı bina edirlər. Bankı intixab olan
kəslər dolandırır onun calislərinə qorx verib, hər ildə möbləğin sələ-
mini calislərə paylayırlar.

Rusiyada torpaq kənd əhlinin camaatına təəllüq olduğuna bə'zi
kəndlərdə camaat əkin-biçini bir yerdə edib, sonra məhsulətini bölürlər.
Camaatın belə birləşməyinin bir xeyri də odur ki, elm yolu ilə tə'mir
olunmuş əşbabları gətirib işlətmək asan olur.

"Moskovskiye vedomosti" qəzeti yazır ki, boyağ vəfat etdiyinə
Dərbənd əhli bitavana olub. Ona binaən danışıq var ki, Samur çayından
Dərbəndin ətrafına arx aparsınlar ki, onlar əkin və ziraət edə bilsin.

"Tifliski vestnik" qəzeti yazır ki, Zəkərtəla şəhərində 50 min
manat qədər möbləğ cəm olunub ki, ətraf kəndlər üçün bank açılısın.

Berlin şəhərində qulluqçular üçün məktəbxana açılıb ki, onlar
paltar tikməyi, yumağı, biçməyi və xörək bişirməyi öyrənirlər.

Qədim zamandan bəri Bağdad tərəfində göyərçinləri poşt yerinə
işlədirlər. İndi Avropa əhli hər bir qalada göyərçin poştı bina ediblər.
ona binaən ki, cəng vaxtında belə poşt işlətməyə mane yoxdur.

2-ci nömrədə yazılmışdı dünyada 1034434000 insan var, o cümlə-
dən 17300000 müsəlman, amma görək yazılıydı 10344340000 insan
var, o cümlədən 173000000 [müsəlman].

1875-ci sənədə Rusiyada 25 min 9 yüz həştad yangı olub. Onun 9 yüzü ildırım düşməkdən. 3 min 6 yüzü qəsd ilə odlamaqda n. 6 min 8 yüzü qəsd olmaya odlamaqdan və artıq qalamın səbəbi mə'lum olmayıb. Ol yangılardan 3 min 5 yüzdən olan zərər mə'lum deyil; amma başqalarından 64 milyon 96 min manat zərər olub.

Fevralın 22-dən İstanbuldan tel var ki, həzrət Soltan Bosni və Qerdseqovinə əhlini iki il təhmillatdan azad edib.

Qəzetlərdə yazırlar ki, Andraqinin sülhnaməsinin məzmunu Vyana şəhərinin qəzetlərində basılan günü cənab xədivi-Misir təvəqqəf elədiyinə o sülhnaməni tel ilə ona mə'lum ediblər. O tel olub 3 min 8 yüz söz və qiyməti 2 min 2 yüz manat.

Firəngistanın İvraq şəhərində bir naxoş olub ki, 128 gün yuxuda qalıb. Çünki insan o qədər xərəksiz qala bilməz, ona binaən onun ağzına düdük salıb. düdüyə xərəyi töküüb onun mə'dəsinə aparırlar imiş.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго Губернскаго Правленія.

İkinci sənə

İki həftəlik qəzet

Fi 1 rəbii'l-avval,
sənə 1293

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Düşünbə

Fi 15 mart Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

Beşinci nömrə

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap eladının adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

3-cü nömrə ilə belə təzə dadistəd qəraradının müxtəsər məzmununu göndördük. Amma hər tərəfdən bizə yazırlar ki, onlar ilə ol məzmuna müvafiq rəftar olunmur. Məsələn, deyirlər ki, amildən şəhər pulu istəyirlər.

Çünki hər bir qanunda isməm demək olmaz ki, filan şey belə olsun, ona binaən qanuna əməl edən kəslər hər biri öz qüvvəsinə müvafiq onu anlayıb iş görürlər. Bizim Badkubə quberniyasında ol qanunu nə tövr anlayıblar, yazıb bəyan etmişik və əgər qeyr yerlərdə onu qeyr tövr anlayır isələr, bizdə taxsir yoxdur.

DAXİLİYYƏ

İstanbul şəhərində Məhəmməd Tahir İrani fars dilində "Əxtər" adlı bir qəzet çıxardır ki, onun e'lammaməsinə aşağıda çap elədirik:

"Əxtər" dər İstanbul dər xanvalidə dər mətbəeyi-məxsuseyi-xud təb' və müntəşir mişəvəd. Bəcüz əz-ruzhayi-cüm'ə və yekşənbə hər ruz birun miyəvəd. Əzəxbari-yüvmiyyeyi-İslambul və sair məmaliki-Osmaniyyə xəbərhayi-Firəngistan və Hindistan və məmaliki-məhruseyi-İran və digər məmaliki-Şərqiyyə minəvisəd. Və niz əxbari-dövləti və politiki və ʿilum və fənun və ədəbiyyat və bə'z ümuri-ticarəti və sərəfiyyə və həvədasi-nafə və ünumiyyəyə camə mibaşəd. Kəsanə ki talibi-in qəzet başənd, mitəvanənd bəvəkil və əjəntin in kərialişan iftixarül Həcağa

(Hacı Rəhim) taciri-irani sakini-darüssüürü-Tiflis dər-sarayı Xələtov xəbər bədəhəd. Və qiyməti salyaneyi-onra bəqərəri-tə'rifeyi-zeyl rəsənədə və qəbahayi-məxsusi-onra ki, bəmöhür və imzayi-idarə dər-nəzdi-xeyrül-hac müşarileyh əmanətöst dəryaftı darənd. Və müstə-qimən həfiə behəfiə nüsxəhəyi--"Əxtər" rə əpostxaneyi-rus ki, baidə-rəhəyi-ma müqavilə və qərardad darəd təhvil bəgirəd bəonki puli-post və qeyrə bədəhəd. Və qeyrə əzin həm əgər kəsi bəxahəd, yeksar bəta-vəssüti-post bəmüdiri--"Əxtər" bənəvisəd və qəzet bəxahəd baz həftə behəfiə bərayi-u füstədə mişəvəd. Dər-bə'z məmāliki-Qafqaziyyə həm bə'd əzin vəkilha müəyyən xahəd şüdə ki, esamiyi-onhara həm dər sani itilə xahim dād.

T ə' r i f ə. Qiyməti-salyaneyi--"Əxtər" dər-məməliki-Rusiyyə əsl qiyməti salyaneyi-on yazdāh manat və nimpuli-əskinas. İcrəti-posti-yeksələ həşt manat və nim gözələk. Cəm'ən bənzimami-icrəti-post mişəvəd. Dər-ərzi-sali bərayi 252 nüsxə bist ədəd manat kağəzi.

Sahibi-imitiyazi--"Əxtər" Məhəmməd Tahir

Əgərçi İstanbul şəhərində müsəlmanlar üçün çox qəzet çap olunur, amma onlar Osmanlı dilində olduğuna bizim üçün elə ləzzət eləməz, lakin "Əxtər" qəzeti fars dilində çap olunduğuna və fars dili bizim vilayətlərdə çox işləndiyinə ümidvarıq ki, onu bizim tərəflərə gətirdən çox ola. Əgər qeyr məmləkətlərin sakinləri "Əxtər" qəzetini gətirtmək istəyələr, onlara məsləhət edirik ki, onu bir baş İstanbuldan gətirsinlər.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Siçan insana zərər edən heyvandır. Onun 4 qabaq dişləri çox tez uzandığına siçan gərək onları sürüb gödəltsin ki, onlar uzanıb onun ağzını tutmasınlar. Ona binaən onun zikr olan dişləri uzanan zaman hər bir şey ona rast gəlsə onu çeynəmək ilə dişlərini gödəldib itiləyirlər. Bu səbəblərə xalq ona köşəyən deyir. Siçan ildə 4-5 dəfə və hər səfər 8-dən 13-cən doğur və onun balaları bir neçə aydan sonra özləri də doğurlar. Belə olan surətdə onun düşməni çox isə də, ziyadə artıbban indi tamam dünyanı tutub.

Siçan yerin hər bir tərəfində ola bilir. Onun üçün dağ ya düz, soyuq ya isti tərəf birdir. Hər yerdə siçan insana mehmandır. Bizim evlərimiz

və ambarlarımız onun üzünə açıqdır. Xülasə, siçan insanın dalmca öz kölgəsi gedən kimi gedib. İndi hətta cəzirələrdə həm ona mehman olubdur. Siçanın zərəri bizim ambarlarımızda nə qədər ziyadə olsa, elə mə'lum etməz. Ona binaən ki, ambarı olan kəs tavanalı olduğuna onun zərərinə görməz. Amma vay kənd əhlinin halına ki, onların əkininə siçan düşsə! Həzər müsibət ilə əkinçi taxılı yetirib, onun bəhrəsini gözələn zaman siçan onun əməyini zay edib, taxıl tələf edib onu gözüyəşli qoyur. Və əgər bir il belə taxılı tələf olmaq ilə ondan xilas olseydi, xoşbəxt olur idi. Amma siçan taxılı yeyən zaman ondan özünə qış üçün azuqə saxlayıb ilbəil artıb dəxi ziyadə zərər edər. Bu səbəblərə binaən bir yerdə siçan düşəndə onu qırıb tələf etmək gərək. Siçanı belə tələf etmək olur:

Əvvələn, siçan düşən yerdə qoyun, mal sürülərini çıxarıb ol yeri taptdımaq ilə. Çünki günorta vaxtı siçan öz dəməyində olur, ona binaən ol zaman mallar yeri tapdılamaqdan dəməklərin dəşikləri tutulduğuna siçanın nəfəsi darıxıb boğulub tələf olur. Amma lazımdır ki, mal çox olsun, onlar gözəndə sıx, yə'ni bir-birinə yavıq gəzsinlər ki, dəməklərin tamam dəşiklərini tutsunlar. Zikr olan qayda ilə 4-5 gün ol yeri tapdadanda siçan tələf olur.

Saniyə, siçan bərk yerdə məskən edir ki, onun dəməyinin qıraqları uçub onu incitməsin. Ona binaən payızın axırında belə yeri dərin şuxm edəndə ol yer narınladıqına siçan çıxıb qeyri yerdə gedir. Və əgər gətməsə də, belə narın yerdə yağış və qar suyu ziyadə daxil olduğuna siçan nəmişlikdən tələf olur.

Səlisən, əkin yerində quyu qazmaq ilə ki, onların dərinini bir arşın və qıraqları dik ola, belə quyunu hər 30-40 arşında birisini qazıb, onun qıraqlarını daş ilə döyüb bərkidmək gərək. Ya quyuların əvəzində zikr olan qayda ilə ol yerdə iki şirli qalğalar, yə'ni bəstilər basdırmaq ilə ki, onların da dərinini bir arşınacan və ağzi yerin üzü ilə bərabər ola. Zikr olan qalğalara və quyulara bir az piy ya qeyr iy siçana xoş gələn şey qoyulsa, dəxi yaxşıdır. Onlara düşən siçanlar bir-birilə dava edib, bir-birini yediklərinə həftədə bir gedib onlardan sümükləri çıxarıb təmizləmək gərək.

Rəbiən, siçan dəməyinin dəşiklərini bərk torpaqlayıb bir dəşikdən dəməyi tüstü ilə doldurub onları tələf etmək olur. Bir kasa kimi dəmir ya mis qabın bir böyrünə bir kiçik körük və o biri tərəfinə bir düdük möhkəm edib düdüyü dəşiyə salıb kasanın içində əsgə ya qeyr şeylər və bir az kükürd yandırıb körüyü basanda yanan şeylərin tüstüsü də-

məyə daxil olur, sonra ol deşiyi də tutanda siçanlar boğulub tələf olurlar və əgər sabahısı günü bir neçə deşik açılmış isə, mə'lum olur ki, bə'zi siçan sağ qalıb. Ona binaən onları da zikr olan qayda ilə boğmaq görək. Habelə siçanları suya basdırıb tələf etmək olur.

Xamışən, bə'zi heyvanat, məsələn, quşlardan yapalaq, bayquş, süd əmən heyvanatdan pişik, tülkü və kirpi siçanı yeyib tələf elədiyinə, Avropa kəndlərində onları siçan düşən yerdə saxlayırlar. Məsələn, yapalaq üçün ağac başında yuva qururlar. Deyirlər ki, hər yapalaq bir oturma 40 siçan yeyir.

Zikr olan qaydalardan savayı siçanları mərgömuş və ya qeyr zəhərlər ilə zəhərləyib tələf etmək olur. Amma sərhəsab olmaq görək ki, qeyr heyvanat zəhərlənmişin və bir də qarğaduzunu bişirib, un kimi əzib ərimiş piyə qarışdırıb, siçan deşiklərinə salıb, bir qabda su qoyanda siçanlar onu yeyib, su içəndə qarğaduzu onların mə'dəsində daşa dönüb onları həlak edir.

MƏKTUBAT

Badkubəli molla cənabları elmi-əbdan sualında mətləbi-salisi belə bəyan buyurublar: nəf və zərər edən şeylər və lazım olan əmrlər və insanın öz təcrübəsi ilə olur və ya həkimi-haziq ilə-axir.

Əvvələn, bu məqbuledən belə mə'lumdur ki, cənab ağa məhz tibb elmin mənzur buyurublar ki, təcrübə ilə müalicəni xilaf və həkimi-haziq rə'yinin mütabəətin cavab və xoşbəxtlik hesab ediblər. Haşa ki, məhz murad bu elm olmuş ola ki, belə surətdə laməhalə üləmanın tibb elmindən filcümle vaqif olmaları lazım olurdu.

Saniyən, ayatı-Quran və əhadisi-qüdsi əlfazın kəlli-münnasa əla qədəri üqulihiml babətindən məqamına görə mə'na olmasa və bir müddəi irad tutsa ki, sizin ayat və əhadisin ləfzi mə'naları bir-birinin ziddi və xilafıdır, nə cavab vermək olur. Pəs lazım gəlir ki, əlfazın mə'na və muradın anlayıb bəyan etmək.

Salışən, təcrübə və nəf və zərər edən şeylər biduni-əql payeyi-nöqsandır və əql biduni-elm və cəvahir kimidir ki, pak və tərəş olmamış heç bir qədrü qiymət onunçün müəyyən deyil, ona binaən adabi-elmə baliğ olmayan əqldən bir səmər, bir vəzə gəlməz. Pəs nəf

Herəm öz ağlına görə danışdırın.

və zərər edən şeyləri elmi-əbdan hikmətin anlamamış bilmək qeyr mümkündür.

Rabiən, biz müsəlman tayfasının bədbəxtliyinə bundan ziyadə nə dəlil ki, qədim zamanda hikmətdən xəbərdar olan padşahlar öz döv-lətlərinə tərəqqi verməkdən ötrü bə'zi tavaif qeyr mətbuəyə karxana və məşin və bunlara münasib əməlləri dürüst eləməyə mən' eləyir idilər ki, onlar öz məhsulatin götürüb, ol padşahın öz dövlətində olan karxanalara satıb və haman malm təmiz olmuşun iki başa kirayə verib dala qaytarsınlar. Amma bizlər öz ixtiyarımız ilə o əmrləri bina eləməkdən uzaq qaçıırıq.

Kücast əhli-dili ta küno dəlaləti-xeyir –
Ki ma bədust nobordim rah, behiç toriq¹.

Bağisi yazılacaq

Heydər

7-c i f ə s i l. Əvvələn cəmi məratibi-kəmalata yetişməyin dəlili əql yolu, elm körpüsü, doğruluqdur. Əz hər çə talib küni şəb və ruz əvvəl rəhi-elm və sidq əmüz².

Salışən, kəmal ibarətdir o elmi-əməldən ki, onun millət, dövlət üçün bir faydası ola. Hər elmin faydasına qədr mərtəbeyi-kəmalı mülahizə olunur, xah qovlu, xah fe'li və söz kəmalın kilididir. Kəlmeyi-daniş və hikmət daneyi-cəvəhirdən mərğub və qiymətlidir.

R ü b a i :

Hikmətin kolməsinin qiymətini gör bilələr,
Mın ilin gövhəridir, hər birinin qiyməti var.
Sözlərin canına lüf ilə oğor fikr edələr,
Hər sözün bir canı yox, bəlkə onun min canı var.

Çün nözmədə bir növ məlahət olduğuna əhli-daniş deyiblər əşşə'r fil-kəlam kolmilhi fit təam³ nəinki batil və bihudə sözlərdən kitablar

¹ Biz dostluğa heç cürə yol tapa bilmədiyimiz halda, hamı elə bir qayğıkeş adam ki, xeyir işlərə yol göstəror.

² Gecə-gündüz nə istəyirənsə əyval elm və düzlük yolunu öyrən.

³ Kolamda şeir, xörəkdə duz kimidir.

yazıla və çap olub otfal və cühhal əhno düşö, hər laibahı adam pör-puç sözləri bir-birinə toxuyub birin mödh, birin həcv. şorab və ömrədləri vəstf etmək ilə adın sahib-kəmal və həkim qoyub minaxət xərəcə versin, haşa və kəlla belə adam sahib-kəmal olmaz, bəlkə müin və loşkori-seytan olub xalqı gümrax edər. Yaxşı olurdu bu aş'ar əvəzinə bez toxuyub bir növ əhli-elm və kəmal hesab oleydilər, ya pinəduzluq öy-rənib bir qardaşın başmağı yırtılarda pino edəydilər. Bu mətləbdə söz çoxdur. Bu fəsil aşşüərə yəttəbiü hüim elğavun¹ ayəsinə iktifa edək.

Qərəz, ümdeyi-kəmalat ülümi-səltənət və əmri-nəhydir ki, millət, dövlətin ümuratının ümdə pişrəfti və rövnaqi bu iki növ ülum ilədir. Habelə ümdə əhli-kəmal bu iki qışm ülumun alim və amilləri-tilər ki, xalqı dolandırmaq zimamı bunlar ilədir. Gərək bunlar hər biri öz elminə müqərrər olan ümuratı qanun və qəvaidi-ədəlat ilə möhkəm və müntəzim edə və o birinin əməlinə ixtilal etməyə ki, bədən zəif olduqca ruh qüvvətdən düşər. Lazımdır ruh və bədən məən ola, ta vücut salim və qəvi ola. Hərçənd ruh və bədən əlahiddə deyilir, amma həqiqətdə birdirlər. Pəs həzrətin bu kəlamı-mö'cüzizamında iki növ əql və iki növ elm buyurmağından belə mətlum olur ki, millət üçün iki növ hakim lazımdır: biri məaşi-əbdana lazım olan ümurata rövnaq və sərəncam versin, biri dini-məada lazım olan üluma rövnaq versin və illa əql bir şeydir, həmçinin elm bir şeydir. Belə ki, sabiqan əql üçün neçə məsəl ərz oldu, biri su idi, necə ki, hər qışm nəbatata sərf edələr, onu öz xasiyyətinə həddi-kəmalə yetirir. Habelə əqli hər bir elmə sərf edələr onu həddi-kəmalə yetirir, necə ki su bir şeydir məhəlli-sərfinə binaən adlanır, məsələn, bağın ya bostanın suyu, ya dəyirmanın suyu qış əla haza², pəs əqli-məaş və əqli-məad həm bu qəbildir və elm genə bir şeydir. Elmin mə'nası bilməkdir. Hər əməli öyrənməkdə təhsil olmuş əla onilə adlanır. Məsələn, elmi-royasət və ticarət və sənəət və zirəət və qış əla haza. Elmi-əbdan və ədyan, amma əqli-məaş müqəddəm buyurmağın dəlili vəzəhdür ki, əvvəl məaş gərək forahəm ola ki, məaş yol və körpü və məzrəodir məad üçün, həmçinin əbdanialət və mərkəbdir ədyan üçün. Dinin səbatı bədən ilədir. Din biduni-bədəni-məad, biduni-məaş surətpəzır olmaz.

Gələn fəsil mö'niyi-dövlətdə ərz olacaq

Üsanül-Qəvaid

TƏZƏ XƏBƏR

Əlahəzrət Fərhad Mirzə Mö'təmüdüddövlə Məkkə ziyarətindən qayıdıb sabah İrana gedəcək.

Cənab Sərdarın dəftərxanasından qubernatorlara yazırlar ki, Məkkəyə gedən müsəlmanlara mə'lum eləsinlər öz pasportlarını Osmanlı konsuluna pişnəhad etməmiş sərhəddən keçsinlər ki, onlara Osmanlı dövləti tozo qaydaya binaən mane olur. Bu ayın 2-də "Pravitel'svenni vestnik" qəzetində yazılıb ki, padşahi-imperator hökm edib Kokan xanlığını Rusiyaya tabe hesab edib, onu Fərğan əblastı adlasınlar və general Skoblev oraya hakim tə'yin olub.

İndi Rusiyanın sərhəddi Qaşqar dövlətinə yetişiib.

Qəzetlərdə yazırlar ki, ingilis Əfqanıstanı ki, Hindistan ilə İrannın sərhəddində vəqedir, əldə saxlamaqdan ötrü oranın hakimi Şirəliyə məvacib verir imiş. Amma cənab Şirəli bir ingilis kitabından bilib ki, ingilisin muradı onun Herat şəhərini zəbt etməkdir. Ona binaən indiki ingiliso düşmən olubdur.

Misir ilə Həbəş dövlətinin cəngi hələ qurtarmayıb. Yazırlar ki, bu yarıq zamanda Misir oşqorları həbəşlərə qalib olublar.

Təzə çap olunan Rusiyanın pambıqdan qayrılan mallarını satmaqdan danışan kitab deyir: Rusiyanın pambıq malı ilboil az satılır. Ona səbəb oldur ki, dəmiryolları artdığına Avropa dövlətlərinin malı bizim mal satmağa mane olur. Bu səbəb hər neçə ildir ki, fabrixa sahibləri öz mallarını Çin və Japon dövlətlərinə göndərirlər. Amma indiki Avropa malı orada həm onlara mane olur.

Bu halda zikr olan rus malları yaxşı satılır Türküstanda, Kokanda, Buxarada, Qaşqarda, Dəşti-Qırğızda. Ona binaən ki, oralara atəş gəmiləri və dəmiryol işləmədiyinə qeyr tayfaların malı ona mane ola bilmir.

¹ Ancaq yolunu əzmış adamlar şairlərin ardınca gedərlər.

² Buna binaən müqayisə et.

“Moskovski vedomosti” qəzeti yazır ki, dövlət məsləhətxanasında məşvərət var taxsirkarları Sibirə göndərməsinlər. Deyirlər hər vilayətdə bir dustaqxana bina olunacaq ki, taxsirkarları orada saxlasınlar.

Rus qəzetlərində yazırlar ki, martın axırında vələhd-i İran Peterburqa gəlib, sonra Avropa səyahətinə gedəcək.

“Uralski vedomosti” qəzeti yazır ki, Ural kazaklarından 87 adam dövlət qərar edən əsgər tutmaq qanununa əməl etmədiklərinə onları tutub Türkünstanda dövlət tərəfindən müəyyən olan yerlərə sakin olmağa göndəriblər.

Peterburqdan tel var ki, Rusiyanın Hacıtərxan, Samar və Tambov quberniyalarından çox adam xahiş edir ki, dövlət Türkünstanda verdiyi yerlərdə gedib sakin olsunlar.

1876-cı sənədə Rusiya dəmiryollarının tulu 17000 verst olub. Ol yolların hər verstı bir ilin müddətində 8000 manat mədaxil gətirib.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С. дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго Губернскаго Правленія.

İkinci sənə

İki həftəlik qəzet

Fi 15 rəbiüləvvəl,
sənə 1293

Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir

Düşənbə günü

Fi 29 mart Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

Altıncı nömrə

E lamana və məktub göndərən qəzeti çap edənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap edədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardabi.

DAXİLİYYƏ

Bir dəfə yazmışdıq ki, hər bir qəzetin ümdə muradı mübahisədir ki, aqıl kəşlər bir-birilə mübahisə edib işləri xalqa bəyan etsinlər. Bu əsnada cənab Heydəri elmi-əbdan hədisinin mübahisəsi başlanmağa bəis oldu. Çünki elmi-əbdan hədisinin əsli mə'nası mə'lum və aşkardır, ona binaən zikr olan mübahisənin ümdə muradı bizim elmi-əbdandan bixəbər qalmaqımızın səbəblərini bəyan edib onun olacağını xalqa aşkar etmək idi. Bu səbəbə 12-ci nömrədə aqıl kəşlərdən sual elədik ki, o elmləri kimdən öyrənək ki, biz də tərəqqi edib payımal olmayaq? Amma indiyəcən ol suala heç bir cavab yazan yoxdur ki, guya bizim sual ol mübahisəyə daxil deyilmiş.

Necə ki bir imarət tə'mir etmək istəyən onun üçün yer alıb orada olan tə'miratları dağıdıb daş və kəsək gətirib oraya tökdürüb, sonra imarəti tikdirmək istəməyəndə ol yer ondan dəniz artıcaq xarab olur, habelə bizim elmi-əbdan bəhsi. Biz o elmlərdən bixəbər olmağımızı xalqa bəyan edib və əgər indi onun olacağın dalışyıcın olmayaq işlər dəniz artıcaq xarab olacaqdır.

Pəs biz lazım bilirik bu barədə öz təsəvvürümüzü yazıb bizim aqıl kəşlərdən iltimas edək ki, hər bir kəs onun yaxşı və yamanlığını qəzetdə bəyan etsin. Bir neçə ildir ki, Osmanlı dövləti məktəbxanalar açıb hər bir elmi öz dillərində xalqa öyrədir. Çünki onların kitablarını bizim adam oxumaq qətidir, ona binaən yaxşı olurdu ki, bizim millət

qeyrətə çəkən qardaşlar bir icma bina edib, ol kitablardan götürüb, bir az dəyişdirib, çapxana açıb öz dilimizdə çap elədi. xalqa müftə, ya bir az qiymətə paylasın ki, bizim məktəbxanalarda şair kitablarının özündə ol kitablardan oxunsun.

Əlbəttə, bizim şair kitabları oxudan müəllimləri birdən elm kitabları oxudan etmək olmaz. Amma ümidvarıq ki, işin binası qoyulsa, mürur ilə yerisin. Elm kitablarımız olsa, onları oxurlar və necə ki, su damcı-damcı düşmək ilə daşı deşər, habelə ol kitabları oxumaqdan elm və ədəb mürur ilə xalqın könlündə nəqs bağlayıb möhkəmlənər.

Bu halda elmi-əbdandan bixəbər olduğumuzda bir qeyr çarə bilməyib, bu təəssüvü yazıb anlayan müsəlmanlarımıza mə'lum edirik ki, millət təəssübünə görə əlacpəzir olsunlar.

ƏKİN VƏ ZİRAƏT XƏBƏRLƏRİ

Hər bir heyvanatın xasiyyəti və bədəninin naqis, ya tamamlığı onun övladında olur. Ona binaən ingilis və qeyr Avropa maldarları sə'y edib, öz mallarını yaxşılandırılar. Məsələn, mə'lumdur ki, heyvanın ayaqları qısa olduqca yavaş yeriyir və belə ağır tərponən mal tez kökəlir. Ona binaən kök mal istəyən kəslər o malların ayaqları qısalmasını seçib onların balalarından ayaqları çox qısa olanını saxlayıb, qeyrlərini tələf edib, bu minval ilə bir qərindən sonra ayaqları çox qısa və özü tez kökələndə mal əmələ gətiriblər. Məsələn, ingilis donquzu ki, kökələndə heç tərponə bilməz. Həmçinin mə'lumdur ki, qara malın qabaq tərəfi, yə'ni başı, boynu və döşü iri olduqca gücü, dal tərəfi, yə'ni budları və əmcəkləri yekə olduqca südü və tamam bədəni bərabər canlı olduqca öti ziyadə olur. Ona binaən bir neçə qism mal əmələ gətiriblər ki, məsələn, süd malının südü, ya ot malının öti birəş qeyr qism malların südündən və ətindən ziyadə olur. Əlbəttə, belə malları ə'laləndirməyə çətin deyil, **ancaq zəhmət istər.** Məsələn, süd üçün mal saxlayan aşağıda zikr olan nişanlar ilə süd mallarını cəm edib, onların balalarından ziyadə südlü olanını saxlayıb, qeyrlərini tələf etsə, bir qərindən sonra çox ə'la mal əmələ gələr. Həmçinin malları bir qeyr tövr ilə yaxşılandırmaq mümkündür. Necə ki, yaxşı ayqırı ilxiyə qoşanda ilxi mürur ilə yaxşılanır, **habelə qeyr məmləkətlərdə ə'lalanmış malın kəllərini sürüyə qoşanda ondan sürü yaxşılanır.** Belə ə'lalanmış malı Avropa vilayətlərində və **hətta bizim Tiflis şəhərində də satırlar.**

Südlü malın nişanı budur: başı kiçik, boynu və buynuzları nazik, döşü ensiz, qamı yekə və girdə, sağrısı canlı, quyruğu nazik və uzun, əmcəyi yekə, amma onun başları miyanə, ayaqlarının hündürlüyü miyanə və onların aşağı bəndi nazik, tükləri nazik və yumşaq olur. Onlardan savayı süd aynası ki, malın dal ayaqlarının gerisində tüklər torsinə, yə'ni meyli yuxarı bitən yerə deyirlər, böyük və onun tükləri yumşaq və yağlı kimi olur. Əmcəklərin üstündə qan damarları çox olur.

Zikr olan nişanlardan savayı maldar görək onun südlü olmağın imtahan etsin. Mal üç doğanacan onun südü mə'lum olmaz. Südü bir qabda saxlayıb onun qaymağının qədərini bilmək görək. Ona binaən ki, bə'zi malın südü duru olduğuna çox görünür, amma yağlı az olur.

MƏKTUBAT

8-c i f ə s i l. Keçən fəsilə də' də elədiyimiz mətləb tül əncam idi və mənzur bu idi ki, ondan sonra mə'niyi-şəriətdə və xəzanədə danışib, ta əvvəlinci fəsilə zikr olan məvane bəyan edək. Vəli bu mətləb özü də məvane pəyda edib, qaldı. Behər təqdir öz-cümleyi ülumikəmalıyyə ülumi-ziraətdir və ziraət həmin arpa, buğda deyil. Hər bir şey ki, yerdən əmələ gəlir ziraətə daxildir. Məsələn, ipək baraması.

12 ildir ki, Qafqaz, Gilan və Mazandaran yerlərində barama olmur. Ona binaən xalq pərişan olub. Ələlxüsus Gilan əhli ki, onların nəlisi aləmi tutub. Zərələr və tüccarlar əldən düşüb. Hərgah bizim əhldə ültimi-ziraət olseydi, bu ərzi-müddətdə elm üzündən ya onun çarəsin tapmışdılar, ya imtahanat və təcrübət ilə bir qeyr ziraət əmələ gətirərdilər. Məsələn, qənd xalq üçün xörək olub xah qəni, xah fəqir və bu qənd qənd ki, məmaliki-İrana gəlib əvozinə pul gedir, hamısı Firəngistanın bir quberniyasında əmələ gəlir ki, Marsel olsun, beibarəti-müsəlmani bir valinişin yerdir və çuğundur, yə'ni zılx suyundan qayırırlar. Bəbin təfavüti rəh əz kücast ta bekuca¹. Onlar çuğundur suyun belə əmələ gətirirlər, amma Mazandaran mahalında neyi-şəkərdən bir zad qayırırlar ki, adam onun rəng-buyından birəğbət olur. Gör goda kahil bəvəd təqsiri-sahibxanə çist?¹ Pəs bə'd əz on ki, elm olmadı əməlin təqsiri nədir? Əməl mövqufdur əməl edənün elminə. Əgər on-

¹ Bax gör, yolun fərqi haradan haraya qədərdir.

ların elmi olaydı onun çarəsin edərdilər ki, qənd öz məmləkətlərində əmələ gəlsin. Həm xalqa güzəran yolu açardı, həm bu qədər pul məmləkəti-xariciyə getməz idi. İldə nə qədər hər adamın xərçinə təfəvüt edərdi və ticarət əmri də rövnoq tapardı. Məsələn, bu halda firəng qəndi Badkubədə 5 manat və rus qəndi 8 manatdır. Firəng qəndinin hər puduna 3 manat 20 qəpik gömrük məsarifi olduğuna Qafqaz vilayətində firəng qəndi sərff etmir, amma İrana aparmağa rus qəndi sərff etmədiyinə, firəng qəndi aparılır. Əlbəttə, Firəngistanda 2 manat yarımadır ki, Badkubəyə gətirib 5 manata satırlar. Pəs Firəngistanda hər bir mə'kulatın bahalığı ilə və əməlinin icrətinin ziyadəliyi ilə, məsələn, 2 manat yarım olanda, əlbəttə, fabrika sahibləri genə nəf' edirlər. Pəs bizim yerlərdə mə'kulat və əmələ ucuz olduğuna görək dəxi qənd ucuzraq əmələ gələ. Bunlar təfəkkür istər.

C a v a b. Filankəs, guya sonın xəbərini yoxdur ki, Mazandarannın Barfəş şəhərində qənd fabrikanı bina elədilər, amma zərərinə binaon mövquf oldu. Bəli, yaxşı xəbər var ki, onun mübaşiri əvvəl Hacı Mirzə Məhəmməd Bərrar taciri-Təbrizi və sonra Hacı Yə'qub taciri-Kaşani idi. Onun mövquf olmağına necə səbəb oldu ki, onların birisi ələmi xərab edər, öz on cümlə təköbbür və nəxvət, bihesablıq və xəyanət, israf və təbzir. Hər kəs o əməli özü üçün mədaxil yolu bilib öz tərəfinə əxzü cərr etməyə məşğul oldu, belədə əlbəttə, iş əncam tapmaz.

Tovfiri-əməl budur ki, elm əhli əməli əncama yetirib ondan nəf'bərdar olur, amma əhli-eli olmayan əmələ qarışmamış əxzü cərr fikrində olub, əməli puç edir və özü də nəf'dən qalıb biabru və sorğordan olur.

Ey qardaşlar, cəm olun elmə və sədaqətə, ta abad olasız, qaçın nəxvət və israfdan, xəyanət və bihesablıqdan, ta xərab olmayasız.

Gələcək fəsil sənətdən üzrə olacaq.

Əhsənül-Qavəd

Badkubəli molla elmi-əbdan bəhsində mətləbi-rəbə'i belə boyan edib:ərbəbi-mə'rifət külli millətlər Məhəmmədül-mustafa peyğəməbərini sahibrə'yi-kamil olduğuna bəhis deyillər ilaxirə.

¹ Əgər dilənçi tənəbdirsə, cv sahibinin təqsiri nədir?

Əvvələn, o şəxsi-sail həzrətin rə'yi-kamil olduğuna heç bir növ şəkk eləməz, bəlkə bu sualına binaon məqami-təsdiqdə olduğun ibraz edər. Əgər soruşsa ki, mən nə vaxt cənab peyğəməbər haqqında izhəri-süstrə'ylik elədim ki, siz onun kamalın isbat etmək istəyirsiniz – cavabı nədir?

Saniyən, şəxsi-əvam əgər fəlməsəl, alim sözü anlamaya, ya xəyr, alim öz elminə əməl etməyə, əvvəlinci halda alimin və ikinci surətdə elmin nəqsi nədir?

Kütübi-şəriət ki, Qurani-məcidin şərhində müdəvvindir ehkami-ticarət və adabi-qəzavət və qeyr həm ki, boyan olunubdur. Pəs cəmi nūqati-ələmdə islam ticarətinin səbəbi-tənəzzülü görək nə olmuş ola. Qazilərin dürüst kirdarlığı öz insaflarına mühəvvəl olub. Ol xüsəsdə danışmaq bizlərə təklif deyil.

Rəbiəon əgər əhli-islamın şəriəti mücərrəd adət təməi-bəhişt və xof-i-cəhənnəmə müxtəsə elseydi, belə irad gətirmək məhz xilaf olardı və ona cavab bundan artıq ki, bizim ehkami-şəriətimiz belədir və şəre'i-müqəddəs bizlərə belə hökm edibdir, bir şey lazım gəlməzdi və heç bundan mö'təbər cavab yox idi. Pəs sailin mənzuru olmur ki, bu vüs'əti-şəriətlə müsəlmanların qeyr tayfalarından geri qalmağına səbəb görək nə olsun?

Bağış yazılacaq.

Petrovski və Teymurxan-Şura Dağıstan mahalında toz bina olunmuş şəhərlərdən hesab olunurlar və hər iki şəhərin dadistədi mövquf-dür əsgər əhlinə.

Petrovskinin xoşməkanlığı ki, şərqə və şimali dəryyə, qərbi və cənubi səmti dağdır, bir havayı-məxsəs vüs'əti-nəfəs üçün onda istiş-mam olur ki, bədənin və ruhun yüngül olmağına səbəb olur.

Ətrafin ə'yani və əşrafı dəryyə suyuna çimməyə, qumıs, yə'ni at südü içməyə, Rusiya tərəfindən üzüm yeməyə buraya cəm olurlar.

Hər gün günortadan sonra ə'yan-əşraf şəhərin milli bağında nəcəbə üçün bina olan evdə rəqşə və təfrihi-damağa məşğul olurlar və dövletli muzıkaçılar hər gün camaatın xoşvaxtlığına məşğul olurlar.

Kəçən yay Dağıstan nəcəbasından Avar xanının bəkəsi Şamxalın qızı öz müteəlliqələri ilə ki, necə nəfər Dağıstan uyezdlərinin xatunlarından idilər, hər gün bağa səyahətə çıxıb, camaatın nəzərində həddən artıq cilvələri var idi.

Petrovskinin iki verstliyində bir palçıq vardır ki, bə'zi naxoş üçün onun içində yatmağı həkimlər caiz bilirler, amma Dağıstan əhli adət üzərillə xah naxoş, ya qeyri-naxoş ola, 10-15 köç və küllət ünas və zükür hər gün qız və gəlin fəxir libaslar geyinib, Petrovskinin baş küçsindən düşüb, saz və nağara çala-çala rəqs və toy ilə dəsto-dəsto zikr olan palçıq tərəfə gedirlər.

Petrovskinin 14 verstliyində isti su var ki, Dağıstan əhli o suda yatmağa çox gedib və mənfəətin iğraqi-tə'rif edər.

Şəhər əhlinin çoxu qulluq və əsgər əhlidir, tacir və sövdagər şəhər əhlindən çox azdır. Bileümlə dadistəd edənləri Qafqaz və İran xalqıdır. Onların bə'zisi Dağıstan qızları alıb və xatunların öz adətləri ilə qadırsəbə büründürürlər.

Bağisi yazılacaq.

Heydər

Dərbənddən. Bizim şəhərin xalqı ya tüccarlıq, ya sənətkarlıq və ya fəhləlik ilə güzəran edir. Ticarət əhlinin əvvəldən də tanqahı cüzvi olub. Onlar Rusiyadan mal gətirib onun bir hissəsini nəqdə və birisini nisyə satıb, nəqdini boyaya xərcləyib, mizanda ki, iyul ayı olsun, öz boyağını və nisyədən hasil olan boyağı cəm edib, Rusiyaya aparıb fəruş edib edib mal gətirirdi. 3 ildir ki, nisyə xalqın üstə qalıb və nəqdi ki, boyaq idi qiymətdən düşüb. Ona binaən alış-veriş bilmərrə yatıb. Onların çoxu dükənlərin bağlayıb və bə'zi bir çotgə və özü qalıb, bilmir nə eləsin. İndi hər bir adam görək təzədən dadistəd binasının qoysun, amma tanqahsız heç bir iş etmək mümkün deyil. Belədə camaat birləşib bang bina etsəydi, fəqir-füqəranın əlindən tutub onlara kömək edərdi. Amma çifayda bizim adam hər kəs öz başının fikrində olub, camaat üçün nəf' verən işlərdən bir tədbir və məsləhət eləmək əsla xəyallarına gəlmir. Pəs yaxşı olurdu ki, böyük olan hakimlər bizim şəhərdə bang tə'yin etmək sə'yində olaydılar ki, bizim tüccarlar bang köməyi ilə təzə dadistəd başlaya bilsinlər.

Dərbənddə təzə ildən miravoy sud bina olunub. Əgərçi boyaq dadistədinin arızacılığı bilmərrə orada yoxdur, amma onunla belə arızənin çoxluğundan cənab sudya tənqə gəlib.

Şəhərimizin bucağacan nataryusu yoxdur, ona binaən çox məətləlik çəkirik.

Əlimədəd Abdullazadə

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Həzrət sərdarın dəftərxanasından Badkubə qubernatoruna yazıblar ki, Məkkəyə gedən müsəlmanlara mə'lum olsun İskəndəriyyə şəhərində olan Rusiya konsulu yazır ki, müsəlmanlar Məkkədən qayıdan zaman Cəddadən gəmiyə oturub İskəndəriyyəyə gəlirlər, amma oradan İstanbula gəmi olmadığına ləng olurlar. Ona binaən yaxşı olar ki, onlar Rus ya Avstriya və ya Xədifiyə camaatının gəmisinə otursunlar ki, onlar birbaş İstanbula gedər.

Rusiya Kokanı zəbt edəndən sonra İngilis dövləti çox təşvişə düşüb istəyirlər, öz padşahlara imperator desinlər ki, Asiya qit'əsinin sakinləri onları güclü hesab etsin. Onlar qorxur ki, Rus Türküstanı, Bilucistanı, Əfqanıstanı zəbt edib Hindistanı alsın. Amma Rus qəzetləri yazır ki, bizim qonşular qanun üzünə öz işlərinə məşğul olsa, onlar ilə işimiz yoxdur. Çünki Hindistanda İngilis qanunu işləyir, ona binaən oraya getmək bizim heç xəyalımıza gəlmir.

Peterburq qəzetlərində martın 2-də yazırlar ki, 2 aydan sonra ə'ləhzrət Şahonşahi-İran əsgər cəm' edib, Moşhədə türkmənlər ilə cəng etməyə gedəcək.

"Türküstan qəzeti"ndə yazırlar ki, Kokan xanlığı zəbt olandan sonra Abtavabaşını və qeyr sərkərdələri tutub Rusiya göndəriblər. Və'dəsi tamam olan əsgər adamına izin olmayıb ki, evlərinə qayıtsınlar.

Misir əsgərləri Hobaş əsgərini pərakəndə edib, amma İngilisin məsləhətinə binaən Zəngibar yerinə gətməyiblər. Ona binaən Zəngibarrın soltanı İngilise xoş gəlmədən ötrü öz vilayətində olan qulları tamam azad edib.

Martin 10-da İngilis padşahının oğlu Hindistandan geri qayıdıb.

Misir dövləti martın 11-də Parij şəhərində təzədən 6 milyon manat borc edib.

Sibirdə məxsusi mə'dən zavodlarında 1875-ci ildə 1390 pud qızıl əmələ gəlib.

Şved dövlətində bir libas ixtira ediblər ki, yağı olanda onu geyib oda girmək olur.

Dünyada dərya içində, yə'ni su altında olan teleqraf məftillərinin 75000 verst tuli var. Əgər Dəryayı-Mühitin bir hissəsi ki, Çin və Amerikanın arasındadır, oradan tel aparılsa, yerin ətrafında birbaşa tel olacaq ki, tuli 8900 verst olsun.

Qubemski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Баклинского
Губернскаго Правления.

2-ci sənə

7-ci nömrə

Fi 1 rəbiülsani,
sənə 1293

...

Post xərci
qəzet basdıran ildir

...

Çahırşənbə günü

Fi 14 aprel Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lannamə və məktubat göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzet
i çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardabi.

DAXİLİYYƏ

Mənim dostum... mənə yazır ki, haçan elmi-əbdan bəhsindən ol çəkəkəsiniz və o bəhsin qəzetdə işi nədir? Ondan əlavə yazır ki, ol qədər qəzetdə elmi təhsil etmək xüsusunda yazırımsız ki, qorxuram bu ənqərib zamanda xalqın qəzet oxumaqdan rəğbəti kəsilsin.

Əvvələn, elmi-əbdan bəhsindən çoxdan ol çəkmişik və indi çap olunan cənanəb Heydəri və Əhsənül-Qovaidin məktublarının mətləbləri başqa mətləblərdir.

Saniyan, elmi-əbdan hədisi 1293-cü ildir ki, xalqın ipini əllərində saxlayan şəxslərə mə'lumdur. Amma onlar bə'zi səbəblərə binaən buçağacan nə ki ol hədisi xalqa bəyan etməyiblər, amma özləri də onun dalınca olmayıb müsəlman millətini sərgərdan qoyublar.

Çünki qəzetin muradı xalqın gözünü açmaqdır, ona binaən peyğəməbərə əleyhüssəlamın 1293 il əməl olunmayan qövlünü xalqa bəyan eləmək qəzetə vacibdir.

Salisən, qəzet dərviş kimi nağıl deyə bilməz, onun bərcudur işlərin yaxşı və yamanlığını ayna kimi xalqa göstərsin, ta xalq öz nəkəbdindən xəbərdar olub onun əlacının dalınca olsun.

Amma bizim xalqın işlərinə baxanda bir əməli-kamil görmək olmur ki, millət təəssübü çəkən qardaşlar ona fəxr etsin. Libasdan tutmuş bə'zi yeməli şeylərə cən xaricə dövlətlərindən gətiririk. Pəs heç olur

ki, bu yoxsulluğumuzdan danışanda onun səbəbi elmsiz qalmağımız olduğu bəyan etməyəkdir?

Ey qardaşlar, rəva deyil ki, sizin qəzetiniz də, birçə qəzetiniz ki "Əkinçi" olsun, sizə Əlif-Leyla nağılı desin.

Bu halda müsəlman milləti tufana düşmüş gəmi təkdir ki, hər ləpə onların bir hissəsini aparıb qərç edir. Belədə çox həmiyyətsizlik istər ki, qardaşlarımızın qərç olmağına baxa-baxa inək irəliden yediği çö-rəyi gövsəyən kimi Rüstəm Zalın nağılını oxuyub keçmişdə olanların qüvvətinə fəxr edək və öz qərç olmağımıza əlac etməyək.

Pəs, dostum, doğru deyiblər ki, əlhəqq mürrün (doğru söz acı olur). Amma bizə hökm olub ki: qülib-həqq və löv kanə mürrün (deyin sözün doğrusunu acı da olsa)!

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Maldarlıq edən şəxslərə mə'lumdur ki, qoyun-quzuda bir gicəltmə naxoşluğu olur ki, onlar bir yerdə fırtanılıb yıxılıb fəvət olurlar. Bu naxoşluğun səbəbi bir qurutdur ki, itin bağırsaqlarının içində zində-ganlıq edər. Onun tulu bir neçə arşın və bədəni barama qurdunun bə-dəni kimi bənd-bənddir. Hər bir bənd yetişəndə onun bədənindən ayrılıb itin nəticisi ilə çıxır ki, o bənd qabat toxumuna bənzər. O bir bəndin içində bir neçə min toxum var: bənd hava dəyməkdən çatda-yanda toxumları külək aparıb dağıdır. Onların bə'zi otlar üstünə düşür və otlar ilə belə onları qoyunlar yeyirlər. Qoyunun mə'dəsində toxumdan bir kiçik qurd çıxır ki, bağırsağı deşib qan damarına girib qan ilə belə gedib qoyunun beyninə yetişib, orada barama qurdu kimi özünə ətdən barama qayırır. Barama mürrü ilə yekələnilib genə qoyunun bey-ninə azad edib, özünü fırlandırır tələf edir.

Bu naxoş qoyun beynini it yəsə onun mə'dəsində barma çatdayıb ondan uzun qurd əmələ gəlir ki, bağırsağın içinə yapışmış zikr olan qayda ilə 5-10 il toxumlayır və onun toxumları bəndlərin içində nəcis ilə çıxır.

Pəs zikr olan qurd itin və qoyunun bədənində zindəganlıq edir. İtdən qoyuna və qoyundan itə düşməsə, əmələ gəlməz. Ona binaən ol naxoşluq olan yerdə gərəkdir itlərin nəcisinə baxmaq və hansının nəci-sində qabağ toxumu kimi qurdun toxumu olsa, onu sürüdən uzaq

etmək və ol naxoşluqdan ölənin qoyunun başını yandırır tələf etmək ki, itlər onu yeyib naxoşlaşmasın.

Gicəltmə naxoşluğu nəmişlik yerdə çox olur.

Naxoşlayan qoyunu sağaltmağa əlac yoxdur. Çünki it qoyunu naxoş edir və özü onun başını yeməkdən naxoşlayır və bu naxoşluq Avropa vilayətlərində elə şiddət edir ki, fəvət olan quzu və qoyunun 100-dən 70-i ol naxoşluqdan tələf olur, ona binaən danışmaq var ki, itə qoyunun başını vermək bilmərrə qadağan olacaq və gicəltmədən ölənin qoyunun başını itə verənə əlahiddə cərimə qoyulacaq.

Əsgər Gorani

MƏKTUBAT

9-c u f ə s i l. Ülumi-sənəət böyük dəstgah və vəs'i būsətdir ki, cəmi ümuratı-səltənət, ticarət, ziraət və qeyr ^{onun} möhtəcdir və bu əməl 2 qismdir: əl ilə qayrılan və maşın ilə əmələ gələn.

Əl ilə qayrılan şeylərdən çəndən karsazlıq olmaz, ümdə maşındır. Məsələn, gümüş pullar maşından çıxanda bir qism, bir tövr, bir qayda olur, amma əl ilə sikkə olanda biri böyük, biri kiçik, biri uzun, müx-təlif tərkiblər ilə çıxır, necə ki, görürük. Pəs lazımdır maşınlar bina edib işləri maşına salmaq. Maşınısız bizim Yəzd, Həmədan, Brucerd çitləri olur, hər biri 4-5 arşın, biri qumaş, biri bədqumaş, biri enli, biri ensiz. Əcəb budur ki, 5 arşın deyilən 4 nim, 4 deyilən 3 nim ya 3 gəlir. O ustadi-kamil onun başın yarım arşın qumaş və baqışin bədqumaş edib deyir ki, gərəkdir başı və rukari yaxşı olsun ki, müştəri yaxşı görüb alsın və başında yazır:

Mökün peşeyi-xud bəcürə rastı,
Əgər rastı kərəti arastı¹.

Mərcan usta, toy belə olanda yas necə olacaq? Sözüvə baxım ya buzova baxım? Nə yaxşı olurdu ki, insan öz əməlinin eybinə bərxurd olub onun çarəsinə edəydi!

¹ Özünə düzlükdən qeyri başqa peşə tutma. Əgər düzsənə, işlərin sahmanda olacaq.

Xub, ustacan, sənin qayırdığın bir top çitdir, qiyməti 1 qran ya 20 qəpik. Onun qəddində və qumaşında xalqı aldatmasan, guya işin keçməz. Nə üçün baxmırsan ki, Avropa məmləkətlərində mahud, hərİR parça qayırırlar. Arşını 3-10 manata qədər, başı-dibi bir və qəddi yarıdan ziyadə gəlİR ki, kəm gəlməz. Aya, onun bu məharəti yoxdur ya tədəy-yünü artıqdır? Heç biri deyil. Onlar elm yüzilə işlərini mülahizə edirlər ki, tərəqqi və pişrəft tapsın, onlar da sən kimi olseydilər, sən kimi biqabiliyyət qalardılar. Əcəba ki, bizim camaat heç bir əməllərinə tərəqqi vermək fikrində deyil, bəlkə tənəzzül verməkdə sə'y edir. Lakin xalq öz məaşi-əbdanlarına tərəqqi verməyə anənfəanən millət, dövlətləri zəif olur.

Heyhat ki, sərgərdan qalmışıq, nə üçün ki, tufuliyyətdə pirəzənlər bizlərə bir para nağıl deyiblər və hər dəm deyiblər: bala, insanın alınında yaxşı-yaman, izzət-zillətdən hər nə yazılıb o olacaqdır. Bu söz bizim başımıza girib. Ondan bizi mollaya qoyublar, bizə Hafiz kitabını,

Mey dü salə və məhbub çəhardəh salə¹

– dərsini oxudubdur. Şüərə bizlərə belə dələlət edib. Üləmalarımız daim dünyanı məzəmmət ediblər. Münəccimlərimiz deyib sitarəniz hər nə göstərə onu görəcəksiniz. Dərviş deyib gərək əhli-kəsvət olasan, ta ülumi-kimya və qeyrisinə biduni-təhsil kəşf olsun. Lihaza elmdən bixəbər olub öz təkalifimizi anlamayıb mütəhəyyir qalmışıq.

Pəs millət, dövlət qeyrəti çəkən qardaşlar gərək xəyalat və qəvaid-mövhuməni kənara qoyub başarıq və qüvvə sahibləri əsbab, alati-tərəqqiyyət və məktəbxanalar bina edib maşın və ustadlar gətirib və ətraflı qaideyi-ülum ilə tərbiyyət etsinlər, ta kəm-kəm baxəbər olub öz məaşi-əbdanına lazım olan işləri əmələ gətirsinlər. Axır, insaf, təfəkkür yaxşıdır. Laməhalə bunu mülahizə etmək ki, haçanacan sair millətlərə möhtac olaq, bizim Quran və kitablarımız xarici kağızlarında yazılıns və bizim ətfal və cavanlar bıkar, bielm, bitərbiyyət olub əksəri əcamirü ovbaşlar ilə papağın kəc qoyub küçələrdə yar-yar oxuyub gəzsinlər?

Aman bu qışm əcamirü ovbaşdan ki, xalqın yamanı onlardırlar! Özləri cəhənnəm, bir müsəlmanın övladın qoymazlar ki, adam olsun.

Baqisi gələn fəsil.

Əhsənül-Qəvaid

Dər bəndən. Dünyada hər bir şəhərin özünə münasib sənətkarlığı var, savay Dərbənd. Bizim əhl həmişə boyaq dalınca olduğuna ancaq buyuruq verməyə adət edib. Boyaq dadistədini həmişəlik hesab edib, elm və sənət təhsil ələməyiblər.

Bizim şəhərdə nə qədər dülgər və xarrat varsa, tamam İran əhli, ermənidirlər ki, yaxşı pul qazanırlar.

Xəyyat bizim əhlədən 1-2 nəfərdir ki, çuxa şalvarlardan alahı libas tikmirlər, amma palto, kürk və qeyri libasları tikənlər erməni, rusdurlar ki, yaxşı pul alırlar.

Qərəz, çəkməçi, saatsaz, zərgər, ahəngər və əqləbənd tamam qeyri vilayət əhlidir. Bu sənətlərdən əlavə 30-40 nəfər həməşərilər rəngsəzlik edirlər.

Müxtəsər kəlam, bizim şəhərin kəmbəxt xələiqi bu qədər sənətləri əldən verib özləri məəttəl və sərgərdan qalıblar və əgər indi ol sənətlər bu darlıq vaxtda əlimizdə olseydi, az iş deyil idi.

Amma cıfayda, sənətkarlıq nəfəndən və elmindən bixəbər olmaqlarına binaən, genə məhəl qoymurlar və camaatdan həm heç kimin xətirinə gəlmir ki, bu gündən sonra insan hər bir sənət üçün elmə möhtacdır.

Bari gələcək vaxt üçün məktəbxanalar sə'yində olub, elm səbəbi-lə uşaqların sənətkarlığa və işlərə həris ələsinlər ki, özləri çəkən zillətləri uşaqların çəkməsin.

Belədə bir sənət məktəbxanası bizim şəhərdə olsa yaxşı olmazmı?

Əlimədəd Abdulla oğlu

ELM XƏBƏRLƏRİ

Kənd və kiçik şəhər əhlinin ömrü böyük şəhərlərdə sakin olanların ömründən uzun olur. Ona binaən ki, kənd əhli təmiz havada və günün işığında, amam böyük şəhərlərdə izdiham kəsərt olduğuna onların əhli natəmiz havada və çıraq, şam ya qeyri yandırılan şeylərin işığında güzəran edillər.

Germaniyanın Leypsiq şəhərində sakin olanların və ol şəhərlərin evlərinin hesabına gedib belə mə'lum ediblər ki, ol şəhərdə olan otaqları 3 yerə hissə etsək ki, 1-ci hissədə hər bir otaqda 1-2 və 2-ci hissədə 2-3 və 3-cü hissədə 3 ya dəxi ziyadə adam sakin olur, ol vaxt

¹ İkillik şərab və on dörd yaşında sevgili

1871-ci il sənədə 1-ci hissədə hər 1000 adamdan 23 və 2-ci hissədə 1000-dən 33 adam və 3-cü hissədə 1000-dən 40 adam vəfat edib. 1872-ci sənədə 1-cidə 1000-dən 18 və 2-cidə 1000-dən 23 və 3-cü hissədə 1000-dən 30 adam vəfat edib.

Firəngistanda 10 illik müddətində vəfat edən kəslərin hesabına gedib biliblər: 25-30 can yaşı olan kişilərdən hər ildə vəfat edib: evli kişilərdən 1000-dən 6, evsiz, yə'ni subaylardan 1000-dən 10 və dul kişilərdən 1000-dən 22 adam. 30-dən 35-cən yaşı olan kişilərdən: evli 1000-dən 7, evsiz 1000-dən 11, dul 1000-dən 19 şəxs vəfat edib.

Xülasə, 20 yaşdan ziyadə olan kişilərdən kəbinli övratı olan az vəfat edir, amma ol yaşda olan subay kişilər artıq və dul kişilər dəxi artıq vəfat edir, yə'ni ol yaşda kişilərin ömrünü kəbin uzun edir. Amma 20 yaşından az olan kişilərin kəbinli övratı olanda onlardan hər il 1000-dən 50 şəxs vəfat edir, yə'ni 20 yaşınacan olan kəbin kişinin ömrünü qısa edir, amma 20 yaşından ziyadə olan kişilərinkin uzun edir. Həmçinin övratların da ömrü kəbində uzun olur, əgər kəbin 20 yaşından sonra olmuş ola. Amma 20-dən az olsa onların da ömrünü qısa edir.

Firəngistanda təcrübə olunub ki, vəba naxoşluğu misgər və qəley-ci və qeyri mis işlədən kəslərə dəymir. Məsələn, Parij şəhərində 1819-cu sənədə misgər silki bina olub. Ol zamandan bəri zikr olan şəhərə bir neçə dəfə vəba naxoşluğu düşüb, amma məzkur silkdən heç bir adam ol naxoşluqdan vəfat etməyib.

Miyatinto şəhərinin ətrafında ki, mis mə'dənləri vaqedir, heç vəba naxoşluğu görünmür.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Qəzetlərdə yazırlar ki, Bağdad tərəfə taun naxoşluğu düşüb. Ona binaən Bakı quberniyasına kağız gəlib ki, sarhesab olsun. Bu xəbərin doğru olmağı yəqin deyil və əgər yəqin də olsa, ümidvarıq ki, Avropa əhli ol naxoşluğa əlac olmadığını bilir ikən onu əmələ gələn yerindən çıxmağa qoymaya.

Osmanlı dövləti Andraşi yazan sülhnaməni qəbul edəndən sonra Bosni və Qerdseqovinə xaçpərəstləri ona razı olmadığına Avropa dövlətləri ol xaçpərəstlərə məsləhət edirdilər ki, razı olsunlar. İndiyəcən ol danışıq var idi. Lakin təzə gələn tellərdən belə bəyan olur ki, onlar zikr olan sülhə razı olmayıb istəyirlər ki, Osmanlıdan bilmərrə ayrılıb, əlahiddə hökumət bina etsinlər. Ona binaən təzədən 15 minəcən əsgər cəm edib Osmanlı ilə cəng başlayıblar.

Fərqa xanlığına ki, Rus onu zəbt edəndən sonra adını Fərqa oblastı qoyub, poşt aparırlar.

“Russki invalid” qəzeti yazır ki, Osmanlı dövləti Rus dövlətinin dost olmağını yəqin edib, sərhəddə olan əsgərini Bosniyə xaçpərəstlərilə cəng etməyə göndərib. İndi tamam sərhəddə 6 batalyon qalıb.

3 il bundan əqdəm İngilisdə bir icma bina olub ki, hər bir şəhərdə qızlardan ötrü məktəbxana açsın. İndiyəcən 9 məktəbxana bina edib. Ol camaatın hər ildə öz calislərindən 90 min manat cəm olur.

İngilis dövlətinin adamı ki, Misrin xəzanə işinə mülahizə etməyə getmiş idi, xədivin izni ilə bəyan edib ki, Misrin hər ildə xərci mədaxilindən 15 milyon manat ziyadədir. Ona səbəb oldur ki, təhminat xalqın üstə qalır və əgər təhminat tamam cəm ola, xərc və mədaxil bərabər olur.

Moskva gimnaziyalarının birisindən 3 şagird ki, hər biri 15 yaşındadır, qaçıb Bosniyə gediblər ki, Osmanlı ilə cəng etsinlər.

Rus dövləti Qafqazda və Türküstanda ə'la pambıq əkdirməkdən ötrü o pambığı becərməyi öyrənməyə Amerikaya bir neçə adam göndərmiş imiş ki, indi onlar qayıdıb Moskvağa gəliblər.

Tehrandan "Peterburqski vedomosti" qəzetinə yazırlar ki, bu il "Lepatri" isminə bir qəzet firəng dilində 2 həftədə bir çap olunur idi, amma indi deyirlər ki, onu çap etmək qadağan olub.

Irkutski gimnaziyasının şagirdləri 2 gün çay içməyiblər ki, onun pulunu Bosni və Qerdseqovinə əhlinə göndərsinlər.

Avropada bir dövlətli yəhudi var imiş, adı Rodşild. İndi onun övladı hər bir məmləkətdə sakinir. Keçən ay Parij Rodşildinin qızı Vyana Rodşildinin oğluna gedib. Qızın atası qızına 4 milyon manat verib.

İstanbuldan yazırlar ki, həzrət soltanın hərəmində bir xacə vəfat edib. 102 sınında. 88 il sabiq ol xacə soltan Süleymanın hərəmində olub.

Keçən il Rusiyanın tamojnalarından 64 milyon manat yığılıb.

İngilisin xəzanə vəzirinin danışığından mə'lumdur ki, bu il dövlətin 450 milyon manat mədaxili, 455 milyon manat xərci olacaq. Kəsrli doldurmaqdan ötrü gərək təhminat artsın.

Peterburqda vəqə olan "Slavyan milloti" adlı icma indiyəcən Qerdseqovinə və Bosni əhli üçün 243 min manat xalqdan cəm edib onlara göndərib.

Türküstan qəzetində rusların Kokan şəhərinə daxil olmağın belə bəyan edirlər: cəng bilmərrə olmayıb. Şəhərin əhli küçələrə çıxıb rus əsgərinə tamaşa edib "Allahdan bu imiş" deyibən, ə'lahəzrət padşahi-imperaturi-Rusun ömrünə dua ediblər.

Osmanlı sorosgəri Muxtar paşa bu aprelin 10-da İstanbula tel vurub ki, Qaradağ knyazı Qerdseqovinə əhlinə aşkar kömək edir. Bu halda 7000-cən Qaradağ əhli onlar ilə belə Osmanlı ilə cəng edir.

Hindistan qəzetləri yazır ki, Əfğanistanın hakimi Şirəli xan ilə İngilisin arası dəyməyə səbəb oldur ki, cənab Şirəli öz ixtiyarında olan vilayətlərin hakimləri ilə dava elədiyinə onların tabeləri İngilis sərhəddini keçib, çapğınçılıq edirlər. Ona binaən İngilis əsgər cəm edib ki, sərhəddi saxlasın. İngilisin Kelat şəhərinə getməyə qəsdı yoxdur.

Qubernski pravleniyanın mothəosində tob' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографин Бакинскаго
Губернскаго Правлениа.

*Fil rəbiülsani,
sənə 1293*

*Poşt xərci
qəzet basdıran ilədir*

Çaharşənbə günü

*Fi 28 aprel Rusiya,
sənə 1876*

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lannamə və məktubat göndərən qəzeti çap elədənən adına göndərsin. Bu qəzet çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

E' L A N

Badkubədə olan məxsusi bank bəyan edir ki, gələn may ayının 24-də, yə'ni cəmədiələvvəl ayının 14-də ki, çaharşənbə günü ola, sübh saat 10-da zikr olan bankın hüsurunda Məhəmmədkazım Hacı Axundovun zəloqu ki, 9 tay və 5 boça saxsı qabdır, onun bankdan borc elədiyi 900 manat əvəzində furiş olacaq. Zikr olan mal 1800 manata qiymət olunub, Qafqaz Merkuri kompaniyasının anbarında saxlanılır.

DAXİLİYYƏ

İnsanın bağırsağının içində bə'zi qurdlar zindəganlıq edir ki, onların ayağı, gözü və hətta ağız da yoxdur. Onların bədəni belə naqis olmağa səbəb oldur ki, onların bədəni nazik olduğuna, mə'dədə ərmiş xərrəyə qarq olub onu mürur ilə sormağ ilə pərvəriş tapırlar və dəxi xərrək axtarmaq və yemək onlara lazım deyil. Çünki ol qurdlar zindəganlıq edən zaman onları görmək müşküldür, ona binaən bu yəvuq zamanacan onların doğub törəməyi mə'lum deyil idi. 35 il bundan sabiq Avropa həkəmaları ziyadə zəhmət çəkib onu da bəyan ediblər. Hükəmalər ol imtahanlar ilə dünyanın sirrini aşkar edib xudavəndi-ələmin qüdrətini xalqə bəyan ediblər. Məsələn, indi mə'lumdur ki, ol qurdların bə'zi gərəək bir neçə surətə düşüb, bə'zi heyvanın bədəninə girib,

onun ət ilə insanın bədəninə daxil ola ta ki, əmələ gəlsin. Habelə mə'lumdur ki, onların bə'zindən yaman naxoşluqlar əmələ gəlir. Məsələn, onların birisi öz toxumunun insanın bağırsağının axırında, dərinin altına qoyur və onlardan çıxan qurdclar dərini gicişdirib ibnə naxoşluğu əmələ gətirir.

Zikr olan qurdcların birisi ki, ona solitir deyirlər, insanın bədənində olanda onun 3-4 və bə'zi vaxtda 10 arşın uzunluq olur. Onun bədəni bənd-bənd, yastı qeytan kimidir. Onun zindəganı və doğub-törəməyi keçən nömrədə yazılan qoyuna gicəltmə salan qurdunku kimidir ki, ona it solitiri deyirlər. Amma it solitiri itdən qoyuna və qoyundan itə düşür, lakin insan solitiri insandan donquza və donquzdan insana düşür. İnsan solitiri donquzun ətində olur və onu gicəltməyə salmaz, amma insanın bağırsağının içində olanda çox azar edər. Solitir insandan donquza və donquzdan insana düşməyini imtahan ilə biliblər. İnsan donquz ətini yeməkdən və solitirdən naxoş olan insanın nəcisini donquz yeməkdən onlarda ol qurd əmələ gəlir. Ondan masəva ol yerlərdə ki, müsəlmanlar ilə xaçpərəstlər sakindirler, zikr olan naxoşluq müsəlmanda heç görülməyibdir.

Pəs 1293 il bundan əqdəm nazil olan hərrimət əleykümülmeytətə vəddəmə və ləhməl-xinziri¹ aye-yi-şərifəsinin hikməti budur.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Hollandiyada pənim 2 qism olur. Ə'la pəninin girvənkəsi 15 qəpik, alçaq pənininki 10 qəpik və yağın qiyməti 30 qəpik. On ilə belə 1867-ci ildə Hollandiya qeyri vilayətlərə furiş edib 10 milyon 900 min manatlıq yağ və 11 milyon manatlıq pənim və öz əhli 23 milyon 100 min manatlıq yağ və pənim işlədib.

Çünki zikr olan ildə Hollandiyada 1 milyon sağmal inək olub və onlardan 55 milyon manatlıq nəf' gəlib, pəs hər inəkdən ildə 55 manat mənfəət olub.

Hollandiya maldarlığının belə nəf'i olmasına səbəb oldur ki, onlar çox ə'la mal saxlayırlar ki, hər inəkdən ildə 15 min istəkanacan süd hasil olur.

¹ Sizin üçün meyidlər, qan və donuz ətini haram qılıbmdır.

Pənimdən ötrü mayanı belə qayırırlar: 2-3 günlük buzovun qarını kəşib bağırısaq tərəfini düyünləyib o biri tərəfindən pəncərədə ya qeyri-hava dəyən yerdə asırlar ki, qurusun. Sonra onu zolax-zolax kəşib 22 dərəcə qızmış turş südün içində 24 saat saxlayıb, bir qeyri qaba töküüb, üstə bir az turş süd və duz səpirlər.

Bu minval ilə onu bir həftə saxlayanda maya yetişir. Amma bə'zi vaxt onu 2 ay da saxlayırlar. Bu mayanın bir istəkanı 24 vedrə, yə'ni 950 istəkan südə bəsdır. Mayanı südə vurandan sonra süd çürüyən zaman onu dəmir ağaclar ilə qarışdırıb, suyunu süzüb şorunu sıxmaq görək.

Ol şoru ağacdən qayrılmış qutunun içinə qoyurlar ki, onun dibi qəlbi kimi dəşiklidir, əl ilə şorun üstün basıb genə şor töküüb ol vaxtacı basırlar ki, onun suyu dəşiklərdən axsın.

Belə bərkimiş şoru maşın altı qoyub genə sıxırlar. Sonra onu duzlanmış turş süddə bir az saxlayıb bir qeyri qabda turş südü 35 dərəcə qızdırıb onun içində pəni 2-3 dəqiqə saxlayırlar ki, üzü qabıq tutsun.

Belə qabıqlanmış pəni 2 həftə rəf üstə saxlayırlar və ol zaman onu çökürürlər ki, formunu, yə'ni tövrünü dəyişdirməsin. Sonra pəni isti su ilə və çotka, yə'ni mahutsilən ilə yuyurlar və üzünə yağ sürtüb altı ay kimi saxlayıb fəruş edillər.

MƏKTUBAT

C ə v a b i-Ə h s ə n ü l-Q ə v a i d. Ey Əhsənül-Qəvaid ilə müləqqəb olub, şüəranın əş'ari-abdarında olan mühəssənət və lətaifi dərk etməyib, tə'nə və tovbix zəbanın açan kimsə, mə'lum olur ki, dərk-i-məzaminə-əş'arda zövqi-səlim və təb'i-müstəqiminiz yoxmuş ki, mədh və qədh-i-şüəra pəsəndi-xatiriniz olmayıbdır. Görünür ki, şüəranın şərab mədhi və şahidü səfa damağımıza dəyibdir.

Əziza, mə'zur söz ki, ol məzaq hələ sirlərdə bürüzə gəlməyibdir, mən ləmyəzuc və ləm yə'rif¹. Cənab şeyx Bəhayi ki, müctəhidi ə'zəm cümləsindəndir, şahid vəsfində və eşqbazlıq mədhində buyururlar:

¹ Dadmayan bilməz

M ə s n ə v i

Küllü mon lom yə'şuqi vəchül-həsən
Qəribül-cüll ileyhi vərrəsən.
Hər kira dər sər nobaşod eşqi-yar
Bəhri-u palanı əfsar biyar.¹

Və Əbu Əli Sina ki, rəisül-üləma ləqəbilə məşhurdur, şərab vəsfində buyururlar:

N ə z m

Əizayi-ruh bəvəd bədəyi-rəhiqül-həqq,
Ki rəngü buş künod rəngi-buyi gülra dəq.
Bətə'mi-tolx, çu pəndi-pədor və leyk müfid
Bənozdi-batil mübtıl, bənozdi-dana həqq².

Və cənab Şeyx Sə'di ki, e'rafül-ürəfadır, şahid vəsfində buyururlar:

F ə r d

On nə zülfəstü binaguş ki ruzəstü səbət
Von nə balayı-sonubər ki, dirəxti-rütəb əst³.

Və cənab Mövlana Xacə Hafiz ki, Lisanül-ğeyb namilə hər bir lisanda məzkurdur, buyururlar:

F ə r d

Şeyxom bətə'nə güft hərəməst mey moxor,
Güftom ki, huşü guş behər xor nəmikünəm⁴.

Və cənab Əmirəlmö'minin əleyhüssəlam bir nəfərin həcvində buyururlar:

¹ Gözəl üzə aşiq olmayanların hamısına bir çul və bir yügen lazımdır. Hər kimin başında yar eşqi olmasa, onun üçün noxta, palan gotir.

² Ruhun qidası həqq bədəsi olar.

O öz ötri və rəngi ilə gülə oxşayar.

Dadı ata nəsi hoti kimi acı olsa da, özü faydalıdır.

O batil edən yanında yalan, ağıllı adam yanında həqdır.

³ O qulağının dibindəki zülf deyildir, gəco və gündüzdür.

Və o şam ağacı kimi hündür deyil, xurma ağacıdır.

⁴ Şeyx monə to'nə ilo dedi: şərab içmə, haramdır,

Dedim ki, mən hər eşqoyin söz-səhbətino qulaq asıram.

Ləqəd rəbbeytu cirvən tulə dəhrin
Fələmma sarə kolbən əzzə ricl¹.

Pəs sizin fərmayışatınızdan mə'lum olur ki, bu büzürgüvarlar ki, biri şərabi və biri şahidi vəsf edibdilər, nəüzübillah bunlar cümlə bi-mərifət və bikamal kimsənələrdir ki, nə üçün biri şərab və biri şahid vəsfini edibdirlər və xəlyaqi gumrah edib zəlalətə salırlar.

Əzizim, pəs gerek siz bu diqqəti və bu nüktəgirliyi xudavəndi-ələmə ədəydiz ki, o da şərab vəsfin və şahid vəsfin Quranda bəyan edibdir. Şərab vəsfində buyurublar: Ənharün min xəmrin ləzzətün liş-şaribin².

Və əmarədi-vildan xüsusunda buyururlar: vildani-müxəllədu³.

Arifa, müşahidə olunur ki, siz xəliqə xudavəndi-ələmin hər əmr və nəhyin icra etmişsiz, ancaq şüəraya nəsib etmək fəqərəsi qalibdirmiş ki, onu da iblağ etdüz. Çox sağ olasuz, Allah taala bu təbliğ əvəzində siz cənabə şərabi-təhur və hur, qüsür kəramət eləsin, amin, ya müin.

Və xatiməyi-kələmdə əşşüəra yattəbi⁴ühümül-ğavun⁴ ayəsinə iktifa etmişdüz, amma illəl-ləzinə amənu⁵ istitasin bilmərrə xatirəniz-dən məhv və fəramuş etmişdiniz. Bu əmr ona bənzər ki, laila ki kəlməyi-nəfydir, zikr edəsən və kəlməyi-illəllah isbatdır zikr etməyib xamuş olasan.

Ümidvaram ki, minbə'd belə cəsərləri edib şüəranın həcv lisan-ların üzünüə açmıyasınız, zira ki:

Cü şair berəncəd beguyəd həca,
Həca ta qiyamət bəmanəd bəca⁶.

Vəssələm, əla mən ittəbəəl-hüda⁷.

Şüərayi-ərbəeyi-Şirvan

¹ Uzun illər bir it balasını saxlayıb böyütdüm.

Elə ki, böyüyüb it oldu, birinci dəfə mənim ayağımdan qapdı.

² İçənlərin ləzzət alması üçün çıxır çayları yaratdım.

³ Tüksüz oğlan uşağı.

⁴ Şairlər azğındırlar.

⁵ İman götürənlərdən başqa.

⁶ Şair inciyəndə həcv deyər və həmin həcv qiyamətə kimi yaşayar.

⁷ Doğru yol ilə gedənlərə salamətlik olsun.

10-c u f ə s i l . Əcamir-ovbaşlıq şəcərəyi-xəbiseyi-cəhalətin əs-marındandır ki, tərbiyə və elm görməyib bişügl, bیکar olub mütabiət həvayı-nəfsilə ətfalın dalınca düşüb onları özlərinə cur etmək istərlər. Onların ənva', əqsam şaxkarları var. Əz-cümlə mürəbbiləri müttəhim və onlara bədguluq edirlər və həm övladın ustad və mürəbbi xidmətinə qoyan adamlara və xudı-ətfala töhmət və bədguluq binası qoyub, onları töhmət və qeyr şərərdən qoruzmaq ilə ətfalı bیکar edib, özlərinə cur etsinlər və bə'zi avam adam onlara şerik olub, bir kamil şəxsın yanında sadə adam görəndə sui-zənn edib əmr bəmə'ruf nəhy əzmünkər¹ təriqin bilməyə-bilməyə əmri-mə'rufluq binası qoyub töhmət və qiybətə mürəkib olullar. Ey qardaş, özge üçün zənni-mə'siyət etmək ilə özünü nə üçün mə'siyətə salırsan, bir vahimə ilə min fəsada razı olursan? Məsələn, mənim bir oğlum var və lazımdır tərbiyə və tə'lim tapsın. Tifil həm tərbiyət olmaq vaxtında sadə olur və mən özüm tərbiyət edə bilmirəm. Labüd gerek ustad və mürəbbi-yə süpordə edəm. Əlbəttə, namə'qul kəsə süpordə etmək olmaz və mə'qul və kamil əşxas xalqın töhmət və bədguluğuna binaən qəbul etməz. Lihaza o tifli-biçarə bیکar və sərgərdan qalıb əcamir-ovbaşlar ilə ülfət edib onlar kimi olur. Ondan binayi-bədguluq qoyub deyirlər ki, filankəsin oğlu əcamir oldu. Ey qardaş, tifil nə etsin, siz işi ol məqama yetiriniz. Pəs bərfəz, mürəbbidə bir zənni-xəyanət olsa, bیکarlıqda min fəsad var. Laməhalə mürəbbidə axir həxeyir və bیکarlıqda axir bəşər olur ki, heç bir şəriətdə ətfal və mürəbbiləri müttəhim etmək olmaz. Belə ki, ayeyi-şərifdə buyururlar: innə bə'zəz-zənni əsəmün² və genə buyururlar: La təcəssüs və la yəğtəb³. Cəmi miləl qanuni-şəriətlərinə əməl edirlər. Mürəbbi və ətfalı müttəhim etməyib ütlübül-əlmə min əl-məhdi iləl-ləhdi⁴ fərmayışinə əməl edib 5 yaşından 100 yaşımacan təhsili-elm və tərəqqi tapmağa sə'y edirlər. Biddə qanuni-şəriət işlənmədiyinə binaən xalq daim bir-birin biabır etmək, həvayı-nəfs ilə rəftar etmək ilə təhsili-kəməldən ol qədr uzaq olmuşuq ki, şüəranın batil sözləri qafiyə və nəzm ilə deməyin kəmal bilirik. Qərəz, bizim sərgərdanlığımız əlmsizlikdən və qanuni-şəriətin möhkəm və müntəzəm olmağındandır. Pəs şəriət bilatəşbih maşın

¹ Qadağan edilmiş şeyləri rədd etməli.

² Adamlar çox şey fikirləşirlər.

³ Axtarma və gözəndən qaçırma.

⁴ Elmi öyrəniniz beşikdən qəbrə kimi.

kimidir ki, işlər cəmiən görək o maşından çıxırsın ki, xalq bir qayda ilə rəftar etsin. Necə ki maşın işləri qaydaya və ənzadəyə gətirir, şəriət xalqı dolandırmaq və onları əndazə və qaydada salmaq maşınıdır ki, xalq əmniyyət ilə ʔlumi-məaşi-əbdanlarına tərəqqi verib cəhalət və fəqr oduna yanmasınlar. Necə ki namaz dinin sütunudur, habelə qanun, qəvaid şəriətin intizamı, millət dövlətin payidarlığının sütunudur. Elə ki nəzmi-şəriət möhkəm oldu, xalq yamanlıq edə bilməz və yaxşılıq dəliyə gedər. Pəs görək xalq bədgulara e'tina etməyib övladların tərbiyətə qoysunlar və elm, miknət sahibi olan kəslər din qardaşlarının övladın öz övladı tək tə'lim və tərbiyət edib atəşi-cəhalətə yanmağa qoymasınlar. Bundan yaxşı nə olur ki, insan birin ehya edə? Bir din qardaşının övladın tərbiyət edib, acamir ovbaşıqdan saxlamaq, mөгər onu ehya etmək deyil?

Gələn fəsil ticarətdən yazılacaq.

Əhsənül-Qəvaid

ELM XƏBƏRLƏRİ

Kurtenber adlı şəxs keçmişdə və indi Firəngistanda olan həkəmlərin anadan doğulduğu yerləri mülahizə edib deyir ki, hər vilayət öz ab-havasına görə həkəmə əmələ gətirir. Məsələn, filan vilayətdə təbib çox doğulub. İndi sə'y edir ki, ab-hava necə olanda nə qabliyyətdə adam doğulmağın bəyan etsin.

Soğan qabığı yaxşı rəngdir. Onu qaynadıb suyuna şey salanda sarımtıl boyanar və əgər onu söyüd ya qeyri ağacın qabığı ilə qaynadasan, ləvinbələvin ə'latər rənglər əmələ gələr.

Firəngistanda Forster adlı şəxs keçən il imtahan ilə bilib ki, otağın divarından çölə olan yaman hava nə qədər divardan keçib otağa daxil olur. O deyir ki, otaqda ocaq qalananda otağın havasının 100-dən 50-si və ocaq qalanmayanda 100-dən dördü yaman hava olur.

Əhəng adamın gözünə düşəndə onu su ilə yumaq yaxşı deyil, ona binaən ki, sudan əhəng bərkilib ziyadə azar edir. Yaxşıdır ki, onu qənd suyu ilə yuyasan.

Çox ə'la neft cövheri ilə ki, ona benzın deyirlər, hər bir qışm parçadan ləkə çıxarırlar. Parij və qeyri şəhərlərdən belə ləkə çıxardan sənətkarların mənzilində özbaşına yanğı əmələ gəldiyinə həkəmlər imtahan edib deyirlər: neft ilə sürtülmüş parça quruyandan sonra onu sürtəndə ondan çaxmaq daşından şərərə çıxan kimi od çıxır və bu şərərə neftə dəyəndə özbaşına yanğı əmələ gəlir.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

450 il bundan sabiq Osmanlı türkləri Avropaya daxil olub Rum dövlətinin Qəstantiniyyə şəhərini zəbt edib ona İslambul, yə'ni islam şəhəri ad qoyub, ətrafda vəqə olan xaçpərəst vilayətlərini həm zəbt ediblər. Bir neçə il bundan sabiq zikr olan vilayətlərin bə'zi ki, olsunlar Serb və Qaradağ, yə'ni Əşqudrə və Əflan və Bağdan əyalətləri Osmanlı dövləti ilə cəng edib onun zirdəstindən çıxıb, indi ancaq dövləti-Osmaniyyəyə müəyyən olan xərc verirlər, amma ümurati-daxiliyyələri özləri ilədir.

Bu halda ki, Bosnə və Qerdseqovinə əhli Osmanlı dövləti ilə cəng edirlər, onların həm müradı oldur ki, zikr olan əyalətlər kimi olsunlar. Zikr olan əyalətlərdən Serb və Qaradağ əhli Bosnəyə kömək etməkdən muradları oldur ki, osmanlıya heç xərc verməsinlər.

Çünki Serb və Qaradağ əhli Bosnəyə kömək etməyi mə'lumdur və keçən həftə tel gəlmişdi ki, Osmanlı dövləti Serb və Qaradağı zəbt etmək istəyir, ona binaən danışıq var idi ki, Avropa dövlətləri o cəngə qarışacaq. Amma indi tel gəlib ki, Osmanlı əsgəri ol əyalətlərin sərhəddini keçməyib və keçmək istəmir.

"Russki invalid" qəzeti yazır ki, Kokan xanlığının ki, indi ona Fərgən əvəlləri deyirlər, sərhəddi budur: şimal və məşriq tərəfi Sildər-

ya çayı, məğribi Semireçni oblastı, cənubu Qaşqar hökuməti və Zərəf-
şan okruğudur. Onun uzunluğunu 800 və eni 150 ağacdır. 960 min nüfusu,
yə'ni xalqı var. Keçmişdə xan onlardan 2 milyon 500 min manat təh-
milat yığmış.

Misirin Qarna şəhərindən aprelin 4-dən tələ gəlib ki, Həbəş ilə
cəng qurtarıb, sülh danışığı olur. Ona binaən sərəsgəri-Misir gəmi ilə
İskəndəriyyə şəhərinə getdi.

Aprelin 3-də Odessa şəhərinin 8-ci mirovov sudyası polisə bir
kənd əhli öz öküzlərini döymək barəsində verdiyi ərizəyə mülahizə
edib ol kənd əhlinə 10 manat cərimə kəsib.

Peterburqda əsgərlər üçün buğdanı suya salıb sonra maşın ilə əzib,
xəmir edib ondan çörək bişirirlər. Bu imtahanı indi edillər və deyirlər
ki, belə bişmiş çörək tez qurumur.

Rusiya zakonuna binaən küçələrdə dilənçilik etmək qadağandır.
İndiyəcən Peterburqda 24 icma bina olub ki, dilənçilərdən ötrü əlahiddə
mənzillər bina edib onlara kömək etsinlər. Ol icmaların çalışlarında
hər ildə 118 min manat cəm olur.

"Qolos" qəzetinin idarəsi indiyəcən Bosna əhli üçün 37 min manat
cəm edib.

Amerikanın Nyu-York şəhərində bir Stüart adlı şəxs vəfat edib.
Yazırlar ki, ol şəxs İngilisdə 25 yaşınacan elm oxuyub, sonra Ameri-
kada 50 il çox doğruluq ilə ticarət edib, 80 milyon manat qazanmış
imış.

"Tifliski vestnik" qəzeti yazır ki, Tiflisdə bir erməni 15-əcən sa-
zandar cəm edib onları Amerikanın Filadelfi şəhərinə ki, orada bu il
yayda əcaibati-dünya cəm olacaq aparır.

Bizim rüs dövləti bir komis[siya] tə'yin edib ki, Türküstanə gedən
yolları mülahizə edib dəmiryolunun yerini bəyan eləsin. Ol komissi-
yaya 100 min manat verilib.

Qubemski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського
Губернскаго Правления.

*Fi 1 cəmədiəlvəl,
sənə 1293*

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

Pənçşənbə günü

*Fi 13 may Rusiya,
sənə 1876*

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

İstanbulda fars dilində çıxan "Əxtər" qəzeti indi həftədə 2 dəfə, yə'ni şənbə və çərşənbə günləri təb' və nəşr olunur. Bir illik qiyməti poşt xərcilə:

Rus məmləkətində 10 manat, Tehran və biladi-farsda 4 tümən, Təbrizdə 3 tümən yarımdır.

Bədkubədə olan məxsusi bank bəyan edir ki, gələn may ayının 24-də, yə'ni cəmədiəlvəl ayının 14-də ki, çərşənbə günü ola, sübh saat 10-da zikr olan bankın hüzurunda Məhəmmədkazım Hacı Axundovun zəloqu ki 9 tay və 5 boçka saxsı qəbdir, onun bankdan borc elədiyi 900 manat əvəzində furiş olacaq. Zikr olan mal 1800 manata qiymət olunub Qafqaz Merkuri kompaniyasının anbarında saxlanır.

DAXİLİYYƏ

Vamberi ismədə bir nemes ki, müsəlman vilayətlərində çox səyahət edib, indi "İslam" adlı bir kitab inşa edib, ol vilayətlərin yerlərini, əhlini, onların adətlərini və qeyrə yazıb elm təhsil etmək barəsində deyir:

Məğrib, yə'ni xaçpərəst vilayətləri və Məşriq, yə'ni islam vilayətləri elm təhsil etməyə qeyr tövr baxıllar. Məğrib sə'y edir ki, elm xalqa bəyan olsun və hər kəs elm yolu ilə iş tutsun ki, ziyadə mənfəət tapsın. Amma Məşriq elm yollarını xalqdan gizdin saxlayır. Lakin İslam bina olan vaxtda Məğrib ilə Məşriqin belə təfəvütü olmayıb. Ol vaxtla həzrət xəlifələr və hər tavana kəslər öz ehsanına məscid və məktəbxanalar bina edəllər idi ki, xalq elm öyrənsin. Ona binaən ol vaxt islamda olan həkəmalər heç bir məmləkətdə yox idi.

Elə ki xəlifələrin yerində sultanlar, şahlar, xanlar əyləşdi və xalqın ipi ruhanilərin əlinə düşdü, hökumət əhli öz nəf'indən ötrü xalqı gözübağlı saxlamaq üçün məktəbxanalarda ancaq şəriət adablarının, boş sözləri bir-birinə yapışdırıb ibarət ilə danışmağın dalıncan düşüb, xalqı yoxsul və sərgördan edib özləri kef və ləzzəti-dünyaya məşğul oldular və nəinki özləri təzədən xalq üçün məktəbxanalar açmadılar, hətta olan məktəbxanalarda mollalıq məsailini araya salıb xalqı elm yolundan uzağa saldılar.

İndi Məşriq-zəmin qoca və xəstədir və ol şəxsə aqil deyərler ki, o ibarət ilə danışdığı sözləri başa düşmək olmasın və bu aqil kəslər deyirlər elm cəvahiratı hər şeydir. Necə ki, cəvahiratı çölə atanda hər kəsin əlinə asanlıq ilə düşdü genə qiymətdən düşər, habelə kamallı sözləri vazeh danışanda onu hər kəs başa düşər, ona binaən söz bimeqdur olur.

Bu tövr ilə 500 ildən ziyadədir ki, islam zülmətə qərç olub, elmdən və dünyadan bixəbər olduğuna yoxsulluqdan mürur ilə tələf olur.

Əgərçi Vamberinin zikr olan kəlamı düşmənlər sözüdür, amma yaxşı olurdu ki, onu oxuyanlar fikir ilə oxuyaydılar.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Əkin yerinə, əvvələn cəmədat, saniyə ələfiyyat, salisən heyvanatdan əmələ gələn şeyləri, rabien zikr olan şeylərdən məxlut olan şeyləri qarışdırmaqlıq ilə onu qüvvətli etmək olur.

Əzcümlə cəmədat işlənilir:

1) Əhəng daşı ki, onu yandırıb üstə su töküüb un təkə edəndən sonra.

2) Qarğa duzu ki, onu da yandırır un kimi edəndən sonra.
3) Xörəkdə işlənən duz və bir neçə qeyri duzlar ki, onları da özib xırdalayandan sonra əkin yerinə çəkib onu şuxm etmək gerek.

Ələfiyyat 3 qism olur. Əvvələn:

1) Bəlim, yə'ni ol otların budaqları ki, onların toxumu insana gərəkdir, məsələn, arpa, buğda bəlimi.

2) Yarpaqları lazım olan, məsələn, tənəkə otunun budaqları.

3) Kökü lazım olan, məsələn, yerkökü, zıx kartofelin budaqları və yarpaqları.

4) Ağacların xəzəli, qarğı qamışı, şirin ya dərya suyunda əmələ gələn otlar və qeyrə.

Zikr olan ələfiyyatları ya mal nəcisinə qarşıdırıb ya aşağıda zikr olan kimi işlədillər. Ol ələfiyyatları bir duzlanmış və bərkinmiş yerə 3-4 arşın hündürlükdə yığıb taya vurub onun eniş tərəfində bir quyu qazıb, ol quyunu su ilə doldurub ona əhəng, kül, qarğaduzu, heyvanat sidiyi və bə'zi ələfiyyat töküüb onlar çürüyən vaxtda ol suyu haman tayanın üstə səpib üstün ot ilə örtüb kürək ilə döyüb bərkitmək gerek. Bu tövr ilə hər gündə ol tayanı isladib bərkidəndən 8-9 gün sonra ol ələfiyyatlar çürüyür. Ol vaxt tayanı açıb soyudub onu əkin yerinə çəkib şuxm etmək gerek.

Saniyə, əkin biçildəndən sonra köklərin üstə qalan budaqlardır ki, ol yeri şuxm edib onları yerə qarışdırmaq gerek.

Salisən, əkin yerində qəsd ilə bə'zi ələfiyyatı toxm edib sonra onlar gül açan vaxta ol yeri şuxm edib onları yerə qarışdırmaq gerek. Belə kök otlar ilə yeri qüvvətli edəndə gerek ele otlar ilə edəsən ki, onların kökü dərinə gedib, oradan duzları sorub əmələ gələ ki, onları yerə qarışdıranda yerin üzü ol duzlar qarışmaqdan qüvvətlənsin. Həmçinin gerek ol otların kükürdü çox ola ki, yeri nəmiş saxlaya və özləri tez çürüyən ola.

MƏKTUBAT

F ə s i l II. Ticarət sözü 12-yə qaldı.

Cənab Ağa, cəddin fədası olum, məktubunuz mülahizə oldu.

1) Mənim şüərə ilə ədavətim ya sair nas ilə xüsumətim yoxdur. Mətləbimiz əsasi-mə'muriyyətə bais olan səbəbləri və ona eyib yeti-

rən illətləri bəyan etməkdir ki, aya cəhət nə olmuş ola ki, miləli-digər bu qədər tərəqqi tapıb, millət, məmləkətləri mə'mur olub və illət nə olub ki, bizim millət, məmləkət tənəzzül etməkdədir. Lihaza elmdən başqa mə'muriyyət üçün bir səbəb və cəhəldən savayı xarabalığa bir illət olmadığına binaən qəvaidi-mə'mulə və əlfazi-mərsümə və əf'ali-adiyə və əsnafi-mütədaviləni mizani-rüchan ilə müvazinə edib onunun mə'muriyyətə olan nəf' və zərərin beqədri-məqdur din qarşıları üçün bəyan edirik. Hərgah bir faydası ola fəbihəl-mətlub¹. Olmuya, zərəri həm yoxdur. Əz-cümlə sifri-şüəranın əsasi-mə'muriyyətə olan nəf' və zərərin mizani-rüchanə qoyub, küffeyi-xüsranın çox səngin görüb və əşşüəraü yettəbiü-hümül-ğavun² ayəsinin hikmətinə müntəqim olub, ilələlləzinə amənu istisnasının zimmində olan və ülüml-sələhət şərtini onlarda görməyib ağıl və şər'hökmü ilə anladığımızı bəyan etmişik.

2) Şər'i-mübin ki, əqli-küllü-müəbbirnas üçü qərar verib tə xalq o müəbbirdən keçsin, silabi-cəhalet onları qərq etməsin, onun batini-nə ağ olanın cəzası ruzi-cəzaya qalır. Amma zahirinə ağ olan üçün fəmən yə'məl misqalə zərretin xeyrən yərəh və mən yə'məl misqalə zərretin şərren yərəh³ ayəsinin hökmünə binaən divanxanəhayi-dövlətdə hər kəsin əməlinin şərrinə tənbeh olmaya, būsati-şəriət ki, əvvəlin əsasi-mə'muriyyətdir, bərhəm olur. Bu surətdə necə olur ki, zahiri-şəriətə zidd olan metalibi-kütübi elm qərar verib ibtidada tə'limi-ətfal etsinlər?

3) Bu ki deyirlər mənzuri-şüəra bu bədə və sadə deyil, bu mətləb xilaf və təlbis būsətidir. Ona binaən ki, lisan qəlbin xahişini hekayət edir, əz kuzə birun haman tərəvət ki, dərust⁴. Hər aşiq öz yarın çağırır. Söz ağzından hər nə çıxdı odur, ya xeyir, ya şər. Bu tə'vilat müştəbəkarlıq yoludur ki, bu libas ilə öz mətahtların xərcə versinlər, amma belə xüsuslarda şəriət tə'vil qəbul etməz. Hər şey ki, zahiři-şəriətə zərər yetirə, lazimül-hədd olur.

4) Bizim peyğəmbər rəhmətül-ələmin olduğuna bizim dünya və axirət abadlığına mə'mur istəyib, dünya mə'murluğuna elmi-əbdanı və axirət abadlığına elmi-ədyanı əsbab qərar verib və bu elmi-əbdanda şərabi

¹ Mətləb budur

² Şairlər yolundan azmış adamlardır.

³ O adam ki, zorrə qədr xeyir iş görsə noticosini görür, oğar zorrə qədr şər iş görsə yəno noticosini görür.

⁴ Kuzenin içində nə varsa bayırına da o sızır.

çox müzür bildiyinə qədəğani-şədid edib. Ona binaən ki, şərab içən ya məst olur ya xumar. Təhsili-dünya və axirətdən qalıb xar və zəlil olur. Əlbəttə razı olmaz ki, nəhyi-şədid olan şey məcazən ya tə'vilən mədh olunsun. Qərəz, hər sahibi-oql mültəfit olsa bilər ki, tə'vilət özün gunahtan xaric etmək üçün üzr yoludur, amma şəriət qəbul etməz. Əgər deyələr ki, miləli-xaricə nədən şərab içməklə zəlil, xar olmayıb? Cavab: onlar ah içir, kifaf key dəhad in badəha bəməstiyi-ma¹, deyib palçıq küpünü boşaldıb, ət küpünə doldurmazlar. Onların içində çox içib məst olan üçün heç bir yerdə məhəl yoxdur, xüsus əhli-divan və əhli-ləşkər ola bilməz ki, aləmi-badi-fənaya versin.

5) Şəriət ki, hakim və soltani-əslidir, hər şeyi ki, qadağan buyurub, onun müzakiresi həm qadağandır, məgər bər səbili-nəhy və təhdid. Amma müzakirə mədh yolundan xah tə'vilbərddar ola, xah olmaya, lazımlıhədd olur. Pəs necə ki, namaz müxlisləri fəhşayi-münkirdən saxlar, əgər nəzmi-şəriət möhkəm ola, ümum nası fəhşayi-münkirdən saxlayıb, məcburi-e'mali-xeyrə salık edər.

6) Ənvari-xəmr ya vildani-müxəlləd ki, Qurani-məciddə zikr olub, o ayatın şüəranın şe'rinə şəbahəti yoxdur, onun ziddidir. Bu badə və sadəpərəstliyi nəhy etmək üçün o ne'mətləri cəzayi-üxrəvi qərar verir.

7) Şeyx Bəhainin muradı eşqi-vəchi-həsəndən əmarid deyil, nisvandır. tənəğəhu, tənəsəlu babətindən buyurub.

8) O əş'ar sayəd ki, Əbu Əli kəlamı ola. Ona binaən ki, ol cənab həkimdir. Bərfərz özü aqıl həm olsa, zahiri-şəriətə nüqsi olan kəlamı deməz, xah tə'vilbərddar ola, xah olmaya. Zira ki, o, bu hikmətə xəbər-dardır ki, əvəmünnas tə'vilin qanmayıb yoldan çıxar.

Ehtimal var şüəra öz mətəların rəvac etməkdən ötrü o əş'arı ona bağlayıblar, çün bu qəbil əsnaf öz mətəlarının rəvacına binaən bir ərəbi ya farsı kəlamı-peyğəmbər ya imam ya üləma dilindən qayırb deyirlər. Belə ki, kimyağər və məşşəqlər xüzilfərrar vətəlləq² kəlamın mövləl-kövneyn Əli əleyhüssələmə nisbət verib xalqı aldadıb, xanə-xərab edirlər. Bu kəlamın xilafına dəlili-vəzeh budur ki, imam sərgər-danlıq sərmayəsi xalqın əlinə verməz.

9) Əşcaüs-səqəleyn Əli əleyhüssələmin fərmayışı o şəxs xüsusundadır ki, öz mövlasına ağı olan şüəra kəlamına nə dəxli var ki, əğrazi-nəfsanilə din qardaşların həcv edirlər.

10) Məni həcvi-şüəradan qorxutmuşdunuz. Mən ayinə kimiyəm, hər kəs məndə öz camalın görür və bir də kəlam şəxsini ötri və buyurur, gülün ötri öz lətafətin və mütəəffin şeyin buyu öz xəbəstətin zahir edir.

11) Məktubi-cədidinizdə yazılan mətalib mübahisələrdir ki, əl elmü nūqtətün kəssərəhümül-cəhilun¹ babətindən suyu həvəndə döyən kimi döyməkdən yar-yoldaşdan geri qalıb, öz evimizi xərab etmişik. O cavablara yaxşı əqli və nəqli cavabların var, lakin vaxtımız yoxdur. Olur ki, bə'dha kəm və piş yazılınsın.

Əhsənül-Qəvaid

Badkubəli molla elmi-əbdan bəhsində mətləbi-xəmissi belə bəyan edib. Dünya və dünyəvi ibarətdir bu aləmdə ömr edən vaxtda vaqə olan ümurdan ilaxirə.

Əvvələm, şəxsi-sail dünya və dünyəvi, axiri və üxrəvi mə'nasının sualın etməyib ki, biz onlardan ibarət olan umuru bəyan edək.

Saniyəm, əgər elmi-əbdanı cənab molla məhz dünyaya tə'vil edibse, pəs işlərin ibtidası ki, bielmi-kamil məhəlli-vüqu'dan kənar-dır, o əşxasi ki, dünyada zindəganlıq edib və ənva ülümdən əlləri xalidirdir, axirət əməli ki, bir qeyri aləmə mövqufdur, nə yol ilə demək olur ki, məhsusi dərk etməyən kəs mə'qulə yol tapa bilsin.

Salisən, umuri-vaqəə ki, bu zaman ömrədə vaqə olur, əgər şəxs bəsirot gözü ilə abavü əcdadının məişətin öz məişəti ilə mütabiq oləso, görə bilər ki, tərəqqi-elm və məratibi-məişət və süübəti-ümür bir pəyədedir.

Rabiən, umuri-vaqəə hər millət və hər tayfa içində yaxşı olsa, mərkəzi-xeyir və yaman olsa, mərkəzi-şərrə rəce olacaqdır. Əməli-xeyir əgər məcus və nəsari əlindən çıxsa xeyir və əməli-şərr əgər müsəlman əlindən çıxsa şəddir. Sailin mətləbi ə'mali-xeyir üstündədir ki, əsbabi-mədəniiyyəti cəm edər.

Xamison, ne'məti-dünyəvi və üxrəvi həzrəti-Məhəmmədül-Mustafa buyurmaqlığı ilə əhli-islam üçün müəyyən olunubdur. Elmi-əbdan və əqli məaş qüvvəsi ki, şərəfəti-insana dəlildir, şəxs əmələ gətirsə, aləmi-ənasir ilə nizam tapar ki, bəhiştədən nümunə olur.

Heydari

¹ Bu bədələ bizim sərəxş olmağımız üçün kifayət etməz.

² Qaçanların və kəbindən boşananların

¹ Elm bir nöqtədir, cahillər onu çoxaltmışlar.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Dərya suyunu içmək olmadığına səbəb oldur ki, onun duzu çoxdur və əgər onu qaynadıb buğa döndərib, sonra soyudub, su edəsən, ol vaxtda onun duzları o qaynadığı qazanda qaldığına özü şirin və içməli olur. Çünki suyu qaynatmağın zohməti çoxdur, ona binaən bir ingilis maşın ixtira edib ki, onun içində su günün istisində buğa dönüb, soyuyub şirin olur. Zikr olan maşın bir ağac qutudur, uzunluğunu altı və eni bir arşın, hündürlüyü bir çörək, qutunun qıraqlarının qalınlığı bir barmaq, onun üstə şüşədən qapaq qayırılır ki, bir başı o biri başından iki barmaq hündür olur. Qapının alçaq başının altında bir novça qayırılır. O qutunun içinə bir barmaq dərinlikdə dərya suyu töküüb onu günün altıda qoyanda isti şüşədən keçib suyu mürür ilə buğa döndərib, ol buğ şüşə qapağın üstə yığılıb, soyuyub suya dönüb, sonra axıb onun alçaq başında olan novçaya tökülüb düşür çıxır. Zikr olan qutuda bir gündə 1500 stəkan şirin su əmələ gəlir.

Körək insanın mədəsindən rədd olan suya qarışanda əriyin və sonra Qana qarışıb, bədəni saxlayır. Biz yediyimiz at həmçinin əriyr və belə ərimiş atə pepton deyirlər. İngilisin London şəhərində bir zavod bina olunub ki, atə bə'zi şeylər vurmaq ilə onu pepton edib, qutulara töküüb, fərus edillər. Onun adına soyuq at deyirlər ki, onu bir neçə il saxlamaqdan xarab olmur. Soyuq atə naxoşa vermək yaxşıdır, ələlxüsus ol naxoş ki, onun mədəsi gücdən düşmüş olar.

TƏZƏ XƏBƏR

Bu il Qafqazın Badkubə və qeyri qubemiyalarında çox quraqlıq olduğunu indi bəhəşdir. Məsələn, buğdanın putu Şirvanda 1 manat, Badkubədə 90 qəpikdir. Badkubəyə İrandan düyü çox gəldiyinə putu 55 qəpiyə olub. Ona binaən bə'zi kəslər 3 hissə buğda ununa bir hissə düyü unu qarışdırıb çörək bişiriblər. Deyirlər ki, çox ləzzətli olur, şirin olur. Düyü buğdadan qüvvətsiz olduğuna (insana at gətirən şeylərin qədəri buğdadada birə üç düyüdən ziyadə olur) ol çörəyin elə qüvvəti olmaz. Ona binaən məsləhət edirik ki, düyüdən süzülməyən aş bişirib onu at, balıq, lobya, noxud ilə ya aşı soyudub çörək kimi yağ, pəniir ilə yəsinlər.

Keçən aprelin 28-də Badkubədə ermənilər teatr çıxartdılar ki, ondan cəm olan məbləğ ilə bu il gimnaziya qurtaran fəqir uşaqları Peterburqa elm təhsil etməyə göndərsinlər.

Şirvan uyezdidin Zərdab kəndindən yazırlar ki, bu il çox çöyirtgə əmələ gəlib, amma quraqlıqdan ələfiyyat olmadığına bir-birini yeyib tələf edirlər.

Bu halda yer üzündə olan qəzetlər tamam Osmanlı işindən danışır. Osmanlının İstanbul və qeyri şəhərlərindən gedən teleqram dünyanı doldurub. Bosna və Qerdseqovində olan cəng dəxi şiddət edir. Bolğar vilayəti həm cəng başlayıb. Krit cəzirəsinin, hətta İstanbul öz əhli dövlətdən özləri üçün bə'zi ixtiyarlar istəyirlər. Xülasə, işlər çox pərişandır. Mahmud Nədim paşa ki, sultanın əvvəlinci vəziri idi əzl olub, onun yerinə sərəsgər Hüseyn Ovni paşa tə'yin olub. Bu səbəblərə binaən indi Rus, Avstriya, Prus vəzirləri Berlin şəhərinə yığılıb məsləhətdədirlər. Deyirlər Osmanlı ilə cəng edən vilayətləri Avstriya əsgəri zəbt edəcək ki, dövləti-Osmani onların əhlinə və'd elədiyi ixtiyarları verincən orada qalsın. Xülasə, tamam Avropa dövlətləri sə'y edirlər ki, cəng olmasın.

Yazırlar ki, İran dövləti Qarun çayının kənarlarını ki, Şəttül-ərəb tərəfdədir, bir firəng kampaniyasına altmış ilə icarəyə verib ki, orada qond qamışı, pambıq, üzüm, şimşadi-leyl əksin, atəş gəmiləri saxlasın, fabrikalar açsın.

Amerikanın Filadelfi şəhərindən yazırlar ki, bu may ayının 10-da əcaibətxana açılacaq.

Əlahəzrət padşahi-imperatori-Rus Berlin şəhərinə səyahətə gedib.

Peterburqun şəhər icmaı hökm edib ki, şəhərdə olan bisahib itləri tələf etsinlər və hər kəs it saxlamaq istəsə, hər itə 1 manat şəhər üçün xərc versin.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго Губернскаго Правленія.

*Fi 15 cəmadətəvvəl,
sənə 1293*

...

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

...

Pəncənbə günü

*Fi 27 may Rusiya,
sənə 1876*

...

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik*

...

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktubat göndərən qəzeti çap elədənün adına göndərsin. Bu qəzet çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

Qafqaz vilayətində dövlət tərəfindən məktəbxanalar barəsində təzə qayda qoyulmuş idi. Ol qaydaya görə hər bir məktəbxanada, xah dövlət tərəfindən açılmış ola. Gah məxsusi ola, görək qeyri elmlərdən savayı rus dili həm oxuneydi və hər bir məktəbxanaya baxmaqdan ötrü dövlət tərəfindən əlahiddə çinovniklər tə'yin oleydi. Ermənilərin ruhanilərin ol qaydadan xəbərdar olub cənab sərdara arizə verib, bəyan ediblər ki, onların kilsələrinin yanında olan məktəbxanalarda ancaq ruhanilik öyrənilir və erməni ruhanisi üçün rus dili bilmək lazım deyil. Ol səbəbə cənab sərdar yazıb təvəqqe elədiyinə binaən indiki zikr olan qaydanı belə dəyişdiriblər. Ermənilərin kilsələrinə və müsəlmanların məscidlərinin yanında açılan məktəbalardan savayı hər bir məktəbxana olsa, orada görək rus dili oxunsun və bu məktəbxanalara baxmaqdan ötrü əlahiddə çinovniklər tə'yin olunub ki, bu il sentyabr ayından məktəbxanalara baxacaqlar və bir də hökm olunub ki, əvvəl zaman Gəncə və Badkubə quberniyalarının hər birində kənd əhli üçün dövlət tərəfindən 3 məktəbxana açılınsın. Onların üçü bu il Gəncə quberniyasında açılacaq, amma Badkubə quberniyasında hələ açılmayacaq. Çünki ol məktəbxanalarda dərs deməyə müəllimlər yoxdur ki, rus dilindən savayı xalqın dilini həm bilsinlər, ona binaən Qori şəhə-

rində bir məktəbxana açılıb ki, orada oxuyan şagirdləri sonra müəllim eləsinlər. Ol məktəbxanada 20 nəfər erməni və gürcü padşahlıq xərcilə oxuyacaq. İndi "Kavkaz" adlı qəzet yazır ki, doğrudur, müsəlmanların məktəbxanaları üçün müəllimləri oxutmaqdan ötrü sonra əlahiddə məktəbxana açılacaq, amma indi müsəlmanlardan hər kəs xahiş etsə, zikr olan Qoridə açılan məktəbxanaya öz uşaqların öz xərcilə qoya bilər. Oraya oxumağa girən kəs görə uyezdnə şkolada oxumuş ola və özü 16-19 yaşında ola. Orada 3 il dərs deyiləcək.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

5 min ildir ki, insan barama qurdun bəsləyib onun baramasından ipək qayırır. Əvvəl zaman onu Çin məmləkətində saxlayırlar imiş, sonra mürr ilə hər bir tərəfdə. Hətta soyuq tərəflərdə, məsələn Moskva şəhərində saxlayırlar. 22 il bundan sabiq Firəngistanın cənubi tərəfində barama qurduna naxoşluq düşüb, bir az müddətdə elə şiddət edib ki, hər ildə xalqə 90 milyon manatacan zərər olub. İpək çəkən zavodlar boş qaldığına çoxu bağlandı, fabrikaçılar ki, ipək parçaları qayırlar, qeyri vilayətlərdən gələn ipək baha olduğuna yoxsul olublar. Hətta kənd əhli barama qurdundan əl çəkib, tut ağaclarını qırıb, onun yerində əkin, ziraət etmək istəyib. Bu səbəblərə məhkəməyi-dövlət tut ağaclarını qırmağı qadağan edib hükməmalardan iltimas edib ki, zikr olan naxoşluğun səbəbini bilib onun əlacını tapsınlar. Hükəmayi-Firəngistan bir neçə il zəhmət çəkib iki firqə olub. Hər bir firqə öz təsəvvürünü belə bəyan edir.

Firqeyi-əvvəl ki, onun rəislərinin birisi məşhur Pasterdir, deyir: ol naxoşluğun səbəbi oldur ki, indi barama qurdunu ol qəddər saxlayırlar ki, onu saxlayan kəslər qurd çox olduğuna onları yaxşı saxlaya bilmirlər. Onun mənzili ya soyuq, ya isti, ya natəmiz olur ki, naxoşluq əmələ gəlir. Görək onlar saxlanan mənzil böyük və quru ola ki, onun havası təmiz olsun. Onun akoşkalrı ola ki, işıq olsun. Onun istisi həmişə 15-20 dərəcə ola, yarpaqları qurda verəndən irəli bir az saxlayasan ki, onların üstə olan şəbnəm qurusun. Belədə oğər bə'zi qurdlar naxoşlasa onları götürüb atmaq ilə qeyrilərini naxoşluqdan mühafizət etmək olur. Zikr olan qayda ilə Paster bir neçə il qurdları öz evində bəsləyib onlardan bə-

rama hasil edib. Ona binaən 4 il bundan sabiq məhkəməyi-dövləti-Firəngistan (indi Firəngistanda padşah yoxdur. Dövlət işini məhkəmə mülahizə edir ki, ol məhkəmənin calislərini camaat zübdə edir) zikr olan Pasterə 4 min manat pensiya tə'yin edib ki, ömrü olduqca hər ildə ol məbləğ ona verilsin.

Firqeyi-digər deyir ki, barama qurdunu insan çoxdan bəslədiyinə onlar elə zəif olub ki, insan nə qədər zəhmət də çəksə, onların zəif bədənində naxoşluq dəyib onları tələf edəcək. Ona binaən onları saxlamaqdan qeyri barama qıran qurdları bəsləyib onların baramasından ipək çəkmək yaxşıdır. Ol qurdlardan, ələlxüsus, palıd və gərçək ağaclarının yarpağını yeyən qurdların baraması yaxşı olur. Ona binaən indi tamam Avropa vilayətlərində palıd və gərçək kəpənəklərinin qurdlarını ol ağacların üstə tor içində bəsləyirlər. Əgərçi indi onların baramasının ipəyi az olur, amma ümid var ki, baramaların ipəklisini onlardan qurd çıxartmaq ilə bir qərindən sonra onlar da tut ağacının qurdu kimi çox ipəkli barama qayırsınlar.

Bu firqənin bə'zi calisləri o fikrə düşdülər ki, ipək yerinə hörümçək toru işlətinsinlər. Onlar zikr olan torları yığıb. Onlardan sap qayırib, parça toxuyaydılar ki, ol parça bərklikdə və səfəqdə ipək parçadan yaman deyil idi. Amma hörümçəkləri cəm edib onları bəsləmək çətin olduğuna ol fikrə əməl edən yoxdur.

MƏKTUBAT

Baharın əvvəlindən ta 22 şəhrhəl rəbiüssani bizim Dağıstan ətrafına yağış düşmədiyinə binaən, gəllə və taxıl tərəqqiyə üz qoymuşdu. Məldarlar ələf çox bitmədiyinə binaən öz mallarını satmaqda idilər. Amma tarixi-məzburda Allahın rəhmətini nazil olub. Yağış gəlməyi ilə ümid olunur ki, əkin və ziraət oğər artıq yaxşı olmasa, yaman da olmayacaq.

Bu il cənab naçalniki-oblast knyaz Məlikovun dəstürül-əməliyə Qoysu çayından bir böyük arx götürüb və 20 verst kimi suyu aparıblar. Payız su Petrovskinin ətrafına gələcək və gələnlə Petrovski ilə Tarxunun aralığında keçib Minas uzununu deyən arx ilə dənizə töküləcəkdir. Zikr olunan arxın tulu 70 verst olacaq və təxminən 300 verst gəzəndə-göz (kvadratını), yə'ni 40000 desyatın ki, bu vaxta kimi boş və bifayda yerlər idi, məzrəə olub, hasil əmələ gələcək.

Cənab-hakimi-oblastın bu ətrafı abad etmək sə'yini zeylə zikr olan asarı-xeyirdən qiyas etmək olur.

1) Şura və Petrovski poçt yollarının şossesi (daş yolu).

2) Şura ətrafının bağları. Bir neçə il bundan sabiq qoxumuş sular dayanıb, kəşafət havaya bais olurdu. amma indi o yerlərdə xalq bulaqlar başında və ağaclar kölgəsində istirahət edirlər.

3) Fövqdə zikr olunan arx. 32 para dəhət əhlinin ki, 2784 ocaq hesab olunur. xoşbəxtliyinə və quraqlıqdan xilas olmaqlarına bais olur. Petrovski bargahının dürist olmağı. Poçt yollarının düzlənməyi. Te-leqraf cədvəlinin çöklənməyi. Dağıstan məmalikinin əmnü aman olmağı. Xalqın bəylər hökumətindən istixlastı. Teymurxan-Şuranın proqimnaziyası. Məhkəməyi-ədlıyyə bina olunması və bunlardan savayı asarı-xeyirlər müəzzəmileyhi-məzkur müddəti-hökumətində əmələ gəlib.

Teymurxan-Şura naçalnik-i-oblastın məhəlli-iqamət və hökumətidir. Ətraf və həvalisinə nisbət ki, xalqın kəsrəti-icmasına bais olur, ticarət və dadistəd əhli və qoşun camaatı Dağıstan ətrafında olan qalalardan bu şəhərdə artıqdır. Rusiya, İran, Qafqaziya əhlindən neçə tacirimö'təbər bu şəhərdə ticarət edir və ticarət əmrinin rövnoqı qeyri şəhərlərə nisbət bilmüzaəf görünür. Əsgərlərdən başqa şəhərin dörd qismətindən bir qisməti rus milləti və üç qismi İran və Qafqaziya əhlindəndir. Yekşənbə günləri cəmiyyəti-kəsir zükür və ünəs xələiqi ətrafdan cəm olub ənvə-aqşam mə'kulat gətirib satıllar. Bilcümle Dağıstan xalqının ünəs tayfası sövdə eləməkdə zükür qismətindən səriştəsi artıqdır. Cəmi ev tədarükün, hətta onun məlbusatın xatunu sövdə edib, bazardan alır. Mə'kulatdan savayı bə'zi vaxtlar Qazıqumuk vilayətindən ənvə yun şallar və Kopçi mahalından gümüş və qızıl ilə ziynət verilmiş tufəng, yaraq, Şuranın ətrafında qayrılan şişkə və xəncər tiğələri çox olur. Teymurxan-Şuranın ab-havası yay fəslində o qədər səlamət deyil. Meyvəcatdan üzümü yaxşı olmaz, amma ağac yemişi ki, nemsələr bağında əmələ gəlir və özgə məmləkətlərin yaxşı yemişlərindən götürüb peyvənd ediblər, qeyri yerlərin yemişindən nəhayətdə yaxşı və mümtəzdir. Qafqaziya və İran müsəlmanlarının çoxları evlənib əhli əyalları var. Bilcümle Dağıstan məmləkətinin ünəs tayfası qeyri vilayətlər əhlinə müzavicət eləməyə meyli-məxsusları var.

Heydər

F ə s i l 12. Ticarət, əgərçi nəzərə asan gəlir, amma elm istər. Əqli-küllü buyurur: ya mə'surət-tüccar əlfiqhü sümme mətcər¹. Elmiticarətdə ziyadə müləhizə və təcrübat lazımdır. Hər Hafiz kitabına ya münəccim saatına baxanda dadistəd ednlərə əgərçi tacir deyirlər, amma onların ticarəti kor-koranədir ki, təqlidi-xəridfurus etməkdən gah nəf, gah zərər edirlər. Bə'zi kəslər ki, nəzərdə çox nadandır, nadir ticarətdən tənaxhi-küllü cəm edir, amma bə'zi ki zirəkdir, ziyan edir. Xalq deyir ki, Allah ona verdi, buna vermədi. Ay qardaş, Allah əf'ali-dünya üçün bir qayda qoyub və hər şeyə bir toqaza və bir xasiyyəti verib ki, o xasiyyəti ondan almaz. Məsələn, atəşin toqazası yandırmaqdır, o xasiyyəti daim ondan bürüz edər. Bir dəfə həzrət İbrahimxəlili yandırmadığına atəş xasiyyətdən düşməyibdir. Pəs insan bilxassə möhtacdır məişətə. Belə ki, Qurani-məcib buyurur: Nəhnü qəddəma məişətəhüm fil-həyatid dünya². İnsan məişətə labüddür, amma təriqeyi-məişətdə muxtardır. Elm yolu ilə məişət edən tərəqqi edər, əlmsiz tərəqqi tapmaz, xarab olur. Qərəz, insanın təriqeyi-məişətdə faili-muxtar olmağına ayati-əhadis o qədərdir ki, bu yerdə küncəyiş olmaz. Əgər şəxs təfəkkür ilə bizim və sair millətlərin ticarətinə mütvəccəh olsa, vəzəh olur ki, onlar elm ilə ticarət etdiyinə külli-nəf'lər götürürlər. Məsələn, böyük şərakətlər və kompaniyalar bina edib külli dadistədlər edirlər, buxar gomiləri və qeyrə saxlarlar, maşınlar bina edirlər və bu işlərdə 100 və ya 500 şərik olur, tənaxları bitəfavüt, amma işləri elə müntəzəm olur ki, şəriklərdən əgər biri xaric ola ya bir özgəsi daxil ola, heç niza və məottələçilik olmaz. Amma bizdə elm və nəzm olmadığına, əgər bir əmələ 2 ya 5 nəfər şərik ola, bir il şərakətlik və bir neçə il dava edirlər və bə'zi vaxtda dava varisdən varisə qalar. Bizim Badkubədə bir neçə buxar gəmisini şərakət ilə əlib, 2 il dava ilə işlədib, sonra gəmi bağlanıb, davaları divanxanalarda uzun gedir.

Bağış fəsl-i digər.

Əhsənül-Qovaid

¹ Ey ticarət əhli, əvvəl ticarət elmini öyrənin, sonra onunla məşğul olun.

² Həyatda onların ruzilərini biz müəyyən elədik.

Dağıstanın Xunzaq mahalında bir qoca kişi 5 gün piyada gəlib Dərbəndin 6 verstliyində aylaşib rahat olan vaxtda iki nəfər birəhm adam onun çuxasın, papağını, çarığını və əsasın alıb qaçıblar. Fəqir kişi başıaçıq, ayaqyalın gəlib Dərbəndə çıxdı. Onun 120 sinni var, amma özü hələ ziraəkdir və ağzında 4 dişi var.

Dərbənddə natarius tə'yin olandan bəri çox adam tələbkardan fərağat olmaqdan ötrü və əmniyyəsinə (malını) övratlərinin ya qeyri kəslərin adına yazdırır. Hərçənd tələbkarlarda həmişə insaf yoxdur, amma qorxuram ol kəslər bir tərəfə qəzdar qalmasınlar və o biri tərəf fərağətlik ilə malı yesinlər.

Mayın 7-də 5 saat yağış yağıb, ziraətlərə ziyadə nəf' yetirdi, xə-laiqi şad elədi. Amma 2 gün sonra bir bərk yel əsdi ki, küçə-bazarda durmaq mümkün olmadı və çox zərər elədi, üzüm və qeyri meyvə ağaclarının yemişini töküb bostanları, səbzəyi bilmərrə tələf edib. Deyirlər ziraətə həmişə zərər olubmuş. Amma zikr olunan tufandan iki gün sonra bərk yağış yağdı. Ümidvarıq ki, ziraətə xeyir eləsin. Təxminən zikr olunan yəldən 15 min manatacan zərər olub.

Məhbus Dərbəndi

Teymurxan-Şuradan rəbiüssaninin 24-dən yazırlar: novruz bayramından indiyəcən bir qətrə yağış yağmadığına ziyadə quraqlıq idi. Amma indi bərk yağış yağır. Ümidvarıq ki, əkin, ziraət yaxşı olsun. Cümə günü axşam saat 12-də knyaz Məlikovun mütərcimi Əbdülqahir bəyin evinə yanğı düşüb onu yandırır, bilmərrə tələf elədi. Yanğından xilas olan şeylərin bə'zini saldatlar və qeyri kəslər oğurlayıblar. Zərərin qədəri 4000 manatdan ziyadədir.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Rus, Prus, Avstriya vəzirləri may ayının 11-də Berlin şəhərində Osmanlı işindən ötrü məşvərət edib, kağız bağlayıb, onun üzünü Firəng, İngilis, İtaliya vəzirlərinə göndəriblər. Firəng və İtaliya dövləti ol kağızı qəbul edib qol çəkiblər, amma İngilis ona razı olmayıb.

Doğrudur, ol kağızın məzmunu hələ mə'lum deyil, amma qəzetlərdə yazırlar ki, ol kağızı təsdiq edən dövlətlər Osmanlı dövlətindən təvəqqə edəcəklər ki, öz tabeləri xaçpərəstlər ilə bu ay cəng eləməsin, keçmişdə yazılan Andraşinin sülhnaməsinə əməl eləsin. Qeyri dövlətlərin xaçpərəstlərindən və müsəlmanlardan bir qism tə'yin eləsin ki, zikr olunan sülhnaməni dürlürlük ilə əmələ gətirsin. Ondən masəva, zikr olunan dostlar danışıq edib ki, Osmanlı dövlətini və onlar ilə cəng edən xaçpərəstləri qorxudub ol sülhnaməni qəbul elətməkdən ötrü sərhəddə əsgər saxlasınlar və cəng gəmilərini Ağ dənizə göndərsinlər. Bu halda o gəmilər Mərmər dərəyasının boğazına yığılıblar.

Osmanlı dövlətinin bu qədər əsgəri və əsgəriyyə tədarüki olmaq-lıq ilə dövlət işlərini dolandıran kəslər bir az xaçpərəst tayfasını zəbt eləyə bilməkliyi İstanbul şəhərinin müsəlmanların qeyrətə gətirib. Bu may ayının 11-də 25 mindən ziyadə məscidlərdə tə'lim tapan tələbələr Soltan Əhməd məscidinə cəm olub, birləşib gedib həzrət Soltan Əbdüləzizin sarayını əhatə edib, soltana rubəru ərz ediblər ki, şeyxülislam Həsən əfəndini və sədri-ə'zəm Mahmud Nədim paşanı əzl eləsin. Məllət məclisi, yə'ni bir divanxana ki, onun calislərin camaat zübdə edə və o divanxana dövlət işlərini dolandıra bilsin, zikr olunan məllət məclisi həzrət soltana məvəcib tə'yin eləsin ki, ondan ziyadə xərc olunmasın. Camaatın belə dövlət üzünə ağ olmağını görüb qeyri dövlətlərin konsulları və İstanbulda sakin olan tabeləri özlərini mühafizət etməkdən ötrü cəng gəmiləri gətirdib, orada məskən ediblər. İndi may ayının 18-dən tel gəlib ki, camaat Soltan Əbdüləzizi xaric edib, onun yerinə mərhum Soltan Məcidin oğlu Murad əfəndini soltan edib.

İstanbul şəhərindən may ayının 8-dən yazırlar ki, həzrət soltan mərhum Soltan Məcidin uşaqlarını dustaq edib.

Osmanlı dövlətinin Salonik şəhərində bir xaçpərəst qızı istəyib ki, islam olsun, amma xaçpərəstlər və qeyri dövlətlərin konsulları razı ol-murlar imiş. Ona binaən camaat konsulların üstə tökülüb Firəng və Prus

dövlətlərinin konsullarını öldürüb. Osmanlı dövləti onları öldürənlərdən 6-sını boğazından asdırıb, qeyrilərini həm tənbeh elədəcək.

Badkubədə ermənilərin oxuyan uşaqlara kömək etməkdən ötrü bina olan icma ki, hər ildə 4 min manatacan məktəbxanalar xərc edir, bu may ayının 23-də ol icma bina olmağını yada salıb, öz calisləri üçün qonaqlıq eləmişdi.

“Türküstan” qəzeti yazır ki, martın 3-də Daşkənd şəhərində Əbdülmö'mün və Mirğalan şəhərində Molla İshaq ki, adını Poladxan qoyub, ruslar ilə cəng edərmiş, boğazından asdırıblar. Ondən savayı zıkr olan qəzet yazır ki, dövlət tərəfindən komissiya tə'yin olunub ki, Kokan xanlığının, yə'ni Fərğan oblastının yerlərini, xalqını və onlar keçmişdə xana verdiyi təhminatın qədrəni mə'lum etsin.

4 il bundan sabıq pruslar ilə fırənglərin cəngi olan zaman Parij şəhərini əhatə etmişdilər. Ol vaxt aqlı olduğuna hər bir şeyi, o cümlədən siçan əti də yeyirlərmiş. Çünki siçan insana çox zərər edən heyvandır. ona binaən indi istəyirlər ki, həmişə siçan yeyilsin. Bu səbəbə indi Belği vilayətində bir icma bina olub, adı siçanyeyən. Onun calisləri həftədə bir dəfə cəm olub siçan əti yeyirlər.

Rusların baharda da bir bayramları olur ki, evlərini söyüd və qeyri ağacların budaqları ilə bəzəyirlər. Çünki ağacların ab-havaya çox xeyri var, ona binaən indi qadağan olub ki, ol bayramda ağac budaqlarını qırıb evlərini bəzəsinlər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правления.

2-ci sənə

11-ci nömrə

Fi 1 cəmadialaxir,
sənə 1293

Pošt xərci
basdıran ilədir

Cümə günü

Fi 11 iyun Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'tamnamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

Baran ki dər ləfatı-təb'əş xilaf nist

Dər bağ lalo ruyodü dər şurəbüm xəş¹.

Sə'di

Əkin yerindən danışanda ərz elədik ki, hər bir qışm ələfiyyatın bir qeyri xörəyi var. Məsələn, buğdaya lazım olan xörək olmasa, nə qədər zəhmət çəkib buğda əkilə, əmələ gəlməz. Onun əvəzinə əlaq otları bitər ki, onların xörəyi var. Hələ hər bir millətin adət və rəftarı elm ilə düz gəlməsə, o millət elm təhsil edə bilməz. Çünki bir neçə dəfə bizim müsəlmanlar üçün elm təhsil etmək vacib olduğundan danışmışıq, ona binaən indi bizim adətlər ona mane olmağından danışaq.

Əgər bir elm sahibi öz kefi istədiyi tək bizim içimizdə rəftar edə, əvəmün-nas onu dinc qoymaz. Məsələn, çəkmə geyməkdə bir günah yoxdur və hər kəs fikir eləsə görür ki, çəkmə geymək ilə insan müsəlmanlıqdan çıxılmaz. Amma bir şəxs bizim namərbut başmaq yerinə çəkmə geyəndə şüoralər onu həvc edir. Mollalar ona minbərən lə'net oxuyur, əvəmün-nas ona salam vermir. Xülasə, hamımız birləşib onu kafir hesab edib o qədər incidir ki, biçərə nələc qalıb, öz millətini atıb, gedib xaricilər ilə üns tutur ki, onun övladı onların içində böyüyüb, onların tərqişinə daxil olur.

¹ Təbiətin lətifliyinə şübhə edilməyən yağış bağda lalo bitirir, şoranlıqda kol-kəş

Əlbəttə, belədə nə qədər sə'y edək ki, buğda bitsin, olmaz, alağ oları olacaq və bir qərindən sonra onları biçib əvəzinə qeyri hasil akəcəklər.

Ey millət təəssübü çəkən qardaşlar, aləmi-məhşərdə və ümmətə! – deyən peyğəmbər olacaq. Amma indi biz elə bihəmiyyət olmuşuq ki, xaricilər və millətə – deyib öz işlərini möhkəm edən vaxtda vanəfsa – deyib nə ki millətə işlərimizə rəvnəq vermirik, hətta zəhmət çəkib elm təhsil edənlərimizi incidib qovmaq ilə millətimizi kor edirik. Pəs vaxt keçməmiş elm kitabları gətirib, məktəbxanalar bina edib, öz dilimizdə təhsili-üluma məşğul olun ki, müsəlmanlıqda qaim olasınız. Mix bərk vurulduqca onu çıxarmaq çətin olur.

Ey elm təhsil edən cavanlarımız! Doğrudur, bizim vətən qardaşlarımız ilə üns tutmaq çətinidir. siz danışdığımızı onlar başa düşməyib, əf'alinizi şəriətə namüvafiq hesab edib, sizə kafir deyib incidəcəklər.

Doğrudur, qeyri millətlər sizin kamalınızı görüb sizə atıq rütbə verəcəklər, amma insaf deyil ki, beş gün ömrün ləzzətindən ötrü millətə. qardaşlarınızı atıb, onları kor və sərgördən qoyasınız. Pəs ləzzəti-dünyaya tamah etməyib öz qardaşlarınızı əməli-xeyrə vadar edib, qoy şüəralar sizi həcv etsin, mollalar lə'nət oxusun, əvam-ünnas daşa bassın, siz millət üçün zəhmət çəkirsiniz və bişəkk gələcəkdə millətin gözü açılarda sizi şəhid hesab edib, sizə rəhmət oxuyacaq.

MƏKTUBAT

Şamaxıda bir camaat uçkolası bina olub ruhani okrujnoj məclisinin nəzarətində Şamaxı sakini Hacı Seyid Əzim Məliküşşüəra öz oğlu Mirəcəfər namı haman uçkolaya elm təhsil etmək üçün qoymaqdan xalqın məzəmmətin görüb öz oğluna nəzm ilə nəsihət verdiyinin bəyanıdır:

Cəfər, ey qonçeyi-gülüstanım!
Ey mənim bülbuli-xoşalhanım!
İki yüz yetmiş üçdə, ha'd həzar,
Mü'tədil fəsl idi, zamani-bəhar.
Səni haqq mon fəqirə qıldı əta,
Ka'beyi-qəlbimə yetişdi səfa.
On beş ildir ki, ey otayi-ə'zim,

Sənə adab cəylərom tə'lim.
Yetibən oqlə sərəfraz oldun,
Dəxi məndon ki, biniyaz oldun.
Əql peyğəmbərin qılıb rəhbər,
Öyrən adabi-məzhəbi, Cəfər!
Demirəm mon gedon təriq ilə get,
Əqlə tut, ol gözəl rəfiq ilə get.
Sənə bürhan deyil təriqi-pədən,
Gör nə yol getdi zadəyi-Azər.
Demirəm rus ya müsəlman ol,
Hər nə olsun, get əhli-ürfan ol.
Ey gözüm nuru, ey otayi-xuda,
Sənə Şirvanda oldu nəşvü nüma.
Lilləhül-həmd, xitəyi-Şirvan
Saniyi-İsfohandır əl'an.
Gərçi virano oldu zəlzələdən,
Çıxmayıb mə'rifət bu mərhələdən.
Var hər guşədo yüz əhli-kamal,
Hər biri əhli-əlmi sahibi-hal.
Xəssə kim, padşahi-kişvəri-Rus,
Edənə təxti-odlu daddo cülus.
Eyləyir tərbiyə kəmal əhlin,
Gətirir hələ hər məhal əhlin.
Hər vilayətdə açdı məktəblər,
Çatdılar fəyzo əhli-mənsəblər.
Oxunur onda müxtəlif dillər,
Həll olur onda cümlə müşküllər.
Ey oğul, bu dəlili-bişəkdir,
Adəmi-bisovad çəşşəkdir.
Rəmzi – "həl yəstəvi"¹ müdəlləl imiş,
Bilməyəndən bilən kəs əfzəl imiş.
Haqq buyurmuş ki, itiləfi-lisan
Nə'mətimdəndir, ey gürühi-cahan!
Kim ki, bəs bir dil cəyləso hasil,
Oldu bir nə'mətə o kəs vasil.
Cəhd elə nə'məti-təmamo yetiş,
Elm təhsil qıl, məqəmə yetiş.
Ey gözüm, hər lisano ol rəğib,
Xəssə kim, rusidir bizə vacib.
Onlara cəhtiyacımız çoxdur,
Bilməsək dil, olacımız yoxdur.
Çatmayıb şər'don bizə bu xəbər –
Ki, ərəbdən sova dil oldu hədər.

¹ Bərabər olarmı?

No ərəbdir xuda, no rumü no zəng.
 No həbəşdir, no rusü türkü firəng,
 Xah boğ, xah tanrı, xah xuda,
 Birdi mo'nada, ey düri-yekta,
 Ləfz edirsə ifadə mo'nəm,
 Sorf edər əhli-mo'rifət anı.
 Bir hədisi-səhihdir bu xəbər,
 Söyləyibdir cənab peyğəmbər –
 Ki, Süleyman nəbi əleyhüssolam
 Hər gürubün dilin bilirdi tamam.
 Ey oğul, bil bu rəmzdən mətləb,
 Deyil əlhəq lisan lisani-ərəb.
 Haqq özü hər lisana danadır.
 Hər lisan haqq yanında zibadır.
 Və bizim dörd kitabımız, ari,
 Hər biri bir lisan ilə carı.
 Biri "Tövrət" idi giranmayo,
 Gəldi ibri dilində Musayo.
 Biri "İncil" idi, birisi "Zəbur",
 Hər biri bir lisan ilə məşhur.
 Çün Məhəmməd ərəbdən etdi zühur,
 Öz lisanında qıldı haq mo'mur.
 Türkidən göndərəydi gör anı,
 Türki dilə olurdi "Quran"ı.
 Xəssə kim, məzhəbi-imamiyyə,
 Xah Bağdadı xah Şamiyyə.
 Cümlə bu e'tiqadə guyadır –
 Ki nəbi hər lisana danadır.
 Xah rusi lisani, xah firəng,
 Bilir anı imam bəfərəhəng.
 Bir lisani ki, bəs bilirmiş imam.
 Sən də bilson nə eybi, ey günnam?

Cənab ağanın kəlamı çox nazik eyham olduğuna qorxuram onu oxuyanlar başa düşməsinlər. Ona binaən lazım bilib bəyan edirəm ki, o cənabın kağızlarından mə'lum olur ki, bu şe'rlər ilə ağa bizi və bizim qəzeti həcv edib. Ey ağa, qurbanət şövəm, biz haçaq demişik:

Demirəm rus ya müsəlman ol,
 Hər nə olsan get, əhli-ürfan ol.

Haşa bu sözü biz deməmişik, amma həmişə deyirik:

Ey oğul, bu dəlili-bişəkdir,
 Adomi-bisovad eşşəkdir.

Yə'ni deyirik eşşəyin müsəlman olmağından çifayda? Adam görək elm təhsil edib insan olsun ki, müsəlmanlığa qabil olsun.

F ə s i l 13. Əməli-ticarət üçün niza' baisi-təzyi'i-mal və abrudur və cəmi eyiblər elmsizlikdən çıxar. Cəmi mühəssən ümuratın başı elmə bağlıdır. Heç əməl yoxdur ki, elmə möhtac olmasın. Elmi-ticarət bizim nəzərimizdə çox həqiqdir. Deyirik hər kimin pulu olsa, hər vaxt ticarət edə bilər, amma görək deyək hər kəsin elmi-ticarəti ola, pulsuz da ticarət edib, pul qazanır və hər kəsin elmi-ticarəti olmaya, pulnan da ticarət edə bilməz. Elmi-ticarəti olan tacirlər tədbirati-ticarət ilə onun əlini işdən çıxarırlar. Elmi-ticarəti olmayan pulu da ola, yə'ni miras ya tapmaq kimi olan pullardan ona yetişmiş ola, gənə onu tələf edib, yaman günə qalır.

İndi bizim içimizdə elm ilə ticarət edən az olduğuna bir tövr ilə dolanırıq. Əgər ticarət elmi olanlar bizim içimizə çox gələlər, o vaxt bizlər görək özləmə əmələcət olaq və onu bacarmasaq fəhləliyə gedək ya hələti-qüdrətimizdə mülk və qeyrədən bir zad götürmüş olaq, onunla dolanaq. Belə ki, İstanbula müsinn adamlar xudkatibə və başqalara deyiblər və həm deyirlər ki, o vaxtdan ki, Avropa camaatı bu məmləkətə ayaq açdı, yövmən-fəyövmen būsati-ticarəti bizim əlimizdən çıxardıblar.

Qorəz, gün-gündən dünya abad olur və xalq ziyadələndiyinə daris-qal yerlərdən genişliyə yeriyir, necə ki, bir vaxt elm Məşriqdə olduğuna, Məşriq abad olub, xalq Məğribə çökilib və elm o yerlərdə işlənilib. Məşriqdə xalq eys, məcalis, bədə və sadəyə məşğul oldular və süərəsilə təmə'inə əf'ali-məzburı nəzm edib külli hizbin bima lədeyhim fərihun¹ bəbətindən o eş'arlardan kitablar yazıb, özləri oxumaqdan başqa məktəbxanalarda öf'ala əsbabi-tədris elədilər. Belə ki, əlhəl gənə mo'muldu. Bəs ki, adət olub onun eybini deyəndə inciyirlər. İndi Məğrib kamil və dərşliq olub. Xalq yeriyocək Məşriqə. Onlar elm sahibi olduğuna ümuratı dolandıracaqlar. Pəs ələci-vaqiə piş özvüqu

¹ Hər bir insan yıñağı özünün aldo etdiyi şeylə fərohtonir.

böyüd körd¹. Əgər indi biz öz lisanımız və öz ixtiyarımız ilə məktəb-xanalar bina etməyək və būsati-elm başlamayaq, ərusi-madər hekayəti olur ki, dedi: qızım, açmasan açıdırallar. Pos o vaxt onlar öz təriqələri-lə oxudacaqlar: hər dü can suzənd, amma in küca və on küca².

Müxtəsər. elmsiz heç zad olmaz. Əl-elm sümməl-əməl, əl-əməl bila elmin vəbalün. Elm sahibi ilə elmsizin heç bir şeyi müqabilət və müqaviməti olmaz. Elmi-ticarəti olan abad, olmayan xarab olur və būsati-ticarəti çox şəbihdir būsati-səltənətə...

Hər kira imrari-hoqq amuxtənd,
Məhr kordəndü dəhənoş duxtənd³.

Kitab üçün səfər nəzərdədir, fəsl-i digər məktub yazıla ya yazıl-maya, müxalimənd istid⁴ ayi-əfvi-nisyan və ləğziş olunur.

Əhsənül-Qəvaid

“Əkinçi” qəzetində Əhsənül-Qəvaid ilə şüərayi-Şirvan məbəyində düşən mübahisədə o nizaiistə⁵ cal ilə islah etmək səlahiyyəti əncəm-pəzir olduğundan bəməzmun Vəsləhu beynə oxəveyküm⁶. O barədə ərzi-kəlam eyləyirəm ki, o iki fırqənin niza'i-xilaf ləfzi qəbiləndən olub hər iki tərəf müddəasında bərhəqdır və lakin məhəlli-kəlamları əzgedir, yə'ni Əhsənül-Qəvaid həzrətləri nəsihət məqamında zəmm edən görək. Şe'r'in o qismi olsun ki, kizbi və böhtanı və həcvi-mühərrəmi və təşbib-i-qeyri-məşru'i mütəzəmmindir, necə ki, o qismin xüsusunda itlaq olunubdur: ayeyi vəşşüərə yettəbiühümül-ğavun⁷ ümumi ilə və hədis lən yümtəli cəvfe əhədikum qəbihən xeyrən ləhu minəyyümtə-li şe'rən⁸ o qismin haqqında varid olub və eyzən o qismin haqqındadır. Əşşərrü mizmarün min məzamiri-iblis⁹ hədisi və həm o xüsusunda cənab Əbu-Əs'əd İsfahani inşa edib tərəkütü şe'rə lişşüərai ənni əyətışşe'r

¹ Hədisinin əlacını görək o baş verməzdən əvvəl edosən.

² Hər ikisi can yandırandır, amma bu hara, o hara.

³ Hər kimə haq yolu öyrətdilər,

Azğıni möhürlədilər və tikdilər.

⁴ İki qardaş arasında barışlıq yaradın.

⁵ Şairlər azğın, yoldan çıxmış adamlardır.

⁶ Şe'r'i əzbərləyib beynə doldurmaqdansa, hər cürə qəbih şeyləri qarına doldur-maq xeyrildir.

⁷ Şər iblisin qavallarından birisidir.

min-səqtil mətə¹. Şüəra həzrətlərinin dələili ki, şe'r-in mədhini iqtiza eyləyir, gərək mühəvvəl olsun, o qism şe'rə ki, elmə və hikməti və tən-şiti ixvanı təşhizi-əzhani və mədh və həcvi-məbahi mütəzəmmindir, necə ki, o qismin xüsusunda varid olub silsileyi-istisna innəlləzine amənu və əmilus-səlehat və zikrullah² və həm o xüsusunda varid olub hədis innə minəşşe'ri ləhikmətin və həkoza lillahi künuzün təhtəl-ərsi məfatihüə-sünnəti əlsinətüşşüəra³ və həm şair dəyib ənzəməş şe'r-i və ləimün məzhəbi⁴.

Pəs bu şe'r mə'quləsi zişt-ziba qismindən olub yaxşısı yaxşı və yamanı yaman olduğundan fəvqədə məstür olan xilafda hər iki tərəfin kəlamı müstəvcəbi-tə'vil və qabili-tə'dil imiş və həqiqətdə onların arasında niza' yox imiş. Necə ki, hədisi-şərifdə varid olub: Əş şe'rü kəlamün fəhəsenühü həsenün və qəbihühü qəbihün⁵. Fəlihəza mən bəndeyi-həqir o tayfaların hər ikisindən arzu eyləyirəm ki, artıq cəngü əidal mə'rəzində dirəzzəbanlıq eyləyib bu dəfə bir-birilə əfv və səfh ələsinlər, necə ki ayədə varid olub: vələtənəzəw fətəşləu və təzhəbu rəhbüküm⁶.

Məmmun Ələqədari

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İyun ayının 5-də Təbrizdən rus konsulu Badkubo karantininə tel göndərib ki, Azərbaycan vilayətinə taun naxoşluğu düşüb. O yerin Təbriz şəhərindən 55 ağac arası var.

Şirvandan yazırlar ki, bu il quraqlıq olduğuna görə köçürülər tez qalxıb yaylaqlara gəlmişdilər, amma birdən bərk qar yağıb, onların heyvanlarını yarisindən ziyadə tələf edib.

¹ Şe'r-i şairlərə tək etdim, çünki o geyilib işlənmiş mə'tadır.

² O şairlər ki, iman gətirib doğru yol ilə gedirlər – onlar istisna olunur.

³ Şe'rədə hikmət vardır və həmçinin Allahın orşisi altında bir çox xəzinələr vardır ki, o xəzinələrin açarları şairlərin dilidir.

⁴ Şe'r do yaradırım və məzhəbimin dəlincə da gedirəm.

⁵ Şe'r kolamdır, onun gözəli gözəl, çirkini çirkindir.

⁶ Dava-dələş etsoniz, müvəffəqiyyətsizliyə uğrayıb hörmətsiz olarsınız.

Baharda quraqlıq olduğuna Badkubə uyezdirinin əkininə, ələlxüsus bostanlarına çox zərər olub.

Qəzetlərdə Soltan Əbdüləzizin əzl olmağını belə böyan edillər: may ayının 11-də tələbələr sədri-ə'zəm Mahmud Nədim paşanı və şeyxülislam Həsən əfəndini xaric edib dincələndən sonra soltanın anası (validə) qurbanlar kəsib, onun ətinə və pul paylamaq ilə xalqı soltandan razı etmək istəyib. Amma təzə vəzirlər sədri-ə'zəm Məhəmməd Rüşdi paşa, sərəsgər Hüseyn Övni paşa, şeyxülislam Xeyrullah əfəndi, vəzir Midhət paşa mayın 17-də axşam əsgəriyyə imarətinə cəm olub, jeneral Rədif paşanı Soltan Əbdüləzizin yanına göndəriblər ki, onun əzl olmağın ona mə'lum edib, sarayı 15 min əsgər ilə əhata etsin. Gecə ikən Dolmabaxça sarayından Murad əfəndini gətirib sübh saat 7-də Məhəmməd Muradi-pəncüm isminə soltan edib, Soltan Əbdüləzizi və onun uşaqlarını və anasını aparıb Topxana sarayında məhbus ediblər. Sonra toplar atdırdıb həzrət Məhəmməd Muradi-pəncümün soltan olmaqlığn xalqa böyan ediblər ki, tamam İstanbul əhli 3 gün 3 gecə şadyanalıq edib.

Həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm 35 sinnedir. Avropa qaydası ilə tə'lim olunub, türk, ərəb, fars, firəng, ingilis dillərin yaxşı bilir və özü yeni türk dəstəsindədir.

Osmanlı müsəlmanlar 2 dəstədir ki, onun birinə qədim və birinə yeni türk deyirlər. Yeni türklər Avropa qaydası ilə tə'lim olunan şəxslərdir ki, o qaydanı işlədmək istəyirlər. Onların sərkərdələri xədivi-Misirin qardaşı Mustafa Fazil paşa idi ki, bu il payızda mərhum olub. İndi o dəstənin başçılarından birisi zikr olan Midhət paşadır, birisi Firəngistanda vəziri-muxtar Sadiq paşadır, birisi Xəlil Şərif paşadır ki, mərhum Mustafa Fazil paşanın qızı prins Nazlını alıb ki, məzkurə Nazlı firəng, ingilis və qeyri Avropa dillərin yaxşı bilirdilər. Midhət paşa sədri-ə'zəm, Sadiq paşa vəziri-xəzanə və Xəlil Şərif paşa vəziriməktəbxana olacaqlar. Xülasə, indi ümürati-dövlət yeni türklər əlindədir və deyirlər onların ixtiyar olmağına, yə'ni Soltan Əbdüləzizin əzl olmağına bais İngilis vəziri-muxtarı İlliət olub.

Həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm ona xəzanədən verilən iki milyon manat məvacibdən 500 min manat xəzanəyə qaytarıb. Ondən savayı soltanın məxsusi mə'dən, zavodların və qeyrə xəzanəyə bağışlayıb və bir də hökm edib ki, vəzirlər məsarifi-xəzanə üçün məktəbxanalar xüsusunda millət məclisi bina etməkdən ötrü və qeyrə təzə qaydalar bina etsinlər.

Mayın 24-də Soltan Əbdüləziz qolundan qan alıb özünü öldürüb. Ondən sonra onun 100 milyon manat pulu çıxıb ki, onu xəzanə zəbt edib, bir hissəsini qulluq əhlinə məvacib verib ki, onlara bir ildir məvacib verilmir imiş: bir hissəsini dövlət borclularının pulunun sələmini verib və artıq qalanını saxlayıb ki, cəng üçün məsrəf olunsun.

Berlinde Osmanlı işlərindən ötrü yazılan sülhnamənin üzünü dövləti-Osmaniyyə pişnəhad etməmiş, yeni türklər Soltan Əbdüləzizi xaric edib, işləri dəyişdirdilər. Çünki ol sülhnaməyə görə Osmanlı dövləti ayın müddətində öz xaçpərəst tabelilə cəngi qurtarmasa, ol sülhnaməyə razı olan dövlətlər görək güc ilə onu qurtareydilər, ona binaən İngilis buna razı olmayıb öz cəng gəmilərini Osmanlıya köməyə göndərdi və belə deyirlər ki, 700 min qızıl da göndərib ki, əsgərə xərc etsin. Firəng dövləti əvvəl o sülhnaməyə razı olmuşdu, amma sonra geriləyib məsləhət elədi ki, tamam Avropa dövlətləri Osmanlı işləri barəsində təzədən məsləhət etsinlər. İndi Berlindən tel var ki, bu günlərdə rus, Prus, Avstriya vəzirləri o barədə təzədən məşvərat edəcəklər. Pəs Avropa dövlətlərinin arasında danışıq qurtarmayıb, lakin Serb və Qaradağ əyalətlərinin əhli rus generalı Çernovu və qeyri əfsərləri gətirib öz əsgərlərinə nizam öyrədir, dava üçün tadarıkdədir. Deyirlər onlar özləri Osmanlı ilə cəng başlayacaqlar. Həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm Avropa dövlətlərin irəliləyib özü cəng edən xaçpərəst tabelilə altı həftə möhlət verib ki, bu müddətdə cəng etməyəcək və peşman olub geri qaydana kömək edəcək.

İyun ayının 5-dən tel var ki, sərəsgər Hüseyn Övni paşanı və sədri-ə'zəm Məhəmməd Rüşdi paşanı ki, qədim türk dəstəsindən idilər, xalq öldürüb.

Qəzetlərdə mərhum Soltan Əbdüləzizin bədxərcliyini belə yazırlar: onun 6 min nökrəri, 1200 övrəti, 625 atı, 48 həkimi, 12 mollası, bir neçə münəccimi var imiş ki, onlara ildə 15 milyon manat xərc olunmuş.

“Novi teleqraf” qəzeti yazır ki, Mahmud Nədim paşa əzl olandan sonra camaatın xofundan qaçıb Rusiyanın Odes şəhərinə gəlib.

Tələbələr mayın 11-də Soltan Əbdüləzizə ərz edən zaman demişdilər ki, Rus dövlətindən təvəqqə olunsun ki, öz vəziri-muxtarı general İqnatyevi İstanbuldan aparsın. Ona binaən cənab İqnatyev bir gün piyadə tamam İstanbulun küçələrin gəzib ki, xalq görsün ki, o qorxmur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

2-ci sənə

12-ci nömrə

*Fi 15 cəmədiəlxir,
sənə 1293*

...

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

...

Cümə günü

*Fi 25 İyun Rusiya,
sənə 1876*

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammə və məktub göndərən qəzeti çap elədənən adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

E' L A N

İvanov adlı dişqayıran usta general Lazarevin evinin altında mənzil tutub. Dişi olmayanlara diş qayırır ki, əsli dişdən ona təfəvüt vermək olmaz.

DAXİLİYYƏ

Əgərçi bizlərdə adətdir ki, ümurat əhlini üzünə tə'rif edib, daldə qeybət edəllər və ümuratdan çıxanda ola kəs hamının yadından çıxar, amma Avropa vilayətlərində bu adət yoxdur. Onlar elm sahibləridir və elm yolu ilə hər kəs insandır və insanlığın əvvəlinci şərti insaf, doğruluq və əldən gəldikcə qeyrilərə yaxşılıq eləməkdir. Belədə ümurat əhli yaxşılıq elədiyinə onu tə'rif etmək Avropa qaydasına namüvafiqdir. Lakin Avropa vilayətlərində bir adət var ki, ondan biz bixəbərik. Onlarda bir kəs elm yolu ilə ümuratı dolandırmaqlıq ilə millət işlərinə rəvnəq verə və millətin irəli getməyinə bais ola, ol kəs üçün yadigarlıqlar bina edib onun millət işlərinə elədiyi yaxşılıqları yazıb, mə'lum edirlər ki, onun ismi tarixlərə düşüb baqi olsun.

Bu səbəblərə görə nə qədər ki, cənab Staroselski bizim Badkubədə qubernator idi, o bizim qəzet haqqında elədiyi yaxşılıqlardan danışmırdıq, amma indi ol cənab Badkubədən çıxıb gedib, ona binaən onun

yaxşılıqlarından bir neçə kəlmə danışmağı biz özümüzə vacib bilirik. Cənab Staroselski bizim qəzetin bina olunmağına bais olub. 3 il bizə izn vermirdilər ki, qəzeti çap etdirək. Buna ümdə səbəb bu idi ki, Badkubədə dövlət tərəfindən qəzetlərə mülahizə edən adam yoxdur. Amma əl cənab bizə zəmin olub ol izni bizim üçün aldı. Bir neçə müsəlman birləşib söz vermişdik ki, hürufat gətirəndə qəzeti çap etməkdən ötrü əlahiddə çapxana açdıraq. Amma biz hürufatı İstanbuldan gətirəndən sonra ol icma bərhəm oldu və biz özümüz çapxana açdırmağa məqdur olmadıq. Ol zaman cənab Staroselski zikr olan hürufatı qubernski pravleniyanın çapxanası üçün aldı ki, indiyəqən orada bizim qəzet çap olunur. Sonra uyezdnə naçalniklərə hökm yazdı ki, kəndlərə poşt işləmədiyinə onlardan qəzet istəyən olsa, çaparlar ilə onlara qəzet göndərsinlər. Xülasə, cənab Staroselski həmişə "Əkinçi" qəzetinin xeyrixahı var idi. Ona binaən biz özümüzə vacib bilib bu bir neçə kəlməni onun yaxşılıqları barəsində yazıb, bizim qəzetin dostlarına bəyan edirik.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Heyvanatdan omələ gələn, əkin yerini qüvvətli edən şeylərin birisi sümükdür ki, onu ya dəyirməyə çəkib, ya əl ilə əzib, ya bə'zi şeylər vurmaq ilə yumşaldıb işlədirlər. Sümüyü dəyirməyə çəkmək məşin ilə olur. Ona binaən bizim adam üçün bu tövr ilə onu işlətmək məqdur deyil. Amma əl ilə əzmək asandır. Bundan ötrü yaxşı olur ki, onu bir az yandırasan. Məsələn, çörək bişən təndirin odunu çıxarıb onun içini sümük ilə doldurub ağzını örtüb bir neçə saatdan sonra çıxarıb çəkiyə ya dəmir ağaclar ilə əzəsən. Çünki bu tövr ilə sümüyü narın etmək çətin-dir və sümük nazik olmayanda əkin yerində tez çürüməz, ona binaən onu bir az əzib çürüdüb sonra yerə çəkmək yaxşıdır. Onu çürütməkdən ötrü at, qoyun nəcisinə, torpağa, külə, yanmış, amma su dəyməmiş əhəngə qarışdırıb, taya vurub onun üstünə gündə bir dəfə su, ya mal sidiyi töküb bir neçə gündən sonra açıb, soyudub, yerə çəkib şuxm etmək görək. Çünki sümük bir az da yananda onun ələfiyyata xörək olan şeylərinin bir hissəsi tələf olur, ona binaən yaxşı olur ki, onu bişirib sonra zikr olan qayda ilə çürüdüb işlədəsən. Sümüyü belə bişirirlər: bir böyük qazanı manclıq tiyanı kimi odun yanan yerin içinə möhkəm edib onu dibinə ot çəkib, üstünə sümük yığıb, ağzınacan su

ilə doldurub, ağzını bərkidib, 24 saat qaynatmaq görək. Qazanın dibinə ot çəkməkdən murad oldur ki, sümük onun dibinə dəyib yanmasın. O qaynayan vaxtda hordən bir üstə su tökmək görək ki, sümüklər həmişə qaynamış su içində olsun. Sonra onu çürüdən vaxtda onun suyunu tayanın üstə tökmək yaxşıdır. Sümüyü heç əzməmiş və bişirməmiş də çürütmək olur. Ona bişmiş, amma su dəyməmiş əhəng ilə yarımbarı qarışdırıb, ondan taya vurub, üstün torpaqlayıb, 5-6 həftə mürrə ilə soyuyanda sümük çürüyür. Amma lazımdır ki, tayanın yeri taxtalanmış ya daş ilə döşənmiş ola ki, onun suyu axıb gətməsin. Sümüyü zikr olan qaydalar ilə çürüdəndə oğor ondan mütəəffin iy gəlir isə, yaxşı olur ki, tayanın üstə əzilmiş qarğa duzu çəkəsən ki, sümüyü havaya dönüb tələf olmaqdan mühafizət etsin və bir də sümüyü bilmərrə yandırıb, onun külünü əkin yerinə qarışdırırlar, amma belə çox yanmış sümük əl qüvvətli olmaz.

MƏKTUBAT

F ə s i l 14. Bir şair bəndəni həcv edib, həqiqət bizim mətləbimizə sübut və öz qabiliyyətin büruz edib. Çün bizim on ilə ədəvət ya rəfa-qətimiz olmadığına bu neçə beyt ona işarədir:

Qürəba ru bokari-xiş pordaz
Bədihoxaniyü meyxano kün saz
Həmə bəhəmpərani-xud bəpər baz
Künəd həmcins, bəhəmcins porvaz¹.

Və həcvdən qeyri məktubən yazır ki, son xalqı təvəkküldən salıb dünyanı mədh və şe'ri qədh edirsən. Əvvələn mən həsni-əş'arı : şe'ri fil-kəlam kəl-milhi fittəam² bəbətindən mədh etmişəm, necə ki əz mətləbimizə ayat və əhadis gətirmişik. Pəs danışmaq batil və bihədə aş'ar üstədir ki, onların əvəzində kütübi-əlmi, elmi-hesab və qeyrədən olfal üçün oxumaq lazımdır. Heç zişür həsənə qəbih və qəbihə həsən deməz.

¹ Qarğa, get öz işinlə moğul ol, Bədihoxanlıq və meyxano düzəlt, Həmin öz qaydalarıyla yenə uç, Həmcins həmcinsi ilə porvaz edər.

² Kolamda şe'r toamda duz kimidir.

Saniyon, biz xalqı təvəkküldən salmarıq, çün təvəkkül bə'd ozelm və tədbir görəkdir, ona binaən deyirik: elm və tədbir sahibi görək olmaq, ya təvəkkül əhli olasan. Məsəl, gəmiyə oturub təvəkkül ilə dəryyəyə getmək, bəsbab özün dəryyəyə salıb demək:

Gör nigəhdari-mən anost ki mən midanəm
Şişora dərbağəli-səng nigəh midarənd¹.

Yəinki:

Əgər taği-ələm bəcünbəd zicə
Nəbürrəd rəngi ta nəxəhəd xudə².

Çün hikməti-baniyi-ilahi hər şeyə bir xasiyyət verib və hər əmələ bir nizam qurub, bu sözlər nəinki təvəkküldür, bəlkə özü nizamdan çıxıb sahibinə küfrandır. Belə ki, həzrət rəsuli-əkrəm üçün xəbər veridilər ki, neçə nəfər xalqdan kənar olub ibadət edirlər həzrət onun yanına təşrif-forma olub, onları o ələmdən mən³ edib buyurdular: daxil olan xalq içinə və kəsbi-məişət edin, ta siz xalqdan və xalq sizdən nəfərdar olsun. Ərz elədilər ki, biz əhli-təvəkkülük və Allah ruzirə-sandıq. Həzrət buyurdular: bəduni-təhsil və sə'y təvəkküldən fayda olmaz, bəlkə Allah düşmən tutar bikar adamı və onun duasını müstəcab etməz. Pəs, canımən, əvvəl görək əsbab fərahəm gətirmək, ondan təvəkkül etmək. Aya millət, dövlət üçün əsbabi-tərəqqiyat, alati-hifzi-millət, dövlət və rövnaqi-ümuri-ticarət və sənəət və qeryə lazım deyil? Əlbəttə, lazımdır. Əgər olmaya, bəqayi-millət müşkül olur. Pəs lazım olan surətdə nə qədər kamil ola yaxşıdır. Bizə tərk-i-dünya buyurmayıblar və tərk-i-dünya həm etmək ilə millət üçün tərəqqi hasil olmaz. Lihəza, bizim məqsudumuz budur ki, işlər elm ilə olsun ki, nəf⁴ artıq ola. Ona söz yoxdur ki, biz hamı millətdən ziyadə təhsili-dünya üçün çəhşırıq, amma elm olmadığımıza dalı qalmışıq. Pəs təhsili-dünya tər-i-qeyi-həqq ilə pişrəfti-ümuri-millət üçün eyni axirətdir. Ey qardaşlar, sə'y edin ta möhtac olmayasınız. Əgərçi dünyanın binası ehtiyac ilədir, amma bəqədri-mümkün görək möhtac olmamaq. Ələmdə ondan bəyüyük eyn yoxdur ki, şəxs öz əməlin möhkəm etməyə. Qonşudan möhtac

¹ Əgər mən qoruyan mən bildiyimdirsə, o, şüəni daşın bağırdında saxlayar.
² Əgər dünyanın qılncı yerindən oynasa,
Allah (ətəməsə), bir damarı da kəsməz.

olan şəxs üçün neçə qisim ölüm var, biri odur ki, bu zamanə xalqına izhari-hacət edə:

On ki şiranra künod rübəhməzəc
Ehtiyacost, ehtiyacost, ehtiyac¹.

Nə qədər elm və kamal sahibi-olduqca insan bu ehtiyaclardan məhfuз qalır, ona binaən təhsili-elm lazımdır, yoxsa nə ki dosta, bəlkə düşməne həm möhtac olur.

Əhsənül-Qəvid

ELM XƏBƏRLƏRİ

Çünki yağsız zindəganlıq etmək müşküldür və Avropa dövlətlərində xalq çox olduğuna çox mal saxlamaq olmur, ona binaən yağ baha olur. Bu səbəblərə Amerikada bir zavod bina edib, mal piyindən inək yağına oxşayan yağ qayırdılar. Zavod gündə 720 put yağ çıxardır ki, inək yağı kimi yumşaq və dadlı olur. Ol zavodda piyi 2 saat suda saxlayıb, sonra maşın ilə xırda doğrayıb, ağac qablarına doldurub, üstə su töküüb, su buğu ilə qaynadırlar. Onun üzünə çıxan yağı yığıb təzədən inək südü ilə belə qaynadırlar ki, zikr olan yağ əmələ gəlir.

Avropa vilayətlərində ağac mişarlayan zavodlar var. Ol zavodlardan ağac mişarlanmaqdan əmələ gələn ovuntunu yığıb, onu belə işlədillər: onu yandırıp tüstüsündə əti qaxac edillər, ya onu ələf yerinə işlədib heyvana yedirdillər, ya mal qanı ilə qaynadıb ondan xəmir qayırdı ol xəmindən kiçik, yaxşı şeylər, məsələn, sığıralar qayırdılar, ya onu yapışqan ilə qaynadıb, bərkidib, sonra mişarlayıb, taxta qayırdılar, ya onu palçıqə qarışdırıb ondan kərpic kəsirlər ki, o kərpicləri yandıranda ağacın ovuntusu yanıb tələf olduğuna çox deşikli kərpic əmələ gəlir ki, ondan təmir olan otaqlar hava çox keçdiyinə ziyadə sorin olur.

¹ Şirləri tülkü tobiətli edən
Ehtiyacdır, ehtiyacdır, ehtiyac.

Çeyirtgəni bə'zi vilayətlərdə belə yeyirlər: onun qanadlarını və ayaqlarını ütüb bədənini yağda qovurlur, ya suya salıb bişirirlər.

Avropa məmləkətlərində kitabxanalar var ki, hər kəs gedib lazım olan kitabı orada oxuya bilir. Ol kitabxanalarda olan kitabların və hər bir məmləkətin xalqının hesabına gedib, belə bəyan edillər ki, Firəngistanda və İtaliyada hər 100 adama 12, Belğidə 11, Avstriyada 7, İngilisdə 6 və Rusiyada 1 kitab düşür.

Avropa dövlətlərində 30 illik müddətində qəhvə içmək birə səkkiz artıb. İndi hər bir məmləkətin xalqının və orada içilən qəhvənin hesabına gedəndə bəyan olur ki, bir adama Belğidə 8, Hollandiyada 7, Şvesariyada 6, Daniyada 5, Germaniyada 4, Firəngistanda 3, Avstriyada 1 gürvənkə, İngilisdə 3 çətvər, Rusiyada 1 çətvər qəhvə içilir.

1873-cü sənədə Aybers adlı nemes Misrin Jizə şəhərinin yavıqlığında bir ərəbdən bir tibb kitabı alıb ki, ol kitab 3427 il bundan sabiq yazılıb. Bu qədimlikdə tibb kitabı heç yoxdur.

Amerikada bir fortepiano çalan usta 10 fortepianonun arasında te-leqraf maşını qayırtıb ki, onların birisi çalanda hamısı birdən çalır.

Bu il avqust ayının 1-dən 15-cən nemeslərin dəyirmançıları Berlin şəhərinə cəm olacaqlar. Orada onlara dəyirmanın hər bir mayehtacını və onları necə işlədəndə artıq nəf' olmağı göstərəcəklər.

Çörçil adlı ingilis təbibi sinə naxoşluğu olan kəslərin bədəninin əzalarını imtahan edib deyir ki, ol naxoşluğa düşən şəxsin bədənində fosfor adlı şey azdır. Çünki fosfor ki, ondan kibritlərin başı olur, bərk zəhərdir, ona binaən onu çox az naxoşa vermək olur. Bu təcrübəni edənlər deyir ki, sinə naxoşuna fosfor vermək qeyri müalicələrdən yaxşıdır.

Rus dövləti Ceyhun, yə'ni Amu-Dərya çayının kənarını Xivə xanlığından alıb zəbt edəndən sonra sə'y edir ki, zikr olan çayı Badkubə deryasına axdırsın. Ol çay qədim zaman Badkubə deryasına axırmış, amma indi Aral gölünə axır. Ceyhun çayı yerini dəyişdirib, Aral gölünə axmağın səbəbini belə bəyan edillər: Xivə xanlığının əhli yayda Ceyhun çayının suyunun 12-dən 10 hissəsini öz əkin ziraətlərinə işlədillər. Ona binaən suyun içində əmələ gələn cəzirələr artıb, onun yolunu tutub ki, su Aral gölünə axır.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İyun ayının 5-də Zəkörtala şəhərində bərk yanğı olub. Şəhərin 3-dən 2 hissəsi bilmərrə yanıb. Ona binaən Rusiya qəzetləri evləri yananlar üçün pul cəm edillər. Bu səbəblərə yazıb mə'lum edirik ki, hər kəs Zəkörtala şəhərinin xalqına Allah rızasına pul vermək istəyə bizə göndərsin ki, dərhal onlara göndərək.

Badkubənin təzə qubernatoru general Puzin beş gündür ki, Badkubəyə gəlib.

Avropa dövlətlərinin hamısı söz veriblər ki, Osmanlı dövlətinin daxiliyyə işlərinə qarışmasınlar və Osmanlı dövlətinə tabe olan Serb və Qaradağ əyalətlərinin Osmanlı ilə olan işlərini daxiliyyə işləri hesab etsinlər.

Osmanlı dövlətinin öz xaçpərəst tabeləri ilə elədiyi cəng az qalmışdı qurtarsın. Avropa dövlətləri Osmanlı dövləti təzədən bina elədiyi qaydaları görüb, söz verdilər ki, onların daxiliyyə işlərinə qarışmasınlar. Həzrət Məhəmməd Murad altı həftə möhlət verdi ki, peşman olan xaçpərəstlər evlərinə qayıtsınlar. Ona binaən, onların çoxu qayıdıb gəlir idi. Bu əsnada iyun ayının 17-dən tel gəlib ki, Serb əyalətinin əhli osmanlı ilə cəng başlayıb. Onların knyazı Milan sərhəddə cəng eləməyə və ruhaniləri əsgəri dualamağa gediblər. İyunun 20-dən tel var ki, Qaradağ əhli də Osmanlı dövləti ilə cəng başlayıb. Onların knyazı Nikolay öz əsgəri ilə sərhəddi keçib Osmanlı yerinə daxil olub. Pəs işlər təzədən genə porışan olub.

İyun ayının 5-də Midhət paşanın evində vəzirlər cəm olub millət məclisi bina etmək barəsində məşvərət edən vaxtda bir Həsən adlı çərəkəs içəri daxil olub sərəsgar Hüseyn Övni paşanı, vəziri-xariciyyə Rəşid paşanı, Midhəd paşanın nökrərini öldürüb, vəziri-dərya Keysərli paşanı yaralayblar. Osmanlı qəzetləri deyirlər ki, onu mərhum Soltan Əbdülməzizin anası göndərmiş imiş ki, Hüseyn Övni paşa onun oğluna xəyanət etdiyinə onu öldürsün. Amma zikr olan kəslər məzkur çərəkəzi tutmaq istəyiblər, ona binaən onları da öldürüb. Lakin xaricə qəzetlərinin bə'zi deyir ki, Hüseyn Övni paşa və Rəşid paşa millət məclisi bina olmağa razı deyil imişlər. Ona binaən onları yeni türklər öldürüblər ki, millət məclisi bina etməyə mane olmasınlar. Zikr olan çərəkəzi İyunun 17-də boğazından asdırıblar.

İstanbuldan türk qəzeti yazır ki, həzrət Soltan Məhəmməd Murad ki, məxsusi sultanlıq zavodların və qeyrə xəzanəyə bağışlayıbdır, onlar İldə 5 yüz min lirə, yə'ni 3 milyon 500 min manat mədaxil götürür. Ondən masəvə həzrət soltan söz verib ki, öz saraylarında qulluq edənlərə özü məvacib versin, amma irəli onlara xəzanədən 300 min lirə verirlər imiş və bir də of həzrət 50 at saxlayıb, artığını satıb ki, o pulu əsgəriyyəyə məsrəf etsinlər.

Misirin xədivi Soltan Məhəmməd Murada bid'ət edib. Həzrət şahənşahi-İran ona belə tel göndərib: gözünüz aydın olsun ki, abavü əcdadınızın taxtına oturmusunuz. Xudavəndi-ələm müsəlman millətinin ki, onları biza təbə edib, şövkətini və izzətini artıq eləsin. Həmçininin tamam Avropa padşahları ona mübarəkbadlıq göndəriblər.

Serb vilayətinin mitropoliti Mixail Peterburq şəhərinə gedib ki, os-gəriyyə üçün altı milyon manat borc alsın.

Osmanlıda qoyulan təzə qayda bu məzmununda olacaq: hər bir millət və hər məzhəb dövlət üçün bir ixtiyarda olsun. Hər bir məzhəbin ruhanisi öz işlərini mülahizə etsin. Soltan genə müsəlmanlar üçün xəlifə hesab olunsun. Hər bir kəsdə ixtiyar olsun ki, millət məclisinə calis zübdə etsin. Hər vilayət 3 adam seçib millət məclisinə calis göndərsin. Onların hər birinə ol vilayət 3 min quruş məvacib versin. Hər 3 ildə bir millət məclisinə təzə calislər zübdə olunsun. Vəzirləri soltan tə'yin edir, amma onlar millət məclisinə cavabdəhəndədirlər. Dövlət məslə-hotxanasının calislərini soltan tə'yin edir. Hər bir təzə qanunu onlar yazır, sonra millət məclisi təsdiq edir. Qəzetlərə ixtiyar olsun ki, hər bir mətləb barəsində dövlətdən iznsiz çap olunsunlar.

İyunun 17-dən tel gəlib ki, Bağdadda taun naxoşluğu qurtarıb.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакитского
Губернского Правления.

*Fi 1 rəcəbilmürəcəb,
sənə 1293*

...

*Post xərci
basdıran ilədir*

...

Yekşənbə günü

*Fi 11 iyul Rusiya,
sənə 1876*

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'tamnama və məktub göndərən qəzeti çap eladının adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYYƏ

Bir il tamamdır ki, bizim qəzet çap olunur. Ona binaən lazım bilirik ki, bu bir ilin hesabına gedək. Keçən il rəcəbin əvvəlindən təzə iləcən bizim 600-cən müştərimiz var idi. Bu il indiyəcən 283 bir illik, 57 yarım illik müştərimiz var. Bu halda ki, yarım il qurtarıb, onların 283-ü qalıb. Müştərimizin çoxu Quba, Dərbənd və Dağıstanın qeyri vilayətlərindədir. Bizim şəhərlərdən ol qəder yoxdur. Məsələn, Qarabağdan 3, Şirvandan 3, Şəkiddən 3, Lənkərandan 1, Gəncdən 1 adam qəzet apardır. Müştərimiz azalmağı çox təəccübdür. Əvvələn, qəzetin qiymətini artırmayıb, onu böyükləndirmişik, onun məzmunu, hətta kağızı da yaxşılaşdırıb. Saniyə, bu halda hər səfər Osmanlı xəbərləri yazırq və indi tamam dünya Osmanlı işlərindən danışır. Hətta bizim Badkubədə qulluq edənlər hər gündə bu barədə tel götürürlər. Pəs bu əsnada bizim qəzetin müştərisi azalmağ təəccüb deyil? Əlbəttə, çox təəccübdür. Buna bir səbəb yoxdur, savayı bizim qaməmizliyimiz. Bə'zisi biz yazdırdığımızı fəhm edə bilməyib öz anlamazlığından bizi müsəlmanlara düşmən və yazımızı böhtan hesab edir. Bə'zi deyir: bir şey yaz ki, ondan bir qəpik nəf' olsun. Yə'ni millət işlərindən bir qəpiyi artıq tutur. Ey qəpiyə millət satan qardaşlar siz adınızı müsəlman qoyub qeyrilərin müsəlmanlığına şəkk edirsiniz. Vay, vay, sizin halınıza ki, müsəlmanlığın şörtlərindən bircə namaz qılıb, oruc tutmağı bilirsiniz.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Barama qurdunun ağzından bir su qismi şey çıxır ki, hava dəyməkdən ol şey bərkiyib ipək olur. Qurd barama qıran vaxtda bir yerdə dayanıb, ağzından çıxan ipəyin ucunu bir şeyə yapışdırıb, başını fırlandıranda o ipək sapdan onun ətrafında barama əmələ gəlir. Hər barama bir sapdan olur ki, onun tulu 400 arşına qədərdir. Ondan masəva qurdun ağzından yapışqana oxşayan bir şey çıxır ki, sapı bir-birinə yapışdırıb baramanı möhkəm edir. Bu yapışqana oxşayan şey isti suda əriyir. Ona binaən ipək çəkən vaxtda baramanı isti suya salırlar ki, ol şey eridiyinə sap aralansın. Baramanı qaynar suya salanda ol şey birdən əridiyinə yumaqdan sap birdən çıxanda pırtıdaşib düyün düşən kimi, ipək də düyün düşür. Amma su çox isti olmayanda, yə'ni ilıq olanda yapışqana oxşayan şey mürür ilə əridiyinə yumaqdan sap mürür ilə aralanan kimi ipək sapı bir-bir aralandığına düyün düşmür və bir də tiyanın içində baramanın qədəri mə'lum olmayanda onların hamısının sapı birdən aralanmadığına ipəyin bir ucu yoğun, bir ucu nazik olur. Xülasə, bizim qayda ilə ipək çəkiləndə onun bir tərəfi yoğun, bir tərəfi nazik və özü düyün-düyün olduğuna alçaq ipək hasil olur ki, onun putunu 100 manata da sata bilmirik.

Firəngistanda və İtaliyada ki, onların ipəyinin pudu 400 manata gedir, ipəyi belə çəkirlər: bir otağın divarlarına samavar puçu kimi bir neçə puç möhkəm edib bir qeyri otaqda böyük qazanda suyu qaynadıb onu novçalar ilə hər puça aparırlar. Onların hərəsinin altında bir kiçik tiyan var ki, puçu açanda ona isti su tökülür. Onu tiyanların içində ilıq oluncan, yə'ni elə oluncan ki, adam onun içində əlini saxlayanda azar etməsin, saxlayıb, sonra say ilə onun içinə 7-8 ya 10-12 barama atıb kiçik, hamvar ağac ilə onları tərpedib, hər baramanın ipəyinin ucunu tapıb onlara çarxa dolandırırırlar ki, o bir çarxın üstə hamı tiyanların ipəyi yığılır. Hər tiyanın yanında bir uşaq ya övrət durub tiyanın suyu soyuyanda ona isti su tökülür və əgər baramanın birisini ipəyi qırılsa, onun ucunu tapıb qeyri ipəklərə qarışdırır ki, ipək sapı bir havada, bir yoğunluqda olsun. Tiyana tökülən baramanın qədəri sapın yoğunluğuna baxar. Nazik sap istəyən az və yoğun sap istəyən çox barama tökər. Amma adətdir 7-10 barama tökərlər. Pəs Firəngistanın və İtaliyanın ipəyi bizim ipəkdən birə dörd baha satılmağa səbəb oldur ki, onların ipəyi bir yoğunluqda olduğuna ondan çox ə'lə olvan parçalar qayırlar, amma bizim ipək nahamvar və düyün-düyün olduğuna ondan

bimiqdar tafta ya onun kimi qeyri parçalar toxuyurlar. Pəs, bizim man-cələqçilər, əgər zikr olan qayda ilə ipək çəkməyə məqdur olmasanız, laməhalə bunu yaddan çıxarmayın ki, tiyanın suyu gərək ilıq ola, qaynar olmaya və baramanın qədəri mə'lum ola ki, ipək bir yoğunluq-da olsun. Belədə yəqin ipəyi birə-bir artığa satarsan.

MƏKTUBAT

Bir çocuq öz anası rəhmindən düşüb dünyaya gəldiyində və körpə lisanı açib cüzvi fərasət kəsb elədiyi vaxtda öz pədəri və anasından savayı dünyada heç kimsə böyük yoxdur, – deyib fəhvasında bulunurdum. Caizdir bunun üçün ki, həmişə gözü qabağında onları görür və onların məhəbbətlərilə bəslənir. onlardan eşitdiyi sözlər üzünə və verib aldığı şeylərə göz keçirib əfkar edir. Öz pədəri və anasından yaxşıca öyrəndiyindən, əvvəl hər bir ləvazimata lisanı tərərindəki qəder yek-dügerinə az-az ism verir. Ondan sonra su, çörək, süd, çay deməyi başlar. 4-5 sinninə təcavüz etdiyi vaxtda küçələrə çıxıb gəzmək istər. Özgə bir səbəb üçün deyildir, ancaq daş atmaq, torpaq sovurmaq ilə gün keçirsin. Təaccüb budur ki, çox ana övladlarını bu halda gördüklərində sükut edib bir söz deməz. Lakin hər bir çocuq məktəbxanalardan əvvəl birinci dərəcə gərək tərbiyə və tərbiyəsizliyi öz pəder və anasından öyrənməlidirlər. Ona binənə hər kəs daima mədyundur ki, övladına mədəniyyəti öyrədib, tərbiyə versin ki, ol çocuq da irəlində insanın tamam sifəti ilə dünyada günlər və saatlar keçirsin. Bu əfkar dəxi hər bir anada bulunması lazımdəndir. Bir kərə düşünməlisiniz ki, bu həzaran səbt etmək və fəna sözlər söyləmək əcəba çocuqlar bunları kitabdamı oxuyurlar? Haşa. Bu lügətlər heç bir zaman çap olunmamış və olunmaz. Ancaq övladlar körpə zamanı öz pəder və analarından öyrəniblər. Çox pəder övladımı söylərəm deyərəm deyim, başlar ona fəna sözlər öyrətməyə, zavallı çocuq da yaman sözlər ağzından çıxarmağa adət edib, sonra eşiyə çıxdığı vaxtda dəxi bu misilli bir çənd sözlər tərbiyəsiz yoldaşlardan eşidib, günbəgün artmağa başlar və belə böyüdüyünə mədəniyyətdən məhrum olur. Əgər pədərləri və anaları tərəfdən kömək olmasa yalnız məktəb çocuğu tərbiyə və mədəniyyət sahibi etməyə məqdur deyil.

Əcəba, nə əfkar sahibi ola bilir bir övlad ki, gündüz axşama qədər məktəbdə oxuyub öz xanəsinə gedəndə ata və anasından fəna sözlər

eşidib onların bəd əməllərinə yoldaş ola? Haşa, belə oxumaqdan bir nəf' olmaz. Fəqət çox pədərlər və analar öz övladlarını özləri tərbiyə etmədiyindən başqa onların əfkarlarına dəxi zərər gətirməyə səbəb olurlar.

Kars konsulunun müərcimi Xaçatur Qorxmazov

ELM XƏBƏRLƏRİ

Cənab Vaməri (9-cu nömrənin daxiliyyəsinə bax) Məğrib-zəmin ilə Məşriq bir-birindən elm öyrənməyi belə bəyan edir: həzrət xəlifələrin zamanında ki, Məşriqdə elm və adət artıq idi, Məğrib, yə'ni Avropa əhli onların elm kitablarını gətirib, öz dillərinə tərcümə edib, uşaqlarına oxutmaqlıq ilə bir qərindən sonra tərəqqi edib, təzə elmlər ixtira edib, əhli-islamdan çox irəli gedib onlara hər bir yolda fəiq gəldilər. Əhli-islam Avropa əhlinin gücünü görüb elə fikir elədi ki, büsat ancaq əsgəriyyə nizamındandır. Ona binən Osmanlı, İran, Əfqanıstan, hətta Buxara dövlətləri Avropadan nizami-əsgəriyyə öyrədənələr gətirib öz əsgərlərinə nizam öyrətdilər ki, guya sağ və ya sol ayağını irəli ya geri qoy deməyi bilmək ilə əsgər qüvvətli olur imiş. Onlar heç fikir elmədilər ki, qamı ac, bədəni uryan əsgərin nizamından bir fayda olmaz ki, əsgərə nizam öyrədənəndə irəli qanuni-külliyə qoyub xalqı xoş güzəran etmək gərək ki, təhmilat artsın və onunla əsgərə məvacib vermək olsun ki, elmsiz əsgər güclü ola bilməz. Gərək elm yolu ilə hansı xörəkdən insanın bədəni qüvvətli olmağı bilmək. Gərək elmi-tibbiyyədən xəbərər olan həkimlər olsun ki, ona müalicə edə. Əsgərə hər bir elmdən xəbərər sərkordə lazımdır. Xülasə, onlar bunu başa düşmədilər ki, nizami-əsgəriyyə hər bir tərəfdən nizami-külliyəyə bağlıdır. Əvvəl, nizami-külliyəyə qoyub elm-ədəbi artırmaq gərək ki, sonra nizami-əsgəriyyədən bir şey hasil olsun.

Osmanlı dövləti ki, qeyri-islam dövlətlərindən Avropa əhlinə yavuyduq, bu səbəblərə bir neçə ildir ki, nizami-külliyəyə qoyub məktəbxanalarda ancaq kişilər oxuyur, ünəs tayfası elmdən bixəbərdir. Çünki tərbiyətin binası ana ilədir, uşaq 7-8 yaşına gəlincə ona ana tərbiyə edir, ona binən ünəs tayfası tərbiyəsiz qaldığına, Osmanlı dövlətinin kişilərə elm öyrətməyindən ol qəder nəf' olur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Bu halda Osmanlı dövlətinin yerləri kürreyi-ərzin 3 qit'əsində və qədir. Asiya qit'əsində məşhur vilayətlər: Ərəbistan, Bağdad, Şam, Suriya, Hələb, Diyarbəkr, Antaliya, Konya, Ankara, Aydın, Trabzon, Ərzurum. Sivas, Qəstəmonu vilayətləri.

Afrika qit'əsində: Misir məmləkəti, Biladi-nobəcəşn məmləkəti, Nəvahiyyə-məğrib, Trablisi-qərb əyaləti, Tunis əyaləti. Zikr olan vilayətlərin əhli islamdır. Bircə Trabzon, Ərzurum, Şam vilayətlərində erməni və bir az gürcü sakin olur və bir də Afrika qit'əsində olan əyalətlər Osmanlı dövlətinə ancaq xərc verillər, amma ümuri-daxiliyyələri öz ixtiyarındadır. Avropa qit'əsində Rumeli deyilən yerdir ki, aşağıda zikr olan vilayətlərə təqsim olunur: cənubda vəqə vilayətlər:

1) İstanbul vilayətidir ki, mərkəz vilayəti padşahi-ali Osman, şahənşahi-ədələtnişan, xilafəti-ila axirül-dövrənin paytəxti-səltənət və qərargahi-xilafətləri olan İstanbul şəhəridir.

2) Ədirnə vilayəti ki, onun məqərr-i-hökuməti Ədirnə, yə'ni Adrianopol şəhəridir.

3) Səlanik vilayəti ki, onun mərkəz vilayəti Səlanik şəhəridir.

4) Qaradağ sərhəddində vəqə olan Yəniyə vilayətidir ki, onun məqərr-i-hökuməti Yəniyə şəhəridir.

Vəsətə vəqə vilayətlər:

1) Tunə vilayəti ki, onun şimal tərəfindən sərhəddi Əflan və Bağdad əyalətləri və məğrib tərəfdən Serb əyalətidir. Bu vilayətin məşhur qalaları Rusçəq, Vidin, Nişdir. İndi Serb əsgərləri rus generalı Çemyayevin sərkərdəliyi ilə Niş qalasının ətrafında cəng edirlər və bu qalanı alıb, İstanbulun üstə gətmək istəyirlər.

2) Üsküb vilayəti ki, Serb və Qaradağ əyalətlərinin arasındadır. Onun məqərr-i-vilayəti Bizəhrin şəhəridir. İndi Serb əsgərləri general Zaxin (ruhanidir) sərkərdəliyi ilə bu vilayətə daxil olub. Təzəbazar qalasını əhatə ediblər. Onların xahişi budur ki, bu vilayəti alıb, Qaradağ əsgəri ilə birləşsinlər.

3) İşqudra, yə'ni Qaradağ əyaləti ki, onun 140 min nüfusu var və ümuri-daxiliyyəsi öz ixtiyarlarındadır. Osmanlıya xərc verillər. Bu əyalətin paytaxtı Çetənə şəhəridir.

Şimalda vəqə vilayətlər:

1) Bosnə vilayəti. Onun şimal və qərb tərəfləri Avstriya məmləkətinin macar və Dalmacıya yerləridir, şərqə Serbistandır. cənub

Qaradağ və Üsküb vilayətidir. Bosnə 7 livaya münqəsim olur. Onların birisi Qərdəqovinədir ki, Qaradağ sərhəddində və birisi İzvənməqdirdir ki, Serb sərhəddində vəqədirlər. Bu vilayətin məqərr-i-hökuməti saray Bosnə şəhəridir. Bir ildir ki, Bosnə vilayətinin əhli Osmanlı dövlətlə cəng edir. İndi Qərdəqovinə ləvayəsinin əhli Qaradağ və başqa ləvayələrin əhli Serb knyazlarına itaət etmək istəyirlər. Serb əsgərləri general Alimpoçinin sərkərdəliyi ilə İzvənməq ləvasına daxil olublar.

2) Serbəyaləti. Onun şimal tərəfi Avstriya məmləkətinin Macarıstan vilayəti, şərqə Əflan əyaləti və Tunə vilayəti, qərbi Bosnə vilayəti və cənubu Üsküb vilayətidir. Onun bir milyon nüfusu var, məqərr-i-hökuməti Belqrad şəhəridir. Ümuri-daxiliyyəsi öz knyazlarının ixtiyarındadır. Amma hər ildə Osmanlı dövlətinə 4600 kışə vergi verir.

3) Əflan əyaləti (Valaxiya). Onun şimalı Bağdad əyaləti və Avstriya məmləkəti, şərq və cənub tərəfləri Tunə vilayəti, qərbi Macarıstan və Serb əyalətidir. Onun məqərr-i-hökuməti Bukreş şəhəridir, 2 milyon 6 yüz min nüfusu var. Ümuri-daxiliyyəsi öz ixtiyarlarındadır. Osmanlı dövlətinə 5000 kışə vergi verir.

4) Boğdan əyaləti ki, ona ruslar Moldaviya deyirlər, onun şimal və qərb tərəfləri Avstriya, şərqə Rusiya və cənubi Əflan əyalətinin yerləridirlər. Mərkəz əyaləti Yaş şəhəridir. Onun 1 milyon 2 yüz min nüfusu var. Ümuri-daxiliyyəsi öz ixtiyarlarındadır. Osmanlı dövlətinə ildə 3 min kışə vergi verir. Zikr olan vilayətlərdən başqa Osmanlı dövlətinin ixtiyarında Cəzairi-Bəhri-Səfid var ki, onların böyük cəziresi Krid vilayəti hesab olunur. Bu vilayətlərdən başqa keçmişdə Osmanlı dövlətinin ixtiyarında Yunan vilayəti (Qresiya) olub ki, bu halda onların əlahiddə padşahi var.

Zikr olan Avropa qit'əsində olan vilayətləri Osmanlı dövləti tarixi-hicrətin 765-ci sənəsində təsxir edib. Onların əhli tamam xaçpərəst olublar. Sonra 20-50 il bundan sabiq dövlət başısoyuqluq eladiyyə onların bə'zi bilmərrə aralanıb və bə'zi ümuri-daxiliyyəsinin öz əllərinə alıblar. İndi Bosnə vilayəti həm ümuri-daxiliyyəsinin öz əlinə almaq istəyir. Bizim vilayətdən köçən çərəkəsləri və Kırım əhlini Osmanlı dövləti bu vilayətlərdə sakin edib ki, oralarda islam çox olsun.

Peterburqda universitetin professoru Lazar Budaqov rus, türk və tatar dillərində bir lüğət qayırb, 615 vərəq, qiyməti 5 manat. Xahiş edən "Əkinçi" qəzetinin idarəsindən xəbər bilsin.

İvanov adlı dişqayıran usta general Lazarevin evinin altında mənzil tutub dişi olmayanlara diş qayıtır ki, əsli dişdən ona təfəvüt vermək olmaz.

Osmanlı dövləti bərk tədarükdədir. Çərkezlərdən 15 min, Krım tatarlarından 22 min əsgər düzəldib. Bosnə müsəlmanları və xaçpərəstlərin katolikləri tamam qalxıb, serblər ilə dava edirlər. Serbistan ilə Qaradağ cəng başlayanda elə fikir eləmişdilər ki, Osmanlı dövlətinin xaçpərəst tabeləri hamısı onlara kömək edəcək, amma Yunan, Bağdad, Əflan əhli onlara bilmərrə kömək etmirlər. Tunə vilayətində sakin olan bolğarlar və albanlar tərponirlər, amma onlardan elə kömək yoxdur. Misir və Tunis əsgərləri gəlib, Əbdülkərim paşa özü Niş qalasının əsgərinə sərkərdə gedib.

Serb əyalətinin 1 milyon xalqı var. 10 ildən ziyadədir ki, onlar Osmanlı ilə cəng etmək fikrinə düşüb təzə əsgər qanunu bina edib, zavodlar açıb, top, tüfəng, bant, güllə-qayırmağa məşğuldurlar. Zikr olan qanuna görə Serbistanın hər bir kişisi 20-50 yaşınacan əsgər hesab olunur. Onların 4 min həmişəlik əsgəri var idi və artıq qalan kəslər hər ildə 2 ay bir yerə cəm olub nizami əsgəriyyə öyrəndirilər. İndi ki, cəng başlanıb, hamını yığıb 150 min əsgər düzəldiblər. Çünki Serbistanın tamam mədaxili 3 milyon manatdır və bu möbləğ ilə ol qədər əsgəri saxlamaq olmaz, ona binaən xalq öz məxsusi pulların, övrotlər qaş-daşların satıb əsgərə məsrəf edirlər.

Cəng bərəsində gələn tellər bir-birinə bərəks gəlir. Ona binaən cəng necə olur, demək olmur. Serbistandan gələn tellər tamam deyir ki, Serb və Qaradağ əsgərləri Osmanlı əsgərlərini basıb, amma qeyri yerlərdən gələn tellərə binaən, Osmanlı əsgəri Serb, Qaradağ əsgərlərini basıb, onların yerlərinə daxil olub. Osmanlı qaydası ilə təzə sultan gərək Əyyub məscidində həzrət Osmanın qılıncını bağlıya ki, ona xəlifeyi-dövrən deyələr.

İyul ayının 6-da həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm ol qılınıcı bağlıyacaq. Deyirlər ol vaxt cənab Midhət paşa millət məclisi bərəsində yazdığı qanunu xalqa bəyan edəcək.

Hüseyn Övni paşanın yerinə Əbdülkərim paşa, Rəşid paşanın yerinə Səfvət paşa tə'yin olub.

İyunun 29-da Reyxştat şəhərində Rus və Avstriya imperatori-ə'zəmləri görüşüb sözləşiblər ki, Osmanlı və Serb cənginə qarışmasınlar.

"Tayms" qəzetində Hindistanın Benqal əyalətinin Kəlkütte şəhərindən iyunun 25-dən tel var ki, İngilis dövlətinin təhti-hökumətində olan Benqal və Bombey əyalətlərinin müsəlmanları mərhum Soltan Əbdülozizin yasına məşğul olub, həzrət Məhəmməd Muradi-pəncümə mübarəkbadlıq göndəriblər.

E' L A N

"Odesski vedomosti" qəzeti yazır ki, Serb knyazının adamı gəlib Osmanlı ilə cəng etməkdən ötrü borc pul yığır. Bir şəxs 4 min manat verib. Ol adam indi Peterburqa gedib ki, orada həm borc eləsin.

Xədivi-Misrin oğlanları İbrahim paşa və Fuad paşa Firəngistana səyahətə gediblər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернскаго Правления.

Fi 15 rəcəbül-mürəcəb,
sənə 1293

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Yekşənbə günü

Fi 25 iyul Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəm və məktub göndərən qəzeti çap elədənən adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Quba şəhərində Hacı Nəcəfzadə və Məşədi Məhəmməd adından Əhsənül-Qəvaidə yazılıb, bizim adımıza göndərilən həcv kağızını yazana bəyan edirəm ki, cənab Əhsənül-Qəvaid bu halda İrana səfərə gedib. Çünki cənab molla bizi Əhsənül-Qəvaid hesab edib, ona binaən biz Əhsənül-Qəvaidin əvəzində ol cənabə ərz edirik ki:

Gər nəbinəd beruz şəbərə çeşm,
Çeşmeyi-afabra çe günah?¹

Bir şəxs bizə bayatı göndərmişdi ki, belə başlanırdı:

Qonşu getdi, biz qaldıq, haray ellər, ay ellər,
Yaman günə biz qaldıq, aman ellər, ay ellər...

Onu çap etmək mümkün olmadı.

DAXİLİYYƏ

Avropa əhlinin qəzeti iki qism olur, birisi ki, gündə bir neçə dəfə, ya gündə bir, ya intəhası həftədə bir çıxır, ona qəzet deyirlər. Birisi ki, iki həftədə, ya ayda bir, ya ildə 2-6 dəfə çıxır, ona jurnal deyirlər. Qəzet, xəbərati-yövmiyyədən xəbər verir və özü bizim qəzet kimi bir vərəq üstə çap olunur, amma jurnal kitab kimi 100-500 vərəq olur və

¹ Əgər yarasanın gözü gündüzlər görmürsə, günəşin günahı nədir?

özü elm və qeyri xəbərlərdən danışıq. Avropa tayfasının hər birinin bir neçə qəzeti və jurnalı olur, hətta bizim həmçəmimiz ermənilərin 10 qəzetləri və 3 jurnalları var. "Əkinçi" qəzeti bina oluncan bizim heç bir qəzetimiz ya jurnalımız olmayıb. Doğrudur, Tehrandə bir neçə ildir ki, "Ruznaməyi-İran" çap olunur, amma ondan heç kimsəyə nəf yoxdur. Bina bərin ona qəzet demək olmaz.

"Əkinçi"nin adı qəzet qoymaqdan muradımız ancaq yövmiyyə xəbərlər yazmaq idi. Amma bizim eldə jurnal olmadığını nəalə qalıb həmi təzə xəbərlərdən, həmi elm və qeyri xəbərlərdən danışırdıq. Lakin qəzetimiz kiçik olduğuna və gec-gec çıxdığına nə təzə xəbərlərin hamısından, nə qeyri xəbərlərdən çox yazmaq olmur. Bu səbəblərə ya gərəq qəzeti böyükləndirmək ya onu tez-tez çıxarmaq. Qəzeti bir az böyükləndirmək məqdur oldu, amma hürufat az olduğuna dəxi böyükləndirmək olmur. İndi lazım gəlir qəzeti tez-tez, yə'ni həftədə bir çıxarmaq. Amma həftəlik qəzetin xərci də birə-bir ziyadə olacaq. Ona binaən onun qiymətini də birə-bir artırmaq, yə'ni onun bir ilinə 6, yarım ilinə 3 manat qiymət qoymaq gərəq. Çünki müştərilərimizin bə'zi təvəqqə edirlər ki, qəzeti həftədə bir dəfə çıxardaq, ona binaən yazıb bəyan edirik ki, əgər təzə ilədək 300-cən adam xahiş edə ki, 6 manat verib qəzet apardacaqlar, ol vaxtda gələnin ilin ibtidasından qəzeti həftədə bir çıxardacayıq. Amma lazım bilib bunu da bəyan edirik ki, bizim adamın qəzet oxumaq həvəsinə baxanda demək olur ki, onlardan nə ki 300, bəlkə də 100 də altı manat verən müştəri olmayacaq.

Ay qardaşlar, sözü doğruşunu demək gərəq, əgərçi bu halda bizim 290-a qədər müştərimiz var, amma onların hamısını müştəri hesab etmək olmaz. Onların 140-ı Badkubə quberniyasının kəndlərindəndir ki, onlar üçün qeyrilər qəzet apardır. Bə'zi bizim dostumuz olduğuna bizə görə apardır, bə'zi onu apardıb öz aşna-dostlarına sövqat göndərir. Mərhəbə belə müştərilərə. Onların müştəriliyindən çe hasil?

Ay qardaşlar, bizlərdə qardaşlıq həmiyyəti yoxdur: qart-qurt rus dili bilənlerimiz rus qəzeti gətirdillər ki, onu əvəmünnas görüb onlara artıq hörmət eləsin. Şaltay-baltay rus yazısı bilənlerimiz rus qəzetlərinə məktublar göndərilər ki, onlar çap olunanda ruslar ona hörmət etsin. Heyhat, biz kor olmuşuq ki, bircə qəzeti də saxlaya bilmirik və bununla belə qeyri millətlərə gülürük. Bəli, niyə gülməyəq, onlar axmaqdırlar. Məsələn, bizim həmçəmimiz gürcülərin bir neçə qəzetləri var, amma onilə indiki Kutais şəhərində bir icma bina olub 5 min

manat cəm edib ki, gələn ildən həftəlik qəzet çap etdirsin, qiyməti 7 manat və əgər çap elətmək zərər eləmə, o, 5 min manatı ona məsrəf etsin.

Məgər bizim tavanalı şəxslərimiz yoxdur ki, belə icma bina edərkən nə ki, bir, bəlkə 5–10 qəzet çap eləmək? Genə Allaha şükür, tavana kəslərimiz çoxdur, amma... həzrət, bağışlayınız yeri düşüb ərz edə-cəyəm – onların bə'zi müftə qəzet apardıb indiyəcən pulunu vermə-yiblər. Bə'zi qəzet oxumağı günah hesab edir ki, guya qəzet oxumaq şəriətə namüvafiqdir. Bunun qabağında sizə nə deyim? Sizde taxsır yoxdur. Allah lə'nət eləsin ol kəslərə ki, bu böhtanı bizim şəriətə deyib, şəriətimizi bihərmət və sizi sərgərdan ediblər!

MƏKTUBAT

“Əkinçi” qəzetinin 6-cı nömrəsində Osmanlıda inşa və nəşr olunan elm kitablarını gətirdib öz dilimizə tərcümə eləyib çap etməkdən danışmışdı. Doğrudur, Osmanlı dili bizim dil ilə düz gəlmir, amma onların elə təfavütü yoxdur ki, birindən o birinə tərcümə etmək lazım ola. Ancaq Osmanlı kitabı oxuyanda diqqət ilə oxumaq gərəkdir. Ona binaən ki, onların dilində ərəb, fars və qeyr millətlərin sözləri çox olduğuna onu birdən dərk etmək çətindir. Bunu sübut etməkdən ötrü elmi-hikməti-təbiiyyə kitabından bu fəslə yazır: Sədanın sür'əti bəyanındadır. Sədanın qulağa hüslu ancaq bir vasitə ilə olub. Vasitə olmadığı təqdirdə səda hiss olunmaz, hətta şüşədən məsnu' bir balon (şüşə qabı) dərunidə vaqə sığırını balon məzbur hava ilə məmlüvv olduğu halda sədası hiss olunub, havası təmənən təxliyə olduğunda əslə hiss olunmaz və havada sədanın sür'əti saniyyəyi-vahidə zamanında 39 və 34 (metrə arşını-şahi qədərdir), yə'ni 16 və 448 yaxud təqribən dörd yüz əlli zira'i-Osmani miqdarı olduğu biltəcrübə sabit olub. Sür'əti-məzburə rütubətli və ruzgarlı havada tək təxəllüf etməz işə də, soyuq və ya sıcaq havada müxtəlif olmaqla 10 dərəcəyi-hərərətdə 337 metrə və sıfır dərəcəyi-hərərətdə 331 metrə olduğu biltəcrübə istixrac olunmuşdur. Bina bərin uzaq bir məhəldə bir top atıldığı surətdə, əvvəl anda alovu görünüb bir az vaxt mürr etdikdən sonra sədası hiss olunur. Zira ziyanın hərəkəti qayət səri' olmağın ibtida alov müşahidə olunaraq sədanın hərəkəti ol qəder səri' olmadığından bir az

vaxt mürr etmədikcə hiss olunmaz və dəxi sədanın havada olan sür'əti vasitəsilə bir məhəlin bə'd və məsafəsi hesab oluna bilir. Şöylə ki, məhəli-məzburda bir top əndaxt olunduqda alovu müşahidə olunduğu vaxtda bir saniyəli saata nəzər olunaraq sədanın vüruduna qəder hərəqah saniyyə mürr edir işə, ol miqdar saniyyə dörd yüz əlli zira'ə zərb olunduqda, hasil-i-zərb məhəli-mərqumun zira' cəhətilə bə'di olmuş olur və işbu təriq bə'zi gecə vaxtı vüqu bulan, müharibələrdə düşmənin uzaqlığı bilinmək murad olunduğu təqdirdə bundan başqa bir çarə olmadığından faideyi-əzimesi olduğu hərbiyyun nəzdində müsəlman-dan bulunmuşdur.

Əgərçi zikr olan fəsil ibtidayi-elm olmağına çətin görünəcək, amma onun belə görünməyinə səbəb oldur ki, biz elmi-hikmətdən bixəbərik. Əlbəttə, ibtidai-elmədən danışan kitabı çox asanlıq ilə oxumaq olur. Pəs bizim dərdimiz ancaq ol kitablar vilayətimizdə olmadığıdır. Ona binaən İstanbulda sakin olan həmvətənlərimiz yaxşı elərdilər ki, Məkkəyə gedənlərimizə ibtidayi-elm kitablarını göstəreydilər və əgər hər Məkkəyə gedən özü ilə bir neçə kitab gətirsə, bir neçə ilin müddətində məktəbxanalarımızın hamısında ol kitablar oxunur.

7 200 4 1 2 10'

* * *

İran sərhəddindən iyul ayının 8-dən müxbirimiz yazır ki, Təbrizdən məktubi xəbər var ki, ə'lahəzrət şahənşahi-İran xəllədollah mülkəlu² bə'zi qəvanini-cədidə bərəsində ki, İranda cari olacaq hökmi-mükəddər buyurublar və ol əhkamı bir kitabça edib, o kitabçanı cənab cələlətmə-ab ağayi-əsl, ağayi-sahibi-divan, hakimi-Təbriz bu dəfə Tehrandan Təbrizə varid olduğu halda icra buyurubdular ki, o kitabça 5 fəsilidir və müxtəsərən bunlardırlar:

- 1) Üləmayi-giram cəhirami cəmi' hakimlərə vacib və lazımdır.
- 2) Bəst hər yerdə və hər yerdən mövqufdur.
- 3) Cəmi' əməllər mütəbiqi-şər' gərəkdir qət' olsun və əgər bir axund bir xilafi-şər' hökm buyura, bə'd əz-İsbət gərəkdir Ərdəbil şəhərinin qalasında məhbus olsun.

¹ Bu rəqəmləri əbcəd hesabı ilə oxuduqda Zərdabi alınır.

² Allah onun mülkünü əbədi eləsin.

4) Qətli-siyasət, tənbehi-rüşvət hər yerdə mövqəfdir, hər taxsırkar öz taxsırına görə Tehrana göndərilib orada həbs olacaq.

5) Xaric dövlətlər mətəi qadağan olub ki, kiməsə alıb-satmasın və libas etməsin. Libas ümumən İrən mətəindən olacaq. Bu əhkamı cənab Müstəbad ağayi-Nizamül-üləmə səlləməlləhi tala gərəək üləməyə ibrəğ eləsin və onlar dəxi qəbul eləmək barəsində sənəd versinlər, elə ki ibrəğ olub və qəbul ediblər.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Kutais şəhərində gürcü dilində çap olunan "Droeba" qəzetinə Osmanlı dövlətinin Gürcüstan vilayətinin Kobulet qəryəsindən yazırlar ki, Avropa dövlətləri Osmanlının xaçpərəst tayfaların azad etməyə sə'y edirlər, amma Kobulet və Ajar qəryələrinin əhli keçmişdə cəbrən islam olduğuna onların barəsində heç danışıq yoxdur. Lakin onlar hazırdırlar ki, təzədən xaçpərəst olub Osmanlı dövlətinin əlindən xilas olsunlar.

Daşkənd şəhərində türk dilində çap olunan "Türküstan qəzeti" nə Orenburq şəhərindən yazırlar: qəzetigə basılıq üçün bul yerdin xəbər yazıb, yəbər almadım. Səbəb ol ki, bul yerdə çəndan pakizə yazmaqgə müvafiq xəbər bulmadı. Hala həm çəndan ləzzətlig xəbər yoqtur. Şundağ həm bulsa hər nə bulğan vaqəni yazıb yəbardım.

Uşbu vəqtlər Orenburqda turğan kişilərgə kub xoşnudluğ hasil bulğani Səmər şəhərindən başlab Orenburğa atəşi-ərəbə gilturmaq üçün yullar işlanib turğanidir. Uşbu il noyabr ayıdə xuda xahləsə işlər təمام bulub Orenburqdan Rusiya vilayətlərigə atəşi-ərəbə burmaği cari bulsa, kirakül-hal Orenburqdin Rəsiyyəgə baradurğan mal və əcnaslar ərəbəbilan barib turubdur. Noyabr ayidin sonra xah mal və xah adam Rəsiyyəgə barmaq lazım bulsa, atəşi-ərəbə bilan baradurğan bulur. Saniyən uşbu gunlar ilkari Xoqindgə xan bulub, Turğan Xudayar xan Orenburq şəhərində turubdur və anin zən-fərzəndləri Türküstan vilayətiğə tabe həzrət Soltan digan şəhərdə Turğan imiş. Uşal zən-fərzəndlərin yaqində Orenburğa alıb giladiri deyib itadırlar. Bizlər Orenburqda işituk kim, Taşkənddin Xoqəndgə tiliqraf alıb barmaqgə işlanib turubdur deyib bu xəbərgə kub xürsənd bulduk.

Sərbistanın 150 min əsgəri 4 hissə olub, onun birisi Sərbistanı saxlamaqdan ötrü qalıb. Qeyriləri Osmanlı yerlərinə daxil olub cəng başladılar. Bir hissəsi Alpiç sərkərdəliyi ilə Drina çayını keçib Biləni qalasının üstə gedib, onu alıb Bəsnəyə gedib ora əhlindən əsgər düzəltmək istəyirdi, amma Osmanlı əsgəri Muxtar paşanın sərkərdəliyi ilə onları basıb Drina çayından keçirdib qovdu. İndi Alpiç Zəvazik qalasının ətrafında durub. O biri hissəsi Təzəbazar qalasının üstə gedib, istəyirdi ki, Qaradağ əsgərlərinə yetişib Bəsnədə olan Osmanlı əsgərlərinin yolunu kəsib, onları tələf eləsinlər, amma əsakiri-şahanə bu hissəni basıb Sərbistan sərhəddinə qovub. Bu hissənin sərkərdəsi Zax idi, amma o basıldığına, onu xaric edib, yerinə Nikoliç adlı şəxsi qoyublar ki, ondan bir xəbər yoxdur. Üçüncü hissə general Çernyayevin (Çernyayev rus generalıdır ki, 2 min əsgər ilə Daşkənd şəhərini alıb tamam Türküstanı zəbt etmişdi) sərkərdəliyi ilə sərhəddi keçib Niş qalasının yanında bir neçə qalaçalar almışdı. İndi bir neçə gündür ki, onların tərəfindən heç bir xəbər yoxdur. Mə'lum olur ki, onlar öz muradlarını dəyişdiriblər. Onlar istəyirdi Niş qalasını alıb gedib Tuna vilayətinin əhli bolqarları yığıb, Ədirnə və İstanbul şəhərlərinin üstə getsinlər, amma bolqarlardan ol qədər karsazlıq olmayıb. İndi Çernyayevin dayanmadığını belə mə'lum ki, geri qayıdıb serblərə kömək etməyə gedəcək. Ona binaən ki, əsakiri-şahanə Vidyan qalasından çıxıb Osman paşanın sərkərdəliyi ilə Sərbistanın Zabçar qalasına gedir. İndi tel var ki, Çernyayev öz əsgərlərilə Sərbistana gedib.

Qaradağ deyilən yer bizim Badkubə quberniyasına ancaq olur. Onu yeri dağstan olduğuna orada top-tüfəng yaxşı iş görmür. Bu səbəblərə oranın əhli ki 90 qəryədir, həmişə dövlət ilə cəng edib. Ona binaən 20 il bundan sabiq Avropa dövlətləri onlardan Osmanlıya xərcdəhendə əyalət qayıtırlar. Bu halda onların 15-20 min əsgəri öz knyazları Nikolayın sərkərdəliyi ilə Qerdseqovinəyə daxil olublar, bir neçə Osmanlı qalaçaları alıblar.

İstanbuldan gələn tellərdən mə'lum olur ki, ə'ləhəzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm indiyəcən həzrət Osmanın qılıncını bağlayıb. Bunun

səbəbini Avropa qəzetləri belə bəyan edirlər: kimi deyir ki, ol həzrət naxoşdur, kimi deyir mərhum Soltan Əbdüləzizin validəsi vəzirləri öldürəndən sonra ol həzrət çölə çıxmağa qorxur ki, onu da öldürməsinlər. Bə'zi deyir ki, cənab Midhət paşa millət məclisi bəresində qanunu yazıb qurtarmayıb. Ona binaən həzrət gözləyir ki, qanun tamam olsun, ta ki ol vaxtda onu xalqa bəyan etmək olsun. Xülasə, həzrət sultan nə ki çölə çıxmır, hətta çox adamı yanına qoymur, necə ki, Avropa dövlətlərinin bə'zinin vəziri-muxtarları indiyəcən öz vəkalətnamələrin ona pişnəhad edə bilməyiblər.

İyul ayının 3-də cənab Şeyxülislam Xeyrullah əfəndi üləmaları cəm edib onlara Midhət paşa millət məclisi bəresində yazdığı qanunu verib ki, onlar ol qanunun şəriət ilə düz gəlməyinin fitvasını versinlər, mollalar qəbul ediblər.

Osmanlı dövləti nizam əsgərindən savayı çərkəslərdən, başıpozuqlardan, Krım tatarlarından çox əsgər tutub. Məsələn, çərkəslərdən 50 min əsgər var, ondan masəva, Misirdən 12 min, Tunisdən 5 min əsgər köməyə gəlib. Erməni və yunan əhli 5 min əsgər cəm ediblər ki, Osmanlıya kömək etsin.

İstanbulda xaçpərəst tabeləri ilə cəng etməkdən ötrü xalq pul yığır. Məsələn, ermənilərdən bir şəxs 50 min lirə verib. Bir polk ki, İstanbulda olur, bir ayın məvacibini verib.

Keçən il gümüş mə'dənlərindən çox gümüş hasil olduğuna indi gümüş qiymətdən düşüb, bir manata 20 qəpiyəcən təfəvüt var.

Rus dövlətinin İstanbulda olan vəziri-muxtarı general İqnatyev iyul ayının 12-də 6 aya Peterburqa gedib. Rus qəzetlərində yazırlar ki, cənab İqnatyev Odessanın yanında özünə bir mülk almaq istəyir ki, qiyməti 1 milyon manatdır.

Ufmski quberniyada bir müsəlman kəndində bir kəs şərabxana açmış imiş. Kənd mollası camaatı cəm edib onlara və'z edib ki, ol şərabxananı bağlasınlar, amma ona əməl etməyiblər.

Rus dövlətinin kağız pulunun qəlpələrinin hesabına gedib deyirlər ki, 10 ilin müddətində 92 qəlp pul kəsən olub. Onlardan 32 üçmanatlıq, 14 manatlıq, 13 beşmanatlıq, 12 iyirmibeşmanatlıq, 12 onmanatlıq, 8 əllimanatlıq, 1 yüzmanatlıq olub. Onların bə'zisi elə qayrılıb ki, əsl puldan təfəvüt vermək olmur.

E' L A N

Peterburqda universitetin professoru Lazar Budaqov rus, türk, tatar dillərində bir lüğət qayırıb; 615 vərəq, qiyməti 5 manat. Xahiş edən "Əkənçi" qəzetinin idarəsindən xəbər bilsin.

Bazar küçəsində şəhər mizanının yanında təzə dükən açılıb, yaxşı Masazır duzu satılır ki, o duzun rəngi ağ və özü bilmərrə təmizdir.

Cənab sərdarın dəftərxanası bəyan edir ki, bu iyulun əvvəlində Qafqazda araç çəkənlər üçün təzə qanun qoyulub. Arağın bərkliyi görə 40 dərəcə olsun və hər dərəcəyə 7 qəpik xərc var. Üzüm və qeyri meyvələrdən araç çəkən onun qazanının hər vedrəsinə hər gündə görə versin maşın işləyir isə 41 qəpik, maşsız araç çəkilib isə 5 qəpik. Kişmişdən araç çəkən maşın olsa 3 manat 90 qəpik, olmasa 2 manat 60 qəpik. Məxsusi bağı olanlar öz meyvəsindən araç çəkəndə görə zikr olan xərci versinlər. Amma onlarda ixtiyar və şəhadətnamənin 1-7 günə alsınlar, lakin qeyri kəslər görə bir ilə ala.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського
Губернскаго Правления.

*Fi 1 şa'banülmüəzzəm,
sənə 1293*

*Poşt xərci
bəsdirən ilədir*

Düşənbə günü

*Fi 9 avqust Rusiya,
sənə 1876*

Qəzetin qiyməti

Bir sanəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Bizlərdə ibarət ilə danışmaq adət olduğuna məktubat göndərənlərimizin çoxu sə'y edir ki, kamallı söz yazsın və xəbarat yazmağı eyib bilir. Məsələn. Zəkərtala şəhərində olan yanğı, İrəvanda və Cavadda olan sel və qeyri bərəsində yazmırlar, amma yazırlar ki, imam Cəfər vaxtında teleqraf var idi. Dustan, ibarət ilə yazılan tulani mətləb jurnalda çap olunur, qəzetdə ona yer olmur.

Zəkərtala şəhərində olan yanğı bərəsində qəzetimizdə yazmışdıq ki, oranın əhli üçün pul cəm edillər. Amma indiyəcən bir qəpik də göndərən yoxdur. Lakin rus qəzetlərinin idarəsinə xaricilər pul göndərillər. Biz ol ehsan edənlərin siyahısına baxdıq, amma orada heç bir müsəlman adı görmədik. Həqiqət, biz çox biqeyrət tayfayıq ki, xaricilər bizim müsəlman qardaşlarımıza beqədri-məqdur kömək edillər, amma biz bir qəpiyə heyifsilənirik.

Badkubə şəhərində 3 həftədir ki, külək əsmir. Ona binaən isti çox şiddət edib.

DAXİLİYYƏ

Bizim Qafqaz vilayətinin bir şəhərində iki şəxs bir-birilə belə söhbət edirlər:

Sual: Əmi, eşitmisənmi ki, Badkubədə bir ildir filankəs “Əkinçi” ismində bir qəzet çıxardır, təzə xəbərələr yazır, hikmət ilə hər bir şeyi aşkar edir?

Cavab: Filankəs Şirvan vilayətinin Zərdab qəryəsinin sakini filankəsin oğlu, filankəsin nəvəsi deyilmi? Mən elə bildirdim ki; o qəzeti İvan ya Karapet çıxardır. Pəs onu filankəs çıxardır imiş. Mən onun ata-babasını tanıram. Qoy getsin. Ev buzovundan öküzlə olmaz.

S: “Əkinçi” qəzeti deyir ki, zəmanəmiz dəyişilib. İndi elm təhsil etmək nə lazımdır. Ona binaən lazımdır elm kitabları gətirib öz dilimizdə elm öyrənmək.

C: O elmləri öyrənmək bizə lazım deyil. Niyə ata-babalarımız o elmsiz yolla getdilər, biz gedə bilmədik? Bizim öz elmimiz bizə bəsdir və əgər hər kəs o elmləri öyrənmək istəsə, getsin xarici dillərində öyrənsin. Dəxi elm kitablarını gətirib öz dilimizə tərcümə etdirib çap etmək nə lazımdır? Və əgər çap etdirsək də o kitablardan nə olacaq? Ev buzovundan öküzlə olurmu?

S: “Əkinçi” qəzeti deyir ki, qəzet və jurnal oxumaq insanı dünyadan xəbərdar edir, öz dilini öyrədir, məzhəbində qaim edir, ona binaən hamı millətlər sə'y edib qəzet və jurnallar çap etdirillər ki, qeyri millətlər arasında payımal olmasınlar, yoxsa Qazan şəhərli molla kimi, hətta namazın niyyətini də qeyri dildə edəllər ki, deyib: Abəd namazı qılamən.

C: Bunlar hamısı boş sözdür, pul tələsidir. Mən öz dilimizi məgər bilmirəm? Məzhəbdə qaim olmağa qəzet ya jurnal oxumaq nə lazımdır? Kəlmeyi-şəhadət və beş vaxt namaz bəsdir. Millət payımalı olur? Qazan şəhərli molla xarici içində böyüyüb öz dilini yaddan çıxarmağının bizə nə rücuu var? Xülasə, bizə qəzet ya jurnal görə də deyil və əgər bir-iki axmaq bica yerə zəhmət çəkib qəzet ya jurnal çıxardırsalar da, ondan bir şey hasil olmayacaq, ona görə ki, ev buzovundan öküzlə olmaz.

S: Əmi, belədə ev sahibindən adam olmaq və buzov gəlib ona sahib olur.

C: Boş sözdür, – deyib qalxıb yola düşür.

Necə ki, bir həkimi-haziq naxoşun yanına gəlib filan yerin ağrıyır, onu göstər deyəndə ona utanıram göstərməyə demək eyibdir, habelə hər bir şeyin barəsində elm yolilə danışılan sözə o şey yaman olduğuna qulaq asmamaq eyibdir. Ona binaən ki, elmdən mətləb hər bir şeyin xasiyyətini, onun nəf və zərərini bilməkdir. Adam olan kəs bilməkdən qaça bilməz, özünün nəf və zərərini bilməyə bilməz. Pəs bir şey nə qədər mütəəffin də olsa, onun nəf və zərərini bilib, zərərindən uzaq olub nəf'ini ələ gətirmək lazımdır. Bu səbəblər əkin yerin qüvvətli edən şeylərin ümdəsindən ki, insan və heyvanın necisi və sididiyidir danışacaqıq.

Keçmişdə ki, əkin yeri çox imiş, insan necisi murdar hesab edib, ondan uzaq olub. Amma indi insan artdığına əkin yeri az olub qüvvətdən düşdüynə hər bir tayfa əkin yerin qüvvətli etmək sə'yinə düşüb. O cümlədən heyvanat necisi ilə onu qüvvətli etdik. Lakin indi-yəcən insan necisinə yavuuq duran azdır. Ancaq Avropanın böyük şəhərlərinin ətrafındakı kəndlərin əhli onu satın alıb işlədillər. Məsələn, Paris şəhərinin küçələrində hacətxanalar bina ediblər və hər kəs oraya su üstə getsə, hacətxananın sahibi ona pul verir. Bu tövr ilə necisi yığıb kənd əhlinə satıllar.

Əgərçi bu halda Avropa əhli hər bir elmdə tərəqqi edib hamı millətlərdən irəli gediblər, amma əkin yerin qüvvətli etmək elmində onlar Çin məmləkətinin əhliyəndən çox geri qalıblar. Çin məmləkəti Asiya qit'əsinin şərqində vəqədir. Onun iki tərəfi Dəriayi-mühtidir və o biri tərəflərindən bir neçə min il bundan əvvəl sabiq bir hümdür divar çəkilib ki, qeyri tayfalar onların yerinə və onlar qeyri tayfaların yerlərinə gedib gəlməsinlər. Oranın ərzinin məsaheyi-səthiyyəsi 13 milyon kilometrə mürəbbəi (kilometrə 3 verst qədərdir) və miqdarı-süknası 450 milyon nüfusa baliğdir. Xülasə, onların yeri bizim Rusiya dövlətinin yerindən birə-üç az, amma xalqı birə altı ziyadədir, yə'ni Rusiyada hər kəsə 18 tağar yer düşsə, orada bir tağar düşər. Belədə onların yeri çox az olduğuna hətta çay və göl sularının üstə kəndlər sahib orada sakin olurlar. Əlbəttə, belə darlıqda sakin olan kəs gərək yerinin qədrini bilsin və onu qüvvətli etməkdən ötrü ziyadə sə'y etsin. Ona binaən Çin məmləkətinin əhli nə ki, şəhərlərdə insanın necisini və sidiyini bir damcıyacan yığıb əkin yerinə qarışdırır, hətta çöllərdə yolların üstə dövlət tərəfindən hacətxanalar tə'mir olunub, onların

üstə qarovulçular durub ki, yol ilə gedənlər lazım olsa, ol hacətxanalara getsinlər və əgər bir kəs qeyri yerə getsə ona tənbeh var. İldə 2 dəfə, bir yazda və bir də payızda dövlət tərəfindən tə'yin olan adam gedib ol hacətxanaların möhrünü sındırıp açıb, necisi yığıb xalqa paylayıb genə padşahlıq möhrü ilə bağlayıb gedir.

Biz yediyimiz şeylərin hər birisi bir neçə əcsamdan mürəkkəbdir. Ol əcsamların yarısı bədəndən hava qismində və yarısı necis ilə rədd olur. Çünki zikr olan şeylər ancaq məzkur əcsamlardan əmələ gəlir, ona binaən ol əcsamların necis ya qeyri surətdə əkin yerinə qarışdırmaq vacibdir ki, biz yediyimiz buğda, arpa və qeyri əmələ gəlsin. Pəs buğda necis qarışmış, ya sadə yerdə əmələ gələndə öz əcsamlarından əmələ gələcək, ancaq təfəvüt budur ki, ol əcsamlar yerə qarışmış olanda buğda yaxşı və olmayanda buğda yaman olur.

ELM XƏBƏRLƏRİ

İnsanın naxoşluğu iki qism olur: birisi bədən, yə'ni bədənin əcsamlarının naxoşluğu, birisi beyin naxoşluğu ki, ona dəli olmaq deyirik. Bədən naxoşluğu mə'lum və aşkardır. Onun yovuxması iki qism olur: birisi hava xarab olmaqdan düşür. Məsələn, qızdırma, yatalaq, vəba naxoşluqları və birisi bədən bir-birinə dəyməkdən düşür. Məsələn, çiçək, kəfət naxoşluqları. Beyin, yə'ni dəli olmaq naxoşluğu xalq arasında çox mə'lum olmağına səbəb oldur ki, belə naxoşun bədəni sağ və salamat olduğuna onu tanımaq çətindir. Məsələn, bizim Zərdab qəryəsində bir oğru var idi ki, kəndin bir başından camışı oğurlayıb o biri başında 1 manata furiş edirdi. Əlbəttə, bir neçə saatdan sonra camışın sahibi onun başını tutub oğrusundan birə-on cərimə aldırır idi, amma on ilə belə o oğru həmişə belə oğurluq edirdi. Bizim tanış hacıların birisi qənaəti-əzim ilə yaxşı pul qazanıb, amma indi ki, onun övladı və uşağı yoxdur və özünün ayığı gordan sallanıb, həmişə pənir-çörəyə qənaət edir və vəsiyyətnamə yazdırıb sözünü eşidəndə qulağını yumur. Əlbəttə belə əşxaslar dəlidirlər, onları gərək məriz-xanaya göndərib müalicə etmək. Həmçinin beyin naxoşluğu da yovuxma olur. Məsələn, 2 şəxs dava edən zaman onların hər biri öz xahişini yeritməkdən ötrü dava edir, ya iki millət cəng edəndə hər cəng edən kəs bilir ki, öz millət işindən ötrü cəng edir, onlar öz ağı ilə iş görürlər. Lakin bə'zi vaxtda iki dövlət bir boş mətləb üstə cəng başlayır. Əgər o mətləbdən bixəbər nələc davaya gedir. Elə ki, əvvəlinci

cərgə buyuruğa görə tufəng atdı, daldakı cərgələrin adamları çuşa gəlib meydana daxil olurlar ki, beistilahi-türk meydan qızır, ol zaman quduz itə dönüb, hətta meyidin başını kəşib qarını cırırlar. Əlbəttə bu halda onlar dəli olublar ki, ağıl ilə iş görmürlər və onların dəli olmağına səbəb əvvəlinci cərgənin adamı naəlac tufəng atmaq olubdur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Əgərçi Avropa dövlətləri sözü bir ediblər ki, Osmanlı öz xaçpərəst təbələrilə elədiyi cəngə qarışmasınlar, amma ol dövlətlərin əhli cəngdə zəxəmdar olanda kömək etmək qadağan deyil. Ona binaən Avropa əhlinədən çox adam ol cəngdə zəxəmdar olan Serb və Qaradağ əhlinə pul və qeyri şeylər göndərillər. Bizim Rusiya əhli ki, zikr olan xaçpərəstlərin həm dil, həm məzhəb qardaşlarıdır, onlara ziyadə kömək edillər. Məsələn, Moskvada sakin olan Siraobryadlar 100 çarpayı, öz pal-paltarı, dərman-davası, həkimləri, qulluqçuları ilə onlara göndərirlər. Bir Botkin adlı şəxs öz xərcilə bir neçə həkim göndərib. Tretyakov 100 min manat pul verib. Xülasə, böyükdən-kiciyəcən bir adam qalmayıb ki, onlara pul və qeyri şey göndərməyə. Hətta bizim Badkubadə sakin olan ruslar iyul ayının 30-da lodkada muzika ilə gəzmək edib, onlar üçün 100 manat cəm ediblər və övrətlər yara bağlamaq üçün əsgəri yığırlar.

Qəzetlərdə yazırlar ki, xəlifəyi-dövrən həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm bərk naxoşdur və həkimlərin deməyinə görə onun dərдинə əlac yoxdur. Deyirlər ki, həzrət özü xahiş edir imiş ki, xaric olsun və öz yerinə qardaşı həzrət Əbdülhəmid qoysun, amma vəzirlər iltimas ediblər ki, xaçpərəst tayfa ilə olunan cəng qurtarıncan qalsın və bu məsləhəti həzrət qəbul edib.

Tiflisdə keçən ay erməni dilində təzədən bina olan "Purdez" jurnalı deyir ki, İran məmləkətində xaçpərəstlərin protestantlarının vəizləri türk və erməni dillərində vəz edib, məktəbxanalar açıb çox adamı protestant ediblər. Məsələn, Təbriz şəhərində çox erməni və müsəlman, ə cümleden bir neçə molla və səyid protestant olub. Çünki protestantlığın əvvəlinci şortlərindən birisi qardaşıdır, yə'ni hər protestant olanı özələrinə qardaş hesab edib ona beqədri-məqdür kömək etməkdir. Lakin bizlərdə qardaşlıq homiyyəti yoxdur və özümüz bir-birimizin

ətini yeməyə hazırıq. Ona binaən təəccüb bu deyil ki, bə'zi əşxas protestant olub. Təəccüb budur ki, indiyəcən protestant olanımız azdır.

İrandan rus qəzetlərinə yazırlar ki, bu il baharda Astrabadın valisi türkmənlərə tənbəh etməkdən ötrü min iki yüz sərbaz ilə Qaraçayı keçib Türkmən yerinə daxil olub. Türkmənlər Qaraçayın körpüsünü dağıdıb özləri qəflətən onların üstə tökülüblər. Sərbazlar tamam qaçıb. Körpü olmadığına Qaraçayın suyuna girəndə onlardan 230 adam öldürüblər. Türkmənlərin hamısı 300 adam olub.

Ermənilərin "Ararat" jurnalı yazır ki, may ayının 5-də gündüzdən sonra İrəvan şəhərində sel olub. 7-8 ev bilmərrə uçub tələf olub, 100-cən su ilə dolub. O sel şəhərin içinə bir böyük daş gətirib ki, onun ağırlığı 3400 girvəkəyəcəndir.

Ermənilərin "Miğə Hayestan" qəzeti yazır ki, erməni jurnalı "D pərsi" çap etdirən kəs naxoşlayıb. Ona binaən onu qeyri kəs basdıracaq.

Rus qəzetlərində yazırlar ki, Buxara xanı padşahi-imperatori-Rusdan təvaqqe edib ki, onun oğlanlarının birisini məktəbxancyi-əsgəriyyəyə qəbul etsin. İndi xəbər var ki, onun kiçik oğlanlarının birisi Peterburqa tə'lim almağa gəlib.

İyun ayının 15-də Moskva şəhərinin milləti bağında barama qur-dunu elm yolu ilə bəsləməyi xalqa göstərillər imiş. Yazırlar ki, hər gündə 3-4 min adam oraya baxmağa gedir imiş.

Qəzetlərdə yazırlar ki, Kokan xanlığında ki, ona indi Fərğan müzafatı deyirlər, çox neft və daş kömürü çıxıb.

Sərəsgər Əbdülkərim paşa Niş qalasına gəlib, hökm edib ki, əsaki-ri-şahənə Niş və Vidən qalalarından Serbistanın içinə daxil olsunlar. Ona binaən Vidəndən Osman paşa və Nişdən Əhməd Eyyub paşa və

Süleyman paşa külli əsgər ilə sərhəddi keçib Serbistanın sərhəddə olan Zayçar və Knyajivas və qeyri qalalarını alıb indi Serbistanın knyazı Milan Vidən və Niş qalalarının qabağında olan əsgərləri bir edib rus generalı Çernyayevi onlara sərkərdə edib ki, əsakiri-şahanənin qabağını saxladı. Amma indiyəcən Çernyayevdən bir xəbər yoxdur. Serbistanın Bosnə sərhəddində olan əsgərləri Alimpiçin sərkərdəliyi ilə sərhəddə dayanıb Dərviş paşa ilə cəng edir və geri qayıdıb Çernyayevə kömək edə bilmir. Xülasə, cəng başlananda Serbistandan gələn tellər deyirdi ki, basdıq, basdıq, amma indi oradan gələn tellər xəbər gətirir ki, əsakiri-şahanə filan yeri alıb, kəlisaları və məktəbxanaları yandırdı ruhaniləri, müəllimləri, hətta övrat və uşaqları qırıb çox zülm edirlər.

Qaradağın knyazı Nikolay 20 min əsgər ilə Qerdseqovinəyə daxil olub, oranın əhlindən bir miqdar əsgər düzəldib istəyirdi Master və Saray. Bosnə şəhərlərinin üstə getsin. Amma Novsinə qalasının yanında ki, düz yer imiş Əhməd Muxtar paşa onu basıb, qovub, indi Qerdseqovininə dağlarındadır. Xülasə, buranın yeri dağistan olduğuna əsakiri-şahanə ol qədər iş görə bilmir.

Osmanlı dövlətinin Smirna şəhərindən yazırlar ki, dövlət hökm eləmişdi ki, hər vilayət iki min əsgər versin. Amma xaçpərəst tayfalar ilə cəng etməyə xahiş edən ol qədər var ki, hər vilayətdən 10 mindən ziyadə əsgər düzəlib.

Əgərçi Rumıniya əyaləti (Boğdan və Əflan) Osmanlı ilə cəng etmir, amma bu halda dövləti-Osmanlıdan özünə bə'zi ixtiyarlar istəyib və dövlət ol ixtiyarları vermir. Bu səbəblərə Osmanlı dövləti onun sərhəddində 45 min əsgər saxlayıb.

Osmanlı dövlətinin xaçpərəst tayfaları 3 millətdirlər. Slavyan milləti Serb, Qaradağ, Bosnə, Bolqariyalıdır ki, onların məzhəbi pravoslavındır. Boğdan, Əflan, yə'ni Rumıniya əhli və Bosnə xaçpərəstlərinin bə'zi katolik məzhəbindədirlər. Üçüncü millət yunandır ki, onların da

məzhəbi pravoslavındır. Çünki indi olan cəng millət cəngidir, ona binaən Rum və Yunan əhli slavyanlara kömək etmirlər və slavyanlardan cəng edən Serb, Qaradağ, Bosnə əhlidir. Bolqarların yeri düz olduğuna onlar cəng başlamayıblar, amma serb əhli onların yerlərini gəzib onları öyrədir ki, onlar da cəng başlasın. Bu səbəblərə onların yerində çox çərkəs və başıpozuq əsgəri durub. Qəzetlərdə yazırlar ki, onlar Bolqariya-da çox zülm edillər.

Bə'zi qəzetlərdə yazırlar ki, həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm naxoş deyil və ol həzrət naxoşdu sözünü qədim türklər çıxarıblar ki, ondan narazıdırlar ki, millət məclisi bina etmək istəyir.

Yazırlar ki, Osmanlı dövləti 3 milyon liralıq kağız pulu kəsdirmək istəyir.

Peterburqda bir Ştiğlis adlı şəxs Osmanlı ilə cəng edən xaçpərəstlərə 500 min manat göndərib: Moskva tacirləri onlara bir milyon 500 min manat göndəriblər.

Peterburqdan iyulun 20-dən yazırlar ki, bu gün Peterburqun böyük küçələrindən getməyə yol yoxdur, oralarda mö'təbər adamların övratları Osmanlı ilə cəng edən xaçpərəstlər üçün pul yığırlar və ol qədər pul verən var ki, tamam küçələr doludur.

Krımdan yazırlar ki, Osmanlıdan bir neçə tələbə müsəlmanlardan cəng üçün pul yığmağa gəlmişlər imiş, amma onları tutub göndəriblər.

Osmanlı qəzetlərində yazırlar ki, guya bizim Qafqaz müsəlmanları Osmanlı dövləti üçün pul yığırlar.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правленія.

Fi 15 qə'banülmüazzəm,
sənə 1293

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Düşənbə günü

Fi 23 avqust Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E ləmnəmə və məktub göndərmə qəzeti çap eldənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Bədkubədə avqust ayının 11-də yağış yağıb, bərk külək əsdi. Ona binaən indi hava sərin olub.

DAXİLİYYƏ

Bir şəxs çiyində ağ dəmir düyməli palto, başında ağ furaşka, ayağında cırıldağan çəkmə, ağzında papiros sallana gedirkən, bir cavana rast gəlib. salamlayıb, birgə getdikləri zaman cavan onun yal-kuyalına baxıb, onu ziyadə kamil hesab edib deyir: bizlərdə deyirlər ki, yer bir öküz üstə dayanıb və onun hər bir əczası tərpanə, onun üstə olan yerin hissəsi həm tərpanə. Amma mən bunu başa düşmürəm, niyə zəlzələ olan zaman bə'zi yerin ərafı tərpanədə özü tərpanmir?

C: Öküz boş sözdür, rusların "Narodni poveriya" qəzeti deyir ki, yer Dəryayi-Mühitin içindədir, bir böyük balıq ki, ona kit deyirlər, onu dalında saxlayıb və onun tərpanməyindən yer hom tərpanir.

Cavan bunu eşidib fikrə gedəndə cənab palto söz arasına söz salmaqdan ötrü başlayır ki, dünən mənim dostum Nikolay İvançin mən-zilində bir neçə ruslar ilə punş için zaman rus dilində çap olunan "Pustoy" qəzetində Çılpaq oğlu Vaygünnü qaçaq barəsində mən yazdığım məktubu oxuyurdun. Əlhəqq çox yaxşı inşa elmişdim və ol qəzeti çıxardan bu səbəbə mənə tə'rif edib deyir ki, mərhəbə müsəl-manda belə qabiliyyət?..

Cavan bu sözü eşidib qeyrətə gəlib deyir: niyə, məgər bizim müsəlmanlardan qabiliyyət əhli yoxdur? "Əkinçi" qəzetində cənab Heydərinin kəlamını məgər oxumamısınız?

Cənab palto ona əyri baxıb, gülüb deyir: mənim müsəlmani savadım yoxdur, amma onu bilirəm ki, müsəlmandan adam olmaz.

Hər bir qəzetin varlığının əvvəlinci şərti müştəridir. Görək müştəri olsun ki, qəzet çap olunsun. Məsələn, İstanbul şəhərində ki, hər bir mayotac, çapxana, hürufat, onları düzən və qeyrə olduğuna ancaq müştəri gərəkdir. Müştəri olsa dəxi bir şey lazım deyil. Amma bizim Bədkubədə onun çap olunmasının şərti çoxdur. Əvvələn, dövlət tərəfindən qəzetə baxmaqdan ötrü tə'yin olan adam yoxdur, bunu cənab qubernatora mühəvvəl ediblər. Saniyə, egerçi şəhərimizdə 5 çapxana var, amma onların birisində müsəlman hürufatı var. Salisən, hürufatımız az olduğuna bir qəzetə ancaq çatır. Xülasə, cənab qubernator qəzet çıxarmağa razı olmasa, ya çapxana bağlansa, ya hürufat xarab olsa, gərəkdir qəzetimiz bərhəm olsun. Müştərimiz az olduğundan keçən nömrələrdə danışımışıq, indi qeyri şərtlərdən danışsaq. Bizim təzə qubernator bir neçə gün Bədkubədə qalıb Rusiyaya gedib və gələnin ay geri qayıdacaq. O cənab qəzetimiz çap olmağa razı olmağını bilmirik. Qəzetimiz Qubernski pravleniyanın çapxanasında basılır. Onu təzə qubernator gələnin az qalmışdı ki, bağlansınlar, amma bir tövr təzə iləcənin saxlayıblar. Sonra nə olacaq, mə'lum deyil.

Hürufat bir şeydir ki, işlənməkdən xarab olur. Əlbəttə, 1-2 ilə bizim hürufat da xarab olacaq.

Pəz bizim qəzet baqi deyil. Hərgah müştərimiz də olsa və biz onu çap etdirməyə razı da olsa, zikr olan şərtlərin birisi olmasa, gərəkdir onu bərhəm edək. Bu qədr şərtlər ilə bir qəzeti imtahan üçün çıxardırıd idik və eger müştərimiz çox olseydi, təzədən hürufat gətirdib Tiflis şəhərində ki, orada dövlət tərəfindən qəzetlərə baxmaqdan ötrü müyyənin olan divanxana var, əlahiddə çapxana açıb, gedib orada homişə qəzet çıxarmağa məşğul olacayıd. Amma çifayda müştərimiz az olduğuna iş baş tutmur və eger gələnin il ənvə müsibət ilə çıxarda bilsək, gərəkdir Allaha şükür edək.

ƏF'ALİ-ƏHDİ-DEHAT

Əkin yerini qüvvətli etməkdən ötrü hər bir heyvanatın nəcisi və si-
diyi işlənir. Ələlxüsus qaramalın nəcisi ki, onları əkinçi öz yerini şuxm
etməkdən ötrü görək saxlasın. Nəcisi yerə qarışdırandan irəli, görək
çürüdəsən. Bundan ötrü malın altına ot ya bəlim ya saman ki, heyvan
yeməkdən artıq qalıb ya qeyri lazım olmayan otları çəkib, onu gündə
bir nəcis ilə birgə yığıb içi kərpic ya daş ilə döşənmiş və üstüörtülü qu-
yulara iki arşın qalınlıqda doldurub yayda hər gündə bir və qışda həf-
tədə bir onun üstə ya mal siydiyi töküüb qarışdıranda, 10-15 gündən sonra
çürüyüb tamam olur. Belə çürümüş nəcisi aparıb əkin yerinə çəkmək
gərək. Amma onu aparmaq məqdur olmasa, quyunun üstün torpaqlayıb
onu əkin yerinə çökilən vaxtaca saxlamaq gərək. Nəcisi hər bir vaxtda
yerə çəkmək olur, amma yaxşıdır ki, onu yer toxm olunmamış çəkəsən
ki, nəcisin içində əlaq otlarının toxumu olmuş olsa, ol otlar çıxanda yeri
malalayıb, alağı tələf edib, toxm edəsən. Nəcisi əraddələr ilə əkin ye-
rinə aparıb, töküüb, kürək ilə bərabər dağıdıb, sonra yeri xış ya mala ilə,
yə'ni dayaz şuxm edib qarışdırmaq gərək. Onu lazımdır ki, dərhal qar-
ışdırasan, yoxsa nəcis gün və yağış döyməkdən xarab olur. Hər desya-
tinə (desyatın bir parça yerə deyirlər ki, uzunluğunu 80, eni 30 sajin, yə'ni
2400 gözəndərgəz sajin olsun) 1-3 min pud nəcis lazımdır. Bir min pud
çökilən yerə gələn il təzədən nəcis çəkmək gərək, amma 3 min pud çə-
kilən yerə ol nəcis 3 il bəsdir.

MƏKTUBAT

“Əkinçi” qəzetinin 14-cü nömrəsində sizin müxbiriniz İran dövlə-
tində cari olacaq qəvanini-cədidə barəsində yazmışdı. Həqiqət ziyadə
şad olduq ki, bizim İranda həm qanun qoyulacaq. Ol qanunun müxtəsər
məzmununa baxıb bu bir neçə kəlməni yazıb cənabınıza göndərirəm və
əgər layiq bilsəniz, təvəqqə edirəm onu çap etdirəsiniz:

1) Üləmayi-giram ehtiramı cəmi' hakimlərə vacib və lazımdır.
Bundan belə mə'lum ki, ehtiramı-üləma hakimlərdən başqa kəslərə
lazım deyil. Tutaalım ol qanun ehtiramı-üləmanı hamıya hökm edəcək,
amma bunu bilmək ki, ehtiram nə ilə olur? Bir kəs ki, elm və ədəbdən
bixəbərdir, nə qədər hökmi-müəkkid oluna, ehtiramdan həm bixəbər

olacaq. Belədə məktəbxanalar açılıb xalqa elm və ədəb öyrətmək yaxşı
deyilmi ki, cəbrən ehtiram etməmək lazım olmasın?

2) Cəmi' əməllər mütabiqi-şər' görək qət' olsun və əgər bir axund
bir xilaf-şər' hökm buyura bə'd əz-İsbat görək Ərdəbil şəhərinin
qalasında məhbus olsun. Bundan əqdəm məgər işlər şəriət ilə qət'
olunmurdu? Keçmişdə ki, onlar ölümdən qorxmayıb şəriətə əməl et-
mirdilər, indi edəcəklərmi? Pəs belədə onları elm və ədəb öyrədirib
adam etmək yaxşı deyilmi ki, bitənbeh şəriətə əməl etsinlər?

3) Bəst hər yerdə və hər yerdən mövqufdur. Bəst İrandan başqa
heç bir məmləkətdə qalmayıbdır. Əlbəttə onun varlığı xalqın elmdən
bixəbər olmağını sübut edir. Pəs elm olsa, bəsti mövquf etmək lazım
deyil, özü özbaşına mövquf olur.

4) Qətli-siyasət, tənbehi-rüşvət hər yerdə mövqufdur. Hər taxsır-
kar öz taxsırına görə Tehrana göndərilib orada həbs olacaq. Belə
mə'lum olub ki, nə qədər bərk tənbeh oluna, taxsırkar azalmaz, amma
xalq nə qədər artıcaq elm öyrənə, ol qədər taxsırkar az olur. Pəs əgərçi
qədim tənbehdən indi qoyulan ə'ləter və insaniyyətə layiqraqdır,
amma yaxşı deyilmi ki, məktəbxanalar açılıb xalqa elm və ədəb öyrət-
mək ki, taxsırkar az olsun?

5) Xaric dövlətlər mətəi qadağan olub ki, kimşə alıb-satmasın və
libas-ümumən İran mətəindən olacaq. Bir kəsin qarnı ac olanda ona
demək olurmu ki, çörək yemə və əgər deyilsə də, ol kəs ona əməl edə
bilərmə? Əlbəttə, onun qarnını tox etmək gərək ki, bu hökmə əməl edə
bilsin. Həmçinin İranda nə mətəlar var ki, qeyri yerlərdən gələnələr qa-
dağan olunsun? Nazik kətəna öyrənən bez geyə bilərmə? Pəs yaxşı
olurdu ki, xalqa elm öyrədirib hər bir mətəi ə'ləlandırmaq ki, nə ki xalq,
balkə xaricilər də ol mətəları satıb alıb işlədsinlər. Pəs hər bir şey elm
ilə olurmuş, belədə İran üçün qoyulan qəvanini-cədidənin əvvəlinci
fəslə görə xalqa elm öyrətmək oleydi.

Xeyrixahi-Iran

ELM XƏBƏRLƏRİ

Təcrübə ilə biliblər ki, insanın ağılı beyin ilədir, yə'ni insanın beyni
artıq olduqca ağılı da çox olur. İndi Lauson həkim deyir ki, nə qədər
dəli olan adamın beynini çəkmişəm, onlar sağ adamın beynindən ağır
gəlib. Ondan məsəva artıq dəli olanların və çox aqıl kəslərin beyni bə-
rabər olur.

Mə'lumdur ki, dəli olmaq ona deyirlər ki, insan bir şeyin fikrinə düşüb, həmişə onun fikrinə ola. Pəs millətə və insanlığa xeyri olan şeyin fikrinə olana bizlər çox aqıl deyirik, amma heç bir kimsəyə xeyri olmayan şeyin fikrinə düşən dəli deyirik. Amma onların hər ikisi çox fikir elədiyinə ikisinin də beyni ağır olur.

Keçən il həkimlər Qras şəhərinə cəm olan zaman uşaqlar və övrətlər karxanalarda fəhləlik etmək barəsində belə yazırlar: gərək onlar gecələr və cümə günləri işləməsinlər. 16-17 yaşlı olan 8, 14-16 yaşlı olan 6 saatdan ziyadə, ondan kiçik olanlar və habelə övrətlər 7 həftə doğandan irəli və 8 həftə doğandan sonra gərək işləməsinlər.

Şvetsiya məmləkətində bir siçan var ki, onların çoxu hər ildə özbaşına dəryaya girib, üzüb, üzüb qərç olub, tələf olurlar. Bu əcaibətin səbəbini indiyə qədər bilmirdilər, amma indi, Kruçiç adlı həkim deyir ki, qədim zaman siçanlar üzən tərəfdə bir cəzirə olub ki, onlar gedib orada özlərinə xörək taparlar imiş, lakin bu halda əgərçi ol cəzirəni dərya qərç edib, amma siçanlar atadan qalan adətə görə (hər bir heyvanın adəti də onun övladında tapılır) genə ol cəzirə tərəfə üzüb qərç olurlar. Pəs, elm nə ki, bu halda, hətta keçmişdə olan şeyləri aşkar edir.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Təbrizdən ermənilərin "Mşak" qəzetinə iyunun 25-dən yazırlar ki, Xoy şəhərində seyidlərin məqbərəsi var ki, orada bir neçə molla həmişə sakin olur. Ol mollaların birisi bir təəccüb yuxu görüb. Bu il Kərbəla tərəfində taun naxoşluğu olduğuna İrən dövləti oraya getməyi qadağan edib. Zikr olan molla bir gün yuxudan durub xalqa mə'lum edib ki, yuxusunda həzrət imamları görüb və ol həzrətlər ona buyurublar xalqa mə'lum olunsun ki, Kərbəla ziyarətindən xalq məhrum olmaqdan ötrü ol həzrətlər köçüb zikr olan məqbərədə sakin olublar. Ona binaən xalq buraya ziyarətə gəlsin. Bu sözü xalq eşidib oraya ziyarətə gedillər və deyirlər ki, şəfa tapan çoxdur, amma onların heç birisini görənlər yoxdur.

Bu məktubu oxuyanda Avropa şəhərlərinin birində vəqə olan əhvalat yadıma düşdü. Bir neçə il bundan irəli bir şəhərdə vəba naxoşluğu olan zaman xəbər çıxır ki, bir kilsədə həzrət İsanın anası Məryəmin şəkli ağlayır. Bu xəbər ol yerin padşahına yetişəndə özü gəlib onu görür. Ona binaən hökm edir ki, kilsənin divarını uçurtsunlar. Ol vaxtda mə'lum olur ki, keşiş bir hovuz qayırtıb onun içini su ilə doldurub, oradan şəklin gözüne su damcı-damcı gəlib tökülür. Əgərçi belə mö'cüzə hər bir məzhəbdə düşər və ona inanan çox olur, amma hükəma onlara qail deyil.

Osmanlı dövlətinin Suriya vilayəti ki, ona xristiyanlar Palestinya deyirlər və orada Şam, Şərif-i-Qüds, Şərif-i-Beyrut və qeyri şəhərlər var, keçmişdə yəhudilərin vətəni olub. Amma həzrəti-İsa əleyhüssəlam vəfat edəndən sonra bir Rum şahı məmləkəti-yəhudini payımal edib ki, indiyə qədər yəhudiləri yer üzünə dağılıb hər bir tərəfdə dadıstəd edirlər. Məsələn, bizim Rusiya dövlətində 4 milyon yəhudi var ki, onlardan heç bir əkinçi yoxdur, hamısı sənətkarlıq ya tacirlik edirlər. Keçmişdə ki, Avropada ol qədər elm olmayıb, yəhudilərə çox zülm ediblər, amma onilə belə onlar öz dillərində və məzhəblərində qaim olduqlarına yəhudi milləti indiyə qədər tələf olmayıb. Elə ki, Avropada elm tərəqqi edir, yəhudilərin çoxu öz adəti-qədiməsindən çıxıb xaç-pərəst olurlar. Ona binaən bir neçə il bundan sabiq Avropada olan yəhudilər bir icma-millətə bina edillər ki, ol icma özlərinin qədim dillərində 5 qəzet çıxardıb, hər məmləkətin yəhudilərinə göndərir ki, onları öz dillərində və məzhəblərində saxlasın. Ondən masəva ol icma bu xəyala düşüb ki, Osmanlı dövlətindən zikr olan Suriya vilayətini satın alıb yəhudiləri oraya aparıb, təzədən yəhudi məmləkəti qayırınsın. İndi ol icma çıxardan "Həmğeyd" qəzeti yazır ki, bundan ötrü icma 56 milyon manat cəm edib və onun calisi Qəvaddali bu halda İstanbulla gedib ki, dövləti-Osmeni ilə Suriya vilayətinin barəsində danışsın.

Əhməd Muxtar paşa Qaradağın knyazı Nikolayı basandan sonra onun dalıncan Qaradağa gedən vaxtda onun üstə Qaradağ əhli tökülüb, oşgorinə çox zərər ediblər. Deyirlər onun 20 min oşgorindən 5 min qalıb və bu oşgor ilə qaçıb Tribnə qalasında dayanıb. İndi Dərviş paşa 20 min

əsgər ilə ona köməyə gedir. Muxtar paşanın zikr olan davasında Qaradağ əhli Səlim paşanı öldürüb. Osman paşanı əsir ediblər. İndi tel gəlib ki, Muxtar paşa Klük qalasının üstə gedir. Mə'lum ki, kömək yetişib.

Həzrət Məhəmməd Muradi-pəncümün naxoşluğu çox əcaib naxoşluqdur. Gah tel gəlir ki, həzrət ölüm halındadır, gah yazırlar ki, həzrət sağ və səlamət hər gündə öz lodkasında səyahət edir. Xülasə, belə mə'lum olur ki, qədim və yeni türklər miyanında niza' var. Avropa politikiərinin bə'zi deyir ki, Serblər ilə cəng qurtarandan sonra qədim və yeni türklər bir-birilə cəng edəcəklər.

Osmanlı əsgəri Serbistana daxil olub, bir neçə qala alandan sonra knyaz Milan öz paytaxtı Belqrad şəhərinə gəlib vəzirlər ilə məşvərət edib.

Əgərçi vəzirlərin hamısı razı olublar ki, Osmanlı ilə davanı mövqif etsin və qeyri dövlətlərin konsulları ondan bu barədə iltimas ediblər, amma zikr olan knyaz razı olmayıb və deyir ki, əvvəlcən dava edəcək, sonra general Çernyayevi hamı əsgərə sərkərdə edib, genə sərhəddə gedib. Osmanlı əsgəri düz yerdə olan qalaların hamısını alıb gedib Aleksanas qalasının üstə ki, Belqrada gedən yolun üstədir. 3 gündür Serbistandan tel gəlib ki, Osmanlı əsgərini basdıq. Ona binaən knyaz Milan davanı mövqif etməyə, yə'ni barışmağa razıdır. Amma, həqiqət, dava necə olmağı mə'lum deyil.

Qarabağdan yazırlar ki, cənab knyaz Usmiyevin mülkündə bir hacı Molla Ələkbər adlı şəxs maşın ixtira etmək fikrinə düşüb ki, öz-özünə düyü döysün, təmizləsin və bir də çox dərin çaydan su çıxartsın.

Amerikada vaqə olan Brazill imperiyasının imperatoru Don Pedro düvvüm, Daniyanın və Yunanın padşahları və İtaliyanın padşahının oğlu bu halda Peterburqa səyahətə gəliblər.

Qəzetlər yazırlar ki, bizim vəziri-qəvaninin dəftərxanasında danışıq var ki, mirovoy sudlara ixtiyar verilsin ki, qeyri şəhərlərdən göndərilən ərizələrə mülahizə edib, ərizə verən özü olmasa da, onu qət edə bilsinlər.

"Tiflisski vestnik" qəzeti yazır ki, bizim vəziri-əsgəriyyə bu avqust ayında Tiflis şəhərinə gələcək.

Rusiyanın Voloqod quberniyasında qədim zaman Zırıyan adlı bir tayfa sakin olurmuş. Yazırlar ki, ol tayfa indi elə azalıb ki, onlardan bir neçə kənd qalıb və onlar həm qeyri tayfalara elə qarışıqlar ki, bu yavuş zamanda bilmərrə tələf olacaqlar.

Qəzetlərdə yazırlar ki, bizim padşahi-imperatori-ə'zəm öz külfəti ilə avqustun 16-da cənubi Rusiyaya, yə'ni Kırma gedəcək.

Rusiyanın cənub quberniyalarında tənəkəki əkillər, amma yaxşı tənəkəki əmələ gəlmir. İndi yazırlar ki, onlara yaxşı tənəkəkin toxumunu paylamaq ilə hər kəsin tənəkəki yaxşı olsa ona ən'am verməklə istəyirlər tənəkəki yaxşılandırınsınlar.

Qəzetlərdə yazırlar ki, Şərifi-Məkkə İstanbula tel göndərib ki, əgər lazım olsa, ərəblərdən 20 min atlı əsgər göndərim. Amma ona yazıblar ki, lazım deyil.

Avqustun 20-dən tel gəlib ki, əsakiri-şahanə hər bir tərəfdə basılıb, xaçpərəstlər təzədən Osmanlı yerinə daxil olublar. Vəzirlər Soltan Muradı xaric edib, yerinə onun qardaşı Əbdülhəmid sultan ediblər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографин Бакинского
Губернского Правления.

*Fi 1 rəmzənülmübarək,
sənə 1293*

...

*Poşt xərci
başdıran ilədir*

...

Cəhərşənbə günü

*Fi 8 sentyabr Rusiya,
sənə 1876*

...

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik*

...

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYYƏ

Bizim Qafqaz vilayətinin adını eşidib üzünü görməyən elə fikir edir ki, bizim adam belə gözəl yerdə cənnətdə olan kimi kef-damağa məşğuldur. Ol kəslər üçün bizim köçərilərin zindəganından bir neçə kəlmə danışaq:

Qışın çilləsində axşam düşüb. Obanın qazmalarını tamam qar basıb. Ora-buradan qar içindən tüstü çıxır. Mal-qara qayıdıb qazmalara gəlib. Obanın əhli övrət kişiye qarışıb. Kimi əlində kürək ağillərin içinin qarını atır, kimi tövləyə mal sürüyür, kimi köpəklərə yal bişirir, kimi qurd yaralayan malların yarasına baxır, kimi götrüm düşən malları qazmaya sürüyür. Xülasə, böyükdən-kiciyə hərə bir işə məşğuldur.

Qaranlıq düşüncənə xalq malları rahatlayıb qazmalara çökülür. Birçə köpəklər çöldə qalıb, çaqqalın səsinə eşidib, ağız-ağıza verib, ağlaşma ağlayan kimi ulaşırlar. Çovğun şiddət edir. Hərə əlimizə bir uzun dəyənək alıb bizim kirvə hacının qazmasına gedirik. Köpəklər səsimizi eşidib üstümüzə tökülür. Biz dal-dala verib özümüzü qoruya-qoruya obanın içinə daxil olururuq. Qazmalardan səs gəlir: ay it, hey! Amma heç kimsə görünmür.

Hacının qazmasına yetişincən köpəklərin qədəri elə artır ki, getmək məqdur olmur. Dalımızı hacının qazmasına verib ucu dişlənməkdən gödəlməmiş dəyənəklər ilə özümüzü qoruya, ay hacı, gəl – deyib, dad edirik. Hacı ay it, ay it – deyə başında öküz çulu çölə çıxıb, bizi tanıyıb,

qazmaya gətirib öz qızı Tükəzə deyir: ay qız, ayağa dur, öziz qonaqlar üçün yer qayır.

17 yaşında bir qırmızıyanaq, tərgöçək qız gözlərini ovxalaya durub iki eşşək alığı gətirib buxarının qabağında bizim üçün qoyub hacının buyurduğuna görə başlayır bizə aş bişirməyə.

Buxarının qabağında oturub qazmaya baxırıq. Onun bir küncündə buxarı yanır ki, hərədən külək onun tüstüsünü içəri doldurur. Bir küncündə bir yaralı keçı və iki təzə doğulmuş buzov bağlanıb. Bir küncündə qancıq eşşək yanı xotuxlu bağlanıb. Bir küncündə hacının tulası doğub öz küçüklərini əmizdirir. Divarın üstə köndələn bərkimmiş ağacın üstə 5-6 toyuq yatıb.

Hacı buxarının qabağında çöməlib qabax qəlyanı rahatlayıb, başında od qoyub bizə verib danışır. O cümlədən öz övratı Şəhpəri vəfat etdiyini belə nağıl edir: bu il yayda biz dağda olan zaman rəhmətlik Şəhpəri naxoşlayıb gecə nalə edirdi. Bizim qız da yatmışdı. Gördüm çöldə itlər bərk basır. Nə qədar səslədim olmadı. Çölə çıxıb heç kəsi görməyib, itlərə acıqlanıb, içəri girib, gördüm başına döndüyüm Şəhpəri Allah rəhmətinə gedib. Mən evi yıxılmış heç bilməmişəm ki, itlər basan əzrailimiş, çıxıb itlərin ağızından onu qurtarmışam, o boynusunmuş alaçıqın o biri tərəfindən girib Şəhpərinin canını alıb gedib...

Ey bu kəlmələri oxuyan, dəxi bəsdir, bizim hacı başqa danışdığı sözlərdən və Tükəzə bişirdiyi aşdan danışmıram, amma bunu ərz edim ki, Allah o aş heç kafirə nəşib və hacını heç kimsəyə həmsəhbət etməsin.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Bizim Qafqaz vilayətinin ab-havası dəyişilməyi mə'lumdur. Keçmişdə yayımız belə isti və qışıımız belə soyuq olmayıb. Buna ümdə səbəb meşələr azalmaqdır. Meşə olan yer nəmiş olduğunda havada su buğu ziyadə olur və su buğunun bir xasiyyəti var ki, çox tez qızmaq və qızanda tez soyumaz. Bu səbəbə yayda isti olanda havada olan buğ tez qızmadığına hava elə isti olmaz və qışda soyuq olanda buğ tez soyumadığına elə soyuq olmaz. Əlbəttə, vilayətimizin ab-havası dəyişilməyə səbəb meşə azalmağ olduğuna görə təzədən meşə salmaq (Keçən ilin 2-ci nömrəsinə bax). Amma meşə salmaq çox vaxt istər. İndi lazımdır bu ab-havaya münasib iş görmək.

İnsan hər bir tərəfdə sakit ola bildiyinə hava bir az isti və ya soyuq olmağı ona kar etməz, amma insan saxladığı heyvanat və ələfiyyat üçün havanın bir az dəyişilməyi də tə'sir edir. Məsələn, qədim zaman biz barama qurdu üçün tikdiyimiz ev, yo'ni küm yaxşı iş gördü. Ol vaxt baharda elə soyuq olmurdu, amma indi baharda olan soyuqlardan qurd-lar naxoşlayıb tələf olur. Ona binaən lazımdır ki, kümləri qeyri tövrədə tə'mir edək. Küm görək quru, işıq, isti və onun havası təmiz olsun. Bu səbəblərə onu daşdan, kərpicdən tikmək ya ağacdən tikib suvaqlamaq vaxşıdır. Onun görək böyük akoşkalari olsun ki, küm işıq ola və hava isti olan zaman onları açib havanı təmizləmək olar. Akoşkalari görək tordan pərdəsi ola ki, qurdları quşlardan və qeyri heyvanatdan mühafizət edə. Küm də görək peç ya buxarı ola ki, soyuq olanda onları qalamaq ilə kümü qızdırmaq ola. Xülasə, bu halda bizim barama qurdlarının tələf olmağına ümdə səbəb soyuq, nəmişlik və kümlərin havası xarab olmaqdır. Ona binaən bizim kümdarlara məsləhət edirik ki, qurd bəsləməkdən nəf' bərdar olmaq istəyirsələr, onlar üçün yaxşı küm tə'mir etsinlər.

MƏKTUBAT

Bizim dostlardan bir xarici yazır ki, bir ay bundan sabiq Ş... şəhərində bir karvansaranın hücrələrində dükanları olan mö'təbər müsəlmanlardan xəbərləşib bildim ki, onların heç birisi "Ökinçi" qəzetini gətirmir. Buna çox təəccüb edib onlardan sual elədim ki, niyə qəzet gətirib oxumursunuz? Mənə cavab verdilər ki, onu çox oxumaq istəyirik, amma qiyməti artıq olduğuna gətirdə bilmirik. Ona binaən mən onlara məsləhət elədim ki, siyahı ilə pul yığıb bir qəzet gətirsinlər ki, onu tamam karvansarada hücrəsi olan oxuya bilsin. Bu səbəbə mənim dostum həci M... siyahı açib başladı pul yığmağa. Amma zikr olan hücrə sahiblərindən bir şahıdan (5 qəpik) artıq verən olmadığına bir manat yarımı yığa bilməyib, ol siyahını mənə verib söylədi ki, iş başa gəlmədi. Çünki zikr olan karvansarada hücrəsi olanların əksəri tavanadırlar, onların bə'zi, məsələn, ağa Q... ildə 20-30 min manatlıq alış-veriş edir, ona binaən bu xəsislik onların biqeyrətliyinə dəlalətdir. Bina bər in ol siyahını cənabımıza göndərib təvəqqəf edirəm ki, beyadigariyi-milləti-islam onların adını qəzetə salasınız.

Zikr olan siyahıya baxıb orada bizim tanışlardan bir neçəsinin ismini gördük. Əlhəqq onların hamısı əhli-tavanadırlar və məzkur ağa

Q... nın 40-50 min manata tavanası çatar. Ona binaən zeylə yazılan kağıza bəvər etməyib ol siyahını qəzetə salmadıq. Amma cənab ağa Q...dan iltimas edirik ki, əgər o kağız doğru isə sifariş ilə ya siyahı ilə 8 qəpik yığıb bir kağız yazıb bizə mə'lum eləsinlər, biz modyun olarıq ol qəder müsəlman qardaşlarımız qəzet oxumağa xahişmənd olsalar, onlar üçün bir qəzet müftə göndərik.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Keçən il yer üzündə 97 zəlzələ olub. Onlardan 3 ay qışda 34 ki 15-i yanvarda, 7-si fevralda, 12-si dekabrda. Baharda 28 ki 12-si martda, 7-si apreldə, 9-u mayda, yayda 21 ki 10-u iyunda, 6-si iyulda, 5-i avqustda. Payızda 14 ki 3-ü sentyabrda, 2-si oktyabrda, 9-u noyabrda vəqə olub. Onların hamısından bərkisi Novi Qranada vilayətinin Köküt şəhərində olub ki, bir zəlzələdən 16 mindən ziyadə Adam tələf olub.

İndiyəcən 3 qışm dəyirman var idi ki, onların bə'zi su ilə, bə'zi külək ilə, bə'zi maşın ilə işləyirdi. Amma bu halda nemeslər sə'y edirlər ki, ziya, yo'ni işıq ilə işləyən dəyirman bina etsinlər. Bu dəyirmanın külək dəyirmanı kimi qanadları var ki, o qanadlar qara rəng ilə boyanıblar. Günün ya qeyri işığı gələn şeyin işığını büllur şüşələr ilə cəm edib ol qanadların üstə salanda onlar hərəkətə gəlib dəyirmanı işlədillər.

İnsanın zindəgani onun ömrü uzun ya gədək olmağa səbəb olduğu mə'lumdur. Məsələn, kənd əhlinin ömrü şəhər əhlinin ömründən uzun olur. Keçən il Riçardson adlı ingilis hükəması boyan edib ki, əgər bir şəhərdə evlər, küçələr və qeyrə elm yolu ilə tə'mir oluna, ol vaxtda orada sakit olan 100 il ömür edər. İndi yazırlar ki, London şəhərində bir icma bina olub, zikr olan qayda ilə bir təzə şəhər salmaq istəyir.

Tarixlərdən mə'lumdur ki, bizim Qafqaz vilayəti Avropa və Asiya qit'ələrinin miyanında olduğuna qədim zaman Asiya qit'əsinin əhli ziyadə olanda orada sakit olan tayfalar Qafqazdan köçüb Avropaya

gedir imiş. Çünki Qafqazın yeri və ab-havası həmişə yaxşı olub, ona binaən ol tayfaların hərəsindən bir neçə adam Qafqazda düşüb qalıb. Sonra ərəblər gəlib onların çoxunu islam edib. Amma dini-islam ol tayfaları birləşdirməmiş hökuməti-ərəb payımal olduğuna ol tayfalar hələ öz dilini danışıb adət-i-qədiməsi ilə zindəganlıq ediblər. Hətta bə'zi yerdə islam heç bina tutmayıb. Məsələn, Osetin tayfası ki, dağlarda sakindir, indiyəcən islam, xristian, bütperəst məzhəblərinin adablarını bircə işlədillər. elə külfət var ki, 3 qardaşın biri müsəlman, biri xristian, biri bütperəstdir. Əgərçi sonradan Qafqaz müsəlman dövletlərinin ixtiyarında olub, onlardan heç kim ol tayfaları birləşdirmək sə'yində olmayıb. Belə də əgərçi Qafqazda islam qeyri millətlərdən ziyadədir, lakin o millətlər birləşiblər, amma biz ittihad-i-islam dahiyəcan olmayıb bir-birimiz ilə düşmənlikdən başqa rəftar etməyib indiyəcən hərə bir tərəfə baxa qalmışıq və nə ki bizim dağlarda sakin olan çərkez, abadxiz, şəpsuğ, adığ, çeçen, kabarda, ləzgi və qeyri tayfalar bir-birini düşmən hesab edib, həmişə dava edirlər, hətta bizim Şirvan uyezdi ki, həməvəqt bir olub indiyəcən birləşməyib, kimi türk, kimi fars, kimi tat dili danışıq. Belədə məktəbxanalar açıb, qəzetlər çıxardıb bir-birimizin dilini öyrətib dərdindən xəbərdar olmaq bizlərə vacib deyilmi?

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Həzrət Məhəmməd Muradi-pəncüm sultan olandan sonra ona bir naxoşluq rücu olur ki, əlacı olmaya. Çünki bu əsnada xristianlar ilə cəng başlanır, ona binaən onun naxoş olmağını xalqa mə'lum eləməyib vüzəralar onun əvəzində hökumət işlərini dolandırılar. Elə ki, xalqa onun naxoşluğu məlum olur və qaideyi-osmaniyyəyə görə gərək hökumət, xilafət, həzrət Osmanın övladının əlində olsun, ol vaxtda xalq arasında danışıq olduğuna vəzirlər hökumət işini dolandırmıqdan ürü bir məclis bina edillər ki, o məclis həzrətin atasından, qardaşı Əbdülhəmiddən və iki vəzirdən olub. Zikr olan məclis Avropada məhşur olan 40 nəfər həkimi-haziq gətirdib ona müalicə elədilər. Amma axırda ki, ol həkimlər hamısı ondan öl çəkər, onun izni ilə qardaşı Əbdülhəmid onun yerinə sultan olur. Yazırlar ki, indi Həzrət

Məhəmməd Murad heç kimi tanıya bilmir və elə zəif olubdur ki, danışmağa amanı yoxdur. Həzrət Əbdülhəmid sultan olandan irəli yazırlar ki, ol həzrət qədim türk dəstəsindəndir, amma indi ol həzrət Məhdət paşaya və qeyri yeni türklərə elədiyi hörmətdən mə'lum olur ki, o da yeni türk dəstəsindəndir. Həzrət Əbdülhəmid mərhum Soltan Məcidin ikinci fərzəndidir. Həzrət Məhəmməd Muraddan 2 yaş kiçikdir. Deyirlər avqust ayının 27-sində həzrət Osmanın qılıncını bağlayıb. Ona sultan Əbdülhəmid-i-düvvüm deyəcəklər.

Keçən səfər yazmışdıq ki, Qaradağ əhli Muxtar Paşanın üstə tökülüb, Osman paşanı əsir edib. İndi "Qolos" qəzetinin müxbiri yazır ki, zikr olan Osman paşa Qaradağın Çetni qəryəsində ki, Qaradağ knyazının paytaxtıdır, ona deyib ki, o şirvanlıdır və irəli rus qulluğunda olub, amma sonradan Osmanlıya gedib. Osman paşa özünü Əsir olmağını belə danışıq: bizim üstümüzdə Qaradağ əhli birdən töküləndə mənim əsgərim qaçmaq istədi. Mən qılınc ilə onların qabağını saxlayan zaman mənim qılıncım sındı. Bu halda məni əhatə edib dəstgir elədilər. Amma Muxtar paşa bu əhvalatı İstanbula belə yazıb ki, mən öz zirdəstimdə olan paşalara hökm eləmişdim ki, filan günün filan saatdan öz əsgərləri ilə filan yerdə məni gözləsinlər. Amma Osman paşa və Səlim paşa ol vaxtdan 4 saat irəli zikr olan yerə gəldiyinə Qaradağ əhli onların əsgərini pərakəndə edib və onlar qaçıb, mənim əsgərimə rast gəlib, onu da qaçırtdığına mən nəolac qalıb Tribnə qalasına qaçıtdım. Belə mə'lum olur ki, İstanbula Muxtar paşanın sözüne inanırlar, ona binaən ki, ona təzədən əsgər tapşırıblar.

Keçən nömrədə çap olunan əsakiri-şahənə basılmaq xəbəri doğru olmadı. Zayçar, Knyajivaz qalalarından Osmanlı əsgəri Aleksanas qalasının üstə gətdiyini ol qalaları serblər təzədən alıb ol xəbəri çıxartmışlar. Amma sərəsgər Əbdülkürim paşa Aleksanas qalasının altında 60 min əsgər cəm edib 8 gün gecə-gündüz cəng edib, ol qalanın bürclərini və ətrafında olan dağları alandan sonra general Çernyayev Aleksanas qalasında 10 batalyon əsgər qoyub özü Deliqrad qalasına gedib ki, əsakiri-şahənə onun dahnca gedib, ol qalanı əhatə edib cəng edir. Xülasə, cəng Serbistan yerində olur və hər tərəfdə əsakiri-şahənə serblərə fəiq gəlir.

Ümdə düşmən Serbistan əhli olduğuna Osmanlı dövləti Qaradağ əhlinə məhəlgüzər olmurdu. Amma indi serb əsgərinə faiq gələndən sonra hökm olunub ki, Muxtar paşa, Dərviş paşa hərə bir tərəfdən Qaradağın yerinə daxil olsunlar.

Aleksanas davasından sonra Serbistanın knyazı Milan qeyri dövlətlərin vəzirli-muxtarlarına bəyan edib ki, barışıq etməyə razıdır. Ona binaən bu halda Avropa dövlətlərinin vəzirli-muxtarları İstanbul şəhərində danışıq başlayıblar. Onlara sədri-ə'zəm mə'lum edib ki, divanda onların iltimasına mülahizə oluncan davanı qurtarmaq olmaz və bir də barışıq olsa, görə bilmərrə olsun, vaxt ilə olmasın, necə ki, serblər xahiş edirlər. Sülhnamənin şərtləri mə'lum deyil. Amma Osmanlı deyir ki, serblər ona davanın xərcini versin və sərhəddə olan serb qalalarının birində həmişə Osmanlı əsgəri dayansın.

Əgərçi sülh barəsində danışıq var, amma dövləti-Osmani bərk tədərük edir. Məsələn, Batum qalasında min fəhlə işləyir. Silistriya, Ruşcoq və qeyri qalalar da əsgərlər üçün altı aya sursat, yə'ni azuqə yığır. İndi "Pravitelstvenni vestnik" qəzeti yazır ki, Ərzurum, Bayazid və Qars qalaların bərkidirlər, oralara top-tüfəng və azuqə yığırlar. Hökm olunub ki, Ərzurum vilayətindən 25 batalyon əsgər və 10 min lirə məbləğ cəm olunsun.

İndiyəcən yunan əhli serblərə kömək etmir, amma Krit cəzirosində sakin olan yunan əhli tərpənişdiyinə dövləti-Osmani oraya 15 min əsgər göndərib və yunan əyalətinin sərhəddində Makedoniya vilayətində o! sərhəddi saxlamaqdan ötrü əsgər cəm edillər.

Əgərçi indi olan Osmanlı davasına Avropa dövlətləri qarışırlar, amma öz xahişi ilə davaya gedən və pul göndərən çoxdur. Məsələn, Aleksanasda olan davada serblərin bir polkundan 30 rus əfsəri öldürüblər. Həmçinin deyirlər ki, Osmanlı əsgərində ingilis və Avstriya əfsərləri var.

Serbistan pul bərc edir. Rusiyada onlara ixtiyar verilib ki, 6 milyon manat bərc etsinlər. Banglarda Serbistanın qəbzlərinin biri 15 min manata satılır.

İskəndəriyyədən avqustun 7-dən yazırlar ki, Həbəş padşahı İoan təzədən Misir ilə dava başlayıb. 2 min Misir əsgəri oraya gedib.

Vəzirli-muxtari-Rus general İqnatyev İstanbulda sülh barəsində danışıq olduğuna otpuskdan qayıdib İstanbula gedib.

Qarabağdan yazırlar ki, oranın əhli istəyir öz şəhərlərində gimnaziya açsın, bu şərt ilə ki, onlar mədyun olurlar 70 min manat versinlər, amma baqi xərcini dövlət versin. Ol 70 min manatı da onlar xəzanədən bərc istəyirlər ki, hər ildə onun bir hissəsini xəzanəyə doldursunlar.

Hacıtərxandan avqustun 7-dən yazırlar ki, kalmıqların yetim uşaqlarından ötrü xristian ruhaniləri təzə məktəbxana açtılar. Oraya 10 uşaq gedib.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бактискаго Губертискаго Правлениа.

*Fi 13 rəmzənülmübarək,
sənə 1293*

...

*Poştı xərçi
başdıran ilədir*

...

Cəhərşənbə günü

*Fi 22 sentyabr Rusiya,
sənə 1876*

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lanın və məktub göndərən qəzeti çap eladının adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

E'LAN

Bədkubə şəhərinin malakan hissəsinə çiçək naxoşluğu düşüb. Ona binaən polisəxana mə'lum edir ki, hər kəsin çiçəyi olan naxoşu ya çiçəyi döyülməmiş uşağı olsa, şəhərin həkimi Vaxramova mə'lum etsin ki, bu naxoşluğa müalicə etmək ona mühəvvəl olunub.

DAXİLİYYƏ

Xeyirxahi-İrənin 16-cı nömrədə çap olunan məktubu barəsində bir şəxs elədiyi suala cavabdır: necə ki insan cismdən və ruhdan mürəkkəbdir və bunların hər birisi əlahiddə şeydir, amma onların bir yerdə olmağı həli-həyata bəis olur, habelə elm iki qışm olur: Əl elmi-İlman: elmül-əbdan, elmül-ədyan və onların hər birisi bir qeyri ələmdir. Amma onların hər ikisi götürdüyü səmərədən nəf bərdar olmayana xoşgüzeranlıq müyəssər olmaz. Bəzlərdə indiyəcən zikr olan elmlərə təfəvüt verməyib onların hər ikisini bir məktəbxanada, bir ustadndan, bir qayda ilə öyrənirlər. Amma bu qayda qədim zəmanə qaydasıdır və zəmanə dəyişildiyinə görə ol qayda həm dəyişilsin.

İnsan dünyaya gələn zaman hər kəs görək özü üçün hər bir şeyi, məsələn, papaq, başmaq, çuxa və qeyrə tikeydi. Əlbəttə, belədə ol işlərin heç birisini yaxşı əmələ gətirmək möqdur deyil idi. Ona binaən

insanın qədəri artanda hərə bir iş məşğul olur, yə'ni kimi başmaqçı, kimi dəri və qeyrə olduğuna hər bir sənət tərəqqi edib. Habelə əsbab və alatielmiyyə olmayanda ya az olanda hər bir tayfa zikr olan elmlərə təfəvüt verməyib onların hər ikisini bir ustadndan, bir məktəbxanada öyrənirdi, yə'ni hər kəs oxuyub həmi molla, həmi hükəma olurdu. Başda sarğı olmayana hükəma demirdilər. Amma bizim zəmanədə ki, tərübati-elmiyyə artıb, ol elmlərin hər birisini oxutmaq üçün qeyri məktəbxana və qeyri müəllimlər lazımdır. Doğrudur, bizim də məktəbxanalarımız var, amma onlardan ümdə mətləb elmi-ədyan oxutmaqdı. Elmi-əbdanı ya heç oxutmuruq ya oxutsaq da ona elə sə'y etmirik. Amma təqazayi-zəmanəyə görə və millətin pişrəvindən ötrü lazımdır ki, biz də qeyri millətlər kimi elmi-əbdanı elmi-ədyandan ayırıb, onun üçün qeyri məktəbxana bina edib, qeyri müəllimlər tə'yin edək. Belədə həmi mollamız molla, həmi hükəmamız hükəma olub, hər bir elm tərəqqi edər, yoxsa bu halda olan kimi hər iki elmin dalınca bərdən düşdüyümüzə onların hər ikisindən avara oluruq. Pəs biz öz elədiyimiz məktəbxana bizim məktəbxana deyil ki, orada başımıza qapaz vurub, ayağımızı falaqqaya salıb, adab, təhərət, qüsl və qeyrə öyrədirlər. Amma elmi-əbdan məktəbxanasıdır ki, onları təzədən bina etmək görək.

MƏKTUBAT

Yazıldı Moskva şəhərində sentyabrın 3-də

Doğrudur, bizim müsəlmanlar arasında arif və qanacaqlı əxşaslar çoxdur, amma bizim bə'zi işlərimizə baxan görə bizi Dəşti-qıpqaq əhli hesab etməsin. Buna səbəb oldur ki, bizim adəti-qədimə zəmanə rəftarı ilə düz gəlmir. Biz qanacağımızı artırmağa sə'y edəndə adəti-qədimələri dəyişdirməyə sə'y etmirik. Məsələn, 15-20 gün bundan əvvəl bizim Şuşa şəhərində axşamdan bir saat keçmiş 7 əlixəncərli adam ... bəyin oğlu ... bəyin sərkərdəliyi ilə ... xanının evinin üstə təkülüblər ki, onun qızını aparsınlar. Qızı və anasını zəxmədar ediblər, amma ətrafında sakin olanlar haraya gəldiyinə qızı apara bilməyiblər. Təəccüb bu deyil ki, belə iş bizim içimizdə bürüz edib. Amma təəccüb budur ki, həmi silist edənə deyib ki... bəy tok olub, onun yoldaşı olma-

yıb və dəxi bunu fikir etmirlər ki, gələn səfər məzkur bəy bir qeyri babanın qızını aparacaq və bir də cənab ... bəy özü haraya gələnlərin qabağına çıxıb deyir imiş: nə var? Övrət uşaq doğur, getməyin.

Mərhəba bizim qədimi adətlərimizə. Bu bizim işlərimiz, bu bizim qüvvətli cavanlarımız, bu da bizim ... atamız.

Nəcəf

ELM XƏBƏRLƏRİ

Beyadigari-sakini-Şirvan

Zəlzələ 3 qism olur: ləpə kimi, tullama, dolandırma. Ləpə kimi olanda yer su ləpələnen kimi tərpənir, yə'ni onun bir tərəfi qalxanda, o biri tərəfi düşür. Tullama olanda yer tullanıb düşür. Dolandırma olanda yer fırlanır.

Ləpə kimi zəlzələdən küləkdən ağac əsən tək evlər tərpənir və əgər ləpə böyük olmasa onlar uçmur. Bu qism zəlzələ elə zərər etməz. Tullamanın gücü və zərbi ziyadə olur. Dolandırmanın, dəxi ziyadə olur. Bu 3 qism zəlzələ ya hamısı birdən, ya ikisi birgə vəqə olur. Onlardan tullama ilə dolandırma birgə olanda zəlzələ ziyadə şiddət edir. Zəlzələ qəflətən başlanıb 1 dəqiqə ancaq çəkir. Çox vaxt da 1-2 saniyədən artıq olmur. Amma bə'zi vaxtda bir neçə gün gedir. Bə'zi vaxtda onun dairəsi az, bə'zi vaxtda çox olur. Məsələn, Şirvanda olanda Badkubədə olmur. Amma qeyri yerdə onun dairəsi 700 min ağacdan ziyadə olur və bir də zəlzələ ya bir tərəfə düz gedir, ya bir yerdən hər bir tərəfə gedir.

Düz gedən zaman bə'zi yerdəki onun binası möhkəm daşdır, mə'lum olmur. Amma binası boş olan yerdə şiddət edir və hər tərəfə bərabər gedən zaman zəlzələ əmələ gələn yerdə şiddət edir, amma uzağa getdikcə gücdən düşür.

Zəlzələnin səbəbi indiyəcən mə'lum deyil, bə'zi hükəma qövlünə görə kürreyi-ərzini içi çox isti olduğuna orada olan şeylər tamam əriyib və onlardan hava qismi şeylərin qapağının altında olan çuxurlara yığılanda su buğu çaynik samavarın üstə qaynayanda onun qapağını tərpədən kimi, yerin qapağını tərpədir ki, ona zəlzələ deyirik. Bə'zi deyir ki, yağış ya qar suyu yerə hopub, axıb gedib, özgə yerdən bulaq olub, yerin

üzünə çıxan zaman yerin altı ilə axanda orada olan şeyləri özü ilə apardığından yerin altında böyük kalafalar əmələ gəlir ki, bu kalafaların kənarları uçmaqdan yer tərpənir. Zəlzələnin səbəbi yerin altında olduğuna, onu görüb bilmək məqdur deyil. Əlbəttə, onun səbəbi ki, mə'lum deyil, əlacı da yoxdur və habelə onun vaxtını da bilmək müşküldür. Bəzi vaxtda zəlzələ olandan irəli yer guruldadır ki, bununla onun vaxtını bilmək olur. Amma çox vaxtda yer ya heç guruldamır, ya guruldayandan sonra zəlzələ olmur. Bə'zi vaxt da zəlzələ olanda yer çatlayır ki, bu çatdaq düşəndə bir elə yekə olur ki, bir dəfə belə çatdağa 10 minəcən adam düşüb, sonra çatdağın kənarları gəlib qovuşduğuna onlar bilmərrə əzilib tələf olub. Bə'zi vaxt da ətrafda olan bulaqların suyu kəsilib, sonra birdən çay kimi ətrafı qərç edir ya onların suyu həmişə isti olur.

Xülasə, zəlzələ özü bir əcayibat olduğundan məsəva, qeyri əcayibatlara həm səbəb olur. Lakin bununla belə hükəma naümid olmayıb, onun səbəbini və əlacını axtarır.

Məlumdur ki, zəlzələ hər dəqiqədə 7-8 ağac yol gedir, amma tələqraf bir dəqiqədə kürreyi-ərzini dolanır. Ona binaən hükəma məsləhət edir zəlzələ olan yerlərdə top qoyub teleqraf ilə zəlzələnin xəbəri gələndə onu atıb sərhasab etsinlər. Amma belə xəbər vermək ilə bizim Şirvanda olan zəlzələdən ki, onun dairəsi kiçikdir, xilas etmək olmaz.

Pəs, sakinani-Şirvan, sizin dərdinizə heç də əlac yoxdur. Həmişə canınız qorxuda və məhənzədən naümid gərək olarsınız. Ona binaən lazım bilib məsləhət edirik ki, ya gedib başqa yerdə sakin olarsınız, ya gözəl vətəninizin buyini eşitməkdən ötrü nəəlac qalıb, orada sakin olarsınız, Evlərinizin binası möhkəm olan yerdə uzununu bir mərtəbə və əgər məqdur olsa ağacdan tə'mir edəsiniz ki, zəlzələ onlara artıq zərər etməsin.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İstanbuldan qəzetlərə yazırlar ki, keçmişdə xədivi-Misrin vəzirini olan Apram paşa ki, Qara dərəyanın boğazının kənarında öz mülkündə sakin olurmuş, özü üçün bir yol qayıranda onun xəbəri sədri-ə'zəmə yetişib, sonra silist başlayıblar və indi mə'lum olub ki, o yola 2 milyon manata qədər xərc olunub. Onu elə təmir ediblər ki, onunla 100 min

əsgər çox böyük toplar ilə Qara dəniz tərəfdən boğazda vəqə olan şahane qalalarda kənar gedib İstanbula daxil ola bilir. Deyirlər yolu Apram paşa bir xarici dövlətin xərci ilə tikdirib. Ona binaən onu döv-lətə xəyanət etməkdən ötrü məhbus ediblər.

Həzrət Soltan Əbdülhəmid-düvvümün soltan olduğunu belə yazırlar: avqustun 17-də sədri-ə'zəm Məhəmməd Rüşdi paşa şeyxülislam Xeyrullah əfəndinin yanına gedib həzrət Məhəmməd Muradın naxoşluğunu bəyan edib. Ol vaxtda şeyxülislam fitva verib ki, əgər padşah iki ay yarım əlacı olmayan naxoşluğa giriftar ola və onun gələcəkdə şəfa tapmağına ümid olmaya, onun yerinə qeyrisini padşah etmək olur. Ona binaən sabahısı günü sədri-ə'zəm vəzir-vüzaranı və üləmaları Topqarı sarayına yığib onlara zikr olan fitvanı məlum edəndən sonra vüzəralar Namiq paşa, Midhət paşa, Xəlil Şərif paşa gedib Həzrət Əbdülhəmidə gətirib taxta oturdub, ona bey'ət edib Əbdülhəmid-düvvüm ismilə soltan ediblər ki, ol saat xaricilər bu əhvalatı xalqa məlum edib, 3 gün 3 gecə şadylanlıq olub. Həzrət Məhəmməd Muradın öz xahişinə görə onu Boğazda vəqə olan Bəylərbəyi sarayında sakin edib ona ayda 33 min manat məvacib təyin ediblər.

16-cı nömrədə yazmışdıq ki, Qarabağda cənab hacı Molla Ələkbər düyü döyməkdən və çaydan su çıxarmaqdan ötrü maşın ixtira etmək fikrinə düşüb. İndi bir şəxs bizə danışıdı ki, ol cənab hər iki maşını tamam edib və Qarabağda bir icma bina olub ki, hər kəs xahiş etsə o maşınları aparıb onun yerində quracaq. Zikr olan icma Əlvənd qəryəsində ki, Kür çayının kənarındadır, bir az yer icarə edib su çıxardan maşının çarxlarını gətirib bu halda Badkubə şəhərinə adam göndərib ki, əhəng və qeyri mayəhtac alsın. Ol icmanın adamı deyib ki, iki aya maşın qurulub tamam olacaq və maşının 36 növcəsi olacaq, hər birinin deşiyi bir çərək qədər və onların hamısından birdən su çıxacaq.

Doğrudur, çarx ilə su çıxarmaq çətin deyil, amma bu qəder su çıxarmaq təəccübdür, ələlxüsus, Kür çayının Əlvənd olan yerindən ki, orada su çox lal axır.

Q a r a d a ğ. Keyvan vilayətində təhmilati-dövlət müəyyən edəndən çox artıq alırlar. Məsələn, Səğən qəryəsi görə ildə 25 tüzən versin,

amma onlardan 700 tüzəndən artıq alırlar. Xülasə, zülm ol qədərdir ki, İsfahan ermənilərinin çoxu baş götürüb Rusiya yerinə köçürlər.

Rusiya Badkubə deryasının şərq tərəfini zəbt edib, orada Krasnovodsk şəhərini bina etməkdən bir murad budur ki, Xivə və qeyri Asiya xanlıqları ilə alış-veriş etsin, amma oralarda karvan getməyə susuzluq və türkmənlərin çapovulğuları mane olurlar. İndi "Bakinskiye izvestiya" qəzetinə yazırlar ki, keçən avqustun 5-də Krasnovodskidən 6 rot saldat, 100 kazak, 100 türkmən atlı toplar, 800 dəvə, 17 dəvə ərradəsi ilə general Lomakinin sərkərdəliyi ilə Xivəyə gediblər. Onların bu səfərdən muradı budur ki, yolun üstə quyular qazıb, su çıxardıb, türkmənlərdən oralarda kənd salıb, Xivəyə gedən yolu abad etsinlər.

Həzrət Əbdülhəmid-düvvüm 32 yaşındadır. Uşaqılıqda Paris şəhərində məktəbxaneyi-hərbiyyədə təlim olunub. Elmlərdən elmi-hərbiyyeni və elmi-coğrafiyanı xoş tutur. Onun bir övreti var imiş, amma övladı olmadıqna, ikisini də alıb və genə övladı yoxdur. Həzrət uşaq olan zaman onun anası mərhum olduğu üçün onun ögey anası onu oğulluğa götürüb. Çünki valideyi-soltana əlahiddə hörmət olunur, məsələn, mərhum soltan Əbdüləzizin validəsinin həmişə 80 xacəsi, 100 kənizi olurdu, ona binaən həzrətin analığı istəyir ki, ona da bu hörmətləri etsinlər. Amma həzrət buna razı olmur. İrəli sarayda qulluq edənlərin hamısına oradan xörək gedirmiş ki, mərhum Soltan Əbdüləzizin zamanında sarayın yeməyinə hər ayda 60 min lirə osmani xərc olunmuş. Amma indi həzrət hökm edib ki, ol şəxslər hamı saraya cəm olub orada xörək yesinlər və bu qayda ilə onlara 20 min lirədən ziyadə xərc olunmayacaq. Keçmişdə vəzirlər soltanın yanında otura bilməz imişlər. Amma həzrət onları oturdub, papiros verib, sonra onlar ilə məsləhət edir.

Bu halda olan Osmanlı davasının səbəbi mə'lumdur. Bosna və Qerdseqovinə əhli onlara çox zülm olur deyib, bir il dava edəndən sonra Avropa dövlətlərinin vəkilləri Berlin şəhərinə cəm olub sülh yazmışdılar ki, dövləti-Osmani onların ixtiyarlarını artırsın və əgər öz

xahişi ilə artırmasa bu işə qarışıqlar. İngilis bu danışığa razı olmadığına ol sülh bərhəm oldu. Bu əsnada Serb və Qaradağ əhli Osmanlı dövlətinin xristian tabelərinə ümid olub cəng başladılar ki, Osmanlı tayfasını Avropa qit'əsindən çıxarıb, orada xristian dövləti bina etsinlər. Avropa dövlətləri sözü bir elədilər ki, bu cəngə qarışmasınlar. İndi 3 aydır ki cəng olur. Avropa dövlətləri xalq bica yərə qırılmasını görüb vəsi-tə düşüblər ki, davanı qurtarsınlar və 2 həftədir ki, İstanbulda dövlət-lərin vəkilləri bu barədə danışıq edirlər. Onlar iltimas etmişdilər ki, 3 ay barışıq olsun. amma Osmanlı dövləti buna razı olmayıb, hökm edib ki, 10 gün dava olmasın və ol vəkillərə məlum edib ki, aşağıda zikr olunan şərtlər ilə sülh etməyə razıdır:

Serbistanın 1857-ci iləcən Osmanlı əsgəri dayanan qalalarında ki, olsun paytaxtı-Serbistan Belqrad və qeyrə, genə Osmanlı əsgəri saxlasın.

Zikr olan ildən sonra bina olan qalalar ki, olsun Aleksanas və qeyrə, dağılsın.

Serb knyazı Milan İstanbula üzr istəməyə getsin.

Serbistan 10 mindən ziyadə əsgər saxlaya bilməsin.

Serbistan Belqradan Niş qalasına dəmiryolu qayırtсын.

Serbistan davanın xərcini Osmanlı dövlətinə versin.

Qaradağ əhli keçmişdəki qayda üzrə qalsın.

Əgərçi dövlətlərin vəkilləri bu şərtlərə razı deyillər, amma ümid-vardırlar ki, dövləti-Osmani bir az da güzəşt etsin. Ona binaən yazırlar ki, bişəkk sülh olacaq. Bu halda 10 gün vədə qurtarıb. Ona binaən əgərçi sülh barəsində danışıq var, amma genə cəng edillər. Aleksana-sın yanında bu gün 3 gündür gecə-gündüz dava olur.

Padşahi-imperatori-əzimi-Rus Krıma soyahətə gedib. Yazırlar ki, Osmanlı dövləti onun pişvazına 3 adam göndərib.

Əgərçi sülh barəsində İstanbulda danışıqdır, amma teleqraflardan məlum olur ki, Rusiyadan öz xahişi ilə Serbistana davaya gedən gün-gündən artır. İndi əvvəl zaman tək bir-bir getmirlər, dəstə-dəstə ge-dirlər ki, hər dəstə 500 və dəxi ziyadə adam olur.

Osmanlı davası başlananda Bolqar xristianları ki, slavyandılar və özləri Osmanlıya tabedirlər, istədilər serblərə kömək eləsinlər, ona bi-naən dövləti-Osmani oraya çox çərkəs və başıpozuq göndərmişdi. Onlar ziyadə zülm elədiyinə bunun sədəsi tamam Avropanı basdı. Ona binaən İngilis oraya silist cəməyə adam göndərmişdi. Onlar mə'lum edib ki, bolqarlardan 12 min adam öldürüb, 17 qəryə yandırılar. Bu-rada da Avropa əhli Osmanlıdan ziyadə narazı olmuşdu.

İngilis xalqı öz padşahlarına ərizə vermişdi ki, Osmanlı dövlətinin düşmənləri ilə birləşib xristianların yerlərini Osmanlıdan alıb, əlahiddə dövlət bina etsin. İndi tel var ki, İngilisin əvvəlinci vəziri xalqa mə'lum edib ki, nə Osmanlının Avropadan qovmaq və nə ol xristian-lardan əlahiddə dövlət bina etmək mümkün deyil.

"Türkestanskiye vedomosti" qəzeti yazır ki, təzodən qıpçaqlar Fərganın sərhəddinə cəm olub, Rusiya ilə dava başlamışdılar. Amma general Skoblev onları pərakəndə edib.

Avqustun 27-də həzrət Soltan Əbdülhəmid-i-düvvüm həzrət Osma-nın qılınıcı bağlayıb.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

*Fi 1 şəvvalülmükərrəm,
sənə 1293*

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

Cümə günü

*Fi 8 oktyabr Rusiya,
sənə 1876*

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lamnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

E' L A N

Gələnlə qəzetimiz genə 2 həftədə bir çıxacaq. Qiyməti 3 manat olacaq. Ona binaən mə'lum edirik ki, onu xahiş edən, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərüb öz ismini və sakin olduğu yeri mə'lum eləsin.

DAXİLİYYƏ

16-cı nömrədə yazmışıq ki, gələnlə 300-cən 6 manat verən müş-təri olsa qəzeti həftədə bir dəfə çıxardacaq. Amma indiyəcən həftəlik qəzet istəyənlə 4-5 adam var və yəqindir ki, təzə iləcənlə belə qəzet istəyənlə 100-dən ziyadə olmayacaq. Pəs belədə təzə iləcənlə gözləyib sonra görək qəzeti bəhrəm edək. Amma vaxt elə gəlir ki, onu bəhrəm etmək insaf deyil. Ona binaən bu vaxtda meydan xali qalmasın deyibən mə'lum edirik ki, gələnlə il genə qəzet iki həftədə bir çıxacaq və qiyməti 3 manat olacaq. Bir məsələdir at ölünəcənlə otlar. Biz də bəsdir sözlünü müş-tərilərdən və ya qeyridən eşidəcənlə görək danışaq. Sonra...

Həzərat, neçə dəfə ərz eləmişik ki, bu şərtlərlə il qəzet çıxartmaq olmaz. Görək Tiflisdə çapxanamız olsun ki, həmişəlik qəzet çap olun-sun, yoxsa 1-2 ilə bizim qəzet bərhəm olacaq. Belədə lazımdır ki,

bizim tavana kəsələr qəzet fikrində olub bir icma bina etsinlər ki, on-lardan vüsul olan məbləğ ilə çapxana açılıns, qəzet basılıns. Haşa bu iş bir tək adam işi deyil. Bizə mə'lumdur ki, heç kəs özünə tavana deməz. Pul ver sözü heç kəsə xoş gəlməz. Amma insanda insaf da gərəklə olsun. 10-15 nökrə, ya at, ya Tula, ya quş saxlayan, Qafqazda qeyri tayfaları xristian etməkdən ötrü bina olan icmaya calis olub ilde 500 manat verən onun bəşdən bir hissəsini öz dilində qəzet çap olunmağa məsrəf etsə məgər günah olar?

Ey müsəlmanlar, vaxt keçməmiş fikrinizi birləşməyə verin ki, da-ğınıq millət çox tez puç olur.

Dağistanda Mehdi xan Usmiyev Qeytağı yazır ki, qəzetini qiymə-tini artırmayıb onu həftədə bir çıxardaqla ki, tavana kəsələrimiz onun artıq xərcini versinlər və özü mədyun olurla ki, ayda 10-15 manat gön-dərsin. Bizim bu halda iki həftəlik qəzet çıxarmaqdən ötrü zəhməti-mizdən savayı ilde 5-6 yüz manat zərərimiz olurla və əgər onu həftədə bir çıxartsaqla, gərəklə zərərimiz 1000-1200 manat olsun. Belədə 1-2 adamın cüz'i köməyindən karsazlıqla olmaz, yaxşıdır ki, cəm olub 5-10 min manat yığaqla, onun sələmi ilə həmişəlik və qiyməti az qəzet çıxar-maqla olsun.

Ey millət təəssübü çəkən qardaşlar, əgər qəzetin xeyrini başa düşüb onun baqlı olmağını istəyirsiniz, indi vaxtdır. Dəmir qızması ikən onu döymək gərəklə, yoxsa sonra onu qızdırmaqla düşvar olurla.

17-ci nömrədə Qarabağ əhli öz şəhərlərində gimnaziya açmaqla qəsdinə düşdüylə xəbərini yazmışdıqla. Çünki bu iş təzə işdir, ona bina-ən lazımla bilirik ki, bu barədə bir neçə kəlmə danışaqla. Əlbəttə, hər kəs öz xərcilə məktəbxana bina etməklə istəsə, ona mane yoxdur. Amma qanuna görə məktəbxana iki qism olurla: ya orada hər bir elm gərəklə rus dilində oxunsun, ya onları hər kəs öz dilində oxuda bilər. Amma la-zımdır ki, bu məktəbxanada rus dili həm oxunsun və elmləri qeyri dildə oxudan müəllimlər gərəklə dövlət tərəfindən imtahan olunalar. Əgərçilə bu halda bizim üçün belə məktəbxana açmaqla məqdurla deyil. Ona görə ki, bizim nə ki elm oxumuş adamımız, hətta elm kitab-larımız da yoxdur. Pəs bu halda bizim müsəlmanlardan məktəbxana açan gərəklə əvvəlincilə qism məktəbxana açsın ki, hər elm rus dilində

oxunsun. Lakin belə məktəbxana açan görək yaddan çıxarmasın ki, gələcəkdə görək bizdə adam olaq və hər bir elmi öz dilimizdə oxudaq. Ona binaən indi açılan məktəbxanalarda öz dilimizi oxutmaq nə ki lazımdır, bəlkə vacibdir.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Çünki qoyunun nəcisi quru olduğundan qaramal nəcisindən tez xarab olur, ona binaən onu aşağıda zikr olan qayda ilə işlətmək dəxi yaxşıdır. Əkin yerində tordan yataq qayıb onun içinə qoyunları gecə yatmağa və gündüz yornuğunu almağa salıb bir neçə gündən sonra toru aparıb qeyri yerdə yataq qayımaq ilə tamam yeri qüvvətli etmək olur. Torun eni görək 3 arşın olsun və gözlərindən qoyunun başı keçməsin. Onun uzunu qoyunun qədərinə baxar, qoyun çox olduqan onu da uzun etmək gerek. Onun hər iki tərəfinə bir yoğun köndir keçirdib, ağac mıxlar ilə yerə bərkidib, yataq qayımaq gerek. Yaxşıdır ki, bu yatağı çahargül edib onun hər küncünə bir 3 arşın uzunluqda və onların arasında hər 30 arşına bir 2 arşın yarım qəder də mıx vurasan və oğər ol yerdə qurd, çaqqal olur isə gecələr gödək mıxların hərəsinə bir it bağlayasan. Min qoyun ilə 2 gün 2 gecədə yarım desyatın yeri qüvvətli etmək olur. Bu qəder yer üçün qayrılan yatağın uzunu 120, eni 90 arşın olur. 3-cü günü sübhədən toru aparıb təzə yerdə qurub yatağın yerin bir neçə tərəfdən şuxm edib, gün qızmamış qoyununun nəcisini yerə qarışdırmaq gerek, yoxsa gün qızanda nəcis qüvvətdən düşüb xarab olur. Çünki qoyun nəmiş yerdə yatanda naxoşlayır, ona binaən belə yataqlarda qoyunu baharın ortasından payızın ortasınacan saxlamaq yaxşıdır. Elə ki nəmişlik düşdü, qoyunu gerek həmişə saxlanan yataqlarda saxlayasan. Zikr olan qədərdə qoyun ilə bir ilə 70 desyatından artıcaq yer qüvvətli etmək olur.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Teleqrafxanalarda bir əsbab işləyir ki, ona qalvanoskop deyirlər. Bu əsbabın qiblənamənin miqnatisi kimi miqnatisi var ki, onun tərəpənməyi ilə qalvanizmin çox ya azlığını bilirlər. Martinq cəzirəsində

teleqrafçı görüb ki, miqnatis tərəpənəndən bir az sonra zəlzələ oldu, ona binaən bu təcrübəni qeyrilər də imtahan edillər. Deyirlər ki, zəlzələ olmağını 1-2 saat irəli bilmək olur.

Amerikada yazı yazmaqdan ötrü bir maşın ixtira olunub ki, fortepianoya oxşayır. Onun hər dilini basanda bir hərf yazılır. Deyirlər bu maşın əl ilə yazmaqdan birə-bir tez və yaxşı yazır.

Hod adlı nemes bir atəş ərradəsi qayımaq fikrinə düşüb ki, su üzündə işləsin. O yazır ki, gəminin altına ox qayıb, onun uclarını boçkaların üstə saxlayıb ona zikr olan ərradəni qoşanda görək gəmi vapordan birə beş tez getsin.

Avropada şüşəni elə yetirirlər ki, yumşaq olur. Belə şüşədən bəzi parça toxuyurlar. İndi yazırlar ki, Basti adlı fırəng bir icma düzəldib Parij şəhərinin ətrafında bir böyük karxana bina edib ki, yumşaq şüşədən hər bir qism şey qayırın.

Çünki xarab olmuş sudan bədənə ziyadə zərər olur, ona binaən hükəma məsləhət edir ki, belə suyu qaynadıb sonra içsinlər və oğər qaynatmaqdan su yaxşı olmasa, ona bir az lumu turşusu töküb qaynadıb sonra turşu qəder də soda salıb içsinlər.

Parijə yanğı xəbərini verməkdən ötrü maşın qayırbılar ki, teleqraf məfili kimi onun iki rezinəyə bükülmüş məfili var. Onları imarətin hər bir tərəfinə aparıb birisinin ucuna qalvanizm maşını və birisinin ucuna zəng bağlayırlar. Bir yerə yanğı düşəndə məfillərin rezinəsi yandıqına, onlar bir-birinə döydiyinə zəng soda edib, imarətin sakinlərini xəbərdar edir.

Bu çağacan Avropada kağızdan bəzi şeylər qayırdılar, amma indi Amerikanın Nyu-York şəhərində bir karxana bina olub ki, kağızdan

hər bir qab-qasıq ki, od üstə qoyulmur, məsələn, boşqab, kasa və qeyri qayınıllar. Bu qabların yaxşılığı budur ki, özü yüngül olur, onu qalaylamaq gərəkdir deyil, ondan su süzülür, yerə düşəndə sınırmır. Kağızın üstə qalın lak çəkildiyinə xörəkdə işlənən turşu və qeyri ona kar etmir və bir də bu lakı hər qism rəng ilə boyamaq olur, hətta ona qızıl suyu da çəkmək olur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İstanbuldan firəng dilində basılan "Tems" qəzetinə yazırlar ki, Osmanlı dövlətinin Anadolu vilayətində sakin olan ermənilər öz patriarxlarından iltimas ediblər ki, dövləti-Osmanidən təvəqqə eləsin:

1) Məxsusi yerlər barəsində təzə qanun qoyulsun. 2) Dərəbəyilərinə hökm olsun ki, erməniləri incitməsinlər. 3) Təzə qayda qoyulsun ki, erməni uşaqları 21 yaşınacan islam ola bilməsin. 4) Ermənilərin şahidliyini divanlarda qəbul eləsinlər. 5) Patriarxa izn olsun ki, erməni-lərə zülm olanda silist elətsin.

Rusiyada təzə qayda qoyulub ki, xalqın atlarının hesabına gedib onun qədrini bilsinlər ki, cəng vaxtında məəttəllik olmasın. Yazırlar ki, bir tək Peterburq şəhərində 34900 at yazılıb.

Bir xəbər çıxmışdı ki, İran dövləti Osmanlı dövləti ilə kağızlaşmış ki, cəng olsa, kömək eləsin. İndi Tehrandan yazırlar ki, bu xəbər boş sözdür.

Gələn il Qafqaz vilayətindən cəm olası xərcin qədəri: tövcü 1934833 manat, içgi xərci 1010800, neft xərci 232788, tənəki xərci 413000, duz və zəy xərci 226645, tamojni xərci 1265375, gerbavoy kağızdan 219500, sudebni poşlin 114500, dadistəd xərci 415000, xırda xərcələr 218250, qızıl-gümüş şeylərə prob vurmaqdan 900, dağlardan 10800, poştdan 234500, xəzanəyə yetişən mülklərdən 735, padşahlıq mülklərinin icarəsindən 519500, meşələrdən 134820, qeyri xərclərdən 315036, cümlətani 7272982 manat, yə'ni bu ildən 166729 manat artıq cəm olacaq.

Avstriyanın Osmanlı sərhədində vəqə olan Raquza şəhərindən yazırlar ki, Qaradağ knyazının izni ilə əsir olan Osman paşa zikr olan şəhərdə gözməyə gedib.

Ermənilərin "Mşak" qəzetinə Axalkalak şəhərindən yazırlar ki, müsəlmanlar oğurluğu zurna-qabal ilə cləyirlər. Bir dəstə adam gəlin aparırıq deyibən yola çıxıb gedib-gələni soyurlar.

"Tiflisski vestnik" qəzeti yazır ki, bu halda Tiflis və İrəvan quberniyalarında bir neçə qaçaq dəstəsi var. İskəndərin dəstəsində 10, kor İsmayılın dəstəsində 8, Mehrolinin dəstəsində 7 adam. Ondən masəva deyirlər ki, bir neçə dəstə Osmanlı sərhəddindən təzadən keçib. Bu yavaq zamanda Tiflis şəhərinin yanında bir karvandan ki, orada 115 dəvə və 100 at var imiş, 15 dəvə və 20 at yük ilə belə qovub aparıblar.

Padşahi-imperatori-ə'zəmi-Rus hökm edib ki, Krım müsəlmanlarından qaçıb Osmanlıya gedən geri qayıtsa, onlara mane olmasınlar.

20 il bundan sabiq Firəng, İngilis Osmanlı ilə birləşib Rusiya ilə clədiyi cəngin barışığı Firəngistanın Parij şəhərində olduğuna ona Parij sülhü deyirlər ki, ol sülhnaməyə Rus, Firəng, İngilis, Osmanlı, Avstriya, Prussiya, İtaliya qol çəkib. Ol sülhnamənin bir şərti budur ki, Osmanlı dövləti Avropa dövləti hesab olunsun və zikr olan dövlətlərdən iznsiz heç bir dövlət Osmanlı ilə cəng eləməsin. Həmcinin zikr olan sülhnaməyə görə Serb, Qaradağ və qeyri əyalətlərə ki, Osmanlıya xərac verillər, bəzi ixtiyarlar verilib. Keçən nömrədə yazılan Osmanlı Avropa dövlətlərinin vəkillərinə pişnəhad clədiyi şərtlərin bəzisi zikr olan sülhnaməyə namüvafiq olduğuna Avropa dövlətləri ona razı olmadılar. Bəzi dövlətlər xahiş elədilər ki, Serbistan keçmiş qayda üzrə qalsın, Qaradağa bir parça derya kənarından yer verilsin. Bosna, Qerdseqovino, Bolqariya vilayətlərinə bəzi ixtiyarlar verilsin,

yə'ni onların hər birisi Serbistan kimi əlahiddə Osmanlıya xərac verən əyalət olsun ki, ümürati-daxiliyyələri özlərində ola. Bu şərtlər zikr olan Paris sülhnaməsinə namüvafiqdir deyib bə'zi dövlətlər də buna da razı olmadılar. Bu səbəblərə sülh barəsində danışıq tulani oldu. Ona binaən hamı dövlətlər xahiş edirlər ki, sülhnamə bağlanınca vədə ilə barışıq olsun və bu barədə Osmanlıdan təvəqqə eləmişdilər. İndi tel gəlib ki, vüzərayi-Osmani məşvərat edib belə və'də ilə barışıq istəyirlər, altı ay, yə'ni mart ayının 15-cən cəng olmasın. Ol yerlər ki, bu halda Osmanlı əsgərinin əlindədir, altı ayın müddətində orada əsgər də olmasa, Osmanlı ixtiyarında qalsın və bir də bu 6 ayın müddətində hər iki tərəfə qeyri yerlərdən kömək, ya pul ilə, ya əsbabi-hərbiyyə ilə, ya adam ilə olmasın. Serb əhli bu şərtlərə razı deyil və Avropa dövlətləri razı olmağı məlum deyil.

“Bakinski izvestiya” qəzetinə Krasnovodskidən yazırlar ki, general Lomakin Xivənin sərhəddinə yetişəndə Xivənin xanı onun pişvazına çıxıb. Deyirlər onların miyanında belə danışıq olub: çünki Xivənin xalqı onların hökumət əhli ziyadə bədbihesablıq elədiyinə onlardan narazıdır və istəyir Rusiyaya tabe olsun, ona binaən zikr olan xan deyib ki, əgər Rusiya dövləti mənə bir az güzəran versə, mən öz xanlığımı Rusiyaya verərəm.

Gəncədən “Tiflisski vestnik” qəzetinə yazırlar ki, keçən sentyabrın 23-də şəhərin milləti bağında Osmanlı slavyanları üçün pul yığmaqdan ötrü gəzmək qayırmışdılar. Orada çox müsəlman var idi, onlar çox pul verdilər.

Məsələn, Hacı Abbas Allahverdi oğlu bağa girməkdən ötrü altı şahı əvəzinə 10 manat verdi. Cümlətəni 556 manat cəm olub.

İstanbul qəzetlərində yazırlar ki, Osmanlı dövlətinin Peterburqda olan vəziri-muxtarı Kabul paşanın övratı bir kitab yazıb adı “Vətən”. Ol kitabı öz xərcilə çap eləyib satdırır ki, ondan cəm olan məbləğ Osmanla əsgəridən zəxmdar olanlara məsrəf olunsun.

Bolqariyanın əhli İngilise iki adam göndərib ki, onlara olan zümləri oranın padşahına mə'lum edib iltimas eləsin ki, İngilis də onlara kömək eləsin.

İngilis paytaxtı London şəhərində bir icma bina olub ki, Osmanlı ilə cəng edən serblərə kömək eləsin. Yazırlar ki, ol icma sentyabrın 13-cən 39 min manat cəm edib onlara göndərib.

İstanbuldan yazırlar ki, dövlətə xəyanət etməkdən ötrü məhbuz olan Apram paşanın işinə bu yavuş zamanda mülahizə olunacaq.

İngilisin xalqı Osmanlı ilə cəng edən xristianların tərəfini saxlamaq bundan mə'lum olunur ki, indiyəcən İngilisdə 262 dəfə xalq cəm olub. Osmanlı ol xristianlara elədiyi zümlərdən danışib. Bu səbəb Hindistanda çap olunan müstəqil qəzetləri İngilisin xalqına məsləhət edirlər ki, Osmanlımın tərəfini saxlasın.

“Türküstan” qəzetində yazırlar ki, Xoqənd xanlığının ixtiyarında köçəri qırğızlar var idi ki, Rusiya Xoqəndi zəbt edəndən sonra onlar gedib Alay dağında sakin olurdular. İndi onlar Abdulla bəyin sərkərdəliyi ilə Rusiya ilə dava başladığına general Skoblev gedib onları pərakəndə edib. Deyirlər ki, Alay dağını da Rusiya zəbt edəcək.

Zikr olan qəzet yazır ki, Daşkənd şəhərində avqustun 15-də gimnaziya açılıb.

Tiflisdə təzə ildən gürcü dilində “İberiya” adlı qəzet çap olunacaq.

“Kavkaz” qəzeti yazır ki, Qafqazda qeyri tayfaları xristian etməkdən ötrü bina olan icma keçən il Abxaziya və Osetiniyadan 450 adam xristian edib.

Gələn həftə Badkubənin klubunda Osmanlı slavyanları üçün teatr çıxardacaqlar.

Bu oktyabr ayının 2-də Badkubənin məhbəsxanasından dustaqlar qaçıblar. 5 adam indiyəcən tapılmayıb.

“Vraçebni vedomosti” qəzeti yazır ki, sentyabrın 12-cən Rusiyadan Qaradağ və Serbistana 338 həkim gedib.

“Donski qəzet” yazır ki, kalmıqlar Osmanlı slavyanları üçün 35 at göndərirlər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правления.

2-ci sənə

20-ci nömrə

Fi 15 şəvvalülmükərrəm,
sənə 1293

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Cümə günü

Fi 22 oktyabr Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qapık

...

2 həftəlik qəzet

E'lannamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələn il qəzetimiz genə 2 həftədə bir çıxacaq, qiyməti 3 manat olacaq. Ona binaən məlum edirik ki, onu xahiş edən, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərüb, öz ismini və sakin olduğu yeri məlum eləsin.

DAXİLİYYƏ

Bir məsəldir ki, cidanı torbada gizlətmək olmaz. Habelə bu halda təzə xəbər çox olduğunu gizlətmək məqdur deyil. Amma bu xəbərlər elə xəbərdir ki, hər kəs onların barəsində az danışib çox eşitmək istəyir. Belədə qəzet çıxarmaq nəhayət çətindir. Hər müştəri gözünü dikib ki, qəzet gəlib ona təzə xəbər gətirəcək, amma qəzet çıxardan..

Məlumdur ki, qəzet çıxarmaqdan ötrü gərək izn olsun və izn istəyən zaman qəzet çıxardan gərək məlum eləsin ki, filan və filan mətləblərdən danışacaq. Ona binaən qəzet üçün vaxta münasib danışmaq əgərçi məqdurdur, amma... olmaz ki, izn olan mətləblərdən bir mətləb üstə həmişə danışılısın. Ol vaxtda qəzet izn olan qaydadan çıxdığına qanuni-çəpiyə görə gərək onu bəhrəm etsinlər. Bu səbəblərə bizim çox xəbər istəyən müştərilərimizdən üzr istəyirik ki, təzə xəbər az yazılmaqda bizi günahkar hesab eləməsinlər. Əgərçi bu halda təzə xəbər çoxdur, amma qəzeti təzə xəbər etmək mümkün deyil, lazımdır ki, qeyri mətləblərdən həm danışılısın.

Hasar ya torpaqdan, ya ağac, qamış, kol və qeyri quru şeylərdən və ya kök ağacdən olur. Onilə ya evləri, ya həyəət-bacanı, ya bağ-bostanı və ya qeyri əkinə mühafizət edirlər. Torpaqdan çəkilən hasarlar ki, ona xəndək deyirik zəhməti çoxdur, amma yağış, küləkdən tez xarab olur. Ağacdən, koldan, qamışdan və qeyri quru şeylərdən çəkilən hasar vaxt ilə tələf olur və bir də belə hasar nə ki ol yeri yangından mühafizət etmir, bəlkə özü buna bais olur. Bu səbəblərə zikr olan hasarların hamısından kök ağacdən çəkilən hasar yaxşıdır ki, vaxtilə xarab olmaqdan başqa gün-gündən artır möhkəm olur. Ondən masəva, belə hasarlanan yer kölgə olduğuna nəmiş olur. Ona binaəndə orada ol qəder quraqlıq olmaz, yangı, külək, yağış və qeyri ona karətməz. Bə'zi quşlar və ya qeyri heyvanat ol ağacları məskən edib, ol yerdə əmələ gələn əkinə zərər edən cücüləri tələf edir. Onların kölgəsində insan və mal-qara üçün xoş keçinir. Onların ilbəil qırılan budaqlarını odun kimi yandırmaq olur. Xülasə, hasar yerinə ağac bitirtməyin ziyadə nəf'i var, ələlxüsüs isti tərəflərdə. Ağac ya xəndək üstə ya düz yerdə görə əkiləsin. Onları əvvəl zaman mal-qaradan saxlamaqdan ötrü hasarlaşmaq görə. Lazımdır ki, əkilən ağacları bir boyda olsun ki, böyük ağacları kiçiklər bitməyə mane olmasın. Bu səbəbə yaxşıdır ki, ol ağacların toxumunu bir qeyri yeri şuxun edib orada əkilən 1-2 ildən sonra çıxarıb, hasarın yerində şitil edəsən. Onların bir-birindən arası ağacın budaq atmağına baxar. Əgər ağac budaq atırsa, hər sağına 3-4, yoxsa 5-6 ağac əkilir. Onları şitil edən zaman görə bir az saxlayasan ki, gələn il quruyan ağacları çıxarıb onların yerinə təzədən şitil edəsən. Belə hasardan ötrü hər bir qism ağac əkmək olur, amma yaxşıdır ki, bir hasarda bir qism ağac ola və bir də bağ-bostanın ətrafında əkilən ağac görə elə ağac olsun ki, onda çox cücü olmaya, yoxsa onlar əkinə zərər edər. Məsələn, alma, çinar, qovaq ağacları belə hasardan ötrü çox yaxşıdır. Belə hasarda ya ağacları bir-birinə yavuş bitirdib hər il onların budaqlarının başını bərabər vurmaq görə ya onları çox sıx etməyib, dibindən boğazlayıb, sonra dibindən çıxan budaqları bir-biri ilə hörmək görə və ya onları aralı əkilən onların arasında bartikan kolu, ya quru kol əkmək görə.

Oktyabr ayının 10-da saat 12-də Badkubədən Hacıtərxana getməkdən ötrü "Baryatinski" vaporuna oturub yola düşdük. Zikr olan atəş gəmisi Badkubə dənizində olan vaporların çox böyüklərinin birisidir ki, onun 30 sağı tulu və 120 at gücünə gücü var. Badkubədən çıxanda gilavar, yə'ni qiblə küləyinə əsdiyinə yelkənləri açıb, hər saatda 20 verst gedib, sabahısı günü sübh zamanı Dərbəndə yavuşlaşanda gördük ki, şimal tərəfindən bir qara bulut qalxıb bizim tərəfə gəlir. Ol vaxtda bizdən irəli 3 yelkən gəmisi, gilavar əsdiyinə yelkənlərin açıb gedirdi. Zikr olan bulutu görüb vaporun əmələcatı bir-birinə dəyəndə kapitan öz yerinə qalxıb əlində dərin bulut gələn tərəfə baxıb hökm elədi ki, dərhal yelkənləri yığıb hər kəs öz yerində hazır olsun. Xülasə, tufanın tedarüki olundu. Xəzri, yə'ni şimal küləyi mürür ilə yavuşlaşdı. Qabaqda gedən yelkən gəmiləri bir-bir yox oldu. Axırda bizim atəş gəmisi özündən çox böyük ləpələrin içinə düşdüynə, bizim üçün dünya yox oldu. Ləpələr başımızın üstünə keçib, gəminin o biri tərəfinə töküldüynə hətta göyü də görmək müşkül oldu. Hərə gəminin bir tərəfinə yapışib durduq. "Baryatinski" irəli gedə bilməyib lövbər atıb dayandı. Ləpə onun dəmir ilə bərkimmiş qıraqlarını sındırıb apardığına kapitan hökm elədi ki, lövbəri yığıb, Badkubəyə qayıdaq. Bu minval ilə qırx iki saat suyun içində yemək-ıçməksiz və yuxusuz qalıb, çaharşənbə günü oktyabrın 13-də sübh tezdən Badkubə bargahına daxil olduq.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Osmanlı dövlətinin Avropa qit'əsində olan vilayətlərində (Serbiyandan, Qaradağdan, Boğdan Əflandan, yə'ni Rumelidən savayı) 3 milyon 460 min müsəlman, 4 milyon 513 min xristian sakin olur. Millət hesabı ilə türk osmanı 1326000, qrek 1137000, alban 1011000 ki, onlardan 723000 müsəlman olub, rumın 200000, slavyan tayfası ki, onslar serb 1388000 ki, onlardan 463000 islam olub. Bolqar 2877000 ki, onlardan 1860000 islam olub. Rus 10000, qeyri tayfalar: erməni yüz min, yəhudi 700, qaraçı 104000, çərkəs 144000, tatar 120000, ərəb 2500, Avropa əhli 60000.

İngilisin paytaxtı London şəhərində 4 milyona qədər adam sakin olduğuna orada hər bir mə'kulat, ələlxüsus, ət çox bahadır. (İngilisdə hər gün ət yeməyən adam olmaz. Ona binaən ingilisin fəhləsi çox qüvvətli olur ki, onlardan bir fəhlə görə iş qeyri yerlərin 3-4 fəhləsi-nə bəsdir). Bu səbəblərə Amerikadan Londona ki, onların arasında Dəriyayi-Mühit vəqədir və eni bir neçə min verstdir, ət gətirib satıllar. Yazırlar ki, bundan ötrü Amerikada əlahiddə gömi ixtira olunub ki, onun necə təmir olunmağı mə'lum deyil. Gəminin içini təzə ət ilə doldurub onun havasını dəyişdirib soyudurlar ki, ət xarab olmayb, gəlib Londona yetişir.

Cəng edən zaman adam özünü itirməyi bundan məlum olur ki, meydanda qalan tūfənglər yaxşı dolunmamış olur. Məsələn, Amerika davasında cəngdən sonra meydandan 24000 tūfəng yığıblar ki, onların ancaq 4-dən biri yaxşı doldurulmuş imiş, baqisi tamam yaman dolmuş olub, yəni bir tūfəngə 2-dən tutmuş 40-can güllə salınmış olub. Bu təcrübə qeyri cənglərdə həm aşkar olub.

Rusiyada yanğı çox olmağına bir səbəb də budur ki, kəndlərdə evlərin üstün qamış, bəlim və qeyri ələfiyyat ilə örtürlər. İndi bir şəxs yazır ki, ol şeyləri bu tövr ilə yanğından mühafizət etmək olur: suyun içinə gil torpağı töküb, qarışdırıb, zikr olan ələfiyyatı onun içində bir neçə gün saxlayanda onlar sonra elə tez yanmırlar.

Başın tükü ağarmaq iki qism olur: ya qocalıqdan, yəni zəiflikdən, ya başın dərisi naxoş olduqda tük ağarır. Əlbəttə, zəiflikdən ağaran tükə əlac yoxdur, amma adam cavan olan zaman başın dərisi naxoş olduğuna, onun tükü ağarmağa başlayanda ona müalicə edib tükü ağarmaqdan saxlamaq olur. Lakin lazımdır ki, müalicəni tükülər ağarmamış elədəsən, yoxsa onları təzədən qaraltmaq mümkün deyil.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubədə oktyabrın 10-da bərk xəzri əsib çox yelkən gəmisini tələf edib. İki atəş gəmisini – birisi "Baryatinski" və birisi "İran" şikəst edib. Badkubənin Corat qəppəsinin əhlinin qoyun sürüsünü ki, 950 qoyun olub, aparıb dənizə qorq edib. Sürünün çobanı bu zaman vəfat edib.

Bir neçə ildir ki, Badkubə şəhərində məxsusi bang açılıb. Keçən ildən bəri onun calislərinin miyanına ikitirəlik düşüb. Bir dəstənin başa Karapet Pavloviç Lalayev idi ki, bangı dolandıranlardan narazı olub, istəyirdi onların yerinə öz adamların intixab eləsin. Bu oktyabr ayının 15-də calislərin hamısının məclisində bangı dolandıranlar zikr olan Lalayevdən ərəz elədiyinə, məclis onu xaric etmək istəyib. Ona binaən Lalayev ərəzə verib calislikdən xaric olub.

Peterburqda əkademiyanın ocayibatxanası var ki, altı hissədir: birinci hissədə 7000 çap olunan qədim kitab var. 2-ci yazma kitabxanasıdır ki, orada 1200 müsəlman kitabı ərəb, fars, türk dillərində, 1200 Xəta, Mancur, Yapon, 100 Tibeti-Monqol, 200 gürcü, erməni, 200 sanskrit, yə'ni qədim Hindistan dillərində. 3-cü hissədə üstü yazılı daşlar və qeyri qədim şeylər, o cümlədən perqament üstə yazılan Quran saxlanı. 4-cüdə 20000 pul ki, çoxu qədim müsəlman dövlətlərinin sikkəsidir. 5 və 6-cı hissələrdə müsəlmanların və yəhudilərin çox qədim şeyləri saxlanı.

"Tifliski vedomosti" yazır ki, oktyabrın 10-da axşam saat səkkizdə Osmanlı dövlətinin Tiflis şəhərində olan jeneral-konsulu cənab Bidjiti və onun övrətini öldürüblər. Ol cənab özü qrek, övrəti polka və hər ikisi xristian imişlər. Konsula xəncər ilə 20 yara yetişib. Onları öldürən məlum deyil, amma belə məlum olur ki, onlar Evin yolunu yaxşı bilirlər imiş. Bir saat və bir üzük aparıblar.

"Qolos" qəzeti yazır ki, hökm olunub Peterburqda sakin olan, qulluqda olmayan əfsərlərin, yə'ni hərbiyyə qulluğunda olmuş adamların hesabını yazıb mə'lum eləsinlər.

Zikr olan qəzet yazır ki, Kronştadtda təmir olunan "Pyotr veliki" adlı cəng gəmisini qurtarıb, oktyabrın 2-də Ağ dənizə gedib. "Birjavyo vedomosti" qəzeti yazır ki, Kronştaddan ki, Peterburqun Nargin qalasındır, 22 çox böyük top cənubi Rusiya, yəni Qara dəniz kənarına göndərirlər ki, o topları əvvəldən istəyirdilər Kronştadtda saxlasınlar.

Kəçən il Moskvada olan tüccar bangında 7 milyon manat kəsr gəldiyinə onu bağlayıb bangın işlərini dolandıranları və 7 milyon manatı borc alıb verə bilməyəni dəstgirdib, indi onların işinə Moskvanın Okrujnyo sudunda mülahizə edillər. Bu işdə 20 adam taxsirlənir. Bir neçə yüz şahid və bir neçə min tələbkər var ki, zikr olan bangın çalışmaları imişlər.

"Qolos" qəzeti yazır ki, Buxara xanının iki oğlu Peterburq şəhərinə gəlib. Kiçik oğlu məktəbxaneyi-hərbiyyəyə girib və böyük oğlu səyahət edir.

Gələn dekabr ayının 20-dən Odessa şəhərində əkin, ziraət əsbablarını oraya cəm olan kəslərə göstərəcəklər. Hər kəs xahiş etsə ol vaxtda gedib zikr olan əsbabları görə bilər.

Oktyabrın 19-da Badkubəyə tələ gəlib ki, Peterburqda çap olunan "Pravitelstvenni vestnik" qəzetində ki, onu dövlət basdırır, yazılıb: padşahi-imperatori-ə'zimi-Rus və vəziri-muxtarı general İqnatyevə hökm edib ki, Osmanlı dövlətinə mə'lum eləsin: əgər Osmanlı dövləti iki günəcən 6 həftəlik ya iki aylıq sülhə razı olmasa, ya bu halda serblər ilə olunan cəngi mövqif eləməsə, zikr olan vəziri-muxtar öz əmələcatı ilə İstanbul şəhərindən çıxıb, Rusiyaya qayıdacaq. Oktyabrın 21-də Osmanlı əsgəri Aleksanas qalasını alıb.

"Тифлисски ведомости" qəzetində çap olunan tellər:

Oktyabrın 6-da Parijdən. Deyirlər ki, Rusiya ilə Avstriyanın arasında 6 həftəlik sülh barəsində danışıq olub və əgər Osmanlı ona razı

olmasa, ol vaxtda Bosnə və Bolqariyanı Avstriya və Rus əsgəri zəbt edəcək. Ona binaən cəng olacaq xəbəri çıxıb.

Oktyabrın 9-da Londondan, İngilis dövləti qeyri dövlətlərə mə'lum edib ki, Osmanlı istəyən 6 aylıq sülhə razı olub. Ona binaən Osmanlıya deyə bilmək ki, 6 həftəlik sülh eləsin.

Oktyabrın 10-da Parijdən. İstanbulda xəbər çıxıb ki, İngilis dövləti Osmanlıya kömək eləmək istəmir. Ona binaən xalq çox bidamağ olub. Dərviş paşaya kömək yetişmədiyinə, Qaradağ yerindən çıxıb gedib.

"Pravitelstvenni vestnik" qəzetinin 220-ci nömrəsində çap olunan tellər:

Oktyabrın 4-də İstanbul. Rusiya dövləti Osmanlı istəyən 6 aylıq sülhə razı olmadığına çox qəmgin olublar.

"Framdelbat" qəzeti yazır ki, İtaliya dövləti də Osmanlı istəyən sülhə razı deyil.

Firəngistanın "Debat" qəzeti yazır ki, əgər Rusiya Osmanlı istəyən sülhə razı olmayıb, amma bundan belə təsəvvür etmək olmaz ki, cəng olacaq.

İngilisin "Tayms" qəzetinə Tehrandan tələ var ki, guya Rusiyanın məsləhətinə görə İran dövləti Osmanlı sərhəddinə əsgər göndərmək istəyir.

Zikr olan qəzetə Osmanlı dövlətinin Trabzon şəhərindən yazırlar ki, Avstriya vaporları gətirən topların bir hissəsini Kars və Ərzurum qalalarına göndərdilər və bir hissəsi orada saxlanıb.

"Ağenti-jeneral Rus" qəzeti yazır ki, Osmanlı istəyən 6 aylıq sülh tələyə oxşayır. Ona binaən Rusiya ona razı olmayıb istəyir ki, altı həftə sülh olsun və belə mə'lum olur ki, qeyri dövlətlər də buna razıdır.

Oktyabrın 6-da Rusiyanın vəziri-muxtarı general İqnatyev öz küfləti ilə İstanbul şəhərinə daxil olur oktyabrın 15-də özünün vəkillik kağızını həzrət Əbdülhəmid-i-düvvümə pişnəhad edib, həzrət sultan sabahısı günü onu danışığa çağırıb.

Oktyabrın 4-də Moskva şəhərinin camaat məclisində padşahi-imperatori ə'zəmin adına belə kağız yazıb göndəriblər: camaat, Moskva həmişə Rusiya dövlətinin qeyrət çəkəni olub. Hər bir tövr ilə onun şöv-kəti artıq olmaqdan ötrü kömək etməyə hazırdır və bunilə belə təvəq-qə ediblər ki, Osmanlı ilə cəng edən slavyanlara kömək eləsin.

İstanbulda olan ermənilərin millət məclisi kağız ilə Osmanlı dövlətindən təvəqqə edib ki, təzə qoyulan qanunu tamam Osmanlı tabeləri üçün qoyulsun və bu kağızı firəng dilinə tərcümə edib, tamam Avropa dövlətlərinə göndəriblər.

Odesa şəhərindən ki, Qara dəniz kənarında vəqedir, "Moskovski vedomosti" qəzetinə yazırlar ki, iki həftə bundan irəli bərk alış-veriş olurdu. Elə ki, Qara dənizdə olan gəmiləri dövlət əsgər aparmaqdan ötrü kirayə tutdu, alış-veriş sükut edib və genə yazırlar ki, bir neçə adam istəyir bir icma bina eləsin ki, ona calıs olan ingilis karxanalarında qaynılan şeyləri alıb satsın.

Yazırlar ki, İngilisdə kağız kimi barıt ixtira ediblər ki, onun tüstüsü az olur, tūfəngi elə qaraltmır, az nəm çəkir və ucuz əmələ gəlir.

"Qolos" qəzetinə Amerikadan yazırlar ki, oranın karxanalarında Osmanlı dövləti üçün bir neçə milyon tez atılan tūfəng və onlar üçün güllə qayırlar.

Qaradağ vilayətinin Çeteniya şəhərindən yazırlar ki, Osmanlı paşa ki, izn alıb Raqoziya şəhərinə getmişdi, genə geri qayıdıb.

"Qolos" qəzeti yazır ki, oktyabrın 10-da Osmanlı dövlətinin vüzərə məsləhətxanasının rəisi Kamil paşa mərhum olub.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Fi 1 ziq' dətülhəram,
sənə 1293

Post xərci
basdıran ilədir

Şənbə günü

Fi 6 noyabr Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi - 3 manat

Altı aylığı -

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lanınamə və məktub göndərən qəzeti çap eladənün adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E' L A N

Gələcək il qəzetimiz genə 2 həftədə bir çıxacaq, qiyməti 3 manat olacaq. Ona binaən mə'lum edirik ki, onu xahiş edən, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərib öz ismini və sakin olduğu yeri mə'lum eləsin.

DAXİLİYYƏ

Aşağıda bir məktub yazılıb ki, bir qızın bir gözünü firəngi göy və biri həbəsi qaradır. Əlbəttə, belə şey təəccübdür, amma onun səbəbini elm yolu ilə aşkar etmək olur. İnsanın dərisinin altında qara rəngdə şey var ki, ondan həmi dəri, həmi qaş-göz, baş və qeyrə qara olur, necə ki, həbəşlərdə olur. Bəzi insanın ol qara şey bir yerində çox, bir yerində az ya heç olmur. Məsələn, bizim tayfanın dərisinin altında ol şey olmadığına dəri ağ, amma bəzi yerdə, məsələn, əmcəklərin qıraqlarında, baş, gözdə olduğuna onlar qara olur. Bə'zi vaxtda insanın dərisi naxoş olduğuna ol şey bilmərrə olmur, belədə baş, göz və tamam bədən ağ olur ki, belə kəslərə ağbaş deyirik. Habelə dərinin naxoşluğu ya tamam bədəndə ya onun bə'zi yerində ola bilir. Məsələn, bə'zi adamın uşaqlıqdan başının bir hissəsi ağ və qeyri yerləri qara olur. Gözün rəngi də ol şey ilədir. Əlbəttə, belədə onun biri qara, biri ağ olmaq

təəccüb deyil, naxoşluqdur. Gözdə olan rəngin bədənin qeyri yerlərində olan rəngdən təfavütü oldur ki, bu rəng homişə qara olmaz. Məsələn, uşağın gözü əvvəl zaman bir rəng olur, amma sonra dəyişilib qeyri rəng olur. Buna səbəb ol şey dəyişilməkdir və onun dəyişilməyinə səbəb günün işığıdır. Belədə ola bilir ki, bir gözün rəngi o birisindən tez dəyişilsin. Ol vaxtda onların hər birisi bir rəngdə olur.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

İnsan üçün zindəganlıq etmək gün-gündən düşvar olur. Bir qərinə bundan əqdəm bizim vilayətdə ol qədor yoxsul yox idi ki, indi var. Əlbəttə, bir qərinədən sonra dəxi ziyada olacaq. Buna səbəb nədir? Necə ki, bir tavana şəxsin övladı onlara yetişən irsi xərc edib artırmayanda dövlat tələf olur və ol varisler yoxsulluğa düşər, habelə dünyada olan xeyir-bərəkəti artırmayanda onlar mürur ilə azaldığına insan üçün zindəganlıq çətin olur. Məsələn, 20-30 il bundan əqdəm bizim Kür çayı hər ildə daşib ətrafi qər qədər ki, oralarda olan çalalardan birə əlli hasil gəlirdi. Amma indi ol çay 3-4 ildə bir dəfə də daşmur və daşanda ətrafi elə qər qətmir. Avam bunu görəndə deyir ki, su azalıb və keçən günü yada salıb ah çəkir. Doğrudur, su azalıb və buna səbəb oldur ki, zikr olan çayn başında sakin olan kəslər odun bahalandığına orada olan meşələri qırıb azaldıblar. Amma oturub ah çəkməkdən fayda yoxdur, təzədən meşə salmaq görək ki, su artsın. Lakin təzə meşə gəlib meşə olunca bir qeyri tövr ilə bunun çarəsinin dahnca olmaq görək, ya arx qazmaq ilə, ya maşın, ya çarx qurmaq ilə, ya dağların ətəyində bəndlər bağlayıb oralarda qışda əmlə gələn suyu saxlayıb sonra işlətmək ilə əkini sulamaq lazımdır və bir də hər əkinçiyo mə'lumdur ki, daşmış çay suyu ilə sulanan yer arx ilə sulanan yerdən artıq hasil gətirir. Buna səbəb oldur ki, ətrafda olan yerlərdən su gəlməkdən çay daşır və su ol yerlərdən gələndə xırda daşları, yo'ni torpağı aparmaqdan lilli olur ki, bu lil əkin yerin qüvvətli edir. Belədə arx ilə sulanan yeri ya keçən nömrələrdə ərz olunan tövrlər ilə qüvvətli etmək görək, ya çay daşanda ətrafi qər qətməsə də, onun suyunu arxlarda saxlayıb lil arxın dibinə yığılanda onu yığıb aparıb əkin yerinə çəkib yeri qüvvətli etmək görək. Çayın kənarında bir ya bir neçə çaxnaq, ya arx qazıb, daşmış çayın suyunu oraya buraxıb bir-iki gün,

yəni onun lili çaxnağın dibinə yatınca saxlayıb sonra suyu süzüb təzədən çayın suyu ilə doldurub bu minval ilə çaxnaqlara çox lil yığıb onu ərradələr ilə aparıb əkin yerinə qarışdırmaq görək. Əgər lil qüvvətli isə, hər desyatınə 200 çanaq bəsdir ki, bu çanağın eni, uzununu, dərinliyi bir arşın ola. Bəzi çayın lili nə ki yeri qüvvətli etməz, amma dəxi xarab edər, ona binaən yeri belə qüvvətli edəndən irəli yaxşıdır ki, bir parça yerə ol lildən qarışdırıb imtahan edəsən və əgər ondan yer qüvvətli olsa, tamam yerə həm qarışdırasan.

MƏKTUBAT

İnsan bir şeyə adət edəndən sonra onun yamanlığını bilməz. Məsələn, burunotu çəkmək bir yaman adətdir, amma onu çəken üçün ondan xoş şey olmaz. Habelə bizim məktəbxanalarımızdan yaman məktəbxana dünyada tapılmaz, amma ona elə adət eləmişik ki, guya ondan o'la məktəbxana dünyada olmaz.

Uşağın bədəni mum kimi bir şeydir, uşaqılıqda ona hər nə surət verilsə, o surət onda baqi olacaq, yo'ni məktəbxana insanın insan olmağına baidir. Belə də bizim məktəbxanalara baxan görək bizi adam hesab elməsin. Biçarə uşağı gətirib mollaya verəndə əvvəl zaman molla onu bir böyük şagirdə tapşır ki, ona ustad deyirlər. Ustad onu öyrədir: əlifdən beyətən, yüyürdüm evətən... Xülasə, bir neçə günün müddətində onu özü kimi edir. Məktəbdə mollanın falaqqası və çubuğu, ustadın və qeyri şagirdlərin qapazı, evdə ata və ananı yumruq, silləsi və onların hamısının bəd əməli biçarə uşağın bir az zamanda oğru, yalançı və hər bədbi hesablıqdan xəbərdar edir. Necə elməsin ki, bu şərtlərdən daş daşlığı ilə əzilib tamam olar. Uşağın zərif bədəni buna davam edərmi?

Bizim müəllim uşaq üçün cəlladdır. Uşağı döyməyə, papiros çəkməyə adət edən təki adət edib deyir: uşaq döyülməsə oxumaz. Guya ol biçarə eşşəkdir ki, bizləməsən yeriməz. Ata və ana uşağı ona tapşıranda deyir: eti sənin, sümüyü mənim. Döy ki, adam olsun və dəxi bunu fikir etmir ki, belə döyülməkdən özü bu günə qalıb və belə vay günə onun övladı həm qalacaq.

Ey uşağı olan və onlara to'lim edən, rəhm edin ol biçarələrə ki, onlar sizin düşməniniz deyillər, onlar ilə adam kimi rəftar edin ki, adam olsunlar. Barı bunu yaddan çıxarmayın ki, sizin sillə, yumruq,

falaqqa, çubuq eşşəyi adam etməz. Uşaq meymun tək hər şeyi görə, ona əməl edə və ağər uşaq bir bəd əmələ mürəkib olmuşsa, onda taxsir yoxdur, taxsir ol kəsdədir ki, bu əməli ona göstərib, yə'ni taxsir sızdədir. Dəxi ol biçərəni niyə döyürsünüz?

İndi kitab və müəllimlərdən bir neçə kəlmə danışaq. Biz məktəbxanada oxunan "Leyli-Məcnun", Hafiz və qeyri uşaq kitabı deyil. Onları ki, böyük oxuyanda Şura gəlir, uşaq başına nə kül töksün onları oxuyub eşşəz, cür'əkəş olmasın və birdə bizi oxudanda məhz oxuyub yazmağı, öyrədirdilər və dəxi sə'y edən yoxdur ki, bir xeyri olan şey də öyrətsin. Məsələn. Məcnun elədiyi qələti oxudunca elmi-coğrafiya kitabı oxusaq, həm yazıb oxumağı öyrənnik, həmi dünya üzündə olan vilayətlərdən xəbərdar olarıq.

Müəllimimizdən danışandan irəli bir misal çəkək: qədim yunan əhlinin bir qism ruhanisi olub ki, onlara "avğur" deyirlər imiş. Xalq ziyadə avam olduğuna onlar çox bədbihəsablıq edillər imiş. Onlardan bir adət olub ki, bir-birinə rast gələndə hər iki "avğur" gülür imiş, yə'ni belə gülməkdən bu eyham çıxır imiş ki, ağərçi sən məni avam hesab edirsən, amma yaddan çıxarma ki, sən də mənim tək avamsan. Əlhəqq bizim müəllimlər bir-birinə baxanda gərək avğur kimi gülsünlər ki, onların hər ikisi avamdır. Amma xalq onlardan avam olduğuna onların işi işdir. Əlbəttə, ələ falaqqa və çubuq alıb lifbeyi öyrətmək ilə adam müəllim olmaz (biz elmi-ədyan müəllimlərinin üstə danışırıq ki, onların işi başqadır). Əgər bizim handa bir yaxşı müəllimimizdən sual edəsən ki, on üç dəfə on doqquz nə qədərdir, sənə cavab verməkdən ötrü bir saat barmaqların yumar ya təsbəh çəkər. Pəs belə də avam olduğumuzu gizlətməyib sə'y edib, elm təhsil etmək yaxşı deyilmi?

Nəcəf

Göyçaydan yazırlar ki, bu il oranı quraqlıq tutub, su azalıb, ziraətlərə vəfa etmir və yerdə ot, ələf yoxdur, heyvanatlar qırılır. Camışın biri 10 manata, inəyin biri 3-4 manata, qoyunun biri bir manata ya yarım manata alan yoxdur. Bir neçə gün bundan əqdəm bərk külək əsib bir para bağları yandırdı.

3 ay bundan sabıq Qəbələ mahalında Qutqaşın qəryəsində 7-8 nəfər qaçaq bir təzə gəlin övrətin evinə gəlib hücum edillər ki, evi basıb onu aparsınlar. Haman övrət, evdə kişi və qeyri adam yox, xə-

bərdar olub onların qabağına çıxıb tüfəng ilə onların birisini öldürüb. Sonra qaçaqlar hücum edib ki, onun meyidini alıb aparsınlar, övrət qoy-mayıb. Sonra onlar tüfəng atıb haman övrəti zərərsiz zəxmədar edillər, amma bunilə belə övrət meyidi vermir, qaçaqlar gedir.

Göyçay uyezində Bekdul qəryəsində bir qız var 8 yaşında ki, onun gözünün biri firəngi göy və biri həbəşi qaradır.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubənin qubernatoru cənab Puzin oktyabrın 27-də Badkubə şəhərinə daxil oldu.

Oktyabrın 11-də olan tufan o günü Dərbənd, Petrovski, Poti, Suxum şəhərlərində həm olub.

Osmanlı dövləti təzədən qoymaq istədiyi qanun belə olacaq: Osmanlıya təbə olan tayfalar cənab hesabla 25 yaşına yetişmiş və mülkəli olan şəxslərdən vəkillər itixab edib İstanbula göndərəcəklər ki, onlardan məclisi-ümumi bina olacaq və bu məclis iki dairə olacaq: birisi məclisi-nas ki, 120 calis olacaq. Bu məclis tamam dövlətin məsərifinə və vəsuluna və təzə qoyulan qanunlara mülahizə edəcək və birisi məclisi-am olacaq ki, onun 50-yə qədər calisini həzrət sultan tə'yin edəcək. Məclisi-am zikr olan məclisi-nas mülahizə elədiyi işləərə baxıb, onları təsdiq edib, həzrət sultana pişnəhad edəcək ki, həzrət onu təsdiq edəndən sonra ona əməl olacaq. Bu qaydanın adına konstitusiyon deyirlər ki, tamam Avropa dövlətlərində işlənilir.

Osmanlı dövləti zikr olan qanunu qoymaq istədiyinə bir neçə şəxs, o cümlədən bir neçə molla həzrət sultana Avropa dövlətləri güc ilə təzə qanun qoydururlar deyib bunt eləmiş imişlər. Onları dövlət tutub cəzirlərdə məhbus edib. Bu səbəbə İstanbulun üləmaları cəm olub həzrət sultana arz ediblər ki, onlar zikr olan qanuna və həzrət elədiyi işlərin hamısına razıdırlar.

Rusiya dövləti Osmanlı sərhəddinə əsgər cəm edir. Bizim Qafqaz tərəfindən Gömrü qalasına cəm olan əsgərə knyaz Loris-Melikov, Tuna çayının sərhəddinə cəm olan əsgərə padşahzadə Veliki Knyaz Nikolay Nikolayevič sorəsgər tə'yin olunub.

Oktyabrın 29-da padşahi-imperatori-ə'zəm Moskva şəhərində camaata deyib ki, mən həmişə sə'y edirdim ki, cəng olmasın və bizim Osmanlı ixtiyarında olan slavyan qardaşlarımız üçün yaxşı olsun. Bu halda İstanbul şəhərində Avropa dövlətlərinin vəkülləri sülh bərəsində danışıq edirlər və bizim vəziri-muxtar İqnatyev zikr olan slavyanların xəyriinə bir neçə söz deyəcək və əgər onu qəbul etməsələr, görək cəng başlayaq. Ümidvarıq ki, Moskva şəhərinin xalqı bizə kömək eləsin. Bunun cavabında xalq ura deyib: yə'ni ki hazırıq.

Qaradağdan yazırlardı ki, knyaz Nikolay deyib ki, əsir olan osmanlıların xərci çox olduğuna onları görək əldən qoyaq. İndi tel gəlib ki, ol əsirlərdən əfsərləri saxlayıb qeyrilərini əldən qoyublar və qvardiya polkunun adamını bu səbəbə əldən qoyublar.

Qaradağın knyazı Nikolayın qızları Peterburqda oxuyurlar. "Qolos" qəzeti yazır ki, onlara hər ildə xəzinədən 5150 manat xərc olur.

"Tiflisski vestnik" qəzetində çap olunan tellər: Oktyabrın 24-də London şəhərindən. İngilis dövləti məsləhət edir ki, Avropa dövlətləri öz vəküllərini İstanbul şəhərinə göndərsinlər ki, slavyanlar ilə Osmanlı dövlətinin miyanında sülh etmək bərəsində məşvərat etsinlər. Oktyabrın 24-də Parijdən. Firəngistanın İstanbulda olan vəziri-muxtarı baron Burqonu dövlət Parijə gətirdib ki, ona rubəru bir neçə söz tapşıracaq. Oktyabrın 26-da Belqraddan. General Çernyayev Belqrada gəlib Rusiyaya getmək istəyir. Deyirlər Bolqariya Bosna, Qerdseqovinə vilayətlərinə bə'zi ixtiyar istəməkdən savayı Serbistan istəyir ki, Serb və Rumeli əyalətlərini əlahiddə dövlət eləsinlər ki, onalar Osmanlıya xərc verməsin. Amerikanın Nyu-York şəhərindən oktyabrın 26-dan. Amerika cümhuriyyətinə Ülildin adlı şəxs 4 ilə prezident, yə'ni padşah intixab olunub. Deyirlər zikr olan şəxs dərzi imiş. Oktyabrın 12-dən İstanbul şəhərindən. Osmanlı dövləti 8 həftəlik sülhə razı oldu. Bu zaman cəng olmayacaq və hər iki tərəf onun əlində olan yerdə qalacaq.

Badkubayə gələn tel: noyabrın 2-dən İstanbuldan. Sülh olub. Amma əsgərlərin arasında çökilən sərhəd üstə danışıqdır. Avropa dövlətlərinin vəkülləri ol sərhəddi çəkməkdən ötrü birləşməyiblər. Osmanlı dövlətinin cəng gəmiləri Qara dəniz boğazına cəm olub. Peterburqdan. "Russki invalid" qəzeti yazır ki, Kiyev və Xarkov şəhərlərində olan əsgərlərdən altı korpus düzəldib, Tuna çayının sərhəddinə göndəriblər.

"Qolos" qəzeti yazır ki, bilet ilə əldən qoyulan soldatlara hökm olunub ki, yığılsınlar.

"Peterburqski vedomosti" qəzeti yazır ki, oktyabrın 19-da Buxara xanının oğlanları Mirme'məddin və Mirmansur əcaibatxanaya gozməyə getmişlər imiş. Orada olan şeyləərə, ələlxüsus Fətəli şahın qılıncına çox təəccüb ilə tamaşa ediblər.

Moskvadan "Novi vremya" qəzetinə yazırlar ki, oraya bu günlərdə Serbistandan ataları cəngdə vəfat edən yetimlər gələcək.

Peterburqda sakin olan Raskolniklər cəm olub söz veriblər ki, Rusiya Osmanlı ilə cəng başlasa, dövlət üçün pul yığınsınlar.

"Moskovski vedomosti" qəzeti yazır ki, gələn il vəziri-xəzanə təzədən bu qədər də pul kəsdirmək istəyir: 19 milyon 5 yüz min manatlıq imperial, 9 yüz min manatlıq 3 manatlıq qızıl, 6 milyon 5 yüz min manatlıq gümüş pulu, 7 yüz min manatlıq qara pul ki, onun 50 manatı bir pud olsun.

Osman dövlətinin Peterburqda olan vəziri-muxtarı Kabilə paşa naxoş olduğuna iki aya rüsxət alıb Vyana və Parij şəhərlərinə gedib.

Dövlət tərəfindən Daşkənd şəhərinə dəmiryolu aparmaqdan ötrü tə'yin olan komissiya Qırğız səhrasına baxıb yazır ki, Orenburq şəhərindən zikr olan səhra ilə Daşkənd şəhərinə dəmiryolu aparmaq olur.

İki il bundan irəli vəkillik edən kəslər barəsində təzə qanun qoyulub ki, onları imtahan edib şəhadətnamə versinlər. Çünki bu qayda çox mülk-malı olan kəslər üçün artıq zərər idi, ona binaən onların upravlyayuşsinə, yə'ni amilinə ixtiyar vermişdilər ki, öz ağasının işlərini şəhadətnaməsi olmasa da sudlarda başlasınlar. İndi "Birjevoy vedomosti" qəzeti yazır ki, çünki amillik adına çox kəs vəkillik edir, ona binaən danışıq var ki, o ixtiyarı amillərdən alsınlar.

Astrabad şəhərindən "Bakinski izvestiya" qəzetinə yazırlar ki, Türkmənlər ilə İran dövləti cəng edir. Bu səbəbə İran dövləti oraya 4 minəcən əsgər cəmə edib.

Bir xəbər çıxmışdı ki, həzrət soltan Muradi-pəncüm mərhum olub. İndi İstanbuldan yazırlar ki, bu xəbər doğru deyil.

Bir yapon əhli İngilisin London şəhərində olanda görür ki, kərpic çox baha satılır, ona binaən yazıb Yaponiyadan kərpic gətirib orada satır və çox nəf' edir. İndi əgərçi Yaponiyadan London şəhərinə dərya ilə bir neçə min verst yoldur, amma onların arasında bərk kərpic alış-verişi olur.

Yunan və Rumeli əyalətləri Osmanlıdan narazı olub, bu halda əsgər cəmə edirlər. Deyirlər onların əsgəri 200 mindən ziyadə olacaq.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində tob' olunub.

С. дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

2-ci sənə

22-ci nömrə

Fi 15 ziqa' 'dətülhəram
sənə 1293

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Yekşənbə günü

Fi 20 noyabr Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sanəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardabi.

E' L A N

Gələcək il qəzetimiz genə 2 həftədə bir çıxacaq, qiyməti 3 manat olacaq. Ona binaən mə'lum edirik ki, onu xahiş edən, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərib öz ismini və sakin olduğu yeri mə'lum eləsin.

DAXİLİYYƏ

Bu halda müsəlman tayfası qeyri tayfalar arasında nöqtəli qarğaya dönüb. Hər atını minən bu tərəfə çapıb müsəlman ovamunnasa niyyət-dən bixəbərdir və qeyrə deyir. Hər bir qəzetdə ki, ya ingilis, ya firəng, ya qeyri dildə çap olunur, bu danışıq var. Əlbəttə, buna səbəb Osmanlı dövləti öz xristian tabeləri ilə elədiyi cəng olub. Amma demək olmaz ki, hamı Osmanlı dövlətinin və müsəlman tayfasının düşmənidir. Bunun bir əsli səbəbi həm var. Yer üzündə olan insan bir külfət kimidir, necə ki, bir külfətdən bir şəxs işləməyib qeyrilər kəsb edən çöreyi yeyəndə hamı onu dost tutmaz və sə'y kuşəş edər ki, ol şəxs həm işləsin, habelə müsəlman milləti qeyri millətlər arasında ol şəxsə bənzər. Ona binaən qeyrilər onu dost tuta bilməz. Bu sözü düşmənlər hesab eləməsinlərdən ötrü mətləbi aşkar edək.

Dünya üzündə hər adam özü üçün işlər, yə'ni özünün, ya əhli-əyalının xeyrindən ötrü kəsb edər, savayı əhli-elm ki, elm kəsb edən

şeylər hamı üçündür. Məsələn, bir kəs elm yolu ilə süddən necə yağ çalxalamaq gerek ki, nəfi artıq olsunu mə'lum edəndə hər oxuyan onu bilib mənfəətbərdar ola bilər. Pəs elm təhsil etməyə sə'y edən tayfa hamı üçün səy edər. Amma biz ki, elm təhsil etmək dalınca deyilik, zikr olan şəxs tək qeyrilərin kəsbindən mənfəətbərdar oluruq, ona binaən elm təhsil edən tayfalar bizi dost tutmamağı, gerek bizə giran gəlməsin, onların haqqı var. Nəhayət bu halda elm təhsil etməkdə qeyrilərdən geri qalan bir biz deyilik, bizim tək qeyrilərin kəsbindən mənfəətbərdar olan çoxdur. Amma dərddə budur ki, indi onlar da qeyrilərin sədasını eşidib küyə düşüb, bizə eyb tutub deyirlər ki, guya bizim kitablara görə qeyri tayfaları incitmək, onlara zülm əziyyət etmək... vacibdir. Haşa bu söz böhtandır, onun cavabında Sədinin kəlamını sübut gətirirəm ki, deyib:

Bəni-Adəm ə'zayi-yekdigərənd
Ki, dər əfərinəş zi yek cövhərənd,
Cü üzvü bedərd avərəd ruzgar,
Digər üzvhara nəmənəd qərar¹.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Yer üzündə olan ələfiyyat hər bir tərəfdə əmələ gəlməz. İsti tərəflərdə olan ələfiyyat soyuq tərəfdə olmaz. Məsələn, tut ağacı ki, onun yarpaqları ilə barama qurdu saxlanır, isti tərəf ələfiyyatdır ki, bizim xeyir-bərəkətli vilayətimizdə özbaşına əmələ gəlir. Amma bununlə belə soyuq tərəflərin əhli hər bir elmdə tərəqqi elədiyinə barama qurdu saxlamaqda, tut ağacını bitirməkdə həm bizə ustadlıq edir. Ey qardaşlar, insafdır ki, biz öz tut ağacımızı bitirməyi ol kəslərdən öyrənək ki, onların yerində tut ağacını bitirmək olmur?..

Barama qurdu əvvəl zaman kiçik olduğuna ona xırda yarpaq ya onu doğruyub xırda edib verillər ki, onu yemək asand olsun. Əlbəttə, belə də fəhlə qanacaqlı olsa, ya olmasa onlar üçün yaxşı ya yaman olacaq.

¹ Bütün insanlar bir-birinin üzvüdürlər, Onlar bir cövhərdən yaranmışlar, Əgər ruzgar bir üzvü incidərsə, Başqa üzvlər də sakit dayana bilməz.

Ona binaən Avropa vilayətlərində tut bağı salanda elə salırlar ki, onun bir neçə ağacı həmişə kiçik olduğuna onun yarpağı həm xırda olur. Bağ salmaq istəyən tut ağacının meyvəsini ki, ona biz tut deyirik, bir yerə toxm edib gələn il onları çıxardıb, bir qeyri yerdə şitil edib, 3-4 ildən sonra bağ yerində şitil edirik. Bağın yerində gerek cızıqlar çəkib orada ağacları elə şitil edəsən ki, onlar cərgə-cərgə olsun və bunların arasında gerek kiçik yol qalsın ki, sonra onların yarpağını xırda əl ərradəsi ilə kuma götürmək olsun. Lazımdır ki, cızıqlar kum tərəfdə sıx, yə'ni bir-birinə yavuş və o biri tərəfdə aralı olsun ki, kum tərəfdə olan ağacın yeri az olduğuna, onlar kiçik yarpaqları həmişə xırda və nazik olduğuna, onları əvvəl zaman qurd yesin, amma o biri tərəfdə ağaclar aralı əkildiyinə onlar böyük və yarpaqları çox olsun. Məsələn, kum tərəfdə cızıqların bir-birindən arası bir arşın, sonra bir arşın bir çərək, arşın yarım, iki-üç arşın olsun və habelə hər cızıqda şitil olunan ağacların bir-birindən arası bu minval olsun və dəxi yaxşı olur ki, kum tərəfdə bir-iki cərgənin ağacları bitəndən sonra onların dibindən boğazlıyasan ki, onların dibindən çıxan budaqlarının yarpaqları dəxi nazik olur.

MƏKTUB

Rəşt şəhərindən şəvvalülmükərrəmin 18-dən. Ermənilərin Tiflis şəhərində "Mşək" adlı təb' olunan qəzetində İran torpağında olan ermənilərə zülm olmaq barəsində yazdığı mətləbə cavabdır.

İran məmləkətində ermənilərin çox ehtiramı var, onlara heç vəch ilə zülm və əziyyət yoxdur. İstirahət ilə öz işlərinə məşğul etmək olur, bəvücdü ki, islam məzhəbində şərab bərk qadağandır, gənə onlara mane olan yoxdur. Onlar özləri üçün şərab saxlamaqdan əlavə dükənçilik həm edirlər.

Rəşt şəhərində dükənçini belə öldürüblər: bir övrət ol dükənçinin yanına gedib-gəlmiş. Küçə əhlinin qeyrətinə küncidə olmaz. Övrətə deyirlər oraya getmə, erməniyə təvəqqe ilə deyirlər: qonşu, bu övrətə öz mənzilinə yol vermə. Bəvücdü-in gənə dedik övrəti mənzilinə götürür. Erməniyə deyirlər ki, biz sənə dedik övrəti mənzilinə götürmə, gənə gətirdin. Erməni deyər gətirəcəyəm və əlavə bir neçə nalayiq sözlər həm deyər. Bu söz xalqa çox nəgüvar olub, haldan çıxıb. İctima və şəri bir tövr ilə olub ki, hakim çarə eləyə bilməyib, zəbani-surx

sərsəbz midəhəd bəbad¹ Bə'd əzon darül-mələfeyi-Tehrandan məxsus mə'mur gəlib, neçə nəfərlərə tənbəh edib, neçə nəfərlər dustaq edib. Pəs, mənim dostum, məmləkətdir, gah vaxt bir belə iş ittifaq olur. Amma bir adamdan ötrü bir şəhəri qətlə-am etməzlər. Müntəha bir neçə nəfər müttəhim adamlara tənbəh edərlər. "Əkinçi" qəzetinin 4-cü nömrəsinə bax ki, yazmışdıq: bəni-Adəm hamı qardaşdır. Görək qardaşlar arasına sülh vermək. Pəs Tiflis şəhərində müsəlmanlara ermənilərdən varid olan əziyyətləri mülahizə elə, fikrin bu olsun qardaşlar arasına sülh verəsən, nəinki bu qism mətləbi qərəz ilə qəzetə yazasan ki, qardaşlar arasına ədavət düşsün. Mən öz müsəlman qardaşlarıma öz didəmə ik, insanlıq şərtlərinin birisi sülh və rəftardır.

Cinan banikü bad reh ro ki, bə'd ərz mürdənət Ürfi,
Müsəlmanət bəzəməzəm şuyədü hindu bəszanəd².

Məsələn, bir müsəlman bir erməniyə ya bir erməni bir müsəlmana əziyyət ya məhəbbət edə, o adam əvəzin onun özünə etməsə, din qardaşına edər. Yaxşılıq yaddan çıxsas, yamanlıq çıxmaz. Pəs heç vaxt yamanlıq etməyin ki, məbada əvəzin sənə etməsə, qardaşına eləsin.

Əhsənül-Qəvaid

ELM XƏBƏRLƏRİ

Badkubədə oturub hər gündə xəzri gətirən toz gözümüzü doldura. İndiyəcən küləkdən və onun səbəblərindən danışmadığımızı səbəb budur ki, bizim adam hər şey Allahdandır deyib. Onun səbəbini axtarana eyib tutur. Əlbəttə, hər şey Allahdandır. Amma Allah-taala hər şeyi yaradıb, hərəsinə bir xasiyyət verib ki, bu xasiyyət onda baqıdır. Bu xasiyyəti elmi hikmət ilə axtarıb tapmaq əsrəri-xudaya əl aparmaq deyil. Bəlkə bu yol ilə xudavəndi-ələmin qüdrəti dəxi artacaq sübut olur.

Hava yer üzünü əhatə edib. İnsan ol havaya balıq suya qər qəran kimi qər qəran olub, zindəganlıq edir ki, insanın nəfəs almağı və qeyrə hava ilədir.

¹ Odlu dil cavan başı güdaza verər.

² Ürfi, yaxşı və pis ilə elə rəftar et ki, öləndən sonra müsəlman sənə zəməzəm suyu ilə yusun və hindli yandırsın.

Dünyada hər şey istidən böyük və soyuqdan kiçik olur. Bunu belə sübut etmək olur: bir halqa və bir yumruq dəmir götürsək ki, dəmir halqanın qıraqlarına dəyə ondan keçsin, o dəmiri qızdıranda böyüdüyünə dəxi halqadan keçməz. Pəs onun böyüdüyünə səbəb isti oldu. Habelə hər şey istidən böyüklənir və bir də bir şey isti-soyuqdan ağırlığına dəydiirməz. Məsələn, zikr olan dəmir qızmış ya qızmamış bir ağırlıqda olur. Amma mə'lumdur ki, bir put dəmir və bir put pərqu bir olmaz. Dəmiri əldən qoyanda dərhal yerə düşər, amma pərqu açılmış olsa, yerə tez düşməz. Hava ki, pərqudan çox nazik olduğuna onu görmək mümkün deyil, heç yerə düşməz. Havaya isti dəyəndə bundan böyüyüb dəxi nazik olduğuna yer üzündən yuxarı qalxar. Yer üzündə bə'zi yer isti, bə'zi soyuq olmağı mə'lumdur. Məsələn, dağlarda və şimal tərəfdə soyuq, aranda və cənubi tərəfdə isti olur. İsti tərəfin havası istidən qızıb yuxarı qalxanda onun yerinə soyuq hava gəlir ki, havanın belə tərpenməyinə külək deyirik.

Bağış yazılacaq

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Oktyabrın 11-də Badkubədə olan tufan o gün Amerikada həm olub.

Bu ziqə'də ayının əvvəlindən indiyəcən Badkubədə gecə-gündüz yağış yağır.

Lənkəranda yazırlar ki, Nikolayevka qəryəsində keçən baharda bir malakanın atı bir qulan doğmuş idi ki, o qulanın əmcəyi süd ilə dolu olduğuna hər gündə onu bir neçə dəfə sağırdılar.

Keçən nömrədə yazılan İstanbulda vəqə olan bunt bərsində qəzetlər yazır ki, bir neçə paşa və üləmə sözü bir etmişlər imiş ki, şəvval ayının 15-də iki dəstə olub bir dəstə gedib Topqapı sarayından peyğəmbər əleyhissələmin sənəcəyi-şərifini alsın və o biri dəstə vəzirlərin məsləhət xanasını əhatə edib onları məhbus etsin, sonra hər iki dəstə

birleşib öldə söncöyi-şərif gedib həzrət sultanı xaric edib onun yerinə morhum sultan Əbdüləzizin oğlu Yusifəddini tə'yin eləsin.

Deyərlər bu danışıqda keçmişdə sədri-ə'zəm olan Mahmud Nədim paşanın əli olub. Buntun omələ gəlməyinə səbəb pul olub.

Padşahi-imperatori-ə'zəmin hökmünə binaən Rusiyanın dövlət bankı dördüncü dəfə 100 milyon manatlıq, ildə yüz manata beş manat gətirən kağız ki, ona bang bileti deyirlər, satır. Hər biletin qiyməti yüz manatdır. Amma bu halda yüz manatlıq bang bileti bazarda 92 manata getdiyinə bang hər bileti 92 manata satacaq. Hər kəs indi ol bileti almağa xahiş etsə onda ixtiyar var ki, 5 ayın müddətində onun zikr olan qiymətini mürur ilə banga versin. Amma biletin sələmi bu noyabr ayının 10-dan hesab olacaq. Zikr olan təzə biletlər keçmişdə çıxan bang biletləri kimi işləyəcək. Dövlət bankının Badkubə şəhərində olan hissəsi bəyan edib ki, zikr olan şərtlər ilə təzə bang biletini bu noyabr ayının 10-dan 16-can furiş edir.

Gürə dilində çap olunan "Drøeba" qəzeti yazır ki, erməni dilində çap olunan "Mşak" qəzeti gələn il həftədə iki dəfə çıxacaq və ermənilərin "Purdez" jurnalı ki, 3 ayda bir çıxırdı, gələn il ayda bir çıxacaq. Onları çap eləyənlər bu barədə izn istəyiblər.

"Mşak" qəzetinə yazırlar ki, Əzruma cəm olan Osmanlı əsgəri oranın ermənilərinə çox zülm edir, hətta dövlət özü bir neçə məşhur erməni boğazından asdırıb ki, onlar Rusiya dövlətinə dil veriblər.

"Mşak" qəzetinə Moskva şəhərindən yazırlar ki, orada sakin olan ermənilər Osmanlı dövlətinin Anadolu vilayətində sakin olan ermənilər üçün ki, onların haqqında dövlət zülm edir, pul cəm edillər. Bu səbəbə Suzyans adlı keşiş və'z edib deyib: Rusiya əhli öz serb qardaşlarından nə ki, mallarını, hətta canlarını asirgəmir, sizdə onlar kimi olun.

"Qolos" qəzeti yazır ki, Rusiyanın vəziri-muxtarı cənab Zinovyev bu günlərdə Tehrana gedir. Padşahi-imperatori-ə'zəmdən şahənşahı-İrana bir gümüş sandıq üzü almaz ilə nəqş olunmuş və onun vəziri üçün bir belə kasa aparır.

"Тумфлуску вестник" də çap olunan tel:

Noyabrın 2-də İstanbultan. Qəzetlər yazır ki, Osmanlı dövləti Avropa dövlətlərini vəkilləri sülh barəsində elədiyi məşvərətə ol vaxtda razı olacaq ki, nədən danışıq olacağını qabaqcadan mə'lum eləsinlər. Əzrum və Şomla qalalarına çox əsgər cəm olunur.

Noyabrın 4-də Londondan. İngilis dövləti hökm edib ki, əsgər hazır olsun və İstanbula getməkdən ötrü çox polk hazır olub.

Parijdən noyabrın 5-də. Firəngistanın vəziri-muxtarı baron Burqon və sülh barəsində olan məclisin Firəng tərəfindən vəkili qraf Şodurudi sabah İstanbula gedəcəklər. Onlara dövlət tapşırıb necə iş görsünlər. Prussiya İstanbul şəhərində sülh barəsində məclis olmağa razı olub.

Parijdən noyabrın 6-da. Rusiya və İngilis dövlətləri bir-birilə cəng etməkdən bərk tədərük ediblər, amma ümid var ki, iş sülh ilə qurtarsın.

İstanbultan noyabrın 7-də. Bu gün vüzəralar məşvərət edib qət ediblər ki, sülh barəsində Avropa dövlətlərinin vəkillərinin miyanında danışmaq olsun və Osmanlı dövləti öz tərəfindən o danışıq üçün Midhet paşanı və xaricə vəziri Səfvət paşanı tə'yin edib.

Parijdən noyabrın 9-da. İngilis tərəfindən İstanbula sülh barəsində olacaq danışığa təyin olan Markiz Selsburi bu gün buraya gəlib bir neçə gün qalıb Firəngistanın vəziri-xaricəsi hersoq Di Kaz ilə görüşüb sonra Berlindən İstanbula gedəcək ki, yolda Prus və Avstriya dövlətlərinin vəziri-xaricələrin görüş onlar ilə danışsın.

Zemlindən noyabrın 7-də. Serbistanda olan ruslar ilə serblər pəşləşib. Rusiya onlara qorxaq deyir, amma onlar deyir ki, onların basılmasına səbəb general Çernyayev olub. Belə görünür ki, serblər dəxi cəng etmək istəyirlər.

Rusiya dövlətinin xaricə vəziri knyaz Qorçakov Rusiyanın vəziri-muxtarlarına yazıb ki, qeyri dövlətlərə mə'lum eləsinlər bir ildir ki, Avropa dövlətlərinin vəkilləri Osmanlı dövləti öz xristian tabeliləri elədiyi cəngi sülh ilə qurtara bilmirlər. Bir tərəfdən ol xristianlar təqətdən düşür, bir tərəfdən Osmanlı dövləti təzədən əsgər cəm edib onların haqqında dəxi ziyadə zülm edir. Ona binaən padşahi-imperatori-ə'zəmi-Rus hökm edib ki, əsgər cəm olsun. Amma belə əsgər cəm etməkdən qiyas olunmasın ki, imperatori-ə'zəmin muradı cəng başlamaqdır. Ümidvarıq ki, iş sülh ilə qurtarsın.

Berlin şəhərindən yazırlar ki, sülh barəsində danışıq İstanbul şəhərində olacaq. Avropa dövlətlərindən Firəng, İngilis, Rus, Prus, Avstriya, Osmanlı dövlətlərinin o danışıqda vəkilləri olacaq. Zikr olan danışıqda Osmanlının sərhəddi ya bir qeyri dövlətə əlahiddə ixtiyar verilmək barəsində danışıq olmayacaq. Yəni Osmanlının sərhəddi necə var heylə qalacaq. Danışıq məhz Osmanlıya tabe olan slavyan tayfasının ixtiyarını artırmaqdan ötrü olacaq ki, bu barədə İngilisin vəziri-muxtan İlliott öz təsəvvürünü yazıb, qeyri dövlətlərin vəkillərinə verib.

İstanbuldan "Tayms" qəzetinə yazırlar ki, əgər bu halda İstanbul şəhərinə cəm olan Avropa dövlətlərinin vəkilləri məhz slavyan millətinin ixtiyarını artırmaq ilə sülh eləsələr, belə sülh möhkəm olmayacaq. Ona binaən ki, qeyri tayfalar, məsələn, qreklər sonra ol ixtiyar istəyəcək. Pəs, yaxşı olurdu ki, Osmanlı dövlətinin tabelərini hamısının ixtiyarını artıreydilər.

İstanbuldan "Mşak" qəzetinə yazırlar ki, orada çap olunan erməni qəzetləri Trabzon vilayətində ermənilərə olan zülm barəsində yazdığına dövlət üç erməni qəzeti ki, biri "Məcmül-həvadis", biri "Ararat", biri "Ğayranik" olsun, qadağan edib və onları çap edənləri dövlətə böhtan deyibsiz deyibən məhbus edib.

"Birjevoy vedomosti" qəzeti yazır ki, İrən dövləti Osmanlı sərhəddinə əsgər göndərüb, bəyan edib ki, nə politik və nə məzhəb tərqi ilə Osmanlı dövlətinin tərəfini saxlamayacaq.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Fi 1 zilhiccə,
sənə 1293

Poşt xarci
basdıran ilədir

Düşənbə günü

Fi 6 dekabr Rusiya,
sənə 1876

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat
Altı aylığı –
1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap eladəninin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E'LAN

Gələnlə il qəzetimiz genə 2 həftədə bir çıxacaq, qiyməti 3 manat olacaq. Ona binaən mə'lum edirik ki, onu xahiş edənlə, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərüb, öz ismini və sakin olduğu yeri mə'lum eləsin.

Bir şəxs yazıb bizdən xəbər alır ki, gələnlə il "Əkinçi" çap olacaq ya yox? Əgər "Əkinçi" gələnlə il çap olmasaydı, hər nömrədə e'ləmnəmə çap etməzdik.

DAXİLİYYƏ

Bizim müsəlman tayfası ingilis tayfasından nə qədər geri qaldığını "Əkinçi" qəzetinə və London şəhərində çap olunan "Tayms" qəzetinə baxmaq ilə bilmək olur:

"Tayms" hər gündə iki dəfə, "Əkinçi" iki həftədə bir çıxır. "Tayms" hər dəfə iki vərəq üstə, "Əkinçi" yarımlıq vərəq üstə çap olunur. "Tayms"ın hər vilayətində müxbiri var ki, təzə xəbərləri yazıb mə'lum edir, onun hər fəslini bir neçə adam yazır. Amma "Əkinçi"ni yazan bir adam olduğuna bəzi vaxtda, hətta Badkubədə vəqə olan işlərdən bixəbər

olur. "Tayms" qəzetinin ingilisin qeyri şəhərlərində oxuyanlar qəzet dəmiryol ilə onlara bir gündə yetişməyi çox bilib xahiş edirlər ki, qəzet onlara dəxi tez yetişsin. Ona binaən onu çap edən teleqraf maşını kimi fərtəpianoya oxşayan bir maşın ixtira edib ki, onun hər dişini basanda hər şəhərdə bir hüruf düzülür. Sonra hamı şəhərlərdə bir saatda, bir dəqiqədə qəzet çap olunub tamam olur. "Əkinçi" qəzetini hər həftəyə güc ilə düzüb çap edəndən sonra palçıqlı yollar ilə öküz əradasında, bir aya gedib müştəriyə yetişəndən sonra müştəri bir cüzvi işi olanda qəzeti kənarə qoyub, bikar olanda ona baxır ya heç baxmır ya heç baxmır. "Tayms" e'lamnamə çap etməkdən hər gündə 200 manatdan ziyadə alır, amma "Əkinçi" iki illik müddətində bir manat da almayıb. "Tayms"ın 100 mindən ziyadə müştərisi var, "Əkinçi" 300 müştəriyə həsrət çəkir və bir də İngilis məmləkətində "Tayms"dan savayı çox qəzet var ki, hər gündə ya gündə iki dəfə çap olunur və onların hər birini çap edən özünün qəzet çap etmək ixtiyarını 200 min manatə satmaz, amma bizim bir "Əkinçi" qəzetimiz var və əgər onu çap etmək ixtiyarını satmağa dursaq, nə ki, ona bir qəpik verən olmaz, hətta onu cəbrən də boynuna götürən tapılmaz. Buna səbəb olur ki, ingilis əhli dünya işində mahir və hər elmdən xəbərdar olduğuna sə'y edir ki, pul qazanıb, nə ki bu dünyada çox ləzzət ilə zindəganlıq etsin, hətta axirəti gözleyib, məktəbxana və kiləsə tikdirib, qeyriləri xristian etməkdən ötrü icmalar bina edir və bu səbəbə onlar kamallı və xeyirli sözün qədrini bilir ki, onlardan ol qədr qəzet oxuyan var.

Bəli doğru deyiblər ki, qədr-i-zər zərgər şünasəd¹... Nəhayət, bizim müsəlman tayfası belə deyil. Axirəti gözleyirəm deyibdir ki, 5 gün dünya ömründən ötrü sə'y etmək nə lazım? Amma bunu fikir eləmir ki, dünyası olmayan axirəti həm olmaz. Dünyada hamı bir-birilə zindəganlıq cənginə məşğuldur. Hər kəs bu cəngdə qalib oldu, ingilis tayfası kimi həmi dünyanı, həmi axirəti kəsb edə bilir, amma məğlub olan nə ki axirətdən, hətta dünyadan da məhrum, yə'ni xəşərəddünya vələxirə² olur. Ay qardaşlar, vaxt keçməmiş sə'y edin ki, elm təhsil edib zindəganlıq cəngində faiq gəlib dünya və axirəti kəsb edə biləsiniz, yoxsa bir qərinədə sonra iş tamam olur... Əlaci-vaqie piş əz vüqu bayad kərd³.

¹ Zərin qədrini zərgər bilir

² həm bu dünyadan, həm də axirətdən məhrumdur

³ Hədisənin əlacını gərək o baş verməzdən əvvəl edəson

İnsan əldə saxlayan heyvanat onun muradına müvafiq dəyişilməkdən keçmişdə danışmışıq. Məsələn, bir heyvanın yunu naziki insana lazım olanda hər il onlardan yunu nazikini intixab edib saxlayanda bir qərinədə sonra yunu çox nazik heyvan əmələ gəlir. Bu səbəbə insan qoyunu ümdə onun ötindən və yunundan ötrü saxladığına iki qism qoyun olur: birisi ki, onu bizlər həm saxlayırıq, ət qoyundur ki, onun quyruğu piyli və əti yağlı olur və o birisi quyruğu piysiz və yunu nazik olur ki, ona yun qoyunu deyirlər. Bu iki qism qoyunun təfəvütü bundan məlum olur. Avropa vilayətlərində mal ətinin girvənkəsi 10 qəpiyə gedəndə, oranın yun qoyununun əti 5 qəpiyə gedir. Amma bizim ət qoyununun əti mal ötindən bəha satılır. Bizim qoyunun yununun putu 5 manatə gedəndə yun qoyununun yunu 30-40 manatə gedir. Pəs, onların təfəvütü çoxdur. Əgərçi bizim mahut və qeyri karxanamız olmağına yunun naziki bizə lazım deyil və öz yunumuzdan toxuduğumuz palas, şal və qeyrə nazik yundan da toxunsa, artıq qiymətə getməyəcək. Amma bu halda hər tərəfdən yollar açıldığına qeyri tayfaların təcirləri bizim yunumuzun almağa gəlir. Belədə yaxşı olur ki, bizlərdə yun qoyunu saxlayıb artıcaq mənfəətəbərdar olaq.

Doğrudur, zikr olan qayda ilə biz öz qoyunumuzun yununu nazik edə bilirik. Amma bu çox vaxt və zəhmət istər. Yaxşı olur ki, qeyri yerlərdə əmələ gələn nazik yununu qoyunu ki, ona merinos deyirlər, götürüb saxlayaq və bir də çünki bizim adam qoyun əti yeməyə adət edib, ona binaən dəxi yaxşı olur ki, ol qoyunlardan götürüb bizim qoyununa qarşıdıraq ki, onlardan törəyən qoyunun həmi yunu nazik, həmi əti yaxşı olsun.

MƏKTUBAT

"Əkinçi" qəzetinin 17-ci nömrəsində yazılan barama qurdu saxlamağın təqviyyətində ərz olur ki, qurdun afəti təğyiri-həvadan olmağı mə'lumdur, ümdə soyuqdandır. Bina bərin lazımdır kümləri özgə tərth bina etmək ki, havası təmiz və soyuqdan məhfuz olsun. Əgərçi cənab Əlixan Nasirül-mülki-fərmanfərmayi-Gilan ki, əlhəqq ol cənab bir nə'məti-üzmadır Allah-taala Gilan əhlinə ətə edib ki, daim rəiyyət və

məmləkətin abadlıq sə'yindədir, özümüzlə bu səneyi 1293-də Firəngis-tandan məxsus toxum gətirib bir neçə küm ki, Gilan istilahında tulam-bar deyilir. akəşkalı bina edib, amma tulambarlarda barama olmayıb. Lihaza əvəmünnas üçün dəstəvüz olub ki, əgər soyuqdan olseydi bu kümlər xarab olmaz idi. Lihaza lazım bildik ki, onun illətin bəyan edək. Əvvələn, bu il barama vaxtı çox soyuq və yağışlıq oldu. Saniyə, əgərçi onlar hər bir tərəfdən məhfuз olub, amma alt tərəfdən məhfuз olma-yıb, amma cənab Əli o toxumdan bir cüzi evdə saxladmışdı, eyb etmə-yib barama qayırtılar və bir də cənab Nasirəl-mülkün dəstürül-əməlinə binaən Ağə Məhəmmədibrahim taciri-keza'i iki dəfə çıxan toxumdan bir qədəri səneyi-səbiq bu tövr ilə tutmuş idi ki, eybi olmayan tulam-bardan bir qədər barama intixab edib, onların pərvanəsi, yo'ni köpəne-yi çıxandan sonra onları zərrəbin ilə mülahizə edib, naxoş olmayan pərvanələrdən toxum tutub. o toxumu bu səneyi-1293-də bir kümə qoyub o kümə hər bir tərəfdən yaxşı məhfuз etməyə binaən həm əvələnci, həm ikinci dəfə o kümdən yaxşı barama olub. Lihaza Ağə Məhəmmədibrahim məzkur mövridi-əltəfi-şahanə və bir top şal cübbə ilə müxəllə və müftəxər olub. Müjdə olsun İran əhlinə ki, əlhəqq bu mətləb çox dəlalət edir həzrəti-şahənşahi-islamponahın rəiyyət və məmləkət əhvalatından baxəbər olmağına. Qəroz, çünki nəbatat və heyvanatın əfəti əqləb soyuqandır, lihaza bəndənin həm təsvirinə bi-naən bu kümlər fayda verməz. Əvvələn, gərək kümlər ev kimi qayırtıl-sın ki, akəşkəsi olsun. 2) Gərək toxum naxoşluq dəyməyən biəy qurddan təhsil olmuş olsun. Zira ki, əgər naxoş pərvanədən toxum tutalar, əgərçi o toxum tutub xörək yeyər, amma genə naxoş olub tələf ola bilər. Belə ki, insanda həm bəzi naxoşluq olanda övladında həm biruz edər. 3) Gərək qurdların fəzəlatı tez-tez təmizlənsin ki, üfunət edib qurdları naxoş etməsin. 4) Gərək onların xörəyi qayda ilə vermək, xüsüs toxu-mağ xörəyin yiyən zaman. 5) Küm quru və işıq olsun, əgərçi katib bu mətləbi bə'zi ərbabi-mülkə dedim, mütləssir olmayıb əvvələn dedilər ki, bunlar sözdür. Allah gərək novğan versin. Çün onların ağıl elmi-tədbirdən xəbəri olmadığına hər bir zadı təqdirdən bilirlər. Pəs, əzizim, naxoş üstə təbib gətirməyin və ondan mütləssir olmayın ki, Allah gərək şəfa versin. Pəs Allah necə ki, təqdir qərar verib, tədbir həm qərar verib. Belə ki, görürük Avropa əhli ağıl, elmi-tədbir ilə millət və məmləkətlərin mə'mur ediblər.

Gör tövəkkül miküni dər kar küni.
Keşt kün pəs tokyo borcəbbar kün.¹

Həç kəs hünəri ana bətnindən gətirməyib. Və saniyə, dedilər ki, bizim maliyyə təvəkkül qüvvəmiz yoxdur pulu haradan gətirib hər kümə 10 tımən məsrəf edib, təzə tor qayıraq?

Bəli, doğrudur ki, xalqın qüvvəsi yoxdur ki, bu hamı kümləri qayırt-sınlar və əlavə həmişə maliyyə girdarəndələr əvvələn, gərək maliyyə üçün bir qanuni-cədid bina olsun. Belə ki, indi mə'lumdur, biqəyadadır. Və saniyə, tərh-cədid-küm qüvvə sahibləri ondan 1 ya 2 ya 3 bina etsinlər. Bir il ki, onun etibar mülahizə oldu, ondan sonra xalq öz rəğ-bətlərilə qayırtılar və pulu olmayanlar pul tapar və pul sahibləri onla-ra etibar edər və kümlər həm öz xərcin çıxardar. Əlhəqq bu işlərdə bəng yaxşı zəddir. Qəroz bu tövr ilə əməl 3-4 ildə paydar olur. Çətin əvvəl bir-iki il əməlin imtahan çıxmağıdır və əgər ümənəyi-dövlət əbdi-müddətin təvəccöh və təbiiyəti ola ümidvaram.

Əvvələn, maliyyə üçün bir qanun ərz ola ki, millət dövlətin asudə-liyyəinə bəis ola və tulambarlar üçün tədbiri ola ki, cüz'i xərc ilə tərh-cədid qaynla.

Əhsənül-Qəvaid

ELM XƏBƏRLƏRİ

Mirvarid balıq qulağının içində əmələ gəlir ki, ona sədəf deyirlər. Bu sədəf heyvanın mənzilidir ki, onu düşməndən mühafizət edir. Zikr olan heyvanın əvvəl zaman sədəfi olmaz, amma sonra mürür ilə onun dərisindən sədəf əmələ gəlir ki, dəriyə yapışmış olur. Mirvarid dəri ilə sədəfin miyanında olur. Çünki mirvarid yumrudur və suyun damcısı həm yumru olur, ona binaən hükəmə deyir ki, ol heyvanın dərisi ilə sədəfin arasında su damcısı düşməkdən mirvarid əmələ gəlir və bunu belə sübut edir. Zikr olan heyvanatlardan bir neçəsini tutub dərisini sə-dəfdən aralayb, onların miyanına çahərgül ya xaç ya qeyri tövrədə ağac ya qeyri şey qoyub suya atıb bir neçə müddətdən sonra ol heyvanı çı-xardanda onun zikr olan yerində ol ağac tövründə mirvarid tapılır.

¹ Əgər tövəkkül etmək istəyirsən işdə et,
Ək, sonra Allaha bel bağla.

Əhəng daşı iki öcüzadan mürekkəbdir: birisi kalsium və birisi hamiz qarbondur. Kalsium bərk şey, amma hamiz qarbon hava qışındə bir qazdır. Əhəng daşını yandıran zaman hamiz qarbon rədd olduğuna ol daş un kimim narın olur ki, ondan palçıq tutub tə'mirat üçün işlədillər. Çünki hamiz qarbon havada həm olur, ona binaən zikr olan palçıq ol qazi havadan çəkib mürür ilə təzədən əhəng daşı olur və bir də palçıq tutan zaman ona qum qarışdırmağın nəf'i budur ki, qumun dənələrinin arasilə hava palçığa tez daxil olduğuna palçıq həm tez daş olur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubənin tamojnıxanasına hökm olunub ki, xalqdan tamojni göm-rüyünü qızıl pulu alsın. Qızıl pulun 3 manatlığı 4 manata gedir.

Rusiyada bə'zi kəndin əhli icma ilə əkin və ziraət edir. İndi "Zemledelçeski qəzeti" yazır ki, Finlandiya vilayətində 3 il bundan sabiq bir qəryədən 15 külfət birləşib yerlərini bir ediblər ki, onu birgə ək-sinlər. Onlar 3 adam intixab edib ki, calislərin işləməyinə mülahizə edib sonra hasildən gələn il üçün toxum saxlayıb artığını onların arasında belə təqsim eləsin: 78-dən ziyadə yaşlı olan kişi bir hissə. Ol yaşında övrat yarım hissə, 10-15 sinni olan oğlan yarım hissə, ol sinndə qız dördədən bir hissə.

Bu qaydanın yaxşılığı ondan mə'lum edir ki, zikr olan qəryənin əhli həmişə biçiz olub. Amma bu halda ol icma bina edənlər elə tavanalı olublar ki, əkin üçün maşınlar gətirdib öz uşaqları üçün məktəb-xana açib onun müəlliminə ildə 300 manat verillər. Belə camaat ilə iş görməyin bir xeyri də budur ki, tənbel olan kəslər həm gərək işləsin yoxsa onlara hissə verməməkdən başqa, calislikdən də xaric edirlər. Nəhayət, bir kəs həqiqət naxoş olsa, ona hissə verillər.

Bu halda Badkubə şəhərində çiçək və yatalaq naxoşluqları var ki, onların hər ikisi yoluxmadır. Ona binaən belə naxoşu olan gərək sər-hesab olub, dərhal şəhərin həkiminə mə'lum eləsin. Ələxüsüs yatalaq çox şiddətlidir ki, bir-iki gündə naxoş vəfat edir. Bu naxoşluq qarın naxoşluğu olduğuna belə naxoşu olanlara məsləhətdir ki, onu qeyri otaqda saxlamaqdan savayı naxoşun nəcisini torpaq ilə basdırıb onun paltarını gündə bir dəyişdirib, isti suda qaynadıb yusunlar.

İstanbuldan noyabrın 26-da yazırlar ki, bu günlərdə Qoşqarın ha-kimi Yaqub xanın adamı həzrət soltanı mübarəkbad etməyə gələcək.

Bombeydə çap olunan "Pyuz" qəzeti yazır ki, Bilucistanın Kelat şəhərinə rus konsulu gəldiyinə orada olan Hindistan konsulu acıq edib gedibdir. Ona binaən deyirlər ki, Hindistan, yə'ni İngilis dövləti Bilucistan ilə cəng başlayacaq.

İngilisin konfransa, yə'ni sülh danışığına təyin olan vəkili Selsburi Parij və Berlin şəhərlərindən gedəndən sonra ol şəhərlərdən yazırlar ki, Firəng və Prus vəzir-i-xaricələri ona mə'lum ediblər ki, bu dövlət-lər İngilis Rusiya ilə cəng başlasa onların heç birinə kömək etməyə-cəklər.

Avstriya və İtaliya ilə olan danışığın məzmunu mə'lum deyil.

Vyana şəhərində çap olunan "Korrespondas büro" qəzeti yazır ki, İngilis və Rus dövlətinin sözü sülh bəresində belə düz gəlmir. Rusiya deyir ki, Bosna və Bolqariya vilayətlərinin xristianlarının ixtiyarını artır-sınlar və bu bərədə qoyulan qanuna əməl olunca rus əsgəri Bolqariyanı zəbt etsin, amma İngilis deyir ki, Osmanlı dövləti hamı tabeləri üçün təzə qanun qoyub, onların ixtiyarını artırır və dəxi Bolqariyanı zəbt etmək lazım deyil.

Babkubəyə gələn teleqramlar:

Noyabrın 27-də. Dünən İstanbulda sülh bəresində danışıq başla-nıb. Rusiya vəkili İqnatyevin əvvəlinci məclisdə olan danışığından mə'lum edir ki, sülh olacaq.

Dekabrın 2-dən. Avropa dövlətlərinin vəkülləri elədiyi danışıqdan belə görünür ki, sülh olacaq.

Dekabrın 1-dən Daşkənd şəhərindən. Bu gün Qaşqarın hakimi Yaqub xanın vəkili buraya gəldi.

Jeneral Çernyayev Serbistandan çıxıb getmiş idi. İndi Vyana şəhə-rindən tel gəlib ki, Çernyayev Kişinyov şəhərinə getdi ki, orada Rusiya əsgəri Tuna çayının kənarına cəm olur.

"Qolos" qəzeti yazır ki, Rusiya dövləti Tuna çayının kənarına 150 min və Gömrü qalasına 70 min əsgər cəm edib.

Peterburqun tacirləri mədyun olublar ki, əgər Rusiya cəng başlasa, nə qədər cəng çəksə, bu zaman təhmilatı birə-bir artıq versinlər. Bu səbəbə padşahi-imperatori-ə'zəm onlardan razılıq edib.

İstanbuldan "Odesski vestnik" qəzetinə yazırlar ki, əgərçi sülh barəsində danışıq başlanıb, amma hər gündə təzə toplar və bant və qeyri hər-biyyə mayəhtacı İstanbula gəlib, oradan qeyri şəhərlərə gedir. Təzədən tə'mir olunan dəmir gəmi ki, ona Mahmudiyyə deyirlər, tamam olub.

Xoqənd şəhərindən ki, onu Rusiya keçən il zəbt edib "Türkiстан qəzeti" nə yazırlar ki, Xoqənd xanlığının axırıncı xanı Xudayar xan ki, indi onu Rusiyada sakin ediblər, bir məscidi-cəme' tə'mir elətməmiş. Onun darvazasının üstə bu rübai yazılıb:

Xudavənda, bəğardani bəlara,
Ziafəthə nigəhdari to mara.
Behəqqi-hər dü geysuyi-Məhəmməd
Zəbun kərdan zəbərdestani-mara.
Tərazəndeyi-nəqş Behzad saz
Çü arast bərlövhi-koşsi tərəz.
Məra güft tarixi-nəqşəm bəgu
Bəferman (1289) seyid Xudayar gu.¹

¹ Ay Allah, bəlanı geri qaytar,
Müsibətlərdən bizi qoru.
Məhəmmədin hər iki zülfünə and verirəm.
Bizdən qolugüclüləri xar elə.
Behzadın naxışlarına yaraşan şəkllə sal.
Koşsi lövhəsi kimi zinatləndir.
Məna dedi ki, çəkilmə tariximi söylə,
Seyid Xudayarın (1289) fərmanı ilə de
Q e y d: Sonuncu misrəni (farscasına əsasən) əbcəd hesabı ilə topladıqda rəsmiən
hazırladığı tarix, yə'ni 1289-cu il alınır.

və yenə bol ibarə yazıqandır: Limonil-mülk əl yövmə lillahil-vahidil-qəhhar.¹

İstanbuldan yazırlar ki, sərəsgər Əbdülkərim paşa naxoşlayıb, Sərgər paşa Peterburqa vəzir-i-muxtar tə'yin olub.

"Birjevov vedomosti" qəzeti yazır ki, Rusiyanın dövlət bəngi ki, 100 milyon manatlıq bilet satırdı, Peterburq şəhərində 116 milyon manatlıq, Moskvada 19 milyon manatlıq bilet satılıb. Qeyri şəhərlərdə nə qədər satılmağı hələ mə'lum deyil.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

¹ Bu gün mülk kimə qaldı? Qəhr eləyən vahid Allaha.

Fi 15 zilhicə,
sənə 1293

...

Post xərci
basdıran ilədir

...

Düşənbə günü

Fi 22 dekabr Rusiya,
sənə 1876

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

Altı aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lannamə və məktub göndərən qəzeti çap eləmənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

E' L A N

Gələnlər il qəzetimiz genə iki həftədə bir çıxacaq, qiyməti 3 manat olacaq, ona binaən mə'lum edirik ki, onu xahiş edən, il qurtarmamış onun qiymətini bizə göndərüb öz ismini və sakin olduğu yeri mə'lum eləsin.

DAXİLİYYƏ

Mə'lumdur ki, insan işləməkdən yorular və yorulan dincəlmək istər. Bu səbəbə qədim zamandan hər bir tayfa həftədə 6 gün işləyib, bir gün dincəlir və bu bir gündən başqa tayfanın bayramı olur ki, ondan həm murad dincəlməkdir. Şərəbi halal hesab edən tayfaların belə bayramı çoxdur ki, bu günlər onlar kef-damağa məşğul olurlar. Çünki bizim müsəlman məzhəbində şərəb qadağandır və şərəbsiz kef olmaz, ona binaən bizim bayramımız da çox azdır və onlardan murad kef deyil. Məsələn, bizim qurban bayramından murad bu deyil ki, xalq qurban kəşib onun ətinə yeyib kef-damağa məşğul olsun, onun bir əsli, muradı həm var ki, qurban bayramını qeyri bayramlardan artıcaq şərəfətli edir. Qurban günü tavana müsəlmanlar Məkkəyə cəm olub, bir yerdə ziyarət edib, bir-birinə öz dərd qəmlərindən xəbər verirlər. Yə'ni Qurban bayramının artıcaq şərəfətli olmağına səbəb olur ki, bu

bayramda olan ziyarət ittihadı-islama baidir. Pəs Məkkəyə getməkdən murad bir bu deyil ki, gedib ziyarət edib qayıdasan. Lazımdır ki, oraya cəm olan müsəlmanları görüb əhvalpürsən olub öz qardaşlarını tanıyıb biləsən. İndi, qardaşlar, sizdən bir sual edirəm: heç bizim Məkkəyə gedənlərdən bu səfərin əsli muradına əməl edən varmı? Haşa, heç kimsə buna əməl etmir və edə bilməz. Biz elə avam olmuşuq ki, nə ki, qeyri tayfaları, hətta öz qardaşlarımızı tanıyıb bilməyə qadir deyilik. Pəs, qardaşlar, məktəbxanalar bina edib oxuyun ki, heç olmasa öz qardaşlarımızın dilini öyrənib, müsəlmanlığın əvvəlinci şərtlərindən birinə, yə'ni Məkkəyə gedib müsəlmanların ittihadına əməl edə biləsiniz, yoxsa bizim gözəl qurban bayramı və Məkkə səfəri ölünün öyninə geyilən faxir libasa oxşayır.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Əkin yerin qüvvətli edən şeylərin hamısından quş fəzləti (nəcisi) qüvvətlidir. Ona binaən Avropa vilayətlərinin bə'zi yerlərində göyərçin, toyuq və qeyri quşlar saxlayıb onların fəzləti ilə alış-veriş edirlər. Məsələn, Firəngistanın şimal tərəfində şimal tərəfində vaqə olan Pade-kale vilayətində könd əhli göyərçin saxlanan hinləri Hollandiya əhlinə icarəyə verir. Hər 900 göyərçinin hinini ildə 50 manata ki, bu qədər göyərçinin ildə 300 puda qədər fəzləti olur və onilə bir desyatın yeri yaxşı qüvvətli olmaz. Fəzləti əzib narın edib, əkin yerin şuxm olduğuna elə qüvvətli olmaz. Quşlardan qaz və ördək fəzləti duru olduğuna elə qüvvətli olmaz. Fəzləti əzib narın edib, əkin yerin şuxm edib, toxmayıb, oraya çəkib, sonra malalayıb onu yerə qarışdırırlar və ya əkin göyərçindən sonra onun üstə səpirlər. Quş fəzləti nəmiş yerdə yaxşıdır, quraqlıq olan zaman nə ki ondan nəf olmaz, hətta zərər olur. Bə'zi cəzirlərdə su quşunun fəzləti, sümüyü və qeyrə keçmiş zamanandan yığılıb qalıb ki, bu şeyə qanı deyirlər. Bu şey bəzi yerdə ol qədərdir ki, ondan dağlar əmələ gəlib. Qanı təzə fəzlətdən da qüvvətlidir. Onun 35 pudu bir desyatını yaxşı qüvvətli edər, amma həmçinin quraqlıqda zərər edər. Bizim Badkubə dərəsının şərqində olan cəzirlərdə qanı var.

Yazıldı Moskva şəhərindən noyabrın 9-da

Burada çoxdan qış düşüb. İndi yerin üzündə yarım arşın qar var. Mizanül-hərərət (termometr) alətinin civəsi nöqteyi-icimaddan 15 dərəcə aşağı düşür, yə'nı 15 dərəcə soyuq olur. Ona binaən ərradə əvəzinə kirsələr işə düşüb.

Şəharimizdə cəng xəbərindən başqa xəbər yoxdur. Dövlət bəngin qapısında xalq basabas ilə təzə kağız pulu alır. Tacirlərimiz padşahi-imperatori-ə'zəmə ərizə göndəriblər ki, onlar cəng olsa 5 ilin müddətinə tacirlik xərcini birə-bir artıq verməyə hazırdırlar. Hər tərəfdə əsgər cəm olur. Sərhədə gedən dəmiryolları mal və minik götürür, məhz əsgər aparır. Buradan gedən əsgər Bessarabiya vilayətində Tuna çayının kənarında Kişinyov və Bender şəhərlərinə cəm olur ki, orada padşahzadə Nikolay Nikolayeviç sərkərdədir. Deyirlər bu əsgərlərin müqabilində Əbdülkərim paşa olacaq və bir də Qafqaz sərhəddində Gömrü qalasına əsgər cəm olur ki, ona sərkərdə knyaz Loris-Məlikovdur və bunun müqabilində deyirlər Əhməd Muxtar paşa olacaq. Xülasə, küçə və evdə ancaq dava sözü danışılır. Havadan dava iyi gəlir. Burada təəccüb edirlər ki, Qafqazda iki milyonacın müsəlman var, amma bunilə belə bircə qəzeti də dolandıra bilmir və halonki yarımca milyon ermənilərin 4 qəzetləri və 4 jurnalı var. Əlbəttə, bu barədə bizim kənd əhlində taxsır yoxdur, mən keçən yayda onların çoxu ilə danışmışam, onlar hazırdır əli qabara-qabara, üzü tərlyəyə-tərlyəyə 3 manat cəm edib "Əkinçi" götürsün. Amma çifayda kənd əhli poşt adını eşitməyib və qəzet gətirməyin qaydasını bilmir. Taxsır bəyzadələrimizdədir ki, qəzet gətirdib onlara paylamırlar. Əgərçi özləri üçün qəzet gətirdən bəyzadələrin hesabını bilmirəm, amma bunu bilirəm ki, bizim Qarabağda gimnaziya üçün pul cəm edənləre onların çoxu cavab verib ki, biz niyə pul verək? Bizim ki, oğlumuz yox oxuya. Pəs biz pul verək ki, xalqın uşağı oxuyub adam olsun?.. Belə cavab verəndən millət təəssübü çəkən və "Əkinçi"nin mənzurunu qanan olarmı?

Əsgər Gorani

Noyabrın 27-də Moskva şəhərindən. Bu günlərdə Qarabağdan mənə iki dəftər göndəriblər: birisi cənab Mirzə Ələsgərin qəzəliyyatı və həccvidir ki, gəncəli cənab Mirzə Mehdimin üstə yazıb və birisi cənab Mirzə Mehdimin cavabıdır

İnşayi-Mirzə Mehdi 22 vərəq üstə tamam olub. Mirzə Ələsgərin inşası dəxi ziyadədir. Xudaya, bu cənabların ağzından nə qədər nalayiq sözlər çıxıb!.. Ey Ağa mirzə Mehdi, fədayət şəvəm¹, atanın pambıq atan olmağı oğula nə eyb edər? Bizim əyyamda xanzadəlik, bəyzadəlik ağıl və elm ilidir. Firəngistanın Prudon adlı hükəması deyib: mən fəxr edirəm ki, mənim yeddi arxa ata-babam rəiyyətlər olub.

Ey Ağa mirzə Ələsgər, bu qəzəldən çifayda ki, demisiniz:

Bu nə naz, bu nə qəmzə, bu nə işvə, nə roviş.

Bu nə qaş, bun ə gözdür, bun ə sərvə-xoş yeriş...

Bu həccvələrin bərəsində artıq danışmağı özümüzə eyb hesab edib zikr olan cənablara ərz edirik ki, siz çəkən zəhmət nəhaq zəhmətdir, ondan nə bizə və nə bizim övladımıza bir nəf' yoxdur. Belə zəhməti öz millətimizin yolunda çəkin ki, malı yoxdur, elmi yoxdur, elm tapmaq ona müşkülüdür.

Nəcəf

Dərbənd şəhərindən yazırlar ki, Kurə nahiyəsinin Yuxay məqəh qərvəsinin sakini Salman Osman oğlu tülkülər üçün tələ qurub çox tülkü və qeyri heyvan tutub, onların dərilərindən ziyadə mənfəətbərdar olur. Bu səbəbə qeyri tələçilərdən birisi – Qara bəy Seyid oğlu ona paxılıq edib xahiş edib bir yaxşı tələ bağlaya və çox fikir-xəyalda sonra gəcə ikən gedib ki, Salmanın tələsinə baxıb onun kimi qayırsın, amma tələyə dəyəndə tələ açılıb və onun əli tələyə düşüb sınıb. Onun fəryadına camaat, o cümlədən Salman özü gəlib onu tələdən xilas edib.

Kurə nahiyəsinin Aşağı Qartas kəndində Gözəl ağa adlı övrət keçən noyabr ayının əvvəlində dörd nəfər oğlan uşağı doğub, amma onların hamısı bir neçə gündən sonra mərhum olub.

¹ Qurbanın olum.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Bizlərdə qaramala duz verillər ki, kökəlsin. Amma indi firəng hüksəması Busenqo belə imtahan edib: 3 malın xörəyinə bir neçə müddət duz qarışdırıb və 3 mala duzsuz xörək verib, sonra onları çəkib mə'lum edir ki, duz yeməkdən heyvan kökəlmir, amma duz heyvanın iştahını açır. Ona binaən onu xarab olmuş yemə də vuranda heyvan belə yemi yeyir, lakin duz çox olsa, heyvanı isal edər.

Bu halda Firəngistanın böyük şəhərlərinin ətrafında çox palıd meşəsi salıblar. Buna səbəb oldur ki, palıd meşəsində dombalan yaxşı əmələ gəlir və dombalan indi yaxşı qiymətə gedir. Məsələn, bir desyatın yerdən 3-4 ayın müddətində 400 manatlıq dombalan satılır.

Avropanın böyük şəhərlərində ağac mişarlamaqdan ötrü zavodlar bina olunub. Bu zavodlarda çox ağac ovuntusu əmələ gəlir. İndi ondan aşağıda zikr olan kimi xörək qayırb heyvana yedirdillər: ot 5, saman 8, kök 10, əzinik buğda ya arpa dənəsi 2, ağac ovuntusu 3 girvənkə, duz 3 misqal. Bu şeyləri bir yerə qarışdırıb iki zəif düşmüş inəyə verillər. Əvvəl zaman inəklər bu şeyləri yemək istəməyib, amma sonra ona adət edəndə mürur ilə onun otunu və samanını azaldıb ağac ovuntusunu artırıblar, ta ki bir ayın müddətində dəxi heç ot və saman qarışdırmayıb ağac ovuntusunu 7 girvənkəyəcən artırıblar. Amma bunilə belə heyvan mürur ilə kökəlib südlənib.

Avropanın bə'zi tərəfində qaramal üçün sümükdən belə xörək qayırlar: onu əzib narın edəndən sonra bu narın sümüyü buğda ya arpa ununa və ya kəpəyə qarışdırıb xamır qayırlar. Məsələn, 50 girvənkə unu, ya kəpəyi soyuq suya salıb ona 14 girvənkə narın sümük və 6 girvənkə turşumuş xamır vurub, qarışdırıb 14 saatdan sonra bu xamırdan künde qayırb ocağa salıb, bişirib, onu heyvana verillər ki, bu yemi çox ləzzət ilə yeyir.

Ata həmişə çörək vermək yaxşı deyil, ona binaən ki, bu yemədən at zərif olur. Amma uzaq yol gedən zaman atı otarmağa ya ona qeyri yem verməyə macal olmasa, yaxşı olar ki, ona 2-3 girvənkə çörək verəsən və həmçinin azardan yeni duran heyvana çörək vermək yaxşıdır.

Ağac yarpağının heyvan otdan da yaxşı yeyir, amma bə'zi ağacın, məsələn, palıd ağacının yarpağı heyvana zərər edir. Yarpağı belə yığib saxlayırlar: baharda ağacın kiçik budaqlarını qırıb ondan qom bağlayıb, yağış döyməyən yerdə saxlayıb, qışda heyvana verillər. Yarpaq heyvanın isalını həm kəsir və bir də bə'zi ağacın, məsələn, söyüd ağacının yarpağı, çay və qəhvə insana kef gətirən kimi, heyvana kef gətirir.

Əsgər Gorani

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

İstanbuldan noyabrın 26-da yazırlar ki, Məhdət Paşanın mənzilində iki qaradağlı tutublar ki, ol cənabı öldürməyə gəlmiş imişlər və gene yazırlar ki, bir neçə adam istəyir imiş keçmişdə sultan olan həzrət Muradı-pəncümü tutub Odessa şəhərinə aparsın. Amma onların hamısını tutub məhbus ediblər.

London şəhərində olan qulları azad etməkdən ötrü bina olan icma İstanbulda sülh barəsində olan konfransın calislərindən iltimas edib ki, Osmanlıya pişnəhad olan şərtlərdən birisi də bu olsun ki, tamam Osmanlı yerində qul satıb-almıq və onları saxlamaq qadağan olsun.

Ermənilərin Badkubə quberniyasında olan ruhani məktəbxanaları-na mülahizə etməkdən ötrü onların üç kəlisada olan böyükkləri bir adam təyin edib ki, ildə 3 min manat məvəcib ilə həmişə Badkubədə oturub, ol məktəbxanalara mülahizə eləsin.

Germaniyada ki, onun bir hissəsi Prusiyadır, qəzet oxumağa ələ adət ediblər ki, hər bir işi qəzetə salıb mə'lum edirlər. Məsələn, Berlin şəhərində qəzetlərdə belə e'lamnamələr çap olunur:

Mən cavan və gözəl övrəti dost tutمام, övrətin gözü kor, ayağı şil də olsa, razıyam, amma gərək onun 40 min manatı olsun. Cavabını filankəsin üstə yazsın. 2) Dünən filan saatda, filan yerdən, filan paltarda keçən, qəddi, üzü filan övrətdən təvəqqə olunur ki, öz ismini və sakin olduğu yeri yazıb filankəsə göndərsin. 3) A filankəs (isminin baş hərfi çap olunub), bir aydır səni görmürəm, gecə-gündüz yuxu mənə haram olub. Sən demişdin filan saatda, filan yerə gələcəm, amma və'dəxilaf oldun, təvəqqə edirəm səbəbini yazıb mə'lum edəsən (Bunu yazanın isminin baş hərfi çap olunub).

Qəzetlərdə yazırlar ki, Bağdad vilayətinin təzədən taun naxoşluğu düşüb və bu səbəbə Avropa təbiblərinin icmaı dövləti-Osmanidən iltimas edib ki, ol vilayətdən əsgər yığıb qeyri vilayətlərə göndərməsin. Amma dövləti-Osmani buna razı olmayıb. Bağdaddan da əsgər yığıb Tunə və Ərzurum vilayətlərinə göndərib.

Yazırlar ki, 1878-ci səneyi-Rusiyədə həzrəti şahənşahi İrən təzədən Avropa səyahətinə gedəcək və bu səyahətdən onun ümdə muradı odur ki, İranda təzə qanunlar qoysun.

Prusiyanın millət məclisində Rusiya dövləti gömrük pulunu qızıl pulu yığmaqdan danışıq olanda vəziri-xaricə Bismark deyib ki, bu həzəlda bizim iki dostumuz ki, birisi Rus və birisi İngilisdür, Osmanlı işlərinin barəsində dava etmək istəyirlər. Amma gərək biz sə'y edək ki, bu dava olmasın və əgər olsa da, məhz Rus ilə Osmanlı arasında olsun, qeyri dövlətlər ona qarışmasın.

Noyabrın 27-də London şəhərinin camaatı öz padşahlarına bu məz-munda kağız göndərib:

Osmanlı dövləti öz xristian tabelərinə elədiyi zülm mə'lumdur. Ona binaən biz istəmirik ki, zalıma kömək edib, öz dostumuz Rus ilə cəng edək. Bu səbəbə təvəqqə edirik ki, bizim İstanbul konfransında olan vəkilimizə hökm olsun ki, Rusiya ilə birləşib zikr olan xristianların ixtiyarını artırmağa sə'y eləsin və bir də çünki bu halda bizim dövlət işini dolandıranlar ki, onları millət məclisi intixab edib, dövlətin nəf'ini gözləmirlər, ona binaən millət məclisi cəm olsun. İndi tel var ki, padşah hökm edib ki, fevralın 8-də millət məclisi yığılsın.

"Tiflisski vestnik"də çap olunan tellər:

1) İstanbuldan noyabrın 30-da. Konfrans hələ açılmayıb. Amma Avropa dövlətlərinin vəkilləri general İqnatyevin mənzilində öz aralarında belə danışıq ediblər: Osmanlı dövləti Qaradağ əhlinə 12 qəryə versin və Serb əhlinə Malı Zvornik qalasına versin.

2) Parijdən dekabrın 1-də. İstanbulda olan konfransda rus və ingilis vəkilləri birləşdiyinə Osmanlı dövləti deyib: hər qəsd ilə qeyri dövlətin əsgəri Osmanlı sərhəddini keçsə, ol dövlət ilə cəng başlayacaq.

3) Peterburqdan dekabrın 8-də General İqnatyev yazır ki, konfransın çalisləri və danışıq qurtarıb. Sabah konfrans açılacaq və Osmanlı dövlətinin vəkili danışıq çağırılacaq. Öz aramızda olan danışıqda belə qət eləmişik ki, Osmanlı dövlətinin vilayətləri özləri ümrat əhlini intixab eləsin. Hər vilayətin əhlinin çoxu xristian olsa, Osmanlı ol vilayətə xristiandan vali eləsin. Ol vilayətlərlə ki, xristianlar müsəlmanlar ilə bir yerdə sakin olurlar, müsəlmanlardan da yaraq-əsbabı alsınlar.

4) İstanbuldan dekabrın 8-də. Sədri-ə'zəm Məhəmməd Rüşdi paşanın yerinə Midhət paşa təyin olub.

Badkubəyə gələn tellər: 1) Dekabrın 14-də İstanbuldan Konfransın əvvəlinci məclisində Osmanlı dövlətinin vəkili Midhət paşa deyib: çünki Osmanlı dövləti öz xahişi ilə təzə qanun qoyub xristian və qeyri tabelərinin ixtiyarını artırmaq istəyir, ona binaən qeyri döv-

lötler pişnəhad edən şərtlərin heç birisini Osmanlı dövləti qəbul edə bilməz. 2) Dekabrın 16-da İstanbul şəhərindən. İngilis dövləti özünün konfransda olan vəkilinə hökm edib ki, Avropa dövlətlərinin vəkilləri yazan şərtləri dübarə Osmanlıya pişnəhad eləsin və əgər Osmanlı dövləti onları qəbul eləməsə dərhal İstanbuldan çıxıb getsin və cəng gəmilərinə hökm eləsin ki, onlar da getsin.

Rusiya dövlətinin Serbistanda olan konsulu mə'lum edib ki, əgər dava başlansa, Serbistan 20-30 mindən ziyadə əsgər cəm edə bilməz.

“Peterburqski vedomosti” qəzeti yazır ki, həzrəti-şahənşahi-İran Peterburqa vəkil göndərib ki, Osmanlı ilə cəng olsa, İran kimin tərəfini saxlamağı mə'lum eləsin.

Bu dekabr ayının 8-də Rusiyanın vəziri-muxtarı general Zinoviyev Badkubəyə gəlib Tehrana getdi.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Üçüncü sənə

1-ci nömrə

Fi 1 məhərrəmülhəram,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Səşənbə günü

Fi 4 yanvar Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'ləmnamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardabi.

Bu nömrə ilə göndərilən siyahıları Əsgər Gorani Moskva şərinə yazıb göndərib.

Dərbənddən Mehdi xan Usmiyev Qeytağı 10 manat göndərib ki, qəzet çap olunmağa məsrəf olsun və yazır ki, hər ay 10 manat göndərəcək.

DAXİLİYYƏ

“Əkinçi” qəzetinin müştəri siyahısı ilbəil azaldığından bir neçə dəfə yazmışıq. İndi 3 ilin müddətində olan müştərimizin hesabını çap edirik ki, onu oxuyana müştəri azalmağın ümud səbəbi mə'lum olsun. Bizim köndlərə poşt getmədiyinə qəzet bina olan zaman cənab qubernator-dan iltimas eləmişdik ki, naçalnik dəftərxanaları hər bir şəhərə qəzet apardıb könd əhlinə paylasın. Bu səbəbə əvvəl ili 600-cən müştərimiz var idi ki, əzən cümlə 400-ə qədər könd əhli idi ki, naçalnik dəftərxanasından qəzet gətirdirlərdi. İkinci ili əgərçi naçalnik dəftərxanaları gənə xahiş eləmişdilər ki, qəzet apardıb könd əhlinə paylasınlar, amma əvvəlinci ili qəzeti onlara vaxtında vermədiklərinə və bir neçə qeyri səbəbə görə müştərimiz birə-bir azalmışdı, yə'ni o ili 300 qəzet apardan var idi ki, onlardan 150-yə qədər könd əhli idi. Pəs nə ki naçalnik dəftərxanasından qəzet alanların, hətta özləri qəzet apardanların qədəri azalmışdır. Bu il bir neçə səbəbə görə ümidimiz yoxdur ki,

naçalnik dəftərxanaları qəzet apartsın. Belədə əgər özləri qəzet aparanların qədəri keçən il tək azalsa təxminən 100-dən ziyadə müştəri olmayacaq. Çünki 100 oxuyandan ötrü qəzet çıxarmaq mümkün deyil, ona binaən görə bu il qəzeti, necə ki keçmişdə həm yazmışdıq, mövqif edəydik. Amma indi zəmana onilə saziş eləmədiyinə, onu bərhəm etsək, gələcəkdə onu çıxarmaq düşvar olacaq. Ona binaən əgərçi bu halda ancaq 50 müştərimiz var, amma genə onu çıxardırıq və ümidvarıq ki, bizim millət qeyrəti çəkən müştərilərimiz bu kəlmələri oxuyandan sonra naçalnik dəftərxanaları kimi qəzet apardıb qeyrilərə paylamaq ilə "Əkinçi"ni bu yaman ildə saxlasınlar, yoxsa ilin başına-dək onu çıxarmaq müşkül olacaq.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Cəməhiri-Müttəfiqeyi-Amerika dövlətinin Nyu-York şəhərindən yazırlar ki, oranın əhli toyuq saxlamaqdan çox mənfəətbərdar olur. Bir Nyu-York şəhərində hər gündə bir milyon altı yüz min yumurta yeyilir. Ona binaən kənd əhlinin handa bir yoxsulu 50-60 toyuq saxlayıb onların yumurtasını satmaq ilə dolanır. Bir tacir 2 min toyuq alıb, onlar üçün hınlər tə'mir elədi. İndi bir neçə ildən sonra onun ildə 9 min manat yumurta satmaqdan mədaxili olur.

Almaniya, yə'ni lemes qəzetlərində yazırlar ki, meyvəni anbarlarda çürüməkdən belə mühafizət etmək olur: məsələn, eni, uzununu və hündürlüyü 7 arşın olan anbara meyvəni yığından 2-3 gün irəli onun içində 8-10 misqal kükürd yandırıb, onun üstüsünü evə verəndə onun içində meyvə çürüməz və ondan kükürd iyi gəlməz.

Heyvanın dırmağının yarısını belə sağaltmaq olur: 13 misqal palıd ağacının qabığını 188 misqal suda ol qədr qaynatmaq görə ki, o sudan 13 misqala qədr qalsın. Sonra onu süzüb cecəsini atıb suyun içinə 13 misqal qabıqsız soğan doğrayıb, təzədən yarım saat qaynadıb, sonra 188 misqal piy (donquz piyi dəxi yaxşıdır) qarışdırıb su bilmərrə quruyunca qaynadıb, sonra onu bezdən süzüb, sıxıb, onun hamısını yaranını üstə quş qələmi ilə yaxıb, bağhiyasən və əgər o yara bu dormanı bir dəfə qoymaqdan yaxşı olmasa, lazımdır ki, zikr olan qayda ilə təzədən dərmən bişirib qoyasan.

Lao adlı həkəmə yazır ki, sağmal heyvan yağışdan əmələ gələn göllərin suyunu içəndə ol suda zindəganlıq edən gözə görünməyən heyvanlar onun mə'dəsindən qanına və südüne keçdiyinə belə süddən yaman naxoşluq əmələ gəlir.

Amerikanın kartofelində bir qurd əmələ gəlib, onu xarab elədiyinə Avropaya ol naxoş kartofeli gətirmək qadağan olmuşdur. Amma indi yazırlar ki, ol qurd Firəngistanda və Germaniyada həm əmələ gəlib, Rusiyanın sərhəddinə yetişib.

Krımada salınan meyvə bağlarına mülahizə edən həkəmələrin birisi yazır ki, daş kömrünün sumlasını meyvə ağacının dibinə sürtəndə ol ağacda heç bir cücü ya qurd əmələ gəlmir.

Bu il London şəhərində ərəb dilində bir qəzet çap olunur ki, hər gündə çıxır. Yazırlar ki, onun müştərisi var.

Əsgər Gorani

MƏKTUBAT

İnsan hər bir əmələ iqdəm etsə, onu artırmağa sə'y edər. Xah əməli-mə'qul, xah qeyri-mə'qul olar. Əzcümlə əşura günü ki, imam Hüseyin əleyhüssəlamın qətl günüdür, o gün xalq dəstəbədəstə olub, təkaya və məsəciddə cəm olub, tə'ziyə tutub ağlar.

Neçə il bundan əqdəm bir şəxs təsəvvür edib ki, insan ağ kəfən və qan görəndə ziyadə rıqqət bəhəm edib ağlar. Bu mülahizə ilə bir neçə nəfər başların tiği-dəllak ilə 4-5 yerdən cızıb, boyunlarına ağ kəfən salıb, sinəzənlik ilə təkaya və məsəciddə bu lisan ilə növbə ediblər ki, kaş əşura günü biz o ələmdə olaydıq və boynumuza kəfən salıb, qanı-mızı imam yolunda tökəydik. Əvvəl bu əməl Qafqaz vilayətinin Qarabağ tərəfində olub. Sonra kəm-kəm artıb əlinə qəmə, qılinc və korda alıb öz başını çərpaq hünər və təfəxür hesab olunur, başın cızan

bihünər və kəmcür¹ at hesab olunub, və Təbrizdə olan qarabağlılar aşura günü dəstə bağlayıb, başların çapıb, təkneyi-dövlətə gedib və bir neçə nəfər dustaq azad ediblər. Lihaza bu əməl Təbrizin bimeğz cahillərinə ziyadə xoşayənd olub hər məhəllədə bu rəsmi kəməli-şövk ilə mə'mul ediblər. behəddi ki Təbriz əhlindən sair şəhərlərdə olanlar gene o şəhərdə ictimai edib ağkəfən olmaq bina ediblər. İndi bu rəsm çox mə'mul olub. Pəs yaxşı olur ki, bu əməli mülahizə etmək ki, aya qəvaiddi-mövhum və rəsmi-məzmun hesab etmək, ya qəvaiddi-hüsn? Bina bərhədisi mahəkəmə bihil-əqil, həkəmə bihişşər,¹ bu əməl həm ağıl, həm şər' yanında qəbih olmağına dəlalili-mütəkəsirə var, əzclümlə:

Heç bir aqil, kamil adam bu əmələ iqdəm etmir. Pəs mə'lum ki, fi nəfseh² əqlün belə əmələ iqdəm etməkdən ictinab edər. 2) Əgər qərib adam ki, filcümlə şüuru ola, bu rəsmidən itilə¹ olmaya, xalqı uzaqdan o halet ilə mülahizə edə, qəf'ən deyər ki, bunlar cəng edirlər və əgər bir adam ona desə ki, cəng yoxdur, qəbul etməz və hərgah qəbul etsə, onları divanə hesab edər. 3) Bu qism tə'ziyadarlıq şəritədə varid olmadığına daxil-bid'ətdir və bid'at hərəmdir. 4) Hökmi-şər' budur ki, hər əməli-müstəhəbə iqdəm etmək fe'li-hərəm, ya tərki-vacibə bais olar, o müstəhəb əməlin özün tərki etmək vacib olur. 5) Necə ki, insan heç vəch ilə bir qeyri Adama əziyyəət edə bilməz, həmçinin öz bədəninə bətəriqi-ovla əziyyəət edə bilməz və əgər etsə, gərək hakim ona tənbeh eləsin. Pəs əziyyəti-bədən hərəm və hifzi-bədən vacib. Bu surətdə bu qism tə'ziyedarlıq necə ola bilər ki, müstəhəb olsun, bəlkə hərəmi-şədid olur. 6) Başçapan əşxas öz nəcis qanları ilə o gün xalqın libasın və zürufun nəcis etməkdən əlavə, qanların masəcidi və əmakini-möhtrəmə daxil edib, onları həm aludə edirlər. 7) Şər' ki, təhti-əqldə vəqədir, hər bir şər' və fəsad olan əməldən mən' buyurub və bu əməlin zimmində bəsa olur ki, şəxs öz başın çapmaqdan tələf olur, yainki bir dava olur ki, neçə nəfər bu davadan zəxmdar və məqtul olur. Pəs necə olur ki, əql və şər' bu əmələ razı ola? 8) Şəxsi-dustaq ki, bir şərəret cəhatilə məhbus olub ki, xalq onun şərindən məhfuз olsun, belə şəxsi azad edib, dübarə baisi-fəsad olmaq xilafı-qanuni-ədələt deyilmi? Sübhanallah, təəccüb-dür ki, üləmələr nə üçün mənabirdə bu qəbil əşxası mən' və məzəmmət etmir və hakimlər nə üçün onlara tənbeh eləmir?

Əhsənül-Qəvaid

¹ Ağıl naya hökm edibsa şəriət də ona hökm edib.

² Öz-özlüyündə.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Bə'zi hükəmə yavıq əqrəbə arasında olan kəbindən törəyənlərin hesabına gedib, deyirlərdi ki, belə kəbindən övlad az olur, ondan lal, kor və qeyri naxoş və habelə səfəhtli kəsler çox törəyir. Amma indi ingilis hükəmələri bunu qəbul eləməyib, sübut edirlər ki, zikr olan naxoşluqlar hər bir qism kəbindən bir qədərdə olur, yə'ni kəbin yavıq ya uzaq əqrəbə və ya əqrəbə olmayanların arasında olmaq ol naxoşluqlara bais deyil, amma bə'zi naxoşluqlar ki, ata-anada olanda övladda həm olur, məsələn, göz ağrısı, sinə naxoşluğu və qeyrə kəbin yavıq əqrəbə arasında olanda onlardan törəyən övladlar da arxabəarxa artıq şiddət edir. Bu barədə gətirilən sübutların birisi ki, səfəhtli övlad nə səbəbdən törəməyi bəyan edir, budur: şərəb içib məst olan əşxasların övladlarından səfəhtlisi çox olur. Məsələn, bə'zi karxanalarda ki, fəhlələr gecə-gündüz orada qalıb, ancaq bazar günləri evə gedirlər, bu zaman şərəb içib məst olan vaxtda öz övrətlərin görürlər, onların övladlarından səfəhtlisi çox olur. Pəs şərəb içmək nə ki, bədənə zərər edər, hətta məst olan kəs övrətə yavıq getsə, onun övladını da səfəhtli edər.

İngilis həkimləri məsləhət edirlər ki, çiçək və qızıлча naxoşlarına müalicə olunan zaman onları qaranlıq otaqda saxlasınlar ki, oraya günün işığı heç düşməsin və ona çıraq işığına xörək versinlər. Amma otağın havasını tə'miz saxlamaq gərək və naxoş sağalınca lazımdır ki, o, qaranlıq yerdə qalsın.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Osmanlı dövləti qoyan konstitusyonun ümdə şərtləri budur: həzrət sultan müsəlmanlar üçün xəlifiyi-dövrən və qeyri tabelər üçün padşahi-imperatori-konstitusyon hesab olacaq, yə'ni həzrət heç bir kimsəyə cavabdehəndə deyil. Dövlətin məzhəbi islamdır, amma müsəlman olmayan tabelərdə ixtiyar var ki, öz məzhəblərinin adablarını əmələ gətirsinlər. Qəzətlərdə ixtiyar var hər bir mətləb üstə danışmaq. Hər bir qism icma bina olunmağa mane yoxdur. Hər kəs hər bir qism məktəbxana bina edə bilər. Hamı padşahlıq qulluğuna girə bilər. Təhmilat hamıdan bir qədər də alınacaq. Hər bir tələbə mədyundur ki, elm təhsil etsin. Vüzərə məclisinin rəisi sədri-ə'zəm hesab olunur. Vəzirler

məclisi-ümuma cavabdehəndədir, amma onları taxsırlandırmıqdan ötrü həzrət sultan hər dəfə ümənai-dövlətdən əlahiddə divan bina edir. Əgər məclis və vüzəraların sözü bir gəlməsə, həzrət sultanda ixtiyar var ya vüzəraları xaric eləsin, ya məclisi bərhəm edib hökm eləsin ki, təzədən calislər intixab olunsun. Amma təzə calislər görək 6 aya cəm olub məclisi-ümum açılıs.

Məclisi-ümum iki dairədən əmələ gəlir: birisi məclisinədir ki, onun calislərini xalq intixab edir (hər 100 min tabe bir calis) və birisi məclisi-ammdır ki, onun calislərini həzrət sultan özü müştəxxis adamlardan təyin edir. Hər ildə noyabrın əvvəlindən martın əvvəlinə qədər məclisi-ümum işlərə mülahizə edir. Hər bir iş əvvəl məclisi-nas mülahizə edir, sonra məclisi-amm onu qəbul edəndə həzrət sultan təsdiq edir. Bu qanunu ki, onun fəsilələrini tam çap etməyə qəzətimizdə yer olmadı, dövləti-Osmanlı dekabrın 11-də qoyub. Bu səbəbə İstanbul əhli Dolma-Baxça sarayına gedib həzrət sultandan razılıq edib, şadyanalığa məşğul olub.

Dekabrın 11-dən İstanbuldan yazırlar ki, bu gün konfrans, yə'ni sülh bərəsində olan məclis açıldı. Səfvət paşa vəzir-i-xariciyi-dövləti-Osmani, məclisin rəisi Qara Teodor əfəndi və Sərkis əfəndi onun sekretarıdır. Hər bir calis özünün vəkillik kağızını rəisi-məclisə pişnəhad edindən sonra Səfvət paşa deyib: məclisi açıram və bu atılan topları təzə qanun qoyulmağı xalqa mə'lum edir. Sonra calislər öz aralarında olan danışıqda yazılan şərtləri rəisi-məclisə pişnəhad ediblər və Səfvət paşa deyib ki, görək bu şərtlərə dövləti-Osmaninin vüzərə məclisi baxıb cavab versin.

Keçən nömrədə çap elədiyimiz tellərdən mə'lum olur ki, sədri-ə'zəm Midhət paşa dövlət tərəfindən konfransın calislərinə mə'lum edib ki, dövləti-Osmani təzədən qanun qoyub öz tabelərinin hamısının ixtiyarını artırıb. Ona binaən bir-iki vilayətə əlahiddə ixtiyar verə bilməz və bu şərtlərin heç birinə razı deyil. Sonra Rus və İngilis vəkilləri mə'lum ediblər ki, əgər Osmanlı dövləti ol şərtləri qəbul etməsə, onlar görək İstanbuldan çıxıb gətsinlər. Lakin sonra gələn tellərdən belə bəyan olur ki, konfransın calisləri razı olublar ki, ol şərtlərə təzədən baxılısın və iki ay cəng olmasın. Möhləti qurtardığına təzədən 2 ay, yə'ni martın əvvəlinə qədər möhlət olub ki, Osmanlı dövləti serblər ilə cəng etməsin.

Peterburqda iki məxsusi bang ki, birisi Baymakovun bangı və birisi Liveri bangı bankrot, yə'ni yoxsul olub. Hər bir bang bir neçə milyon xalqa borcludur.

Dekabrın 8-dən Qaradağın Çotino şəhərindən yazırlar ki, şirvanlı Osman paşanı Qaradağın knyazı əldən qoyub.

Qəzetlərdə yazırlar ki, Germaniyada olan məşhur Krup zavodunda bir top töküblər ki, onun 7500 pud ağırlığı var.

İstanbuldan dekabrın 7-də yazırlar ki, konfransın Avropa calisləri öz aralarında olan danışıqda qəbul etməyibdirlər ki, Osmanlı dövləti Serbistana və Qaradağa yer versin, bu xəbər doğru deyil.

Tehrandan dekabrın 5-də yazırlar ki, dövləti-İran Osmanlı işlərinə çox təəşşüq ilə mülahizə edir, amma cəng olsa, Bağdadı zəbt etmək qəsdı yoxdur.

Gəncə quberniyasının Salahlı qəryəsində bir Qazan şəhəri müsəlman uşaqları üçün məktəbxana açıb onlara rus dili oxudur. İndi "Tiflisski vestnik" qəzeti yazır ki, Tiflis şəhərində sakin olan Dicon Milvil adlı ingilis ki, Londonda bina olan Tövrət icmasının calisidir, zikr olan məktəbxanaya 65 kitab və iki atlas, yə'ni kürrəyi-əzrin şəklini ki, türk dilində çap olunubdur, bağışlayıb.

Bu halda Osmanlıda bina olan qanunu Midhət paşa düzəltməyi tamamilə dünyada onun adı deyilir. Ona binaən onun ömründən bir neçə kəlmə danışıq. Yazırlar ki, Midhət paşa Rumeliya vilayətinin bir qəryəsində təvəllüd edib. Mədrəsədə tə'lim olunub, İstanbulda tələbəlik ilə elmi-ədyanı tamamilə edəndən sonra, ruhaniliyə getməyi başlayıb Avropa əhlinin dillərini və elmlərini oxumağa. Sonra dilmənçiyə qulluğu başlayıb mərhum Soltan Əbdüləzizin vaxtında Niş və Tuna və

Şəttül-ərəb vilayətlərində vali olub, oralarda xalqın xərcilə çox məktəb və mərixəxanalar bina edib, şəhərlər və yollar salıb, ol vilayətlər abad olmağına bais olub. Ona binaən həzrət sultan onu gətirib sədri-ə'zəm edir, amma onun yeni türk dəstəsindən olmağını bilib 6 aydan sonra xaric edir. Keçən il tələbələr bunt edən zaman həzrət sultan Midhət paşanı rəisi-divani-padşahi eləmişdi ki, indi həzrət Əbdülhəmididüvvümün genə onu sədri-ə'zəm edib.

Keçən nömrədə çap olunan İngilis dövlətinin vəkili Silsburi İstanbula getməyi xəbər verən təl doğru olmadı. Bu barədə İngilis dövlətinin "Morninq post" qəzeti yazır ki, İngilis dövləti Osmanlı ilə danışıqı kəsmək və gəmilərini aparmaq doğru deyil.

Təbrizdən "Peterburqski vedomosti" qəzetinə yazırlar ki, gecə bir neçə məscidin qapısına kağız yapışdırılmışdılar ki, sahibi-divan Azərbaycan vilayətini dolandıra bilmir və əgər dövlət onu xaric etməsə, xalq özü onun divanını edəcək. Bu səbəbə Tehrandan vəliəhd mirzəyə, müctəhidə, sahibi-divana kağız gəlib. Deyirlər o məscidə yapışılan kağızı molla, ya seydilər yazıb. Və genə yazırlar ki, bu halacan burada poşt əvəzinə çapar işləyir idi, amma indi hökm olunub ki, bəndəri-Əbuşəhrdən Tehrana əsli poşt bina olsun. Vəna şəhərində poşt markası qayırdıblar, qiyməti 1-2-5-10 şahı, üstə şahənşahi-İranın şəkli.

Badkubəyə dekabrın 30-da təl gəlib ki, konfransın calisləri razı olublar ki, piş əzvəqt yazılan şərtlərə dübarə baxsınlar və Osmanlı dövləti əsgərin bir hissəsini ki, ona rədif deyilir, əldən qoyub.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Üçüncü sənə

2-ci nömrə

Fi 15 məhərrəmülləhəram,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Çaşənbə günü

Fi 18 yanvar Rusiyya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi - 3 manat
6 aylığı -
1 manat 50 qapık

...

2 həftəlik qəzet

E'lammənə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Müştərimizin qədəri bir illik 87, yarım illik 9.

DAXİLİYYƏ

Ey mənim dostum Milləti-islamın təqdirən vəkili-namə'lumu (məktubat fəslində çap olunan kağıza cavabdır). Sizin kağıza cavab cavab yazmaq sonraya qalsın, indi lazım bilib ərz edirəm ki, o kağız qışın çilləsində olan çovğun kimi onu diqqət ilə oxuyanın bədənində qorxu lərzəsi salır. Əlhəqq bizim zəmanədə elmsiz qalaq millət mürur ilə puç olmağı mə'lum və aşkardır və əgər elm təhsil etmək üçün istitaət, ittifaq, vəsile gerek imiş və bunların heç birisi biz müsəlman tayfasında yox imiş və ola bilməz imiş, pəs belədə sizin kağız bə'zi elm təhsil edənlərin sözünü təsdiq edir ki, deyirlər gələcəkdə müsəlman milləti dəxi ziyadə bisəmərə olacaq... Çünki sizin kağız onu diqqət ilə oxuyanın çoxuna belə təsir edə bilər, ona binaən bu əvvəlinci cavabımda ərz edirəm ki, iş həqiqət belə deyil. Elm təhsil etmək biz Qafqaz müsəlmanları üçün elə düşvar deyil ki, siz buyurursunuz. Bu halda bizim vilayətdə ildə 100 manat verməyə tavanası çatan 500 adam tapılar və əgər onlardan 200-cən adam işdən xəbərdar olub öz millətini bisəmərə olmaqdan mühafizət etmək istəyə, onlar heç ildə 20 min manat cəm edə bilər.

Ey mənim dostum, heç bilirsinizmi ki, bu məbləğ ilə nə qayırmaq olar? Əvvələn, onilə bir çapxana açmaq olar ki, orada qəzet və elm ki-

tabları çap olunub müftə və ya bir cüz'i qiymətə xalqa paylansın. Saniyon. Tiflis və ya yeri şəhərdə bir məktəbxan açmaq olur ki, hər 3 yüz ev o məktəbxanada öz xərçi ilə bir uşaq oxutsun. Orada onlara türk, fars, ərəb dillərini öyrədib elm kitabları ilə tə'lim etməyi öyrədənə sonra hər uşağı göndərən icma onu apardığı öz şəhərlərində və ya kəndlərində ildə evə bir manat vermək ilə məktəbxana açma bilər. Belədə tamam Qafqazın şəhərlərində və ya kəndlərində məktəbxana açdırma bilər ki, orada öz dilimizdə uşaqlarımız tə'lim olunsun və yaqın ki, ol vaxtda indikindən yaxşı müsəlman oluruq.

Bilərəm, mənim dostum, bu sözü eşidib güləcəksiniz ki, bu xəyaldır. Doğru deyirsiniz, həqiqət, bu xəyaldir. Amma onun xəyal olmağına səbəb biz özümüzük. Bizə ki, göydən kömək gəlməyəcək, əgər bəsərəmə olmaqdan özümüzü mühafizət etmək istəyirik, qəflətdə olmaq nə lazım. Yəqin deyəcəksiniz ki, ittifaqımız yoxdur, sünni, şiə sözü buna mane olur. Əzizim, bizim zamanədə və bizim vilayətimizdə sünni, şiə sözü məhz anlamaz zamanında qalıb. Pəs, mənim dostum, halva demək ilə ağız şirin olmaz, siz də mənim kimi baldırınızı çirmalayıb meydana daxil olun ki, bəlkə zikr olan xəyal əmələ gəlsin, yoxsa doğru deyirsiniz ki, bir gül ilə bahar olmaz.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Buğda 2 cürə olur ki, birisi payızda və birisi baharda əkilir və onların hər biri bir neçə qism olur. Buğda soyuq tərəflərdə əmələ gəlməz, onun yeri gillli və ya qumlu olsa yaxşıdır. Onu bir yerdə dalbadal bir neçə il əksən, hasil ilbəil az olur. Ona binaən yaxşıdır ki, bir il buğda əkəndən sonra yer bir il dincəlsin və ya buğdadan sonra o yerdə bir neçə il qeyri şey, məsələn, qarğıdalı, kartofel, tənəkə, yer kökü və qeyr kökü dərinə gedən şey əkənsən. Xülasə, yer dincəlməyə qalanda bir il keçəndə buğda əkmək olur, amma qeyr şey əkiləndə ol yerdə 3-4 ildən irəli buğda əkmək nəf' etməz. Buğda üçün yeri mal nəcişi ilə qüvvətli edəndə, görək nəcişi toxum edəndən çox irəli yərə qarışdırarsan ki, yer toxum oluncan çürüyüb tamam olsun, yoxsa buğdadada qarabaş deyilən naxoşluq əmələ gələr. Əhəng belə yeri yaxşı qüvvətli edər. Toxum görək təmiz olsun ki, zikr olan naxoşluq əmələ gəlməsin. Yaxşıdır ki, toxum 2 il saxlanmış ola, olmasa onu toxum

edəndən irəli suda istəməyə görə. Zağ suyu dəxi yaxşıdır (13-15 misqal zağ bir pud toxuma bəsdir). Nə qədər yer qüvvətli isə və yaxşı narın olmuş isə, ol qədr toxum az lazımdır və bir də onu əl ilə səpəndə çox səpmək görə, amma maşın ilə cərgə-cərgə səpəndə az. Əgər payızda toxum olunan yer qışın nəmişliyindən bərkimiş isə, baharda onu bir dəfə malalamaq yaxşıdır. Əgər baharda buğda göyərən zaman onun yarpağı qaramtıl göy isə və sallanmış isə mə'lum edir ki, o yer qüvvətli olduğuna onun buğdası yatacaq. Belədə lazımdır onu yatmaqdan mühafizət etməkdən ötrü ol vaxtda biçənsən və ya qoyuna yedirdənsən. Baharda əkilən buğdanı o yerdə əkillər ki, qış soyuq olduğuna payızda əkilən tələf olur və ya ol yerdə kartofel və qeyr payızda yetişən şeylər əkildiyinə payızda onu əkmək məqdur olmur. Ol buğda qeyr qism buğdadır, amma payız buğdasını da baharda əkmək olur. Lazımdır ki, bir neçə il onu baharda əkib, belə əkilməyə öyrədib bu baharda yığılan toxumu əkənsən.

MƏKTUBAT

Bizim özümüz və gözümüzün işığı Həsən bəy, sən hər qəzetində biz müsəlman tayfasına elmin fəzilətini və səmərəni zikr edib bizə hey təklif edirsən: elm öyrənin, elm öyrənin... Çox yaxşı sözün bəmə'nə və nəsihətin müfid və xeyirxahlığın sabit. İndi biz hazırıq ki, sənəin nəsihətini əmələ gətirək. Bizə də görə elmi harada öyrənək və kimdən öyrənək və hansı dildə öyrənək? Əgər şəhərlərdə öyrənək, şəhərlərdə məktəbxanalar yoxdur. Əgər külli şəhər xalqı padşahlıq məktəbxanalarda oxusalar, yer tapılmaz. Deyəcəksən ki, özümüz şəhərlərdə məktəbxanalar bina edək. Çox yaxşı, hansı istitəat ilə?

Bərfərz ki, etdik müəllimləri haradan alağ? Türki və farsı və ərəbi dillərində elm bilən müəllimlər yoxdur və bu dillərdə elm kitabları yoxdur, pəs necə edək? Deyəcəksən ki, rus dilində oxuyun, öyrənin, Çox yaxşı, şəhərlərdə məktəbxanalar açdıq, rus dilində elm öyrənməyə başladıq. Aya, ünəs və kənd əhlimiz necə etsinlər, kəndlərdə də məktəbxanalar açaq və müəllimlər gətirdək ya yox? Əgər deyirsən açın, insaf elə, hansı istitəat ilə və hansı qüdrət ilə?

Dövləti-qəviyyəci-Rusiya bu istitəat və qüdrət ilə, hələ kəndlərdə məktəbxanalar bina etməyibdir, biz fəqərə necə edək? Əgər deyir-

sən ki, kənd əhli qalsın, ancaq şəhər xalqı elm öyrənsin, onda sənin muradın əmələ gəlməz, bir gül ilə bahar olmaz. Şəhər xalqı kənd əhlinə nisbət qətrədir dəryaya nisbət. Elmin mənfəəti o surətdə zahirdir ki, kaffeyi-nas. Prus xalqı kimi və Yeni dünya xalqı kimi, ünasən və zükuron elmdən bəhrəyab ola. Pəs bica yerə bizə tə'nə etmə, əl çək bizim yaxamızdan, buna ancaq şakir ol ki, dövləti-Rusiyanın təhiti-himayətində keçən zəmanələrin qoşunkeşliyindən və çapqınından azad olub, əsayiş tapmışıq və zindəganlıqdan razıyıq. Elm öyrənməyə istətdək görək, itifaq görək, vəsilə görək. Əvvələn, istiatətimiz yoxdur, səbəbini izhar etməyə cür'ət yoxdur. İtifaqımız da yoxdur. Qafqaz səfəsində sakin olan müsəlmanların yarısı şiiədir, yarısı sünnü. Şiələrin sünnülərdən zəhləsi gedir, sünnülərin şiələrdən. Heç biri bir-birinin sözüne baxmaz. İtifaq haradan olsun?

Vəsilemiz dəxi yoxdur. Ondən ötrü ki, türki və farsı və ərəb dillərində on beş ilin müddətindədək ancaq bir yarımqıç savad kəsb etməyə qadirik. Əgər müttəsil oxusaq, aya bu dillərdə elmi necə öyrənək? Sənin sözüne qoy osmanlılar və qızılbaşlar baxsınlar. Pəs olar niyə elmsizdirlər? Külli Ərəbistan bisavaddır, ərəblər ya dilənçilik, ya çapvulçuluq edirlər. Külli Anatoliya bisavaddır, külli İrən bisavaddır. Ancaq İstanbulda və Tehrandə və Təbrizdə beş-altı nəfər yazan və oxuyan tapılır. Səbəb odur ki, müsəlman dillərində oxumaq çətindir.

Bir də şikayət edirsən ki, sənin qəzetini alan yoxdur. Sözü çəx hesabı. Kim alsın? Vəqta ki, şəhərlərdə və kəndlərdə və obalarda xan-zadəmiz, bəyzadəmiz, sövdəgərzadəmiz, əkinçilərimiz, sərkarlarımız, çobanlarımız oxumaq və yazmaq bilmirlər, ünas əhli həkəza, qəzeti alıb neyyləsinlər? Cırsınlar, tullasınlar? Külli İrəvan quberniyasının xalqı türki oxumaq bilmir. Qalan yerlərdəki bir paraları filcümle oxumaq, yazmaq bilirlər alıblar, dəxi nə istəyirsən? Sənin muradın o vaxta kamilən bitir ki, bizim hətta çobanlarımız da Prus çobanları kimi oxumaq, yazmaq bilələr və ünas tayfamız da oxumaq bilər. Təvəqqə edirəm ki, mənim bu kağızımı biduni-ziyad və nöqsən onun cavabı ilə öz qəzetində basasan.

Yazıldı Qafqaz səfəsində sakin olan milləti-islamın təqdiron Vəkili-naməlumunu tərəfindən.

Əvvəli-yanvar, sənə 1877

Peterburqdan "Bakinski izvestiya" qəzetinə yazırlar ki, neft cövherindən dəxi aksiz alınmayacaq.

Badkubə uyezdnin Balaxana qəryəsində neft quyuları var ki, oradan nefti gətirib, şəhərin yanında olan zavodlardan ondan cövher çəkirlər. Zikr olan qəryədən zavodlara 7 verst yoldur ki, kirayəçi erradəçilər neftin putunu 5 qəpiyə gətirillər. Deyirlər keçən il erradəçilər zavod sahiblərindən 500 min manatacan kirayə alıblar.

İndi Badkubə şəhərində iki kompaniya bina olub: birisi istəyir Balaxanadan nefti yer altı ilə dəmir novçalar ilə gətirsin və birisi istəyir dəmiryolu tə'mir eləsin. Yer altı ilə neft gətirmək istəyəne dövlət tərəfindən izn verilib və bu bahar onu başlayacaqlar. Deyirlər buna 100 min manatacan xərc olacaq.

Dəmiryolu tə'mir etməyə indiyəcən izn alınmayıb, amma bişəkk dövlət izn verəcək və izn bərəsində ərəzə göndəriblər. İndiyəcən dəmiryolundan ötrü 200 min manatacan cəm olub. Deyirlər onun 300 min manatacan xərci olacaq.

Neft cövheri satanlar keçən il ziyadə nəf' ediblər. Əvvəl onun putunu Moskva və qeyr şəhərlərdə bir manat yarım, iki manata satırdılar, amma keçən il 3-4, hətta 5 manata satıblar.

Ərradənin diyircəyinin ətrafi ensiz olduqcan, ata az güc edər. Amma onun ensiz olmağı yola zərərdir. Diyircək nə qədər ensiz olsa, ol qədər yolu yarib artıcaq xarab edər. Bu səbəblərə indidən danışmaq var ki, daş yolları ilə gedənlərdən alınan yol pulunu diyircəyininə görə alsınlar, ye'ni diyircək ensiz olduqcan, yol pulu artıq olsun.

Badkubədə qızıl pulu çox baha olmuşdur ki, beş manatlıq qızıl 7 manat yarım kağız puluna gədirdi. Deyirlər dövlət bangının Badkubədə olan hissəsi yazıb ki, Peterburqdan qızıl göndərsinlər. Ümid var ki, qızıl ucuzlansın.

İstanbulda fars dilində çap olunan "Əxtər" qəzeti barəsində yazırlar ki, bir az müddətdə iki min manatacan borca düşdüyünə mövqif olmuşdu. amma indi onu çap etməkdən ötrü bir kompaniya bina olub. Dövlətə-əliyyəyi-İran tərəfindən ol kompaniyaya min tımən və'də olunub.

"Türküstan qəzeti"ndə bir şəxs zeylədi zikr olan müəmmarı yazıb onun mə'nasını sual etmişdir:

Şəhri-səbzədən çıxıbdır bir qız,
Qırx qız doğubdur hənzur həm qız.
Üstündən erkək çibin ötdüyü yox,
Yarsız bir gecə həm yatdığı yox.

Buna Səmərqənddən bu cavab yazılıb:

Şəhri səbzədən gələndir bir qız,
Özü mollayı dana qız.
Məktəb tutardı daim nüz,
Hərgiz bunun yalanı yox.
Oxudardı qırx düxtərçə,
Həmrəh idi gündüz-gecə.
Səbq bürürdü bir neçə,
Öz qızıdır doğanı yox.

Erkək çibin ötməmək cavabı:

Oxurdu daim ol Quran,
Dilində ayət-i-mövlan.
İrür ol aşiqi-rəhman,
Nəməhrəməni görganı yox.

Yarsız yatmağının mə'nası:

Gündüz qızlara tə'lim verir,
Gecələr də Allah deyir,
Allah ilə söhbət edir,
Yarsız yalqız yatmanı yox.

Əssəhbət məəllah,
Zikri onun hüvəllah,
Yarı onun iləllah,
Qeyri onun heç yarı yox.

Bir rəvayət üşbudur nüz:

Ol yatmazdı əsla yolguz,
Həmrəh yatar şagird qız.
Ol səbəbdən yığanı yox,

Muni aydı Mirza Övbid.
Mirza Ümid ki, dər fərzənd,
Fənn əhlinə bulğay pəsond,
Danalar ki, pünhanı yox.

İstanbuldan yazırlar ki, əgərçi bu halda Osmanlı dövlətinin ümüratı yeni türklər əlindədir, amma indiyəcən onların sərkərdələrinin birisi Xəlil Şərif paşa ki, xədif-i-Misirin mərhum qardaşı Mustafa Fazil paşanın qızını alıb işdə deyil. Buna səbəb oldur ki, ol cənab ilə xədif-i-Misirin arası yaxşı olmadığına Osmanlı dövləti bu halda ona ümürat işini tapşırmaq ilə xədif-i-Misirin könlünə dəymək istəmir.

İstanbuldan yazırlar ki, içəridə olan şəhərləri saxlamaqdan ötrü yığılan əsgəri hamı tabelərdən cəm' edəcəklər, xah müsəlman ola, xah olmaya.

Qerdəşqovinədə sərsəgər olan Əhməd Muxtar paşaya qeyr yer verib, onu yerinə Süleyman paşanı tə'yin ediblər.

Sədri-ə'zəm Məhdət paşa təzə qanunu xalqa mə'lum edəndə deyib: bizim padşahımız həzrət Sultan Əbdülhəmid' xan bu qanun ilə öz tabelərini rövşən edib. Bu qanun ol qanundur ki, onilə Avropa əhlinin gözü açılıb, zülmətdən çıxıb, bu qədər tərəqqi edib. Pəs hər Osmanlı tabəsi görək özünü xoşbəxt hesab eləsin ki, belə padşahın dövrənində zindəanlıq edir.

İstanbulda təzə qanun qoyulan günü serblər ilə olan cəngədən qayıdan tələbələr əllərində məş'əl Hacı Şükür əfəndinin sərkərdəliyi ilə Dolmaboxçaya gedib, həzrət sultandan razılıq ediblər. Həzrət Seyid

paşaya buyurub ki, onlardan bu səbəbə razılıq etsin. Ol vaxtda tələbələr: – padşahım çox yaşasın, – deyib öz ediblər ki, həzrət konfrans yazan şərtləri qəbul eləməsin.

Osmanlı dövləti təzə qoyan qanunun bir fəslə də budur ki, məclisi-ümumidə danışq türki dilində olacaq və 3 ildən sonra ikinci dəfə calis-lər intixab olanda hər kəs türk dili yazıb oxumağı bilməsə, calis ola bilməz.

Tehrandan dekabrın 23-də "London qəzet" qəzetinə yazırlar ki, bu il İranda mə'kulat az olduğuna açıqdən qorxub, qeyri vilayətlərə mə'kulat aparmağı qadağan ediblər.

"Politik korrespondent" qəzeti yazır ki, əgərçi İran dövlətinin əmələcatı Kərbala şəhərini zəbt etmək istəyir, amma cəng etməyə əsgər və hərbiyyə mayehtacı yoxdur. Hərçənd həzrəti-şahənşahi-İran Avropa səyahətindən qayıdıandan sonra əsgəri Avropa nizamına salmağa sə'y edir, amma indiyəcən ondan heylə səməərə yoxdur və bir də bu halda İran dövlətinin əmələcatı rüşvət almaq və qeyr bizabibə əməl etmək ilə xalqı elə incidib ki, şəhərlərdə xalq bu barədə qapılara kağız yapışdırır. Belə də ola bilər ki, Avropa dövlətləri Osmanlı işi kimi İran üçün də bir belə iş açsınlar.

Dekabrın 28-də İstanbuldan yazırlar ki, şeyxülislam Xeyrulla əfəndi özünü əsgərə yazdırıb ki, müsəlmanlar ona baxıb özlərini əsgərə yazdırsınlar.

Osmanlı dövləti keçən il 7 milyon liralıq kağız pulu kəsdirmişdir. İndi dekabrın 25-dən tel var ki, hökm olunub iki milyon yarım lira xalqdən cəm olsun və bitavana kəslərin yerinə onların hissəsini tavana kəslər versin.

İstanbuldan konfransın məşvələri barəsində gələn tellərdən mə'lum olur ki, konfrans təzədən açılıb, calislər piş əzvəqt yazdığı şərtlərə

mülhizə edib, Onları dəyişdirib, azaldıb, təzədən şərtlər yazıb Osmanlı dövlətinə pişnəhad ediblər. Osmanlı dövləti böyük divanı – ki, onda 200 calis, o cümlədən müsəlmanların, xristianların, yehudilərin ruhanisi həm olub, – cəm edib ki, o şərtlərə baxsınlar və cənab Midhət paşa divana deyib ki, o şərtləri qəbul etsin. Amma divanın calisləri tamam deyiblər ki, heç bir şərtə razı deyilik. Ona binaən konfrans bağlanıb və onun Avropa dövlətləri tərəfindən gələn və o dövlətlərin vəzirimuxtarları İstanbuldan çıxıb gediblər və gedən zaman Osmanlı dövlətinə mə'lum ediblər ki, əgər bir dövlət Osmanlı ilə cəng başlasa, Avropa dövlətləri ona mane deyillər. Bizim Rusiya dövlətinin vəzirimuxtarı İqnatyev ki, konfransda həmcalis idi, o tellərə görə görə bu yanvarın 13-də İstanbuldan çıxıb gedəydi. İndiyəcən calislərin getməyi yəqinən mə'lum deyil.

Əgərçi bu halda serblər ilə martın birinəcən barışıq olub, amma Rusiyadan onlara köməyə gedənlər orada dayanıb, cəng başlanmağı gözləyirdilər, indi gələn tellərdən mə'lum olur ki, Rusiya generalı Nikitin və qeyr ruslar Serbistandan çıxıb Rusiyaya gediblər.

İndiyəcən Badkubəyə qar yağmamışdı, dünən bir az yağıb.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернскаго Правленія.

*Fi 1 səfərilmüəffər,
sənə 1294*

...

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

...

Səşənbə günü

*Fi 2 fevral Rusiya,
sənə 1877*

...

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat

6 aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYYƏ

Ey milləti–islamın təqdirən vəkili–namə'ulumu (keçən nömrədə çap olunan kağıza cavabdır), cənabınız biz müsəlman tayfası üçün elm öyrənmək dişvar olduğunu bu dəlil ilə həm sübut edirsiniz ki, müsəlman dillərində yazıb oxumaq çətinidir. Doğru buyursunuz, bizim dillərdə yazıb oxumaq çətinidir və buna səbəb bizim hürufatdır ki, onların bə'zi yazılmığına (zir, zəbər, puş), onu bir–birinə düzmək çətin olduğuna və bə'zisinin sədəsı bir olduğuna (ذ ز ض ط ی ص س ث) onlara bir–birindən təfəvüt vermək çətinidir. Amma həqiqət həylə çətin deyil ki, siz buyurubunuz. Bu halda bizim məktəbxanalarda heç bir qayda olmadığına onlar çox yaman gündədir və buna səbəb uşaqlarımızı tə'lim edənlərdir ki, elmi–tə'limdən əsla bixəbər olduğuna əvvəlinci gündən onların zəhləsini qaçırdıb, onların oxumaqdan rəğbətini kəsirlər. Amma bunilə belə bizlərdən Quran oxumağı bilməyən çox azdır. Çünki Quran oxumaq da oxumaqdır, ona binaən bizim, yasin mollası çox və əslı molla az olmamığına səbəb məhz yazıb oxumaq çətin olmağı deyil, onun bir qeyr ümdə səbəbi həm var. Adam yazıb oxumağı bir tək məktəbxanada öyrənməz. Məktəbxana işin ibtidası üçündür. Gərək məktəbxanadan çıxandan sonra həm oxumaq və bundan ötrü lazımdır ki, qəzetlər, jurnallar, kitablar olsun ki, onları oxumaq il əelm və savad həkəb olunsun. Pəs bizim yasin mollası çox olmağına səbəb oldur ki, yasin ona lazım olduğuna məktəbxanadan çıxandan sonra onu oxuyub, əlbət-

tə, bir qeyr uğumlu şey olsaydı, onu da oxuyub yasinədən başqa şeydə oxumağı bilirdi.

Çünki qəzeti yasin mollası da oxuya bilir və qəzet ümdə belə kəslər üçündür, ona binaən cənabınız müştəri az olmaqdan şikayət elədiyimizə bizə tə'nə vurmaq bıcadır və bunu sübut etməkdən ötrü müştərimizin siyahısını çap edirik ki, siz insaf ilə ona mülahizə edəsiniz: Badkubədən 12 (3 rus), Qubadan 3, Şirvandan 3, Göyçaydan 3, Səlyandan 2, Qarabağdan 9, Şəkıdən 7, Gəncədən 1 (erməni), İrəvan quberniyasından 11, Tiflis quberniyasından 13 (2 molla), Dərbənddən və Dağıstanın qeyr yerlərindən 35 (bir molla), Rusiyanın qeyr yerlərindən 20. Cəmiən 119, əzcuümlə 3 molla.

Pəs, mənim dostum, Qafqazda üçcə molla var imiş.

Ə'FALİ-ƏHLİ-DEHAT

Həmişə və hər vilayətdə kənd əhlinin çoxu nə qədər xoşbəxt olsa, öz yerindən gələn hasil ilə özünü gələn iləcən ancaq saxlaya bilir və dəxi məqdur deyil ki, qara gün üçün bir zad saxlasın. Ona binaən ab-hava ona yar olmayanda, məsələn, quraqlıqdan, ya yağınlıqdan və ya bir qeyr səbəbdən onun əkini tədəf olanda qeyrlərə möhtac qalır. Ona binaən hər kənddən bir neçə müamiləçi olur ki, bu zaman çox ağır şərtlər ilə kənd əhlinə borc pul verir. Əlbəttə, belə borca girən ondan xilas olmaq müşküldür. Bə'zi birə beş, birə on verib genə ol şəxslərə borclu qalır. Bu səbəblərə Avropa vilayətlərində kənd əhli birləşib şəhərlərdə sakin olan tavana kəslərdən və ya bangdan bir cüz'i, məsələn, 500 manat bir az sələm ilə, məslən, manatı 3 şahıdan alıb (əlbəttə, camaat birgə borc edəndə az sələm ilə də pul tapar) o kəndin əhli bir icma bina edib, o məbləği onun calıslarına bir az artıq müamiləyə verib, ilbəil o borcun əslinin bir hissəsini rədd edib, artıq sələmi yığıb ondan bir tənəxə qayıtırlar ki, onu calıslərə bir cüz'i müamiləyə verirlər və ya onilə alış–veriş edirlər. Əlbəttə, bu tənəxədən vüsul olan nəf tamam calıslərə təəllüqdür.

Əsgər Gorani

MƏKTUBAT

Keçən nömrədə çap olunan milləti-islamın cənab Vəkili-namə'lumu yazdığı kağızdan belə mə'lum olur ki, islam tayfasının biititəat, bivəsilə, biitifaq olmağı və öz dilində oxumaq, yazmaqdan, məhrum olmağı onun yadına düşəndə biçarənin bədənini od tutub yanır və "Əkinçi" qəzeti yazdığı sözlər külək kimi anən-fəanən o odu yelləyib hərərətini artırmağa binaən, cənab Vəkil özünü bu suznak olan səhrada tənha görüb, bitab və bitəqətlik aləmində başlayıb küləyə dad-fəryad edir ki, ey külək əsmə, yandı.

Mənim məxdumum Vəkili-namə'lum, əvvələn, sizə lazımdır ki, odu söndürmək fikrinə düşəsiniz ki, oddur sizi yandıran, küləkdə taxsır yoxdur və onu bica yerə məzəmmət edərsiniz.

İkinci, cənab Vəkil, bu suznak olan səhrada özünü tənha hesab etməyin, sizdən əlavə neçə nəfərlər də bu səhrada var ki, onların da bədənini od tutub yanmaqdadır. Lakin tən qəzaya verib, sükut aləmində durub gözləyirlər ki, haçaq bu suznak olan səhra dönüb onlar üçün güzar olacaq.

Üçüncü, bu halda milləti-islam qüvvətdən düşmüş yer kimidir. Lazımdır ki, neçə nəfər sizin kimi öz bədənini oda yandıran, onun külü ilə bu yeri qüvvətə gətirsinlər ki, sizin övladınız bu yerdən bəhrəyəb olsun. Ona binaən lazım bilirəm ki, sizi yandıran oda bəndə də bir pilik vurum: Badkubədə sakin olan ermənilərin bir icması var ki, öz aralarında pul cəm edib ondan ildə 6-7 min manatacan vüsul olan müamilə ilə bir ünəs və bir zükür məktəbxanası və bir çapxana açmış kitablarını çap edib fəqirlərə müftə və dövlətəndələrə bir az qiymət ilə verir və indi danışıq var ki, bir qəzet və bir jurnal çap olətsin.

Neçə gün bundan əqdəm erməni ruhanilərinin birisi moizə edib xalqı təhrik və təhris edib ki, bu icmanın mədaxili artmaqdan ötrü gənə pul cəm etsin və haman saat xalq min beş yüz manat cəm edib icmaa verib. Əlbəttə, belə himmətli və belə itifaqlı millət günbəgün tərəqqi edəcək.

Cənab Vəkil, buyursunuz ki, istitətimiz yoxdur. Bəndə bir Badkubə şəhərindən 100 nəfərəcən müsəlman adlıya bilirəm ki, hər birinin ildə 3-15 min manatacan mədaxili var və hərgah onların hər biri ildə 100 manat versə, Onların halına heç təfavüt etməz. Pəs mə'lum ki, istitətimiz var. İkinci, buyursunuz ki, vəsiləməz yoxdur, yo'nə öz

dilimizdə oxumaq, yazmaq çətinidir. Əzizim, bu dördə külli millətlər mübtəla olublar. Məsələn, buyurduğunuz Prus xalqı 150 il bundan əqdəm öz dilləri çətin olmağa görə tamam oxumaq-yazmaqları latın dilində idi. Amma mürrur ilə elm təhsil edib, indi öz dillərində oxumaq-yazmağı elə asanlığa çıxarıblar ki, qeyr millətlər onların dilində elm təhsil etməyə rağib olub. Pəs mə'lum ki, vəsilənin olmağı elmin olmağına mövqifdər. Qəroz, bizim cimdən bisəməre olmağımıza ümdə mane ititifaqımızın yoxluğu və onun yoxluğuna biz özümüz səbəb oluruz.

Məhəmmədəli Əlizadə Şirvani

Yazıldı Moskva şəhərində yanvarın altısında.

Mə'lumdur ki, dananın alış-verişə çox zərərli olur, amma bu halda dava olacaq ya olmayacaq, namə'lum olmağı dəxi ziyadə alış-verişə zərərli edir. İndi nəinki Rusiyada, hətta tamam Avropada alış-veriş sönüb. Gündə bir xəbər gəlir ki, filan bang, ya filan tacir bankrot, yo'nə yoxsul olub. Rusiyada bir neçə günün müddətində 3 bang bankrot olub.

Bu il Amerikadan neft cəvhəri gətirilmədiyinə Badkubənin neft cəvhərinin putu altı manat yarıma çıxıb.

Hava çox təəccüb dəyişilir, 2 həftə bundan əqdəm 2 gün görünməmiş soyq oldu ki, mizanül-hərərət cəvəsi nöqtəyi-incimaddan 42 dərəcə aşağı düşdü, amma sonra gənə qalxdı 3 dərəcəyəcən və bir həftə elə isti oldu ki, qar başladı əriməyə və çox yerlərdə kirşə əvəzinə təkərli ərəddələr işə düşdü.

İstanbulda açılan konfransın calisləri Osmanlı dövləti onlar yazan şərtləri qəbul etmədiyinə ol şərtləri hər təzə danışıqda azaltmağı buranın əhlinə ziyadə tə'sir edir... Qəzetlər çıxan kimi xalq onu göyde götürür. Hər bir qəzetin idarəsi qəzeti alan ilə dolu olur. Burada bir neçə şəkili qəzet çap olunur ki, orada həcv əvəzinə eyham ilə hər yaman iş üstə gülüş yazırlar. Bu qəzetlərin birsində konfrans barəsində bu eyham şəkli çəkilib: bir böyük tərəzinin bir gözündə bir Osmanlı əlində qəlyan əyləşib, o biri gözü xristianların kəsilmiş başı ilə doludur. Tərəzinə ingilis tutub və onun gözüne başları macar (Avstriya

dövlətinin bir hissəsi Macarıstandır) qoyur, çünki Osmanlı oturan göz ağırdır. İngilis macara deyir: Genə qoy ki, Osmanlı qalxsin.

Gəncədən yazırlar ki, çapavulçuluq və oğurluq şiddət elədiyinə danışıq var ki, oğurluq divanı mirovoy sudlardan alınıb polisa əmələcatına veriləcək.

Moskvada olan erməni tabeləri bu yavıq zamanda öz dillərində teatr çıxardacaqlar.

Əsgər Gorani

Aşağıda yazılan məktubu Quba şəhərindən bizə göndərən çox təkid edirlər ki, biz onu çap etdirək. Ona binaən nələc qalıb onu çap elədirik. Amma lazım bilib onun hər fəslinə əlahiddə cavab yazırıq.

“Əkinçi” qəzetinin əvvəlinci nömrəsində Əhsənül-Qəvaid baş çapmaq xüsusunda bir para böhtanlar yazmışdır.

1) Yazır ki, insan hər əməli başlayanda – xah xeyir, xah zərər – sə’y edir o əməlin artıq olmasına və halonki insanda nəfsi-ləvvamə var. həmişə o nəfsin sə’yi budur ki, insanı bəd əməldən mühafizət eləsin (pəs niyə bəd əməl, məsələ, oğurluq, dələduzluq müsəlman millətində çox və qeyrilərdə az olur?).

2) Ağıllı şəxslərin baş çapmağa mübaşir olmamağı aşkar böhtandır, bəlkə ə’la və ədnadan hərə bir tövr mübaşir olur. Bir parası baş çapır, bə’zi təbl ya sinc çalır, bə’zi sinəzənlik edir. Qərəz, hər kəs öz əhvalına münasib bu əhvalatda şərikdir (neyləsin, onun güzəranı avam ilədir).

3) Xaricdən görün şəxs başçapanı divanəliyə həml etmək baş çapmaqlığın haramlığına dəlil olsa görək. Biz namaz da qılmayaq, çünki çox şəxs bizim namazı da axmaqlığa hesab edir? (pəs baş çapmaq da namaz kimi müsəlmanlığın əvvəlinci şərtlərindən imiş).

4) Nəinki baş çapan şəxslər bədən zərəri görmür, bəlkə baş çapmaq səbəbindən bir para naxoşluqlardan səlāmət olurlar, necə ki, neçə illərdir təcrübə ilə sabit olub (dəxi həkim gətirdib müalicə elətmək nə lazımdır?).

5) Şəriət əqlin təhtində olmaq məhz iftiradır, bəlkə əql şəriətin təhtindədir və əgər əql şəriətdən yuxarı olsa, murad əqli-küldür ki, xatəmül-ənbiya ola, nəinki üquli-naqişə (əgər xatəmül-ənbiya da avam adama baş çapma desə qoymazlar inansın).

6) Dustaq mürəxxəs olmaz. Əgər o dustaq bitəqsirdir mürəxxəs olub. Onun mürəxxəs olmasına səbəb olan baş çapana iki səvab var və əgər təqsirli dustaqdır, onun azad olmasına bais olan baş çapana baş çapmaqdan ötrü səvab çatar, o dustağı azad eləməkdən ötrü günah (bəlkə Qubanın dustaqxanasında olanların çoxu nəhaq yərə dustaq olublar?).

7) Doğrudur, hakimlərə vacibdir tənbeh eləmək o şəxslərə ki, əhkami-dini bilməyib böhtan danışa, nəinki tənbeh edə o şəxslərə ki, onların barəsində ayə və mən yüəzzim şəairəllah¹ nazil olub (buna Əhsənül-Qəvaid özü Rəştədən cavab yazsın).

8) Təəccüb budur ki, Əhsənül-Qəvaid özü iqrar edir üləmanın baş çapmağı mən’ eləməyinə və bu nüktəni fəhm etmir ki, hərəgah baş çapmaq haram olsa, üləma başaçıq, ayaqyalın baş çapanların qabağına düşməz (düşməsin neyləsin, yoxsa dolana bilməz).

9) Əyyami-sabiqdə baş çapmaq adət olmayıb. Bu əsrdə olmaq məhz iftiradır, bəlkə hər əsrdə baş çapılıb və qol vurulub. Təfavüt buradadır ki, sabiqdə bir para səbəblərə görə bir az məxfi olub (cyhamdır).

Əlhəl cənab imperatori-ə’zəmin ədalətindən hər bir küçə və bəzarda tə’ziyəyi-imam Hüseyini bərpa edib, ə’lahəzrət valacahın ömrü dövlətinə duaçı olmuşuq və bunlardan əlavə, müsəlman məzhəbi yetmiş dördədən çoxdur (hansı, hansıdır) və bu məzhəblərin əksəri baş çapmağı haram bilirm (vallah Əhsənül-Qəvaid şeyi-cə’fəridir), ta ki, bəlkə bu müsibət köhnə olub yaddan çıxsa (sünnü qaradaşlar, al gəldi) və lakin imamıyyə məzhəb əhliləri (onlar da müsəlmandır, ya yox?) hər il baş çapıb təbl, sincilən gəlgələ salıb qeyr millətlərə (həttə onlara da) mə’lum edir ki, bizim müsəlmanlar öz imamını öldürdüb (İvizin zamanənin müsəlmanlarının bə’zi Şümürdən bətdərdir) və indi onun müsibəti saxlanmağa da razı olmur (kim sizə deyir ki, tə’ziyə saxlamayın?). Cənab Əhsənül-Qəvaid bu halacan qəzətdə elm xəbəri yazırdı (xeyr, həmişə məktub yazır), əlhəl kari-zəminra saxtı, bər asıma : pərdaxtı, ey məgəs, ərseyi-simurğ nə cövləngəhi tust. Həqiqətən, cənab Əhsənül-Qəvaid, in rəh ki, tu mirəvi bə-Türkiştan əst² (pəs əzizim, sizin cənabınız, bu kəşəkəş ilə gədən yol haraya gedir?)

Hadimül-Qəvaid kapitan Sultanov

¹ Allahın şüarlarını kim böyüdü

² Yerdəki işlərini səhmana saldı, indi də göyə ol atırsan. Ey miçək, simurğun meydanı sənin gözintiyə yerin deyil, həqiqətən, cənab Əhsənül-Qəvaid, bu yol ki, səngədirson – Türkiştanadır.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Yanvarın 24-də Badkubənin sobraniyasında ermənilər öz dilində teatr çıxardıb, 300 manat cəm edib, elm təhsil edən uşaqlara payladılar.

Badkubədə qızıl pul imperial 7 manat bir çətvərdir.

İstanbulda cəm olan konfransın iheç bir şərtini Osmanlı dövləti qəbul eləməyib. Konfransı bağladığına onun calisləri və Avropa dövlətlərimnin vəzirini-muxtarları İstanbuldan çıxıb gediblər. Amma Avropa dövlətləri Osmanlı ilə danışığı kəsməyiblər. Hər vəzirini muxtarın yerində vəkil qalıb.

Bu halda Osmanlı dövləti özü Serb və Qaradağ əhli ilə sülh barəsində danışıq edir və bu sülhün şərtləri mə'lum deyil. Amma deyirlər Qaradağ əhli Osmanlıdan bir az yer istəyir və Osmanlı dövləti istəyir ki, bir neçə Serb qalası Osmanlı ixtiyarında qalsın.

İstanbuldan yanvarın 31-dən yazırlar ki, şeyxülislam Həsən xeyrullah əfəndi özünü əsgərə yazdırmaqdan masəva, mollalara hökm edib ki, özlərini tamam əsgərə yazdırınsınlar, ta ki xalq onlara baxıb, vətənin qeyrətini çəkməyə rağib olsun, məzkur şeyxülislam Avropa elmlərin oxumuş olduğuna nə ki, təzə qanun qoyulmağa razı olub, hətta özü Midhət paşa ilə birgə ol qanunu yazıbdır.

İstanbuldan yazırlar ki, əgər Rusiya ilə cəng olsa, həzrət sultan özü Tuna əsgərinə sərəsgər olacaq və genə yazırlar ki, bu halda Osmanlı xalqı demək olur iki firqədir: birisi ki, Midhət paşanın dəstəsidir, cəng etmək istəmir, amma cəngdən də qorxmur və birisi ki, qədim türk dəstəsidir, çox xahişmənddir ki, Rusiya ilə cəng etsin.

Osmanlı dövləti konfrans yazan şərtləri qəbul eləməməyinin səbəbini "Tiflisski vestnik" qəzeti belə bəyan edir: 1) Osmanlı dövləti-

nin tabeləri tamam (slavyan millətindən başqa) dövlətdən razı olduğuna hazırdır ki, onun buyruğuna əməl eləsin. 2) Osmanlı dövləti yəqin bilir ki, o şərtləri qəbul etməyəndə Avropa dövlətlərindən, Rusiyadan başqa heç kəs cəng başlamayacaq. 3) Osmanlı dövləti belə fikir edir ki, Rusiyanın sərhədlərində Osmanlı edən tədarük Rusiya əsgərlərinə bəsdir.

İstanbuldan yanvarın 13-də yazırlar ki, həzrət sultan İran dövlətinin vəzirini-muxtarını Möhsün xanı çöreyə çağırır, ona kağız ilə mə'lum edib ki, hər bir islam, o cümlədən İran dövləti ilə dostluq saxlamağa həzrət həmişə hazırdır.

"Tiflisski vestnik" də çap olunan tellər:

1) İstanbuldan yanvarın 12-də. Konfransın calisləri İstanbuldan gedəndən irəli istəyiblər ki, həzrət sultana baş vursunlar, amma həzrət onları görmək istəməyib.

2) Parijdən yanvarın 20-də. Avropa dövlətləri tamam, hətta Rusiya da Serb əhlinə deyiblər ki, Osmanlı ilə sülh eləsin. Həmçinin Qaradağ əhlinə bunu məsləhət ediblər və genə Osmanlı işi sülh ilə qurtarmağa ümid çoxdur. Və genə yanvarın 21-dən. Osmanlı dövləti Serblərə yazan sülhün bir şərti budur ki, Serb əhli müəyyən olan zamanda, yə'ni bir neçə il cəng etməsin, amma serb əhli yazıb Rusiyadan xəbər alır ki, buna nə cavab verək.

3) Parijdən yanvarın 24-də. Osmanlı dövləti Serb və Qaradağ əhli ilə sülh barəsində elədiyi danışıq tə'xirə düşür. Sədr-i-ə'zəm Midhət paşa deyib: biz dava eləmək istəmirik, amma bizim düşmənlər istəyir isə, biz davadan qaçmırıq və dava eləməyə hazırıq.

4) Peterburqdan yanvarın 23-də. Rusiya dövlətinin vəzirini-xaricəsini knyaz Qorçakov Rusiya dövlətinin Avropa dövlətlərində olan vəzirini-muxtarlarına yazıb ki, o dövlətlərə mə'lum eləsinlər: çünki Osmanlı dövləti konfrans yazan şərtləri qəbul eləməməyi o işləri dəxi pərişan edib, ona binaən Rusiya dövləti işə girəndən irəli istəyir bilsin ki, Avropa dövlətlərinin bu barədə rə'yi nədir və nə tövr ilə onlar istəyir ki, konfrans şərtlərinə əməl olunsun?

5) *İstanbuldan yanvarın 25-də*. Həzrət sultan, Məhdət paşanı tutdurub Suriya vilayətinə göndərüb və onun yerinə Ədəm paşanı ki, Berlində vəzir-i-muxtar idi, sədri-ə'zəm edib.

Və genə yanvarın 26-da. Qədim türklər ki, cəng etmək istəyirlər, Məhdət paşanın xaric olmağına çox şad olublar, yeni türklər çox qəmgin olublar. Həzrət sultan Ədəm paşaya hökm edib ki, Məhdət paşa edən işlərə əməl edib onun kimi iş görsün.

Qubernski pravleniyanın mötbəsinə təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Üçüncü sənə

4-cü nömrə

*Fi 15 səfərül-müzəffər,
sənə 1294*

...

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

...

Səşənbə günü

*Fi 17 fevral Rusiya,
sənə 1877*

...

Qəzetin qiyməti

*Bir sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik*

...

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap eləmənin adını göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Müştərimizin qədəri 149, o cümlədən Dərbənddən və Dağıstanın qeyr yerlərindən 59.

Qəzeti hər iki həftədə bir pəncşənbə günləri çıxardacaq. Bu sayaq ilə görə ildə 26 nömrə çıxarın.

Bir şəxs bizim qəzetin əvvəlinci nömrəsində əqrəbə miyanında olan kobin xüsusunda yazılan mətləbin və Əhsənül-Qəvaid baş çapmaq üstə yazdığı sözlərin bərsində bir kağız yazıb, məxfi göndərüb, bizə bi'e'tiqad, bi'ədəb, bi'idrak, bi'elm deyib, bir vərəqin üstə olmayan sözlər yazıb deyir: əgər mordsən, bunu basdır.

Əgərçi ol cənab çox sə'y edib ki, özünü gizlətsin, amma onun qu-laqları çox uzun olduğuna, onların ucu çöldə qalıb. Ona binaən cənabə ey məkəs əvəzinə ey uzunqulaq – deyib ərz edirəm ki, cənabınız top-tüfəng ilə bizi qorxuda bilmədiniz, indi məxfi kağız ilə qorxutmaq istəyirsiniz və bir də yazırsınız ki, bizi həvə edəcəksiniz. Əgər həvəminiz pıncıq sözü kimi olmasa, çap elədərik, amma təvəqqə edirik onu aşkar göndərəsiniz, gizdin kağızı çap etməyə ixtiyarımız yoxdur.

Əvvəlinci nömrə ilə göndərilən siyahıların birində ki, sənəyi-hicrinin ibtidası müvafiqi-sənəyi-xristian yazılıb, belə qələt düşüb

səneyi-xristianların başında yazılıb səneyi-rusi, amma görək yazılıydı səneyi-firəngi ki, onların 12 gün təfəvütü var. Məsələn, firəng və qeyr Avropa əhlinin təzə ili olanda, yə'ni onların yanvarının birində rus hesabı ilə təzə ilə, yə'ni rusi yanvar ayının birinə 12 gün qalmış olur.

DAXİLİYYƏ

Bizim qəzetin 24-cü nömrəsində qurban bayramının əsl mətləbi barəsində yazılan daxiliyyəni Tiflis şəhərində erməni dilində çap olunan "Mşak" qəzeti erməni dilinə tərcümə eləyib, basdırıbdır. Heç görünübür ik, bizim zəmanədə elm oxumuş adam xalqı Məkkəyə getməyə təhrik edə və itihadi-islam fikrinə düşə və itihadi-islam heç məqdurdurmu? Xülasə, bu tövr çox danışib axırda deyir: neçə yüz ildir ki, islam ətrafında olan erməni, gürcü və qeyr tayfaları güc ilə islam edib və indi siz bu qədər tayfaları itihadi-islam ilə birləşdirmək istəyirsiniz... Yox, qaytarın bizə – ki, bizim zəmanə elm zəmanəsidir və biz elm sahibiyik və elm təhsil etməyə qabiliyyətimiz var, – bizim qardaşlarımızı ki, keçmişdə onları cəbrən islam eləmişiniz. Verin bizə bizim yerləri ki, keçmişdə onları güc ilə zəbt etmişiniz və ondan sonra gedib itihadi-islami o səhralarda eləyin ki, orada islam bina olub və monqol tayfasını (bu tayfanı Avropa əhli biqabiliyyət hesab edir) birləşdirməyə sə'y edin... Ey cənab, Arsruni (zıkr olan qəzetin münsisinin adıdır) əgərçi cənabınız doğru buyurursunuz ki, zəmanəmiz elm zəmanəsidir və bu halda ermənilər bizdən artıq elm təhsil etməyə rəğibdirler, amma... neçə yüz ildir ki, biz ermənilər ilə qonşuluq edirik, indi cənabınıza eyb deyilmi ki, bizim aramızda ədavət salırsınız... Be hər təqdir nişi-əqrəb nə əz rəhi-kinəst¹.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Quraqlıqdan əkini mühafizət etməkdən ötrü məsləhət edirlər ki, payızda əkilən əkinin üstə qışda qar yağanda onu ağacları sürüməklə yerə yadırdasan. Belədə ondan əmələ gələn suyun çoxu yerə hopub, dərinə gedər və bu səbəbə belə yer yayda tez qurumur.

¹ Hər halda əqrəbin sancmağı qisasdan ötrü deyil.

Avropa əhlinin yeri az olduğuna heyvanlar üçün ələfi də əkirlər. Yazırlar ki, qarğıdalı, yə'ni peyğəmbər buğdası o ələflərin hamısından yaxşıdır. Əvvələn, onun kökü dərinə getdiyinə yeri nə ki gücdən salmır, hətta dəxi qüvvətli edir. Saniyə, onun həmi başını, həmi bəlimini at, mal yaxşı yeyir. Onu cərgə-cərgə bir-birindən bir arşın aralı əkib, yetişən vaxtı qırıb qurudub qışda işlədillər.

İtaliyada bir icma bina olub ki, ol vilayətdə əmələ gələn şeyləri aparıb qeyr vilayətlərdə firus edir. Keçən il 5 ayın müddətində məzkur icma Rusiya və Germaniya vilayətlərində 66 milyon yumurta firus edib.

Yazırlar ki, cənubi Rusiyada tənəkini yaxşılandırmaqda ötrü danışq var ki, qeyr yerlərdə əmələ gələn tənəkilərin toxumun gətirib ol yerin əhlinə paylayıb, hər il tənəkisi ə'la olan kəslərə ən'am versinlər.

Ləvin adlı otdan qayrılan şeyləri ki, olsun kəndir, tor və qeyrə çürüməkdən mühafizət etməkdən ötrü məsləhət edirlər ki, onları bu tövr əşə qoysunlar: iki girvənkə yarım palıd ağacını qabıqını qərx doqquz girvənkə təmiz suda yarım saat qaynadıb, sonra qabığı çıxarıb, qaynanmış suyun içinə sıxıb, onun suyunu ki, qədəri 11 girvənkə-yəcən olur, isti ikən bir saxsı və ya mis qaba töküb, zıkr olan şeyləri ona isti ikən salıb, qırx səkkiz saat saxlayıb, çıxarıb, sıxıb, təmiz suya salıb, genə sıxıb qurudandan sonra belə aş olunmuş şeylər 10 ildən də artın nəmiş yerdə saxlananda çürümür.

Üzüm ağacının kökünə qurd düşməkdən üzüm quruyub tələf olmaqdan bir neçə ələc yazırlar. O cümlədən onlara qurd düşəndə məsləhət edirlər ki, o ağacların arasında qırmızı qarğıdalı əkmək. Ol vaxtda qurdlar köçüb qarğıdalının kökünü yeməyə getdiyinə üzüm yaxşı olur.

Qızılgül yağını Osmanlıda belə çəkirlər: təzə dərilmiş gülün yarpaqlarını suda 2 saat qaynadıb, onun cövhərini yığıb, bir də qaynadan sonra onun üzünə yağ yığılır. Onu qaşığı ilə yığırlar. 130 min güldən 7 misqal yağ əmələ gəlir. Bu yağ çox baha satılır.

MƏKTUBAT

Keçən nömrədə çap olunan kağıza cavabdır.

Cənab Sultanov, bilmirəm nə hirs sizə qələbə edib ki, bir belə kağızı yazmağa iqdam edib, xalqı başlarını xəncər ilə doğramağa təhrik və təhris edirsiniz? Əgər qərəziniz sünni-şiə arasında ədavət salmaqdır, zəhi şərarət! Aqıl kəslər sə'y edirlər ki, millətlər arasında sülh versinlər, amma siz sə'y edirsiniz ədavət salmağa. Siz gedən yol da mə'lum oldu.

Hərgah qəsdiniz Rus dövlətinə xeyirxahlığınızı mə'lum etməkdir, acəb bifəhmi. Dövləti-Rusiya yaxşı fəhm edir ki, öz qardaşlarının bədxahi olan kəs özgənini qardaşlarına xeyirxah ola bilməz.

Bir kəs ki, özündən ola gəfil,
Bir özgoni bilməyə nə qabil?

Əgər fikriniz bu günə sözlər ilə özünüzü mö'min göstərib, bir para nadanların tə'zim və təkrimini axtarmaqdır, qərübə biinsafi ki, nəfsinin xahişini əmələ gətirməkdən ötrü razı olursunuz ki, islam xalqı qeyr millətlərin arasında gülüş olub, rüsva olsun.

Əgər təbabotinizi izhar edirsiniz ki, ölü başın doğrasın, dürlü sözü-nüz bimə'na və müalicəniz qeyri-müfid. Belə təbabot ilə xatircəməm ki, bir az müddətdə milləti-islamın dünyadan günnam edərsiniz.

Gör tu Quran bədin nəmət xani,
Bəbəri rövnoqi-müsəlmani'.

Mənim məxdumum, neçə ildir "Əkinçi" qəzeti dad-fəryad edir ki, milləti-islam, ayıl bu qəflət yuxusundan, rehlet vaxt qalma tənha bu pürxətər biyabanda və indi bir para adamlar ayılıb istəyirlər ki, qeyr-

¹ Əgər Qurani bu qayda ilə oxusan müsəlmanlığı hörmətdən salarsan.

lərin də ayılınsınlar, onda da siz bir ağac qapıb gəlirsiniz ki, qalmaqal salmayın, qoyun yatıb, istirahət etsin. Amma heç bilirsiniz ki, bu istirahətin nəticələri nə belələrdir? Qərəz, bundan sonra təvəqqə oldur ki, belə kağızları yazıb və belə təbabot etməyösiniz.

Ey məkəs, orseyi-simur nə cövlangoi tust,
In təbabot ki tu mikoni bər heyvanost'.

Xalis şia, isna-əşəri Əlizadə Şirvani

Dər bəndən. Bu il bizim şəhərdə oğrular divar yarmağı adət ediblər. Bu yavıq zamanda onlar bir xanənin divarını yarmaqda, xanə sahibi və onun övrəti xəbərdar olur. Kişi istəyir çıxıb qonşulara mə'lum eləsin, övrət qoymur və özü durub bir ip götürüb, ortasin halqa edib, bir tərəfin kişi tutub hazır durullar. Oğrular işi tamam edib birisi başın evə daxil oləməkdə övrət ahəstəlik ilə halqanı boynuna salıb, bir tərəfə özü və bir tərəfə kişi çəkib bənd edirlər. Oğru yoldaşlarına fəryad edir ki, çəkin. Onlar həm çölə çəkirlər, axır yoldaşları qaçıb, oğrunu xanəyə çəkib, çox ilticadan sonra bu tənbeh ilə əldən qoyublar.

Bizim şəhərdə bir bəyzadə ilə bir tacir iddiayi-dostluqda məşhur idilər. Keçən il bir şəxs mərhum olur və ondan bir bab xanə, bir parça boyaq, 250 manat borc və bir neçə zükur və ünəs səqirləri qalır. Xanə borc əvəzində girovda olduğuna görə tələbkara vəsül olaydı və səqirlər anaları ilə bisərə pa qalaydılar. Mumiləyh bəyzadəni səqirlər halına rəhmi gəlib, onların boyağını müşariləyh tacirə 250 manata verib ki, və'də başınacan onu qazıb tələbkarın pulunu versin. Tacir təklifi qəbul edib, boyağı çıxarıb, əlhəl tələbkar pulu istəyir. Amma tacir deyir ki, nə zikir olan təklifi eşitməmişəm nə boyaq çıxarmamışam.

Məhbus Dərbəndi

Məhərrəm ayının 16-cı günündə cənubi Tabarıstandan.

1) Bu gün bizim okruquun mərkəz hökuməti olan Qasımköndə okrujnoy dəftərxanada oxundu cənab voenni naçalnik Dağıstani-cənubiyyə tərəfindən buraya varid olan bir qit'eyi-tə'liqə bu məz-

¹ Ey milçək, simurğun meydanı sənin gözinti yənin deyil, o hakimliyi ki, sən edirsən, heyvana məxsusdur.

munda ki, guya Əhkami-üzma həzrətlərindən təsdiq olunubdur ki, Dağıstan oblastında 3 yerdə mədrəsələr bina olunsun ki, övladi-vətəna rusca və həm müsəlmanca elm tə'lim olunsun və o 3 yerin birisi olacaqdır, həmin Qasımkənddə ki, burada bina olunası mədrəsənin müəllimlərinə və sair əmələsinə xəzanədən məvacib veriləcək, amma mədrəsənin və sair lazım olan məsakinlərin tə'mirini buranın əhli edəcək. Bu xəbərdən buranın bə'zi həmiyyətəndləri hesabsız şad və fərəhnaq oldular.

2) Runasi mükəddərənfəsin vəfatından sonra bura əhalisi onu küllüyyə fəramuş edib, kəməli-əhtimal ilə sair ənvai-hüubəti zirəət və qeyr ticarət eləməyə məşğul olub, məişət eləyirlər və tədric ilə əhvalı kəsbi-e'tidal eləyir.

3) Bu halda Dağıstan əhlindən çox novcahanlar öz xahişləri ilə Teymurxan-Şura şəhərinə gedib, daxili-xidməti-əskəriyyəyi-süvariyyə olurlar, ələlxüsus, avar əhlindən o xidmətə rəğib həddən artıqdır və həmin Kurə və Tabasarani-cənubi əhlindən oraya gedən çoxdur. Bu tövr ilə Dağıstan süvarisindən keçmişdə olan bir polkdan savayı təzədən 3 polk da tərtib olacaq.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Bizim zəmanə dəyişilməyi hətta çobanlara da mə'lumdur ki, bo-yatısında deyir:

Qarğalar laçınlandı,
Laçınlar qarğalandı...

Əlhəqq zəmanəmiz dəyişilib. İndi güc və igidlik əyyamı deyil, elm əyyamıdır və çobanın sözü doğrudur ki, bu zəmanə bizi qarğalandırıb və qeyrləri laçın edib. Lakin keçmişdə bizim xəlifələrin vaxtında islam tayfası elm təhsil etməkdə laçın imiş.

Dreper adlı ingilis həkəması ərəblər elmi dost tutmağı sabit etməkdən ötrü onların bu məsəllərini gətirir: 1) Alimin mürəkkəbi şəhidin qanına bərabərdir. 2) Necə ki şəhid əlində qılınc cənnətə gedəcək. 3) Dünya dörd şeyin üstə qərar tutur: alimin ağılının, qadirin adilliyinin, abidin duasının, igidin mərdliyinə üstə. Həzrət Əl-Mənsur nam-darın evi alimilə dolu olmuş. Həzrət Harunər-Rəşid yüz alimsiz evdən çölə çıxmaz imiş. Haman bu xəlifə hökm eləmişdi ki, məktəbxanasız məscid tikilməsin.

Ələlxüsus həzrət Əlinin dövründə elm tərəqqi edib. Həzrət özü deyib: 1) İnsanın xoşbəxtliyi elm təhsil etmək ilədir 2) Hər kəs elmə yol açdı, ona ölüm yoxdur. 3) İnsanı bilmək nurlandırır.

Ərəb həkəmaları Əl-Razi və Cəfər dünyayaay tək gəliblər. Bu Cəfərə Avropa əhli elmi-kimyayın atası deyir. Bir ingilis Həkəması deyir: zikr olan Cəfər müəllimlərin müəllimidir. Min il bundan əqdam Əbu-Sina adlı ərəb həkəması dağlar necə əmələ gəlməyindən bir kitab yazıb ki, hərəhə indi onun tarixini dəyişdirəsən, bilmək olmaz ki, onu min il əqdam yazıblar, yəni Avropa həkəmaları bu qədər zəhmət çəkiblər də, ondan artıq bilmirlər. Amma çifayda, indi laçınlar qarğalanıb, necə ki, bizim xəlifələrin dövründə xristianlar avamlığından öz naxoşlarının üstə həkim gətirməyi günah bilib, onun ağrıyan yerlərinə keşiş yazan duanı bağlayırlar imiş, Həbelə bizim zəmanədə islam tayfası ... axirət bizimdir deyib durub.

Əsgər Gorani

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Məzənnəcati-Dərbənd: qənd pudu 8 manat, ard 90 qəpik, bürüncü-Quba 1 manat 20 qəpik, yağ 8 manat, arpa 80 qəpik, kəmyabi-cövhrinəft 2 manat 20 qəpik, güşt girənkəsi 7 qəpik, mal ətə 6 qəpik.

Badkubə: buğdanın 25 putu 24 manat, arpa 16 manat, qəndin putu 7 manat 60 qəpik, yağ 9 manat, bürüncü-Akulə 1 manat 60 qəpik, Bürüncü-rəsmi 80 qəpik, neft cövhrinə 1 manat 20 qəpik, qoyun ətə 10 qəpik, mal ətə 7 qəpik.

Bir şəxs bu il Badkubə şəhərində mərsiyəxanlara verilən məbləğin hesabına gedib: cümlətəni 15 min manat cəm olub.

Kərbəladan gələn zəvvarlar deyir ki, İranda Zəncan şəhərinin 4 ağaclığında bir dağda qızıl mə'dəni tapılıb.

"Tiflisski vestnik" qəzeti yazır ki, keçən il ermənilərin Tiflis, Gəncə, Kutais quberniyalarında olan məxsusi məktəbxanalarında 446 müəllim,

4 min ünəs və zükurdan oxuyan olub və o məktəbxanalara bir ilin müddətində 70 min manatacan məsrəf olub ki, bu pulu xalq öz xahişi ilə ilbəl cəm edir.

Yazırlar ki, Midhət paşa qəsd ilə vəzirlikdən çıxıb, yerinə Ədəm paşanı qoyub ki, Ədəm paşa Prusiyanın vəziri-xaricəsi Bismarkın dostu olduğuna bilsin ki, Osmanlı Rusiya ilə cəng etsə, Prusiya kimin tərəfini saxlayacaq.

Peterburqda dekabrın 6-da Kazanski Sabor kilsəsində dua olunan vaxtda bir neçə tələbə və qeyrə dövlətin üstə nalayiq sözlər danışib, bir ələm çıxarıb xalqa göstəriblər ki, onun üstə yazılmış imiş: torpaq və asudəlik. Polisa onlardan – ki, bir neçə yüz olublar imiş, – 21 adam, o cümlədən bir neçə övrət dəstgirdib. İndi Senat onların işinə baxıb qət' edib, çoxunu Sibirə göndərib.

Macar tələbələri sərəsgər Əbdülkərim paşa Serbistandan qayıdan-
da ona bir qılınc göndərmişdilər. Onu İstanbula gətirən tələbələrə çox ehtiram etmiş idilər. İndi yazırlar ki, Macarıstanın vəziri-məktəbxanası Peşt şəhərinin universitetində istəyir Osmanlı dili oxutsun ki, bu tayfalar dost olmağa səbəb olsun və həmçinin Osmanlı tələbələri söz veriblər ki, macar dili öyrənsinlər. İstanbuldan yazırlar ki, həzrət sultan qadağan edib ki, əsgəriyyə qulluğunda olmayanlar alati-hərbiyyə saxlamasınlar.

Poti şəhərindən yazırlar ki, alış-veriş bilmərrə sükut edib, tavana-
lı kəslər şəhərdən gedir. Odes gəmiləri vaxtında gəlmiş.

İstanbuldan yazırlar ki, millət məclisinin calislərinin çoxu intixab olunub. Martın 1-də məclis açılacaq.

"Tifliski vestnik" də çap olunan tellər:

1) *Peterburqdan yanvarın 27-də.* Dövlət təzədən 18 milyon manatlıq seri kağızı kəsdirib.

2) *İstanbuldan yanvarın 27-də.* Tələbələr həzrət sultana ərizə veriblər ki, Midhət paşanı qaytarsın.

3) *Parijdən fevralın 2-də.* Midhət paşa İtaliya məmləkətinin Neapol şəhərində sakin olub.

4) *Londondan fevralın 5-də.* Vəziri-xaricənin köməkçisi millət məclisində deyib ki, Rusiya vəziri-xaricəsinin (keçən nömrədə çap olunub) cavabına indi verə bilməz. Əvvəl görək mə'lum olsun ki, qeyr dövlətlər ona nə cavab verəcək və genə vəziri-hərbiyyə deyib: Osmanlı dövləti konfransı bağlamaq ilə bizə düşməne olmuyub. Tammam Avropa istəyir ki, Osmanlı işinə qarışmasın və qarışmaq istəyəne mane olsun.

5) *Parijdən.* Avropa dövlətləri Rusiyanın vəziri-xaricəsinə ol vaxtda cavab verəcəklər ki, Osmanlı Serb və Qaradağ ilə sülh edib, işi özü qurtarmış ola.

Badkubəyə gələn tel. Fevralın 13-də İstanbuldan. Serblər ilə sülh olub. Sabah həzrət sultan onu təsdiq edəcək.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правления.

Fi 29 səfərilmüəffər,
sənə 1294

Poşt xərci
basdıran ilədir

Pənçənba günü

Fi 3 mart Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

Bir sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənən adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Malikzadə Zərdəbi.

Cənab Vəkili-namə'lumi-millətə ərz olunur ki, siz kapitan Sultanova yazdığımız cavabı binöqsən çap elətməyə nə ki, məsləhət, hətta izin də olmadı. Ona binaən ki, söz çox doğru və aşkar idi və əgər cənabınız izin versəniz, onun üstə bir nazik pərdə çəkib çap elədərik.

Peterburqda olan ot toxumu fūrus edən mağazalar ilə yazışib biz müştərilərə mə'lum edirik ki, hər kəs ot toxumu, məsələn, tənəkə, kələm, kartofel, qarız və qeyrə istəyir isə onun hər bir qismini gətirə bilmərik. Ona binaən bizim vilayətdə olmayan otların toxumunu xahiş edənlərdən iltimas edirik ki, əgər onları becərməyə məqdur isələr, yazıb bizə mə'lum eləsinlər.

İstanbuldan fars dilində "Əxtər" qəzeti bu il genə çap olunur. Onun ikinci nömrəsi quyruğu, qulağı kəsilmiş gəlib bizə vüsul oldu. Ondan mə'lum olunur ki, zikr olan qəzet həftədə 2 dəfə çıxır, qiyməti 10 manatdır. Rusiyada sakin olanlardan hər kəs onu gətirtmək istəsə pulunu Tiflis şəhərinə hacı Rəhim taciri-İrəvaninin üstünə göndərsin.

DAXİLİYYƏ

Qəzet çap edən görək beistilahi-türk cümləqayğı olsun, yə'ni xalqın dərđini və onun əlaclarını yazıb mə'lum eləsin ki, anlayan əşxaslar eləcə-pəzir olsunlar. Çünki bu sözlər xalqın avamlığından nəf' bərdar olanlara xoş gəlməz, ona binaən bir tayfa ziyadə avam olduqca onun üçün qəzet çıxarmaq ziyadətər çətin olur. Ol səbəbə ki, belədə qəzet oxuyanın çoxu xalqın avamlığından nəf' görəndə xalqın gözünü açan və millət-i irəli salan sözü danışmaq olmaz. Bu halda biz bu dərde mübtəlayıq. Məsələn, bizim Quba uyezində bir Seyid kəndi var. Bir neçə yüz ev ki, hərə bir eşşək və bir xurcun ilə uluzunu kəndləri gözib xüms yığmaq ilə zindəganlıq edir və əgər bir kəs deyə ki, bizim şəriətdə belə deyil ki, xüms bu tövr yığılsın və məhz belə adamlara verilsin və zikr olan kəndin əhli yaxşı olurdu ki, eşşək əvəzinə öküz saxlayıb qeyr kəndlərin əhli kimi əkin və zirət eləsin, tamam seyidlər ona le'nət oxuyar və ya bir kəs deyə ki, tə'ziyyə-i-imam Hüseyn görə tə'ziyyə olmur, nəinki adın tə'ziyyə qoyub əza saxlayan müsəlman qardaşlarımızın bədəni, vücudu və bə'zi cühhallarının ə'zası şəhadət verir, bəd fe'llər əmələ gətirmək ilə və gəcələr məclis bərpa eləmək ilə və o məclisdə naməqbul işlər ilə və faxir libası-ənən-sənən və zükürən və bə'zi şadyana və cahilanə və namərbut sözlər ilə, ol vaxtda hərə bir tərəfdən dəyənək çəkib onun üstə yeriyir ki, sən dini-islami zay ktmək istəyirsən. Və ya bir kəs deyə ki, mürid bəizaqi-həqq, amma xalqa dombalaq aşdırıb onu sərgərdan qoyub rüsvayi-cəhan etmək nə lazım? – tamam müridlər ona kafir deyər.

Xülasə, sağ tərəfdə baş çapanların vəkillərinin dəyənəyini, sol tərəfdə seyid və müridlərin le'nətini, qabaqda mollaların, mərsiyəxanların və qeyrə dad-fəryadını görüb, qəzet çıxardan labüd qalib görə dal tərəfə yerisin, yə'ni ya qəzeti mövquf eləsin və ya zikr olan əşxasların könlünə münasib danışsın. Doğrudur, ol əşxaslarda insaf olsa, onları mürur ilə iş üstə gətirmək olur, amma vay odu ki, onlarda insaf da olmaya və bu səbəbə heç danışa bilməyib cəhənnəm oduna yanan kimi bu dərđin oduna yanasan.

Ey zikr olan əşxaslar, bunu fəhm edin ki, sizin dolanacağınız xalq ilədir və diriliyinin onun diriliyinə mövqufdur və necə ki, insanın qarında zindəganlıq edən qurdlar insan yediyi görə ilə dolanır və insan vəfat edəndə onlar həm vəfat edir, habelə siz xalqın qanını sorub, onu puç edib, özünüz həm puç olacaqsınız. Pəs, çünki çox yemək adamı az yeməkdən qoyar imiş, belədə insaf yaxşı deyilmə?

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Avropa vilayətlərində əkin yerin maşın ilə şuxm etmək mə'lumdur. Lakin bu maşın ağır və baha olduğuna onu çox adam işlədə bilmirdi və bir də maşın sahibi onu bir yerdə qurub məhz ol yeri şuxm edə bildirdi. Onilə qeyr yeri şuxm etmək məqdur deyil idi. İndi İngilis vilayətində təzədən bir maşın ixtira ediblər ki, onu bir yerdə qurub sonra qeyr yerə də aparmaq olur, özü çox ağır deyil, qiyməti 3 min manatdır. Onilə 3 saatda bir desyatın yer şuxm etmək olur.

Amerikada taxılı biçməkdən ötrü bir təzə maşın qayırlar ki, onu biçəndən sonra özü dərzlərini də bağlayır. Bir fəhlə maşını sürməyə bəsdir, amma gərək onun dalıncan 12 fəhlə gedib, maşın biçib bağladığı dərzləri yığıb taya vursun. Bu maşın hər gündə on beş saat işləyib 480 desyatın yeri bir həftəyə qurtarır. Bunilə buğda biçməyin xərci, əl ilə biçməkdən birə-beş azdır.

* * *

İngilis vilayətində qoyun altı qoymaqdan ötrü bir maşın qayırlar ki, onilə bir adam bir saatda on altı qoyun qırxa bilir.

* * *

Mə'lumdur ki, buğdanı saralandan sonra biçirlər. Amma indi olunan imtahanlardan belə mə'lum olur ki, onu bir az irəli biçmək dəxi yaxşıdır. Belədə onun danələri heç tökülmür, lakin buğda özü, onun bəlimi, samanı saralmış buğdanıkindan yaman olmur.

* * *

Əkin yeri sulanır isə gərək onu duzlayasan və su gələn tərəfini bir az hündür edəsən ki, su axsın. Bizlərdə yeri suya basdırırlar, amma belədə yerin bir tərəfinə az və bir tərəfinə çox az deyir və bir də belədə su axan zaman torpağı apardığına yeri nahəmvar edir və əkinə lazım olan şeyləri aparıb ol yerin ayağını qüvvətli edir, amma başını qüvvətdən salır. Ona binaən bir yeri düşəndə bir suya basdırmaq olur ki, onun zəhməti azdır, amma həmişə basdırmaq olmaz.

Qeyr vilayətlərdə bir neçə tövr ilə əkini suluyurlar. Əzən cümlə su gələn tərəfdən 10-15 sajin bir-birindən aralı kotan ilə-arxlar qayırlar ki, onların başı, yə'ni su gələn tərəfi dərin və ayağı, yə'ni əkin yerinə çıxan ucu dayaz olur. Bu arxlara birdən suyu buraxanda gedib onları

ayağından çıxıb, mürür ilə əkini basır və ya əkin yerində kotan ilə kəndələn kiçik arxlar qayırlar (bir-birindən 3-4 arşın aralı), onları su ilə doldururlar. Belədə su arxlarda çıxmıyıb yerin altı ilə gedib əkini sulayır.

* * *

Paltardan ləkəni bu tövr ilə çıxarmaq olur:

1) Qənd, yapışqan, qandan əmələ gələnlə ləkəni su ilə yumaq ilə, amma gərək qənd və yapışqan ləkəsini isti və qan ləkəsini soyuq su ilə yumaq.

2) Yağdan əmələ gələnlə ləkəni əgər paltar sadə parçadan isə isti su və sabun ilə yumaq ilə, əgər boyanmış pambıq ya yun parçadan isə isti suda ərmiş sabun ilə əgər boyanmış ipək parçadan isə benzin, yə'ni təmiz neft cövhəri ilə, ya yumurta sarısı ilə, ya mel, yə'ni ağ torpaq (uşkolalarda iştənən) ilə yumaq ilə.

3) Yağlı rəngdən, lakdan və smaladan əmələ gələnlə ləkəni əvvəl gərək benzin ilə və sonra sabun ilə yumaq.

4) Stearin şamından əmələ gələnlə ləkəni gərək spirt ilə yumaq.

5) Qırızi şərəbdən, meyvə suyundan və qırmızı mürəkkəbdən əmələ gələnlə ləkəni, əgər paltar sadə parçadan isə, o, ləkəni əvvəl kükürd yandırıb onun tüstüsünün üstə bir az tutub dərhal su ilə yumaq ilə və əgər boyanmış parçadan isə, isti suda ərmiş sabun ilə yumaq ilə.

6) Dəmir pasından və rus mürəkkəbdən əmələ gələnlə ləkəni turşu, məsələ, lumu turşusu ilə yumaq ilə.

7) Nəfədən, qırdan əmələ gələnlə ləkəni sadə paltardan sabun ilə, boyanmış pambıq və yun parçadan ol ləkəni əvvəl piy ilə sürtüb, sonra sabun və skipidar ilə yumaq ilə, boyanmış ipək parçadan da əvvəl piy ilə sürtüb sonra sabun və benzin ilə. Amma lakızdır ki, belə ipək parçanı altından yuyasan, üzündən yumuyasan.

MƏKTUBAT

Görünür, Qafqaz müsəlmanlarının təqdiren Vəkili-namə'lumu ancaq əbcəd səbqində iken bir kamal hasil edib, indi məəttəl qalıb ki, xalq nə dilində və hansı müəllim ilə pərvəriş olsun. Ona binaən bizim millətin elm təhsilini cənab Vəkilə izhar edirik: elməl-təsrif, nəhv, məən, ərüz, əlkəf, məntiq, ibadət, ilahiyat, təsrif, əxlaq, yəqiq, səqa-

viq, üsul, fiqh, əhkam, ədəbiyyə, hesab, cəbri-müqabilə, riyazət, hikmət, həndəsə, təbiə.

Bu elmləri yunan əhlindən sonra ərəblər kamala yetirib. Onlardan sonra Avropa əhli bu elmlər ilə pərvəriş alıb nə mərtəbəyə yetişməkləri aşkardır. Pəs, mə'lum ki, müəllim və müsənniflər var və zikr olan elmlərdən mürur ilə bəhrəmənd olmaq müşkül deyil. Bizdə ittifaq və Vəkilimizdə həmiyyət olsa, bizim əsrdə olan mütercimlər ərəb kitablarının fars və türk dilinə tərcümə edib bizim üçün asan edirlər. Ələlxüsus bu halda ki, qeyri məmləkətlərdə xəlayiq ittifaq olub ərəb, türk və qeyri dillər ilə pərvəriş verməyə məktəbxanalar bina ediblər. Məsələn, məktəbi-sənaye, təbiə, mülkiyyə, rüşdiyyə, bəhriyyə, hərbiyyə, e'dadiyyə...

Əlbəttə, bu məktəblərdə pərvəriş olanlar bisavad və sənət olmaqlar, amma bizlər Rusiya dövlətinin təhti-himayətində şəkər ola-ola məkatibi-məzkuriyyəyələrdən birisinin icadına himmətimiz olmamaq, cavanlara zülm, bizlərə eyib və Vəkilimizə ar deyilmi? Qafqaz vilayətinin bizim kimi nadanları milləti-islami günü-gündən zəif edən sünni, şiə və qeyri iddiaları araya salıb ittifaqi-milləti fəramuş edib, özgə millətlərin elm-kəmalına və sənəti-əsasına mütəhəyyar qalan zaman birçə "Əkinçi" qəzeti xələliqin ittifaqına bais olur və bu əsnada Vəkilimizdən tə'nəsi, yaxamızdan əl çək, rəvadırımı? İxvani-xeyrixahimillətlərdən iltica olunur ki, zikr olan moizəyi-bisəməriyə guş tutmayıb, hər növ ilə xələliqin tərbiyyəyə almağına bais olsunlar.

Dərbəndi

Cənab Hadimül-Qəvaid 3-cü nömrədə baş çapmağın şəriəti-mütəhhərədə caiz və savab olduğunu sabit etdikdə bə'zi dələili-namünasiblərə cəng vurubən onu da sair vacibitəat və ibadətlər kimi təatillah cümlələrindən hesab edibdir. Bavücudi-in ki, şəriəti-Məhəmmədiyyə o qism hərəkatların vələ tülqu biyediküm ilə-təhlükəti¹ ayəsini məfhumuna mütabiq haramlığına hökm və ona mübaşir və məşğul olan əşxasları füsəqalar cümləsinə daxil qılıb zəmm əleyibdir.

Cənab Hadimül-Qəvaid, aya hansı dəlillərə müstəmsik olub, baş çapmağın şəriətdə caiz olduğunu sübuta yetirdikdə cürbəcür böhtanları qəvaidi-şər'iədən müstəhər olmayıb cari edirsiniz?

¹ Öz əlinizlə özünüzlə təhlükəyə salmayın.

İndi mə'lum olur ki, bizim milləti-islamın həmişə gümrəh və zəlalətə düşməyinə belə böhtanlar və nahaq fitvalar ümdə səbəb olublar. Hərgah bizim millət də sair millətlərə kimi elm və kamal və mə'rifət kəsb və təhsil etməyə məşğul olseydi, o surətdə bə'zi qəsürül-əqi olan əşxasların əqlən və şər'en qəbih və qələt olan sözlərinə qulaq asıb zəlalət biyabanında sərgərdan qalmazdılar. Əlavə məcmui-üqələmiz sə'y və kuşış gətirib ümrətü sədaqət ilə keçirtsinlər və dəxi də izdiyadına bais olursunuz. Bizim müsəlmanların tərəqqi məqamında olmağına əvvəlinci illet ol ədavətdir və bunun baq i olmağına səbəb o qism kinayə sözlərdir. Mərhəba millət xüsusində sə'y etməyinizə! Amma heyf ki, təksiz, hərgah siz kimi iki nəfər də olseydilər, milləti-islam dəxi ziyadə rövnaq tapardı.

Məhəmmədəli İsna aşəriyi-Salyani

Həsən bəy, fevralın üçüncü günündə və üçüncü nömrədə yazılan cavabı oxudum və küll iqla olunan sözlərə kamilən e'tiqad etdim. Gəl bir tədbir edək. Əgər səlah görürsən, əvvələn, sən Bakı şəhərində ətfali-zükurə üçün kompaniya tərtib edib bir məktəbxana açmaqdan ötrü türki dilində bir müxtəsərcə proyekt, yə'ni tərhəndazlıq yaz. Saniyən, vilayətin müteməvillərindən və xalqın məzəcandan təsərrüfi olan əşxasdan on iki nəfər çay içməyə öz mənzilinə də'vət et. Axunda Molla Cavad sədri-məclisi-ruhani dəxi bu on kiki nəfərin birisi olsun. Salisən, proyektini olara oxu və əglin kəsən dələilindən məktəbxana açmağın vücubunu olara təlqin elə və təklif et ki, hümmət göstərsinlər, bir kompaniyanı tərtib etsinlər, necə ki, erməni camaatı tərtib edibdir və kompaniyanın əvvəlinci üzvləri bu on iki nəfər olsun. Sonra olar başqa kəslərdən öz təvəssütlərilə bu kompaniyaya üzvlər daxil etsinlər. Rabiən, gəl sən hər şəxsdən yüz manat təmənnə etmə, əlli təmənnə et ki, kompaniyaya versinlər və küll Bakı quberniyasından yüz nəfərin əvəzinə iki yüz nəfər siyahi et. Hər birisi əlli manat versə, guya yüz nəfərin hər biri yüz manat verən kimidir. Onra bu tədbirin nəticəsi hər nə olsa, qəzetində yaz e'lan et ki, mən dəxi oxuyum. Əgər Bakı əhli bir belə əməli-xeyrə iqdam etsə, sair şəhərlərdə məktəbxanaların açılmağını və kompaniyalar tərtib olunmağını yəqin bil, mən zamin.

Vəkili-namə'lumi-millət

Cənab Axund Molla Cavad, sədri-məclisi-ruhaniyə ərzi-salamdan sonra mə'lum olunur ki, bəndə Vəkilimiz buyurduğu kimi proyekt hazır ələmişəm. Ona binaən cənab axunddan təvəqqə edirəm ki, vilayətimizin mütəməvvillərindən və xalqın məzəcindən təsərrüfö olan əşxasdan on iki nəfər cəm edib bəndənin mənzilinə təşrif gətirsin və ya onları bir qeyr yerə çağırıb mənə mə'lum eləsin ki, gəlib zikr olan proyekt onlara oxuyunm.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Osmanlı dövləti serblər ilə sülh edib, bu şərtlər ilə: 1) Serblərdə ixtiyar yoxdur ki, təzədən qala tikdirsinlər və Osmanlı sərhəddində olan Aleksanas və qeyr qalaları gərək dağıdıb tələf eləsin. 2) Serb torpağında Osmanlı dövlətinə düşmənlər olan icma bina ola bilməz. 3) Keçmişdə olan kimi Belqrad qalasının üstə Osmanlı baydağı asılsın və bundan savayı Serb verən xərcin qədəri və Serbistandan Osmanlı apardığı dəmiryollar barəsində əlahiddə danışıq olacaq və bir də Osmanlı dövləti deyib ki, dövlət öz bərabəri ilə sülh edir. Çünki Serb əlahiddə dövlət deyil, ona binaən həzrət sultan öz fərmanı-hümayunilə o şərtləri Serb əhlinə ən'am edib, onları knyazı Milanı knyazlıqda təsdiq edib.

İngilis dövlətinin vəzirlərinin – ki, Osmanlı tərfini saxlayırlar, – düşmənləri ümid olmuşdular ki, İngilis dövlətinin millət məclisi aıl-nada xalq onları xaric edəcək. Amma indi gələn tellərdən mə'lum olur ki, o məclisdə olan danışıq Osmanlı xeyrinədir və vəzirlərin düşmənləri dəxi danışırlar.

“Tiflisski vestnik”də çap olunan tellər: 1) Parijdən fevralın 17-də. Deyirlər ki, ingilis dövləti təvəqqə edəcək ki, Osmanlı dövləti özü qoyduğu qanunlara əməl edincən qeyr dövlətlər onun işinə qarışmasın və genə Qaradağ sərhəddində olan Osmanlı tabeləri meriditlər təzə-

dən bunt ediblər və genə İngilisin cəng gəmiləri Osmanlı deryalarının dan çıxıb Malta cəzirəsinə gediblər.

Fevralın 21-dən. Belə mə'lum olur ki, Osmanlı dövləti xahiş elir Rusiya dövlətinə desin ki, sərhəddə cəm olan əsgəri əldən qoysun və genə general İqnatyev, gözüm ağrır müalicə edəcəyəm, – deyib Berlin şəhərinə gedib, oradan Parijə əs Londona gedəcəkdirlər. Onun mura-dı budur ki, Avropa dövlətlərinə mə'lum eləsin ki, əgər onlar Parij sülhnaməsini ki, onlar Osmanlıya zaman olublar, bərhəm etsə, Rusiya əsgəri əldən qoyacaq. Qaradağ ilə sülh hələ olmayıb, təzədən 21 gün möhlət olub ki, dava olmasın və bu halda İstanbulda sülh barəsində danışıq olur.

Peterburqdan “Bakinski izvestiya” qəzetinə yazırlar ki, Badkubədə qayrılan neft cövhəri günü-gündən qiymətdən düşür və buna səbəb oldur ki, Amerika cövhəri çox təmiz olduğuna hamı onu iştədir, əgərçi o, Bakı cövhərindən baha satılır.

Osmanlı dövlətinin Tehrandə olan vəziri-muxtarı fevralın 27-də Badkubə şəhərinə gəlib, burada iki gün qalıb, Qafqazdan keçib İstanbul şəhərinə gedəcək ki, orada ona vəzirlik veriblər.

Deyirlər ki, Badkubə qubernatoruna kağız gəlib ki, Badkubə quberniyasının şəhərlərində bu yavıq zamanda şəhər qərardadı qoyulacaq.

Quba şəhərindən yazırlar ki, boyaq sınıandan sonra Quba şəhərində oğurluq çox şiddət edib. Bu yavıq zamanda bir neçə adam gedib ki, bir evi qarət etsin, mmükün olmayıb. Ol vaxtı onlar bir bəd pişiyi tutub gətirib haman evin bacasından içəri atıblar. Pişik bu yan-o yana qaçdığına sahibi-xanə qapını açıb ki, pişik çölə çıxsın. Bu halda oğrular içəri daxil olub, evi qarət ediblər və genə Quba üzeydinin kəndlərinin birisindən yazırlar ki, Quba şəhərində “Əkinçi”nin müştərisi az olmağa bir səbəb də budur ki, keçən illər üzeydin naçalnik kənd əhli üçün gətirdiyi qəzetləri onlar qabaqcadan oxuyub, sonra kənd əhlinə göndə-rirdilər və indi genə ümidirdilər ki, keçmişdəki kimi müftə qəzet oxuyacaqlar və gözleyirlər ki, naçalnik kənd əhli üçün qəzet gətirsin.

"Əxtər" qəzeti yazır ki, keçən məhərrəm ayının 9-cu komisyon ianəyi-hərbiyyəyə 40 milyon quruş vəchi-ianə və imdadiyyə təslim olub və genə bir ingilis zikr olan komisyona 378 quruş əsakiri-osmaniyyənin qış paltarından ötrü verib və genə yazır ki, Osmanlı əsgərindən zəxm-dar olanlara ianət etməkdən ötrü London şəhərində bir cəmiyyət bina olub ki, keçən məhərrəməcən 6500 lira cəm edib.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго
Губернскаго Правления.

Fi 13 rəbtüilləvvəl,
sənə 1294

* * *

Poşt xərci
basdıran ilədir

* * *

Pənçənbə günü

Fi 17 mart Rusiya,
sənə 1877

* * *

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi - 3 manat

6 aylığı -

1 manat 50 qəpik

* * *

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Bizə Badkubə poştuna salınan məxfi kağız göndərən kəs indi bizi həcv edib, onu Qarabağ poştuna salıb göndərib. Adına Hadiyül-Müzillin Qarabağı deyir. Çünki bir ləqəb ilə insanı tanımaq olmaz, ona binaən cənabə mə'lum edirik ki, özünün və atasının adını və sakin olduğu yeri yazıb mə'lum eləməsə, bizdə ol həcvi çap etməyə ixtiyar yoxdur.

DAXİLİYYƏ

Keçən nömrədə bizim xalqın tərəqqi etməyinə Mane olan əşxas-lardan danışanda bizim müsəlmanlardan olan əmələcatdan qəsd ilə danışmaq ki, indi onlardan əlahiddə danışaq.

Dövlət-Rus bizim vilayəti zəbt edəndən irəli bizim Qafqaz müsəl-manları öz avamlığından dünyada bəylikdən artıq xoşbəxtlik bilmə-diyinə dövlət onlar üçün elm təhsil etməkdən ötrü bina elədiyi məktəbxanalara məhz bu qəsd ilə giriblər ki, oxuyub bəy olsunlar, yo'ni basıb-kəsmək ixtiyarını kəsb eləsinlər. Əlbəttə, belə bəylik axta-ran kəs xalqın xoşbəxtlik fikrini çəkməz. Onun üçün pul görəkdir ki, kef-damağa məşğul ola və millət əvəzinə heyvan görəkdir ki, ona hakimlik edib, öz bəyliyi zahir edə. Bu səbəblərə zikr olan əşxaslar ol məktəbxana-larda elm təhsil etmək acı olduğuna onu heç dadmayıb ancaq adətlərin dəyişdiriblər, yo'ni yeyib, içib, geyib, durub-oturmaqda özlərini xaricilə-rə oxşadıb, əslən elmdən bixəbər qalıblar.

Bir tərəfdən xalq bu əşxasların təzə adətlərini görüb onlardan millət üçün heç bir səmərə görməyib. Nə ki elm təhsil etməyə sə'y etməyib, hətta elm təhsil edən müsəlmanların hamısını kafir hesab edib, indiyəcən ol məktəbxanalara yavıq gəlmir. Bir tərəfdən məzkur bəylik axtaran kəslər işin belə olmağını özlərinin xeyri hesab edir, xalqın gözü açılmağa sə'y etməyib, öz adətlərinin dəxi ziyadə dəyişdirib, hətta onların bə'zi həqiqət yolundan bilmərrə çıxıb, belə bəd əməllər ilə xalqı elm öyrənmək yolunu qabağını kəsib, onun dəxi ziyadə avam olmasına bais olublar.

Bilirəm, bu sözləri oxuyub həzərət bizdən rəncidə-xatir olacaq. Amma, dustan, insaf deyil ki, qeyrilərini eybindən danışıb, öz eybimi-zi xalqdan gizlədək. Əlbəttə, bu halda bizlərdən 5-10 elm sahibi və millət təəssübü çəkən olsaydı, bizim millət belə qara günə qalmaz idi.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Çünki kənd əhlinin güzəranı əkin və ziraət ilə olur, onlar az olanda və ya heç olmayanda onlar üçün güzəran çətin olur, ona binaən Avropa vilayətlərinin hər bir kəndində camaat anbarı olur ki, hər kəs, yə'ni icmanın calisi öz hasilinin bir hissəsini oraya yığır. Bu anbardan hasil az olan ili hər calis borc ala bili rva qeyrlərə həm borc vermək olur və əgər mə'kulat anbarda çox olsa, onu satmaq da olur.

Amerikada çəyirtkə çox zərər elədiyinə keçən fevralda əkinçilər və bə'zi hükəma Olmaq şəhərinə cəm olub qət ediblər ki, ol quşlar ki, çəyirtgəni tələf edir, onları öldürmək qadağan olsun və hər kəs çəyirtgə və onun toxumunu yığıb icmaya pişnəhad eləsə, onun qədərinə görə ona pul versinlər.

Avropa əhli çuğundur kökünü qaramala ələf yerinə yedirdirlər. Əlbəttə, onlar böyük olduqca yaxşıdır olurlar. Ona binaən ingilis əhli elə çuğundur əmələ gətiriblər ki, onun hər bir kökü 45 girvənkə olur.

London şəhəri Temza çayının kənarındadır. Ol çayın lilindən ingilislər yağ çəkirlər ki, ol yağdan şam qayırlılar.

İngilisin cəng gəmilərində təzə lodkalar qayırlar ki, çadır kimi qatdalanır. Ona binaən, bir gəmidə çox lodka saxlamaq olur ki, dər्यानın dayaz yerlərində onlar ilə iş görmək yaxşıdır.

İngilisin Mançester şəhərində bir karxana açılıb, mal gönüdüdən nalı qayırrı. Yazırlar ki, bu nal yüngül olduğuna və isti-soyuqdan təgyir tapmadığına dəmir naldan çox yaxşıdır.

MƏKTUBAT

Kapitan qardaş, baş sənin, qılınc sənin, tə'ziyə bəsatı o dəlil ilə ki, sən danışırsan, xilafı-hökmi-şər və rə'yi-üləmayi-millətdir. Rüsüm-tə'ziyə hər vilayətin adətində gərəkdir. Kərbəlayi-müəllada, Nəcəfi-Əşrəfdə, Məşahidi-müqəddəsdə, Məkkə və Mədinədə, İrənin paytaxt şəhərlərində, bələk dini-islama peyvərilik edən dehatda baş çapmaq əsası yoxdur. Bəs nə qədər istəyirsən, başını çap. Əgər məhəbbəti, imam və şəri-tə'ziyə ilə edirsən sən bil və iman (imam əsla belə qəbih əmələ razı olmaz) ki, heç kim səni mən' eləməyəcəkdir. Amma millətlər içində məzhəbini rüsva edib baş çapmaq da şərait-i-islam dandır deyib, adına böhtan bağlama və xalq arasına ədavət salma. Bu od ki, biz düşmüşük, üfürməmiş alışı, bir yədi-qeyb gərəkdir ki, onu söndürə. Sair millətlər ölümlərinə ağılasalar, biz dirilərimize gərəkdir ağılayaq. Nəzm:

Xəyalı-xatirin hər ləhzə kim, könlüm xəyal cəylər,
Belə fikri görür, hərgiz nə bir əhli-kamal cəylər.

Təsaviyi-ədalət qoydu islam içrə peyğəmbər,
Müsəlmanlar buna hər dəm vifaq ilə misal cəylər.

Namaz, cəm'i-cüma, həcc-i-minayi-məscidü minbər,
Bular hamı məhəbbət tərz-i-tərgibi-vüsəl cəylər.

Hünər oşabının özmi qomu tərki-i-əcəzadır,
Qərəz ərəbi hər dəm kövni kəmi hübb hal cəylər.

Xəyalı-ittihad ilə böyüklər keçdilər candan,
Kiçiklər xəlqara kini qərarı-xud cəlal cəylər.

Düşüb meydana bihadə özün oğyara güldürmə
Ki, aqıl kəs, belə kari yəqinimdir məhal cəylər.

Bu fə'li-zışdı qıl təhqiq divanı-şəriətdən,
Zəbani-mən'lə korratı-nəhy buxsal eylər.

Gər islamı sevirson, tut təriqi-rəsmi-insanı
Ki, islami küdürətdən bu ad safı zəlal eylər.

Müsəlman ol, müsəlman ol, murad oldur ki, insan ol,
Xilas ol bu cəhalətdən ki, ömrün ən az məcal eylər.

Görürdük ol zaman biz rütbeyi-islami baladə
Ki, əhli-şövü sünni ikisi bir məqal eylər.

Məzahib vəz' edən kin əhlinin mizani-ə'malı
Gəlir əyri o gün kim, hökmi-rəbbi zül-cəlal eylər.

Səmimi-qəlb ilə hər dem çağırır mərdi-İrani
Ki, lal olsun o dillər kim, bu işdə qiylü-qal eylər.

Petrovski, martın 5-i Heydəri

Əgərçi istəmirəm cənab Hadimül-Qəvaide cavab yazım, çünki qəzet oxuyanlar müntəzir olur, lihaza ərz olur:

1) Qardaş, söz görək filhəqiqə sidqi-səvab olsun, müstəmə' qəbul edə-ətməyə. Şəxsi həkimin qövlünə nəqsanı yoxdur, necə ki, təbib görək mərəzi bilsin, davanı müvafiq desin, məriz əməl etdi, ya etmədi, təbibin borcu deyil. Pəs qardaş:

Ma süxənra becayi-xud güftim.
Gövhəri bud səftəni səftim.
Gər nəyayəd beguş rəğbəti-kəs,
Bərrəsulan pəyam başədü bəs¹.

Sizin ləqəbinizdən və sərsam kimi danışdığımız sözlərdən mə'lum olur ki, naxoş olasınız. Hadimüzzat siz cənab ilə tez müamələ etsin ki, naxoşluğunuz başqa qardaşlara dəyməsin.

2) Əməl görək ki, bir qanun və qayda ilə mütabiq olsun. Bax, yer üzündə olan millətlərin qanunlarına ki, ağıl hikmət üzündən əksərin şəriətlərdən intixab edə bilər. Hansı belə ibadət buyurub və on gəhi bizim 5 firqeyi-islam ki, aləmi-ittihadda beş barmaq kimidir əgərçi 4-ü bir tərəfdə və biri bir tərəfdə vəqə olan kimi, iki dövlət hesab olub, amma ittihad məqamında bir əldir. Bu mətləbdə dələili-hüsn darım, amma qəzəta münasib deyil.

¹ Biz bu sözü deməklə deşilməli bir cəvahirini deşdik. Əgər bir şəxsi bizim sözü-müze rəğbət etməsə, peyğəmbərin borcu çatdırmaqdır, vassalam!

Qərəz, bu beş firqənin hansı kitabında belə ibadət yazılıb ki, qəmə ilə öz başını çap ki, mən tə'ziyədarlıq edirəm? Bəli tə'ziyədarlıq şiə camaatında artıq lazım və mə'muldu, belə ki, imamlar buyurub məsacidi-məhəfilədə beş nəfər, ya beş yüz nəfər cəm olub zikri-müsbət edib ağlarlar. Tavana kəsələr pul məsrəf etmək və fəqir qardaşlar o məcalisə hazır olmaq və xidmət etmək ilə feyziyab olurlar, bəlkə çox böyük xəvaninlər fəqir qardaşları cəm edib. Süfrələri üstə oturub, onlara təam və şərbət, qəhvə vermək ilə həm tə'ziyədarlıq və həm müvaxat əmələ gətirib və özləri fəqir qardaşlara xidmət edib, bəlkə başmaq cüft edərlər. Əlbəttə, bu məli hər bir tayfa pəsənd edər və heç zişüür inkar edə bilməz, bərəks baş çapmağı heç bir zişüür pəsənd etməz.

3) Məni ehkami-şəriəti bilməyib danışan və lazımül-tənbeh hesab edibsiniz və baş çapmağı haramlıqdan döndərib və mən yüəzzim şəəriəllah¹ ayəsin baş çapmağı tə'vili etməkdən görünür ki, siz buyuran 74 firqeyi-islam natamamdır ki, 75-ci firqə olasınız. Bu surətdə görək başımızı bədəndən cida edəsiniz ki, o gün seyyidüş-şühədanın başı bədəndən cida olub.

Bağı yazılacaq

"Mşak" qəzetinin münsisi müsəlmanları vilayətlərdən çıxarmağa çox tə'cil edir və özün ağıl və elm sahibi deyir. Ağıl və elm sahibi olan çox tə'cil etməz, işin axırına baxar. Əgərçi ermənilər elmdə tərəqqi həm edələr, müsəlmanları bu vilayətlərdən çıxartmaq müşkül və məhaldır... Ey bəsa arizu ki, xak şövəd.²

Bu il Gilandan qış olmadı. Nə göydən qar yağdı, nə yerdə bir qətrə buz dondu. Bu gün ki, səfər ayının 22-sidir, 15gündür ki, ağaclar yaxşı gül açılar. Kahu heç payızdan qurtarmayıb, həmişə yeyilir. Buranın əhli çox istəyir bilsin ki, qış belə olanda bahar necə olub və novğun üçün necədir?

Əhsənül-Qəvaid

¹ Allahın şüarlarını kim böyüdür.

² Bir çox arzulur var idi kip, məhv olub.

İnsan həmişə istəyir ki, gələcəyi bilsin. Bu səbəbə xalqın avam-
lığından nəf'ərdar olanlar ulduzlara, ya suya, ya insanın əlinə baxmaq
ilə və ya qeyri fal ilə xalqa gələcəkdən xəbər verillər. Əlbəttə, bu xə-
bərlərin əslı yoxdur və əgər onların bə'zi doğru olur isə, yəqin ki,
bə'zi olmayacaq, amma avam kəs doğru olanları görüb onların hamı-
sına bəvər edir. Belədə xalq gün-gündən ziyadə avam olur. Pəs hər
sözü bəvər etməyib, onu əqlə rücu etmək insanın tərəqqi etməyinə
bais olur.

Havanın dəyişilməyindən meteorologiya elmi xəbər verir. Bu elm
ilə qayrılan əsbablar ilə havanın dəyişilməyini 1-2 gün irəli bilmək
olur, artıq olmaz. Amma elmi-ziraətə görə quraqlıq olan yerdə qışda
yağınlıq olmaq əkin üçün, ələxüsus, payızdan əkilən əkin üçün yax-
şıdır ki, belədə yer nəmiş olur. Amma qış yağınlıq olmayanda, bahar
necə olmağı bilmək mümkün deyil.

Zəkərtala şəhərindən yazırlar ki, bir dağıstanlı Əli adlı kişi saqqal və
biğim naqqaş ilə didib, övrət libası geyib adımlı Nazlı qoyub, bir neçə ildir
Zəkərtala şəhərində və onun ətrafında olan kəndlərdə qarabaşlıq edir və
genə yazırlar ki, keçən noyabr ayında Car qəryəsinin dəyirmançısı qız
və gəlinlər dəyirmanə gələndə onları görüb hərəkətə gəlməkdən özünü
saxlamaqdan ötrü, bir iti bıçaq ilə istəyib özünü axtalasın, amma ol
zaman qəşş edib onu bir gün bir gecədən sonra tapıb, divanxanaya gön-
dərib, mərixanada ona 3 ay müalicə edəndən sonra sağ olub.

Quba uyezdirinin Həsənqala kəndindən yazırlar ki, keçən fevralda
ay tutulan zaman o kəndin əhli tufəng atdığına orada sakin olan saldat-
lar elə fikir edib ki, onların üstə gəlirlər. Ona binaən tufəng-yarağı
götürüblər ki, cəng başlasınlar, amma əfsərlər xəbərdir olub, onları
saxlayıb.

Necə ki, qarınca çox kiçik isə də, həməzəhmət olub özünə çox
yaxşı yuvalar tə'mir edir, habelə insan da həməzəhmət olanda onun
nəf'i ziyadə olur.

Avropa hükəmaları bir həməzəhmətlik elmi bina ediblər, adı elmi-
qənaət politiki (politiçeski ekonomiya). Bu elm insan dünyaya gələn-
dən bəri, onun həməzəhmət olmağına mülahizə edib, onu iki qism edir:
əvvəlcə qism ki, Avropa əhli üçün qədim zəmanədə olub və bizim
üçün bu halda vəqədir. İnsan, məsələn, ev tə'mir etməkdə həməzəhmət
olub, belədə hər kəs bir işə məşğul olur. İkinci qism həməzəhmət ol-
maqlıq bu halda məhz Avropa əhlindən vəqədir. Məsələn, saat qayır-
maqdan ötrü 102 sənət var ki, hər sənətkar saatın bir hissəsini qayırır,
ya gəncəfə kağızını 70 cürə ustad qayırır və ya sancağı 10 sənətkar qayırır
ki, bu 10 adam bir gündə 47000 sancaq qayırır. Bəvəcudu ki, bir
kəs bir gündə bir sancaq qayıra bilməz. Pəs Avropa əhlinin belə tərəq-
qisinə bir səbəb də onların həməzəhmət olmağıdır. Ona binaən ki, insan
bir işə məşğul olanda, o iş nə qədər az olsa, ol qədər insan ona artıq
adət edir və bu səbəbə onu çox tez əmələ gətirir.

Nəcəf Vəzirzadə

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Tiflisdə olan at divanxanası mə'lum edir ki, bu il oktyabr ayında
Tiflis şəhərində at çapılacaq. Hər kəs at necə çapılmağı və o atların
necə saxlamaq xəbərini zıkr olan divanxanadan bilə bilər.

Zəngan şəhərinin 4 ağaclığında Gavənd adlı qəryədə tapılan qızıl
mə'dəni xüsusunda çox danışıq var. Kimi deyir ki, dövlət bə'zi vəhi-
mələr ələyib, istəmir bu iş mə'lum olsun. Mə'dəndə qızıl ərminir,
gecə pünhan yüklənib Tehrana gedir. Əminüs-Sultan deyilən şəxs ki,
bu əmələ mə'murdur, mə'dəndən bir qədər fasilə çadır qurub, gecə
qızılı tapan kişinin və qeyr fəhlərin ayağın buxovlayıb, gözün bağla-
yıb, oraya aparıllar. Səhərə yavıq gətirib, buxovun və gözün açıb,
mə'dənin yolun basdırıllar. Kimi deyir ki, qızıl tapan kişinin hər gündə
ayağını bağlayıb döyürlər və istəyirlər ki, onun başını kəssinlər.
Amma bə'zi deyir ki, o kişiye ildə beş yüz tümen məvəcib verillər.
Xülasə, danışıq çoxdur. Amma hamı deyir ki, qızıl çox çıxır. 100 misqal
mə'dəndən 93 misqal xalis qızıl əmələ gəlir.

"Mşak" qəzeti həmişə yazır ki, Osmanlı dövlətinin zülmündən ermənilər qaçıb Rusiya vilayətlərinə köçür və bir dəfə yazıb ki, filan günün bir böyük dəstə erməni başaçıq, ayaqyalın Gömrü qalasına gəlib. İndi ermənilərin qeyr qəzetlərinə Gömrü qalısından yazırlar ki, bu xəbərin heç əsli yoxdur və indiyəcən Gömrüyə bircə də erməni gəlməyib.

Rusiya dövlətinin yəhudi tabelərinə ixtiyar yoxdur ki, hər bir şəhərdə sakin olsunlar, o cümlədən bizim Qafqaz şəhərlərində. İndi "Tifliski vestnik" qəzeti yazır ki, Tiflisdə sakin olan yəhudilərə polixaxana mə'lum edib ki, görək Tiflisdən çıxıb getsinlər.

"Kafkaz" qəzeti yazır ki, Dağıstan əhlindən cəm olan əsgərə Zəkərtala okruqu görə 400 adam verəmiş, o cümlədən 1000 ev Car kəndi 13 adam. Onlar əsgər verməyə razı olmayıblar ki, öz xahişi ilə istəyən getsin. Bu səbəbə cənab sərdar Dağıstan divanxanalarının hakimi general Frankiniyə hökm edib ki, 2 batalyon soldat və bir batareya top ilə gedib onlara nəsihət eləsin. General əsgər ilə Car kəndinə gələndə kəndin əhli onları öyrədənləri tutub, ona verib və 13 adam əvəzinə 30 adam əsgərə verib.

İstanbuldan yazırlar ki, məclisi-ümumin calisləri hər vilayətdə intixab olub. Bu martın 13-də məclis açılacaq. Çünki dövlət üçün əsgər saxlamaq çətindir, ona binaən zikr olan məclis görə qət eləsin ki, dava olacaq, ya olmayacaq.

Peterburqdan yazırlar ki, bu yavıq zamanda dövlət zamin olan obliqatsiya kağızlarından Avropa vilayətlərindən Peterburqa bir milyon manatlıq satmağa göndəriblər.

"Tiflisski vestnik" də çap olunan tellər:

1) Peterburqdan fevralın 28-də. Rusiya dövlətinin "Agent" rus qəzeti yazır ki, bu halda Avropa dövlətlərinin arasında danışıq olur ki, əgər Osmanlı dövləti müəyyən olan vədəyəcən qanunu qoymasa, neynəmək görə.

2) Londonan martın 2-də. Rusiya dövləti Osmanlı işləri barəsində Avropa dövlətlərinə pişnəhad elədiyi proyektı vüzərə məclisi mülahizə edib. Vəziri-xaricə Derbi və Rusiyanın vəziri-muxtarı Şuvalov proyektın şərtləri barəsində razı olublar və ümid ki, bu günlərdə ona qol çəkilsin və gənə martın 4-dən. Bu gün general İqnatyev Londona gəldi.

3) İstanbuldan fevralın 26-da. Qaradağın vəkilləri Osmanlı dövlətindən Nəksəç, Spitsa qalalarını 12 kənd və bir dəryə kənarında Bargah və Bayan çayında gəmi saxlamağa izin istəyir.

Martın 5-də. Vüzərə məclisi Qaradağın şərtlərinin heç birisini qəbul eləmədi.

Martın 8-də. Qaradağın vəkilləri razıdır ki, Osmanlı dövləti onlara bircə Bayan çayında gəmi saxlamağa izin versin.

Martın 13-də. Qaradağ ilə aprelin birinəcən sülh olub ki, bu zaman cəng olmasın.

Martın 5-də. Üləmələr və tələbələr istəyir ki, dövlət Mıhdət paşanı gətirsin. Bu barədə gizdin kağızlar yazıb xalqa paylanır. Xalq dövlətdən çox narazıdır.

Martın 8-də. Bu gün millət məclisi açıldı.

Bu halda Senatda dövlətə asi olan kəslərin işinə mülahizə edirlər. O kəslər Moskva, Tula, Oryol və qeyr şəhərlərdə bir gizdin icma bina edib, xalqa dövlət qadağan edən kitabları paylayırlar imiş. Onların bir neçəsi gürcüdür.

"Kavkaz" qəzeti yazır ki, Badkubə şəhərinin intixab edici komissiyasına cənab Cəkeli rəis təyin olub. Deyirlər tel var ki, ol cənabı Badkubəyə qılava təyin ediblər.

Badkubədə çox bahalıqdır və bəzi şey, məsələn, mal əti heç tapılmır.

Qubernski pravleniyanın mötəəssində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографіи Бакінскаго
Губернскаго Правленія.

*Fi 27 rəuülvöl,
sənə 1294*

*Poşt xərci
basdıran ilədir*

Pənçşənba günü

*Fi 31 mart Rusiya,
sənə 1877*

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat

6 aylığı –

1 manat 50 qapik

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

Qafqaz vilayətinin məktəbxanalarının hakimi cənab sərdar buyur-
mağına görə hökm edib ki, padşahlıq məktəbxanalarının (gimnaziya,
progimnaziya, realni uçılışa) priqotovitelni klaslarına girən kəslər
gərək rus dilində yazıb oxumağı bilsin, yoxsa onları qəbul etmək
olmaz və hökm olunub ki, ol məktəbxanalara girən kəslərin yaşı bu
qərardan ziyadə olmasın: əvvəlinci klas 12, ikinci klas 13, üçüncü
klasa 14, gördüncü klas 15, beşinci klas 16.

Qarabağdan yazırlar ki, ağköynək bəresində bizim qəzetdə yazılan
sözlərdən ötrü bə'zi avamlar bizi həcv edib, hətta istəyirlər imiş
bizdən ərizə versinlər ki, guya ol sözlər məzhəbə deyən sözlərdir.
Əgər bu xəbər doğru isə, Hadiyül-Müzillin həqiqət qarabağlı isə,
Qarabağın anlayan kəslərinə ərz olunur ki, gözüünüz aydın olsun.

Müştərimizin qədəri bir illik 163, yarım illik 21.

Seyyidani-Şirvan və İrəvana mə'lum olur ki, bu halda çapxanada
şəhər qərardadı türk dilində çap olunduğuna, siz göndərən şe'rlər
gələn nömrəyə qaldı.

DAXİLİYYƏ

Mə'lumdur ki, xristianlar öz ölümlərini üçüncü günü basdırırlar və
lakin elmi-hikmət aşkar edir ki, bə'zi vaxtda insan elə yuxuya gedir ki,
onun nəfəsi kəsilir, bədəni soyuyur, xülasə belə yuxu ölümə oxşuyur,
amma bir neçə gündən sonra genə yuxudan ayrılır. Belə ölü ilə həqi-
qət vəfat edənin təfəvütü budur ki, həqiqət ölünün bədəni bu bir neçə
gündə çürüyür, amma belə ölüyə oxşayanın bədəni çürüməz və əgər
bir həftəyəcən belə yuxuya gedən ayılmasa, onun ağzına ət suyu
tökmək gərək ki, acından ölməsin. Bu səbəblərə 30 il bundan əqdəm
İngilisin London şəhərində və bu halda tamam Avropanın böyük şəhr-
lərində camaat bir imarət tə'mir elədib, vəfat edənləri orada onun bə-
dəni çürümək başlayncan saxlayıb, sonra dəfn edir və həqiqət belə ölü
hesab olunan kəslərin bə'zi yuxudan ayılır. Çünki bizim adətimize
gərə mərhum olanlar dəxi tez basdırılır, ona binaən bizim yuxuya
gedib, ölü hesab olunanlarımız dəxi ziyadə basdırılır. Bu səbəblərə
yaşxı olurdu ki, bizim qəbiristanlıqlarda hər camaat bir imarət tə'mir
edib, mərhum hesab olunanları zikr olaq qayda ilə saxlayıb, sonra dəfn
edəydi.

Çünki Hadiyül-Müzillin Qarabaği kimi avamlar hər bir elm sözünü
əşidəndə onu şəriətə namüvafiq hesab edib, bizi həcv edib lə'nət oxu-
yurlar, ona binaən lazım bilib onlara ərz edirəm ki, xudavəndi-ələm
buyurub ki, ölünü basdırın, dirini basdırmağı, yə'ni insanı öldürməyi
qadağan edib və sizin ağılmız naqış olduğuna ölüyə diridən təfavüt verə
bilməz və bir də, ey əvəmünnas, hər bir hikmət sözünü əşidəndə deyir-
siniz ki, bu şəriətə rəxnə vurur. Bəvücudi ki, o söz siz sizin avam-
lığımıza rəxnə vurur. Məsələn, sizin əqidənizə görə başmaq, papaq
geymək də, dizi üstə əl ilə çörək yemək də şəriətin şərtlərindədir.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Çürüyən almanın çürük yerində kiçik, gözə görünməyən ələfiyyat
əmələ gəlir ki, almanın çürüməyinə bais olur. İndi yazırlar ki, ol ələ-
fiyyatların toxumunu sağ almanın üstə salanda o çürümür, amma zədə
düşmüş almanın üstə salanda ki, belə o toxum almanın suyuna deyir,
çürüyür və bir də alma nə qədər artıq yetişmiş isə, ol qədər tez
çürüyür.

Qarğıdalının (peyğəmbər buğdası) unu və bu undan bişmiş çörək tez kiflənir, yə'ni göyərir. İndi yazırlar ki, o göyerti çox bərk zəhərdir.

Bu halda Avstriya mülkətinin hükmələri öz vilayətləri üçün quşları şikar etmək bərəsində təzə qanun yazırlar. Deyirlər ki, quşların yuvasını dağıtmaq və onları tor ilə, yə'ni bir yerdə çox quş tutmaq qadağan olacaq. Çünki insan quşları əldə saxlayanda onun xasiyyətini və yediği xörəyi bilir, ona binaən onları qəfəsə saxlamaq qadağan olmayacaq. Və bir də çünki avam qadağan olmağa baxmayıb, öz avamlığından onları tələf edir, ona binaən hökm olunacaq ki, hər bir məktəbxanada quşların xasiyyətlərini və onlar insana elədiyi nəf'ləri oxutsunlar.

Yazırlar ki, 1848-ci səniyəcən Avropa əhli qarğıdalı işlətmirdi, sonra onu heyvana yedirtməkdən ötrü və indi özləri həm yeməkdən ötrü çox gətirdillər. Məsələn, keçən il Amerikada birçə İngilis vilayətinə 9 milyon çetvert qarğıdalı gəlib.

Bizlərdə dəmir və fulad şeyləri qayırandan sonra soyuq suya salıb soydurlar bərk olsun, amma Avropa karxanalarında onları belə soydurlar: 2 put kit (suda olan heyvandır) yağı, 1 put mal piyi, 4 girvəngə mum bir yerdə əridib, soyudub bir neçə qaba tökürlər. Sonra zikr olan şeyləri ol qablara növbət ilə, yə'ni birisini bir qaba və o birisini qeyr qaba salırlar ki, piyi qızmasın. Sonra ol şeyləri çıxarıb, ağzını bir az silib, daş kömürü yandırır şeyi onun üstə tuturlar ki, onun ağzında olan piy yansın. Zikr olan qayda ilə qayıran piy bir aydan sonra xarab olur, gərəklə vaxtda onu təzədən qaytarsan.

MƏKTUBAT

Qərəz Hadimül-Qəvaid qardaş, əməl gərəklə mə'quliyət və ədəb ilə olsun, ta fayda versin. Bəndəlik edən şəxs gərəklə ağısı buyuran kimi əməl etsin. Qardaş, sizin mə'rifətinizə binaən avam ixtira edən tə'ziyədarlıq imam buyuran tövrdən yaxşıdır. Mərhəbə sizin mə'rifətinizə ki, siz

mə'rifətdə olan kəsler bizi mə'rifətdən qoyub. Odur ki, həkəmə deyib: düşməni-düna beh öz, nadani-düst! Heyhat ki, sən fərasətdə olan qar-daşların vücudilə bizim millət zillət və məskənətdən xilas olub hünər və izzət məratibinə yetişsin. Qərəz, cənab Hadimül-Qəvaid, necə oldu ki, sən Hadimül-Qəvaidlilik ilə xeyirxahi-millət oldun, amma mən Əhsənül-Qəvaidiyimə bədxah oldum ki, mənim haqq sözlərimi ki, əql hikmətin-dən tülu' edib böhtan hesab edirsiniz, amma öz böhtanlarınızı ki, məni gah Şümür, gah özge xitablar ilə müxatəb elədiyinizi böhtan hesab etmə-yib, qanmıya-qamıya meydana gəlib boş top-tüfəng ilə binay-i-cəng qo-yubsunuz. Əlhəqq, siz gedən yol Kə'bə və Minaya gedir. Amma buyu-rubsunuz ki, insanda nəfsi-ləvvamə var ki, insanı şər tərəfinə getməkdən saxlar. Bəli, bu nəfsi-ləvvamə qüvveyi-aqilədən hesab olur ki, insanı mə-lamət edir şər tərəfinə getməkdən və rahnəmanlıq edir xeyir tərəfinə. Amma nəfsi-əmmarə var ki, qüvveyi-şəhviyyədə məşub olur, insanı heyvan kimi çəkir müştəhiyyat və şəhəvət tərəfinə və insan bu ortada faili-muxtardır. Əgər biduni-mülahizə xeyir və şər məhz bəməlühizəyə-ləzzət şəbiyi-nəfsi-heyvana tabe oldu, ondan şərərət əmələ gələcək və hərgah beəql və təfəkkür edib, əql tərəfinə meyl elədi, nəfsi-ləvvamə və qüvveyi-aqilə qüvvət peyda edib, insanı yamanlıqdan mən' və yaxşılığa əmr edir. Necə ki, nəfsi-əmmarə və qüvveyi-şəhviyyənin şərərətə mürtekb olmağı qüvvəti-cəhəltəndir, həmçinin qüvveyi-aqileyi-nəfsi-ləvvamə qüvvəti-elm ilə əf'ali-xeyrə mürtekb ola bilər. Pəs biz müsəl-manda elmin az olduğuna binaən nəfsi-əmmarə və qüvveyi-şəhviyyə güc gətirib bizi heyvan kimi çəkir müştəhiyyat tərəfinə və illa bizim məzhəbimiz cameyi-cəmi-mühəssənət və dəfeyi-cəmi-qəbahatdır. Hərçi həst əzqaməti-nasaz biəndami-mast². Qərəz, əgər nəfsi-əmmarədən kənar və qüvveyi-aqiləyə daxil olub mülahizə etsək, bizə rövşən olur ki, qəimə götürüb öz başını doğra ki, mən tə'ziyədarlıq edirəm, yə'ni ki, peyğəmbər ya imam buyurub? Yox, Təbibihaziq təcviz edib? Yox. Özge millətləri özümüzə tamaşaçı edib, divanə dedirtməkdən başqa heç bir faydası yoxdur və heç bir əqli-səlim belə əmrə fitva verməz mөгərinki həvayi-nəfs'.

Ey qardaş, "Əkinçi"nin mənzurun bilməyib, ona əziyyət etməyin. "Əkinçi" bir nasehi-müşfiqdır ki, deyir, qardaş, hünəriyyat və kəma-lat toxumu əkin ki, izzəti-dövlət səmərə götürəsiniz. "Əkinçi" bir

¹ Ağlı düşmən nadan dostan yaxşıdır.

² Hər nə varsa öz yüdəmsizliyimizin üzündəndir.

vayzdir ki, bizi əbdandarlıq elmlərinə və'z və təhrik edir. "Əkinçi" bir nəfsi-ləvvamə ki, bizi yamanlıqdan mələmət edir ki, yaxşılıq tərəfinə gedək. Ona binaən ki, insan ta öz-özün mələmət etməyə, yamanlıqdan müctəni və yaxşılığa mürtəkib ola bilməz. "Əkinçi" bir aynadır ki, bizə zillət və miskənət eyiblərin nümayən edir və izzət və tərəqqihüsnlərin cəlvəyə verir ki, bəlkə ta rişə də ab əst, ümidi-səməri həst¹ ki, əməlimizin hüsnü qübhün dərk edib, onun çarəsini fikir edək. Bizdən ki keçib, bizdən sonra gələnlər şematətdən qurtarsın. "Əkinçi" bir təbibdir ki, istəyir pən7diyat və nəsayihin acı davaları ilə nadanlıq ixlatın bizdən dəf etsin və elmin şəhd və mə'cunilə bizim məzəcimizi qüvvətləndirsin, bəlkə məzəc qüvvət tapıb, mərazi dəf etsin. "Əkinçi" bir əxanadır ki, bizim hal və məlimizə əza tutub ki, biz bəlkə bir çarə edək ki, bizdən sonra gələnlər nadanlıq mərginə düşər olmayalar.

Pəş görək hünər peyda etmək. Elm və hünərsiz adam nə ki özgə yanında, bəlkə öz yanında şərməndədir. Əgərçi biz öz elm və hünərsizliyimizi nəüzübillah Allahdan bilib deyirik: hər nə Allah istəyir elə olacaq, hər nə məqdurdur onu görəcəyik, amma Allah belə istəyib, belə məqdur edib ki, hər nə əksən onu biçəsən, əsbabi-zillət zillət gətirir, əsbabi-izzət izzət.

Dehqani-saxurdə çe xoş güft bəpəsər
Key nuri-çəşmi-mən, bəcüz əzkiştə nə drəvi¹.

Qardaş boş söz danışmaqdan fayda yoxdur, görək əsbabi-tərəqqi və izzət fərahəm gətirmək. Əsbabi-zillət həmişə nadanlıq dövlətindən mövcuddur. Xalqa bədguluq etmək nə lazım? Əgər əql və elm sahibisən, bax şəxsini sözüne, əgər sənini nəf'üvə danışır əxz el əvə əgər boş danışır, burax başına, səndən ki, bir zad istəmir. Belə fikir etmə ki, cahan xalidir, əql-elmdən xaric danışana cavab verirlər. Əhlü-əqlü elmin silahı sözdür, söz ilə insanı öldürürlər.

¹ Nə qədər ki, kök sudadır, səməre (meyvə) ümidi var
² Ağsaqqal kəndli öz oğluna necə yaxşı demişdir:
Ey gözümün işığı, nə əkmisən, onu biçəcəksən.

Xülasə, Şeyx Sə'di deyir ki, əgər nədan bilso ki, onun üçün danışmamaqdan yaxşı zad yoxdur. Hərgiz danışmaz. Dübərə deyir ki, bunu bilso, nədan olmaz. Ərzi-istida edirəm bundan sonra əql və elmsiz mübahisə başlamayın və mənədən inciməyin, bu beytlər nəzərinizdə olsun:

Süxənhayi-mən cümlə pondü xirəd
Əzən bərxurd hər kəs bərxurd,
Mən öz zülməti-cəhl gəştə birun
Bərafədo bənuri-xirət əndərən.
Xudavənd bəbəm zirəhmət güşid
Çe loğman bəhikmət mərə rəh nümud
Ki, çün xızr xurdə mən abi-həyat
Əzin pəs nədərad bəmə rəh məmat¹.

Əhsənül-Qəvaid

Cənab Əhsənül-Qəvaidin bu məktubu ilə baş çapmaq mübahisəsin qurtarıq və əgər indiyəcən Hadiyu-Müzillin Qarabağı kimi kəslər sözü qanmayıb bizi təzədən həvc edəcəksələr, eləsinlər, onlara birçə cavabımız var: siz qanmazsınız.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Bir şeyin bir tərəfi ağır, bir tərəfi yüngül olanda ağır tərəfi aşağı düşüb, yüngül yuxarı qalxmağı mə'lumdur və habelə mə'lumdur ki, bir şeyi, məsələn, qızılı tərəziyə qoyub havada çəkəndə bir girvenkə gəlsə, tərəzinin qızıl olan gözünü suya salıb çəkəndə onun ağırlığı az olur. Bu səbəblərə indi bir məşin ixtira olunub ki, onun hərəkətə gəlməyinə nə atəş və nə heyvan görə deyil. Bir oxu bir diyircəyi möhkəm keçirdib diyircəyin yarısını bir qabı su və ya civə ilə doldurub onun içinə salıb, o biri yarısını havada saxlayırlar. Belədi diyircəyin yarısı suda

¹ Mənim sözlərimin hamısı bilik və nəsihətdir, hər kim onları bilso xeyir görür. Mən cəhəlet zülmətindən kənara çıxaraq, bilik ziyasının dərinliyinə doğru gedirəm. Allah öz mərhəmət qapısını açıb mono loğman kimi hikmət yolunu göstərdi. Xızr kimi dirilik suyu içdiyim üçün mənə ölümlə yoxdur.

olduğuna yüngül, yarısı havada olduğuna ağır olur və bu səbəbə diyirək özbaşına fırranır və ona keçirilən oxu hərəkətə getirir ki, bu ox maşını iştədir.

Mə'lumdur ki, övrət doğandan bir neçə müddət sonra onu südü olur, qeyr vaxt olmaz. İndi bir nemes hükəması yazır ki, Çin məmləkətinin övrətləri hər vaxt istəsələr, özlərini südlü edə bilirlər. Zikr olan hükəma deyir ki, 3 övrət getirdim ki, onların hər birsi 5-6 il idi ki, doğmamışdı və hərəsinə bir altı aylıq uşaq tapşırıdım, 3-4 həftədən sonra onların hər birsinin təzə doğmuş övrət kimi südü oldu. Amma bu övrətlər uşaqları əmizdirən vaxtda özləri üçün əlahiddə xörək bişirib yeyirdilər.

İngilis hükəmaları yazır ki, London şəhərində sakin olan Çin əhlinin gözləri mürür ilə dəyişilib, yə'ni onların gözü ki, qalmıq gözdür böyük və girdələnir, yə'ni bizim və Avropa əhlinin gözü kimi olur. Bunun səbəbi mə'lum deyil. Amma mə'lumdur ki, uşağın dayəsi çəp olanda uşaq da mürür ilə çəp olur. Pəs gözdə bir xasiyyət varmış ki, qeyr gözlərə baxmaqdan dəyişilir imiş.

Dəli olmaq bir neçə qismdir, yə'ni hər dəli olan bir qeyr şeyin fikrindən dəli olur. Məsələn, kimi deyir ki, onun başı qazana dönüb. Kimi deyir ki, mən padşaham, gərək mənim hökmümə dünya əməl eləsin. İndi Parij şəhərinin mə'rixanalarında mə'lum olub ki, bu dəli olmaq naxoşluqları yoluxmadır, onlara qulluq edən kəslərin bə'zi o dəlilər kimi dəli olur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

"Tifliski vestnik" in telləri:

1) *Martin 19-da Londondan.* Osmanlı işləri barəsində Rusiya dövləti yazan kağızı bir az dəyişdirib, ona İngilis, Rus, Prus, avstriya,

Firəng, İtaliya dövlətlərinin vəkilləri qol çəkib və ümid var ki, Osmanlı dövləti də ona qol çəksin və bir adam Peterburq şəhərinə göndərsin ki, Rusiya və Osmanlı dövlətləri əsgəri mürəxxəs nələmək barəsində danışıq eləsin.

Martin 22-dən. "Tayms" qəzeti yazır ki, zikr olan Avropa dövlətlərinin vəkilləri Rusiya dövlətinin vəkili qraf Şuvalovun bu sözüne həm qol çəkiblər ki, Rusiya dövləti əsgəri mürəxxəs edəcək.

İngilisin İspaniya dövlətinin paytaxtı Madrid şəhərində olan vəziri-muxtarı Ser Liyar gəlib ki, və'də ilə İstanbul vəziri-muxtarı Ser Elliotun yerinə getsin.

Prus dövlətinin sədri-zəmi knyaz Bismark imperatora ərizə verib ki, onu xaric eləsin, amma imperator onun ərizəsini qəbul etməyib, ona izin veribdir ki, əgər naxoş isə bir il işdən bərkənar olsun.

"Tayms" qəzetiyazır ki, knyaz Bismark özünü işdən bərkənar eləmək səbəbi budur ki, Rusiya dövləti onun kağızına qol çəkəndən sonra cəng başlasa, onda taxsır görməsinlər (knyaz Bismark, vəzir-xaricəyi-dövləti-Prus bir aqıl kəsdir ki, bir neçə ildir ki, tamam Avropanın işləri ondan keçir).

2) *İstanbuldan martin 17-də.* Məclisi-ümum bu məzmununda qət' teli həzrət sultana pişnəhad edib ki, xaric dövlətlər dəyən sözlər əməl olunmasın və Qaradağ əhlinə nə ki, Nəxşəç qalasını, heç bir yer verilməsin.

Martin 19-da. İngilis vəkili sədri-ə'zəm Ədhəm paşaya Londonda qol çəkilən rus kağızının surətini verdi.

Martin 22-də. Dövləti-Osmani istəyir Rəuf paşanı Peterburqa əsgəri mürəxxəs eləmək danışığına göndərsin.

Martin 23-dən. Osmanlı dövləti qol çəkilən rus kağızının cavabında bir kağız yazıb ki, Avropa dövlətlərinə göndərsin.

Londonda qol çəkilən kağızın məzmunu mə'lum deyil. "Tayms" qəzeti yazır ki, bu kağızda Avropa dövlətlərini vəkilləri İstanbulun konfransında axırıncı dəfə Osmanlıya pişnəhad elədiyi şərtlər yazılıb ki, onları Osmanlı qəbul eləməmişdi. O kağızda yoxdur ki, o şərtlərə Osmanlı nə müddətdə əməl eləsin və eləməyə nə olsun. Həmçinin əsgəri əldən qoymaq barəsində o kağızda bir söz yoxdur. Bu barədə əlahiddə danışıq olacaq.

İstanbuldan martın 8-də yazırlar ki, məclisi-ümum belə açıldı: calislər və əmələcat cəm olandan sonra həzrət sultan daxil olub, taxta əyləşib, onun sağ tərəfində Avropa dövlətlərinin vəkilləri və ruhanilər, əzən cümlə şeyxül-islam və şərif-i-Məkkə, sol tərəfindən vüzəralar və qeyr əmələcat və xaricələrin ruhaniləri, qabaqda məclisin üzvləri olub. Həzrət daxil olanda hamı durub baş vurandan sonra sədri-ə'zəm Ədhəm paşa yeriyib həzrətin əlindən kağızı alıb, öpüb, gözünün üstə qoyub, sonra Seid paşaya verib və bu cənab onu öpüb, sonra oxuyub. Kağız oxunandan sonra həzrət sultan gedib. O kağızda Osmanlı işləri barəsində və məclisi-ümum bina olmağının səbəblərindən danışib.

Yazırlar ki, məclisi-ümumun üzvləri 3 dəstə olub: türk, ərəb, xristian dəstələri və hər bir dəstənin sözü bir olacaq. Əgərçi deyirdilər ki, üzvləri dövlət özü intixab edib, xalqın onlardan xəbəri yoxdur, amma belə görünür ki, onlar dövlətin bərəksinalı gedir. Məsələn, Midhət paşa xaric olmağı xüsusunda dövlətdən sual olunub ki, buna səbəb nədir? Əhməd və Akif paşanı ki, dövlət məclisə rəis tə'yin edib, onun bərəksinə gedirlər.

Midhət paşanın xüsusunda bir tel var idi ki, İtaliyanın Neapol şəhərindən gəmi ilə gedib. Yazmışdılar ki, gərək İstanbula getdi, amma indi 2 həftədir ol cənab harada olmağı mə'lum deyil.

Cənab sərdari-Qafqaz hökm edib ki, Kutais quberniyasından cəm olan 400 süvari əsgərdən başqa genə 2 yüz cəm olsun. Gəncə quberniyasından cəm olan süvari əsgərə Məlik Şaxnazarov hakim tə'yin olub.

Yazırlar ki, İran dövlətinin Tiflisdə olan generalni-konsulu Mirzə Əsədullah xan Peterburqa vəzir-i-muxtar tə'yin olub.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського
Губернского Правления.

Fi 12 rabiüssani,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pəncşənbə günü

Fi 14 aprel Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammə və məktub göndərən qəzeti çap elədənən adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Vəkil-i-namə'lumi-millət məktəbxana xüsusunda bizim Badkubə tərəfinə bir daş atandan sonra, biz hərəkətə gəlib güruldayırıq. Amma indiyəcən yağmur zühura gəlməyib.

DAXİLİYYƏ

Bizim dostlardan birisi yazır ki, filanı, nə düşmüşən xalqın üstə ki, filan qubalı belə gəldi, filan qarabağlı belə getdi, ya filan adətimiz belədir, gərək belə olsun? Başına sözmü qəhotdir danışmağa? Belədə yoqin nə ki gələn il 5 müştəri tapmıyacaqsan, hətta bu il də gümanım var sonin qəzetini oxumasınlar. Həqiqət, dostumuz bizim əhli yaxşı tanıyır. Məsələn, Qarabağdan bir kəs bizi həcv eləməkdən ötrü ona bir nadan deyəndə tamam Qarabağ əhlinin kefinə dəyir ki, guya Qarabağda bir nadan olmaq yekə vilayət üçün eyib imiş. Dustan, vilayət nadansız olmaz, dünya belə gəlib, belə də gedəcək. Təfavüt nadanların çəx-azlığındadır və bizim xahişimiz onları azaltmaqdır və bu səbəbə belə meydanbazlıq edən nadanlara cavab yazılmasa, qəzet çıxarmaq olmaz və bir də nə ki, biz nadan dediyimiz kəslərin həmsəhrləri, hətta o kəslər özü işə diqqət ilə baxsa görər ki, həqiqət bizdə taxsır yoxdur. Pəs iltimas edirik ki, bu barədə bizi taxsırkar hesab edən işə insaf ilə baxsın, ol vaxt mə'lum olur ki, filankəsə dəymə, bizim həmsəhri-mizdir, ya filan sözü danışma, bizim filan adətimizə toxunur olanda iş yeriməz.

Tənbəki 2 qism olur: birisi Amerirka tənbəkisi ki, onun yarpağının ucu şiş və çiçəkləri qırmızıdır və birisi Osmanlı tənbəkisi ki, onun yarpaqlarının ucu girdə və çiçəyi sarımtıldır və bu iki qismin hər biri bir neçə cürə olur.

Tənbəkinin yaxşı-yamanlığına səbəb hansı qismdən olmağı deyil, onu necə əkib-becərmək və qurudub saxlamaqdır. Tənbəki qumustan və çox gilli yerdən başqa hər bir yerdə əmələ gəlir, amma onun üçün qara, yə'ni meşə yeri yaxşıraqdır. Bu yeri toxumlayandan irəli 3-4 dəfə çox dərin şuxm edib, ona insan, ya at, mal peyini qarışdırıb qüvvətləndirmək gerek. Çünki tənbəki gerek tez əkilən və belədə baharın sübh soyuğundan tələf olur, ona binaən onu fevralın 15-dən aprelin 15-cən bir işıq və soyuq olmayan evdə, qutularda əkib sonra isti düşəndə çıxarıb əkin yerində şitil edirlər. Eni və uzunluğu 5 arşın olan qutuda 3-5 misqal toxum bitirtmək olur. Hər 4 desyatin yerə bir girvənkə toxumu şitili bəsdir və bir də quruda toxum çıxanda onların yeri dar olsa, yaxşı olur ki, onu çıxarıb, bir böyük qutuda şitil edib sonra əkin yerinə şitil edəsən.

Tənbəkini may ayının ibtidasından axırınacan əkin yerinə şitil etmək gerek. Bu zaman hər otun 4-6 yarpağı olur. Şitil olandan 2 gün irəli yeri bir dəfə də şuxm edirlər və əgər yer çox nəmiş deyil isə, şitili çıxarıb basdırandan 15 dəqiqə irəli suluyurlar.

Əkin yerində bir-birindən bir arşın aralı cızıqlar çəkib, o cızıqlarda şitili bir-birindən 3 cərgə aralı basdırırlar və əgər hava isti isə, hər şitilin üstünə ot ilə 1-2 gün örtürlər və bir həftədən sonra qurumuş şitilləri çıxarıb onun yerinə təzə şitil basdırırlar.

Şitil olunanndan sonra tənbəkinin 1-2 həftənin müddətində hər 2 ya 3 gündə bir əl ilə suluyurlar və ya həftədə bir suya basdırırlar. 2 həftədən sonra cızıqlarıq arası ilə gedib onların dibini əl ilə torpaqlamaq gerek və ya kiçik kotan kimi iki tərəfli əsbabı ata qoşub, cərgələrin arası ilə sürtmək gerek ki, kotan torpağı hər iki tərəfə atıb, tənbəkinin dibini torpaqlasın və əgər sonra quraqlıqdan və ya bərk yağışdan sonra lazımsa, bir dəfə də zikr olan qayda ilə onları torpaqlamaq gerek. Otlar böyüyüb qönçələyəndə bu qönçələləri və həmçinin yarpaqların dibində təzədən əmələ gələn budaqları üsullu yolub, hər otun üstə 6-dan 12-cən yarpaq saxlamaq gerek.

Tənbəki yetişəndə onun yarpaqları solub, sallanıb, şirrənir, onların üstə san ləkə əmələ gəlir.

Əvvəl dibdəki yarpaqlar yetişir ki, onları dərib götürürlər, bunlardan alçaq tənbəki olur. Sonra yuxarıdakı yarpaqlar yetişdikcən onu bir-bir dərib üstüsağı əkin yerinə atıb bir neçə saatdan sonra aparıb qurudullar və ya onların bir neçəsi yetişəndə budağı dibdən bıçaq ilə yarısnacan kəsirlər ki, onun başı yarpaqlar ilə sallanıb 1-6 gün kökü üstə qalsın, sonra aparıb qurudullar. Yarpaqları qurudandan irəli yaxşı-yaman aralayıb bir quru və gün düşməyən və havası dəyişilən otaqda, ya çardaqda belə qurudullar: ya onları dik yığırlar, ya bir ipə bağlayıb, ya bir nazik ağaca keçirdib asırlar. Onların damarları bilmərrə quruyuncan bir neçə dəfə onlara baxıb kiflənən yarpaqları götürüb atmaq gerek ki, qeyrlər xarab olmasın. Sonra onları dübarə yaxşı-yaman aralayıb hər 25 ya 30 yarpağı bir yerə bağlayıb, üst-üstə yığıb bu dəstələri anbarda saxlayıb yetişdirmək gerek. Bu zaman bir neçə dəfə onları çökürmək və dəstələri açıb havaya vermək gerek. Alıcı olmasa onları anbarda tütüncülər kimi saxlamaq gerek, yə'ni anbarın içinə iki ağac qoyub, onun üstünə bir taxta qoyub, bu taxtanın üstə tənbəki dəstələrini açıb, arasına bir neçə çay daşı qoyub saxlayırlar.

Bu anbarın bir neçə bacası olsun ki, onun havası təmiz ola. Bir desyatin 57-120 putacan tənbəki hasil olur ki, hər put 1-5 manata satılır.

Toxumdan ötrü saxlanan otları bir-birindən aralı çəkib, onların başında olan çiçəklərdən toxum əmələ gələndən sonra təzə əmələ gələn çiçəkləri yolub, toxum quruyandan sonra onları xaş-xaş başı kimi dərib qışda saxlayıb, baharda başlardan çıxarıb əkmək gerek.

MƏKTUBAT

Yövmlə 19 şəhri-rəbiüləvvəl. İrən dövlətinin təzə general konsulu Mirzə Mahmud xani-sörtib Tiflisə varid olmağına binaən İrən tənbəsi və sair tüccar və əsnafın mö'təbəri 2000-dən ziyadə pişvaz qəsd ilə bir neçə verst Tiflisdən bayıra çıxıb və 20 qoyun rəsmi-mütədavili-İrən ilə qurban kəsməyə gətirmişdilər. Sörtibi-müzarileyh onlara nəhayətdə iltifat və əhvalpürsənlik edib, qurban kəsməyə razı olmadı. Ümumxalq onun mehriban və niknəfs olduğunu ki, xalq içində sabiqdən məşhur idi, müayinə görüb, ziyadə məş'uf və şad oldular.

Bəndi-məxsusi. Hərdəm tənha oturub fikir edirəm: xudavənda, bizim axırımız necə olacaq? Ağılmız ata-baba ağılı, getdiyimiz ata-baba

yolu, heç bir dəyişilmək yoxdur. Ata-babamız xoruz və qoç döyüşdürüb, it boğuşdurub, qurşaq tutdurub, dərviş nağılına qulaq asıb, qızıl qeş saxlıyıb günlərin keçirdib, biz də ki bu yolu gedirik, tələf olacayıq. Səbəb ki, zəmanə dəyişilib. Əlbəttə, on il bundan əqdəm bizim dolanacağımız indikindən yaxşı idi və on ildən sonra dəxi yaman olacaq. Pəs biz haçaq öz dərdimizin əlacının dalıycan olub, uşaqlarımıza elm öyrədəcəyik?

Biz müsəlman tayfasında ittifaq və həmiyyət olsa, məktəbxana üçün ildə iyirmi min manat cəm etmək çətin deyil. Elə bəyzadələrimiz var ki, bir oturma dörd aşıq oynayıb 100 manat udub-uduzurlar. Elə xanzadələrimiz var ki, İvan İvaniçi qonaq etməyə artıraq xərc edir, ya ona xoş gələn xəlini və ya atı ona bağışlıyır. Hər bir şəhərimizdə ildə 10-15 imam əhsanı verən olur ki, yoğunboyun mollaları şişpapaq tacirləri, böyükqurşaq hacıları, qıziltəkbənd nücəbaları çaylayıb, plovlayıb yola salır. Pəs belə əhsanı Allah qəbul edərmiş, füqəraların uşaqları üçün bina olunan məktəbxanaya olunan əhsanı qəbul etməz imiş?

Ey özlərini millətə dost hesab edib laf vuran qardaşlar ki, lazım olsa, millət işindən ötrü boynuma torba salıb başaçıq, ayaqyalın kənd-bəkənd gəzərim. Sizin bu sözlər yadıma düşəndə Sə'adinin kəlamı fikrimə gəlir ki, deyib:

Dust maşumar on ki dər ne'mət zənəd,
Lafı-yarı və bəradər xandeki¹.

N... V...

1870 tarixdən Dərbənd və Quba ilə Rusiyanın arasında yaş yemiş dadistədi başlanıb, ilbəil tərəqqi edir. Keçən il 50-60 min putacan və çox hissəsin paraxod (vapor) ilə aparıblar. Kirayənin qədəri Hacıtərxana putu 25 qəpik, Saritsinə 40, Saratova 55, Kazana 75 qəpik. Hərçənd kompaniya kirayəni çox alır, amma boyaq dadistədinə ümidlərin qət' edən kəslər kirayə məhəl qoymayıb, bu ümid ilə dadistədin artmağını nəzərlərində tutublar ki, Rusiya vəsi' və xalqı çox məmləkətdir, hər onğah Qafqaz yemişləri Rusetin hər bir şəhərinə aparılsa və Ruset əhli həm bəhrəmənd olsalar, ol vaxt ümid var ki, Qafqazın dəryə kənarında olan şəhərləri bağ-bağat ilə abad olub, xəliaiqi nəf' bərdar olsunlar. Amma səd heyf ki, kompaniyanın bir para kəm məhəlliqləri bu dadistədə mane olur:

¹ San ne'mət içində olanda qardaşlıqdan, yoldaşlıqdan dem vuran adamı, özünü dost hesab etmə.

1) Dərbənddə olan kantor kirayənin yarısını və ya tamamını qabaqca alıb kvitansiya verir, amma paraxodun kefinə xoş gəlsə, malı götürür və illə xalqın hazır olan yemişi gələn paraxodacan tələf olur. Ələlxüsus "Mixail" paraxodunun komandiri nə xalqın malı tələf olmağa heyfi gəlir və nə alışanı-Dərbənd vəkiliinin təvəqqəsini qəbul ələyir.

2) Paraxod götürən yemişi matroslar heç bir hesaba almayıb, atıb yeşikləri sındırırlar və Hacıtərxana yetişən vaxt çox olur ki, yuxarı gədən malı saxlayb Hacıtərxan malını göndərirlər.

3) Yolda və kantordlarda yemişdən götürüb yeşik və çəlləkləri yarım edirlər və bə'zi vaxt da yeşik yox olur. Sahibi kvitansiyanın şərtini iddia edəndə deyirlər ki Dərbənd kantorunda iddia elə. Sahibi görür ki, malı qoyub şikayət eləsə, 5 gündə tələf olacaq, təhvilə alır və iltimas edir ki, bari kəm olanın kirayəsini almayın. Deyirlər ki, hər onğah siz belə iddialar ələsəniz, Dərbənd kantoruna yazarıq ki, minbə'd yaş yemiş götürməsin.

Məhbub Dərbəndi

İrəvandan siğeyi-nikah cari etmək xüsusunda yazırlar ki, axund və mollalar çox bəd bihesablıq edir. Məsələn, İrəvan mahalında Kığıç və Ari qəryəsində bir övrətə bir alıcınab axund iki dəfə kəbin kəsib. Əvvəlinci kişi o övrətə 5-6 ay saxlayıb, sonra övrətin xilafı-rə'yi olub, mütəlliqə olmamış bir özgə adama gedib və həmin axund kəbini cari edib.

Mərhum Abdulla xanın övrətinə iki adam müştəri olub və ikisinin də kəbini kəsilib. Axırda birisi tənğə gəlib mütəlliqə edib, baz qeyrətə gəlib və peşiman olub, genə isteyir ki, övrəti alsın.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Necə ki bir kəs anadan təvəllüd edəndən sonra onun ağılı mürur ilə tərəqqi edir, habelə insan dünyaya gələndən bəri mürur ilə tərəqqi edir. Həmçinin necə ki bir şəxsin ömrünün üç hissə etmək olur – uşaqlıq, cavanlıq, qocalıq, habelə elmi-tarix insan dünyaya gələndən bəri, yə'ni insanın ömrünün üç hissə edir: qədim, orta, nəcl, təzə zəmanə.

Qədim zaman insan qullar ilə dolanır imiş və zəhmət çəkmək eyib hesab olunur imiş. Ol zamanın hükəmasının birisi yazır ki, zəhmət in-

sanın bədəninə zərərdir və bir də adamı kefdən və aşna-dostlardan məhrum edir.

Orta nəqli-zaman xanlıq, bəylik, yə'ni beistilahi-türk basdı-kəsdı zamanı olub ki, bizim əhl bu zəmanədən yeni çıxır.

Avropa əhli üçün bu halda təzə zəmanə hesab olunur ki, güc, igidlik, quldurluq, əsir etməklilik qadağandır. Bu zəmanəyə dadışad zamanı deyirlər. Qədim xanlar, bəylər ki, nücabalıq cəhətindən məşhur idilər, indi vecə gəlməzlər.

Bu zəmanədə pul bəyləri əmələ gəlib. İndi hamı pula möhtacdır. Hətta şahzadələr də bir kəmtər yəhudinin əlindən tutub, ondan pul istəyirlər.

Pəs, təzə zəmanə zəhmət zamanıdır. İndi hükəmalar sübut edir ki, zəhmət insanın bədənini üçün nəf' götürür. Vaxt pul hesab olunur, yə'ni gərək vaxtı keçirməyib zəhmət çəkmək ki, pul olsun. Çünki zəhmət çəkmək və vaxtı keçirməmək elm ilə olur, yə'ni elmi olmayan kəsin zəhmətindən ol qədr nəf' olmaz, ona binaən bizim zəmanədə elm lazımdır. Elm yolu ilə zəhmət çəkən tayfa öz millətini güclü edir, çünki güc dövlətdədir. Məsələn, bu halda Avropa dövlətlərindən İngilisdən az əsgəri olan yoxdur, lakin İngilis əhli tavana olduğuna İngilis dövləti əvvəlinci dövlətlərin birisidir.

Əsgər

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Neft baha satılmasının bir səbəbi budur ki, onu qeyr yerlərə çəllək ilə aparanda neft duru olduğuna çəllək axır. İndi "Russki mir" qəzeti yazır ki, Peterburqda bir firəng hükəması gəlib ərizə verib ki, mən nefti bir qeyr yerə aparmaqdan ötrü onu bərk şeyə döndərib, genə sonra duru edə bilirəm. Ona binaən dövlətdən izin istəyir ki, ona Rusiyada neft aparmaqdan ötrü icma bina etməyə ixtiyar versin.

Əgərçi bu halda Badkubənin neft quyularının bə'zisindən neft pəvvarə vurub çıxır, amma bunilə belə neftin qiyməti artır. Bu halda qara neftin yaxşısının putu 10 qəpikdir.

Londonda ərəb dilində çap olunan qəzetin xüsusunda yazırlar ki, onu bir misirli ərəb çıxarı və onun yazmağından belə görünür ki, o kəs dövləti-Osmaniyyə bədgudur.

Badkubədə puli-imperial 6 manat yarımdan 7 manat yarıma, qəndin putu 6 manat 30 qəpikdən 7 manat 80 qəpiyə qalxıb.

İspaniya məmləkətini bir kəndində bir tavana kəs vəfat edən zaman üstə keşiş götürmədiyinə keşiş deyib ki, belə şəxsin ruhunu şeytan özü gəlib cəhənnəmə aparır. Meyit basdırılardan irəli ol şəxsin evinə bir əcaib paltarda, uzunquyruq və əlində məş'əl surət daxil olub ki, hamı onu görüb "şeytan" deyib qaçıb. Bir kişi bu qiylü qalı eşidib, əlində tüfəng içəri daxil olanda, ol surət onun üstə gedib. Bu halda tüfəng atılıb ona dəyib, sonra onu soyundurub görüblər ki, zikr olan keşişdir.

"Tifliski vestnik" də çap olunan tellər:

Parijdən martın 31-də Londonda qol çəkilən rus kağızına Osmanlı dövləti belə cavab göndərib: əvvələn, ol şərtləri məğlub olan millət qəbul edər, Osmanlı məğlub olmayıb və dava cəməyə hazırdır. Saniyən, Avropa dövlətləri Osmanlı işinə qarışmaqlıq ilə dövləti-Osmaniyyə mane olurlar ki, öz xahişi ilə qoyduğu qanunlara əmələ elesin. Salisən, Rusiya dövləti öz əsgərini əldən qoyuncan Osmanlı dövləti əsgərini əldən qoymayacaq.

Martın 31-də Vyanadan. İngilisin cəng gəmiləri genə Osmanlı dərzasına gedir.

Aprelin 1-də İstanbuldan. Osmanlı dövləti Qaradağ vəkillərinə cavab elədi. Səfvət paşa, vəziri-xaricəyi-Osmani Qaradağın knyazına tel göndərib ki, və'də ilə olan sülh tamam olandan sonra (aprelin 1) təzədən cəng olmasından ötrü və'də verilməyəcək.

Qaradağın vəkilləri geri qayıtdılar. İstanbulun Ağ dəniz boğazını bərkidirlər. Osmanlı dövlətinin əsgəriyyə əmələcatı İngilisin vəkilləri ilə birgə əsgər olan yerlərə getdilər.

Aprelin 2-də Osmanlının cəng gəmiləri iki hissə olub, birisi Qara və birisi Ağ dənizə getdi.

Osmanlı ilə Rusiya sərhəddinin arasında vəqə olan Rumıniya Osmanlıya cavab verib ki, Rus əsgəri Rumıniyaya daxil olsa, onlar ilə Rumıniya əsgəri dava etməyəcək. Ona binaən ki, bu barədə Rusiya ilə əlahiddə danışıq olub.

Osmanlı dövləti Tuna çayının üstə Rumıniya torpağına körpü təmir elədir.

Aprelin 5-də İstanbulda olan Rus konsulunun əmələtə üçün əlahiddə gəmi gəlib, amma Rus vəkiliyə hökm olunub ki, əlahiddə hökm gəlincən İstanbuldan getməsin.

Avropa dövlətlərinin vəkilləri dübarə Osmanlıdan təvəqqə elədilər ki, London kağızına razı olsun. Amma onlara genə cavab elədilər. Mədinədə olan həvadis xüsusunda İran dövləti Osmanlıdan razılıq istəyib.

Peterburqda olan bankrot, yə'ni yoxsul kəslər karxanalarını bağladığına cənab vəzir-daxiliyyə hökm edib ki, yazıb mə'lum eləsinlər nə qədər fəhlə yersiz qalıb. Belə mə'lum olur ki, birçə Peterburq şəhərində 90 min fəhlə yersiz qalıb.

Tiflisdə olan dehatıyyə icmaı Tiflis quberniyasından ötrü bu il oktyabr ayının 2-8-cən məhsulət və əkin əsbablarının cəm edib xalqa göstərəcək. Bu zaman o əsbabları işlətməyi də xalqa göstərəcəklər.

"Tifliski vestnik" yazır ki, aprelin 3-də cənab sərdari-Qafqaz Tiflisdən Gömrü qalasına getdi.

Tiflisdən Gömrüyə aparılan daş yolu barəsində yazırlar ki, bu yavıq zamanda tamam olacaq.

Moskvadan ticarət barəsində "Kavkaz" qəzetinə yazırlar ki, çox kasadlıqdır.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Fi 26 rəbiüssani,
sənə 1294

Poşt xərci
basdıran ilədir

Pənçşənbə günü

Fi 28 aprel Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir. Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Keçən nömrədə yazmışdıq ki, Bədkubədə müsəlman məktəbxanası açmaq xüsusunda danışıq var. İndi belə eşidirik ki, bizim əyan-əxşasların bə'zi mən təşəbbühə biqövmin fəhüvə minhüm' cəhətindən bu xeyir işə mane olurlar. Vaxtında ol cənablara ərzimiz olacaq.

Cənab Hədiyül-Müzillin Qarabaği yazır:

Biya ki növbəti-sülhəstə və atoşu inayət,
Beştəri-onki noğuyəm oz ançə rəft hekayət?

Ol cənab bu beyt ilə kağızını başlayıb, sonra deyir: filani, sizdə taxsır yox imiş (çox əziz olarsınız ki, bizi bağışlayırsınız), taxsır Əhsənül-Qəvaidə imiş. Ona binaən Əhsənül-Qəvaidin üstə çox danışıb, təvəqqə eləyir ki, onu çap edək və əgər qəzetdə çap etməyə izin olsa, ol cənaba mə'lum edək ki, Əhsənül-Qəvaidi həcv də eləsin.

Əvvələn, bəndə siz cənabdan küsməyi özümə eyb bilirməm və ona binaən bica yerə sülhə gəlmisiniz, mən sizdən küsməmişəm. Sanıyən, hər kəs bizə ağıl və elm yolu ilə kağız göndərsə, onu çap etməyə hazırıq.

¹ Hər kəs özünü başqa qövmə oxşatsa, o elə həmin qövmdəndir.

² Gəl ki, indi sülh, barışıq və qayğı göstərmək vaxtıdır, bu şortlə ki, daha keçmişlərdən söz açmaıyaq

DAXİLİYYƏ

Bizim qəzetin muradı ümdə nəsihət olduğuna və nəsihət onu anlamıyanlara acı göründüyünə keçmişdə də onu oxuyanların çoxu alını turşudub bizdən narazılıq edirdi ki, bu qədən nəsihət nə lazımdır?

Bu halda ki, işlər dəyişilib, bizdən narazı olan dəxi ziyadə olacaq. Həqiqət, bir şəxsin bir əczası, məsələn, diş ağrınan vaxtda nə ki, ləzzəti-dünya onun gözünə görünməz, hətta qeyr vaxtda ləzzət edən şey bu halda onu dəxi ziyadə pərişan edər. Belə naxoş olan kəs ancaq dərman-dava arzu edər. Habelə yaqinimizdir ki, indi bizim qəzeti oxuyanlar bizdən ancaq təzə xəbərler istəyir, amma... Bizim qəzetin adı mə'lum edir ki, onun ümdə mətləbi gərək əkin və ziraət və elm xəbərleri olsun. Ona binaən əgərçi bu halda işlər dəyişdiyinə təzə xəbər artıb və qəzet oxuyanlar ona artıcaq müştəqırdılar, lakin biz nə ki, irəlindən ziyadə xəbərler yazı bilmirik, hətta bə'zi səbəblərə görə ol qədr də yazmağa vəhımə edirik. Belədə müştərilərimizdən iltimas olunur bizdən rəncidə-xətir olmasınlar ki, onların könlü istədiyicən təzə xəbər yazmaq olmur.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Bədnal atı nallıyan vaxtda yumşaltmaqdan ötrü məsləhət edillər ki, bir dəsmala bir neçə damcı keşniş ətri töküb onun burmuna tusunlar. Avropa vilayətlərində adətdir ki, hər bir əldə saxlanan heyvanat və ələfiyyati ə'lalandıran kəsə ən'am verillər və bundan ötrü o heyvanları bir yerə cəm edib baxırlar.

Bu yavıq zamanda London şəhərində 1100 ədəd göyərçin cəm etmişdilər ki, cümləsinin qiyməti 70 min manat, əzən cümlə 162 poşt göyərçin imiş ki, bunların bir ə'lasının qiyməti 350 manat imiş. Bu göyərçin bir saatda 150 versı uçur imiş.

Südə əmən dana-buzovı isala düşəndə və habelə ayqır gücdən düşəndə məsləhət edirlər ki, onlara yumurta versinlər.

Avropa əhli əti satılan heyvanı qəsd ilə kökəldir. Bir lems göyərçinləri qarğıdalı dənəsi ilə belə kökəldib, bir qaranlıq və havası təmiz otaqda onları saxlayıb, hər gündə üç dəfə hər beş saatda bir onların hər birinin ağzına güc ilə 20 qarğıdalı dənəsi verir. Deyir ki, bu tövr ilə onlar çox tez kökəlib və onların əti çox zəriflənir.

İmtahan ilə aşkar olub ki, hər bir heyvana tə'sir edən zəhər nəbatata həm tə'sir edir. İndi bir lems hükəması yazır ki, əkin yerində

mərgəmuş olsa, nəbatata zərər edər, amma qurquşum olsa etmir, bəvücudi ki, onların hər ikisi zəhərdir. Lemsistanda, yə'ni Germaniyada bir mülkədarın qorugunda otlayan heyvanların hamısı qanqaşandığına zikr olan mülkədar bir neçə hükəma çağırıb ki, bu naxoşluğun səbəbini mə'lum eləsinlər. Zikr olan qoruda bitən ələfiyyati bir-bir naxoş olmayan heyvana yedirdib. Ol hükəmalar yazır ki, bu naxoşluğun səbəbi ələfiyyat deyil. Onların birisi deyir ki, qanqaşanmaq naxoşluğu soyuq dəyməkdən əmələ gəlir və özü yoluxmadır. Ona binaən gərək belə naxoş heyvanı sürüdə çıxarıb əlahiddə saxlamaq.

İngilis vilayətində hər ildə qırx milyon manatlıq meyvə yeyilir, amma bunilə belə fəqir-füqərə dad edir ki, onlar meyvə tapmır. Çünki ingilis xalqı çox və yeri az olduğuna bir arşın da xali yer yoxdur, ona binaən təzə bağ saldırmaq çox düşvərdir.

İngilis vilayətində 50 min vers demiryolu var ki, bu yolun kənarı 2-3 arşın xalidir. İndidövlet hükəmi edib ki, o yolun hər iki tərəfindən meyvə ağacı əkilsin.

Rusiya dövlətinin Sibir vilayətində qaramalda bir naxoşluq olur ki, ona qaramal, ya Sibir taunu deyirlər. Bu naxoşluq qeyr yerlərdə həm düşür. Ondan heyvanı mühafizət etməkdən ötrü məsləhət edirlər ki, heyvana su ilə bir neçə damcı kükürd arağı, yə'ni kuparas versinlər.

Amerikada quş yolmaq üçün bir maşın ixtira ediblər. Yazırlar ki, o maşını ilə bir saatda 50 toyuq yolmaq olur ki, əldə yolunan toyuqdan təmiz yolur. Və bir də buzxanalar üçün buz kəsməkdən ötrü bir kotan ixtira olunub.

Ağ kələmin kökünə qurd düşməkdən xarab olur. Bir hükəma yazır ki, əgər ağ kələmi bir yerdə əkib, sonra çıxarıb onun kökünü qara sabun və naşatır suyuna salıb bir qeyr yerdə şitil edəsən, ona zikr olan qurd dəymir və kələm bundan çox ləzzətli olur.

Heyvan saxlamaqda ingilis tayfası hər bir tayfadan artıq tərəqqi edib, İngiliscə olan at-mal qeyr yerlərdə yoxdur. Malı ə'lalandırmaqda ötrü ə'lalanmış malın erkəyinə yaxşı qiymət verib, sürüyə qoşurlar.

Keçən il ə'lalanmış erkək qoyunun birsi 1500 manatacan satılıb.

Avropa əhli piyden yağ qayırır isə, bizim əhl isə yağı saxlamağı bilmədiyinə çox vaxt onu xarab olandan sonra iştədir. Belə xarab olmuş, yə'ni iylenmiş, dadlanmış yağı nehrəyə töküb qatıq ilə çalxalıyanda yağ təzə kərə kimi olur.

MƏKTUBAT

Martin 25-də Moskvadan. Axır zaman buranın sud, yə'ni divanlarında bir neçə iş qət oldu ki, çox böyük işlər idi. Peterburqda Kazan kilsəsinin qabağında olan qılı-qal işindən sonra Senatda bir buna oxşayan iş həm qət olub. Bu işdə 50-cən cavan oğlan və qız, özünə cümlə 4 gürcü və bir erməni dövlətə namünasib və qadağan olunmuş kitab və risalələr inşa edib xalqa paylamaqdan ötrü Sibirə göndərildi.

Moskvada 200-cən adam bir kompaniya qayırib bir neçə ilin müddətində oğurluq və qəlp pul kəsməyə məşğul olmaq işinin qət edib onların çoxunu Sibirə göndərdilər.

Moskvada İran əhli çoxlanıb, tacirlərdən savayı fəhləlik edən, hətta meymun oynadan da var.

Deyərlər ki, Kurski quberniyada 3 iranlı tutublar ki, adlarını serb qoyub. kəndlərdə yağ, buğda və qeyrə cəm edirlər imiş ki, Serb əsgərinə göndərəcəyik. Onların birsinin cibində ki, adını serb keşişi qoymuş imiş, poşt kvitansiyası, yə'ni qəbzı tapıblar ki, altı yüz manat Tiflisə öz dostunun üstə göndərib.

Yazırlar ki, Maykop şəhərinə oğurluq çox olduğuna xalq cana gəlib şəhərdə məşhur olan 14 oğrunu tutub həlak edib.

Tiflisdən yazırlar ki, orada camaat bir məktəbi-sənaye açılıb ki, rus-gürcü, erməni dillərində elm və sənətlər öyrədəcək. Amma bizim dildə elm kitabları yoxdur və yazıb oxumaq çətindir deyib razı olmuyublar ki, türk dilində də oxunsun.

Əlbəttə, erməni və gürcülərin çalışını və itirib-axtaranı olduğuna onların dilində xalqa elm və sənət öyrədəcəklər, lakin bizim nə ki çalışığımız yoxdur, hətta Vəkili-namə'lumi-millət özü müqərrər olur ki, bizim dildə yazıb oxumaq çətindir və biz elm təhsil etməyə qadir deyilik. Belədə qeyrilərinin çox vecinədir ki, məktəblərdə türk dilində elm öyrədəcəklər, ya yox?

Əsgər Gorani

Tiflisdən. "Kavkaz" qəzetinin 54-cü nömrəsində İran dövlətinin general-konsulu Mirzə Əsədullah xanın Tiflisdən Peterburqa şajderfir ləqəbilə mə'muriyyəti bəbində şərh-i-bəyan olunmuşdu və onun nəticəsi aprelin səkkizində zühura gəlib, imkani-vüs'əti-vəqt olma-

dığına ki, onun dostları ziyafət vermək istəyirdilər, Avropa qaydası ilə bir cəm'iyə-ə'yanı əşraf Tiflisdən onun ehtiramında şəhərin xaricində bir bağda cəm olub əsbabi-eyş mühəyyə eləmişdilər. Bir dəstə İran çalan-çağıranı, bir dəstə tamam dəstəgahi-rus muzikantı növbə ilə xalqı məşğul edib bəyanatı-fəsihə ilə nitq deyirdilər. O cümlədən Tiflisin polismeysteri Məlik-Bəylərov ayağa durub bir nitq bəyan edib onun axrında dedi: ümidvarıq ki, bizim xalısənə qəlbi duamızı hər yerdə özünüze yoldaş bilib, bizləri xatirinizdən fəramuş etməyəsiz. Bu halda şadlıq və ura sədası camaatdan icalıb 65 nəfər muzikant İran marşı çalmağa məşğul oldu.

Xülasə, o ehtiram ki, Mirzə Əsədullah xana olundu, bu günə kimi heç bir mə'mura olunmamışdı.

Aprelin səkkizindən Tiflisin havası istiliyə mail olub, günü-gündən hərəti artır. Bu il qış olmadığına görə buz olmayıbdır. Əgərçi Qocür dağlarından qar gətirib buxanalara doldurublar, amma bu hərətin qabağında davam etməyəcəkdir. Ticarət əməli bilki rubətənezzüldür, çox az adam görürsən ki, öz kəşbindən razı olsun.

İrandan yazırlar ki, bir şəxs yer qazan vaxtda yeddi küp qızıl tapıb 12 kürür tımən qədərdə və onu xəzanəyə götürüblər və genə yazırlar ki, fars taciri Hacı Məhəmmədəli vəfat olanda övladı və qeyr varisi olmadığına vəsiyyətnamə ilə öz varını həzrəti-şahənşahi-İrana verib ki, onun qədəri 10 kürür tımən imiş.

İrandan qızıl mə'dəni tapılmaq sözü çıxandan sonra qızıl ya cəva-hirət tapılmaq xüsusunda hər gündə bir xəbər çıxmağa səbəb oldur ki, İranda qəzet çıxır, ona binaən hər bir xəbər ağızdan-ağıza düşüb, dərviş nağılı kimi cürəbəcürə danışılır.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Teleqraf ilə qeyr yerlərdə kağız göndərmək mə'lumdur, indi firəng qəzetləri yazır ki, Amerikada bir teleqraf kimi əsbab ixtira olunub ki, onilə danışmaq da olur. Bu teleqrafı belə imtahan ediblər: Bostan şəhərində bir şəxs və'z deyəndə o şəhərin 150 verstliyində olan salim şəhərinin əhli zikr olan və'ze qulaq asıb, sonra ona mərhəbə deməyinin və əl çalmaqlarının sədası ol vəizə gəlib və bir də Nyu-York şəhərin-

də çalınan muzikaya bu şöhdən 500 verst arası olan Filadelfi şöhrinin öhli qulaq asıb ol çalacaqlar. Bu əsbabın adına telefon deyirlər.

Çoxdandır ki, Avropa öhli stenoqraf deyilən bir əsbab ixtira edib və bu əsbab ilə nə qədər tez danışan adam olsa, onun sözlərini tamam yazmaq olur. Osmanlı dövləti millət məclisi bina edəndə orada olan danışığı ol əsbab ilə yazmaq mümkün olmadı, ona binaən ki, bizim hər bir hüruf bir neçə tövrədə yazılır. İndi yazırlar ki, bir Osmanlı təzo stenoqraf əsbabı qayırib və bu əsbab ilə türk dilində olan danışığı da tamam yazmaq olur və genə yazırlar ki, bir Osmanlı bir tez atılan tūfəng ixtira edib. Bu şəxslərin hər ikisinə həzrət sultan ön'am verib.

Əsgər Gorani

Bizlərdə heyvanı kökəldib onun ətini yemək adət deyil, bəvüçüdi ki, belə qəsd ilə kökələn heyvanın əti nazik və yağlı olduğuna çox ləzəzətli olur.

Bir tərəfdən heyvanat (naxoş olmayan) yediyi xörək onun bədəninə qana dönüb, sonra onun ətinə və qeyr əczalarına dönür və bir tərəfdən heyvanat nəfəsini alır, yə'ni hava onun ağzına daxil olub öfkəsində qana qarışib, qan ilə gedib bədənin əczalarını hava şamın piy və piltosini yandıran kimi yandırır ki, bu yanmaqdan əmələ gələn tūstü qismində gözə görünməyən şey ağızdan rədd olur. Pəs heyvanatın kökəlməyinin iki səbəbi var: birisi xörəkdir. Görək xörək çox və yaxşı olsun ki, çox xörəkdən ziyadə qan əmələ gəlsin və bundan əmələ gələn ətrə qeyrə də çox olsun. Və birisi bədəni yanmaqdan mühafizət eləməkdir ki, bədən az yandıqan ət çox olur.

Xörək çox olanda ət çox olmağı mə'lumdur, ona binaən bədəni yanmaqdan mühafizət eləmək heyvanın kökəlməyinə səbəb olmaqdan danışaq.

Heyvanın bədəni yananda hərərət əmələ gəlir ki, bu hərərdədən bədən isti olur. Bu hərərdənin bir hissəsi bədənin hərəkətinə və bir hissəsi fikirdirasətə gedir. Pəs hərəkət və fikirdirasət artıq olsa ol qədr bədən artıq yanır.

Xülasə, bir heyvanı kökəltmək istəyəndə görək onun hərəkətinə mane olmaq ki, bu təgr ilə bədəni yanmaqda mühafizət edəsən və bir də görək onu bir qarmlıq və havası təmiz olan yerdə saxlamaq ki, onun gözü görməsin, qulağı eşitməsin, yə'ni onu hər bir hərəkətdən ki, fikirdirastə səbəbdir, saxlamaq görək.

Badkubəyə hökm gəlib ki, hər 110 ev bir süvari əsgər versin. Tamam Badkubə quberniyasından 800 suvari cəm olacaq. Və bir də Qafqazda zəxmədar olan əsgərlərə kömək etməkdən ötrü bina olan icmaa izin veriblər ki, Badkubə quberniyasında əhsan yığsın.

Mə'lumdur ki, təhminat 2 qism olur: birisi osil təhminatdır ki, hər kəs bir qədərənmiş möbləğ verir və birisi xərcdir. Məsələn, kağız pulu, tənbəki xərci və qeyrə. Yazırlar ki, İtaliya qəzetində bu təhminatların bərəsində bu şəkil çəkilib: bir kəniş əlində qayçı öz itini qırxır və ətəyini tük ilə doldurub bir nökrə dalyıcan bir qırxıq it durub belə danışirlər. Nökrə deyir ki, mən öz itimi ildə bir dəfə qırxıram və əgərçi ol zaman mənim itim dad-fəryad edir, amma dincəlib rahat olur. Kəniş ona cavab verir ki, mən öz itimi homişə mürür ilə qırxdığuma heç qırxırb bağırırm.

Aprelin 12-də cənab sərdari-Qafqaz belə hökm edib: ə'ləhzərət imperatori-ə'zəm mənə verdiyi ixtiyara müvafiq hökm edirəm ki, bu gündən Tiflis, Kutais, İrəvan quberniyalarında, Suxum, Çernomor, Temruk uyezdlərində qanuni-əsgəriyyə istənsin.

Aprelin 12-də padşahi-imperatori-ə'zəm Kişinyov şöhrində hökm edib ki, əsgər Osmanlı sərhəddini keçsin, yə'ni bizim rus dövləti Osmanlı ilə cəng başlayıb.

Moskva şöhrinin dumu, yə'ni camaat məclisi qət edib ki, Moskva şöhrində zəxmədar olan əsgər üçün şöhrin xərcinə bir mərixxana açılınsın 1000 adam üçün, şöhrin pulundan bir milyon manat əsgər üçün verilsin.

Peterburqdan gələn tellərdən belə mə'lum olur ki, orada çap olunan qəzetlərin dördü bağlanıbdır, yə'ni dövlətə dəyən söz yazdığına onları çıxarmaq qadağan olub.

"Tiflisski vestnik" də çap olunan tellər:

Aprəlin 16-da İstanbultan. Osmanlı dövləti hökm edib ki, Osmanlı vilayətlərində sakin olan rus tabeləri çıxıb Rusetə getsinlər. Deyirlər ki, gələn həftə həzrət sultan özü Tuna oşqorino və onun qardaşı vohi-əhd Rəşid əfəndi Kars oşqorino sorəsgor gedəcəklər.

17-dən. Bu gün Osmanlı oşqori Qaradağ üstə yeriyib.

Parijdən 17-dən. Rus oşqori Rumıniya yerini keçib, Osmanlı sor-həddi Tuna çayının konarına özü ilə 4 cong lodkasi götürüb ki, Tuna çayının üstə körpü salıb keçsin.

Londondan 17-də. İngilis dövləti iki general göndərib ki, birsi Osmanlının Tunə və birisi Kars oşqorində dövlət tərəfindən vəkil olsun.

Peterburqdan 19-da. Rusiya dövləti razı olub ki, Osmanlı dövlətinin Rusiyada sakin olan tabelərinin işinə İngilis dövlətinin vəkilləri baxsın.

Badkubaya gələn tellər:

Gömrü 17-də. Rus oşqori Kars şəhərinin cənubi tərəfindən Zaim kəndinə daxil oldu.

Londondan 22-də. İngilis və Firəng dövlətləri mə'lum ediblər ki, Rusiya ilə Osmanlının arasında olan congda heç bir tərəfə kömək etməyəcəklər.

23-də. Deyirlər ki, İngilis bərk tadarük edir, gəmilər Malta cozirosino – ki, Ağ dənizdə vəqədir, – çox tufəng-yaraq aparır.

Potidən. Şəhərə topatan Osmanlı gəmiləri keçib getdi. Osmanlı dövləti mə'lum edib ki, Qara dənizin konarından olan rus yerlərinə top atdıracaq. Ona binaən oraya gedənə 3 və orada çıxana 5 gün möhlətdir.

Keçmişdə Osmanlı Macarıstanı (Avstriya dövlətinin bir hissəsidir) qarət edib. Peşt şəhərinin kitabxanasının kitablarını aparmış imiş. İndi yazırlar ki, həzrət sultan ol kitabların bir hissəsini Peşt universitetinə, yo'ni məktəbxanasına bağışlayıb və Peştin studentləri, yo'ni tələbələri ol kitabları götürənlərin pişvazının tədarükündədirlər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинскаго Губернскаго Правления.

Fi 10 cəmədiyüləvvəl,
sənə 1294

Poşt xərci
həsdran ilədir

Pənçənbə günü

Fi 12 may Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat

6 aylığı

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'ləmməmə və məktub göndərən qəzeti çap etmənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap edədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Moskvadan Əsgor Gorani yazır ki, oğor Badkubə müsəlman məktəbxanası açmaq üçün icma bina olsa mənə də ol icmaya çalış hesab edin. Mən modyun oluram bu işdən ötrü hər il də yüz manat göndərim.

DAXİLİYYƏ

Mə'lumdur ki, təzə xəbər çox olduqca qəzet çıxardanların işi yaxşı olur. Bu halda ki, bizim Rus dövləti Osmanlı ilə cong başlayıb, təzə xəbər artır, qəzet oxuyan çoxlanıb. Hər gündə bir çıxan qəzet iki dəfə çıxır. Bir vərəq üstə basılan iki vərəq üstə basılır. Həttə ol yerlərdə ki, qəzet çıxır, təzə xəbər istəyənlər qəzeti gözləmək təl olduquna, qəzet çıxardanlardan olahiddə təl gotiridilər. Məsələn, bizim Badkubəyə hər gündə iki təl gəlir. Bəstilahi türk qəzet çıxardanların növgəmidir,

Bələdə biz görək ya qəzeti tez-tez çıxarda, ya onu artıra. Amma bunların hər birinə görək olahiddə izin olsun və izin almaq az çəksə, bir il çəkəcək ki, ol vaxtadan cong də qurtarar. Bələdə biz nəolac qalıb görək irəliki kimi qəzeti çıxarda, yo'ni həftədə bir.

Çünki iki həftəlik qəzet nə qədər böyük olsa, nə ki qeyr xəbərləri, həttə o tellərin hamısını çap edə bilməz və onların bə'zini çap edib, bə'zini etməyində, mətləb dümbürdə olur. Və bir də çünki o tellərin hamısını oxuyan işin çəğunəsini bilə bilmir, əlbəttə, bir nəçəsini oxuyan heç bilməyəcək. Ona binaən biz istəyirik ki, o tellərin heç birisini basdırmayaq. Amma bizim müştərilərin çoxu "Əkinçi"dən başqa qəzet oxumadığına, onlar üçün ümdə xəbərləri müxtəsər bəyan edəcəyik.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Əkinin yaxşı olmağına bir səbəb toxum yaxşı olmaqdır. Toxumun yaxşı-yaman olmağını onun rəngindən və iyindən bilmək olur ki, bunu bir toxumu həmişə iştədən yaxşı bilir. Məsələn, buğdanın yaxşısı mum kimi təmiz, sarı olur. Ondən təzə balıq, ya iylənmiş yumurta iyi gəlir isə, onda qarabaş naxoşluğu var ki, buğda baş açanda onun dənələri qaralır iylənib xarab olur.

Bundan savayı yaxşıdır ki, toxumu qeyr tövr ilə imtahan edəsən. Əvvələn, toxum ağır olduqca yaxşıdır. Ona binaən toxum alan gərəkdir onu günə sərib qurudub sonra sayıb çəksin və bunu bilsin ki, filan toxumun yaxşısının 100 dənəsi bu ağırlıqda olur ki, ondan yüngülün almasın. Saniyə, toxumun irisi yaxşıdır ki, belə toxumdan əmələ gələn ot iri olduqca havanın dəyişilməyi ona kar etməz. Və bir də gərəkdir toxum bərabər olsun, yə'ni hamısı bir boyda olsun və təmiz olsun, yə'ni qeyr otların toxumu, ya qeyr şey ona qarışmamış olsun. Bunlardan əlavə yaxşıdır ki, toxumun bitmək xasiyyətini biləsən. Bundan ötrü lazımdır toxumdan bir az götürüb, əsgi, və pambığa büküb, üstə su töküüb göyörmək. Onların göyörməyənə az olduqca toxum yaxşıdır. Elə ki, toxum almaq lazım olmadı, yə'ni hər kəs öz hasilinin bir hissəsini toxum edəndə onu seçmək və təmizləmək gərəkdir. Məsələn, buğdanın dərzlərini döyəndən irəli onları sil-kələmək və ya üsul ağac ilə vurmaq gərəkdir ki, ondan iri və yaxşı yetişmiş dənələr tökülsün və bu dənələri yığıb təmizləyib toxum etmək və ya toxumdan ötrü əlahiddə əkin əkib və ya əkinin bir hissəsini ki, qeyr hissələrdən yaxşıdır, saxlayıb, tamam yetişəndən sonra yığıb, gələn il üçün bir quru və sərin yerdə saxlamaq. Xülasə, toxumu səpəndən irəli onu seçmək və təmizləmək gərəkdir və bir də bir yerdə bir əkin bir neçə il əkilir isə, yaxşıdır ki, onun toxumunu təmizləyəsən, yə'ni bir neçə ildə bir dəfə qeyr yerdən toxum alıb əkəsən və bu zaman lazımdır o toxumu elə yerdən almaq ki, onun ab-havası toxum səpilən yerin ab-havası kimi olsun.

Avropa şəhərlərinin ətrafında yağ çalxalayanlar kərə yaği bir neçə qism edib, onun ə'lasını yemək üçün satırlar və belə ə'la yağa qaymaq yaği deyirlər. Bu yağın girvənkəsi 3 abbasıya satılanda qeyri qism kərələr 50, ya 40 qəpiyə satılır. Ə'la yaği belə qayırırlar: südü bir sərin

yerdə bir gün bir gecə sərib, sonra onun qaymağını yığıb, onu çalxalayıb, yaği çıxarıb, yumuyub, duzlamayıb, ancaq sıxıb satırlar. Bundan əlavə Parijin ətrafında zikr olan qayda ilə yaği qaymağı yığıandan sonra onu 60 dərəcəyəcən qızdırıb, sonra 12 dərəcəyəcən soyudub, ondan zikr olan qayda ilə yağ çalxalayırırlar ki, buna Parij yaği deyirlər və onun da qiyməti 3 abbası hesab olur.

Bə'zi yerlərdə dəxi ə'la yağ qayırırlar. Mə'lumdur ki, malı sağanda əvvəl rədd olan süd həylə yağlı olmaz, axır rədd olan yağlı olur. Malı əvvəl bir, sonra bir qaba sağıb, bu axırda sağılan südü sərib, onun qaymağını 10 saatdan sonra yığıb, südü saxlayıb, gene 10-12 saatdan sonra ondan ikinci qism qaymaq yığıb, əvvəl yığılan qaymaqdan zikr olan qayda ilə çox ə'la yağ çalxalayırırlar ki, onun girvənkəsi bir manata satılır.

Toyuq və ördək yumurtdamağı xüsusunda yazırlar ki, hava xoş olan vaxtda toyuq ördəkdən birə bir artıq yumurtdadır. Lakin hava dəyişildə toyuğun yumurtası azalır. Amma havanın dəyişilməyi ördəyin yumurtdamağına mane olur.

Amerikada yemişdən, yə'ni qovundan qənd qayırmaqdan bir neçə karxana açılıb. Yazırlar ki, əgərçi çuğundurun qəndi qovunun qəndindən ziyadə olur (çuğundurda 100-dən 8, yemişdə 100-dən 7), amma yemişdən qənd asanlıq ilə hasil olduğuna çuğundur qəndinin girvənkəsi 8 qəpiyə satılanda, bu qənd 6 qəpiyə satılır və yemiş qəndi ə'lator olur və əlavə bərin yemişin toxumundan yağ çəkirlər.

Məktubi-mənzum

Ey olan hədiyyi-ərbabi-zolalet Hədi,
Ey Müzillini edən hoqqə hədiyyət Hədi.
Eylədin son ki, bu məhdiliyə adət, Hədi,
Elə bəs ələmə toblığı-risəlot, Hədi!

Leyk peyğəmbər olan həvə cəməz ümmətini,
Kişi lazımdı çəko ümmətinin qeyrətini,
Gərçi həvə cəyənin yoxdu kəson sünətini,
Sənə bu həvə nə fərz oldu, nə sünət, Hadi.

"Əhsənül-Qaidənin" səhibi, yaxud özü bəg,
Yazmış idi nə rəvə xələq olur ağköynək?
Sən, oba əşri, əzizim, nəyə lazım hümkök,
Nə üçün cəylədin izhəri-ədəvət, Hadi?!

İnşallah səbə-birgün yetiştir məhi-öza,
Gey kəfən, yar başuvi, tək yaşuvi, bağla qəra,
Səni məydəndə gəron kimsə desin: nəmxuda,
Cəyləyibdir gəno ələmdə qiyəmət Hadi!

Əlüvi tutmadı bir kimsə ki, qardaş sənin,
Cən sənin, cism sənin, tiğ sənin, baş sənin,
Cəm olə baxmaq üçün sünni, qızılbaş sənin,
Baxıban onlara sən cəylə fəxərat, Hadi!

Kim dəyir ağlənə sən Kərbübələ sərvərinə?
Cənımız cümülə fədə olsun onun Əkbərinə,
Ağladı ərzü səmə təşnə ölən Əşğərinə,
Onu inkar ədənin zətnə lə'nət, Hadi!

Leyk siz bir pərə bəd'ətlər ədibsiz iccə,
Qoymusuz ədini siz tə'ziyə, cəy əhli-fəsad!
Sizə bu tə'ziyədən özgə həvəslərdi mürəd,
Mən ölüm, sən bir özün cəylə mürüvət, Hadi!

Bu dəyilmi qərəzin başuvi sən çapmaqdan,
Yə'ni ki, cənımı cənənə ədordim qurban?
Məluvi pəs nə üçün cəyləməyirsən əhsən?
Quru baş çapmağa sən etmişən ədət, Hadi!

Xətirin cəm ələ kim, gər bu isə rəsmi-öza,
Sənə nəfirin ədəcək pədəşəhi-Kərbübələ,
Bədənin zəhəmətinə şər'də yoxdur fitvə,
Yoxsə var sizdə, gərək, təzə şəriət Hadi?

Xəçpərəstlər həməsi açdı gözün düşdü qabaq,
Dəldə qaldıq təkülüb cəhl ilə biz, ay sarsaq!
Pəs nə vəqti bizə qismət olacəq göz açmaq?
Əqlə gəl, tənriyə bax, bədsi bu qəflət, Hadi!

Şükrilləh ki, bizim pədəşəhi-kişvəri-Rus,
Ol zəməndən ki, ədib təkxi-ədələtdə cüləs,
Bizləri cəyləməyib ələmə ədəbdən mə'yus,
Dəldürüb Ələmi insəfə ədələt, Hadi!

Bu hədəsi nə zəməndə zikr qılıb peyğəmbər –
Ki, olur rus dililə oxuyan kəs kəfər?
Allah, allah, bu nə bəhtəndir, əyə hiylətgər,
İxtiləfəti-lisəndir bizə nə'mot, Hadi!

Kim ki, bir dil bilə, bir nə'motə ol vəsildir,
Kim ki, çox bilə, o çox nə'motə bəs şəmildir,
Leyk ələmdə hərə ol kimsə ki, nəqəbildir,
Ədəcək qeyr lisəni o məzəmmət, Hadi!

Biz də müddət "Zərəbə Zeyd" kitabın oxuduq,
Riştəyi-əmrümüzü nəhv ilə sərfə toxuduq,
Bəri biz təifə əzzəldə gəno bir...
Olmuşuq indi dəxi cəyni-nocəsət, Hadi!

Tut Həsənbəy bizə tə'lim cəylər dərsi-zələ,
Götürüb bəyninə ol, kəfir olub, vizir vəbal,
Niyə tə'lime siz ətfəh qılırsız irsəl,
Bilməyirsiz niyə bəs cəybü qəbəhət, Hadi?

Oxudur cümülə uşəqlərini xənu bəgüvüz,
Nə'moti-rus ilə pərvərdə olub cəmədəgüvüz,
Bilməyən rus dilini bəlkə olə tək-tüküvüz,
Sizdə var həməndən artıq onə rəğbət, Hadi!

Mərhəbə mülki-Qərəbəğin əzədarları,
Təri ofzun ələsin siz tək dindarları,
Seyyidə, bədsi, əgər gərsə bu əş'ərləri
Çəkəkək tutduq kirdərə xəcələt Hadi.

MƏKTUBAT

Bökl ədlü həkəmə ingilis təyfasının və Dreyer ədlü həkəmə təməm Əvröpə əhlinin ələm və əqlinin bu mərtəbəyə çətnəmənin tərixini yazıblar və bu tərixə yazmaqdan ötrü keçən zəmənlərin kitablarını təməm oxuyublar, yə'ni keçmiş zəməndən insənin ələm və əqlü nə mərtəbədə olmağı ol zəməndən kitablarını oxumaq ilə, əsbəbi-zirəət və qey-

rəmi mülahizə etmək ilə bilmək olur. Məsələn, 10 il bundan əqdəm paltar tikməyə məşin yox idi, amma indi var. Bu halda havaya qalxmaq məqdurur, amma hava ilə özü xahiş edən tərəfə getmək mümkün deyil, yə'qin ki, gələcəkdə ona da olac tapılacaq.

Pes hər zamanənin bir qanacağı var ki, bu qanacağı ol zamanənin kitablarından, xalqın adətlərindən, işdətdiyi əsbab və qeyrədən bilmək olur.

Gələcəkdə bizim tərəqqi etmək tarixini yazan indiki zamanəyə baxanda məəttəl qalacaqdır ki, nə yazsın. Həqiqət, bizim əsbablar qeyrə yüz, bəlkə min il bundan əqdəm olandan tərəqqi etməyib.

Kitablarımız... Bu halda bizlərdə kitab inşa edən yoxdur. Kitab əvəzinə həcv inşa edirik. Və həcvlərimiz həm tənəzzül edir. Məsələn, 30 il bundan əqdəm cənab Zakir mərhum Qasım boy Qarabaği yazan həcv ilə indi Hadiyül-Müzillin yazan həcvlərə baxan görür ki, onların təfəvütü çoxdur. Doğrudur, cənab Zakir də çox vaxtda boş sözlər, məsələn, bir başmaq itmək üstə danışib, amma genə onları oxumaq olur. Lakin indi yazılan həcvlər, məst olan çəkməçi danışığına oxşadığına nə ki onları çap etmək olmur, hətta adam olan kəs onu oxuyanda öti ürpərir.

Çünki bizim zamanə tərəqqi zamanıdır və tərəqqi etməyən tayfa gün-ğündən tənəzzül edib axırda puç olacaq, ona binaən bizim şüərə qardaşlarımızdan – ki, onlar əlhəqq xalqın gözçüsüdürlər, – iltimas edirik təqəzayi-zəmanəyə müvafiq xalqın gözünü açmağa sə'y ələsinlər. Yoxsa hədyan danışmaq bir çətin zad deyil və ondan heç kimsəyə bir nəf yoxdur.

Nəcəf Vəzirzadə

Bu sənəyi – 1294 Gilanda həm qış quraqlıq keçdi və həm bahar quraqlıqdır. Bu gün ki rəbiüssani ayının 18-dir, novruz bayramından bir ay yarım keçir. Yağış gəlmir və qış quraqlıq olduğuna binaən göllərdə su cəm olmayıbdir. Baharda ki, yağış yağmır, göl suyu ilə əmələ gələn ziraətlərin işi çox çətinidir. Allah rəhm ələsin, amma havanın quraqlığına binaən bu halda növqan yaxşıdır və qurdlar zirəkdir. Japon toxumu bir dəfə, iki dəfə çıxanlar bu günlərdə toxuyacaqlar və Xorasən toxumları qabaq-dalı cəmədiülevvel ayının axırınacan çoxu toxuyacaqlar. Əgər o zamanda soyuq ilə gələn yağış yağmaya ümid var ki,

qurdlar barama toxusunlar, barama yaxşı olsun. Amma indi Allahdan yağış istəyirik. Əgər o vaxtda həm soyuğu olmayan yağış yağa genə ümid var ki, növqan yaman olmaya.

Qəre, yağış olmasa, düyünün olmamağı yamandır. Allah taala öz fəzlindən bir növ mərhəmət ələsin ki, hər ikisi üçün yaxşı olsun.

Əgər soyuq gələn yağış yağsa da, ələ soyuğu olmaya və növqan da yaxşı ola. Yəqin olacaqdır ki, qurdun xarab olmağı soyuq olan yağışdandır. Və əhvalatı genə də öz vaxtında yazacağıq. Bu məktub yaddaş üçün yazıldı.

İndi cənab Nasirül-mülkün sə'yinə binaən papiros tənəkəsi əkil-mək bab olub. Ümidvarıq ki, bundan sonra onu ə'ləlandırmağa sə'y edələr və Gilanın bu havasına binaən pambıq və arpa-buğda yaxşı olur.

Lənkerəndan yazırlar ki, bu il qışda qar yağmadığına dağlarda qar yoxdur. Ərkvan mahalının sakinləri ki, öz çəltiklərini Viləş çayının suyu ilə suluyurlar, bu il çox az çəltik əkdilər. Hər qəryə iki evin yerini əkib ki, gələn ilin toxumu ələ gəlsin.

Zikr olan çayın suyu nə qədər az da olsa xalqa çatardı, amma onun başından 3 arx aparılıb. Birisi İməs, birisi Qazitski, birisi Miribrahim bəyin yerlərinə. Su çox olanda ol arxların xalqa zərəri yoxdur, amma bu halda çox zərər ələyir.

Və genə yazırlar ki, keçən səfər ayında Qızılağac qəryəsində bir quduz çaqqal 7 adam tutmuşdu, hamısı vəfat etdi. Və Masallı qəryəsinin qəbristanlığında məhərrəm ayında bir kaftar 3-4 qəbir qazıb me-yitləri yemişdi.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubədə isti düşüb, küçələrimizi genə toz basıb və bu tozdan xalqı xilas etməkdən ötrü küçələrə neft çiləyirlər.

Badkubəyə gələn tellərdən mə'lum olur ki, bizim rus əsgəri Gömrü tərəfində Bayazid və Ərdəhan qalalarını alıb. Amma Tuna əsgəri Tuna çayının keçməyi mə'lum deyil.

Mayın 11-də general Frankini Tiflisdən Badkubəyə gəlib, Tehrana getdi.

Mə'lumdur ki, zakona müvafiq manata altı qəpikdən ziyadə müamilə almaq qadağandır və habelə mə'lumdur ki, bir kəs borclu olub, onu verə bilməsə, pul sahibində ixtiyar var ki, borcdusunu dustaq eləsin. İndi yazırlar Peterburqda danışırlar ki, bu zakonların hər ikisi bərhəm olub.

May ayının 8-də Badkubənin camaat bağında Qafqazda zəxmdar olan əsgərlər üçün pul yığmaqdan ötrü seyr bina olmuşdu. Hər bağa girən bir abbası verməkdən 410 manat vüsul oldu.

Yazırlar ki, ə'ləhzrət şahənşahi-İran Serbistanın knyazı Nikolaya, keçən il serblərin əsgərinə sərəsgər olan rus generalı Çernyayevə, Rusiya dövlətinə təallüq olan Türküstan məqribinin hakimi general Kaufmana Şiri-Xurşid ən'am edib.

Aprelin 30-da padşahi-imperatori-ə'zəm Kişinyovdan qayıdıb Peterburqa gəlib. Yazırlar ki, camaat onun pişvazına çıxıb, çox şadyalıq edib.

Peterburq şəhərinin camaat məclisi qət edib ki, şəhər pulundan zəxmdar olan əsgərlərə bir milyon manat verilsin.

Aprelin 16-da Moskva quberniyasının bəyzadələri cəm olub öz yerlərinin üstə hər desyatına bir qəpik xərc qoyublar ki, bu xərci cəng qurtarıncan versinlər. Bu xərcdən ildə 95 min manat vüsul olacaq ki, onu zəxmdar olan əsgərə məsrəf edəcəklər.

Peterburqun tacirləri cəm olub qət ediblər ki, cəng qurtarıncan hər ildə pervi gildi 300 manat və vtoroy gildi 50 manat, cümlətani hər ildə 500 min manat versinlər ki, zəxmdar olan əsgərlərə xərc olsun.

Aprelin 25-dən Berlin şəhərindən yazırlar ki, Osmanlı dövləti razı olub ki, Osmanlı torpağında sakin olan rus tabelərinin işlərinə Prus konsulları baxsın.

İstanbulda olan konfransın qət'inə Osmanlı dövləti razı olmadığına, ol vaxt Avropa dövlətlərinin vəziri-muxtarları İstanbuldan çıxıb getmişdilər. Sonra cəng başlanandan irəli İngilis dövləti öz vəziri-muxtarın genə göndərib. Ol vaxt yazırdılar ki, qeyr dövlətlər cəng qurtarıncan vəziri-muxtarların göndərməyəcəklər. Amma indi Prusiya və Avstriya həm göndəriblər və deyirlər ki, Firəng və İtaliya da göndərəcəklər.

Badkubədə puli-imperial 7 manat bir abbası, qəndin putu 7 manat 7 şahı, neft cəvhərinin putu 90 qəpik, qoyun ötinin girvönkəsi 6 qəpik, mal öti 7 qəpik, düyünün putu akulə 60 qəpik, rəsmi 30 qəpik, buğdanın xalvarı 18 manat, arpanın 14 manat, yağ kərə 16 qəpik, sarı 60 qəpik.

E'LAN

Bizo kağız yazıb kinayə vuran kəslərə – ki, qəzeti onlara və tında göndərmirdik, – mə'lum olunur ki, biz qəzeti həmişə öz vaxtında göndəririk. Ona binaən onun vaxtında vüsul olmamağının taxsırı bizdə deyil.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Fi 24 cəmədiyəülavval,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pəncşənbə günü

Fi 26 may Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sanəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lamnamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zardəbi.

Neçə həftədir bizim üçün məktub göndərən yoxdur. Müştərilərimizin bə'zinin yolu bağlanıb, bə'zinin sakit olduğu yeri dəyişdiyinə və ya qeyr səbəbə ona qəzet yetişmir. Bə'zi cəng xəbəri yazmadığımızıza bizdən incinib qəzet istəmir. Xülasə, bu halda "Əkinçi"nin işi çox pərişandır.

DAXİLİYYƏ

Bizim zəmanə zəhmət zamanı olduğuna çox zəhmət çəkən artıq nəf tapır. Ona binaən hükəmə vaxta dövlət deyir, yə'ni hər kəsin zəhmət çəkməyə vaxtı çox isə, ol kəs artıq dövlətli hesab olunur. Bu səbəbə Avropa əhli hər bir işi maşına salıb ki, maşın onu təmiz və tez tamam edir, yə'ni zəhmət çəkmək vaxtını artırmaqdan ötrü işləri maşına salıblar ki, maşın işi tez gördüyünə o işi tutmağa lazım olan vaxt az olur və onun artığı qeyr işə gedir. Belədə bir iş yerinə bir neçə iş tutmaq olur. Ona binaən bir kimsə 50 il zəhmət çəkib 10 min manat qazana bilər isə, maşın ilə iş görəndə 50 il ömürdə gördüyü işi 10 ilə görüb dəxi ziyadə nəf bərdar olur. Pəs bu halda qeyr tayfalar firsəti fəvte verməyib zəhmətlərini artırmaq sə'yindədirlər, amma bizim tayfa... dükənbazarlarda oturanların çoxu bir cüz'i şey yanına qoyub 4-5 müştəri gözleməkdən ötrü axşamacan yazını ayırıb gəlib-gedənə tamaşa edir ki, guya bu zaman bir qeyr iş görmək günah imiş. Küçələrdə cavanlarımız

ya papağını əyri qoyub ay balam, ay balam çağırır, ya bir-birinə yaman deyir, meydanlarda kimi dərviş nağılına qulaq asır, kimi xoruz, kimi qoç döyüşdürür. Xülasə, heç bir həvəs ilə zəhmət çəkən yoxdur, hamı ya tənbellik edib, işdən qaçıraq, ya bikar oturub Allahdan buyuruq deyirik.

Belədə təəccübdür ki, bizim tayfa indiyəcən tələf olmayıb və buna səbəb budur ki, keçmişdə biz eninə yeyib, uzununa gəzmişik, amma indi... yerlərimiz qüvvətdən düşüb, xeyir-bərəkət qaçıb, elmdən xəbərdar olan kəslərin yeri darlıq elədiyinə gəlib bizim yerlərdə zindəganlıq edirlər. Belədə bizlər bu tənbellik və bikarlıq onların ilə müqabilində dura bilməyib, zindəganlıq cəngində məğlub olacaq və necə ki, daşımı çayın suyu mürur ilə ətrafı qorq edir, habelə biz də o tayfaların arasında mürur ilə tələf olacağıq.

Bilmirəm, bunları oxuyan deyəcək ki, bu sözlər boş sözdür, Allah ruzirəsəndir, heç kəs acından ölməz. Bəli, doğrudur ki, allah ruzirəsəndir, amma ruzi ilə ruzinin təfəvütü çoxdur... Pəs, qardaşlar, zəhmətinizi artırıb ki, bikarlıq və tənbellik insan üçün zəhərdir. Zəhmət çəkmək vaxtını uzadmağa sə'y edin ki, sizin ruzi düşmənlərinin səbəblərini ələ gətirəsiniz.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Bizim meyvələr ilə elmdən xəbərdar olan bağbanların meyvələrinin təfəvütü çoxdur. Bizim meyvə, meşədə özbaşına bitəndən bir az yaxşıdır, amma onların iri və abdar olduğuna onun biri bizimkinin 3-4-dən ağır olur. Buna səbəb olur ki, onlar nəbatatın nəşv-nümasından xəbərdar olduğuna kəsləri istəyən kimi ya onların gülünü, ya yemişini, ya kökünü və ya budaqlarını yaxşılandırır. Məsələn, alma, armud, gavalı, gilə və ya budaqlarını yaxşılandırır. Məsələn, alma, armud, gavalı, gilə və ya budaqlarını yaxşılandırır: payızda budaqların üstə qonçə əmələ gələndə o kiçik budaqları ələ kəsirlər ki, onun bir hissəsi bir-iki qonçə ilə ağacın üstə qalır. Belədə ağac sorduğu xörək çox yemiş yerinə az yemişə getdiyinə bunlar çox iri və abdar olur. Ya baharda ağacın yarpaqları açıldıqdan sonra kiçik və özü yemiş gətirən budaqların ucunu dımaq və ya bıçaq ilə kəsirlər. Belədə ol budağın uzanmağına lazım olan xörək yemişlərə getdiyinə bunlar iri olur və ya budağın qabığını üsul bıçaq ilə soyurlar ki, ağacın yarpaqları soran xörək o qabığı ilə aşağı gedə bilməyib budaqda olan yemişlərə getdiyinə onlar iri olur.

Çin məmləkətinin xalqı çox və yeri az olduğuna oranın bağbanları çox kiçik meyvə ağacları bitirdilər. Məsələn, bir ustol, yə'ni kürsünün üstə yekə bağ salırlar ki, bir ağacın boyu bir arşından da az olur, amma bunilə belə meyvə gətirir.

Yazırlar ki, ol ağacları belə bitirdilər: böyük ağacın bir budağının dibinə torba keçirib, onun içinə qara torpaq doldurub, onun üstə ol vaxtacan su çiləyirlər ki, budağın torpağın içində olan hissəsindən köklər əmələ gəlir, sonra onu kökdən aşağı kəşib qutularda bitirdilər.

Əgərçi Avropa bağbanları həm bu tövr ağac bitirdə bilirlər, lakin onların ağacı sonra böyüklənir.

Meyvə ağacının meyvəsindən, yə'ni toxumundan çıxan ağacın meyvəsi turş, yə'ni meşə ağacının meyvəsi kimi olduğuna bu ağacların toxumunu əkib sonra onlardan çıxan ağaca yaxşı meyvə gətirən ağacın bir kiçik, üstə 2-3 qönçəsi olan budağını calıyırlar. Çünki bu toxumların bə'zinin, məsələn, xurma toxumunun qabığı qalın olduğuna onlar bir neçə ildən sonra göyərir, ona binaən onları tez göyertməkdən ötrü Avropa bağbanları bu toxumların qabığını üsul yarib sonra əkirlər. Yazırlar ki, belə yarılan toxum 3-4 günə göyərir.

Bizlərdə meyit yuyanda istənon kafur Hindistan deryasının cəzirələrində bitən kafur ağacının budaqlarının içində hasil olur. Yazırlar ki, bir böyük ağacdən yarım girvənkə ancaq hasil olur. Çünki o meşələrin sahibləri ağacı qıranda onun böyük-kiçikliyinə baxmayıb hamısını dibindən kəsirlər, ona binaən yazırlar ki, əgər onlar bu qayda ilə o ağacları qırsalar, kafur çox baha olacaq.

Mə'lumdur ki, sağmal malı çox olan kəslər üçün süddən ya qatıqdan yağ çalxamaq çox zəhmətdir. Ona binaən bir kəsin südü çox olanda onu sərrib, qaymağını yığıb, qaymaqdan yağ çalxalayır. Əvvəllər, qaymaq az olduğuna ondan yağ çalxamaq asandır. Saniyə, bu yağ süddən ya qatıqdan çalxalanan yağdan ə'la və artıqraq olur və bir də, mə'lumdur ki, süd sərməyin zəhməti çoxdur. Hava isti olanda və ya qablar təmiz olmayanda süd xarab olur. Südü çox saxlayanda onun

qaymağı turş olur, az saxlayanda onun bir hissəsi süddən rədd olmur. Bu səbəblərə indİ Lefildet adlı bir nemes qaymaq yığmaqdan ötrü bir maşın ixtira edib ki, tufəng lüləsi tövrədə böyük dəmir qutunun içində bir ox var və bu oxun üstə dəmir qanadlar var, oxun bir ucu qutunun dibinə möhkəmlənib və o biri ucu qutunun ağzından çölə çıxıb ki, orada ona dəstə möhkəm olub. Qutunun içinə südü töküüb ağzını qapaq ilə möhkəm örtüb, dəstəni fırrandıranda ox hərəkətə gəlib, onun qanadları südü tərəpədiyinə onun qaymağı yığılır.

Yazırlar ki, bu maşın ilə 300 girvənkə süddən 20 dəqiqəyə tamam qaymağı yığmaq olur.

Çünki bir iki sağmal malı olan üçün onun südü az olduğuna ondan yağ çalxamaq müşküldür, ona binaən Avropa kəndlərində camaat yağ çalxamaqdan ötrü bir mənzil bina edir ki, hər sağmal malı olan hər gündə bir qəder, məsələn, 2-3 kasa süd oraya verir və bu mənzildə ondan yağ çalxalayıb hər kəsin öz hissəsini ona verillər.

MƏKTUBAT

"Əkinçi" qəzeti həmişə bizim müəllimlərə və onlara uşaqlarını tapşırırlar təhmət edir ki, onların hər ikisi uşaqlara yağlı olub ol qədr incidirlər ki, bığarə bildiyin də yaddan çıxarır. Əlhəqq, bu söz doğrudur, amma bu barədə bizim müəllimlərdə təxsis yoxdur. Müəllim bir sənətkar babadır öz sənətilə qeyr sənətkar kimi dolanır, yə'ni öz bildiyini uşaqların valideyninə satıb zindəganlıq edir. Və çünki sənətkarın yaxşı-yamanı olmağına səbəb camaatdır, məsələn, yaman başmaq tikəndən başmaq alan olmasa, o başmaqçı ya gərək yaxşı başmaq tixsin ya başmaqçılığı bərhəm etsin, habelə müəllimin yaxşı-yaman olmağına bəis camaatdır və əgər camaat başa düşə ki, bu tövr tə'lim uşağı xarab edir və xahiş edə ki, qeyr tövr uşaqlara tə'lim olunsun, müəllim nəolac qalıb camaat istəyən tövrədə tə'lim edəcək yoxsa zikr olan başmaqçı kimi gərək müəllimliyini bərhəm etsin. Əlbəttə, şagirdin ata-anası deyəndə ki, molla onu döy, öti sənin, sümüyü mənim, molla nəolac qalıb döyəcək, yoxsa ay başı gələndə ona pul verən olmaz.

Hər kəs xəyal edirsə ki, bizim indiki müəllimlər birdən-birə başlayıb təzə qayda ilə tə'lim edəcək, nəhaq fikrə düşüblər. Onlar nə qəder qabiliyyətli olalar və nə qəder xahişdə edələr, bunu edə bilməzlər.

Ona binaən ki, onların bu təzə qaydadan əsla xəbərləri yoxdur. Pəs bir camaat xahiş etsə ki, uşaqlara təzə qayda ilə tə'lim olunsun, ol vaxtda görək bizim gimnaziyada ya uyezdni uşkolada oxumuş kəslərdən müəllim eləsin, yəqin ki, bizim indiki müəllimlər 4 ilə öyrətdiyini bunlar bir ilə öyrədəcəkdir. Ona binaən ki, bunlar az-çox elmdən xəbərdar olub, onu tə'lim etməyin qaydasını həm az-çox bilirlər.

Tə'lim etmək asan deyil, bu özü elmdir ki, Avropa əhli ona elmi-pərvəriş deyir.

Bizim müəllimlər qol gücünə biçərə uşağı yarımca edib əlif-bey öyrədib sonra əlhəmdülillah! əzbərləyib korazehin edirlər. Amma elm oxumuş müəllim uşağı həvəsə gətirib əmcəkdən kəsilməmiş uşağı çöroyə, suya öyrədən kimi əlif-beydən sonra ona qaranı tanıdır.

Pəs, qardaşlar, görək mürür ilə təzə məktəbxanalar bina edib, az-çox elmdən xəbərdar olanları oraya müəllim tutmaq.

Bir baxın bizim qonşu ermənilərin elm təhsil etməyinə. Qafqazın hər bir şəhərində onların gimnaziyaya bərabər məktəbxanaları var. İrəvan yarıqlığında hətta akademiya da var. Amma bizim birçə də elm oxuyan məktəbimiz yoxdur. Ay qardaşlar, yaddan çıxarmayın ki, uşaqlar millətin ümididirlər və bunu bilin ki, Avropa əhlinin bir məsəli var ki, deyir: millətin gələcəkdə xoşbəxt ya bədbəxt olmağına bəis uşaqların əvvəl yaxşı, ya yaman tövr ilə əlif-beyi oxumağıdır.

Gorani

Teymurxan-Şuradan cəmədiyələvvəlin 17-dən yazırlar ki, bu il yağış çox yağdığına xalqın ziraəti yaxşıdır. Bu gün səkkiz gündür ki, bazara tut gəlib: gürvəkəsi 1-2 qəpiyə satırlar. Amma hər il tut 20 gün bundan sonra yetişir idi. Və bir də hava çox dəyişilir. Məsələn, bir neçə gün bundan əqdəm 20 dərəcə isti var idi, amma bu gün bir dərəcə soyuq var.

Teymurxan-Şuranın ətrafında oğurluq artıb. Bu günlərdə poştu kəsmişdilər, amma kazaklar gedib geri aldılar.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Aprelin 28-dən padşahi-imperatori-ə'zəmi tərəfindən bu hökm sadir olub: aprelin 12-də Osmanlı dövləti ilə cəng başlandığına biz hökm elədik ki, Bessarab quberniyasında, Xerson və Tavriç quberniyalarının dərya kənarlarında, Krım nımçəzirəsində qanuni-əsgəriyyə iş-tənsin. Həbelə ol vaxtda cənab sərdari-Qafqaza ixtiyar vermişik ki, zikr

olan səbəbə görə Qafqaz vilayətini hansı tərəfində lazım bilse, qanuni-əsgəriyyə iş-tənsin. Ona binaən indi lazım bilib qanuni-əsgəriyyə iş-tənən yerlərdə əsgəriyyə qulluğunda olmayan kəslərin taxsırlarına görə onlara tənbeh etmək xüsusunda hökm edirik: əvvələn, əsgəriyyə qanunu iş-tənən yerlərdə əsgəriyyə qulluğunda olmayan kəslərə əsgəriyyə qanunu üzrə tənbeh olunsun, aşağıda zikr olan taxsırlara görə:

Padşahın üzünə ağ olmaqdan və dövlətə xəyanət etməkdən ötrü.

Qəsd ilə əsgərə lazım olan mayehtacı odlamaq və qeyr tövr ilə xarab etməkdən ötrü həbelə qəsd ilə teleqrafları, dəmiryollarını, su arxlarını, körpüləri, bəndləri və qeyr keçənəcəkləri xarab etməkdən ötrü.

Düşmənin hərəkətindən, yə'ni hansı tərəfə getməyindən xəbərdar olub və bir qeyr xəbər ki, onu piş əzvəqt bilmək ilə onun əlacını etmək olur, bilib lazım olan yerinə mə'lum eləməməkdən ötrü.

Qarovulçuların üstə hücum etməkdən ötrü, əsgəriyyə qarovulçularına əliyarlıq sərxdulduq etməkdən ötrü və qarovulçuları zəxmədar etməkdən və öldürməkdən ötrü.

Saniyə, cənabani-sərdari-Qafqaza və Odes okruğunun sərəsgərinə ixtiyar verilir əsgəriyyə qanunu iş-tənən yerlərdə əsgəriyyə qanunu ilə taxsırlandırmaya hökm eləsinlər bu taxsırcıları: qəsd ilə bir kəsi öldürənləri, soyanları, bir kəsin evini kəsənləri, odlayanları, suya basdıranları və qeyr təqsiri-kəbirə ilə taxsırlananları və hər bir xalqın asudə zindəganlıq etməyinə mane olan işlərdə taxsırlananları.

Salisən, Qafqazda və Odes okruğunda qanuni-əsgəriyyə iş-tənən yerlərdə bu hökmün 1-ci və 2-ci fəqərələrində zikr olan taxsırcı övret olsa, onlara ancaq ol vaxtda əsgəriyyə qanunu üzrə tənbeh olunsun ki, onlar bu taxsırı kişi ilə birgə etmiş ola və bu zaman əsgəriyyə divanının calisələri görək qanuni-külliyyə üzrə ona tənbeh eləsinlər.

Cənab-sərdari-Qafqaz hökm edib ki, Terski oblastda Kubanski oblastın Batalpaşi, Maykop, Zakuban uyezdilərində və Yekaterinodar uyezdinin 3-cü hissəsində qanuni-əsgəriyyə iş-tənsin.

İrəvandan "Tiflisski vestnik" qozetine yazırlar ki, Gəncə quberniyasından cəm olan süvari əsgərlər aprelin 30-da İrəvan bazarında dükənçi ermənilərdən şey alıb pulunu verməmək istəyib, dava salıb tufəng, xəncər ilə 16 adam yaralayablər ki, bunların biri dərhal, dördü sonra vəfat edib. Cənab qubernator əsgər ilə gəlib dava edənləri aralaşdırıb.

Badkubə quberniyasından cəm olunan süvari əsgərə polkovnik Miribrahim bəy Talışxanov hakim, yə'ni polkovoy komandir tə'yin olub.

Mayın 20-də Peterburqdan yazırlar ki, ə'lahəzrət padşahi-imperatori-ə'zəm həzrət vəliəhd ilə belə Ploest şəhərinə ki, Tuna əsgəri da-yanan yerdir, getdi.

Gürüstənin bəyzadələrindən 200 adam öz xahişi ilə əsgər olub.

İstanbuldan yazırlar ki, millət məclisi qət edib ki, keçmişdə sədri-ə'zəm olan Mahmud Nədim paşanın pədsuda, yə'ni divana versin.

Parijdən yazırlar ki, Məhdət paşa orada gizdin sakin olur.

Londona yazırlar ki, iyun ayında dörd yüz il tamam olur ki, İngilis vilayətində çapxana açılıb. Ona binaən tədarük edirlər ki, o günü şadyna-nəliq olunsun.

“Bakinski izvesti” qəzeti yazır ki, vəziri-xəzanə öz təsəvvürünü dövlət məsləhətxanasına pişnəhad edib ki, neft cəvhərindən gələn ilin ibtidasından aksiz xərci alınmasın.

“Odesski vestnik” qəzeti yazır ki, Borçalı mahalında bu il çəyirtgə çox zərər edib.

“Tiflisski vestnik” qəzeti yazır ki, Borçalı mahalında bu il çəyirtgə edib.

Zikr olan qəzet yazır ki, Gömrüdən Zəyom qəryosinə və Bayazid qəlasına teleqraf açılıb.

Ozurgetdən Tiflis qəzetlərinə yazırlar ki, orada çox soyuqdur. Ət, un və qeyr mə'kulat çox bahalanıbdır.

“Tiflisski vestnik” qəzeti yazır ki, Borçalı mahalından olan İsgəndər adlı məşhur qaçağı aprelin 12-də öldürüblər.

Tiflisin kommerçeski bankı və sobraniyası hərosi min manat veriblər ki, Qafqazda zəxmdar olan əsgərə məsrəf olsun. Şəki uyezindən “Tiflisski vestnik”ə yazırlar ki, təzədən bir dəstə də qaçaq ömələ gəlib, pristav Fyodorovun və Ağayevin üstə tökülüb, Ağayevi zəxmdar edib.

Bu il qışda hər yerdə çox quraqlıq olub. Amma indi çox yağış yağır. Hətta bizim Badkubəyə indiyəcən 3-4 dəfə yağış yağıb. Ümid-varıq ki, bu il yay çox isti olmasın.

E'LAN

“Peterburqski vedomosti” yazır ki, padşahlıq bəngi aprelin 25-dən mayın 9-can 25 milyon kağız pulu kəsdirib.

Badkubə gimnaziyasına uşaqlarını vermək istəyənlərə mə'lum olunur ki, bu bərədə gərək avqust ayının 25-cən ərəzə verilsin və bu uşaqları avqust ayının 25-dən sentyabr ayının ibtidasınacan imtahan verəcəklər.

Qubernski pravleniyamn motboosində tob' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернскаго Правления.

Fi 9 cəmədiyülvaxir.
sənə 1294

...

Poşt xərci
başdıran ildir

...

Pənçəşənbə günü

Fi 9 iyun Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat

6 aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'tamnamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənün adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Müştərilərimizin birisi yazır ki, sən allah, bu halda qəzeti mənə göndərmə. Mən onu qəzet hesab edib, təzə xəbərlər axtarıb, tapmayanda ürəyim xarab olur. Doğrudur, dərman-davanın çoxu insana xoş gəlməz, lakin gələcəkdə səhhət-bədənlilik istəyən naxoş olanda gerek dərman-dava içsin.

DAXİLİYYƏ

Neçə dəfə Avropa tayfalarının, yə'ni Məğrib-zəminin bizim tayfalarından, yə'ni Məşriq əhlindən artıcaq tərəqqi etməyindən və onun səbəblərindən danışmışıq. Əlbəttə, bu səbəblərin ümdəsi onlar bizdən artıq elm təhsil etməkdir və ondan masəva bunun bir səbəbi də azadlıqdır.

Nə qədər Avropa əhli bizim tək azadlıqdan bixəbər olub ol vaxtaca bizdən bədtər avam olub. Amma bu halda azadlıq cəhətindən Avropa əhli çox tərəqqi edib və hər bir işdə bizdən irəli düşüb.

Əgərçi bizim şəriətimizə görə qul azad etmək çox böyük savabdır, amma biz bu bərədə həm işi gec qanmışıq. Satılma qulu azad etməyi savab hesab edə-edə, biz öz xahişimiz ilə bir-birimizə qul olmuşuq. Rəyyət padşaha, övrət kişiyə, uşaq ataya, nökr ağaya, şagird ustada və qeyrə məgər qul deyil?

Bəli, biz hamımız quluq və buna səbəb bizim ata-baba adətləridir. Xülasə, Məşriq-zəmində azadlıq olmadığına biz Avropa əhliyə geri

qalmışığı və nə qədər belə olsa, biz tərəqqi etməyəcəyik və edə bil-mərik.

Mətləb uzun olmasın deyibən bu nömrədə oğul atanın qulu olma-ğından bir az danışacağıq.

Həqiqət, bizlərdə oğul atanın quludur. Mə'lumdur ki, bizlərdə oğul atanın hüzurunda oturmaq, xörək yemək, danışmaq və qeyrə eybdir. Ondan masəva oğul atadan izinsiz nə ki bir iş görə bilməz, hətta evləne də bilməz. Xülasə, ata oğulu, bir şey kimi, məsələn, çşək kimi özünə təəllüq hesab edib, hər nə öz xahişidir ona əməl elədir və dəxi bunu fikir eləmir ki, gələcəkdə bu adam olub, qəyumsuz iş görəcek. Beləde uşaq nə ki qeyrlərin, hətta özünün ixtiyar və borclarından bixəbər olduğuna atası kimi özündən gücdülərin qabağında ikiqat oluban, özündən zəifləri adam hesab etməməyə adət edər. Xülasə, nə qədər qabiliyyətli uşaq olsa, bizim adətlər ilə oluna tə'limdən insan ola bilməz. Biz övladın yağışı olub, onun axırına çıxıb, insaniyyətlikdən uzaq edirik.

Bunu oxuyan belə qiyas etməsin ki, biz deyirik uşaq atanın sözüne baxmayıb, o buyurduğuna əməl eləməsin. Bu halda ki, bizim malımız və qeyrə düşməni artır, uşağı dəxi bərk saxlamaq gerek ki, düşmənlərimizin ləzzətli görünən adətlərinə öyrənməsinlər. Pəs, biz deyirik ki, yumruq, sille ortalıqdan çıxsın, uşaq ilə adamyana rəftar olsun ki, özü yaxşını yamandan dərk edib, bəd əmələ mürəkib olmasın. Qardaşlar, hökumət, ya dövlət və qeyrə ilə adam insan olmaz, hər kəs öz vücudunun qədrini bilib insaniyyət ixtiyar və borclarını əda etmək ilə insan olur. Beləde əvvəl gerek insan olub, sonra dövlət və qeyrə axtarmaq.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Böyük şəhərlərdə nə qədər artıq mal saxlansa, onun südü ol şəhərdə sakin olanlara çatmır. Çünki xörəklərin hamısından, ələlxüsus, uşaqlar üçün mal südü yaxşıdır, ona binaən indi quru süd qayırılır ki, un kimi olur. Bundan ötrü təzə südü süzüb, böyük, ağzı bərk möhkəmlənmiş qazanların içində 35 dərəcəyəcən qızdırırlar. Beləde südün suyu mürür ilə buğa dönüb, rədd olur və qazanın içində süd quruyur. Belə südü dəmir qutularda bir neçə il saxlamaq olur və haçaq onun üstə su tökəndə təzə süd əmələ gəlir.

* * *

Avropa əhli indi çox qarğıdalı, yə'ni peyğəmbər buğdası ekir. Yazırlar ki, onun üstə bir qurd əmələ gəlib, ona çox zərər edir və bu qurd öz toxumunu peyğəmbər buğdasının yerin üstə quruyana budaqlarının içinə qoyur ki, onlardan gələn il qurd əmələ gəlib. Ona binaən məsləhət edirlər ki, peyğəmbər buğdasını yıqandan sonra onun yerin üstə qalan budaqlarını yandırsınlar ki, onların toxumu tələf olsun.

* * *

Qarğıdalını və bir neçə qeyr otları əkəndən sonra onlar göyərəndə qarğa və qeyr quşlar onları didib tələf etməməkdən ötrü məsləhət edirlər ki, onların üstə tor çəksinlər və onun altına ağaclar vursunlar ki, tor yerin üzündən bir çərək hündür dursun.

* * *

Avropa əhlinin üç qism malı olur: süd, ət və işlətmək üçün. Süd malının südü çox, ət az, ət malının ətini çox, südü az olur, işləyən malın ətini, südü az, amma gücü çox olur.

Hər bir qism mal saxlıyan gərək onun ə'lanlanmışlarından götürüb, öz malını yaxşılandırınsın və ya öz malının yaxşılarını seçmək ilə onları yaxşılandırınsın. İndi yazırlar ki, süddən ötrü saxlanan malı gərək kiçik olan zaman çox kök saxlamıyasın və məqdur olduqca onları təzə, yə'ni kiçik olan zaman doğuzdurasın.

* * *

Yağışdan bədəni saxlamaqdan ötrü su keçməyən parça qayırıllar və bu cürə parça iki qism olur: ya onu lak ilə örtüllər, ya qeyri əczalar ilə elə edirlər ki, ondan su keçmir. Lak ilə örtülən parça bədəne zərərdir, ona görə ki, bədəndən rədd olan tər və qeyrənin rədd olmağına mane olur. Bu səbəblərə, parçanı qeyr tövrlər ilə su keçməyən edirlər, əzon cümlə yundan və katandan toxunmuş parçanı belə su keçməyən edirlər: zəyi suda əridib, onun içinə mel, yə'ni uqçolalarda taxtanın üstə yazmaqdan ötrü işlənen ağ torpağı salıb, bunun içinə bir neçə dəfə zikr olan parçaları salıb çıxarıb, sonra isti suda əriniş, yə'ni köpüklənmiş sabun suyuna salıb çıxarıb, təmiz su ilə yumaq ilə.

MƏKTUBAT

Ey bizi həcv qılan şairi-dövrani-Əzim,
Seyyidi sərvəri sordari-süxəndani-Əzim
Dəhri-gülzarı ara bülbülü-xoşxani-Əzim,
Əzizim, iki gözüm, cəddinə qurban, Əzim!

Şə'ni-üzmədə əgər biz deyilik özmi-rəmim,
Abi-heyvan dəgisen biz daxi gəssəq həmim,
Seyyidin təbi kəramətli olur, nəfsi səlim,
Nə rəvadir dəyəsən hərzəvi hədyan, Əzim?

Sən əgər ali-Əlisen, hanı qeyrət, de görüm,
Haşimisen, qüreyşisen, hanı qeyrət, de görüm,
Allah, Allah, nədi bir boyle qəşavət, de görüm,
Sakit ol, sammit otur, sən demə biman, Əzim!

Cəddini mədh edən vəqə, oya alicənab,
Niyə qamına düşər sancı, edərsən təbii tab,
Sən də mən kimi gözün yaşını tök, başını çap,
Cəddini yaxşı tanı, mərəbəsən qan, Əzim!

Aç bəsirət gözünü şahı-şəhidanə tərəf,
Baxılan Kərbübelə səmitinə meydana tərəf.
Məhliqə canları gör tiği-cəfa ilə tələf,
Gör ki, sən də olusan qamına qoltan, Əzim.

Şur başında əgər olsa, bilirən ki, nə var,
Eşq gülzarına gəl, seyr elə bir, keçdi bahar,
Qumrivü bülbülü cuğdü necə gör zarü fəkar,
Eşq soltanına olmuşlar əzaxan, Əzim.

Gör desəm həcv sənə, cümlə müsəlmanə dəgər,
Zəmm daşın gər atam, şişeyi-imanə dəgər,
Bədəne hadis olan sədmə, yəqin, canə dəgər,
Nə edim, çarə nədir, cuş qılır qan, Əzim.

Hüsnü-xüliqi bizə mə'lum idi Mirzə Həsənin
Yox lüzumi o cənabə dəxi iqrar sənin,
Mənbei-feyzdir əlomlə, kani kərəmin,
Mədəni-elmü ədəb, məlcəi-irfan, Əzim.

Kim deyir rus dili bid'ətdir ələmarə,
Cəhili əlsinələr xiclətdir ələmarə,
Hər dilin mə'rifəti izzətdir ələmarə,
Mə'rifət elminin kim cüyəyir kətiman, Əzim?

Dəxi bihudo danışma sən, öya paknihad,
Nəfsi-əmmarə ilə Hadi kimi eylə cihad,
Hüzn ilə qan-yaş axıt, eyləgilən cəddini yad,
Nariza olmaya ta şahı-şahidan, Əzim!

DƏR ŞƏRAFIYYƏTİ-İNSANİYYƏT

Əvvələn, bəni-noi-bəşər üçün fəzdir ki, özünü və öz sənəini tanıyandan sonra öz vücudunda olan əvalimi və iste'dadı diqqəti-tamam ilə dürüst mülahizə etsin ki, xudavəndi-əliyyül-ə'la onun zəif və nəhif sayılan bədənində nə əzim olan əvalimlər və onun zəməirində nə ən-və-ənva ələimlər ibda' və icad buyurub, hansı ki, onun qüvvətilə insan qadirdir hər bir növ sənaye'i-əcubə və məhbubə və hər bir qism övzaati-müxtəlifələr ibda' və ixtira etməkləyə.

Məşhur sözlərdəndir ki, aləmdə elm iki qismdir: biri elmi-bədən və birisi elmi-din. Məsələn, aləm nasutdan və elm bədəni-lahutdandır, yə'ni elmi-din qalıb və elmi-bədən ruh misalındadır. Bu mə'naya ki, kişinin dini ikmala yetişir ibadət ilə və ibadət kamil olur mə'rifət ilə və mə'rifət şəxs üçün aid olur elm ilə və hakəza elm əməl ilə və bunların qəmusu mənətdür bədənəin səlamət olmağına və bədənəin səlamət olmağı bağlıdır məişəti-dünyaya və bu məişət hərgah vüs'ət ilə məqdür olsa, bədən üçün səlamətlik və rahatlıq artıcaq olur. Bədən ki, səlamət və rahatlıqda oldu, ruhaniyyət ilə ibadətlər edib və təkmilidin onun üçün hasil olub, özünü məqami-həqiqətə yetirəcək. Və mülahizə edirik ki, bu məişətin vüs'ətindən ötrü aləmdə əsbablar tərtib olunub. Belə ki, bu əsbabların iste'malı ilə, cəmi ona mübaşir olan əşxaslar məqami-rahətliyə yetişib və məratibi-ə'laya və dərəcəti-irtifaya çatıblar. Və hərgah dürüst təəmmül etsək, müşəxxəs olur ki, hər iki elm ibarət imiş elmi-məişətdən. Və bir də çün xudavəndi-əliyyül-ə'la bizləri şö'bə-şö'bə və firqə-firqə ki, məqami-icada gətirib, məhz budur ki, bir-birimizə elmlər və ədəblər və o sənətləri ki, insanı vüs'əti-məişətidən ötrü lazımdır, zahiri və batini öyrədək, tainki bir-birimizdən bəhrəmənd olub və bu aləmi-kövni-fəsadi ki, indi aləmi-tərəqqidir, məqami-təkmil və irtifaya yetişək və mə'lumdur ki, bu ülumatların təhsilindən ötrü nə qədər zəhəmatımız artıcaq olsa, məqsəd və mərama artıcaq yetişirik. Pəs, bu məqamda lazımdır ki, əsbabi-məişətin təhsil və vüs'ətindən ötrü qayət inbisat ilə zahir və

batınlərimizi bir edib və məbane' xətilər məsarif edib, hər növ ilə məşğul olaq elmi-mə'rifət təhsil etməyinə, ta bəlkə sair millətlər kimi bizlər də özümüzü məqami-tərəqqi və məratibi-ə'laya yetirib elmi-həqiqət və hikmətdən bir şey idrak edək. Əfsus ki, cəmi millətlər piş-qədəm olub və məşəqqət və təkəllüfati-ülumata mütəhəmmil olub, nə fənnunlar ilə məqamati-ülviyyə və dərəcəti-tərəqqiyə yetişdilər və biz islam tayfası hala ehtiyac biyabanında kor-koranə heyran və sərgərdan dolanıraq. Bavücudi-in mühavirət zamanı laf və gəzafımız həddən ziyadədir. Heyf olsun ki, təsəvvürati-batilə və təxəyyülati-naqisə ilə bu cəhalet çölündə qalıb, insaniyyət caməsi bədənlərimizdən məslub olub, elm və ədəb puşışından ari olacaq, yə'ni nə eybi var ki, dairəyi-qürur və mədəniyyətdən xaric olub və bu cəhalet tilsimini sındırıb, bizlər də sair millətlər kimi təhsili-elmi-mə'rifət ilə özümüzü gəncineyi-məqsədə yetirib, pakizə olan sənaye-i-ülumatları və əsbabları bizlər də dünyanın üzündə yadigar qoyub və onun iste'malı və mübaşirətilə bizdən sonra vücuda gələnlər rahatlıq məqamına yetişib və bizimçün tələbi-məğfirət edib və sair nədan olan qövmülərə o əsbabın vücudu ilə iftixar edib, məqamati-tərəqqiyə vasil olalar.

Heyhat, heyhat, ey bəsa arzu ki, xak şəvəd¹.

ŞUŞA QALASINDA OLAN ƏXBAR

Rəbiüssani ayının 20-ci günü bir seyyidə övrot bir baqqalın yanına 5 put düyü gətirir satmağa. Baqqal düyünü çəkəndə qul verib² onu 3 put hesab edir. Hərçənd seyyidə fəryad edir ki, mənim düyüm 5 putdur, amma baqqal qulaq asmayıb onu qovur. Seyyidə ona nifrin edir ki, Allah sən məni yandıran təkni səni də yandırsın. Haman gecə baqqalın dükənina od düşür və onun meymənətindən 40 bab dükən və 2 dəst imarət və o dükənlərdə olan əşxasların şeylərinin nisfi bit-tamam yanib, tələf oldu. O dükənlərin və evlərin sahibləri Səfi bəyə və Hacı Rzaya və orada sakin olanlara təxminən yüz min manat zərər yetişdi. Zikr olan baqqal, onun oğlu və bir neçə hammal dükənlərdə yanib, vəfat etdilər. Və bir də erməni məhləsində bir Harsen gecələr qudurmuş heyvan kimi divanəvar gəzir və hər bir qəviheykəl adam

¹ Bir çox arzular var idi ki, məhv olur.

² Yə'ni: aldadıb

qabağına çıxa, yurtçı heyvanat kimi ona həmlə edir, ta sübhə kimi. Elə ki sübh oldu yuxuya gedir, ta axşam olur, axşam genə bu qəbil.

Bu ayın 15-də şəhərin qərbi tərəfinə yarım arşına yavıq qar gəldi və çox soyuq oldu. Və bir də bir türkmən Cavanşir mahalında bəd-güman olub öz övratının və bacısının başını kəsib. Sonra boynuna alıb ki, mən öldürmüşəm.

Hadiyül-Müzillin Qarabağı

Qalada yanğı olmağına sözüüm yox, lakin onun səbəbi barəsində lazım bilib ərz edirəm ki, əgər hər bir şəriətdən xaric iş görənlə Allah qəzəb eləsə, görəklə bu halda bizim hamımıza qəzəb eləsin və bir də tutalım. zikr olan baqqala seyyidəni aldatmaqdan ötrü və cənabani-Səfi bəyə və Hacı Rzaya mərsiyəxana pul verməməkdən ötrü və ya imam əhsanı paylamamaqdan ötrü Allah qəzəb eləyib. Görəsən biçərə hammalları və dükanlarda sakin olanların taxsırı nə imiş?

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Bir ay bundan irəli qəzetlər yazmışdılar ki, İran dövlətinin Rəşt şəhərinə taun naxoşluğu düşüb. Bu səbəbə bizim Badkubədən iki həkim və Tehrandan bir neçə firəng həkimi oraya göndərilmişdi ki, ol naxoş olanlara baxıb həqiqət eləsinlər zikr olan naxoşluq taundur, ya yox. Bizim Badkubə həkimləri qayıdıblar və deyirlər ki, ol naxoşluq taun deyil. Lakin Tehrandan göndərilən həkimlər deyib ki, taun naxoşluğudur. amma indi şiddət etmədiyinə səbəb budur ki, isti düşüb və əgər gələnlə qışacan qalsa, ol vaxtda şiddət edəcək.

Dövlət məsləhətəxanası qət edib ki, Rusiyada hasil olan tənəkəni və neft cövherini yaxşılandırmaqdan ötrü gələnlə 1878-ci ilin ibtidasından, yə'ni yanvarın əvvəlindən neft cövherindən aksiz xərci heç alınmasın və Rusiya yerində hasil olan papiros tənəkəsinin hər bir qisminin girvənkəsindən 24 qəpik, papirosun 100-ündən 15 qəpik, siqarın 100-ündən 60 qəpik. qəlyan tənəkəsinin girvənkəsindən 2 qəpik bəndəröl pulu alınsın. Qeyr yerlərdən Rusiyaya gətirilən tənəkədən tamojna xərcini belə artırınsınlar: hər puta keçmişdə alınan 4 manat 2 abəstə əvəzinə 14 manat alınsınlar.

“Pravitelstvenni vestnik” qəzeti yazır ki, bizim Rusiya dövləti təzədən 15 milyon funt sterlinq (bir funt sterlinq 8 manatdır) borc edib.

Yazırlar ki, Çin məmləkətinin şimal tərəfində elə bərk açıqdır ki, hər gündə bir neçə yüz adam acından vəfat edir. Uşaqları satın alan olmadığına onları ata-anası öldürür.

“Əndipindas Belği” qəzeti yazır ki, mayın 14-də Hollandiya məmləkətinin Ğağa şəhərinə xəbər gəlib ki, Hindistan deryasının cəzirlərində sakin olan Açı tayfasının sərkərdələri Hollandiya məmləkətinə müt'i olublar, ona binaən cəng qurtarıb.

Açı tayfası islamdır, bir neçə ildir ki, onlar ilə Hollandiya cəng edirdi.

Zikr olan qəzet yazır ki, Afrika qit'əsində vəqə olan Transvaal hökuməti İngilis dövləti zəbt edib.

“Naş vek” qəzeti yazır ki, dövlət məsləhətəxanası qət edib ki, bundan sonra padşahlıq qulluğuna girən kəslər əlahiddə imtahan olunsun və bu imtahan necə olunsun – qaydasını yazmaqdan ötrü əlahiddə komisyon bina olunub.

Tiflisdə Ərdəhan qalasını bizim rus əsgəri almaqdan ötrü iki gün sadyanalıq ediblər və bu zaman zəxmədar olan əsgərlər üçün 6 min manat cəm olub.

Şekidən "Kavkaz" qəzetinə yazırlar ki, bu il növqan çox yaxşıdır: buğdanın putu 3 abbasiya, darının 2 abbasiya satılır. Hərçənd barama da çoxdur, amma çox ucuzdur və buna səbəb budur ki, cəng olduğuna barama alan firənglərin yolu bağlanıb.

Rəst şəhərinə taun naxoşluğu düşüb xəbəri çıxdığına Badkubəyə hökm gəlib ki, Əfşəran nımcəzirəsində karantin bina olunsun ki, hər İrandan gələn gəmi öz malı və miniyi ilə belə əvvəl orada iki həftə qalıb, sonra Badkubəyə gəlsin.

Mə'lumdur ki, cəng olan zaman kağız pulu qiymətdən düşür, amma Peterburq qəzetləri yazırlar ki, hərçənd bu halda bizim 825 milyon manatlıq kağız, yə'ni əskinas pulumuz var və indi bizim Rus dövləti Osmanlı ilə cəng edir, lakin kağız pulu ol qədr qiymətdən düşməyib və buna səbəb budur ki, davadan irəli bangların çoxu bankrot, yə'ni yoxsul olduğuna xalq onlara bəvər etməyib, pulunu əlində saxlamışdı. Elə ki, dava başlananda kağız pulu bir az qiymətdən düşdü, hamı istədi ki, o kağızlardan alıb, sonra baha satsın. Bu səbəbə zikr olan kağızlar qiymətdən düşmürlər.

E'LAN

Bir cavan rus ki, Badkubəyə təzə gəlib və özü türk dilini danışmağı bilir, istəyir amil, yə'ni prikaşçik olsun. Hər kəs onu saxlamağa xahiş edərsə, "Əkinçi"nin idarəsinə xəbər eləsin.

Qubernski pravleniyamın mətbəəsində təb' olunub

С разрешения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления

Fi 23 cəmadiyyülxir,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pənçənba günü

Fi 23 iyun Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi - 3 manat

6 aylığı -

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lanınama və məktub göndərən qəzeti çap eləmənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Hasan Məlikzadə Zardabi.

Fikrimiz budur ki, bu yayda Tiflisdən cənab qubernatora xalqa mə'lum eləməkdən ötrü göndərilən tellərin əlahiddə çap elədiyi qəzet ilə belə göndərək.

Cənab şahzadə sərəsgər, Qafqazın ixtiyarında hesab olunan general Abdullah ağa Bakıxanov Bakı quberniyasına gəlib, Quba şəhərində olan zaman Qafqazda zəxmdar olan əsgərlər üçün oranın müsəlmanlarından 233 manat siyahı ilə cəm edib, iyun ayının 3-də cənab qubernatora göndərib və cənab qubernator o məbləği və siyahını cənab sərdarın övretinin qofmeysteri Tolstoya göndərib ki, zəxmdar olanlara məsrəf olunsun.

DAXİLİYYƏ

Hər kəsin öz dili ona artıq xoş gəlir. Bu səbəbə biz "Əkinçi" qəzetini bina edəndən sonra onu Osmanlı və İran məmləkətlərində çap olunan qəzetlərin, əzcümlə Tehrandə çap olunan "İran" qəzetinin idarəsinə göndərib iltimas elədik ki, onlar da öz qəzetlərini bizə göndərsinlər. Amma İran qəzetinin idarəsi bizə məhəlgüzar olmadı. Bu səbəbə indiyəcə "İran" qəzetini görməmişdik. Bu həftə bizim dostlardan birisi Tehrandan "İran" qəzetinin bir nüsxəsini ki, rəbiüssaninin 9-da çap olunub bizə göndərilib. Ona binaən lazım bilib ol qəzetin bərsində bir neçə kəlmə danışacaqıq.

Bu halda ki, tamam dünya biz müsəlman tayfasının işlərindən danışır, bizim müsəlman məmləkətində çap olunan, İran əhlinin bircəsi "İran" qəzeti görün nə danışır.

Xəbəri-teleqrafi və qeyrə fəslində Azərbaycan, Xorasan, İsfahan və qeyr İran vilayətlərindən gələn tellər çap olunub ki, guya dünyada Parij, London, Peterburq və qeyr Avropa şəhərləri yoxmuş və zikr olan tellərin xəbərləri belə xəbərlərdir: Filan yerə yağış yağıb, növqan yaxşıdır və mərdüm asudə bəduaguvi-vücuti-mübarəki-ə'ləhəzrəti-əqdəsi-hümayun məşğulənd. Sonra cənab rəisi-küllü-darültəbaə və darülcürcümevi-məmaliki-məhruseyi-İran Səni'üddövlə Məhəmməd-həsən xan ("İran" qəzetinin münsisinin ismi və ləqəbidir) Mədinə şəhərində İran hacıları ilə Osmanlı və ərəblər elədiyi duadan bir neçə kəlmə danışıb qəzetin başisinin üstə ki, olsun bir vərəq bir çərək (tamam qəzet vərəq yarımdır) Tehran şəhərinin tarixini yazır.

Ey Səni'üddövlə, fədayət şevəm, qəzetin tarix ilə nə işin var? Məgər dünyada qeyr xəbər yoxdur ki, qaramal yediyi xörəyi sonra gövsəyən kimi, keçmişdə olan işləri dərviş kimi müştərvüzə nağıl edirsiniz və bunu fikir eləmirsiniz ki, o işlər yaxşı olsaydı, biz bu günə qalmaz idik? Heyhat, heyhat!

Əzizim, qəflət yuxusundan oyanıb, Avropa tərəfinə tamaşa edin, yoxsa sonra... əlacı-vaqəə piş əz vüqu' bayərd kərd!

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Ərəbistan isti və susuzluq olduğuna onun kəndləri ki, su olan yerlərdə vəqədirlər, bir-birindən çox aralıdır. Çünki uzaq yolu ancaq yeyin at ilə getmək olur, ona binaən ərəblər qədim zamandan bəri öz atlarını yaxşılandırmaq fikrində olublar. Bu səbəblərə Ərəbistan atı çox yaxşılanıb, ətrafda olan yerlərin atlarını həm yaxşılandırır ki, İranın və Türkmanın atları da yaxşıdır.

Əgərçi bizim Qafqaz vilayətində tavana ilxı sahibləri yaxşı aygır saxlamaq ilə öz atların ə'lalandıra bilir, amma kənd əhli ki, 1-2 madyandan ziyadə saxlaya bilmir, yaxşı aygır da saxlaya bilməz. Belədə bizim atları gün-gündən yaman olmaqdan mühafizət etməkdən ötrü

¹ Hadisənin əlacını görərk o baş verməzdən övvəl edosən.

məsləhət olunur ki, hər kəndin əhli birləşib 1-2 aygır alıb hər madyana basdırandan bir cüz'i məbləğ, məsələn, bir manat almaq ilə təzədən pul cəm edib təzə aygır alsın. Və bir də çünki bizim adam başısoyduqluq etməyə adət edib, ona binaən ola bilər ki, o bir manatı verməyə də heysilənsin. Belədə dəxi yaxşı olur ki, hər camaat 5-6 manat yığmaq ilə hər bir uyezd ildə bir neçə yüz manat cəm edib, ildə bir dəfə yaxşılanmış dayları və ya atları yıgıb, onların çox yaxşılarını sahibinə versin ki, belədə hər kəs öz atını yaxşılandırmaq fikrinə düşər.

Bir neçə dəfə yazmışıq ki, Rusiyada qaramalda bir naxoşluq olub ki, ona Sibir taunu deyirlər. Bu naxoşluğun nişanları budur: heyvanın gözləri qızarıq və onlardan qəliz yaş tökülür, dili ağ və quru olur, nəfəsi çox ağırlıqla alır, xörəyi qaytarıb dübarə çeynəmir, ayaqları əsir, qulaqları sallanır, tükü pırdadır, qarnı şişir.

Çünki bu naxoşluq yoluxmadır, ona binaən görə belə naxoşlayan heyvanı sürüdə aralayıb, əlahiddə saxlamaq və əgər ölsə, onun cəmədəyini dərisi ilə belə kənddən kənarında bir yerə basdırmaq ki, onu heyvanat yeyib, sürünün qeyr mallarına dəyib onları da naxoş eləməsin.

Qənd qayırmıqdan ötrü böyük zavodlar tə'mir olunur və onun məşinləri baha olduğuna onu hər kəs açma bilmir. Və bir də böyük zavodlarda çuğundur, sümük kömürü və qeyrə çox işləndiyinə, onları zavodun yavıqlığında hasil etmək olmadığına onları qeyr yerlərdən gətirillər. Bu səbəblərə qənd baha əmələ gəlir.

İndi Russo adlı hükəma bir qayda ilə qənd qayırır ki, 1000 manat pul ilə də belə zavodu açmaq olur. Ona binaən ümid var ki, gələcəkdə hər bir kənd əhli özünə mürebbe bişirən kimi, özü üçün qənd də qayırın.

Russo qəndi belə qayırır: çuğundur kökünü əzib, sıxıb, üstə su töküb, genə sıxıb, sonra bu suya qarğa duzu qarışdırıb (300 misqal suya bir misqal) 100 dərəcəyəcən qaynadıb, onun köpüyünü atıb, suyu bir tövr ilə duruldub, onun içinə təmiz dəmir pası (hümzi-əvvəl) töküb (100 misqal suya 6-7 misqal pas) təzədən qaynadanda su bilmərrə saf olur. O vaxtda onu süzüb bir təmiz qazanda quruyuncan qaynadanda ondan qənd hasil olur.

Tehrandan bizə yazırlar ki, qızıl mə'dəni barəsində danışılan sözlər yalan oldu.

MƏKTUBAT

Məktubi-mənzumeyi-əhaliyi-Şamaxı

Əssalam, ey əhaliyi-zişan!
 Ey olanlar bəla oxuna nişan.
 Nə bəla? Cəhlü dərdi-nadanlıq,
 Ey tutan cəm'ini pərişanlıq!
 Neçə müddətdi kim, Həsən bəyi-zar,
 Hüsni-tədbir ilə o fəxri-kibar,
 Öz qədimi lisanımızda həman
 Qəzəta çapımı edib ünvan.
 İzn hasil qılıbdı dövlətdən;
 Biz görək dəm uraq səadətdən.
 Özüno gərçi yoxdur fəidəsi.
 Leyk var xəlqə feyzi-zaidəsi.
 Feyzi-əvvəl budur ki, müxtəsəri,
 Yetirir ol cənab hər xəbəri.
 Oluruq həli-ələmə vaqif,
 Bu bizə bəs deyilmi, ey arif?
 Feyzi-sani budur ki, hikmətdən,
 Şərhi edir kəşbdən, ziraətdən.
 Əkibən elm toxumunu o cənab,
 Məzrəi-ələmi edir sirab.
 Ol bizə bir səhabə-rəhmətdir,
 Baisi-abruyi-millətdir.
 Gərçi hər dildə var qəzetlər çox,
 Bizə ondan və leyk fəidə yox.
 Bilmirik rus, ya firəng dili,
 Hər dilin rəmzini öz əhli bili.
 Bizdə yox rus, həm firəngi səvad,
 Olmuşuq türki, farsiyə mö'tad.
 Onu da hiç bilmirik kamil,
 Əksəri-xəlq avamdir, cahil.
 Pəs "Əkinçi" bizə münasibdir,
 Qiyməti yaxşı, mali-kəsibdir.
 Pəs "Əkinçi" cəlalımızdı bizim,
 Baisi-ibtilahımızdı bizim.
 Səy edin, ey gürühi-niksifat,
 Etməsin ta bizim "Əkinçi" vəfat.
 Sonra güydən əgər yəno İsa,

Edə bilməz o mürdəni əhya.
 Ey "Əkinçi" xirid edən kəslər,
 Verməso congden "Əkinçi" xəbər,
 Qəzəto tərkini etməyin zinhar,
 Nə görəkdir bizə o noqlü gəzar?
 Qadağandır o növ səhəbtələr,
 Əşidib pəndlər, nəsihətlər,
 Biz görək səy edək möişət üçün,
 Sən'ətü kəsb üçün, ziraət üçün.
 Kimi mane' deyil nəməzimizə,
 Sümmü tothirü dəstəməzimizə.
 Neylirik biz ki, kimdi sorəsgər,
 Nə vəzirik, nə münşiyi-ləşkər.
 Bu qəder fəhm edin ki, dövləti-Rus,
 İmperatori-mə'dələtmonus
 Görüb Osmanlının xətalərini,
 Fəqərə əhlinə cəfələrini,
 Bir zaman qıldı çox nəsihətlər,
 Etmədi ol gürühi-zülmə əsər.
 Gəldi dəryayi-qeyrəti cəşo,
 Etdi amadə ləşkəri tuşo,
 Türk ilə verdi cong üçün forman,
 Oldu amadə ləşkəri-pərran.
 Fəxrimizdir əgər ola qalib,
 Görək olmaq duayə biz talib.
 Çün bizə ol vəliyyi-nc'mətdir,
 Mə'dəni-lütü əbri-rəhmətdir.
 Bundan əqdəm ki, şahı-çərxi-sərir
 Etməmişdi bu ölkəni təsxir,
 Həmi xanlar öləndə qalmışdıq,
 Zülmü bidadən saralmışdıq.
 Yox idi munca malü dövlətimiz,
 Gündə öldən gedirdi hörmətimiz.
 Bir tulaya satardı xan bizi,
 Tapmayırdı əkinçi bir öküzü.
 Vardı qarğı, qəmişdən evlərimiz,
 Bir qədəkdən olurdu zivərimiz.
 İndiki, ağızımız çatıb çörəgə,
 Heyfdir adımızda olsa ləkə.
 Dövlətdən bu şahı-zişanın,
 Bilmirik dərini bu dövrənin.
 Şükrillillah qurtarmışıq qəmdən,
 Oldu əsədə rənci-ələmdən.
 Seyyida, ey səramədi-şüora,
 İmperatürə cəylə xeyr-dua,
 Həqq bunun ömrünü ziyad etsin,
 Xatirin fəthlərlə şad etsin.

İyun ayının 8-ci günü Şamaxıya Qubadan gələn süvarilərdən iki nəfər süvari məst olub, birisi öz yoldaşın xəncər ilə öldürdü. Ölən şəxsin adı Hüseyn bəydir və özü valantr, yə'ni öz xahişi ilə gedirmiş və öldürəni hələliyə tutublar.

Şamaxıya neçə vaxtdır ki, hər gündə yağış yağır və yerlər təzədən səbzü xürrəm olub. Hava bahardan yaxşı keçir və çaylarımızın suyu artır. xüsusən ki, Pirsəid çayı Nəvahi ətrafını sirab edib. Və dünən iyunun 8-də qapanda ə'la unun putu satıldı 14 şahıya, Şamaxının füqəraları çox şad oldular.

Şamaxının bağlarında neçə ildir ki, bir növ ilə qurdlar əmələ gəlir. Onlar əvvəl kiçik olurlar, sonra böyüklənib, ağaclara çıxıb, yarpaqların yeyirlər. hərəgiz ağaclar daha meyvə gətirmir, ənkəbut, yə'ni hörümçək kimi tor çəkirlər. Özləri qara-qara uzun qurdlardır. Şamaxıda adına qum-quma deyirlər.

Bağbanların təvəqqüsünə görə bu keyfiyyəti yazıb "Əkinçi" qəzetindən iltimas edirik ki, bunun əlacını yazıb mə'lum eləsin.

Dünyada qara qurd çoxdur, ona binaən onu görməmiş tanıyıb bilmək və əlacını yazmaq məqdur deyil. Təvəqqə olunur ki, o qurdlardan bir neçəsini tutub bir kiçik şüşə içinə salıb və şüşəni spirt ilə doldurub bizə göndərsinlər.

"Əkinçi"nin axırıncı nömrələrindən belə mə'lum olur ki, müştərilər ondan təzə xəbərlər təmənna edir və "Əkinçi" onların xahişinə əməl edə bilmir. Qardaşlar "Əkinçi" bir tiffi-səğirdir və onun kamala çatmağı bizim ianəmiz ilədir. Pəs gəlin hər birimiz özümüzü ona vəkil hesab edib. onun tərbiyəsində sə'y, hümmət edib müəllimindən iltica edək ki, "Əkinçi"ni qeyr qəzetlər kimi həftədə 1 və ya 2 dəfə çıxart-sın. yoxsa iki həftəlik qəzətdən hər gündə çıxan xəbərləri istəmək eyibdir və bir də "Əkinçi"də yaxşı xəbərlər həmişə olur, amma ona biz məhəl qoymuruq. Məsələn, xəbər deyilmi ki, "Mşak" qəzeti yazır: müsəlmanlar üçün elm təhsil eləmək və ittifaq olmaq mümkün deyil, əgər böhtan isə niyə cavab vermirsiniz? Yox doğru isə nə üçün kar eləyib, hərəkətə gəlmirik və ya Tiflis şəhərinin xalqı bir məktəbi-sənaye bina edib ki, orada rus, gürcü, erməni dillərində tə'lim olunacaq, amma müsəlmanları bilmərrə aradan çıxarıblar ki, onların elm kitabları yoxdur.

Pəs "Əkinçi" qəzetində həmişə yaxşı xəbər olur və onun azalma-ğına səbəb biz özümüzük. Beləyə bizə lazımdır ki, təzə il üçün "Əkinçi"nin həftədə bir dəfə çıxmasının, müştərisi artmasının və qiymətinin bəresində məsləhət bina eləyək.

Məhbub Dərbəndi

Keçən il Dağıstanın açlığı bə'zi fürsət axtaran adamları milyonçu olmaq xəyalına salıb, taxıl cəm etməyə başlamışdılar və xalq bu xüsusda çox müztərib olub, özlərindən mə'yus idilər və əgər dövlət kömək edib pul verməsəydi, keçinmək ümidləri yox idi. Amma İrannın ucuzluğu və atəş gəmilərinin tez gəlib taxıl yetirməyi xalqı Allahın kərəminə ümidvar edib, fəqir adamlar qışın fəlakətindən xilas olub, yaz fəslinə vasil oldular.

Təzə arpa Petrovski bazarında keçən bazar günü putu iki abbasıya satıldı. Bu həftə təzə buğda əkiləcək. Ümid var ki, çox ucuz olsun.

Petrovski, iyunun 18-də

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Əgərçi Badkubədə qarantin bina edib, hər İrandan gələn gəmini iki həftə saxlamağa hökm gəlmişdi, amma sonra tel gəlib ki, gəmilərdə naxoş olmasa, onları dərhal buraxsınlar və əgər naxoş olsa, ancaq 3 gün saxlasınlar.

Çünki keçən dəfə Rəşt şəhərinə göndərilən hökimlərin məbeynində orada olan naxoşluq taundur ya yox xüsusunda birlik olmamışdı, ona binaən təzədən Tiflisdən 3 hökim gəlib keçən həftə Rəştə getdilər ki, o naxoşluq nə naxoşluğudur, mə'lum eləsinlər.

Bir neçə gündür ki, Badkubədə külək əsmədiyinə isti çox şiddət eləyib. Adam nəfəsin almağa hava azlıq edir. İsal naxoşluğu artır, uşaqlara çox əziyyət edir.

Mayın 10-da vəziridaxilə təsdiq edib ki, Badkubə şəhərində qərardadı-şəhər işlənsin. Bundan ötrü komisiyon bina olub ki, şəhərdə

mülkü olanların və dadıstəd edönlərin adlarını siyahı eləsin, sonra komısyon onları cəm edəcək ki, şəhər divanları üçün özlərindən calıslər intıxab eləsinlər və bu tövr ilə divanxanalar bina olandan sonra şəhərin hər bir işi, savayı təmirat tıkdırmək, onlara verıləcək.

“Tıflısskı vestnik” qəzeti yazır ki, bu günlərdə gürcü dilində çap olunan “Droeba” qəzeti hər gündə bir dəfə çıxır. Bu xəbəri danışıb zıkr olan qəzet heyfısilənir ki, bizim “Əkıncı” qəzeti tez-tez çıxmır. Amma bunu bilmir ki, bu halda onu iki həftədə bir çıxartmağın da zəhmətınə dözmək olmur.

İyunun 3-də və 4-də Tıflıs şəhərində elə bərk dolu yağıbdır ki, şəhərə 500 min manatlıq zərər olub, əzcuımlə 4 min manatlıq evlərin aqoşkalarınnı şüşələri sınıb. Bağlara həm çox zərər olub. Dolu qoz boyda imiş. Bu dolu şəhərin ətrafında olan kəndlərə və Telav şəhərinə də çox zərər edib.

“Naş vek” qəzeti yazır ki, pravıtelstvuyuşçı Senata okrujnoy sudlar üstə ol qədər ərizə verilib ki, onlara illərlə növbət yetişmir. Bu səbəbə təzədən Senata 20 calıs təyin olacaq ki, işlərə tez baxsınlar.

Starorus şəhərində Borisov adlı genaralın övrəti bir yetim qız saxlayır imiş. Bir gün o qız gedib bir övrətə ərz edib ki, xanımları onu çox döyüb incidir. Bu övrətin ərizəsinə görə prokuror həkim ilə belə gedib o qızı soyundurub onun bədəninə baxıb görüblər ki, haqiqət onun da lında və qeyr yerlərində çubuq nişanı var. Sonra silist başlanıb. Haqiqət olub ki, Borisovun övrəti o qızı sarıyıb çubuq və kondir ilə çox döyürmüş. Okrujnoy sud bu taksıra görə qət edib ki, general Borisovun övrəti Sibirə getsin.

“Kazanski” yeparxialni vedomosti” yazır ki, keçmişdə xristian olan tatarlar qəryəbəqəryə dönüb genə islam olub keşişlərini çıxarıb, molla gətirib, kilisələrinin yanında məscid bina edirlər.

“Pravıtelstvenni vestnik” qəzeti yazır ki, hökm olub ki, Rusiyanın öz xalqından 200 milyon manat borc alınsın, yəni ol qədər kağız pul kəsilsin və bu kağızların üstə belə yazılacaq: Osmanlı cəngindən ötrü.

Telav şəhərindən “Tıflısskı vestnik” qəzetinə yazırlar ki, doduy ləzgıları yağı olubdur xəbəri buraya çıxandan sonra işlər çox pərişan olmuşdu. Amma indi xəbər gəlib ki, onları sakit ediblər. Ona binaən indi çox əminlikdir.

“Odesski vestnik” qəzeti yazır ki, Peterburqdan oraya zəxmdar olan əsgərə kömək eləməkdən ötrü gələn övrətlər başlayıb türk dili öyrənirlər ki, zəxmdar olan Osmanlı əsgəri də onlara rast gəlsə kömək eləsinlər.

London şəhərində çap olunan “Ekonomi” qəzeti cəngin dövlətə zərər olmağını belə sübut edir: 25 illik müddətdə Avropa əhlindən cəngdə vəfat edib bir milyon 948 min adam və o cənglərə xərc olunub 2413 milyon funt sterlinq ki, hər sterlinq 8 manatdır.

“Mısyon katolik” qəzeti yazır ki, katolik ruhaniləri Məşriq-zəmində hər il 10 min adam xristian edirlər ki, onların çoxu bütperəstdir.

E'LAN

Şamaxı şəhərində Qalabazar məhəlləsində Məşədi Kazım bəy Hacı Ağa Rəhim bəy oğlunun evində sakin olur İran səfəhsindən bir kəhhali-kamil ismi-şərifləri Mirzə Abbas Hacı Hüseynov. Göz kəsməkdə və kəhhallıq elmində ustadi-kamil olmağı xüsusunda əlində çox şəhadətnamələri var.

Hələ bir müddət Şamaxıda olacaqdır. Ona binaən cəvanib və ətrafdan hər kim xahiş etsə, bismillahl.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернскаго Правленія.

Fi 8 rəcəbülmürəcəb,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pənçənba günü

Fi 7 iyul Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi - 3 manat
6 aylığı -

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

Neçə il bundan əqdəm Badkubənin nefti Mirzoyevin icarəsində idi. Elə ki, bu icarə bərham oldu, neft quyularını bir neçə hissə edib, tək-tək icarəyə verib, hər bir xahiş edənə ixtiyar veriblər ki, təzədən quyu qazsın. Ol zaman Balaxana və Sabunçu kəndlərinin yerləri çox bahalandı. Elə ki quyular çoxlandı və onların bə'zindən neft pəvvarə vurub bulaq kimi axdı, neft qiymətdən düşdü. Keçmişdə xalvarı, yə'ni 20 putu 9 manata satılan neft bir manata, hətta 3 abbasıya satıldı. Bir tərəfdən neftin belə artmağı, bir tərəfdən xəzanə neftdən aldığı aksiz xərci və bir tərəfdən Amerikanın neft cövhəri Rusiyada ucuz satılmağı neft qazanlarının və cövhəri çəkmək üçün zavod saxlayanların işini pərişan elədi. Axırda neft sahiblərinin dad-fəryadı yerinə yetişdiyinə keçən il hökm olundu ki, Amerika cövhərindən 50 qəpik artıq tamojna xərci alsınlar. Ona binaən Amerika zavodçuları keçən il Rusiyaya neft cövhəri gətirmədiyinə Rusiyada Badkubənin neft cövhəri 3-4 manata, hətta 4 manat yarımaya satıldı. Bəvəcudi ki, irəli manat yarımaya güclə satılırdı. Bu səbəbə neft sahiblərinin işi genə yaxşı oldu, neft yerlərinin qiyməti artdı.

Elə ki bu ildən tamojna xərci qızıl pulu alınır və mə'lum olub ki, gələcək ildən neftdən aksiz xərci alınmayacaq, neft yerlərinin qiyməti həddən çıxıb. Məsələn, bir şəxs keçən il 5 desyatin yeri 2 min 5 yüz manata almışdı. 2 ay bundan əqdəm ol şəxs zikr olan yeri 8 adama, 8 min

manata satıb. İndi deyirlər ki, o 8 adamın birisi öz hissəsini, yə'ni səkizdən biri 18 min manata satıb. Və genə deyirlər ki, bir kas bir desyatinin dördəndə bir hissəsini belə icarəyə verib, icarəçi yer sahibinə 2 min manat verib ki, o yeri 12 ilə ona versin, bəşərti ki, bu 12 ilin müddətində o yerdən nə qədər neft çıxsın, onun nisfi yer sahibinin olsun və 12 ildən sonra ol yer orada olan mayəhtaclar ilə yer sahibinə qalsın.

Xülasə, yer alan, yer satan həddən çıxıb. Küçə və bazarlarda məhz neft və cövhər sözü danışılır. Nataryusxanalarda neft yeri aldı-satdı kəğzlarını yazmağa növbət çatmır. Badkubədə sakin olanlar keşişdən tutmuş qulluq əhlinin ədna bəserinəcən, tacirlərdən tutmuş ədna papaqçıya və şam təkənəcən öz işlərini tullayıb, bir neçə adam şərəkət edib Molla Nəsrəddin torba götürüb sarı qayaya bostan uruya gedən kimi, olan-olmazlarını yığıb, Sabunçu bəylərinin yanına yer almağa və ya Qara şəhərə (şəhərdən kənar zavodlar olan yerdir) zavod tikdirməyə gedir ki, bir ya iki ilə sahibi-milyon olsun.

Qardaşlar, çünki biz yer alıb-satan və zavod sahibi deyilik, ona binaən ümidvarıq ki, biz öz elədiyimiz sözlərə qulaq asasınız. Elmidadistəd aşkar edir ki, hər bir malın qiyməti onu alan ilədir, yə'ni alıcı çox olduqca mal baha satılır və genə mə'lum edir ki, bir şey baha satılsa, yə'ni onu xahiş edən çox olsa, ol şey qayıran həm çoxlanır, ta ki, ol şeyə olan zəhmət qədrinə müvafiq qazanc olur. Məsələn, Badkubədə İran papağı az tikilir və əgər Badkubədə və ətrafda sakin olanlar birdən İran papağına həvəs eləsələr, bizim papaqçılar tamam İran papağı tikorlər, hətta qeyr sənətkarlar da İran papaqçılığının nəf'ini artıq görüb öz sənətini atıb, belə papaqçılıq edərler. Belədə İran papağından nəf' görün əvvəl dəfə onu tikənlər olur, sonra meydana girənlər ya irəli elədiyi qazancı edəcək və ya bu zindəganlıq cənginin meydanı papaqtikən ilə dolu olduğuna, onun nəf' iz olmağa görə genə öz sənətinə qayıdacaq. Pəs gözüyümə meydana yügürmək ki, keçən il filankəs manata yüz manat qazanıb, mən də qazanacağam, ağıllı iş deyil. Ola bilər yüyürən ol qədər olsun ki, manata iki şahı qazanca həsrət çəksinlər.

Doğrudur, neft yeri almaq və papaqçılıq eləmək bir deyil. Ona binaən ki, neft hər bir vilayətdən çıxmır ki, o vilayətlərin adamı həm onu qazsın və onlar nələc qalıb bizim nefti alacaq. Amma bunu da yaddan çıxarmamaq ki, neft su kimi bizim yerin altında damar-damar axır. Belədə Balaxanı, Sabunçu, Ramana kəndlərinin yerlərindən neft

çixanda ətraf kəndlərdən həm çixacaq. Pəs gözüyumma Sabuncuya yüyürüb neft yerini qızıl qiymətinə almaq nə lazım? Bəlkə bu küyü ol yer sahibləri çixardı ki, öz yerini artıq qiymətə satsınlar.

Pəs, qardaşlar, biz demirik ki, neft yeri almayın. Yox, alın, Allah sizi pəvvarə vuran neft damarına rast gətirsin. Amma ərz edirik ki, bunu həm yaddan çixarmayın ki, 100 manata milyon qazanmaq xam xəyaldır.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Gilas ağacının meyvəsi 40 qism olur: onların meyvəsi şirin olana albalı, meyvəsi turş olana giləs deyirlər. Giləsin ya toxumunu, yə'ni meyvəsini və ya onun dibindən köklərin üstə bitən budağı dibindən kəsib payızda əkirlər. Giləs ağacı üçün yeri qüvvətləndirmək lazım deyil, ancaq onu narın etmək gerek və bir də giləs dağ yerində torpağı isti. yə'ni gili az, qumu çox yerdə yaxşı pərvəriş edir. Belə yeri narın edəndən sonra toxumları və ya zikr olan budaqları cərgə əkib onların arasında bitən ələfiyyatı yolub, yə'ni alağ edib isti olan zaman sulamaq gerek. 3 ildən sonra, yə'ni bu kiçik ağaclar barmaq boyda olanda yaxşı meyvə gətirən ağacın budağını kəsib bu kiçik ağaclara calamaq gerek ki, onlar da yaxşı meyvə gətirsin.

Gilas ağacını qələm də etmək olur. Bundan ötrü baharda yaxşı meyvə gətirən ağacın budağını kəsib, bir qaba su töküüb, onun içinde 20 günəcən, yə'ni budaqdan yarım kərəh uzunda köklər əmələ gəlincən saxlayıb (su gerek dəyişilməsin) sonra yeri narın edib onu basdırıb, budağın yerin üstə qalan ucunu bıçaq ilə elə kəsənsən ki, onun üstə birçə qönçə qalsın. Sonra onu tez-tez sulamaq gerek ki, qurumasın.

Gilas ağacını elə yetirmək olur ki, onun meyvəsinin tumu olmasın. Bundan ötrü zikr olan qayda ilə toxumu əkib, bahar olanda, yə'ni ağac yarpaq açmamış o kiçik ağaclardan birçə budaq olanı iti bıçaq ilə başdan dibinə, yə'ni kökünəcən bərabər yarib sonra nazik çub ilə məsələ, kibrit ağacı ilə o budağın içinde olan qara yumşaq hissəni təmiz çıxarıb, budağın 2 parasını bir-birinin üstə qoyub, bıçaq kəsən yeri bağban yapışqanı ilə (ağac calananda istənen) üstün yapışdırıb, yun sapı ilə bağlayıb, budaq yarpaq açanda sapı açmaq gerek, belə ağacın tumunun yerində su olur.

Gilas ağacının bir bələsi kətrə çox olmaqdır. Belə məsləhətdir ki, kətrəni bıçaq ilə kəsib onun yerini su və sabun ilə yara sağalınca yuvasan və bir də giləs ağacının budaqlarının üstə kiçik qara qurd əmələ gəlir ki, ağaca zərər edir. Onları belə tələf etmək olur: bir girvənkə smalaya 16 girvənkə kükürd qarışdırıb, bir saxsı qab içinde əridib, sonra onu yumurta boyda parçalar edib, soyudub, yaş bəlim ilə belə giləs ağacının altında yandırıb onun tütüsünü qurdlara verəndə onlar qəşş edir. Bir saatdan sonra ağacın üstə su çiləyəndə qurdlar su ilə tökülür. Və əgər bu qurdlar qeyr yerdə əmələ gəlib giləs ağacına çıxırsa, yaxşı olur ki, giləs ağacının dibinə smala ya qəliz neft sürtsənsən ki, qurd ona çixa bilməsin.

Hər vilayətin yeri az, xalqı çox olduqca orada yerdən hasil olan şeylər baha olur və xalq artıq qənaət edir. Bu səbəblərə Çin məmləkətinin əhli çox darlıq çəkib artıq qənaətçi olub. Yazırlar ki, Çin məmləkətində xalq siçan əti yeməyə elə adət edib ki, siçanın birisi bir abbasıya satılır. Ona binaən indi İngilis vilayətində bir icma bina olub ki, Çin vilayətinə siçan aparsın. Yazırlar ki, bu icma çox qazanc edəcək.

Ağac talaşası və yongusu əgərçi yaxşı yanır, amma tez yandığına onlardan heylə isti əmələ gəlmir. Bu səbəblərə Peterburqda bir şəxs onlardan artıq nəf' olmaqdan ötrü onları suya salıb, xəmir tək edib, ondan kərpic kəsib, qurudub, sonra yandırır. Yazırlar ki, bu kərpic odun kimi yanır və ondan yaxşı isti əmələ gəlir.

MƏKTUBAT

Rəst şəhərindən. Əbrişim novğanının xüsusunda yazmışdıq ki, qurdların hamı qismi yaxşıdır, amma yağış gəlmir. Rəbiüssani ayının 22-dən sonra bir neçə dəfə yağış yağdı. Əgərçi onların soyuğu olmadı, amma genə novğan xarab oldu, qurdlar tələf olub, toxumadı. Kağızı, yə'ni 1 dəfə və 2 dəfə çixan toxum Xorasan tərəfinin toxumundan yaxşı oldu. 2 dəfə çixan bir dəfə çixandan yaxşı oldu. Amma dürüst mə'lum olmur ki, bildir yaxşı olmuşdu, ya bu il. Ona binaən ki,

maliyyat dərindən novğanı olan da deyir olmadı, olmayan da deyir olmadı. Amma bizim nəzərimizdə gələn bu il bildirdən yaxşıdır, yə'ni ipək artıq olub. Amma bildir baha qiymətə satılır idi. Bu il alan yoxdur, ucuzdur. Bu hesaba binaən xalq üçün bildir bu ildən yaxşı idi.

Qərək mə'lum olan novğanın xarab olmağı həm toxumdan, həm havadan oldu. Ona binaən ki, bə'zi toxumlar ki, naxoşluq görməyən yerdən gətirmiş idilər, onlardan az xarab oldu. Məsələn, bir Məhəmməd ağa nam İsfahani üçün türbət tərəfdən toxum gətirmişdilər. Hər kəs aldı çox yaxşı oldu. Belədə mə'lum olur ki, bu xarab olanlar havadandır. Amma Xorasan tərəfinin toxumları tamam xarab oldu. Mə'lum ki, onlarda eyib var imiş. Amma nəzərə gələn bu halda 2 dəfə çıxan toxum novğan etmək üçün hamı toxumlardan məsləhətdir: 1) Bu toxum ucuzdur. 2) Tez əmələ gəlir. 3) Yekca nabud olmur, az-çox toxuyur. 4) İki dəfə hasil gətirir.

Əgərçi xalq kağızı toxum kəmhəsil deyib ona dimağ etmir ki, bu toxumdan 10 girvənkə ipək olanda o birisindən 30 girvənkə olur, amma bir neçə ildir ki, qeyr toxumlardan bir girvənkə də olmur. Lakin bundan 10 olmasa, 8 ya 5 olur.

Qərək, bu halda 2 dəfə çıxan toxumların ə'lasından intixab edib, ipək əmələ gətirmək çox məsləhətdir.

İranda qanun olmadığına binaən işlər bu tövr başlanıb ki, doğru və yalanı qanmaq olmur. Doğru deyəndə adəti-xalqa binaən doğru demir, labüd halətə-xalq ilə rəftar edir. Xalqa deyəndə ki, qanun olmasa asudəlik və tərəqqi olmayacaq, deyir: hansı qanundur ki, şəriətdən artıq ola?

Əzizim, qanuni-şəriət hansı öz qaydası ilə dolanır? Qanuni-şəriət üçün iki vəch var: biri ibadəti və biri qanuni-siyasətdir ki, bu qanuni-siyasətə elmi-əbdan və əqli-məaş deyilir, yə'ni zindəganlıq və məm-ləkətdarlıq adabları.

Vəchi-ibadəti də danışmırıq, amma vəchi-siyasəti öz qərar və qaydasına əməl olmur, mövqufdur hər kəsin rə'yinə. Hakimler qanun üzilə hökm etmir. Qərək, çox şuluq və İran xalqı sərgərdandır. Günbəgün müftəxor çox olur, kasıb payimal olur, fəqir əlindən adam tənge gəlir.

Qızıl mə'dəni genə mə'lum deyil nə tövrdür, doğru söz yoxdur. Naxoşluq, həbsə və xirək az-az var. Gündə 5 ta 15 nəfər ölür, amma çoxu uşaq və övrətdir. Hələ dürüst mə'lum deyil ki, bu naxoşluq taun əlamətidir ki, sonra güc gətirəcək, yainki o deyil. İnşallah mövquf olacaq. Allah rəhm eləsin.

Bəni-noi-bəşərin anadan olmağını ağac göyməyinə misal tutublar, necə ki, ağacın toxumundan ağac əmələ gəlib, cavanlıq həddinə yetişib, meyvə, yə'ni toxum gətirib, sonra mürur ilə tələf olur, həmçinin insan anadan olandan sonra mürur ilə cavanlığa yetişib, sonra qocalıb, axırda vəfat edir. Və bir də mə'lumdur ki, meşədə və bağda əmələ gələn ağac bir olmaz. Meşə ağacının meyvəsi turş, kiçik və quru olur, amma bağ, yə'ni bağbanlar saxlayan ağacın meyvəsi şirin, böyük və abdar olur. Əlbəttə, bağ ağacının belə olmağına səbəb bağbanın sə'yü kuşışı, yə'ni ol ağaca tərbiyət verməyidir və bu sə'yü kuşışı, artıq olduqan ağacın meyvəsi artıcaq ləziz olur. Habelə insanın da tərbiyəti ağacın tərbiyəti kimidir.

Əgər insana uşaqılıqda yaxşı tərbiyət verilə, gəlib qabiliyyət sahibi olur və əgər ona tərbiyət verilmə və ya bəd tərbiyət verilə, meşə ağacı turş meyvə gətirən kimi, bəqabiliyyət olur. Pəs, insanın qabil olmağına səbəb tərbiyətdir. Ona binaən tərbiyət vacibi əməllərin birisidir.

Əgərçi dünyada hər bağban, ya hər sənətkar öz işində özünü mahir hesab edən kimi hər kəs özünü kamil hesab edir, lakin hər sənətkar bir olmamağı ya hamı bir qabiliyyətdə olmamağı mə'lum və aşkardır. Və genə mə'lumdur ki, qabiliyyət elm ilədir, elmsiz qalan kəs meşənin susuz qalan ağacı kimi bisemərə olur. Çünki insan üçün tərbiyət elm ilə olmur, belədə çox yaxşı olurdu ki, biz də, qeyr tayfalar kimi, məktəbxanalar bina edib, elm kitablarını öz dilimizə tərcümə edib, uşaqlarımıza elm yolu ilə tərbiyət edək və bundan ötrü ittifaq və himmət gərəkdir. Pəs, qardaşlar, ittifaq olub himmət edin ki, meşə ağacı kimi gələcəkdə həm bisemərə olmağa.

Möhsün Badkubeyi

Bu il Dərbənd xalqının və ətraf kəndlərin ziraətləri çox yaxşıdır. Sulanan meşrəe ilə sulanmayanda bir təfavüt yoxdur və sünböldən buğda hasilə gəlir birə 8-dən 25-əcən. Ard putu 60 qəpikdən 50 qəpik, qənd 7 manat 70 qəpik, qoyun eti 6 qəpik, yağ 20 qəpik. Ümid var ki, gəldikcə ucuzluq olsun.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Tiflisdən gəlib Rəştə gedən həkimlər hələ qayıtmayıblar.

Bu həftə Krasovski adlı məşhur həkim Peterburqdan gəlib Rəştə getdi.

Amerikadan Badkubəyə 1-2 adam gəlib. Deyirlər ki, onlar orada olan neft zavodlarının sahiblərindəndirlər və buraya gəlməkdən murad budur ki, özlərinə yer alıb, quyu qazdırıb cövhər çəkdirsinlər. Bu bərdə bizim neftçilərin arasında çox danışq var. Əzən cümlə nağıl edirlər ki, keçən il bizim neft cövhəri Amerika zavodlarına zərər elədiyinə, onlar gəliblər ki, yer alıb cövhər çəkib, onu zərərinə satıb, bizim zavodçuları sındırıb, sonra onların zavodlarını və yerlərini ucuz alsınlar. Əlbəttə, bu danışğa həm bəvər etmək olmaz.

Gəncədə olan padşahlıq bağlarının bağbanı yazır ki, oranın üzüm ağaclarında Avropada olan məşhur naxoşluq əmələ gəlib və buna səbəb budur ki, bu il yağınlıq olub və bir də müsəlman bağbanları üzüm ağaclarını çox sulayırlar. Bu naxoşluq əvvəl üzüm dənəsinin üstə ağ ləkə kimi əmələ gəlib, sonra ağaclarla düşür. Bu naxoşluğun imtahan olunmuş əlacı budur: o ləkələrin üstə narın kükürd səpmək. Və əgər əvvəl vaxta bu tövr ilə ağacları sağaltmayasan, sonra tamam ağaclar bu naxoşluqdan meyvə gətirməz.

Tiflisdə olan heyvanat həkimi mə'lum edir ki, Tiflisin malında bir yoluxma naxoşluq əmələ gəlib ki, naxoş olan heyvanın ağzının və dir-nağının suyundan və südündən nə ki qeyr heyvan, hətta insan həm naxoşluyur. Çünki belə südü qaynadanda naxoşluq olmur, ona binaən yaxşı olur ki, südü qaynadandan sonra içsinlər və əgər bir kəşə çiy süd içmək lazım isə məsləhət budur ki, heyvan naxoş olmamağı bilib sonra içsin. Bu naxoşluqdan insanın ağzı səpir, mə'dəsi gücdən düşür. Bu naxoşluq uşaqlara çox kar edir.

Bu halda Avropa əhlinin dəmirdən qayrılmış cəng gəmilərinin müqabilində kiçik, yeyin gedən dəmir lotkalar qayırlırlar ki, onlar gəmi-

nin yanına gəlib altına torped (barıt ilə dolmuş külülə) atıb, odlayıb qaçır. Bu torped gəmini dərhal para-para edir. İndi bunun müqabilində gəmilər üçün dəmir köynək tikdirirlər ki, dəmirdən qayrılmış tordur. Onu gəminin ətrafına atanda lotka gəminin altına torped ata bilmir.

Petrovskidən "Novoyo vremya" qəzetinə yazırlar ki, Vladiqafqazdan Qrozniya gedən yolda bir kazak bir kazak paltarında süvariye rast gəlib, onu danışıdır. Elə ki ona cavab verməyib, ondan bədgüman olub, onu öldürüb. Sonra görüblər ki, ölən Osmanlı imiş və onun ciblərində çox ərəb dilində yazılmış kağız tapıblar.

Olenetski quberniyadan – ki, Peterburqdan şimal tərəfdədir, – yazırlar ki, buraya 200 çərkəs öz külfətlərilə göndərilib, Qafqaz vilayətində yağı olmaq səbəbinə. Və gəmi yazırlar ki, irəlində buraya çərkəs göndəriblər və onlar burada həmişəlik sakin olub. Amma buranın ab-havası onlar ilə saziş eləmir.

Keçən nömrədə Senata çox ərizə verilməkdən yazmışdıq. İndi "Qolos" qəzeti yazır ki, kasosyonni ərizələri azaltmaqdan ötrü danışq var ki, bu qaydanı qoysunlar: mirovoy sud işlərindən hələ ərizə verən 5 manat əvəzinə 20 manat zəloq pişnəhad eləsin.

Dustaq kəsilən kəslər belə ərizəni verəndə zəloq da versinlər. Əgər dustaq iştədə sud qət etmiş ola ki, zərər alınsın, bu zərəri o ərizəyə mülahizə edincən almaq olmasın.

Qəzetlərdən mə'lum olur ki, tamam Rusiya bizim əsgər Tuna çayını keçməyi eşidib, şadyanalıq edib.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

Fİ 22 rəcəbül-mürəccab,
sənə 1294

...

Poşt xərci
badsıran ilədir

...

Pənçsənbə günü

Fİ 21 iyul Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat

6 aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammama və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

DAXİLİYƏ

Əgərçi indiyəcən Rəşt şəhərinə göndərilən həkimlər gəlməyib, amma Tiflisdən karantin saxlamaq üçün təzədən göndərilən həkimlər deyirlər ki, Rəştə gedən həkimlərdən tel gəlib ki, orada olan naxoşluq taundur və bu səbəbə genə təzədən Badkubəyə hökm gəlib ki, İrandan gələn gəmilər, əzcümlə minik götürən atəş gəmiləri də Əfşəranda 10 gün karantin saxlasın. Çünki Rəştə olan naxoşluq taun oldu və bizim vilayət ilə Rəştin arasında bircə dərya var ki, onu bizim yelkən gəmiləri gizdində gedib gələ bilirlər, ona binaən taundan bir az danışmağı lazım bilirlik ki, bizim gəmi sahibləri belə gizdin gedib gəlmək bizim xeyrimizdir – deyib karantindən qaçmasınlar.

Taundan insan yara çıxardı vəfat edir. Taun yoluxmadır, yə'ni hər kəs naxoş olana və naxoş olan kəs dəyən şeyə dəysə, o da naxoşlayıb vəfat edir. Onun səbəbi mə'lum deyil, amma çünki taun bizim Məşrif tərəfinin böyük şəhərlərində, məsələn, Bağdadda çox olur və bu şəhərlərin küçələri dar və mütəəffini çox olur, ona binaən belə deyirlər ki, taun havanın və ya suyun xarab olmağından əmələ gəlir.

Taunun əlacı yoxdur. Ona binaən lazımdır ki, belə naxoşlayanı qeyr kəslərdən aralayıb, əlahiddə yerdə saxlayasan. Keçmişdə taun çox bərk şiddət edirmiş ki, yekə vilayətləri xarabə qoyurmuş. Bu halda ki, ticarət artdığına vilayətlərin arasında getdi-gəldi həm artıb, taun görə dəxi ziyadə şiddət ələsin. Bu səbəbə tamam məmləkətlər taun

barəsində birləşiblər ki, bir yerdə bu naxoşluq düşsə, həkimlər göndərib, ol yeri əhatə edib, karantin bina ələsinlər ki, oradan naxoşluq çıxıb qeyr yerlərə düşməsin. Pəs ümid var ki, bu halda Rəşt şəhərini də əhatə edib, karantin bina ediblər və hər məmləkət öz tərəfindən oraya həkim göndərib.

Çünki taun naxoşluğundan insana dəyən zəhər dərhal biruz ələmir və karantin saxlanan zaman ola bilər ki, bə'zi şey ilə ol zəhər bu daıradən çıxıb qeyr yerə düşsün, ona binaən ətrafda olan yerlərdə dübarə karantin saxlamaq vacibdir. Əlbəttə, karantinə gedib 10 gün məəttəl qalmaq karantin saxlayanlar üçün zərərdir. Amma taun bir yerə düşsə, onu ol yerə salanlara dəxi ziyadə zərər olur.

Bizim qanuna müvafiq taun düşən yerdə görə belə rəftar olunsun: bir yerdə taundan bir kəs naxoşlasa, ol yerin hakimi görə dərhal bu barədə yazıb yerinə mə'lum edib, ol naxoş olan evi əsgər ilə əhatə edib, ol mərizi və bu evdə sakin olanları apardıb, şəhərdən kənar bir əlahiddə mənzildə (hər birini əlahiddə) saxladıb, naxoş olan məhləni, sonra tamam şəhəri də zikr olan qayda ilə əhatə ələsin ki, bu əhatə olan yerlərdən çıxıb oraya getmək qadağan olsun. Sonra taun şiddət ələsə, görə şəhəri orada olan həkimlər arasında təqsim ələsin ki, hər həkim öz adamları ilə öz hissəsini hər gündə iki dəfə orada sakin olanlara baxmaq üçün gözüb, naxoş olanları zikr olan mənzilə aparsın və bu naxoşları aparmaqdan ötrü zikr olan mənzildə əlahiddə adamlar var ki, onların əynində göndən (dəridən) tikilmiş paltar, əlində həm belə əlcək və tamam bədəni yağ və ya neft ilə sürtülmüşdür. Bu adamlar naxoş olan evə gəlib, naxoşu və o evdə sakin olanları əlahiddə qırmaq ilə götürüb aparırlar.

Hər naxoşu olan görə dərhal həkimə mə'lum ələsin və əgər ələməsə, ona əsgəriyyə qanunu ilə tənbeh olunur, yə'ni topa bağlatmaq və qeyrə. Şəhərdə olan it, pişik, quşları qırdırıb dükən-bazarı bağladıb, hətta kilsə və məsciddə yığılmağı həm qadağan edirlər.

Hər bir əhatə olan yerdə əlahiddə adamlar ilə azuqə göndərlənir və bu adamlar azuqəni getirib sərhəddə müəyyən olan yerə qoyub, pulu bir müəyyən olan qutuya yığıb (əl vurmamış), sonra həkimə piş-nəhad edir ki, onu karantin edəndən sonra sahibinə verillər.

Bu minval ilə karantin ol vaxtacı qalır ki, ol yerin əhli ya tamam qırılıb puç olur və ya naxoşlayan olmur. Elə ki ol yerdə dəxi naxoşlayan olmadı, bu gündən qırx gün sonra karantin bərhəm olur.

Pəs 10 gün məəttəl olmağı, 5-10 manat zərəri çox görən qardaş, yuxarıda zikr olan sözləri oxuyub, karantindən qaçmaq fikrinə düşmə və bunu yaddan çıxarma ki, əvvəl qırmaqda taun dəyənlərin mənzilinə gedən sən və sənin əhli-əyalın olacaq.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

12-ci nömrədə gələn ildən tənbəki üçün qoyulan aksiz xərcindən danışdıq ki, Rusiyada əmələ gələn tənbəki üçün bu xərc azalacaq, amma qeyr vilayətlərdən gətirilən üçün 4 manatdan 14 manatacan artacaq. Bu qanun təsdiq olandan sonra Peterburqda tənbəki çox bahaladı (manata 7 şahı). Çünki bu qanunun ümdə muradı Rusiya tənbəkisi yaxşı pula satılmaqdır və bizim Qafqaz vilayətinin hər bir tərəfindən tənbəki yaxşı əmələ gəlir, ona binaən yaxşı olurdu ki, bizim mülkədarlarımız tənbəki əkdirmək sə'yinə düşsüydilər.

Çünki tənbəkini yığıb qurutmaq çətindir və bunu məhz imtahan ilə bilmək olur, ona binaən tənbəki əkdirmək istəyən mülkədarlarımıza məsləhət olunur ki, bundan ötrü bizim vilayətdə olan Osmanlı tabelərini saxlayıb, xalqı da tənbəki qurutmağa öyrətsinlər.

Çünki kartofel quyularda və təpələrdə saxlananda çürüyüb xarab olur, ona binaən məsləhət edirlər ki, onu belə saxlasınlar: onu qat-qat yığıb, hər qatın arasına bir qat əhəng çəksinlər, amma görə əhəng üstə su tökülüb sonra qurumuş və ya havada çox qalmış olsun ki, üstə su tökəndə qaynamasın. Deyirlər belədə kartofel gələn ilə qalır və dadı xarab olmur.

Çünki Avropa məmləkətlərinin yeri az olduğuna çox mal saxlamaq olmur və bu səbəbə quru ot baha satılır, ona binaən Odes quberniyasının mülkədarlarının birisi bu fikrə düşüb ki, quru otu iki taxtanın arasına qoyub, sıxıb, bu sıxılmış otdan taylar bağladığı, Avropaya satılmağa göndərsin və ümid vardır ki, çox nəf' eləsin.

Bir şəxs taxıl dərzlərini bağlamaqdan ötrü bir təzə maşın ixtira edib. Bu maşını imtahan edəndə mə'lum olub ki, onilə 2 adam bir saatda 600 dərz bağlaya bilir.

Bə'zi şeyləri necə yumaq gerek: atlas parçanı və ipək baftanı əvvəl yumurta sarısı ilə sürtüb, isti suda yuyub, soyuq suda çalxalayıb qurutmaq, sonra Ərəbistan kətrəsini əridib mahuddan süzüb, ona bir az su və sirkə töküb, bunun içinə zikr olan parçanı ya baftanı salıb çıxarıb, günə sərib qurutmaq.

Qızıl və ya gümüş sapı ilə işlənmiş ipək baftanı gerek ələkdən su çiləmək ilə isladib, sonra ərmiş sabun suyuna mal ödü qarışdırıb, ona sürtüb, yağış suyu ilə yumaq və bundan sonra Ərəbistan kətrəsini ərmiş suya salıb qurutmaq.

Gümüş və qızıl saplarından toxunmuş baftaları. Gümüş baftanı 24 saat qatıqda saxlayandan sonra bir suya yaxşı sabun (Venetsiya sabunu) salıb, əridib ona təmiz bal və təzə mal ödü töküb, bir neçə saat qarışdırıb baftanın üzünə sürtüb qurutmaq və bunu belə qurutmaq yaxşıdır: bir yumru (tufəng lüləsi kimi) ağacın üstə yaş mahut çəkib üst baftanı sarıyib, üstünə bir qat da yaş mahut çəkib, düz taxta üstə quruyuncan yummalamaq, sonra onun rəngi yaxşı olmaqdan ötrü suya Ərəbistan kətrəsi və qənd salıb əridib, bunun içinə baftanı salıb çıxarıb, ağaca sarıyib zikr olan qayda ilə qurutmaq.

Qızıl baftanı bir gecə çaxırda saxlayıb gümüş baftanı yuyan kimi yuyasan. Sonra onun rəngi yaxşı olmaqdan ötrü bir suya Ərəbistan kətrəsi salıb, əridib, ona bir az zə'fəran və araç qarışdırıb bunu baftanın üzünə şotka ilə yavaş sürtüb, sonra gümüş baftanı qurudan kimi qurutmaq. Lənkəni və qeyr boyanmış bezi qaynar suya salanda solub xarab olur. Yaxşıdır ki, onları isti çaya salıb, çay soyuyandan sonra çıxarıb, isti su və sabun ilə yuyub qurudasan.

Məxməri belə yumaq gerek: yağış suyuna təzə mal ödünü qarışdırıb ona bir az sabun və təmiz bal töküb, bunu əsgə ilə məxmərə sürtüb mahut ilə belə yumru ağacın üstə çəkib yummalıyırlar. Bu tövr ilə ol şeyi məxmərə ol qədr sürtüb qurudullar ki, dəxi çirk qalmaya, sonra soyuq suda çalxalıyıb, qurudub balıq yapışqanının suyuna salıb, qurudub, məxməri mahut ilə sürtmək gerek ki, rəngi açılsın.

İpək parçaları gerek çaya salıb, sonra soyuq qənd suyuna salıb, qurudub ütüləmək və ya parçanı sərib bir əsgə ilə isti sabun suyunu ona sürtüb, zikr olan qayda ilə ütüləmək.

Qədim zamanın filosofları deyirlər imiş ki, insan da heyvandır, amma ağıl artıq olmaq səbəbinə tamam heyvanların padşahıdır. Onun heyvan olmağı xüsusunda deyirlər imiş ki, hər bir insanda olan ecaz heyvanda həm var. İnsan heyvan kimi yeyir, içir və onlar kimi ölüb tələf olur. Heyvanın da insan kimi dili, külfəti, vətəni və qeyrəsi olur.

İnsan və heyvanların padşahı olmağı xüsusunda deyirlərmiş ki, insanın bədəni çılpaq olduğuna heyvanın bədənindən zəifdir, amma insan ağıl ilə parça toxuyub, öz ürən bədənini paltar tikmək ilə və təmirat bina edib özünü havanın dəyişilməyindən mühafizət etmək ilə öz zəif bədənini heyvandan yaxşı saxlıyır. İnsanın iti dişi, dırnağı, buynuzu yoxdur, amma ağıl ilə insan ox, bıçaq və qeyr alat qayırib, heyvanatın diş və dırnağından özünü mühafizət edir. İnsanın bədəni düz durmaq səbəbinə onun üçün çapukluq, yə'ni yeyin yürümək mümkün deyil, amma at, eşşək və qeyr heyvanları tutub, öyrədib handa bir yeyin heyvana faiq gəlir.

Xülasə, insan ağıl artıq olmaq səbəbinə hər bir heyvanata faiq gəlir. Pəs insan heyvanların padşahıdır.

Hərgah diqqət ilə mülahizə edəsən, aşkar olur ki, insan nə ki heyvanata, tamam dünyaya malikdir. Ağıl ilə hər bir şeyin səbəbini axtarır və bu tövr ilə elmlər bina edib. Su ilə maşınlar, külək ilə dəyirman, su buğu ilə atəş əraddəsi, gəmissi və qeyrə istəyib, hətta göydə olan günün istisi ilə maşınlar bina edir. Pəs ağıl və elm ilə insan tamam dünyanı təsərrüf edə bilir. Lakin insan bu şərəfdən özünü uzaq edib və buna səbəb budur: keçmişdə birisi az, birisi çox zəhmət çəkdiyinə kimi tavana, yə'ni güclü, kimi kasıb, yə'ni gücsüz olub və bu gücsüzlər gün-gündən gücdən düşdüyinə güclüləri dəxi güclüraq ediblər. Bu səbəblərə kasıbların tavanadan ehtiyacı artıb və gözü onun əlində qalıb. Tavana avamın avam olmağını öz nəf'i hesab edib, onun elini, ayağını, gözünü, ağızını bağlı saxlamağa sə'y edib ki, avam aqlını artırıb malikdünyalıq iddiasını etməyib, özünü tavanaya təəllüq hesab edib, onun artıq güclü olmağına bais olsun və bu tövr tavana artıq güclü və kasıb, artıq gücsüz olmağı Məşriq-zəmində çox şiddət edib ki, oranı bə'zi tavanası Fir'on kimi Allahlıq iddiasına düşüb, kasıbları bizim İrandan gələn hammallarə kimi yövmiyyə çöreyə möhtac olub. Bu tövr ilə ağıl sahibi və dünyanı təsərrüf etməyə qadir olan insanın çoxu dünyanın malikliyindən uzaq olub bə'zi heyvanın zindəganına həsrət çəkə qalıb.

Həqiqət, insanın çoxunun zindəganı bə'zi heyvanın zindəganından yaxşı deyil. Məsələn, mə'lumdur ki, bir heyvan bir ahunu şikar edib özü yeyir və əgər bir qeyr heyvan onun əlindən o ahunu almaq istəşə, onilə ölüncən dava edər. Amma insan qan-tər töküüb qazandığını avamlığı cəhətdən öz əlilə özündən güclülərə verib onun dəxi artıq tavana olmağına bais olur. Və gene mə'lumdur ki, heyvan haraya istəşə gedir, hər tərəfə xahiş etsə baxır, hər nə istəşə eləyir, haçaq kefi istəşə uluyur, amma insan nə ki özü istədiyini edə bilmir, hətta heyvan uluyan kimi öz xahişilə danışa da bilmir. Pəs insanın malikdünyalıq ixtiyarı payimal olub, onun ağıl məhz tavanalar üçün işləyir.

Əlbəttə, tavana kasıb ilə belə rəftar eləyir ki, onun özü üçün yaxşı olsun, amma bunu fikir eləmir ki, necə bir at, yaman saxlandıqan onun nəf'i olur, habelə kasıb gücdən düşdükcən ondan az nəf' olur. Pəs tavana və kasıbların hər biri üçün lazımdır ki, insan elm öyrənilib malikdünya olmağa sə'y etsin. Və bizim Məşriq-zəminin Avropa əhlindən geri qalmağına bir ümdə səbəb budur ki, tavana və kasıbların arasında bu barədə ittifaq yoxdur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubə şəhərində şəhər qərardadını binalandırmıyaqdan ötrü komissiya tə'yin olunmuşdu. Bu komissiya şəhərdə sakin olan intixab edicilərin siyahısını yazıb tamam edib. Bu siyahı indi qubernski pravleniyanın çapxanasında basılır. Siyahı xalqa bəyan olandan hər kəsə ixtiyar var ki, bir həftənin müddətində onun adı ol siyahıda olmasa, zikr olan komissiya mə'lum ələsin, sonra intixab ediciləri cəm edə-cəklər ki, şəhər idarəsi üçün calislər intixab etsinlər.

Əgərçi bizim Rusiyada istəyən gümüş pulu çox alçaq gümüşdür (yarıbayarı misdir) və bu səbəbə onu qeyr vilayətlərə aparmaq nəf' eləməirdi, amma bu halda qeyr vilayətlərdə bizim kağız pul çox qiymətdən düşdüyinə (bir manat 3 abbasıya gedir) gümüş pul aparmaqda nəf' edir. "Qolos" qəzetinə Berlin şəhərindən yazırlar ki, bir həftənin müddətində yəhudilər Berlində satmağa yüz min manatlıq gümüş pul getiriblər və gene çox getirillər.

Bir neçə il bundan əqdəm Peterburq şəhərində yəhudiləri xaçpərəst etməkdən ötrü bir icma bina olub. Yazarlar ki, ol icma yəhudi uşaqlarından xahiş edənı xristian edib, bir əlahiddə mənzilə saxlayıb, onlara tə'lim edir. Bu il o mənzilə 40 uşaq var və bunların hər birinə ildə 200 manat xərc olur. Bu uşaqlar tamam edəndən sonra onları hər bir tərəfə yəhudiləri xaçpərəst etməyə göndərillər.

Mə'lumdur ki, indi olan Osmanlı davasında torped çox iş görür. Torped bir su keçməyən dəmir qutudur ki, onun içini barıt ilə doldurub dəryaya atırlar, onun üstə puçları var ki, gəmi üzən zaman o puçlara dəyəndə torped atılıb gəmini para-para edir.

Çünki İngilis dövlətinin gücü cəng gəmiləri ilədir və bu gəmilər torped olan yerə gələ bilmirlər, ona binaən bu halda İngilis məmləkətinin Port-Smut bargahında torpedi tələf etmək imtahanı olur.

Yazır ki, bundan ötrü bir dəmir qutuya pambıq barıtı (bu barıt pambıqdan qayırılır və özü pambıq kimi yumşaq olur və əsli barıtdan güclü olur) doldurub, torped olan yerə atıb, yandıranda hər qutu 300 arşın ətrafda olan torpedləri tələf edir.

"Qolos" qəzeti yazır ki, bizim kağız pulu qiymətdən düşdüyünə bu il Peterburqdan Avropaya gedən çox azdır. Çünki Peterburqdan Varşova gedən dəmiryolunun idarəsi mədyundur ki, hər gündə o tərəfə atəş ərradəsi göndərsin və gedən olmadıqna ərradələr boş gedir, ona binaən zikr olan idarə vəziri-daxiliyyədən izin istəyib ki, həftədə 2 dəfə ərradə getsin, amma buna izin olmayıb.

Rusiyada bir icma var ki, İncil kitabını rus dilində çap elədir xalqa müftə paylamaqdan ötrü bina olub. Yazır ki, keçən il ol icma 40 min kitab paylayıb.

Əgərçi bu halda Osmanlı ilə olan cəngdə Avropa dövlətləri yol-daşlıq eləmirilər, amma bu davanın onlara həm zərəri deyir. "Qolos" qəzeti yazır ki, Avstriya məmləkəti Tuna çayının kənarlarında olan

ticarətdən hər il 50 milyon manat mədaxil alır. Lakin indi dava olduquna ticarət bağlanıb.

Hər ildə İstanbulun Ağ dəniz boğazından 4 min vapor, 40 min yelkən gəmişi keçirdi, amma indi yol bağlanıb, tamam dünyada olan ticarət əhlinə zərər deyir.

Yazır ki, Amerikada olan Cəmahiri-Müttəfiqə məmləkətində zavodlarda və dəmir yollarında olan fəhlələr birləşib, sözü bir ediblər ki, onları işlədəndən artıq pul alsınlar və bundan ötrü hamı birdən işləməyə getməyiblər. Bu səbəbə dəmiryollar və qeyr bağlandıqna dövlət fəhlələrin üstə – ki, onlar 5 mindən ziyadə imişlər, – əsgər göndərib. Onların arasında dava düşüb, fəhlələrdən 9-u ölüb, 30-u yaralanıb, amma fəhlələr genə sakit olmayıb. Yazır ki, onların qədəri günü-gündən artır.

E' L A N

Pavel Yeqoroviç Zəparojçenko – ki, tamojnaxanada ambarçılıq edirdi, – mə'lum edir ki, sudlarda vəkillik eləməkdən ötrü şəhadətnəmə alıb. Hər kəs onu vəkil etməyə xahiş etsə, onun mənzilinə getsin ki, Kokorevin imarətində sakin olur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернского Правления.

Fi 6 şə banülmüzzam,
sənə 1294

Post xərci
başdıran ilədir

Pənçəşəbə günü

Fi 4 avqust Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi - 3 manat
6 aylığı -
1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E lamnəmə və məktub göndərən qəzeti çap eldənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

Bədkubəyə gələn telləri oxuyan, biz çap elətdirdiyimiz telləri görüb bizə töhmət etməsin ki, onların hamısını çap elətmirik, biz ağa quluyuq...

DAXİLİYYƏ

1852-ci sənəd hökm olunub ki, Qafqaz vilayətinin şəhərlərində mümkün olduqca təzə şəhər qorardadı bina olunsun və bu günlərdə Bədkubə şəhərində şəhər pulu verənlərin siyahısı xalqa mə'lum olacaq ki, ondan sonra o siyahıda ismiləri olanlar cəm olub, zikr olan siyahıda adları olanlardan şəhər divanxanaları üçün calislər intixab eləsinlər.

Bu qəraradın muradı budur ki, şəhər əhli şəhərdən təhmillatı cəm edib, özü o məbləği məsrəf eləsin. Əlbəttə, bu muradın yaxşı olmağına söz yoxdur, amma mə'lumdur ki, nə qədər bir çobanın oyninə olvan paltar geyəsən çoban çobanlığından çıxmas və habelə nə qədər ə'lətor qərarad ola, onu istəyənlər nadan olsa, ol qəraraddan bir sərəmə olmaz. Pəs indi qoyulan qərarad nə qədər yaxşı da olsa, onun yaxşı istənməyinə səbəb biz özümüz olacağıq. Ona binaən ki, onu istəyənləri biz özümüz intixab edəcəyik. Çünki bizim adam həmişə başısoyuluğa adət edib və bu halda bir tərəfdən taun və bir tərəfdən cəng xəbəri bizi dəxi başısoyuluq edib, ona binaən lazım bilib bizim intixab edici qardaşlarımıza bir az məsləhət edəcəyik.

Siz Allah, intixab edən zaman intixab elədiyiniz adamların uzun saqqalına, böyük qurşağına, dəmir sandığın doluluğuna baxmayın. Şəhər divanxanalarında danışıq və yazı-pozu rus dilində olacaq. Ona binaən görə rus dili bilən doğru adamlar intixab edəsiniz ki, xaçpərəstlər intixab edən calislərin (onlar üçdən iki hissə intixab edəcəklər) arasına bizim adımızı dəxi ziyadə batırmasınlar.

Güman etməyin ki, bu məsləhəti biz özümüzdən ötrü deyirik. Xeyr, biz buğda yeyib cənnətdən çıxmışıq. Bizi intixab edicilərin siyahısına yazmayıblar. Ona binaən ki...

No bər şütür sovarom,
No çü xor, boziri-barom,
No xudavəndi-rəyyot,
No qulami-şəhriyarom!

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Yazırlar ki, Misirdə bir ərəb pambığa oxşayan bir ot tapıb, onun toxumunu yıgıb, əkib, becərib. İndi bu təzə otdan pambıq əmələ gətirir ki, əsil pambıqdan ə'lətor olur.

Bu ot pambıq otuna oxşayır, amma onun 4 arşın hündürlüyündə birçə budağı olur ki, onun başında 70-dən ziyadə gül açılır. Çünki bizim pambığın budağı çox olduquna artıq yer tutur ki, hər otun birindən arası bir arşın olur; lakin bu təzə pambıq az yer tutduquna onun arası yarım arşın da olsa, yaxşı əmələ gəlir. Bu səbəbə təzə pambıqı əkib becərmək zəhməti birə-bir az olur. Bu təzə ota bamyə pambıqı deyirlər. Belə güman edirlər ki, onun toxumu Misir məmləkəti Sudan vilayətini bir neçə il bundan əqdəm zəbt edəndən sonra Sudandan Misir torpağına düşüb.

Zavodlarda buğdadan nişastanı belə çəkirlər: çay ya yağış və ya şirin bulaqların suyunu soyuq ya ilıq edib, bir qabda buğdanın üstə töküb, 8-10 gündən sonra suyu süzüb, buğdanı orrədə oxuna oxşayan ağacla ilə əzib, xəmir edib, bu xəmirin üstə təzə su töküb, ona xəmir

¹ No bir dövəyə minmişəm, nə eşək kimi yük altındayam. Nə rəyyotun ağası, nə də hökmdarın nəkəriyom.

maya kimi turşu vurub, 2 həftəyəcən kürek ilə qarıştırlar, ta ki, xəmir dəxi qaynamasın, yə'ni xəmirədən əmələ gələn hava qismi şeylər ondan bilmərrə rədd olsun. Sonra suyu süzüb, xəmiri bir ələk üstə qoyub, üstə təzə təzə su töküb, ol qədər yuyurlar ki, xəmirin nişastası su ilə bilmərrə rədd olsun. Bu suyu 3 gün saxlıyanda nişasta onun dibinə düşür. Ol vaxtda suyu süzüb nişastanın üstünə təzə su töküb, qarışdırıb bir nazik ələk üstə töküb, süzüb 47 saat saxlayandan sonra, suyu süzüb nişastanı belə qurudullar: onun üstə bir parça çəkib, parçanın üstə kül töküllər ki, bu kül nişastanın nəmişliyini çəkir. Sonra nişastanı nazik, uzun doğrayıb təndirlərdə qurudullar.

* * *

Şvedsariya vilayətində pəniri belə qayırlar: südü mis qazanlara töküb, ona turşumuş mal mə'dəsi vurandan yarım saat sonra onun içinə bir dəstə nazik ağac (çub) salıb, ol qədər çırpıllar, ta ki çürümüş süd xır-dalanıb, noxud boyda parça-parça olur. Sonra onu ocağa qoyub, 60 də-rəcəyəcən qızdırıb, bu zaman həm çırpıllar. Sonra torbalara töküb, iki taxta arasında, yə'ni maşın ilə sıxıb bir quru, 12 dərəcə istisi olan otaqda saxlayıb hər gün də duzlu su ilə sürtüllər, ta ki yetişib tamam olur.

* * *

İnsanın bədəni yanmaqdan, məsələn, qaynar su tökməkdən qaba-rıb ziyadə azar edər. Bu qubanın içi su ilə dolu olur. Yazırlar ki, belə qabarı duzlu ya zəyli suya salanda qabarı içindəki su bu duzlu sudan duru olduğuna dəridən keçib duzlu suya qarışır və bu səbəbə belə qaba-ri yarım saata sağaltmaq olur və əgər qabar olan yeri duzlu suya salmaq məqdur olmasa, ol vaxtda bir əsgini tez-tez duzlu suya batırıb onun üstə qoyanda qabar çəkir.

* * *

Havanın dəyişilməyini piş əzvəqt bilmək əkin və ziraət edən kəslər üçün çox lazımdır. Amma havanın dəyişilməyinin səbəbi sox olduğuna onu bilmək məqdur deyil. Əkinçi bunu bilməkdən ötrü Avropa əhli çox sə'y edir. Amma bu halda onun bircə əlacı var. Külək ya yağış başlanan yerdən o külək ya yağış gedən tərəflərə tel göndə-rib mə'lum eləmək ki, filan tərəfə külək ya yağış getdi. Çünki tel tamam kürrəyi-ərzin ətrafını bir dəqiqədən də tez gedir, amma külək

və yağış dəqiqədə bir neçə verst ancaq gedir, ona binaən tel gələn yerdə sakin olan kəs tel göndərilən yerin fasilesini hesab edib bilib ki, neçə saatdan sonra külək əsəcək ya yağış yağacaq.

Yazırlar ki, Parij şəhərində bir yer bina olub, tamam Avropa qit'əsinin bu başından o başınacan, yə'ni İstanbuldan Londonacan hər gün sübh saat 8-də hava necə olmağı tel ilə gəlib mə'lum olur və ol yerdə Firəngistanın 500-dən ziyadə kəndinə (günü-gündən tel apart-dıran kənd artır) o xəbər günorta vaxtı gedib yetişir ki, o kəndlərdə sakin olanlar piş əzvəqt hava dəyişilməyini bilir.

MƏKTUBAT

Şamaxıda bir qabili-ərz əhvalat yoxdur. Məgərin ki, bir neçə gündür ki, Şamaxıda havanın hərəreti nəhayət şiddət edibdir. Mizanül-hərərət gün qabağında qoyanda otuz qrata çıxır. Ətraf kuhistandan şəhərə gələn çeşmələrin suyu münqə't olubdur və çahlının suyu quruyubdur, əlatəş sədəsi asimana bilənd olubdur. Bu günlərdə Şamaxının şəhəri susuzluq bərəsində səhrayı-Kərbəlayı-pərbələdan bir nişanədir. Bir para meyvə-lər susuzluqdan tələf olub və hərərət şiddətindən çox adamların dimağı eyib edib, divanə olublar və o divanələrdən bir nəfər öz əqrəbasını bıçaq ilə məcrub edibdir. Allaha təvəkkül.

Məktubi-mənzumə

Ey bizə xeyirxah olan Möhsün,
Əhli-əhsanü xoşnişan Möhsün!
Milletin qeyrətin çəken qardaş,
Toxmi-xoşbəxtlik əken qardaş.
Sözlerin dün getirdi şurə məni,
Şad qılın görüm ilahi sən!
Yazmış idin ki, ey gürühi-beşər,
Əhli-islamü qövmi-paksiyer,
Ayılın bircə xabi-qəflətdən
Geri qaldıq tamam millətdən!
Afərin, ey yeganeyi-dövrən!
Pəndinə yoxdu şəkkü reybu güman.
Məsəlin xub, sözlərin mərğub,
Zövq edər guş edəndə əhli-qülub.
Filhəqiqət dirəxti-nakamil
Tərbiyət feziyyə olur şamil.

Növ'i-insan deyil ağacdan kom,
 Qabili-torbiyətdi hor adam;
 Daşı to'siri-afitabi-folok
 Dündorib lo'li-nab edor bişok.
 Nafi-nhudo müşk edir qanı,
 Dürri-nab eylor abi-neysani.
 Elm üçün, əri, əhli-hikmətlər,
 Çöküb əlmdə çox riyazətlər.
 Elmsiz kimsəni hünərsizdir,
 Elmi-bitərbiyətdə somorsizdir.
 Torbiyətdə mayeyi-səndətdir,
 Torbiyətdə şəxsə məlulü dövlətdir,
 Elmlə hor o kos ki, danadır,
 Qabili-feyzi-robbi-o'ludur.
 Nüq ilə mürdələr qılan ohyə
 Qaçdı nədənənən həzrəti-İsa,
 Elmdir bəisi-tərəqqiyi-tam,
 Alimə tay deyil gürühi-ovam.
 Bunu da bil ki, ey qorini-şərəf,
 Elm ancaq deyil bu "Nohv" ilə "Sərf".
 Bu deyil ancaq elm ki, ey dana,
 Edoson bövlü vətəni-istibrah.
 Hələ qalsın bu rəməzlər bəri,
 Elmsiz ədəmin nə miqdarı?
 Möhsinə, ey fəda olum sənə mən,
 Etdiyin fikri-bikrə sənə dən!
 Bilməyən yoxdu kim, bu mə'nəni:
 Torbiyətdə kəmil eylər insani.
 Təhləmi gəldik əmrə mürdəni,
 Bəxmədiq to'nü lo'nü nədəni,
 Təhləmi eylədik bu əmrə tifaq,
 Torbiyətdə biz gərəkdir ki, kimdən əlaq?
 Hənsi məktəbdə fəvqə-ətəfəli
 Hənsi bir əlmədən ədək həli?
 Məktəbi-tibb, ya ki hikmətdən?
 Ya ki hərbəyyə, ya ki hərəfətdən?
 Nəyə kim, ol "Vəkili-nəmə'lum"
 Eyləmişdi bu nəktəni mürqum,
 Əvvələ, bizdə yox o məktəblər -
 Ki, vərə kəşbi-elmi xələq somər.
 Nə o gənə kitablar ol'an -
 Ki, ola üz lisanımızda bəyan.
 Bizə həsil nə şey olur yoxdan -
 Ki, itibdir kitabımız çoxdan,
 Hənsi bizdə "Xülasə"nin soməri,
 Hənsi "Cəbrül-müqəbil"nin xəbəri?

Səhl, dillərdə elmi həy'ət yox,
 Cəmə təfriqə zərbi qisəmət yox.
 Nə təqəyyə, budur səzəlin səfi,
 Kəffirədir bizdə elmi-cəğrəfi.
 Elm əvi oldu ol zəməni bərbəd,
 Ki, ətdi rəhlət xəlifəyi-Bəğdəd.
 Hor vilayətdə vərə bəş-on məktəb,
 Ədriki kəşb əndə elmi ədəb.
 Məktəbin fərqi əltü kəlmə həsiri,
 Nəyə ətəfəli-müktəb əndə əsiri.
 Dərsiməzdir kitabı-"Kürbəvli-muş"
 "Nəqli-həmdənə", "Qisseyi-xərguş".
 Oxuruq, çox tərəqqi ətsək əgər,
 Cəmlə "Tərixi-Nədir"i əzber.
 Bixəbər elmi-pəki-hikmətdən,
 Bixəbər ədədəyi-şərəfətdən.
 Deyəcəksən ki, ey qorini-ədəb,
 Pəs gəlin tənədən əqəq məktəb.
 Biz bu əmrə gərəkdir ki, ey xəşməm,
 Hənsi qədrətlə eyləyək iqdəm?
 Pətlumuz vərəni ol sərəncəmə,
 Tə yetişsin fəqirlər kəmə?
 Əhli-isləmə eyləyibdi vəfət,
 Dəxi müşkəli təpər bu qəvəni həyət.
 Məgər ol Əsgəri-Gəranlı gələ,
 Nəyə məktəb gələ dəxi əmələ.
 Vəzirov bəlkə eyləyər imdəd,
 Qıla bu qəvəni elm üçün irşəd.
 Aqə onlar da mən kimi məktəb,
 Çəkələr ruzü şəb ənavə toob.
 Bər iləhə, bəhərmətə-Quran,
 Bizo çətdirsən onları sərbəhən.
 Seyyidə, hor gürüx içində olə,
 Dəimə əhli-hələ eylə dəuə.

ELM XƏBƏRLƏRİ

Yazırlar ki, İngilis və Rusiya dövlətləri hər il Məşriq-zəminə 24 milyon manatlıq mal aparıb satırlar. İngilis vilayətinin bircə Birminqəm şəhərində bir həftənin müddətində qayrılır: dəmir qələm 14 milyon, dəmir çaharpay 6 min, tüfəng-təpənçə 7 min, mismar 100 milyon, at yəhəri 1000, mis pul 5 milyon, çəsmək 20 min, kağızdan şeylər 382 put, almadan qayrılan şeylər 25 min manatlıq, dəmirdən və poladdan

məfil 6 min verst uzunluğunda, sancaq 620 put, övrətlər üçün qırmaq 310 put, dəmirdən bəndlər 41 min put, təzə gümüşə oxşayan mə'dəndən şeylər 2500 put, daşdan hasarlar üçün dayaq 1200, dəmirçi körüyü 3500, misdən, bronzdan kiçik şeylər 50000.

Yazırlar ki, havada şü buğru artıq olduqçan ulduzların şəfəqi ziyadə olur və bu səbəb yağış yağmağı piş əzvəqt bilmək olur.

Elmi-hikmət sübut edir ki, yer girdədir və bunun bir dəlili budur ki, bir kəs gəmilə Dəriyayi-mühitə girib bir tərəfə, məsələ, Məşriqə getsə axırda gənə ol yerə gəlir. Əlbəttə, yer düz olseydi, belə səfərə gedən heç geri qayıtmaz idi. Bu tövr kürreyi-ərzin ətrafını dolanmaq səfəri çox çətin idi ki, 3-4 ilə onu ancaq qurtarmaq olurdu. Yazırlar ki, Firəngistanın Parij şəhərində bir icma bina olub ki, hər xahiş edənə aparıb kürreyi-ərzin ətrafını səyahət elətsin. Hər kəs bu səfəri xahiş etsə, görək pis əzvəqt ol icma mə'lum eləsin, sonra icma onları yığıb gəmilə göndərir.

Yazırlar ki, icmanın əvvəlinci gəmisini bu il may ayında Marsel şəhərindən çıxıb gedib və 10-11 aydan sonra qayıdib gənə Marselə gələcək.

Yazırlar ki, yer üzündə 23 min qəzet çap olunur. Germaniyada 3775, Avstriyada 1200, Şvedsariyada 450, İngilisdə 2500, Firəngistanda 2000, İtaliyada 1126, Rusiyada 500, Şvedsiyada 296, Norvegiyada 178, Daniyada 250, İspaniyada 400, Portuqaliyada 250, Hollandiyada 250, Belqiyada 250, Osmanlıda 200, Şimali Amerikada 8129, Cənubi Amerikada 1000, Hindistanda 250, Çində 50, Japoniyada 75, İranda 2 və Asiya qit'əsinin qeyr vilayətlərində 10, Afrika qit'əsində 50, Avstraliya qit'əsində 100.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Bu il yayda Badkubədə 3-4 dəfə şimal küləyi əsibdir. Hər dəfə 1-2 gün. Qeyr vaxtlar külək olmadığına bərk isti olub ki, mizanul-hərərət gün altında 45 dərəcədən də ziyadə isti göstərib.

Rəştə gedən həkimlərimiz gəlib çıxdı. Onlar deyir ki, naxoşluq həqiqət taun olmağı mə'lum deyil. Amma iş budur ki, İranda meyiti şəhərin içində basdırırlar və onun üstünü yaxşı torpaqlamırlar. Bu səbəbə şəhərin havası və veyllərinin suyu günü-gündən xarab olur. Ona binaən biz qorxduq ki, ol naxoşluq döndərib taun eləməsin və bu səbəbə cənab valiyi-Gilandan iltimas elədik ki, şəhərin ətrafında bir yer ölümləri basdırmaq üçün müəyyən eləsin. Amma ol cənab bizim iltimasımızı qəbul eləmədi. Belədə biz naələc qalıb yazdıq ki, karantin bina olsun.

İngilis qəzetləri yazırlar ki, bir şəxs bir alati-hərbiyyə ixtira edib ki, topa oxşuyur. Onun ağzına iki qılınc hər biri 6 arşın uzunluqda bir yerə möhkəmlənmiş qoyub, sonra topu doldurub atanda o qılıncılar düşməni əşğərinin içinə daxil olub, altı yüz arşın adamları qırır gədir.

Türküstandan yazırlar ki, Türküstanı-şərqiyyənin hakimi Yəqub xan Çin məmləkətilə cəng edirdi. Amma məzkur xan bir davada basıldığına acıqdan bağı çatdayıb vəfat edib. Ona binaən onun oğlu Begim bəy onun yerinə hakim olub.

Novqrad şəhərindən iyulun 18-də yazırlar ki, bu gün bizim şəhəri-mizə 500 çərkəs gətirdilər ki, burada köndlərdə sakin edəcəklər. Onlardan bə'zi rus dili danışmağı bilir. Bunlar deyiblər ki, Dağıstanski və Terski oblastlardan gənə də çox adam göndərilir və onları Novqrad və Voronej və Voloqda və qeyr quberniyalarda sakin edəcəklər.

Bu öz külfətləri ilə göndərilən çərkəs və ləzgilərin taxsırı budur ki, onlar dövlətə yağı olmuşlar imiş.

Avropa dövlətlərindən bir-birinə poşt getmək xüsusunda o dövətlərin arasında kağız bağlanıb və bu kağıza sərəncam çəkmək Şvedsariya dövlətinin poştxanasına rücu' olub. İndi "Tifliski vestnik" qəzeti yazır ki, zikr olan poştxana e'lan edir ki, İran dövləti də özünü o kağıza saldırıb. Ona binaən Rusiya ilə İranın arasında Badkubə doryası ilə poşt açılıb.

Bizim əsgər Ərzurum tərəfində olanda üç min erməni (övrət, uşaq, qoca) onlara qoşulub, onlar ilə Qafqaza gəliblər. Bu halda Tiflisdə onlar üçün pul cəm edirlər və belə danışıq var ki, onları Qafqaz vilayətində sakın eləsinlər. Bu barədə qəzetlərin arasına mübahisə düşüb. Bə'zi deyir ki, erməni tayfası ticarət əhli olduğuna Rusiyadan Qafqaza ticarət əhli gəlməyə mane olur. Ona binaən onları burada sakın eləmək dövlətin nəf'i deyil. Bə'zi deyir ki, erməni tayfası əkin və ziraət də edir, pəs onları sakın eləmək dövlətin nəf'idir.

Yazırlar ki, İstanbulda ərəb dilində "Cavab" adlı bir qəzet çap olur ki, islam vilayətlərinə çox gedir. Ona binaən Firəng dövləti Cəzair məmləkətindən ötrü və İngilis Hindistandan ötrü ərəb dilində əlahiddə qəzetlər çap elədilər ki, zikr olan "Cavab" qəzeti ol yerlərdə olan islam tayfasına tə'sir eləməsin.

Teymurxan-Şuradan yazırlar ki, bazar kasaddır. Elə gün olur ki, süftəyə məəttəl qalırıq. Məzənnə budur: ardigəndum 1 manat 20 qəpik, co 90 qəpik, cövhəri-ə'la 1 manat 80 qəpik, birinci-alalan 1 manat 25 qəpik, akuleyi-xub 1 manat 65 qəpik, xurma, səbzə 4 manat, əsəli-İran 6 manat 50 qəpik, rəngü həna vücud nədarəd, əbrişəm girvənkə 3 manat, səqqizi-səfid 2 manat 50 qəpik, qeysi 2 manat 50 qəpik, pənbə 2 manat 50 qəpik. Və genə yazırlar ki, iki aydır ki, yağış yağmır və əgər 2 həftə də yağmasa, Dağıstan əhlini ölmüş hesab edin. Buğda yaxşısıdır. Soyuydur.

Bu 2 həftənin müddətində biz çap elətdirdiyimiz tel yoxdur. Ona binaən bu nömrə ilə tel çap olunmur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского
Губернского Правления.

3-cü sənə

17-ci nömrə

Fi 20 şə'banülmüəzzəm,
sənə 1294

Poşt xərçi
basdıran ilədir

Pənçənbə günü

Fi 18 avqust Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi - 3 manat

6 aylığı -

1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'lammamə və məktub göndərən qəzeti çap elədənə adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkuba gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Badkubədə şəhər təhmiilatı verənlərin siyahısı çap olunub, bu avqust ayının 14-də divarlara vurulub. Hər kəsin adı o siyahıda yoxsa, ya öz silkində yazılmamış isə, zikr olan gündən iki həftənin müddətində o siyahını yazan komissiyaya görə mə'lum eləsin.

DAXİLİYYƏ

Bizə izin veriblər ki, Badkubəyə gələn tellərin hamısını çap edək. Çünki buraya hər gündə tel gəlir və onların hamısını birdən əlahiddə çap etmək çox olur, ona binaən onları qəzetin içində basdıracaqıq. Belədə görə qeyr fəsilələri azaldıq və bir də lazım bilib ərəz edirik ki, o tellərin və qeyri xəbərlərin bərsində cənab şahzadə sərəsəri-əsgəri-Tunə yazır ki, onlara çox bəvər etməsinlər ki, onların bəzi düşmən sözü olur. Məhz cənabın öz tellərinə inansınlar ki, həmişə göndərəcəyə və əgər tel gəlməsə, mə'lum ki, bir xəbər yoxdur.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Cənubi Rusiyanın Donski oblastında çox siçan peyda olduğuna camaat bir qayda qoyub ki, hər kəs görə 30 siçan tutub, tələf edib, camaat məclisinə pişnəhad eləsin və əgər hər kəs 30-dan ziyadə tələf eləsə, hər bir ziyadə tələf olan siçana camaat 2 qəpik verir.

Yazırlar ki, iki il bundan əqdəm xalq su gətirib siçanın dəməyinə buraxmaq ilə onları tutub tələf edirdi. Amma su gətirmək zəhməti çox olduğuna indi dəməklərin ağzında quru ot yandırır, onun tüstüsünü içəri verib, siçanı çıxarıb tutub tələf edillər.

Qaratorpaq əkin yerində, həmçinin bağ, bostan yerində nazik qırmızı qurd olur ki, ona suvalcan (soxulcan) deyirlər. Bu qurd yağışdan sonra yerin altından üzünə çıxdığına ona yağış qurdu da deyirlər. Bir yerdə bu qurd çox olanda avam elə bilir ki, o, əkinə zərər edər, amma indi təcrübə olunub ki, onun əkinə nəfi çoxdur. Bu qurd yer altında bir arşın dərinlikdə özünə dəmək qayırır. Bu dəməklərin içi onun nəcisindən qüvvətlənir və bu dəməklərə əkinin kökü düşəndə çox dərinə gedir. Belədə əkin dəxi yaxşı əmələ gəlir.

Yazırlar ki, cənubi Rusiyanın qədim nımcəziresində bir qara hörümçək peyda olub ki, hər bir gəzəndərgəz arşın yerdə bir neçə hörümçək olur. Əgərçi onların dişləməyindən insan vəfat etmir, amma bir neçə gün naxoşluyur.

Onların və qeyr hörümçəyin dişdəməyinin ağrısından xilas olmaqdan ötrü məsləhət edirlər ki, bir stakan suya iki çay qaşığı naşatırma spirt və bir çay qaşığı düz töküüb, əridib, bu suda əsgini isladıb, hörümçək dişdəyən yerə qoysunlar.

Bizlərdə əkinçi toxumu ələlə səpər və belə toxum səpmək təcrübə istər, hər kəs toxum səpə bilməz. Amma Avropa vilayətlərində hər bir əkinə cərgə-cərgə əkirlər. Belə əkməyin nəfi budur ki, toxumu hər kəs səpə bilir, yə'ni adətərdə adam lazım deyil. Toxum birə-bir az gədir. Toxumu nə qədər dərin istədikcən basdırmaq olur. Bu səbəbə ona qışın soyuğu və yayın quraqlığı heylə kar eləmir. Bu zikr olan səbəblərə görə cərgə əkilən əkin birə-bir artıq bəhrə gətirir. Əlbəttə, əkinə maşın ilə cərgə əkirlər, amma bu maşını şəkilsiz, yə'ni birçə yazı ilə bəyan etmək çətin olduğuna onun məzmununu müxtəsər bəyan edəcəyik.

Bir uzun qutunun altında mala dişi kimi və ya dəxi böyük dişlər var ki, hər dişin dalında qutunun bir kiçik, yə'ni bir toxum keçən deşiyi var ki, deşiklərin və dişlərin bir-birindən arası bərabərdir.

Yeri şuxm edib, narın edəndən sonra o qutunun içinə toxumu doldurub, ol yer ilə mala sürən kimi çəkirlər. Belədə toxumlar cızıq-cızıq səpilir, amma belədə bir cızıqda olan toxumların arası bərabər olmaz. Onları da bərabər eləməkdən ötrü qutunu yumru və fırtanan qayırib, onun hər cızıqda olan deşiklərinin arasına bir-birindən bir aralıqda edirlər. Məsələn, taxıl üçün o deşiklərin arası görək bir kərəh yarım-dan az olmasın.

ELM XƏBƏRLƏRİ

İnsanın adətlərinin çoxu qədim zaman əmələ gəlib ki, ol vaxtda yazı-pozu olmadığına onun tarixi yazılmayıb. Ona binaən onun əmələ gəlmək səbəbini bilməkdə hükəma aciz qalmışdı. Amma indi bu tövr ilə hükəma bunu bilir: mə'lumdur ki, yer üzündə hər bir qism tayfa var ki, onların bə'zi Avropa əhli kimi kamala yetişib, bə'zi indiyəcən həzrəti-Adəm vaxtındakı kimi vəhşi tövründə çılpaq gəzir. Və genə mə'lumdur ki, hər bir tayfa əvvəl vəhşi kimi olub, sonra mürur ilə kamala yetişib. Ona binaən, hər bir tayfanın adətini öyrənəndə kamala yetişən tayfanın adətlərinin çoxu necə əmələ gəlmək mə'lum olur. Məsələn, bizlərdə olan qız götürüb qaçmaq və övrəti qul kimi və ya bir şey kimi özünə təəllüq hesab etmək adətinin necə əmələ gəlməyini hükəma belə bəyan edir:

Keçmişdə kəbin olmayıb. Hər camaatın övrətləri ol camaatın kişilərinin olub. Belədə bir kişi bir övrət məxsusi onun olmağı istəyəndə labüd qalıb onun qeyr camaatdan oğurlayıb: yə'ni kəbinin əsl övrət oğurlamaqdan əmələ gəlib. Və bir də keçmişdə qeyr tayfadan oğurlanan, yə'ni əsir olan kəslər qul hesab olub. Bu səbəblərə çox kəs indiyəcən övrəti götürüb qaçır ki, onu əsir edirəm və ondan sonra onu özünə qul hesab edir ki, guya əsir edibdir.

Bə'zi tayfanın bir adəti var ki, bir kişi vəfat edəndən sonra onun övrəti dübarə ərə gedə bilməz. Bə'zi tayfanın adətinə görə bu dul övrət görək özünü öldürsün. Bə'zi yerdə bu dul övrəti ya öldürüb və

ya diri-diri öz öri ilə belə basdırıllar. Bu adətin əmələ gəlməyini hü-kəmə belə bəyan edir:

Bə'zi tayfa belə fəhm edir ki, bu dünyada elədiyi əməli o dünyada həm edəcək. Məsələn, Peru vilayətinin əhli ki, əkin və ziraəti dost tutur, vəfat edənin qəbrinə buğda və qeyr toxumlar qoyur ki, o dünyada onları əkib becərsin. Tunguz tayfası ölənin qəbrinə tufəng, yaraq qoyur ki, o dünyada ovçuluq eləsin. Xülasə, hər ölüsü ölənin sə'yidir ki, o dünyada onun üçün xoş keçsin və bundan ötrü bə'zi yerdə ölənin kəslər adət elədiyi şeyləri onlara basdırıllar ki, o dünyada onun yanında hazır olsunlar. Və bu səbəbə bə'zi tayfa bir kəs öləndə onun pullarını və öv-rətlərini ki, ölənə təəllük hesab olunurlar, öldürüb və ya diri-diri onlara basdırıllar ki, o dünyada ona qulluq eləsinlər. Hətta bə'zi tayfa bu qul-ları və öv-rətləri qabaqcadan öldürüllər ki, onları piş əzvəqt gedib ölənin kəs üçün yer hazır eləsinlər. Bir kəsdən intiqam almaq adətini hü-kəmə belə bəyan edir: mə'lumdur ki, bir uşağın başı divara dəyəndə uşaq di-varı yumruqluyur. Buna səbəb budur ki, hər kəs hətta hər bir heyvan öz bədənini gərəklə mühafizət eləsin və bir də intiqam necə alınmağı müla-hizə edənə mə'lum olur ki, bə'zi tayfa nə ki düşmənin özündən, hətta onun əqrəbasından və qonşusundan həm intiqam alır. Məsələn, bizim Dağıstanda sakin olan çeçen tayfası öz qanlısının yerinə onun əqrəbası da əlinə düşəndə onu öldürür. Çin və Japon vilayətlərinin əhli qanlısı-nın nə ki özündən və əqrəbasından, hətta qonşusundan və həmsəhris-in-dən də intiqam alır.

Belə intiqam almağa səbəb budur ki, keçmişdə insan əvvəl külfət-bəkülfət, sonra artdıqan hər külfət bir güruh olub və bu güruhlar bir-birilə cəng-cidə edib, axırda birləşib, məmləkət bina ediblər. Ona binaən avam indiyəcən külfəti, camaatı və güruhu bir adam kimi hesab edib, onlardan bir kəs bir bəd əməl görəndə qeyrlərə intiqam edir ki, onlarda da təxsis var imiş.

Əlbəttə, düşməndən intiqam almaq ol yerdə olur ki, orada ədalət qanunu bina olmamış ola. Elə ki bir yerdə belə qanun bina olundu, in-tiqam almaq gərəklə bərhəm olsun. Pəs bu halda hər tayfadan intiqam almaq adəti var isə. mə'lum ki, o tayfanın belə qanunu yoxdur və əgər var isə də, ona əməl olunmur.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Taun barəsində bizim həkimlər danışırlar ki, karantin bərhəm olacaq. Ona binaən ki, ol naxoşluq tauna oxşamır.

"Mşak" qəzetinə Badkubədən yazırlar ki, bizim şəhərin erməniləri Üçkilsədə olan erməni patriarxına ərizə göndəriblər ki, cənab patriarx Rusiyada sakin olan ermənilərin adından padşahi-imperatori-ə'zəmdən təvəqqə eləsin ki, Osmanlı dövlətinə tabe olan erməniləri onlara olan zülmədən xilas etməkdən ötrü slavyan tayfasına alınan ixtiyarları onlar üçün də əlsin və barədə "Mşak" qəzetindən iltimas ediblər ki, bu əri-zəni çap edib, ermənilərə mə'lum eləsin ki, qeyr şəhərlərdə olan ermənilər də cənab patriarxa belə ərizə göndərsinlər.

Osmanlıdan bizim Qafqaza qaçıb gələn 3 min erməni barəsində yazırlar ki, onları Üçkilsədə bir neçə gün ermənilər paltar, xörək verib saxlayıblar. İndi "Mşak" qəzeti yazır ki, Qarabağda, İrəvanda, Qubada olan erməni mülkədarları zikr olan ermənilərə ixtiyar veriblər ki, on-ların yerlərində sakin olub, əkin və ziraətə məşğul olsunlar və mədyun olurlar ki, bir neçə il onlardan dəhyək almasınlar.

Keçən iyul ayının 29-da Daşkənd şəhərinin kazonni palatı Peterburqa Xokənd xanlığının yaxşı gümüş pulundan 4 milyon 52 min manat gön-dərib ki, onu əridib, kəmqiymət gümüş pulu kəsdirəcəklər.

İyulun 15-də Samar şəhərində çox böyük yanğı olub ki, 7 küçədə (52 desyatın) olan evlər yanıb tələf olub. O yanğından zərər yetişənlər üçün pul cəm edirlər. Padşahi-imperatori-ə'zəm onlara yüz min manat verib.

Novqorod şəhərinin ətrafından yazırlar ki, oraya iki yüz külfət çörkəs gətiriblər ki, orada sakin eləsinlər.

Tiflisdən yazırlar ki, avqustun 3-də oraya Zəkərtala şəhərindən 12 ləzgi ayağı buxovlu gətiriblər ki, onlar camaata əsgər verməyə mane olmuşlar.

Lənkərandan "Bakinski izvestiya"ya yazırlar ki, bizim Badkubə quberniyasından cəm olan süvari əsgəri İran sərhəddinə göndəriblər ki, orada olan kazakların əvəzinə sərhəddə dursunlar və kazakları Gömrüyə göndəririlər. Və "Qolos" qəzeti İrəvan və Gəncə süvariləri barəsində yazır ki, onları da bədəstür İran sərhəddinə göndəriblər.

Badkubəyə gələn tellər

İyulun 3-dən İstanbuldan. İsmayıl paşa yazır ki, üç gündür Məşuk kəndini alıb, sərhəddən iki ağac o yana getmişik.

İyulun 31-də Bukarpeştən (Rumıniyanın paytaxtı) Ternoş şəhərinin (Balkandan Tuna tərəfə Osmanlı şəhəridir ki, bizim Rus zəbt edib) ətrafında olan dağları rus bərkidir. Məhəmmədli paşa (sərəsgər) rus əsgərlərindən səkkiz ağac aralı dayanıb.

Rumıniya (Osmanlı dövlətinə xərac verən əyalətdir ki, indi bizim ilə birləşib onlar ilə cəng edir) Dubrovic vilayətini (Tuna vilayətinin bir hissəsidir) istəyir.

Vyanadan. Dubrovicdə olan rus əsgəri irəli gedib Məcidiyyə ilə Rasov qalalarının arasına cəm olur.

Afina. Rum (Qrək) dövlətinin əsgəri Osmanlı sərhəddinə getdi. Krit cəzirəsində yağı olan artıb.

Avqustun 1-dən Qornistuden (Tunanın Osmanlı tərəfindən bir kəndi ki, orada bizim əsgər dayanıb) cənab şahzadə sərəsgər yazır ki, Avropa qəzetləri bizi Osman paşa Plevna yanında basandan sonra Mesisto tərəfə qovmaqdan Rusçəq, Həzarqrad tərəflərində basmaqdan çox danışırlar.

Bunlar hamısı böhtandır, hər nə olsa özüm yazaram və əgər tələ gəlməsə, mə'lum ki, təzə xəbər yoxdur.

Avqustun 2-dən. Gömrü. Biz Kodor çayına (Suxum tərəfdədir) yavıqlaşanda Osmanlı əsgəri Kelasur çayından o yana keçdi. Abxaz tayfası biz irəli getməyə mane olmur.

Qornistuden. 700 Osmanlı süvarisi Jedin kəndinin üstə gəlmişdi, onları qovduq.

İstanbul. Dövlət hökm edib ki, Asiyada olan vilayətlərin məğrib tərəfində olanlarından təzədən 60 min əsgər cəm olunsun.

Vyanadan. Rus əsgəri Plevna və Bela şəhərlərinin arasına cəm olur. Plevnada olan Osman paşanın qabaq dəstəsi 20 kilometr irəli yeriyib. Qafqazda olan Osmanlı əsgərinin bir hissəsi Tunaya gedir.

Avqustun 3-dən. Belqrad. Bosna vilayətinin vəkilləri Vyana şəhərinə təvəqqə eləməyə getdilər ki, Avstriya məmləkəti Bosnəni zəbt eləsin. Nyu-York (Amerika cümhuriyyəsinin paytaxtı) Noiçvan bargahından ingilis gəmisi Osmanlı üçün bir milyon iki yüz min dollarlıq (dollar bir manat 30 qəpikdir) tufəng və qeyr alati-hərbiyyə apardı.

Bukarpeştən. Rus əsgəri Zimnisdən 2 körpüden keçir.

Sarasqar qayıdıb (Timnovodan) Qornistudenə gəlib ki, Bela şəhərinin yavıqlığındadır (Tunadan 20 verst arası var), Padşahi-imperatoriyyə zəhm özü də oraya gəlib.

İstanbuldan. Məhəmmədli paşa yazır ki, Həzarqrad yanında bir az düşmən ilə atışıbdır.

Balkan dağının dalından ruslar çıxan kəndləri və yolları Suleyman paşa zəbt edir.

Ruslar Şipka yolunu bərkidirlər.

Avqustun 2-dən. Gömrü. İsmayıl paşa 40 batalyon əsgər, 55 top və çox süvari ilə Mison dərəsinin (İrəvan quberniyasıdadır) yanına gəlib.

Baş Gədiklərin (Gömrü tərəfindədir) yanında 2 min Osmanlı süvarisi bizim qabaq dəstənin üstə gəlmişdi, qovduq.

Kobulet (Batumi tərəfdə sərhəddədir) qoşununun üstə Osmanlı gəlmişdi, düşməni qovduq. Bizdən 61 ölüb.

İstanbuldan. Dövlət e'lan edir ki, ruslar Balkan dağının o biri tərəfindən qayıdıb gediblər.

Bukarpeşt. Dünən ruslar Sləbdzidən (Rumıniya qalasıdır) Rusçəqə top atmaqdan Rusçəqdə saat 12-cən bərk yanğı oldu. Bu gün Rusçəqdən Jorjevə (Rumıniya qalasıdır) top atırlar, ruslar ona cavab vermir.

Avqustun 4-də. Vyanadan. Raquze səhərdən tel var ki, ustaşlar (yaği olan Bosnə əhli) Osmanlım bərk basdılar, 1000 adam öldürüb, çox tüfəng, azuqə alıb, Kluq, Petrovis şəhərlərini yandırdılar.

İstanbuldan. Ruslar Ruscəq yanında təzə körpü tikib Tunanı keçirlər.

Vyanadan. Msestudon (Tuna kənarında Osmanlı qalasıdır ki, bizim əsgər övvəl oradan keçib onu zəbt edib) yazırlar ki, bir diviziya rus əsgəri Qormistudənə köməyə getdi. Ona binaən ki, Süleyman paşa bizim üstümüzə gəlir.

Süleyman paşa Balkandan çıxıb Yelena və Qaber yollarını bərki-dib irəli gedir. Onun qabaq dəstəsi rus süvarisinə rast gəlib atışblar.

Rumniya əsgərinin üçüncü diviziyası hələ Tunanı keçməyibdir.

Belə güman var ki, rus əsgəri bu qış Rumniyada qalsın.

Avqustun 4-də. Qormistuden. Cənab sərəsgər yazır ki, bu gün Tunanın Rumniya tərəfində olan Slabodzi və Jorjev qalaları ilə Ruscəq qalası bir-birinə top atıllar. Bizim toplar səkkiz yel dəyirmanı yandırır. Plevnadan düşmən Turkinə kəndinə gərdirdi, bizim toplar ona mane oldu.

General Qurkonun qoşunundan (Balkan dağını keçən qoşundur) bir ayın müddətində 10 əfsər, 181 adam ölüb, 33 əfsər, 709 adam yaralanıb, 57 adam itib. Onun ixtiyarında olan bolğarlardan 22 əfsər, 600 süvari tələf olub.

Avqustun 4-də. Qormistuden. Bizə kömək gəlib yetişir, işimiz yaxşıdır. Əgər düşmən Plevnadan çıxmasa, gərək bu yazıq zamanda genə dava olsun.

Şipka, Silvi, Ternovi qalaları (Balkandadır) hələliyə bizim əlimizdədir. Axır dəfə olan Plevna davasında bizdən on minəcən adam tələf olub. Əzon cümlə 5 min yaralı Stuzimens mərixxanalarına göndərilib. Bu davada naxoşlara baxan qulluqçulardan da 40 adam ölüb.

Avqustun 9-da. Qormistuden. Bu gün Süleyman paşanın 40 batalyon əsgəri Şipkanı (Balkanda olan yollardan bizim əlimizdə birçə Şipka qalib) almağa gedib. Bir neçə dəfə düşməni geri qaytarmışıq, amma genə təzədən gəliblər. Əgərçi, bu halda qaranlıq düşüb, genə düşmən dava edir. Bu gün Loça qalasından düşmən bizim əlimizdə olan Silvi qalasının üstə gedib bərk dava olur.

Avqustun 10-da. Qormistuden. Dünən sübhədən Şipkada dava olur, düşmən hər səfər təzə əsgər ilə onun üstə gedir, bizim igidlər hər səfər

onları geri oturdub, onlara çox zərər yetiriblər. General Radski onlara köməyə gedir. Dünən Loçadan gələn düşmən axşam davanı mövqif eləmişdi, bu gün genə başlayıb.

Plevna tərəfdən xəbər yoxdur.

Avqustun 11-də. Qormistuden. Ayın 9-da düşmən 10 dəfə Şipkanın üstə gedib, hər səfər biz onları geri oturtmuşuq. 10-da düşmən ancaq top atr. Bizə ol qədr zərər olmayıb. Heyf ki, çox əfsər qırılıb, iki general – biri Derujinski, biri Stoletov – oraya göndərmişik.

Avqustun 11-də. Qormistuden. Dünən düşmən bizim üstümüzə Aclar kəndinə gəlib (Silvinin yanındadır), onu almışdılar, amma biz genə geri aldıq. Bu gün genə gəlmişdilər, genə geri oturduq. Ümid var ki, genə gəlsinlər.

Bu gün sübhədən düşmən Şipka üstə getmişdi, biz onu geri oturduq. Amma təzədən genə gəliblər.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Fi 4 rəmzəzanülmübarək,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pənçəşənbə günü

Fi 1 sentyabr Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi -- 3 manat

6 aylığı -

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lammə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Badkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdabi.

Müştərilərimizin birisi yazır ki, sən allah sən də erməni qəzetləri kimi cəng olan yerlərin surətini çəkdirib, qəzet ilə xalqa payla ki, hər kəs o yerlərin surətini görüb, dava necə olmağından müxbir olsun.

Doğru deyiblər: varlığa darlıq yoxdur. Pəs belədə yoxsulluqdan da bir şey ummaq olmaz.

Ermənilərin nəyi yoxdur və bizim nəyimiz var.

Biz ki qəzeti basdırmağa hürufat tapmırıq, cəng olan yerlərin surətini və ya məşinlərin şəklini necə çəkdirək?

Vay, vay bizim halımıza ki, qeyrlərindən çox geridə qalmışıq!

DAXİLİYYƏ

Bizim uzaqda olan müştərilərin birisi yazıb təvəqqə edir ki, gələnlə "Əkinçi" qəzeti nə şərtlərlə çıxmağı yazıb piş əzvəqt mə'lum edin ki, vaxtında pulunu göndərək.

Əvvələn, bu il 200-dən də az müştərimiz var idi ki, bu halda cəng olmaq səbəbinə onların bə'zinin yolu bağlanıb, bə'zi yerini itirib, bə'zi özü itib. Belədə gələnlə cəng qurtarmasa, müştərimiz dəxi az olacaq. Müştərisiz ki, qəzet olmaz.

Saniyə, əgər bizim hürufatın bə'zi köhnəlib xarab olsa, görək təzədən hürufat gətirmək. Bu vaxtda onu kim və haradan gətirsin?

Salisən, bizim qəzeti çıxardan bircə mənəm və əgər mənəm başıma bir iş gəlsə, görək qəzet mövquf olsun. Aya bu halda ki, it sahibi-

ni tanımır, kim sabaha ümid ola bilir?.. Bunilə belə biz ümidvarıq ki, gələnlə il də qəzeti çıxardağ (at ölüncən otdar) və bu əsnada onun şərtlərini dəyişdirmək məqdur deyil.

Əgər əhyana zikr olan səbəblərin birinə görə qəzetimiz bərhəm olmalı olsa, bunu vaxtında yazıb müştərilərimizə mə'lum edib onların pulunun artığını özlərinə qaytaracaq.

Allah "Əkinçi"yə rəhm eləsin.

Mə'lumdur ki, hər kəsin mahnıdan xoşu gəlir və bir yaxşı sövtü olan olmayan da özü mızıldamağa durur. Bu səbəbə mahnı çərəndiyat hesab olunur isə də, çox vacibi şeydir. Ona binaən onun mə'nasını yaxşılandırmaq sə'yinə düşmək lazımdır.

Hər tayfanın vətəndarlıq və millətin keçmişində olan yaman və yaxşı günlərini şərh edən mahnıları olur ki, bu mahnılar ağızdan-ağıza düşüb milləti birləşdirməyə bais olur. Amma bizim mahnılara baxan görək təəccüb eləsin ki, xudavənda, onları kim və nə üçün düzəldib. Onların çoxunun ki, avam çağırır, heç mə'nası olmur. Məsələn:

Ağacda oturub sərçə,
Niyo uzunsan, ay küçə?
Sən harda qaldın, ah beçə,
Ey yar, ey yar, ay qaragöz.

Belə çağıranların bərəsində doğru deyiblər ki, eşşəyin anqırmağı özüne xoş gəlir, amma çifayda, eşşək anqıra gəzir və onu belə anqırmaqdan xilas etmək sə'yinə düşən yoxdur. Bizim kamallı hesab olunan qardaşlarımız Hafız ya Sə'dinin bu məzmununda şe'rlərini oxuyurlar: meyi dūsələ və yar çəhardəh salə və ya məkün təkyə bərməli-dünya və püşt¹ ki, bunlar avam çağıran mahnılardan da yamandır. Avamın ağzına qeyr mahnı da salmaq olur, amma məkün təkyə bərməli-dünya çağıran qardaş vəfat edib, öz ağlaşmasını çağırır və onun sağalmağına ümid yoxdur.

Belədə yaxşı olurdu ki, bizim şüəralar bir-birini həcv və mədh etmək əvəzinə zikr olan məzmununda mahnılar düzəldəydilər ki, onlar ağızdan-ağıza düşüb xalqı nadanlıqdan danalığa təhrək etməyə bais oləydi.

¹ İkiliş şorab və on dörd yaşında mə'suqə və ya dünya malına belə bağlama.

Morye adlı hükəma London şəhərinin hükəma məclisində əkinə zərər vuran cücülərin xüsusunda danışandan sonra zikr olan məclis qət edib ki, dövlətdən təvəqqə olunsun o cücülərin zindəganını öyrənib, onları necə tələf etməyi bilməkdən ötrü əlahiddə hükəmalər tə'yin eləsin.

Bu il payızda İsveçrə (Şvedsariya) cümhuriyyətinin Bern şəhərinə hükəmalər cəm olacaq ki, üzüm ağacının naxoşluğuna əlac tapsınlar.

Kartofel naxoşluğuna bais olan Kolorado adlı düz amqurdini tələf etməkdən ötrü hükəma məsləhət edir ki, tavus quşu saxlasınlar. 1-2 quş bir desyatın yerin (uzunu 80, eni 30 sajin) qurdunu yeyib tamam edir.

Qaramalda bir naxoşluq olur ki, onun qarnı şişib ölü. Rizet adlı hükəma bu naxoşluqdan ölən malın qarnını yarıb görüb ki, onun qar-nında hava qışmı qaz turşusu əmələ gəlib. Ona binaən belə naxoşlayan mala maqnezi və ya yanmış əhəng (üstə su tökəndən sonra) verib onu sağaldıb.

Aran yerinin yayı uzun olduğuna orada bitən ələfiyyat çox ömür edib böyük olur. Amma onun çiçəyi böyük olmur, lakin yaylaqlarda yay gödək olduğuna ələfiyyat özü kiçik, çiçəyi böyük olur. Çünki malın südüün və yağının dadı o yediyi ələfiyyatdan olur, ona binaən dağlarda saxlanan mal yediyi ələfiyyat özü kiçik, çiçəyi böyük olduğuna onların yağının ətri çox ə'la olur.

İndi yazırlar ki, İtaliya məmləkətində yağlı ətirli etməkdən ötrü xoş ətri olan ələfiyyatı, məsələn, reyhanı qurudub onu bir torbaya töküüb, ağzını bağlayıb, nəhrəyə salıb yağ çalxıyırlar. Belədə yağdan o ələfin dadı gəlir.

Yayda ağ paltarda sərin, qara paltarda isti olmağının səbəbi budur ki, ağ şeyin üstə günün şüası, yə'ni şəfəqi düşəndə onun çoxu qayıdıb havaya rədd olur, amma qara şeyin üstə düşəndə rədd olmur. Bu səbəbə isti tərəflərdə qara heyvan üçün zindəganlıq etmək çətindir. Mə-sələn, bizim ərəb qardaşlarımız bu səbəbə qara dəvə vecsiz olmağa binaən onu tələf elədiyinə, indi heç qara dəvə olmur. Habelə əkin yerinin rəngi görə orada əkilən əkinə kar eləsin.

İndi yazırlar ki, Qalney adlı hükəma təcrübə ilə aşkar edib ki, rəngi qara yer isti olduğuna onun kartofeli çox böyük oldu.

Berlin şəhərində itlərdən mütevəccəh olmaqdan ötrü bir icma bina olub. Yazırlar ki, ol icmanın bir muradı da budur ki, hər bir qışm itləri ə'lalandırıb qeyrlərə satsın.

Şimali Amerikanın İngilis dövlətinə təəllüq olan Kanada vilayətində bir öküz ölüb, Londonda olan qərribə heyvanat saxlıyan mənzilə göndəriblər ki, onun 85 put ağırlığı olub.

Germaniyada əldə saxlanan heyvanatın yeminə mülahizə edən hükəmalərin birisi at və qaramal yeminə baxıb yazır ki, onları çox qüvvətli yem ilə (arpa, noxud, peyğəmbər buğdası) həmişə saxlamaqdan zərər yoxdur. Habelə göy ot körpə, yə'ni nazik olan vaxtda onlar üçün yaxşıdır. Amma ot çox yetişəndə, məsələn, çox yetişmiş taxılın belimini atın me'dəsi heç bişirmir. Lakin qaramal onu da bir az bişirir.

MƏKTUBAT

M o s k v a d a n. Üç ildir "Əkinçi" qəzeti fəryad edir ki, ay qardaşlar, elm öyrənin, yoxsa zindəganlıq cəngində özünü, millətiniz, məzhəbiniz bərhad olacaqdır. Amma indiyəcən heç bunun dalıycan olan yoxdur. Bavücuti ki, bu söz doğru olmağı gün kimi aşkardı. Məsələn, Avropa vilayətlərində hər il 1000-dən 20-30 adam vəfat edir. Amma İran əhli ki, hər il acından qaçıb bizim yerlərə fəhləliyə gəlir, yavan çörək yeyib gün altında işləyib, ayazda yatdığına payızda milçək qırılan kimi tələf olur və yəqin ki, hər il onların yarıbayarı vəfat edir.

Bu günlərdə Moskvanın küçələrində bir iranlı gördüm, başaçıq özünə xaç çəkə-çəkə dilənçilik edən. Dedim bu nədir? Cavab verdi ki, Allah İrana qəzəb edib, çörək tapmaq olmur.

Pəs, qardaşlar, bunun səbəbi elmsizlik deyil ki, bizim gözəl vətənimizdə çörək tapmaq olmadığına xalq baş götürüb diyarbədiyar gəzib, külfətindən, millətindən, məzhəbindən əl çəkib, acından milçək təkə tələf olur və ya Hindistanın altmış milyon müsəlman bir neçə yüz ingilis əlində giriftar olub, onlar üçün sağmal inək təkə olmağı mөгər elmsizlikdən deyil?

Ay qardaşlar, "Əkinçi" qəzetinin fəryadını eşidib elm təhsil etmək dalmıcan olun, necə ki bir çıxarın yağ qurtaranda onun işığı kəsiləndən irəli, ondən bir şəfəq çıxar və bu zaman onun üstə təzə yağ tökül-məsə, bilmərrə sönüb tamam ölü, habelə "Əkinçi" qəzeti sizin üçün bu axırdə çıxan şəfəqdır.

Haray, qardaşlar, yağ, yağ, yağ! Yoxsa "Əkinçi" sönüb bizi zülmətə qorq edər ki, bu zülmətdən bizim üçün xilas olmaq yoxdur.

Harayçı qardaş

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubaya gələn tellər.

Avqustun 12-də Qornistuden. Cənab sərəsgərdən. Dünən sübh tezdən düşmən Şipkanın üstünə 3 tərəfdən gəlib. Bizim əsgər qoçaqlıq edib, hər səfər onları geri oturdub. Bu minval ilə gecə saat 12-yəcən düşmən Şipkadan əl çəkməyib. Ol vaxtda ay tutulduğuna aralıq sakit olub. Əgərçi Süleyman paşanın əsgəri çox olub və bizə hər tərəfdən top atıblar, amma bizim əsgər öz yerlərini saxlayıb. İndi 4 gündür ki, düşmən bu tövr ilə gecə-gündüz Şipka üstə gəlir. Bu zaman bizim əsgər heç yuxlamayıb və isti xörək yeməyib. Görək biz göndərən kömək bu gecə Şipkaya yetişəydi.

Bu gün sübh saat 4-dən gecə düşmən Şipkanın üstə gedir. Dünən güntortadan sonra düşmən təzədən Ayasların (Balkanda Ternovi yanında kənddir) üstə gəlib onu alıbdır. Bizim əsgər Sultangöy kəndinə (zikir olan kənddən bir az aralıdır) gedib.

Bu gün saat 2-dən sonra Şipkada əl davası olmur, ancaq top atılır. Düşmənin sol tərəfini qaçırtmışıq. Bizim dal tərəfdə atılan 2 top götürülüb.

Bu gün Plevna, Lovça tərəflərdən təzə xəbər yoxdur.

Avqustun 13-də Qornistuden. Bu gün sübh saat 9-da Şipkada dava başlanıb. İndi 5 gündür ki, Süleyman paşa tamam əsgər ilə bizim üstümüzdə bərk gəlir. Biz əlimizdə olan yerləri saxlamışıq. General Dirajinski ki, Şipkada əvvəl zaman 3 gün sərkərdəlik edirdi, bu gün zəxımdar olub ölüb.

Avqustun 13-də Vyanaadan. Salabudziya qalasına (Tunanın Rumıniya tərəfindən Rusçəq qalasının müqabilindədir) ruslar 48 çox böyük top gətiriblər.

15 min Osmanlı əsgəri Ponkiyo (Balkanda Ternovi tərəfdə kənddir) üstə getmişdi, onları ruslar geri oturdub.

Avqustun 14-də Nikolayevdən. Bizim "Konstantin" paraxodu gedib Suxumda gecə vaxtı bir böyük Osmanlı gəmisini torped ilə dağıdıb.

Qornistuden Sübh saat 9-da düşmən Şipkanın üstə gəlib, axşam saat 12-yəcən bərk vuruşub. Bizdən 30 əfsər, 400 nizam tələf olub, amma yerlərimiz əlimizdə qalıb. Gecə Osmanlıya kömək gəldi, onlar gecə ikən bizim üstümüzdə gəlib, bu halda vuruşullar. Hələliyə bizim əlimizdədir.

London. İngilis dövlətinin rus əsgərində olan vəkili Oayillisli gəlib vəzir-xaricə Derbiyə cavab verib ki, rus əsgəri Osmanlı tabelərinin haqqında zülm etmək sözü doğru deyil və rus saldatını çox tərif edir.

Avqustun 15-də Qornistuden. Dünən-bu gün düşmən Şipkaya az top atır. Düşmən Şipkanın ətrafında olan dağlarda oturub, əsgəri dəstəbədəstə bizə üstümüzdə göndərir. Özləri üçün suyu çşşəklər ilə, xə-rəyi, patronu, topları öküzdə və bolğarlar ilə gətirir.

Körük dərədən (Gömrü ilə Karsın arasındadır) Osmanlı əsgəri bizim üstümüzdə gəlib, Qızıltəpə dağına aldı. 13 saat yarım bərk dava oldu. Əgərçi biz düşməni geri oturtduq, amma Qızıltəpə onların əlində qaldı. Bizim tərəfdən 8 əfsər, 269 nizam ölüb, 133 əfsər, 677 nizam yaralanıb.

Avqustun 17-də Qornistuden. Cənab sərəsgər yazır ki, avqustun 16-cı bizim Şipkada olan əsgərdən 98 əfsər, 2633 nizam yaralanıb (ölən mə'lum deyil).

Tuna tərəfindən bizim süvari əsgəri iki dəfə qoçaqlıq edib, düşməne azuqə aparalarının üstə tökülüb, bir dəfə 19 adam öldürüb, 7-sini dəstgir edib, bir dəfə 93 adam, 237 qaramal, 4009 qoyun alıb. Bizdən 3 adam zəxımdar olub.

Plevna və Lovça tərəflərdən xəbər yoxdur. İstanbuldan "Pres" qəzetinə yazırlar ki, Şipkada Osmanlıya çox zərər dəyib. Az olsa 10 min adam ölüb.

"Deyli nyu" qəzeti yazır ki, ruslar Şipkanı ələ bərkidiblər ki, hərgah Süleyman paşa qeyr yol tapmayıb, istəyə ki, Şipkadan keçsin, onun tamam əsgərini öldürəcəklər.

Rumıniya əsgəri Tunanı keçib Plevna üstünə gedir.

Midhət paşaya kağız gedib ki, qayıdıb İstanbula gəlsin (Midhət paşa Vyana, Parij, London şəhərlərini gəzib əlahiddə danışmış edirdi). Knyaz Sirinlov Belqrad şəhərinə çox pul aparıb. Ümid var bu günlərdə serblər də Osmanlı ilə cəng başlasın.

Avqustun 19-da Qornistuden. Rusçəq qalasından Osmanlı əsgəri bizim orada olan əsgərin qabaq dəstəsinin üstə getdiyinə biz qayıdıb Qaraxan göy, Xandır göy kəndlərinə getmişik. 12 min düşmənin müqabilində durub, 12 saat dava etmişik. Bizdən 400 adam zəxımdar olub.

Plevnadan çox Osmanlı əsgəri bizim üstümüzdə gəlib, bərk dava olub.

Ploestiden (Rumıniya şəhəridir), Qalas şəhərindən (Tunanın boğazı tərəfdədir) bərk top səsi gəlir.

Osmanlı əsgəri Yanku (Balkanda olan kənddir) yanlarına cəm olur. *Avqustun 2-də Qornistuden.* Dünən 8 batalyon Osmanlı qoşunu Rusçəq qalasında bizim qabaq dəstənin Kadikudan (Rusçəqdən 15 verst aralı kənddir) çıxartdı. Bizə kömək gələndən sonra onları oradan çıxartdıq.

Bu gün səhər Osmanlı süvarisi Plevnadan (Plevna ilə Rusçəq arasında bizim əsgərin hamısı cəm olub) çıxıb bizim qabaq dəstəni geri oturdandan sonra düşmənin piyada əsgəri və topları meydana girib bərk cəng başladı. Bizim əlimizdə olan Stalivisi və Pleşak kəndləri əldən ələ düşəndən sonra bizim əsgər gücdənib, 25 min düşməni ol yerlərdən çıxartdı. Günortadan 4 saat keçmiş cəng qurtardı. Bizdən Rusçəq tərəfində 600 adam tələf olub.

Avqustun 21-də Qornistuden. Ayın 19-də bizdən Kadikuda 7 əfsər, 30 nizam, Plevnada 30 əfsər, 1030 nizam tələf olub.

Balkanda bir dəstə başıporzuq və çərkəs gözib Zelunə kəndini almışdılar, bizim əsgər gələndə qaçdılar.

Avqustun 22-də Qarayaldan (Gömrü ilə Kars arasında Körik dərədən 5 verst aralı kənddir) general Alxazov dünən səhər Suxum qalaya daxil olub görüb ki, Osmanlı əsgəri gecə ikən gömilərə oturub gedib.

Terski oblastda yağı olan çərkəsləri təzədən basıb, onlara çox zərər vermişik.

Avqustun 22-də Qornistuden. General knyaz İmeretinski yazır ki, dünən general Skoblev 12 saat cəng edib, Luçanı alıb. Zərərimiz hələliyə mə'lum deyil. General Rezqildiyev zəxmdar olub.

Luçanı alanda bizdən 1000-cən adam tələf olub, Osmanlıya çox zərər dəyib. 105 yaralı əsir etmişik.

Qarayaldan. General Devil öz diviziyası ilə (Gömrüdə) İrəvanda olan əsgərə köməyə getdi. Onun yerinə general Lazarov (bizim İvan Davidiç) qabaq dəstəyə sərkərdə tə'yin olub.

General Çermyayev qayıdıb Moskvaya getdi.

Avqustun 24-də Qornistuden. Dünən Rusçəqdən 17 dəstə düşməni çıxıb Kadikovu almışdı, amma bizə kömək gələndən sonra onları çıxartdıq. Bizdən 30 adam ölüb, 150 zəxmdar olub.

Avqustun 25-də Qornistuden. Osmanlı Migrindən Luçanın üstünə gəlmişdi, onları geri qaytardıq. Dünən düşməni Rusçəqdən bizim üstümüzə hücum edib, ələlxüsus Kasliv və Oblanur kəndlərinin üstə getdi.

Bizim Kaslivdə olan əsgər 6 saat cəng edib, çox zərər ilə geri qayıdıb. Ustri kəndinə gəlib, Oblanur kəndi əldən ələ düşüb, axırda bizim əlimizdə qaldı.

Balkan tərəfdən xəbər yoxdur.

Avqustun 27-də Çətinədən (Qaradağ paytaxtıdır). Bu gün topları atıb şadyanlıq edirlər ki, Qaradağ əsgəri Osmanlının Nikşiş qalasını alıb.

Avqustun 27-də Qornistuden. Osmanlı əsgəri Kaslivi alandan sonra əgərçi bizim əsgər Oblavo kəndindən düşməni çıxartmışdı, amma özünü oradan çıxıb geri qayıdıb.

Bizim Plevna müqabilində olan əsgər o qalanın ətrafında olan dağlarda topları qoyub ayın 26-da başlayıb oraya top atır. Dünən axşamcaq top atmışdıq. Bizə hələ zərər olmayıb. Bu gün gənə bərk top atırıq.

Avqustun 28-də Qornistuden. Bizim Rusçəq müqabilində olan əsgərə hökm olub ki, bir az geri qayıtsın.

Plevna müqabilində olan əsgərin sol dəstəsi Plevnanın qərb tərəfində olan dağı alıb. Bizdən 500 adam tələf olub. Zikr olan əsgərin sağ dəstəsi və ortası Plevnaya 700 sajn qalmış yerdə olan Ovis kəndini alıb.

Serbistan bu günlərdə Osmanlı ilə cəng başlayacaq.

İngilis hökəmalrı Rusiya tabelinin hesabına gedib yazırlar ki, Rusiyada hər 100 adamdan 50-si, yo'ni onların yarısı slavyan millətindən deyil, qeyr millətlərdəndir və hər 100 adamdan 16-sı, yo'ni altıdan biri xristian deyil.

"Qolos" qəzeti yazır ki, Peterburqda təzə qəlp 10 manatlıq kağızı çıxıb və onu elə yaxşı qayıdırblar ki, məxsusi bənglərdə pul sanıyanlar onlara əsil 10 manatlıqdan təfəvüt verə bilmir.

Kutais quberniyasından və Telav şəhərindən "Tiflisski vestnik"ə yazırlar ki, oranın qaramalına bərk naxoşluq (taun) düşüb.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинського Губернскаго Правления.

Fi 17 rəmzənümübərək,
sənə 1294

Pošt xərci
basdıran ilədir

Pəncənbə günü

Fi 15 sentyabr Rusiya,
sənə 1877

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat
6 aylığı –
1 manat 50 qəpik

2 həftəlik qəzet

E'ləmnəmə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

DAXİLİYYƏ

Bu halda biz Qafqaz vilayətinin qaramalına düşən taun naxoşluğundan bir neçə dəfə danışmışıq. Bu naxoşluq Sibir vilayətində əmələ gəldiyinə, ona Sibir yarası da deyirlər. Onun bizim qaramala düşməyinə səbəb bu halda olan cəngdir ki, Qafqazda cəm olan əsgər üçün qaramal gətirəndə onlar ilə naxoş mal gətiriblər.

İnsan taununun əlacı olmayan kimi, bu naxoşluğun da əlacı yoxdur və bu naxoşluq qeyr yerlərə düşməməkdən ötrü də gerek karantin bina olunsun. Amma qaramal ilə insanın təfəvütü olan kimi, bu karantinlərin həm təfəvütü var. İnsan taunu bir yerə düşəndə tamam dünyanı xəbərdar edib, hamı onu qurtarmağa sə'y edirlər. Amma qaramal taunu illər ilə vilayətlərdən çıxmır. Bu bərədə bizim dövlət tərəfindən tə'yin olan Kaxanovski adlı həkim yazır ki, Rusiyada hər il yüz mincən heyvan bu naxoşluqdan tələf olur ki, onların qiyməti 2 milyon manatdan ziyadədir. Zikr olan həkim deyir ki, bu naxoşluqdan xilas olmaqdan ötrü gerek naxoş olan heyvanı öldürüb, onu basdırmaq və əgər məqdur olsa onu yandırmaq ki, onun əti, gönü (dərisi), buynuzları tamam tələf olsun. Yoxsa onlar ilə naxoşluq qeyr yerlərə də düşər. Bu tövr ilə naxoşluqdan xilas olmaq mümkün olmağı zikr olan həkim belə bəyan edir: 1865-66-67-ci sənələrdə bu naxoşluq İngilis vilayətinə düşüb, bir neçə ayda 35 milyon manatlıq zərər eləmişdi. 1865-ci sənənin noyabr ayında 5300, dekabrda 10000, yanvarda (1865 sənə) 13000, fevralda 18000 heyvan tələf olan zaman

millet məclisi hökm edib ki, belə naxoş olan heyvanı yandırıb və ya basdırıb tələf eləsinlər. Bu hökmə əməl olandan sonra martda 8000, apreldə 4500, mayda 1700, iyunda 300 heyvan tələf olub. 1867-ci sənənin ibtidasıncan naxoşluq bilmərrə qurtarır.

Pəş qaramal taunun karantini budur ki, hər kəs öz naxoş olan heyvanını sağaltmağa ümid olmayıb, onu dərhal qeyr heyvanlardan aralayıb saxlasın və əgər ölsə, onun göynünə tamah eləməyib, onun cəmdəyini yandırsın.

Taundan naxoş olan qaramalı belə tanımaq olur; onun gözləri qızarır və onlardan qəliz yaş axır, dili ağ və quru olur, nəfəsini gec-gec və çətinliklə çəkir, xörəyi mə'dədən ağzına gətirib onu dübarə çeynəmir, ayaqları əsir, qulağı sallanır, tükləri pırtıdır, qarnı şişir.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

Tamojna xərcindən dövlət və zavod karxana sahibləri mənfəət bərdar olur. Dövlətin nəf'i mə'lum zavod və karxana sahiblərinə belə nəf' olur. Qeyr vilayətlərdə qayrılan şeylərdən bu xərc alındığına o şeylər bahalanır. Bu səbəbə zavod karxanada qayrılan şeylər artıq qiymətə satılır. Amma xalq üçün, ələlxüsüs əkin, ziraət edən üçün bu xərc çox zərərdir.

Şimali Amerika cümhuriyyəsində çap olunan əkin, ziraət qəzetlərinin birisi bu zərəri aşkar etməkdən ötrü yazır: əkinçi minən atının nal mıxından manata 67, onu nallayanın çəkicindən 54, at sürməyə ağacı kəsən bıçaqdan manata 60 qəpik tamojna xərci alınıb. Onun kotanından manata 50, kotana lazım olan zəncirdən 67 qəpik alınıb. Əkinçi geydiyi katandan manata 58, mahutdan 50, başmaqdan 35, şlyapadan 80, onun mahut yorğanından manata 250 qəpik alınıb, ayağının altına saldığı xalçadan manata 150, boşqabından 40, çəngəl-bıçağından 35, o içdiyi çaydan manata 47, qəhvədən 47, yediyi qənddən 70, duzdan 100, istiotdan 270, çəkdiyi tənəkədən manata 100 qəpik tamojna xərci alınıb. Belədə hər bir şey birəbir bahalandığına əkinçilik edən yoxsul olub. Ona binaən bu halda hər il 120 milyon buşil taxıl əmələ gəlir. Bəvəcudi ki, 8 il bundan əqdəm 160 milyon olurdu.

Heyvanat və ələfiyyatın bədəni çürüyəndə gələn yaman iyə səbəb onlardan rədd olan qəzdir ki, ona amonyak (nişatır ruhu) deyirlər. Bu qaz havada və suda çox olduğuna insana artıq zərər edir. Təcrübə olunub ki,

şəhərin havasında və quyularının suyunda bu qaz çox olur. Habelə qəbristanlıqdan gələn suda, həcətxanaların və qeyr mütəəffimatın yavıqlığında olan quyuların suyunda nişatır ruhu çox olur və onun buralarda çox olmağı suyun iyindən mə'lum edir. İndi imtahan ilə aşkar olub ki, belə suyu gün altında çox saxladıqca onun qazı rədd olub, suyu təmiz edir.

Mə'lumdur ki, insanın bədəni o yediyi xörəkdən əmələ gəlir. Bu səbəbə onun bədəninin qüvvətli olmağı xörək ilədir və genə mə'lumdur ki, et xörəklərin hamısından qüvvətlidir. Məsələn, ingilis fəhləsi ki, həmişə et yeyir, Hindistanın həmişə düyü və ya çörək yeyən fəhləsindən birə beş artıq iş görür. Bu səbəbə Avropa tayfaları sə'y edir ki, et artıq yeyilsin və bundan ötrü xalq çox olan yerlərdə təzə et baha satıldığına xalq az olan yerlərdə əti ucuz alıb, onu ya qurudub qaxac edib, ya duzlayıb və ya ona bir neçə əcza vurmaqlıqla təzə saxlayıb, xalq çox olan yerlərə gətirib ucuz satırlar ki, tavanası olmayanlar da et alıb yeyə bilsinlər.

Bizlərdə belə et saxlamaq adət deyil. Amma bizim kəndlərdə sakin olanların çoxu həftələr ilə et görmür. Əti bir neçə tövr şora qoyurlar. əzən cümlə Vestfaliya vilatində bir parça əti (5-8 girvənkə) sərin yerdə təmiz, ağ duz ilə və bir az gəhərlə (azotit putas) ki, ondan barıt qayırlar sürtüb, on gün saxlayıb və bu zaman hərdəm bir onu çökürüb təzədən duzlayıb, onun altına bir deşikli qab qoyurlar ki, ondan rədd olan su axsın. Sonra əti torbalara qoyub buxarının və peçin içində asıllar ki, od yanar yerdən çox hündürdə olsun. Orada əti 4-6 həftə saxlayıb, sonra torbalardan çıxarıb sərin yerdə bir neçə gün asıb, boçkalara yığıb saxlayırlar.

Amerikada əti belə şora qoyurlar: 4 girvənkə təmiz duz, girvənkə yarım qənd, 12 misqal kəhərlə bir yerə qarışdırıb, 17 kasa su ilə qaynadıb köpüyünü alıb, sonra onu soyudub, əti duzlayandan sonra bu suyu onun üstə töküllər ki, belə et xarab olmur. Frenkuniyada suda duzu əridib (nə qədər ərisə) ondan əriyən duzun ondan bir hissəsi qədər də kəhərlə töküüb bu suyun içində əti mürür ilə bişirib (su quruyuncan) sonra əti tüstü içində 24 saat asıb, çıxarıb saxlıyırlar. Əti tüstüyə verməkdən ötrü buxarıda odun yandırmaq vacib deyil. Hər bir şey yandırmaq olur. Məsələn, kəpək yandırmaq çox yaxşıdır ki, onun alovu olmur, amma tüstüsü çox olur.

TƏZƏ XƏBƏR

Zərəddən yazırlar ki, avqustun 12-də oraya bərk dolu yağıb. Əvvəl dolu sərcə yumurtası kimi, sonra üçqəpiklik qara pul kimi yastı, qıraqları nazik, ortası qalın, axırda toyuq yumurtası kimi olub. Bu dolu əkinə çox zərər edib, kiçik heyvanatı, hətta doşmanı da tələf edib.

Yazırlar ki, bu ilin ibtidasından yarısınıcan, yə'ni altı ayın müddətində Avropa dövlətləri əsgərə, dəmiryollarına, padşahlıq zavodlarına xərc olmaqdan ötrü 1442 milyon frank (30 qəpik) kağız pulu bang biletli, obliqatsiya və qeyr kağız kəsdiriblər. Əzən cümlə Germaniya 105, İngilis 131, Firəngistan 237, Rusiya 715 (bunlardan 675 dava üçün), İspaniya 19, Hollandiya 25.

Bizim Tunədə olan əsgər düşmən yerində olduğuna məhz qızıl və gümüş pulu xərc edir. Yazırlar ki, avqustun 5-də oraya 7 atəş ərradəsi qızıl və gümüş pul göndəriliblər.

Parij şəhərində dünyada olan məxluqatın bərəsində yazılan kitabdan mə'lum olur: tamam dünyada 1429 milyon adam var, o cümlədən Avropa qit'əsində 310, Asiyada 126, Afrikada 201, Amerikada 87, Avstraliyada 5 milyon.

Onların ticarəti bərəsində yazılır:

Bir ildə	Mal gətirir	Aparır
Avropa	27177	22225
Amerika	4878	5302
Asiya	2376	2910
Avstraliya	1108	977
Afrika	812	718
İngilis dövləti	9348	7040
Firəngistan	4111	4280
Amerika cümhuriyyəsi	2769	3215
Rusiya	1828	1714

Hamı məmlekətlərin məsarifi 20895, mədaxili 20694 milyon frank (frank 30 qəpik). Onların borcu 127346 milyon frank. Firəngistanın

məsərifli və mədaxili hamıdan artıqdır: məsərifli 2583, mədaxili 2573 milyon. Rusiyanın məsərifli 2130, mədaxili 2280 milyon frank. Hamıdan çox xərc mədaxildən artıq gəlir Avstriyadakı onun xərci 1596, mədaxili 1494 milyondur. Osmanlıda xərc 650, mədaxil 536 milyondur. Onların borcu: Firəngistanın 23403, İngilisin 18126, İspaniyanın 10508, Amerika cümhuriyyəsinin 1001, Avstriyanın 9576, Rusiyanın 8100. Osmanlının, Misir və qeyr vilayətlər ilə 5000 milyon frank. Hamıdan çox əsgərə xərc olunur Rusiyada, ondan az Firəngistanda, Germaniyada, İtaliyada.

Badkubəyə gələn tellər.

Avqustun 27-də Bukareştdən. Rumıniya əsgərinə Şipkada olan davada çox zərər dəyib. Rus əsgəri Plevna qalasını dəmir halqa kimi əhatə edib və bu halqa mürur ilə kiçildiyinə Plevnaya günü-gündən artıq güc edir.

Avqustun 29-da Pradin (Plevna qalasının yanında kənddir ki, oraya sərəsgər gedib). Biz dünən Plevna qalasının 600-700 sajin yavıqlığına gedib. oraya toplar atanda düşmən hücum edib, bizim sol dəstənin üstə gəldi. Amma biz onlara çox zərər verib geri oturdıq.

Bu gün axşamca Plevnaya top atmışdı. Axşam çağı bizim sol dəstə general Skoblevin sərkərdəliyilə Plevnanın yanında bir dağ alıb ki, oradan qalanı və düşmən əsgəri dayanan yeri topa tutur.

Bizim Plevnanın dalında olan süvarinin üstə çərəkə atlıları gəlmiş imiş, onları qovmuşduq.

Luça qalasını (Plevnadan Balkan tərəfə 30 verstlik yoldadır) alanda 2 baydaq və çox tüfəng almışdı. Düşmən qalada 2200 meyit qoyub qaçmışdı, onları basdırdıq. Bu Luça davasında bizdən 1000-dən artıq adam ölməyib.

Avqustun 31-də Pradin. Dünən Plevnaya top-tüfəng atdırıb, axırda onun üstünə yerləş elədik. General Skoblev qalanın yanında olan təpələrdən üçünü alıb. General Rodionov – ki, özü də zəxmdar olub, – Qroyevis dağını alıb. Bu davada iki generalımız zəxmdar olub.

Bu gün cəng başlanıb. Dünən aldığımız yerlər bizim əlimizdədir. Bu günəcən bizdən beş mindən artıq adam yaralanıb. Ölənlərin hesabı hələliyə mə'lum olmayıb.

Sentyabrın 1-dən Pradin. Dünən Plevnaya yavıqlaşdı oraya və düşmən dayanan yerlərə top atdıq, qalada yanğı başlanıb. Düşmən dayanan

yerdə 2 dəfə barıt od düşüb. Düşmən general Skoblev alan təpələrin üstə beş kərə hücum edib, biz onu geri qaytarmışdıq, amma axırda, altıncı dəfə gələn o təpələri alıb, bizi geri oturdub. Gecə Plevnanın ətrafında xəndəklər qazıb, onların içində gecəni keçirmişdik. Bu gün günorta vaxtıncan bizdən altı min adam yaralanıb.

Sentyabrın 3-də. Pradin. Dünən düşmən Kroyevis dağını almağa gəlmişdi, amma biz 3 saat yarım dava edib onları geri qaytardıq. Bu gün düşmən dayanan yerlərə top atdıq. Plevna qalasına od düşüb yanır.

Sentyabrın 3-nəcən bizdən üç yüz əfsər, on iki min beş yüz nizam və Rumıniya əsgərindən altmış əfsər, üç min nizam tələf olub.

Sentyabrın 4-də. Osmanlı Şipka yolunun üstə olan Nikolay dağını üstə 3 top qoyub, hər birinin atını 2 put barıt və gecə sabahacan o dağa top atıb. Bizdən 27 ölüb. Sentyabrın 2-də bizdən 129 ölüb. Plevnada top atırıq, amma düşmən bizə cavab vermir.

Sentyabrın 5-də. Qornıstudən. Osmanlı 5 gün Şipkaya top atdırdan sonra bu gün sübh saat üçdə Nikolay dağının (Şipka yolunun bərk yeridir ki, bizim rus əsgərinin əlindədir) və tamam Şipka yolunun üstə yerləş elədi. 9 saat dava edib onlara çox zərər vurub, geri oturdıq. Düşmənin əsgəri nizam və Ərəbistan əsgəridi. Bizdən 18 əfsər, 100 nizam yaralanıb, 400 ölüb.

Sentyabrın 6-da Kroyevisdən (Plevna yanında kənddir). Bu gün 7 batalyon Rumıniya və 2 batalyon rus əsgəri Kroyevis təpəsinin yanında olan təpələri alıb, bu təpələrdən bizim toplar düşmən oturan yerləri tutur.

Vyanadan yazırlar ki, Serbistan əsgəri öldən qoyub baharacan Osmanlı ilə cəng başlamıyacaq.

Süleyman paşa Balkan dağını keçib otuz min əsgər ilə Plevnaya, Osman paşaya köməyə gedir.

İstanbuldan yazırlar ki, Oxraniya şəhərinə (Plevna qalasının dalında, ondan 50-60 verst aralıdır) 30 batalyon əsgər gedib ki, Osman paşaya kömək ələsin.

Sentyabrın 9-da. "Tayms" qəzetinə Qornıstudəndən yazırlar ki, ruslar Plevna qalasını əhatə edib onun ətrafında 320 top qoyub oraya atırlar, amma Osmanlı onlara cavab vermir. Ona binaən belə deyirlər ki, Osmanlının barıt gülləsi qurtarıb.

Ruslar Adışu təpəsini də bərkidirlər.

Vyanadan. Bela şəhərinin (Ruscəqdən 50-60 verst arası var ki, orada əvvəl zaman bizim sərəsgər olurdu) yanında bərk cəng başlayıb,

ruslar oraya kömək göndərir (bu davada bizim əsgərin sərkərdəsi həzrət vəliəhddir. Osmanlı əsgərinin sərkərdəsi cənab Məhəmməd əli paşadır). "Pres" qəzeti yazır ki, ruslar Plevnanı elə əhatə edib ki, oraya barıt, güllə və azuqə gətirmək olmur.

Sentyabrın 10-da. Qorıstuden. Osmanlı əsgəri təzədən Şipkada olan Nikolay dağının üstünə gəlib. Osmanlı Sirkovniyanın (Bila tərəfdə) üstə gəlmişdi, onları geri qaytardı. Ümid var ki, bu gün genə gəlsinlər.

"Novoye vremya" qəzetinə Bukareştədən yazırlar ki, rus əsgəri Plevna qalasını əhatə edib.

Qafqazdan gələn əsgərlər Plevnanın dalında olan Sofi yolunu zəbt edib. Süleyman paşanın yolu kəsildiyinə Osman paşaya köməyə gələ bilməyəcək.

Dövlət tərəfindən müəyyən olan həkimlər Badkubədə karantin bina edib, İranda olan taunu gözləyirlər. Amma bu iki ayın müddətində nə ki, Badkubədə, hətta İranda heç kəs taundan ölməyib.

Çünki cəng olan zaman teleqraf çox iş görür və düşmən bir yerdə daxil olanda öz düşməninə tellərini qırıb özü üçün teleqraf bina edir, ona binaən Germaniyada təzə teleqraf bina edirlər ki, onun məftili yer altında olacaq.

Bu halda Rusiyada naxoş və zəxmdar olan əsgərə kömək etməkdən ötrü bina olan icma Rusiyanın hər tərəfində onlar üçün mənzillər bina edir. Yazırlar ki, keçən avqust ayının 15-cən zikr olan icma 16000 adam üçün mənzil qayıdır ki, orada dərman-davadan tutmuş hər bir mayəhtac hazırdır.

"Türküstan" qəzetinə Daşkənd şəhərindən yazırlar ki, avqust ayının 30-da orada təzə şəhər qərardadı qoyublar.

"Qolos" qəzeti yazır ki, Permski, Vyatski quberniyalarda bir neçə ildir ki, qaramal taunu var. İndi zikr olan şəhərlərin camaat divanxanası xalqı bu naxoşluqdan xilas etməkdən ötrü dövlətdən təvəqqə edir ki, böyük yolların üstə əlahiddə mənzillər bina olunsun ki, qeyr yerlərdən gətirilən malları bu mənzildə bir neçə gün saxlayıb onlardan naxoş

olanını tələf edib qeyrlərini xalqa satsınlar, ya bir zəminlik icması bina olsun ki, hər kəs öz malını qiymət edib, ol icmaya ildə bir az məbləğ versin, bəşərti ki, mal ölsə icma onun qiymətini mal sahibinə versin və yainki bu icmanın əvəzində hər kəs öz naxoş malını öldürüb tələf eləse, dövlət ona hər mala 10 manat versin.

Mə'lumdur ki, cəng olanda yetim artır və bu səbəbə fəqir-füqərə çoxlanır və genə mə'lumdur ki, bizim Rusiyada yetimlər üçün bina olan mənzillərə və məktəbxanalara uşaqları səkkiz yaşından sonra götürürlər. Ona binaən İndi Peterburqda səkkiz illik və dəsine bir yetim mənzili bina etmək istəyirlər ki, bir yaşından səkkiz yaşına [qəder] uşağı götürüb ona tə'lim eləsinlər.

Vıborq şəhərindən yazırlar ki, oranın bağında bir alma ağacı var imiş ki, bu il 4400 meyvə gətirib.

Ozurget şəhərindən "Tiflisski vestnik" qəzetinə yazırlar ki, oranın qaramalında naxoşluq olduğuna inək, öküzün birini 3-4 manata satırlar.

Zakona müvafiq böyük şəhərlərdə hər ev sahibi gərəkdir və ya bir neçə gədə saxlasın ki, evin hüyətini və küçəni süpürüb təmiz saxlamaqdan masəva gecələr də qarovul çəksin. İndi bu qayda bizim Badkubədə bina olur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

Fi 3 şovvalülmükərrəm,
sənə 1294

...

Poşt xərci
basdıran ilədir

...

Pəncşənbə günü

Fi 29 sentyabr Rusiya,
sənə 1877

...

Qəzetin qiyməti

1 sənəliyi – 3 manat

6 aylığı –

1 manat 50 qəpik

...

2 həftəlik qəzet

E'lamnə və məktub göndərən qəzeti çap elədənin adına göndərsin. Bu qəzeti çap elədir Bədkubə gimnaziyasının müəllimi Həsən Məlikzadə Zərdəbi.

E'LAN

Biz naxoş olduğumuza görə bu ilin axırını nömrələri öz vaxtında çıxmayacaq və onların haçaq çıxmağı mə'lum deyil.

ƏF'ALİ-ƏHLİ-DEHAT

İngilis vilayətində qoyun çox olduğuna oranın qoyuna gedən itləri çox ə'latər olur və bu itlərin yaxşısı çobansız, özü sürünü aparıb, otarıb, axşam qaytarıb geri götürür. Yazırlar ki, itləri belə eləməkədən ötrü onlar anadan olandan sonra gözləri açılmamış anasından ayırılıb qoyun altına qoyurlar, belədə qoyun itə və it qoyuna rəğib olub, bir-birlərinə öyrənsinlər. Sonra itlər böyüklənəndə onlara hər gün axşam vaxtı qoyun içində xörək verirlər ki, belədə it sürünü aparıb otarıb axşam xörək vaxtı olanda qaytarıb yatağa götürür.

Yazırlar ki, Moskva quberniyasında olan Qraçev adlı mülkədar qovunların çiçəklərini bir-birinə ə'zayi-tənasüli-zükuri, ə'zayi-tənasüli-ünasə qarışdırmaqlıq ilə bir qovun yetirib ki, onun uzununu 20 kərəh, eni 17 kərəh və özü çox abdar və şirindir.

Mə'lumdur ki, hər bir vilayətin heyvami başqa olur və bizim eşşək isti tərəflərdə sakin olan heyvanlardandır ki, Avropa vilayətlərinin şimal tərəflərində eşşək olmaz.

Yazırlar ki, bir iranlı bir eşşək aparıb, Moskvada ona bir mənzil bina edib, onu xalqa göstərib pul yığır.

At qocalanda onun rəngi ağarmağı mə'lumdur, amma bə'zi vaxtda at 2-3 yaşında olanda da onun tükü ağarır. Bu səbəbə həkəmə deyir ki, atın tükü ağarmaq soyuqdan əmələ gələn bir naxoşluqdur və belə tükü ağarmaq dəlalət edir onun bədəninin zəif olmağına. İndi bir ingilis həkəması bir atın tükü ağarmağın mülahizə edib yazır ki, heqiqət, əvvəl zaman atın bədəni zəiflədi, amma bir azdan sonra bu at genə qüvvətləndi.

İmtahan ilə aşkar olub ki, süddən qaymaq yığmaq istəyəndə süd sərilen yer nə qədər soyuq olsa, o qədər qaymaq təmiz yığılır və belə soyuqda yığılan qaymaqdan yağ çox çıxır. Yağ özü dadlı olur və tez xarab olmur və belə qaymağın sərilməmiş südü sərin olur. Südü soyuqda sərməkədən ötrü məsləhət edirlər ki, onu sağan kimi süzüb qablara töküüb, bu qabları buzlu su və ya ərşiyən qar içinə (ki, 2 dərəcə istisi olur) qoyub 5-10 saat saxlayıb, onun qaymağını yığıb, bu qaymaqdan yağ çıxarısan.

Baharda əkilən taxıl bitkisi bərəsində yazırlar ki, bu taxıl nə qədər gec əkilə, ol qədr onun hasilı az, bəlimi çox olur və bu gec əkilən taxıl özü yaxşı olmur.

Toxumun yaxşı və yamanlığını, onun dərin və ya dayaz şuxm olunmağını imtahan edib, arpa və buğda bərəsində yazırlar ki, yaxşı toxumdan hasil artıq olur, amma hasilin yaxşı-yamanlığı toxumun yaxşı-yamanlığı ilə deyil. Toxum nə qədər dayaz şuxm olsa, ol qədər hasil artıq olur. Amma onun dayaz və ya dərin şuxm olunmağından hasil yaxşı ya yaman olmaz.

Barama qurdunu bəstəyib onun baramasından ipək çəkmək bir çətin elmdir və bu halda ki, qurdlarda naxoşluq var, toxum üçün baramanı intixab etmək bu elmi dəxi çətin edib. Çünki bu qism elmlərin hamısı imtahan ilə təhsil olur, ona binaən Avropa vilayətlərinin ipək əmələ gələn yerlərində əlahiddə mənzillər bina edib, oraya gəlib genə qurdları bəstəməyi, ipək çəkməyi, baramanı intixab etməyi müftə göstərirlər. Bu mənzilin birisi Moskva şəhərində var.

Yazırlar ki, bu il qurdlar bəstənen, ipəkçəkən, barama intixab olan vaxtda bu mənzilə hər gündə yüzdən ziyadə adam gəlib ki, bunlara hər bir qurdlara lazım olan mayehtacı həm göstəriblər.

İnsanın dərisində ufaq dəşiklər var ki, onlardan tər rədd olur. Tər rədd olmaq bədən üçün lazım olmağını bundan qiyas etmək olur ki, insanın bədənini ərinnmiş mum ilə tutanda insan vəfat edir. Bədəndən tər ilə qeyr şeylər də rədd olur və bu şeylər dərinin dəşiklərini tutduğuna 1-2 həftədə bir hamama gedib, bədəni isti su və sabun ilə yumaq lazımdır ki, o dəşiklər təmiz olsun. Kəndlərdə sakın olanlar illər ilə hamama getməyinə səbəb budur ki, onların hamamı yoxdur və onu kənd yerində təmir etmək çətinidir.

İndi yazırlar ki, Amerikada bir şəxs ərradəyə oxşayan bir hamam təmir edib ki, onu at, mala qoşub kəndlərə də aparmaq olur.

ELM XƏBƏRLƏRİ

İnsan saxlayan heyvanat və ələfiyyat nə qədər əlatər olduqca onun nəfisi də artıcaq olur. Heyvanatı əlalandırmaq intixab ilədir. Südü, ya əti, ya gücü və ya onun bədəninin bir hissəsi çox ya az olan heyvanın balasının da bu xasiyyəti olur. Bu səbəbə mal saxlayan bu xasiyyətlərin birisi və ya bir neçəsi olanları intixab edib saxlayanda bir neçə arxadan sonra heyvanın bu xasiyyətini əlalandırır. Həmçinin ələfiyyatı da əlalandırmaq olur və onu əlalandırmaqdan ötrü onun ata və anasını intixab etmək lazımdır.

Mə'lumdur ki, hər ələfiyyatın çiçəyi olur ki, bu çiçəkdən toxum və toxumdan ələfiyyat əməl gəlir. Hər çiçək bir neçə hissədən əmələ gəlir, bu hissələrin bəzi ki, onlardan toxum əmələ gəlmir, lazımsız

hissədir və qeyriləri ki, onlardan toxum əmələ gəlir, lazımlı hissədir. Çiçəyin lazım olmayan hissələri o hissələrdir ki, onlar olmağına görə avam ona çiçək deyir. Onun göy və ya rəngbəng olan yarpaqları ki, biz iyləyirik lazım olmayan hissələridir. Onun lazım olan hissələri kiçik rəng və iysiz olduğuna avam onu çiçək hesab eləmir, bəvücudi ki, toxum bu hissələrdən əmələ gəlir.

Çiçəyin rəngbəng olan yarpaqlarının dibindən şirin su çıxır ki, cücülər (arı) bu suyu aparmağa (bal qayırmaqdan ötrü) gələndə onun lazımlı hissəsi cücünün qanadına yapışib, gedib qeyr çiçəyin üstə düşür və bu səbəbə ələfiyyat gələcəkdə dəxi ləvinbələvin olur. Çiçəyin lazımlı hissəsi ki, onun içində olur, iki qismdir: birisi bir neçə sap kimi nazik şeydir ki, onların başında yumruca şey olur. Bu yumrucanın içində sarı toz əmələ gəlir. Bu hissə ə'zayi-tənasüli-zükurdur. Və birisi çiçəyin ortasında birçə sapdır ki, onun başı yastı və dibi yumrudur və bu yumrunun içində kiçik girdə şeylər var. Bu hissə ə'zayi-tənasüli-ünasdır.

Toxum əmələ gəlməkdən ötrü gerek ə'zayi-tənasüli-zükurun sarı tozu ə'zayi-tənasüli-ünasın başında olan yastının üstə düşüb onun sapının içinə gedib, onun yumru hissəsinin içində olan kiçik girdə şeylərə qarışsın ki, onlar bir-birinə qarışandan sonra o kiçik yumru şeydən toxum əmələ gəlir.

Zikr olan ə'zayi-tənasüli-zükur və ünas ikisi də hər bir çiçəkdə olmur. Məsələn, peyğəmbər buğdasının (qarğıdalı) iki qism çiçəyi olur ki, onun birisinə ə'zayi-tənasüli-zükur və birisində ə'zayi-tənasüli-ünas olur və bu çiçəklərin ikisi də bir otun üstə olur. Amma söyüd ağacının da iki qism çiçəyi olur, lakin onların hər biri qeyr ağac üstə olur.

İndi toxum necə əmələ gəlməyini biləndən sonra ələfiyyatı intixab ilə əlalandırmaqdan danışıq.

Necə ki, at ilə inəkden bala törəməz, amma at ilə eşşəkdən bala törəyər, habelə bir-birinə oxşamayan ələfiyyatın zikr olan ə'zalarını qarıştırmıqdan toxum əmələ gəlməz. Gerek at eşşəyə oxşayan kimi ələfiyyat da bir-birinə oxşasın. Məsələn, cürbəcürə üzüm ağaclarını, ya qovun-qarpızları, ya tənəkələri bir-birilə qarıştırmıq olur, yə'ni ağ qarpız ilə ala qarpızı, ya Şiraz tənəkəsi ilə tütün tənəkəsini qarıştırmıq olur və bundan ötrü gerek ə'zayi-tənasüli-zükuru dərib, onun sarı tozunu ə'zayi-tənasüli-ünasın üstə salmaq. Belə qarıştırmıqdan əmələ

gələn toxumdan çıxan otun meyvəsi çox olur. Onun kökü, budaqları, yarpaqları böyük və ağır olur və hissələr hər iki otun (ana və ata) hissələrinə oxşayır. Onların çiçəklərinin rəngi hər iki otun çiçəklərinin rənginə oxşayır. Məsələn, onlar ağ və qırmızı olanda, ya ala və ya ağ üstə qırmızı səpmə olur. Çünki bir bağda, bostanda, hətta bir kənddə bir neçə qism bir-birinə oxşayan ələfiyyət əkiləndə onları ə'zayitənəsüli-zükurun tozunu cücü və ya külək aparıb qeyrilərinin ə'zayitənəsüli-ünasına qarışdırır, ona binaən ə'lalanmış madyanları yaman ayqırdan saxlayan kimi, bir ə'lalanmış otu qeyr otlara qarışdırmaqdan saxlamaq görək və bundan ötrü onu uzaqda əkmək və ya çiçəyi açılarda onun üstünü örtmək görək.

TƏZƏ XƏBƏRLƏR

Badkubəyə gələr tellər.

Sentyabrın 14-də. Qornistuden. Cənab sərəsgər yazır ki, sentyabrın 10-da Plevnanın dalında Sofiya yolu ilə 10 min Osmanlı əsgəri top və qeyr atlar ilə bizim süvari əsgərini yarıb, Plevna qalasına daxil olub.

Ruscaq və Balkan tərəflərindən xəbər yoxdur.

Bizim təzə yığılan əsgər gəlib yetişir.

İcarədar Polyakov bizim qoşunun dalında təzə yollar tə'mir edir.

Bukareştdən. Yağış çox yağdığına əsgər irəli getməyi ləngə düşür.

Belə danışırlar ki, Yantardan (Bela qalasının yanında axan çaydır) düşmən geri qayıtmaq istəyir.

İngilislər 160 adam üçün mərixzana açdırlar. Bu gün o mərixzana üçün 400 qutu mayehtac gəlibdir.

Sentyabrın 16-da. Vyana. Veddin qalasından Plevnaya köməyə gedən Osmanlı əsgəri Rumıniya əsgəri ilə 4 saat cəng edib. Kim kime faiq gəlməyi mə'lum deyil.

Sentyabrın 17-də. İqdirdən (İrəvan quberniyasındadır). Dünən düşmən bizim üstümüzə yerləşirdi. Axsamacan bərk dava oldu, biz onları geri oturdudq. Bizdən 180 adam tələf olub.

Sentyabrın 18-da. Vyanadan. İtaliya dövləti məşq eləməkdən ötrü 50 min əsgər cəm edib. İndi onları əldən qoymur.

Serbistan genə əsgər yığmaq istəyir. Venqriya vilayətinin Transilvaniya adlı yerində dövlətdən izinsiz bir icma bina olunmuş imiş ki,

Osmanlı süvariləri ilə birləşib, Rumıniyanın rus əsgəri gələn yollarını dağıdıb xarab etsin. İndi dövlət xəbərdar olub.

Sentyabrın 19-da Qornistuden. Düşmən bizim Yelenak (Bela tərəfdədir) əsgərinin üstə gəlmişdi. Ona çox zərər vurub geri oturtduq. Bizdən 122 ölüb.

Vyana. Bukareştdə belə danışırlar ki, həzrət vəliəhd Məhəmmədəli paşanı Qralum çayının yanında (Bela tərəfdədir) basıb. Osmanlıdan 1 minədən adam tələf olub. Bu ayın 9-dan 15-cən Şipkada bizdən 15 adam tələf olub.

Sentyabrın 20-dən. Qornistuden. General Marzin əsgərindən bir dəstə süvari tatar Bazarcəq (Silistriya qalasının yanında) tərəfindən sentyabrın 14-də beş yüz, 15-də yeddi yüz, 16-da üç yüz çərkəs süvarisinə rast gəlib, onları pərakəndə edib, geri qayıdıb. Bizdən 31 adam tələf olub.

Cənab sərəsgər yazır ki, dünən knyaz Karl ilə (Rumıniyanın knyazıdır) bizim Plevna qalasını əhatə edən əsgərin yerlərinə baxdıq. Hər tərəfdən irəli gediblər. Düşmən bizə cavab vermir, yə'ni biz onlara top atırıq, onlar atmır.

Qarayalda (Kars tərəfindədir) bu gün bizim əsgərin hamısı Muxtar paşanın üstünə yerləşib. Yağını, tərəsinə almış, o tərəni saxlayan batalyonu tələf olmış. Sübhədən axşamacan bərk dava olub. Düşməne çox zərər vurmuşuq. Bizim zərər hələliyə mə'lum deyil. 17 əfsər, 160 nizam əsir almış.

Vindən. Transilvaniyada bina olan icmanın qəsdı bu imiş ki, venqrlərdən 15 min adam Rumıniya yollarını dağıtmağa getsin. İndi Avstriya dövləti xəbərdar olub oraya əsgər göndərib. O adamlar bu əsgər ilə dava edib.

Sentyabrın 22-də. Qarayaldan. Dünən düşmən bizim sol dəstənin üstə gəlmişdi. Biz onları geri oturtduq. Bizdən 3 əfsər, 40 nizam ölüb, 11 əfsər, 2250 nizam zəxəmdar olub.

Sentyabrın 20-də olan davada bizdən 9 əfsər, 1000 nizam ölüb, 60 əfsər, 2000 nizam zəxəmdar olub.

Sentyabrın 21-də. Plevna yanından. Məhəmmədəli paşanın bir dəstə əsgəri Serkovna yanında geri oturduğuna onun hamı qoşunu geri oturub və bu səbəbə bizim Ruscaq əsgəri irəli gedib.

Silistriya tərəfində düşmən qəsd edirmiş ki, Tuna çayını keçib Rumıniya üstünə getsin. Bu barədə sərəncam olunub ki, onlara mane olsunlar.

Sentyabrın 19-da. Plevnadan. Batalyon 49 eskadron Osmanlı əsgəri ətrafından azuqə cəm eləməyə getmiş imiş. General Çernozubovun süvarisinin bir hissəsi onları geri oturdub. Bizdən 40 adam tələf olub.

Plevna qalasının bürclərinin birində olan barıta bizim toplardan od düşüb.

Dünən Plevnadan bizim yola çox bərk top atırdılar.

Sentyabrın 22-də Plevnanın yanından cənab şahzadə sərəsgər yazır ki, Plevna qalasının dalında Sofiya qalasına gedən yolun üstə general Liviç sentyabrın 19-da Rodomet kəndinin yanında düşmənin bir karvanını vurub, onlar Plevnaya gətirən duzu, dərman-davanı, min baş qarəmali, 80 at altı, o kəndin yanında olan körpünü və teleqrafı dağıdıb. Sentyabrın 20-də Çervin Bryaq kəndinin yanında körpünü dağıdıb.

Bizim əsgər Plevna qalasına top atır.

Bizim Ruscaq əsgərinin qabaq dəstəsi düşmənlə dava edir.

Sentyabrın 23-də. İstanbuldan. Dünən Süleyman paşa (Balkan dağının dalında olan əsgərin sərkərdəsidir) Tuna əsgərinə sərəsgər tə'yin olub. Balkan dağında bu gün qar yağır.

Sentyabrın 25-də. Qornustuden. Cənab şahzadə sərəsgər hökm edib ki, general Qurko Plevna qalasının müqabilində olan süvari əsgərinə sərkərdə olsun və general Skoblev 16-cı diviziyaya, general Dondukov 13-cü korpusa, general knyaz İmeretinski ştaba naçalnik olsunlar. General Totelbeyn Rumıniya knyazı Karla köməkçi olsun.

Plevna qalasının müqabilində olan Rumıniya əsgəri qəndək atıb, onun içilə düşmənin qəndəklərinə iyirmi qədəm qılınca gedib.

Nikopol qalasından düşməndən qalan cəng gəmilərini (zıkr olan qalanı alanda orada su içində iki gəmi tapılmışdı ki, bizim toplardan şikəst olmuş imiş) tə'mir edib, üstə topları çəkib hazır eləmişik.

Sentyabrın 27-də. Qarayal (Kars tərəfindədir). Sentyabrın iyirmi-sində və iyirmi birində olan cənglərdən sonra bu gecə düşmənlər özü dayandığı yerlərin çoxundan, əzcümlə Qızıltəpədən köçüb getdi. Bizim əsgər onların dalınca gedib Hacıvali, Subatan, Gilverən kəndlərini zəbt edib.

Türküstan şərqinin hakimi Yəqub xan bu il baharda mərhum olandan sonra onun məmləkəti 3 yerə hissə olub: birisi onun oğlu Bəyqulu bəy, birisi qardaşı oğlu Xakim xan Tyuriyev və birisi Çin məmləkətinə düşüb. İndi "Türkestanski vedomosti" qəzeti yazır ki, mərhum Yəqub xanın vərisləri bir-birilə cəng edirlər və Xakim xan Tyuri onu Bəyqulu bəy bəsəndən sonra min sərbaz ilə qaçıb Rusiya sərhəddinə gəlib.

Avropa dövlətlərinin hamısından çox İngilis dövlətinin gəmisi var. İndi yazırlar ki, onun 180 cəng gəmisi var ki, bu gəmilərdə 1522 top var.

"Peterburqski vedomosti" qəzeti yazır ki, Peterburqda pul kəsilməz mənzilə hər gündə Rumıniyaya göndərməkdən ötrü yüz altmış min təq manatlıq gümüş pul kəsilir.

Avropa vilayətlərində sakin olan yəhudilər hesabına gedib yazırlar ki, Avstriya məmləkətində 40 milyon adam var. Onların yüzdən üçü yəhüdidir. Prusiyada 512 min, Firəngistanda 188 min, İngilisdə 51 min, İtaliyada və İspaniyada mindən bir və Rusiyada bir milyon 612 min yəhüdi var.

Yazırlar ki, Bejis şəhərində dilənçi olmasından ötrü bir icma bina olub ki, hər calis ildə beş manat verir. Bu icma dilənçilərdən ötrü bir mənzil bina edib ki, şikəst olanları orada saxlayır və şikəst olmayanları ya sənətkarlara tapşırır, sənət öyrədir və ya məktəbxanalara qoyub oxudur.

Qubernski pravleniyanın mətbəəsində təb' olunub.

С дозволения Цензуры печатано в Типографии Бакинского Губернского Правления.

KİTABDAKILAR

<i>Birinci Azərbaycan qəzeti</i>	4
“Əkinçi” 22 iyul 1875, №1	23
“Əkinçi” 5 avqust 1875, №2	37
“Əkinçi” 21 avqust 1875, №3	44
“Əkinçi” 5 sentyabr 1875, №4	51
“Əkinçi” 20 sentyabr 1875, №5	58
“Əkinçi” 5 oktyabr 1875, №6	65
“Əkinçi” 20 oktyabr 1875, №7	73
“Əkinçi” 4 noyabr 1875, №8	81
“Əkinçi” 18 noyabr 1875, №9	89
“Əkinçi” 2 dekabr 1875, №10	97
“Əkinçi” 18 dekabr 1875, №11	105
“Əkinçi” 1 yanvar 1876, №12	113
“Əkinçi” 16 yanvar 1876, №1	121
“Əkinçi” 30 yanvar 1876, №2	129
“Əkinçi” 15 fevral 1876, №3	137
“Əkinçi” 29 fevral 1876, №4	145
“Əkinçi” 15 mart 1876, №5	153
“Əkinçi” 29 mart 1876, №6	161
“Əkinçi” 14 aprel 1876, №7	169
“Əkinçi” 28 aprel 1876, №8	178
“Əkinçi” 13 may 1876, №9	188
“Əkinçi” 27 may 1876, №10	197
“Əkinçi” 11 iyun 1876, №11	205
“Əkinçi” 25 iyun 1876, №12	215
“Əkinçi” 11 iyul 1876, №13	224
“Əkinçi” 25 iyul 1876, №14	232
“Əkinçi” 9 avqust 1876, №15	240
“Əkinçi” 29 avqust 1876, №16	248
“Əkinçi” 8 sentyabr 1876, №17	256
“Əkinçi” 22 sentyabr 1876, №18	264
“Əkinçi” 8 oktyabr 1876, №19	272
“Əkinçi” 22 oktyabr 1876, №20	281
“Əkinçi” 6 noyabr, 1876, №21	289
“Əkinçi” 20 noyabr 1876, №22	297
“Əkinçi” 6 dekabr 1876, №23	305
“Əkinçi” 22 dekabr 1876, №24	314

“Əkinçi” 4 yanvar 1877, №1	323
“Əkinçi” 18 yanvar 1877, №2	331
“Əkinçi” 2 fevral 1877, №3	340
“Əkinçi” 17 fevral 1877, №4	349
“Əkinçi” 3 mart 1877, №5	358
“Əkinçi” 17 mart 1877, №6	367
“Əkinçi” 31 mart 1877, №7	376
“Əkinçi” 14 aprel 1877, №8	385
“Əkinçi” 28 aprel 1877, №9	393
“Əkinçi” 12 may 1877, №10	401
“Əkinçi” 26 may 1877, №11	410
“Əkinçi” 9 iyun 1877, №12	418
“Əkinçi” 23 iyun 1877, №13	427
“Əkinçi” 7 iyul 1877, №14	436
“Əkinçi” 21 iyul 1877, №15	444
“Əkinçi” 4 avqust 1877, №16	452
“Əkinçi” 18 avqust 1877, №17	461
“Əkinçi” 1 sentyabr 1877, №18	470
“Əkinçi” 15 sentyabr 1877, №19	478
“Əkinçi” 29 sentyabr 1877, №20	486

Buraxılışa məsul: *Umud Rəhimoğlu*
Texniki redaktor: *Mübariz Piriyev*
Kompyuter səhifələyicisi: *Allahverdi Kərimov*
Korrektor: *Tofiq Qaraqaya*

Yığılmağa verilib 03.12.2004. Çapa imzalanıb 17.06.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 31. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 157.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

